

પ્રકાશક : શા. શા. અંબાલાલ જીલાખીરામ જાની, બી. એ,
સહાયક મંત્રી, શ્રી ફોર્બસ ગૂજરાતી સભા,
સ્થળ : ૩૬૫, 'શ્રી ફોર્બસ ગૂજરાતી સભામંદિર'
વિક્રમભાઈ પટેલ રોડ, કોમેસ લેઈન-મુંબઈ નં. ૪

પૃ. ૧ થી ૩૦૪ ના મુદ્રક શા. શા. રાંકરશાય અમૃતરાય સૈયદ
મુદ્રણાલય : શ્રી જ્ઞાનમંદિર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, રાયપુર, અમદાવાદ
બાકીના પૃષ્ઠોના મુદ્રક : શા. શા. મણિલાલ પુ. મિસ્ત્રી, બી. એ.
મુદ્રણસ્થાન : આદિત્ય મુદ્રણાલય, રાયખડ, અમદાવાદ

પ્રથમાવૃત્તિ - મતિ ૩૦૦

પ્રકાશકના બે બોલ

શ્રી કાર્ત્ત્યેય ગુજરાતી સભાની સાહિત્યપ્રવૃત્તિનો પ્રથમ હેતુ આ છે: “ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલાં સંઘર્ષો તેમજ ગુજરાતને લગતા પ્રાચીન હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો; અને તેમાંનાં મુદ્રિત સ્વરૂપમાં સંરક્ષવા યોગ્ય હાથે તેવાં પુસ્તકો હોય તે પ્રસિદ્ધ કરવાં.” આ હેતુથી સભા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના અથો વેચાતા લઈ, સારા પ્રમાણમાં અઘાપિ સંગ્રહે છે.

આ સંગ્રહમાંથી પ્રચલિત અને પ્રસિદ્ધ કરવા જેવા અથો કીયા કીયા છે તે સમજી શકાય તે માટે સભાએ ૧૫૦ પુસ્તકોની માહિતી આપનારા, હસ્તલિખિત પુસ્તક સવિસ્તર નામાવલિ ભા. ૧ તથા ૨, આ પ્રકાશક પાસે તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરેલા છે. બાકીનાં ૨૫૦-૪૦૦ પુસ્તકોની એ જ ધોરણે સવિસ્તર નામાવલિ ભાગ ૩-૪ તૈયાર કરવાનું કામ પણ આ પ્રકાશકને સોપેલું છે. ઉપરાન્ત અંચનું વસ્તુ, રચનાર, રચનસમય વગેરેની ઉપરચોટીયા માહિતી આપનાર એક યાદી પણ આ પ્રકાશક પાસે તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરેલી છે. તેમાંથી એક પાસ નામાવલિ ભાગ ૧-૨ માંથી પસંદ થયેલા અથો તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરવાનું કામ આલે છે. તેમ બીજી પાસ અન્યત્ર સાપડતા પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય પ્રાચીન અથો, કાવ્યો, આખ્યાનો, વાર્તાઓ પણ સંશોધાવી, સત્વિક પ્રકટ કરાવવામાં આવે છે.

આ પ્રવૃત્તિને અંગે અત્યાર સુધીમાં નીચેના પ્રાચીન આખ્યાન, કાવ્યાદિ સંશોધાવી પ્રકટ કરવાની, સભાના મોટાનાના ૧૫ અથો પ્રકટ થયા છે: ૧ પ્રજોષિષ્વત્રીશી વા કિખાણામંત્રહ અને રાવણ-મંદોદરીસંવાદ: સં. સ્વ. મણિલાલ બ. વ્યાસ ૨ પ્રાચીન કાવ્યવિનોદ ભાગ ૧, મં. રા. જગનલાલ વિ. રાવળ. ૩ રસકલ્પલ: મં. રા. જ. વિ. રાવળ. ૪ મહાભારત ભાગ ૧, આદિપર્વ અને સભાપર્વ સં. રા. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. ૫ શ્રી કૃષ્ણકીડાકાવ્ય (પદમધ દશમ સ્કંધ,

પ્રકાશક : શ. શ. અંબાલાલ જુલાખીરામ જાની, બી. એ,
સહાયક મંત્રી, શ્રી ફોર્બસ ગુજરાતી સભા,
સ્થળ : ૩૬૫, 'શ્રી ફોર્બસ ગુજરાતી સભામંદિર'
વિક્ટોરિયા પટેલ રોડ, કોએસ લેઈન-મુંબઈ નં. ૪

પૃ. ૧ થી ૩૦૪ ના મુદ્રક શ. શ. રાંકરરાય અમૃતરાય સૈયદ
મુદ્રણાલય : શ્રી જ્ઞાનમંદિર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, રાયપુર, અમદાવાદ
બાકીના પૃષ્ઠોના મુદ્રક : શ. શ. મલિલાલ પુ. મિસ્ત્રી, બી. એ.
મુદ્રણસ્થાન : આદિત્ય મુદ્રણાલય, રાયખડ, અમદાવાદ

અધિભાવૃત્તિ - પ્રતિ ૩૦૦

મળવાનું ઠેકાણું : શ. શ. અંબાલાલ જુ. જાની, બી. એ. સહાયક
મંત્રી શ્રી ફોર્બસ ગુજરાતી સભા : ૩૬૫, વિક્ટોરિયા પટેલ રોડ,
કોએસ, લેઈન-મુંબઈ નં. ૪

પ્રકાશકના બે બોલ

શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સભાની સાહિત્યપ્રવૃત્તિને પ્રથમ હેતુ આ છે: “ ગુજરાતી ભાષામાં લખાયેલાં સદ્ગ્રંથો તેમજ ગુજરાતને લગતાં પ્રાચીન હસ્તલિખિત પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરવો; અને તેમાંનાં મુદ્રિત સ્વરૂપમાં સંરક્ષવા યોગ્ય હોય તેવાં પુસ્તકો હોય તે પ્રસિદ્ધ કરવાં.” આ હેતુથી સભા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યના ગ્રંથો વેચાતા લઈ, સારા પ્રમાણમાં અઘાપિ સંગ્રહે છે.

આ સંગ્રહમાંથી પ્રચલિત અને પ્રસિદ્ધ કરવા જેવા ગ્રંથો ક્રીયા ક્રીયા છે તે સમજી શકાય તે માટે સભાએ ૧૫૦ પુસ્તકોની માહિતી આપનારા, હસ્તલિખિત પુસ્તક સવિસ્તર નામાવલિ ભા. ૧ તથા ૨, આ પ્રકાશક પાસે તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરેલા છે. બાકીનાં ૨૫૦-૪૦૦ પુસ્તકોની એ જ ધોરણે સવિસ્તર નામાવલિ ભાગ ૩-૪ તૈયાર કરવાનું કામ પણ આ પ્રકાશકને સોંપેલું છે. ઉપરાન્ત ગ્રંથનું વસ્તુ, રચનાર, રચનસમય વગેરેની ઉપરચોટીયા માહિતી આપનાર એક યાદી પણ આ પ્રકાશક પાસે તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરેલી છે. તેમાંથી એક પાસ નામાવલિ ભાગ ૧-૨ માંથી પસંદ થયેલા ગ્રંથો તૈયાર કરાવી પ્રકટ કરવાનું કામ ચાલે છે. તેમ બીજી પાસ અન્યત્ર સાંપડતા પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય પ્રાચીન ગ્રંથો, કાવ્યો, આખ્યાનો, વાર્તાઓ પણ સંશોધાવી, સરિત્ક પ્રકટ કરાવવામાં આવે છે.

આ પ્રવૃત્તિને અંગે અત્યાર સુધીમાં નીચેના પ્રાચીન આખ્યાન, કાવ્યાદિ સંશોધાવી પ્રકટ કરવાની, સભાના મેટાનાના ૧૫ ગ્રંથો પ્રકટ થયા છે: ૧ પ્રબોધબ્રજોશી વા ઉખાણુસંગ્રહ અને રાવણ-મંદોદરીસંવાદ : સં. સ્વ. મણિલાલ બ. વ્યાસ. ૨ પ્રાચીન કાવ્યવિનોદ ભાગ ૧, સં. રા. જગનલાલ વિ. રાવળ. ૩ રસકલ્પોલ : મં. રા. જી. વિ. રાવળ. ૪ મહાભારત ભાગ ૧, આદિપર્વ અને સભાપર્વ સં. રા. કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી. ૫ શ્રી કૃષ્ણકીડાકાવ્ય (પદ્યમંથ દશમ સ્કંધ,

૨. મે. ૧૫૨૯) સં. રા. અંબાલાલ જી. જાની ૬ અભિમન્યુ આખ્યાનઃ
 મે રા. મણુલાલ ૨ મજમુદાર ૭ પચ્છની વાર્તા : મે રા.
 શકરપ્રસાદ છ. રાવળ, ૮ મહાભારત ભાગ ૨-વનપર્વ સં. રા. રા.
 કેશવરામ કા શાસ્ત્રી ૯ રૂપસુંદર કથા (શ્લોકગદ્ય કાવ્ય) સં રા.
 ભોગીલાલ જયવદ્ સાહેસરા. ૧૦ હસાવતીની વાર્તા • સં. રા. શકર-
 પ્રસાદ છ રાવળ ૧૧ મહાભારત ભાગ ૩-વિરાટપર્વ અને ઉદ્યોગ-
 પર્વ. સં ગા કેશવરામ કા શાસ્ત્રી ઉપરાન્ત ૧૨ હારમાળા રા રા.
 કેશવરામ કા શાસ્ત્રી ૧૩ વીરસિંહકૃત ઉષાહરણ ગા ભોગીલાલ જ.
 સાહેસરા ૧૪ રાસ સહસ્રપદી (નગસિંહ) રા. રા. કેશવરામ કા.
 શાસ્ત્રી, ૧૫ કપૂરમજરી : રા રા ભોગીલાલ જ. સાહેસરા અને
 ૧૬મો મહાભારત ભાગ ૪ ભીષ્મપર્વ, દ્રોણપર્વ અને કર્ણપર્વ • રા.
 કેશવરામ કા. શાસ્ત્રીએ, મંશોધેલો હમણાં પ્રકટ થયો છે ઉપરાંત
 અન્ય ગ્રંથો પણ તૈયાર કરાવવામાં આવે છે.

મહાએ મધ્યકાળની ગુજરાતી ભાષામાં રચાયેલો, મહાભારતનો
 સળગ પદ્યબદ્ધ ગ્રંથ પ્રકટ કરવાનું મહાભારત કાર્ય આદરેલું છે શાસ્ત્રીજી
 કેશવરામ કાશીગમે વિનાવેતને પ્રીતિકાર્ય તરીકે એ કાર્ય માટે
 લીધું છે મહા તે માટે તેમની ઋણી છે એક કવિના અને તેટલાં
 પર્વો અને તે જ્યાં અંતર્જિત ન હોય ત્યાં એવા બીજા સમોવડીઆ
 પ્રાચીન કવિના પર્વો લેવા, એવું ધોગ્ય રાખેલું છે આલતી ભાષાની
 જૂનવટ તેમાં છે. પરંતુ મધ્યકાળના ગુજરાતને ગુજરાતી કવિઓએ
 કેવા સ્વરૂપમાં તેનો પદ્યબદ્ધ પૂરો પાડ્યો છે, એ જાણવાનું સાધન
 ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ વિચારનાર અભ્યાસીઓને મળી ગયેશે
 એ દષ્ટિ પ્રધાનપક્ષે આ ગ્રંથમાં પ્રવર્તેલો છે

ગુર્જર સાહિત્યરસિક જનતાને એટલી મુશ્કેલી સહી લેવા વિનંતિ
 છે આશા છે કે અભ્યાસી મધુઓ અને સાહિત્યરસિક જનતા સહાની
 આ યોજનાને ઉત્તેજન આપશે અને તેનો લાભ પણ અવશ્યે લેશે

શ્રાવણ વદિ ૬

સં ૧૯૬૭

તા ૧૩-૮-૬૧

અંબાલાલ યુલાખીરામ જાની
 સહાયક મની-શ્રી કાર્પસ ગુજરાતી સમા,
 મુંબઈ

પ્રાસ્તાવિક

જુદા જુદા કવિઓના મહાભારત-પર્વોના પ્રકાશનનું કાર્ય શરૂ કર્યા પછી આરભથી ઉદ્યોગપર્વ સુધીનાં પર્વો ત્રણ અન્યમાં ૧૯૩૬ સુધીમા છપાઈ ગયા છે. એ ત્રણ અથા પ્રસિદ્ધ થયા પછી તરતમા જ એથા અન્યના મુદ્રણનું કાર્ય શરૂ કરવામા આવ્યું હતું, જે આજ પાંચ વર્ષના લાખા ગાળા પછી પૂર્ણ થાય છે અમદાવાદમાં આવી રહ્યા પછી પ્રવૃત્તિ વધી પડી હોવાથી આ ભાગના મુદ્રણને સમયસર પૂરું કરાવી શક્યો નથી, અને તેની ચુલ્લ કવિતાપ્રિય જનતા ક્ષમા આપશે.

આ એથા અન્યમા કૃતિયાણાના સારસ્વત સાહ્ય કવિ વૈકુંઠનું ભીષ્મપર્વ, સૂરતના આદિત્ય સાહ્ય કવિ ભાઉનું દ્રોણપર્વ અને ખલાતના નાગર સાહ્ય કવિ વિષ્ણુદાસનું કર્ણપર્વ, એ ત્રણ પર્વો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે. આ ત્રણે કવિઓના વિષયમા યાવદુપવબ્ધ માહિતી ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોમાયટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા “કવિ ચગિત-ભાગ રજ”મા તે તે કવિઓના મથાળે વીગતથી આપવામા આવી છે. એનું એ અહીં છાપી પાનાઓ નકામા જાય એ વાજબી નથી લાગતું. જિજ્ઞાસુઓ અને અભ્યામકો એનો જરૂર પૂરતો ઉપયોગ કરી શકશે.

આ ત્રણે પર્વના સંપાદનમા નીતિ અગાઉના ત્રણ અન્યોના સંપાદનમા ગખવામા આવેથી તે જ છે. સંપાદનના વિષયમા અખત્યાર કરવામા આવતી નીતિના મળધમા મારા છેતટના વિચારો ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોમાયટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી “ગૂજરાતી હાથપ્રતોની સંકલિત યાદી”ની પ્રસ્તાવનામાં વ્યક્ત કર્યા છે. તે પહેલા આ અન્યનું સંપાદન ઘર્ષ ચૂકચુ હતું અને ૧૯ ફોર્મ જેટલો ભાગ છપાઈ ચૂક્યો હતો જ; થોડા ફોર્મ માટે નીતિ બદલી અભ્યાસકોને જાતિમા નાખવા એ થોડા લાગ્યુ નથી. હવે પછીના ભાગોના સંપાદનમા પૂર્વના ભાગોની નીતિ જ કાયમ રાખવી કે મારા તરફથી હવે સ્વીકારવામાં આવેલી નીતિ અપનાવવી તે વિશે હજુ મેં નિશ્ચય કર્યો નથી.

આ ભાગ તૈયાર કરવામાં ત્રણ પર્વની નીચેની હાથપ્રતોના ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તત્કાલીન ભાષાસ્વરૂપનો પૂરતો ખ્યાલ રાખી વાચના સરકારી સેવામાં આવી છે, એ અહીં સ્પષ્ટ સ્વરૂપે વ્યક્ત કરી દેવું જોઈએ.

૧. લીખપર્વ

ક. મારા દાદા સ્વ. શ્રી કરશનજી આણંદજી ખાંભાણિયાના હાથની મે. ૧૯૨૭ની નકલ, જેમાં આરભમાં માત્ર ૧ પાનું-૧૨ કડી પૂરતું નથી.

સો. ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની નં. ૬૦૧ ની હાથપ્રત સં. ૮૬૪માં નકલ પૂર્ણ.

ગૂ. ગૂજરાતી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ-મુંબઈની સં. ૧૯૨૬ની હાથપ્રત.

૨. દ્રોણપર્વ

ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીની નં. ૨૭૭ બ ની સં. ૧૮૬૪માં થયેલી નકલ. એક માત્ર.

૩. ઠક્કુપર્વ

૧. શ્રી શ્રી. ગૂજ. સભાની ને. ૧૩૩ કની સં. ૧૭૧૩ની નકલ.

૨. ગૂજરાત વર્ના. સોસાયટીની નં. ૨૭૭ની સં. ૧૮૬૮ની નકલ જેમાં સ્વાયર્વ સં. ૧૬૮૪ હોવાનું લખ્યું છે.

૩. શ્રી કાર્વસ ગૂ. સભા નં. ૬૬ ત, ઉતાર્યા સં. ૧૮૬૮ની પ્રતનો ભાગ ઉપયુક્ત થયો છે, જ્યારે નં. ૮૫ ગ ૨૬મે કડવે વૃદ્ધતી હોવાથી તેના અંતભાગનો ઉપયોગ કર્યો નથી.

છેલ્લા ઠક્કુપર્વની હાથપ્રત સં. ૧૭૧૩ જેટલી જૂની મળી આવવાથી એ પ્રતના જૂના પાઠોનો લાભ મળે છે. આ લઢિયાએ વિક્રમના ૧૭મા સતકના અંત ભાગમાં કેટલીક હાથપ્રતો તૈયાર કરી છે. વિષ્ણુદાસના રામાયણની સં. ૧૬૬૮ની હાથપ્રત પણ તેના જ હાથની છે. અને પ્રતનું સ્વરૂપ જોતાં મન્ય ગૂજ.ની કૃષ્ણ શ્રીમંતી મિત્ર ભાષા લઢિયાએ બરોબર સાચવી રાખી છે. વિષ્ણુદાસના સમયની લેખનની સમીક્ષાસ્વરૂપની એ શ્રીમંતી મળી જવાથી

અને એથી વિષ્ણુદાસના મૂળ પાઠોને તે નજીક હોવાની પૂરતી સંભાવના હોવાથી ૨૬મા કડવાથી બીજી હાથપ્રતનાં પાઠાંતરો નોંધ્યાં નથી. માત્ર છેલ્લા કડવામાં રચનવર્ણના વિષયમાં મોડી પ્રતોમાં જે પાઠાંતરો મળે છે, તે નોંધવામાં આવ્યાં છે, અને એ સ્થળે આ સંપાદનમાં ઉપયોગમાં નહિ લીધેલી પછીની મોડી લખાયેલી હાથપ્રતોનો પણ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.

આ ગ્રન્થની પાછળ ટીકા-ટિપ્પણ નથી આપવામાં આવ્યાં, અને એમ જણાયું છે કે હવેનાં પર્વોમાં સકારપદ સ્થાનો જેમ ભાષા આ બાજુ આવે છે તેમ, ઓછાં જ આવે છે. ગૂજરાતી ભાષાના સારા અભ્યાસીઓને એ કાંઈ દુરુદ નથી હોતાં. અને મારા તરફથી તો મોટે ભાગે ભાષાભૂમિકાની દૃષ્ટિએ જ રૂપોની નોંધો આપવામાં આવતી હતી. આમ ઓછા પ્રચારના ગ્રન્થમાં પાનાં નિરર્થક ભરવાં પણ વાજબી લાગ્યાં નથી; અન્ય વ્યવૃત્તિ પણ રોડી રહી છે. આ જિજ્ઞુષુ અભ્યાસીઓને જિજ્ઞુષુરૂપે નહિ જ લાગે એવી મને ખાત્રી છે.

આ ગ્રન્થથી આમ ૧૮માંથી ૮ પર્વો ગૂજરાતી પદબંધ મહાભારતનાં રજૂ કરી શકાય છે. હજી ૧૦ પર્વો બાકી રહે છે. એ બાકીનાં પર્વોમાં ૧૨ સાંતિપર્વ ૧૩ અનુશાસન પર્વ અને ૧૫ આશ્રમ-વાસિક પર્વ કાંઈ પણ કવિએ કર્યાં જાણમાં નથી. બાકી રહેતાં ૯ શત્ય, ૧૦, સૌમિક, ૧૧, શ્રી, ૧૪. અશ્વમેધ, ૧૬. મૌઘલ, ૧૭. મહાપ્રસ્થાન અને ૧૮. સ્વર્ગારોહણી એ ૭ પર્વોનું સંપાદન તૈયાર છે. સમયની અનુકૂળતાએ એ પ્રસિદ્ધ કરવાનો અભિલાષ છે, એ પરમ-કૃપાળુ પરમાત્મા પૂર્ણ કરશે જ. શ્રી. કાર્ણસ ગૂજરાતી સભાના સંચાલકોએ આ પાછળ નાણાં ખર્ચવાનો નિર્ધાર કર્યો છે; નિષ્કામ; એ માટે ગૂજરાત થોડું ઝણી નથી.

મહાભારત ગ્રન્થમાળાનો આ ચોથો પ્રયત્ન પરમ કૃપાળુ મહાભારત-સૂત્રધાર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજીના ચરણસરોજમાં અર્પો કૃતકૃત્યતા અનુભવું છું.

તા. ૪.-૮-'૪૧

મીઝાખળી, અમદાવાદ

દેશવરામ ઠા. શાસ્ત્રી

અનુક્રમણિકા

વિષય	પૃષ્ઠ
૧. ભીષ્મપર્વ	૧-૧૦૮
૧ ભૂમિપર્વ	૩
૨ ભગવદ્ગીતાપર્વ	૧૮
૩ ભીષ્મવધપર્વ	૩૫
દિન પ્રથમ - પ્રવેશ	૩૫
દિન બીજો - પ્રવેશ	૪૦
દિન ત્રીજો - પ્રવેશ	૪૭
દિન ચોથો - પ્રવેશ	૫૪
દિન પાંચમો - પ્રવેશ	૫૯
દિન છઠો - પ્રવેશ	૬૨
દિન સાતમો - પ્રવેશ	૭૪
દિન આઠમો - પ્રવેશ	૮૨
દિન નવમો - પ્રવેશ	૯૪
દિન દસમો - પ્રવેશ	૧૦૦
૭. દ્રોણપર્વ	૧૦૯-૨૧૬
૧ દ્રોણાભિષેકપર્વ	૧૧૧
૨ સૌરાષ્ટ્રવધપર્વ	૧૧૭
૩ અભિમન્યુવધપર્વ	૧૨૬
૪ પ્રતિજ્ઞાપર્વ	૧૪૫
૫ નયદ્રવ્યવધપર્વ	૧૫૫
૬ દ્રોણવધપર્વ	૨૧૨
૭ કર્ણપર્વ-સાર	૨૧૮
૮. ઠણ્ડપર્વ	૨૩૧-૩૧૦
૧ ઠણ્ડપર્વ	૨૩૩

* "ભીષ્મપર્વ"માં પૂર્વછાયા પૂરા થતા સાર થતી ચોપાઇથી જો ખંડ માડવામાં આવ્યા છે, તે સપાદકે વાચનમાં સરળતા માથ તે માટે ખાડ્યા છે, કવિએ તો ખંડ આપ્યા વિના જ કવિતા આપી છે. પૂર્વછાયા પ્રસંગ એક પૂરા થાય અને નવી ચોપાઇથી નવો પ્રસંગ માથ, તે દશિએ ખાડેલા ખંડો કપચોગા થઈ ખડો. -સંપાદક.

ભીષ્મપર્વ

(૬)

કુન્તલપુરવાસી

શ્રીવૈકુણ્ઠ-વિરચિત

૬. ભીષ્મપર્વ

૧. ભૂમિપર્વ—

[૧] ચોપાદ દાવદી

તવ નારાયણ કહે અર્જુનને, જેહ ભોમ્ય ભલી ભાવે,
તે માટે આંછ મુદ્દ કીજે, દયા મનમા નાવે. ૧

દુષ્ટ ભોમ્ય સોધીને^૧ અર્જુન, મનમાં ધ્યા રલિયાતપ;
વેગે રથ્ય બેશીને આબ્યા, ભ્રષ્ટા હસ્તિનાપુરનો નાથ. ૨

‘કુન્તાનો સુત ધર્મધુરન્ધર, નયુધિષ્ઠિર છે ન્યાંણ,
આવીને પ્રણામ કીધો, અર્જુન લાગા પાય: ૩

‘“આપણે જૂઠ કણી પેરય કરશું? કૌરવન્યોધ અપાર.
તમારે મેનાબલ થોડું,” એમ કહે ભુગદાધાર. ૪

‘ત્યારે ધર્મ કહે,’ “સ્વામ્ય! સુણો સાચું, મારે છો તમે સાલ;
હું કેનો ગાભ્યો નબ્ય જાગું, જો પૃથ્વી શત્રુ થાય. ૫

ભ્રષ્ટા જોઈ ત્યાં સકલ ધર્મ છે, અવરચ નહીં બીજૂં કામ;
નિરાલમ્બ, પરિવ્રજા, નિરન્જન, અબેદ અછેદ જ સોય. ૬

‘બ્રહ્મા સર્કર પાર ન પામે, અને વખાણે વેદ;

તું પાલણુ ને તું સર્કારણુ, તું અભેદ ને અછેદ; ૭

- જલ પાખાણુ કાઢી સચરાચર, ઘટ ઘટ અન્તરય વાસ;
અકલરૂપ તું, અતિ તું નિર્મલ, અનન્ત જ્ઞેત્ય-પ્રકાશ. ૮
- તે જુગ જગા, વિશ્વ નીપાયા, જીવન ત્રણ જો સાર;
સુરિજન મુનિજન અહર્નિશ સેવે, કોય ન પામે પાર. ” ૯
- એવી સ્તુતિ કીધી પ્રજુજ્જીવી, વિનયે યથા પ્રમત્ત;
પાએને મરતકય કર મુકયો; સન્તોષ્યા ભગવન્. ૧૦
- એવું નારાયણું લક્ષણુ, એક ચિત્તપર જો ધ્યાય,
જન્મ કોટિના જો હોય પાતક, તત્કાલ દૂરય પશાય. ૧૧
- જે જે જેવી જુકેતે ધાયો, તેને તેમ પ્રમત્ત;
વૈશમ્પાયન કહે, સુણ રાજા! જનમેજે પાવન્ ! ૧૨
- પાણ્ડવને શ્રીકૃષ્ણ કહે છે, “ જુધ કરવું નિરધાર,
કોરવ કેઈ દલ વમનું છે, અર્ચુ ક્ષોદ્ધી અગ્યાર. ૧૩
- તે મારે હવે આપણે, રથો કરવો ઉપાય ?
સગા સહોદર સૌ બેઠા છે, શિખણ્ડી મગ્ધરાય. ” ૧૪
- સર્વ ભૂપત્ય મ્મલીને બેઠા, વિચાર કીધા મન્યઃ
‘ એક વિષ્ટિ કાળિયે, જો માને દુર્યોધન. ’ ૧૫
- વૈરાટ દ્રુપદ મ્મલીને બેઠા, બારોટ મોકલ્યો એકઃ
‘ મામ પાંચ પાણ્ડવને આપો, ’ કેવરાચ્યું વિશેષ. ૧૬
- બાટ વલનો ચાલિયો, દસ્તિનાપુર મોઝારય;
પ્રણામ કરીને બોલિયો. “ દુર્યોધન ! અવિધારય. ૧૭
- સભા સહ કો સાબલો, માદ્ગ મુખની વાણ્યઃ
આ કટક દેખી મન્ય મ આળીસ, પાણ્ડવના લેખ પ્રાણ. ૧૮
- જેને પાસું પરિચ્છન્નું, ગાળ્યા કેનો નહીં જાય;
શિખણ્ડી વૈરાટ ને દ્રુપદ, સાલ છે બહુ રાય. ૧૯
- ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ને કાશી રાજ, અભિમન્યુ કુંઝર ધર,
જુધ કરતા એણી પેરય વાધે, જાણિયે સામર-પૂર. ૨૦

- તે માટે તાં કહું તૂને; માન્ય મારી વાત;
ગામ પાંચ પાણ્ડવને આપો, બધાં રહે પાંચે બ્રાત. ૨૧
- વૈરાટ દ્રુપદે કહાવિશું, ને કહું તુઝને આજઃ
ગામ પાંચ પાણ્ડવને રહેવા, આપિયે, મહારાજ! ૨૨
- ભાટનાં વામક સાંભલી, ને મસ્તક ચ બિહી ઝાલ્ય;
તિરસ્કાર કીધો દૂતને; મન્ય કોપિયો ભૂપાલઃ ૨૩
- “નામ પાણ્ડવ તણું લે તો ચઢે મુઝને રીસ;
મૂચી-અમ્ર પૃથ્વી ન આપૂં, કહું કટકા વીસ. ૨૪
- અરે કુષ્ઠ! હું તૂને મારું, કે લહું તારા ગ્રાણ્ય;
દૂતને મારયે લાજ આવે; એમ વઢે વેદપુરાણ્ય” ૨૫
- ભાટ વક્ષતો બોલિયો: “મુણ્ય, દુયોધન ભૂપાલ!
પાણ્ડવરૂપિયો સીંચાણો તુઝ, મસ્તક ચ આલ્યો કાલ. ૨૬
- અરે કૈરવ! કહું તૂને; પાણ્ડવશું નહોં પોંદ્યાય.
સત્યવાદી યુધિષ્ઠિરને લાગ્યને જૈ પાપ. ૨૭
- અર્જુને અજરણુ ભાગિયું વર્ણિ તણું અશ્વમેવ;
ધન્વ હારય મનાવિયો; સુરપત્ય કરાવી સેવ. ૨૮
- એ ધન્વસુત અર્જુન છે, અવતાર નરનો જાણ્ય;
શત તણું મસ્તક છેદશે; ભેદશે એકે બાણ્ય. ૨૯
- ભીમ બડ વૈરાટ-ધેરય જૈ, મારયા કૈયક વીર;
તારા કુલનો અન્ત જ આલ્યો; રહા શ્યામશરીર. ૩૦
- સેદ્ધેવ વિદ્યા સકલ જાણે, આણે તારો અન્ત.
નિકુલ પાર ન પામિયે; મહા જોધ જલવન્ત. ૩૧
- સાધવીમાં શ્રેષ્ઠ છે દ્રૌપદી; સાચું માને જોડ;
તેના શાપ ચક્રી નથી જય તારે; સત્ય માનજે તેડ. ૩૨
- આદ જીવન તણો સ્વામી, તે છે જોડને પાશ,
ચિન્તવે તે કરે નિશ્ચે; તું જાણ્ય, આલ્યો નાશ. ૩૩

અનેક રાગ સાથે છે, તું જાણજે નિગ્ધા,
 પ્રાક્રમે પૂરા, ખલે શરા, કોય ન પામે પાત્ર.” ૩૪
 વચન એહવા સાલલીની, ક્રોધે ચદયો જૂપાલ.
 “નામ પાણ્ડવ તણું લેના, ચઢે મુઝને કાવ. ૩૫
 ભાટ! જલે આવ્ય ચક્રી, શં વખાણે આપ ?
 હૃત મારના તણું મુઝને, મન્ત્રમ્ય લાગે પાપ.” ૩૬
 ભાટ વવતો જોલિયો. “વાત કહું, સુણ્ય ગય !
 ગામ જો આપો નહોં તો જૂધ કરવા સજ થાવ. ૩૭
 પાચ પાણ્ડવ દલ લેછને, સર્વ પગરો ત્યાલ,
 વિગાવ રથાનકે ધૂધ અર્થે, દુષ્ટ ભોમ્ય છે જ્યાલ. ૩૮
 તે માટે સર્વ દન લેછને, આસ્ય, ઐશ્વર્યા જૂપ !
 ગજ રથ આયુધ સહ સજ્જને, આવ્યા ત્યા જુધરૂપ.” ૩૯
 એમ કહીને નીસરયો, ભાટ આવ્યો ત્યાલ,
 વૈરાટ દુપદ કૃષ્ણશ્ચં, ૪૦ પાણ્ડવ જોડા જ્યાલ. ૪૦

અપૂર્વ છાંયો

પાણ્ડવ જોડા જ્યાલ રે, ભાટ વાલી ધન વડે;
 વૈશમ્પાયન કહે, રાગ ! ભારથકયા ધગલે રડે ૪૧

[૨]

ઐશ્વર્ય દાવદી

વૈશમ્પાયન જોલિયા, સુણ્ય, જનમેજે રાય !
 હવે કયા કહું અતિ સુન્દર; સાલવતા સુખ થાય. ૪૨
 ભાટ વવતો એણી પેરચ જોલ્યો: “સુણ્ય, લુધિષ્ઠિર રાય !
 દુષ્ટ દુન્યોધન કાષ્ઠ ન આપે, મુદ્દ કરવા સજ થાય.” ૪૩

૪. ‘વેવા તે થાય ક. ‘ની સજ્યા થાય જૂ. થ. સાથે જૂ ગૂ.
 ૫. ચાલીયા તાં જૂપાલ સો. ૭. સહ જૂ. ૮. વવણ જૂ. ક. જયલો વા-ગૂ.
 ૬. ‘ઠા ત્યાલે આવી, જૂ.

એવાં વચન બાટનાં જાણી, કાપે ચઢ્યો મહાવીર,	
કુષ્ટ ભોમ્ય સ્થાનકચ દલ ચાલે, શર શિરોમણ્ય ધીર.	૪૪
અનેક વીર સાથે છે પ્રોડા, વૈરાટ દુપદ જેહ,	
કાશીરાગ્ન ધૃષ્ટદુમન, શિખણ્ડી બડ તેહ.	૪૫
અર્જુન-કુંઞર અભિમન્યુ ખલિયો રહ્યો બેઠ કર જોડય;	
બીમ તણો કુંઞર છે શરો, મટોરગજ મહા પ્રોડ.	૪૬
કરસમ્પુટ કરી ચરણે લાગો; પ્રાક્રમનો નહોં પાર.	
પાણ્ડવ મનમાં હર્ષ પામ્યા, દેખીને સુકુમાર.	૪૭
શરા સર્વે થયા સામટા, દલ હોહિણી સાત;	
અનેક વજ્ર આભરણ અત્ય ઓપે, શોભે ૧નવ નવેરી બાત્ય.	૪૮
હયપાખર નાખે અતિ પ્રોડા; કવચ ટોપ તે ધરિયાં;	
સજી હથિયાર તે નાનાવિધનાં, અક્ષે બાચા બરિયા.	૪૯
હય ગજ રથ અત્ય શણુગારયા; ધ્વજ પતાકા સાર;	
ધમધમાટ ધૂધરી રસજદ વાળે; અમ્યાડીનો નહોં પાર.	૫૦
એ જુકતે દલ સાંધી ચાલ્યું, આવ્યું કુષ્ટ ભોમ્ય છે ન્યાલ.	
મૂઘ કરવા ક્ષત્રી સપરાણા, રણુચમ્ભ ઝરોધ્યો ત્યાંલ.	૫૧
દુન્યોધન દારામતી જૈને, લાલ્યો સેન અપાર;	
સકલ વીર થયા છે પ્રોડા; પ્રાક્રમનો નહોં પાર.	૫૨
તવ દુન્યોધન દલ સર્જ કરીને, મહા વિકટ જે શર,	
મૂઘે સુભટ એણી પેરચ વાધે, જેમ સાગરનું પૂર.	૫૩
બીજમ, દ્રોણ, કર્ણ, દુન્યોધન, શકુનિ, દુઃશ્યાસન,	
કિપાચારજ, અશ્વત્થામા, અવરચ બહુ રાજન.	૫૪
અનેક બડ બીજ છે ખલિયા, તેનો ન જાણું પાર;	
બહુ ગજ રથ નર શણુગારયા; પસિદ્યાસન બહુ સાર;	૫૫

અનેક આયુધ નાના-વિધના ગદા ખર્જે તે ઈશૂરચ;	
ધનુષ બાણને સાગ્ય ઝલકે, જાણે કિરણ સૂર્ય.	૫૬
અપત્રા ખેડા વજ્ર લોહમે, સાગ્ય હૃદય તરુવારચ;	
ઉપમા કેતી કહું શરની, અવરચ નહોં બીજા રાય!	૫૭
સજી આયુધ, દય ત્યાધી આસ્થા, ધૂધ કરવાને આવે;	
ઢોલ નીસાણુ વાજે અતિ છન્દે, ભણી ખેરચ તે ભાવે.	૫૮
સીંગા સાદ વાજે શરણાક, કંથાલા રણતૂરચ,	
દુન્દ દદામા દડદડી, વાજતા આસ્થા શર.	૫૯
રજું રજુંઓથે હથરોટા, મસ્તકચ ટોપ તે જડિયા;	
કવચ સેના આયુધ ઝનકે; રવિ જગમતે અદિયા.	૬૦
સેનસહિત વીર મર્દે આસ્થા; મન્ય વખાન-ઘો રાજા;	
આયુધ મનગમતા લેએ છે, બખ્ખારવ તે ઝાઝા.	૬૧
હય તથા હિંસારાવ વાજે; ગજ તણો નહોં પાર;	
એણી ખેરચ સેના અતિ ગોલે, રાજા! સુણો વિચાર.	૬૨
રથ તથા અતિ પડધા વાજે, ધરા ધૂણ તેહ;	
ચાવર જર્જમ થરથર કાપે; ગગને છાયો ખેહ.	૬૩
ભીષ્મ તણો રથ કેમ જાણિયે? નીલા પતાકા જાય;	
મહો મનોહર રથ કનકનો; ખેરચ ખેરચના પરપચ્ચ.	૬૪
એવી સેનામા શર* ઝોપતા, જેમ ગગનમા સૂર;	
પ્રાકમ કરો પાર ન પામું, જેમ સાગરનું પૂર.	૬૫
કહે રાય: “કરો સેન-સન્માર્ષ, દેશ વિદેશના જૂપ,	
જે જે દેશ તણા છે રાજા, સુણ્યજ્યો તેના રૂપ;	૬૬
મામો શકુનિ, શસ્ત્ર, જ્યદ્રથ, હનિ-દુનિદ (?) તે બલિયો;	
સુદક્ષિણ, કમ્બોજ રાજા, અકલિત ન જાય કલિયો;	૬૭

૬. શરજ. ૬. ૭. સાચિંગ સેના.— કર્મા વિકલપ. ૮. યયો રલિયાત્ય સેના. • સરપત્ય અગમગમ મહા સેના ત્ય. .. ગૂ. ૬. શત વીર તે ગૂ.

શરા શરયુદ્ધ, જયસેન ને ૧૦ બૃહદ્બળ અગ્રવન્ત.	
કલિર્જ દેશનો રાજા મોટો, અરિનો આણે અન્ત.	૬૮
૧૧ દસ ક્ષોણી સેના મધ્યે, પિતામહ તાં પ્રોદ,	
તેનો તાપ શ્રીકૃષ્ણજી માને, જે છે ગરકારક.	૬૯
પિતામહે તાં પેશું પરદયું, દસ દિવસ સર્જામ;	
દસ સેનાપતિ સાથે પ્રોદા, બીધ્મ પાસે વિત્રામ. ૧૨	૭૦
શાભે બીધ્મ તે સેના માંહે, જેમ તારામાં ચન્દ્ર;	
તેણે યુક્તે બીધ્મ અદિયા, સુણે સર્વ નરેન્દ્ર.	૭૧
શ્વેત અશ્વ ને શ્વેત રથ, શ્વેત સેના સોહે,	
શ્વેત ધ્વજ ને શ્વેત પતાકા, શ્વેત મુગટે મોહે.	૭૨
સીંગી શબ્દ વાજે શરણાદ, ૧૩ કંશાલા રણતુરચ;	
ઢોલ દદામા દડદડી, વાજે નકેરી કર.	૭૩
મેઘાડખર છત્ર શિર પરચ, વીજ ખેંચે આતકાર;	
ગાજે નીસાણુ શબ્દ ધન ગાજ્યો; બાણ તણા નહોં પાર;	૭૪
તેણે સમે દુર્વાસા આબ્યા; લાગા રાજા પાય;	
અર્ધપાદ નીરાજન કીધી; પ્રેમે ઢાલે વાય.	૭૫
૧૪ દુર્વાસાને પૂછે રાજા: “પાણ્ડવે રચિયું યુદ્ધ;	
તે માટે સન્દેહ મન્ય મારે, કથી દિયો છો બુદ્ધ?”	૭૬

ચોપાદ

ઋષિજી બોલ્યા કરી વિચાર, “રામ! જતન કરચ દિન અદાર,	
પછિ આયુષ્ય પૂરણુ ભોગવશો; કહ્યા દિવસ તે કુશલ હશે.”	૭૭
દુર્વાસા ય્યા અન્તરધ્યાન; મન્ય ચમક્યો કૌરવ રાજાન;	
મન્ત્રાણું મન્ત્રીથાં કરી, “દિવસ અદાર ત્યો સેના વરી.”	૭૮
તવ ગર્જાસુત બોલ્યા એમ, “દસ દિવસનું મારે નેમ.”	
દ્રોણ કહે, “સેનાનો સન્ન્ય; વરી સેન મેં દિવસ પન્ન્ય”	૭૯

કહ્યું કહે, “અર્જુન ૧૫ સમ ધરૂં; બે દિન પાણ્ડવસેના વરૂં.”
 શલ્ય કહે, “સાંભલ્ય, રાજન! અર્ધ દિવસ હું ૧૬ કરૂં જતન.” ૮૦
 દુર્યોધન પામ્યો વિશ્વાસ, “અર્ધ દિવસની મૂંને આશ.”
 એ વિધ વાત વિમાસણ કરી, આલી સેન્યા ત્યાં પરવરી. ૮૧

પૂર્વછાંયો

અચ્ચાર ક્ષોણી દસ કૌરવ તણૂં, પ્રૌઢા છે રાત જાત;
 પાણ્ડવ પાસે હરિ રજા; સેના ક્ષોણી સાત. ૮૨

[૩]

એપરાધ

વૈશમ્પાયન કહે સુણ, રાય! સદ્ગુણ કહું ક્ષોણી-મહિમાય;
 ગજ રથ નર અને તોખાર, સાંભલ્ય, પરીક્ષિતના કુમાર! ૮૩
 દસ સહસ્ત્ર દન્તી પરવરે; વીસ સહસ્ત્ર તાં રથ સન્ધરે;
 એક લાખ બિલટ બૂઝાર; દસ લાખ તેના તોખાર; ૮૪
 છત્રીસ લાખ પરવરે પાલ, તવ ક્ષોણી થાયે, બૂપાલ!
 અતિ બલિયો છે દુર્યોધન, જેણે સાધ્યાં ચોરચાણી આસન. ૮૫
 વજ્ર દેહ માતાની દષ્ટિ, થાનક એક વિના થે પૃથ.
 તવ જનમેજે બોલે વાણ્ય; એ કથાનો કહો પ્રમાણ; ૮૬
 માતાથી કેમ અમર મિયો; ૧ વજ્ર થે કેમ મૃત્યુ પામિયો?
 વૈશમ્પાયન થયા પ્રસન્ન, ધન્ય ધન્ય પાણ્ડવના તન! ૮૭
 એક સમે દુર્યોધન રાય, ૨ યુધિષ્ઠિરને કહે મહિમાય;
 “કહો બાપ! સત્યવાદી તમો; પ્રમ્થ એક પૂછું છું અમ્યો. ૮૮
 ૩ વજ્ર થયાનો છે કોઈ સન્ધ્ય? સાત લાખજ્યો હેત જ વચન;”
 સુણી વચન[કહે]યુધિષ્ઠિર રાય, “સાંભલ્ય ૨ સાચું બાપું, બાપ! ૮૯

૧૫. સાચો બૂ. ૧૧. રાખું બૂ. ૧. મારે ક. ૧. અવધી સો. યમ કો ક.
 : ધર્મ પ્રત્યે પૂછે બૂ. ૩. અમર સો. ક. ૪. વીર કહે સાચો ન્યાયે
 : સાચો બાપું-ચાય સો.

- પતિવ્રતા છે તારી માત, ગાન્ધારી નામે જે ખ્યાન,
 'નેત્રહીણુ મારો ભરચાર, તે નવ્ય જીવે દષ્ટિ પરનારય; ૯૦
- હું કયમ નિરખું પરપુરુષ ?' પતિવ્રતા બાધે છે ચક્ષુ;
 અમૃત્યુ એને નમણે વસે, સકલ અર્જુ જેશે રુદ્રશે (?) ૯૧
- નેત્રે નિરખે તુઝ શરીર, ચાઇશ વજ્ર^૫ તું જાણ્ય, વીર !
 નવત્ર જં જોભો જનની પાસ, પોંદ્યે સર્વ તમારી આશ." ૯૨
- હૃદય ધરી રાજા ચાલિયો, ધર્મવચને રલિઆત્યજ થયો;
 હૃદય ભરયો તે આસ્યો જાય; વાટે મલિયા વૈકુણ્ઠરાય.^૬ ૯૩
- "જિતાવલા કયમ આસ્થા રાય ?" તવ સર્વે દાખ્યો મહિમાય
 મુધિધિરે કીધો હિપકાર, તે નિવેદે તેણી વારય. ૯૪
- સુણી વચન શ્રીજગદીશ, હાસે જોભા હલાવે શીસ:
 "પ્રજા સર્વ કહે છે ધર્મ; જે જે રે મુધિધિરનું કર્મ. ૯૫
- કપટ તણી કયમ માની વાત ? શત્રુવચને ય્યા રલિયાત્ય !
 કયમ જોલે એ સાચું મુખ્ય ? રાજવેધમાં મોટાં દુઃખ. ૯૬
- હું કહું તે તમ્મો કરો હિપાય, એ વાત ધમ પૂરી થાય:
 નવત્ર રૂપ માતાને પાશ, એ વાતે લજ્જિનો નાશ. ૯૭
- મૃત્યુ થકા કયમ ક્ષત્રી કરે ? હોમ સત્ય તો કેમ જ મરે ?
 પુષ્પ તણું વત્ર ગેરી કરી, માતાપાશ ચાલો, કેશરી ! ૯૮
- પુરુષ તણો લજ્જા ચણુગાર; તેહ નહીં તો ધિક અવતાર.
 અમે કલૂ તમારે કાજ, સુણુશે જે, અવનીના રાજ ! ૯૯
- તે હસશે તમને, ભૂપાલ ! દુન્યોધનની મત્ય છે બાલ;
 મૃત્યુ થકા ખિયે છે મગ્ધ; નવત્રે માને દાખવ્યું તન્ન." ૧૦૦
- સુણી વચન પામ્યો આનન્દ, "મારી મત્ય થઈ છે મન્દ."
 દેહ આશિશ ને વિગ્ર વસ્થા, માતામન્દિરય રાજા પડ્યા. ૧
- પેરયાં પુષ્પ, વધી ગયો પાશ, "માતા !" વચન કહ્યું પરકાશ;
 "છોડો લોચન, મારી માત ! ધર્મરાયે કલ્પી છે વાત." ૨

“વસ્ત્ર મ રાખિશ, કુંઝર! કથાં, ચારો અર્જુ વજ્ર હોય નથાં;”
 તત્કાલુ લોચન છોડ્યાં માય, નિરખે સકલ પુત્રની કાય. ૩
 “મૂખ પુત્ર! કાં અબુધ્ય વરી? શે કારણ મુઝ લડ્યા કરી?”
 “મત્યો હતો મારગમાં દેવ, તેણે બુધ્ય પ્રકાશી સોય.” ૪
 “પક્ષપાત પાણ્ડવના હરિ, તેણે તુઝને છઢના કરી,
 એ સ્થાનક, સુત! કાંચૂ રહ્યું; ત્યાંથી વિદ્ય;” ગાન્ધારીયે કહ્યું. ૫
 તે માટે જનમેજે રાય! હતા કૃષ્ણ પાણ્ડવને સાથ;
 દુર્યોધનનું વજ્ર શરીર, એ સ્થાનક રાખ્યું મહુવીર. ૬
 મહાબલિયો છે એ રાજન; પાણ્ડવને બલ શ્રીભગવાન,
 કર્તા હતો કારણરૂપ, ભુવન ચૈદ કરો જે ભૂપ. ૭
 નિરાકાર અને સાકાર, વર્ણવ કોય ન પામે પાર.
 પાંચે પાણ્ડવ બેદા મલી, સહ અવનિપત્ય રાગ વલી. ૮

ચોપાદ દાવટી

તવ નારાયણ બોલિયા, મુખે અમૃત વાણ્યઃ
 “અરે વીરો! તમે શું બેદા? બોમ્મ ભાંગી જાણ્ય.
 વિચાર હવે કર્યો કરવો? પ્રથમ મુદ્દે કાણુ જાય?” ૯
 વિચાર એવા અનુભવે, સુત-પવન આવ્યો ત્યાંજ.
 બીમસુત તિહાં આવિયો, મુણી વન્નમાં વાત, ૧૦
 “તાતની પક્ષે જામળ્યો” એમ વદે વાણી માત;
 “બીમ પાણ્ડવ તાત તારો, મુષિષ્ઠિરનો બ્રાત; ૧૧
 કૌરવ સાથે મુદ્દ કરવા, રૌદ્ર્ય ભારત ખ્યાત.” ૧૨
 પુત્ર કહે, “માતા સુણો, બેવા જાય અશ્વમેવ;
 પ્રથમ કેની પક્ષ નહોં, જીત્યા હણું તત્ખેવ.” ૧૩
 ત્યાં ચકો સુખટ સાંચર્યો, આવ્યો પાણ્ડવ-પાશ;
 ‘વૃકોદરનો પૂત છે,’ ધન્ય ધન્ય વદે અવિનાશ. ૧૪

૮. મત્ય તારી નભચરિ. ૯. મત્ય તારી આવરી. સો. ૯. મત્ય. સો. ૯.
 ૧૦. રચાવ્યો (એ ક) ભારય સો. ૯.

- પાણ્ડવને પ્રણામ કીધો; ૧૧ હરિ તણા વન્ધા પાપ;
- “મલી સર્વે સ્થાનકચ બેઠા; ઓચરચા ચદુરાય; ૧૫
- “પ્રથમ યુદ્ધે કોણ જાશે?” એમ જોત્યા ભગવાન;
- “યુદ્ધને વિવ્રમ્બ ન કીજિયે, હવે તમ્હો, મહારાજન!” ૧૬
- અર્જુન વાણી ઓચરે: “બલવન્ત ભીમકુમાર;
- પરાક્રમી મહા વન વિશે, બલ તણો નહીં પાર. ૧૭
- પુત્ર ! પેયે ધાય જયો, કૌરવચં સર્જામ્બ;
- બલે પાકમે અતિ પ્રૌઢા, આજ આબ્યા કામ્બ.” ૧૮
- એવાં વાયક સાંભલી ને, ભડ જોત્યો મુખથી વાણ્ય:
- “મેં તો મારા મન માંહેં, વિચાર કીધો જાણ્ય: ૧૯
- ૧૧ અદાર ક્ષોણી દલ મલ્યું છે, કૌરવ-પાણ્ડવ જેહ,
- કુટુમ્બ સર્વે ત્યાં મલ્યું છે, યુદ્ધ કરવાને તેહ. ૨૦
- તે માટે સાચું કહું, સ્વામી ! પ્રથમ યુદ્ધ નબ્બ યાય;
- મારા ગુરુની વાચ્યા છે, જે ‘હારચાની ગમ્બ જાય.’ ૨૧
- ક્ષત્રી કેરો ધર્મ છે; અનાય-વારે ધાય;
- યુદ્ધ કરતાં હારશે, કરવી તેહની સાલ.” ૨૨

પૂર્વછાયા

- “કરવી તેહની સાલ રે,” એવી ભીમપુત્રની વાણ્ય મુણી,
- વૈશમ્પાયન એમ કહે રે, કૃષ્ણ-ધર્મને ચિન્તા ધણી. ૨૩

[૪]

ઓપાધ દાવટી

- વૈશમ્પાયન કહે ભૂપત્યને, સુણ્ય, જનમેજે રાય !
- ક્ષત્રી કેરાં વચન સાંભલી, આશ્ચર્ય મનમાં યાય. ૨૪
- ભીમ અર્જુન એણી પેરચ જોત્યા, “બલિષ્ઠ ! સુણ્ય, કહું આજ;
- કૌરવ સર્વે કરી પ્રાજે, ૧આમ્બ અમને રાજ.” ૨૫

- પિતા તણાં તે સુણી વાપક, બોલિયો તેણી વારઃ
 " હમણાં પક્ષ નહીં કાતી, બેશી રહું એક ઠારચ. ૨૬
- દસ બેનું અન્તે હારે, બાધરા તેને પાથ;
 રણ્ય મુદ્ધ કરતા ઓસરે, પૂરૂં તેની આરા. " ૨૭
- તે વેલા શ્રીહરિ ઓચરયા; " આવડો રથો આણ્ય ગર્વ ?
 બલ લીધું જે હોય તારૂં, કહે મૂને સર્વ. ૨૮
- આયુધ નામે ત્રણ શરિયાં, અવરચ નહીં ત્યાં એક;
 શત્રુ શી પેરચ જીતશે ? કારણ કહે વિશેષ. " ૨૯
- ક્રોધરસુત બોલિયો; " સાંભલો સાચું, સ્વામ્ય !
 અર્થ રથો એ ત્રણનો મારે ? શરિયાં બેનું કામ. ૩૦
- પ્રથમ બાણ જે મૂકું પેનું, તે મૃત્યુદામ જોઈ આવે;
 બીજું મૂકું તેહ ઇપરચ, તત્કાલ્ય ગ્રાણ્ય જ લાવે. ૩૧
- સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલનો, મૃત્યુબેદ હું જાણું.
 તમ પ્રતાપે બલ છે પૂરણ, હું શું આપ વખાણું ? " ૩૨
- એમ કહી ભાંજ્યો એક શરિયો, જે રાખ્યા તે પાથ;
 એક બાણ મૃત્યુ જોઈ આવે, બીજે પામે નાશ. ૩૩
- કૃષ્ણ કહે, " મુણો, અર્જુન ! રથો કરવો પરપચ્ચ ?
 રથે હોય ત્યાં આપણને, વાત ન આવે સચ્ચ. " ૩૪
- બીમપુત્ર પ્રાકમી જાણી, બોલ્યા શ્રીમદ્વીરઃ
 " જે હમણાં તું હણે મુઝને, તો તૂને જાણું ધીર. " ૩૫
- બીમસુત કહે : " હણું હમણાં, પણ મુઝને લાગે પાપ. "
- કૃષ્ણ કહે : " નહીં તે દોષણ, હું મૃત્યુ માગું આપ. " ૩૬
- એમ કહી વધાર્યું મણ્ડલ, પગ ધાલ્યા ઉઘેચાલ.
 " અરે વીર ! વેગે ચાલો, " બોલ્યા દીનદયાલ. ૩૭

- સુણી વાણી કૃષ્ણ બોલ્યા: “તુઝ વિના નવ્ય સરે કામ:
કોણ કૌરવ જીતશે, સન્મુખ કરી સંગ્રામ?” ૫૦
- સર્વ રાજા બોલ્યા: “અર્જુન ! એ કયમ હોય ?
વલી સર્વે ધેરચ જાશે, રણરથમ્બ્ય નહીં રહે કોય.” ૫૧
- બ્રહ્મિષ્ઠ બોલ્યા: “સુણો, શ્રીપત્ય ! કરો મારો નાશ;
જીત્ય હોય જે તમ તણી, તો અમે છું ઉત્થાસ.” ૫૨
- દેવી, કાકા ! છે તમારી, જે કીજે મન્ય ભાવે;
સ્થિર નથી રેહ્યું નર કોણે, મૂને દોષ નબ્બ આવે.” ૫૩
- કરી વચન તવ હરિ બોલ્યા, “ધન્ય ભીષ્મકુમાર !
પાણ્ડવ-અર્થે અર્જુ દેશે; જીતિયો સંસાર.” ૫૪
- પિતા-અર્થે અર્જુ આવે, તાતની કરે સેવ,
રઘુનાથ સરખે પાલિયું, તાતવચન અશ્વમેવ.” ૫૫
- હરિચન્દ્ર સુત એક સતવાદી, પાલતો તાતવચન;
પિતા અર્થે દેહ જ વચ્ચો, વિપ્રધેરચ તે તન.” ૫૬
- ધ્રુવે “તાતવચન પાલ્યું, વચ્ચ ગયો”તો વીર;
તેના પુણ્યપ્રતાપથી, ત્રહા સ્થામશરીર.” ૫૭
- આરુણિતો સુત મળિ મોટો, ઉદાલક જેનું નામ,
તેનો તે સુત નાસિકેતા; તેણે સર્વ દીકાં કામ.” ૫૮
- પિતાવચને ગયો”તો, યમપુરી તે અપ્ય;
નિરખી સ્વદેહે તે આવિયો, પછે પ્રસન્ન હુવા “સારજૂ પાણ્ય.” ૫૯
- સુણી વાણી વહે કુપદ, “સુણો શ્રીભગવાન !
એ કયા સર્વે સાંભલી, સુણો સર્વ રાજાન.” ૬૦
- “વિચારીને વહે વિષ્ણુ, સાંભલે સર્વે રાજ.”
બ્રહ્મિષ્ઠ જીડી સભા મહિં, તવ શિર મૂક્યું પાવ:” ૬૧

૮. માત-ગુ. સો. ૯. નારાય. ૬. ૧૦. વિચારીને વહે વિષ્ણુ,
સાંભલે સર્વરાજ; બ્રહ્મિષ્ઠ વચ્ચ બોલે, સાંભલે સર્વરાજ. ૬૦ સો. ૫૭,
કયા કૃષ્ણે વર્ણવી, તે ૬. સો.

“વચન જો પાછું કઈ તો; મને લાગે ખોડું;”	૧૧
કૌરવપાણ્ડવ-વધ જોવાને, હૃતો મનમાં કોડ.	૧૨
“અદાર કોણી દલ મધ્ય” ૧૧ કૌરવ-પાણ્ડવ જોઈ,	૧૩
કાણુ શીરો જસ આવશે, જોવાનું મન તેહ.”	૧૪
વચન સુણી અણુન પ્રત્યે, વહે શ્રીજગદીશ:	૧૫
“મુદ્ધ જોવા વામ્બતા તો, અમૃત્ય કીજો શીસ.”	૧૬
અવશ્ય ચમુ ને મુખ જીભ, અમર કરે અવિનાશ;	૧૭
અવરચ અર્જુનો ભડું, ન હોય મુદ્ધ-અભ્યાસ.	૧૮
વિચાર એવો કરી કૃષ્ણે, અમૃત ખેવ મગાવ્યું;	૧૯
મુધિષ્ટિર આદિ દેહ પાણ્ડવ, સર્વેને મન્ય લાવ્યું.	૨૦
અમૃત તે બ્રહ્મિખને, મુખ્ય મેલ્યું આપી;	૨૧
કળ્હ લગે તે પરવરચું, તાલણુ નાખ્યું કાપી.	૨૨
મ્હ પડ્યું પૃથ્વીતલ મધ્યે, મસ્તક રત્ન સાવધાન;	૨૩
મુખ બોલે ને ચમુ દેખે, ૧૨ અવણે કરે પાન.	૨૪
એવી મુક્તિ તણું મસ્તક, શમી વહે લે ચાપ્યું:	૨૫
“જા, પૃથ્વીતલ્ય પૂજા કરશે,” એવું અભેપદ આપ્યું.	૨૬
મસ્તક સજીવન થે બેઠું, જોવાને સજ્જામ;	૨૭
બ્રહ્મિખ એવો શબ્દ ટાલીને, ૧૩ શ્રીખણ્ડ પરહ્યું નામ.	૨૮
વૈશંપાયન કહે: રાજા જનમેજે! ૧૪ કહું, રાવ!	૨૯
હવે ૧૫ જ્યોધ પાણ્ડવ તણા, જીદે તાપર ચાપ.	૩૦
મુદ્ધ કરવા તે રણા તરવરી; કરચ લિયે હથિયાર;	૩૧
‘વદી આપણે દેહ તજિયે તો જિતરિયે જવપાર.’	૩૨
૧૬ કૌરવ મધ્ય સન્મુખ; વાજે છે નીસાણ;	૩૩
અન્યોઅન્ય લડ બોલે પ્રાકમે; હણહણે કેકાણ.	૩૪

- ૧૧. નાના વિધ્વની રીત્ય સો. ૧૨. સુણે સર્વ કાન્ય. ઠ. પ્રવણુ
અવણે કાન્ય. સો. ૧૩. સહિંડ સો. સચડ ઠ. ૧૪. ને, સુણ્ય સો. ઠ.
૧૫. કૌરવ અર્થે વીર સો.

- ૧૧ વૈરાટ દુષ્ટ સર્વે સાથે બેઠા પાંચે વીર;
 કાશીરાજ ને ધૃષ્ટદ્યુમન, અભિમન્યુ પુત્ર જે ધીર. ૭૪
 શ્રોતાજન! તમે સાંભલો, હવે યુધ યાશે રૂઢ;
 હારથકથા સુણતાં થકાં, મલે ગરુડારૂઢ. ૭૫
 તે માટે, રાય! સાંભલો, પિતામહ-પ્રાક્રમ્મ;
 વિપ્રહત્યા ઊતરે; પ્રસન્ન હોય પરબ્રહ્મ. ૭૬

૨. સગવડગીતાપર્વ—

આપાઈ

- વૈરાઘ્યાયન કહે, સુવ્રથ રાય! પૂર્વજ તારાનો મહિમાય;
 બેઠા કૃષ્ણ યુધિષ્ઠિર જેઠ, વૈરાટ દુષ્ટ કહિયે તેઠ. ૭૭
 કાશીરાજ, અભિમન વીર, બેઠા શિખણ્ડી બલવન્ત ધીર;
 વલી વીર બીજા બલવન્ત; બલ પ્રાક્રમ નબ્બ નાજુ અન્ત. ૭૮
 વિચાર કીધો કૃષ્ણ-અર્જુન્ય: “ સર્વે સજો આપણું સૈન્ય;
 એક વિધે રચો જૂપાલ, ન્યમ કૌરવનો આવે કાલ.” ૭૯
 સુણી વચન શ્રીકૃષ્ણ તણું, ઊઠ્યા સર્વે દરખ્યા ધણું;
 સકલ સેનાપત્ય ધરે રણગાર; કવચ આમુધનો ન લાભે પાર. ૮૦
 સુન્દર પેદરયાં રણુના વેષ; છત્રીસ આમુધ જે વિરોધ;
 જ્ઞાન કરી સુક્રોર જ ધરે; આમુધ છત્રીશો પરવર. ૮૧
 આપે દાન અનેક પ્રકાર, બન્દીજન કહે જેજેકાર:
 ‘ આપે દાન, આરણ્યે ચોકો;’ દલ સર્વેમાં ફેરવે પોકો. ૮૨
 ‘ જેને દાન તણી છે આશ, તે આવો પાણ્ડવને પાસ.’
 ઉત્તમ હીરા રત્ન પટકોલ, કરે દાન સહ પ્રાક્રમજોલ. ૮૩
 ‘ મુક્તાકલની મુઠક બરી, વધાવે આનન્દે શ્રીહરિ;
 રૂઠું રૂતનના ખોલા બારે; પિતાલ નહીં, તે સોનું સરે. ૮૪

એમ સર્વ રાજા આપે દાન; જેજેકાર તે મેધ સમાન.

ખડ્ગ-ધાર, ખેડાં ખડખડે; આયુધ બાધી રથે ચડે. ૮૫

રથમાં આયુધ હારે અનેક, વાવરતાં નવ્ય આવે છેક;

ઠણે મુકતાફલના હાર, સુન્દર શોભે રાજકુમાર. ૮૬

વસ્ત્ર છાંટણાં ફેસર કરી, સ્વર્ગવાચના મનમાં ધરી;

‘ધન્ય વેલા, દિવસ ધન્ય આજ, પાસે બેઠા શ્રીમહારાજ.’ ૮૭

બાળૂખન્ધ ધરયાં બહુ છત્ર, અતિ વિશરાં વાળે વાજિત્ર;

શરણાધ ને શર્જાનાદ, ભેરચ નફેરી કરા સાદ. ૮૮

રણકંશાલા, સીંગી, વૂરચ; વિવિધ દલમાં સુશિખા સૂર;

શરવદન સૂરજની કલા, શોભે છે તે મહા નિર્મલા. ૮૯

સકલ રાય રોમાઝિયત યાય; અતિ ચરાતન ચડિમાં કાય;

મૂંછે આંકડાં અવલા વસ્યા; રથ્ય બેશીને રથમાં પસ્યા. ૯૦

નિજ પાસે જો રાખ્યા રથ, આયુધ કરમાં છે સમરથ;

સાદિવર^{૧૭} ગડ્ડોદક-હરચા સજ્જ સેન પાણ્ડવ સાંચરચા. ૯૧

સાકલ ખલકે ગજને પાય, મહમાતા રથુ બિપરચ જાય;

સાંદિવર^{૧૭} ૧૮ મોહમાતા તણું, તાલૂઅવાસ્ય પોહતા ધણું (?) ૯૨

રથચક વાળે રણુકાર, ત્રખ્યકત્રાટિક ચર હોકાર;

છિન્નવંલ રથ્ય બેઠા અભ્યુજ; દેવદત્ત ખંઆયણુ ધન્ય. ૯૩

અમ્મ ધોલા, નેળા શ્વેત, પવનસુત બેઠા ખવળ કેત;

સમરચો અંજનિ તણો કુમાર; ખવળ બિપરચ કરે હોકાર. ૯૪

પીતામ્બર હરિ કાંધાં પરિધાન, સુન્દર શોભે ધન સમાન.

કિરીટ, કુણ્ડલ મકરાકાર, ચૌદ લોકે કરે આધાર. ૯૫

અભ્યુજ બીડી લાગા પાય, મરતક્યં દર મૂક્યો જદુરાય.

“સ્વામી ! અમને કરચા સનાય; સેવક જનને ‘સાશ્વો હાય.’” ૯૬

વાળે બ્રોહ્મેર ગત્ય નીસાણુ; આત્યા સર્વે રાણોરાણ્ય;

ચમલ પાશ આવ્યા પરવરી, સાત ક્ષોદિહી સાથે હરિ. ૯૭

દુઃખનો કાષે પાસ; રાય સહ નિરખે અવિનાશ;
 નયણે કરતાં અમૃતપાન, સુધાદણિ ત્રેવે ભગવાન. ૯૮
 યમ્ભ પાસ આવી હિતરયા; પૃથક શોભતા ડેરા કરયા.
 સભા રચી બેઠા જૂપાલ, આયુધ છત્રીસે સમ્ભાલ. ૯૯

પૂર્વછાયા:

પાણ્ડવ-વાળાં સાંભલી, કીરવ ધ્યા મનભક્ષં;
 સેન સર્જે યે આવિયું; પાણ્ડવ વર્ત્યો ર્જ. ૨૦૦
 વૈશમ્પાયન ઓચરે: સુણવ, જનમેજે રાય!
 દુર્યોધન સેના રચી, આવ્યો યમ્ભ છે ત્યાંભ. ૧

[૫]

ગોપાલ ચાલતી

બોલ્યો દુર્યોધન જૂપાલ, “આવ્યા પાણ્ડવ ને ગોપાલ;
 સહ સેન આવ્યા અભુજ; સજે આપણું સર્વે સૈન્ય.” ૨
 તેડયા કણું ને દુઃશાસન, તેડયો શકુનિ દુર્યોધન્ય;
 મન્ત્રાણું મન્ત્રીયું કરી, બેઠે રાજ્ય આદર ધરી. ૩
 સકલ રાયને કહાવી વાત: ‘રચો સૈન્ય, અવનીના નાય!
 સકલેવોહ રમવા છે યર; અરો ‘યર! રાય છે અસર. ૪
 સૌ શણગાર ધરો, નરપત્ય! છત્ર ધરે, શોભે છત્રપત્ય,
 વિવિધ આયુધ^૧ ધરિયાં અર્જુન: આયુધ છત્રીસ ધરે અભર્જુ: ૫
 રાસ્ય રાજ્ય ને ભગદત્ત, ખેમધર્મા ગોટો બલવન્ત;
 બીઘ, કોણ, કૃપા મહામતિ, અમૃતયામા ત્રપિના પતિ. ૬
 દુઃશાસન, શકુનિ ને કણું, સુગ્રમોને ભયે ધૂળે ધરણ.
 જમદય ને નારાયણ બોધ, સનિવા સમર્થ આવે કોધ. ૭
 છત્રીસ વિધતાં આયુધ ધરી, હય ગજ રથે સેના પાખરી;
 સાંઢિવરનો ન લઈ પાર; હરતી-ઘોવ-ધણ્ટા-ધમકાર. ૮

ભક્ષા ભક્ષા ભેધા શૂપાલ, સજ્જ સૈન્ય આગ્ર્યા તતકાલ્યઃ
 એકાદશ ક્ષોણી વિસ્તાર; રાત બ્રાત કૌરવના સાર. ૯
 રણુરથમ્ભની પૂગ કીધ; વિગ્રે તવ આશીસ જ દીધ,
 'ધર્મે જય' રૂં વચન પ્રમાણુ, વિગ્ર બોલિયા એણી વાણ્ય. ૧૦
 થમ્ભ પૂર્ણિયો દુન્યોધન્ય; રાય અતિ હરખ્યો છે મનય;
 મન્દ શુકન પતાકા તણા પેરય પેરચનાં થાય ધણા. ૧૧
 મસ્તકય બોલે કપોત ને કાગ; જાયે સેન પામ્યું અનુરાગ;
 સર્વે રાય થયા મનભર્જ; દુન્યોધનનો ભાગો રજ. ૧૨
 તવ ભીષ્મ તે બોલ્યા વાતઃ "રાજા! કશી અન્તા વિખ્યાત?
 કિરતાર કરે તે હોય નિર્વાણુ, નબ્ધ ઉમૂકે, નબ્ધ ભેવો જાણ્ય. ૧૩
 આ સમે ભેતાં, રાય! સાર, હરિ-વાંચ્યું આશે નિરધાર."
 ભીષ્મ પ્રત્યે એમ બોલે શૂપઃ "મધ્યું સેન સાયરગતિરપ. ૧૪
 મહારથીના કહો મહિમાય, કોણુ કોણુ આપણુમાં રાય?"
 બોલ્યા ભીષ્મ વિચારી વાતઃ "સાંભલ્ય, હસ્તિનાપુરના નાય! ૧૫
 પેહલો મહારથી શુરુ ઉત્તમ; જયદ્રથ ખીજે રાજન;
 ત્રીજો મહારથી દ્રોણકુમાર, અતિરથી ચન્તનસુત સાર; ૧૬
 પાંચમો ક્ષેમધર્મા રાજનન; છઠો ભડ છે દુઃશાસન;
 ભડ સાતમો દુન્યોધનન; આઠમો છે રાલ્ય રાજન; ૧૭
 કણુ પારથી જાણો રાય, ગર્વ થકી ઘટિયો મહિમાય;
 પારથી જો વૃજને કહો, ઓછો ઓછું બોલ્યે થયોઃ ૧૮
 અજ જમ્યા હું તાહૂં રહી, તે માટે મુદ્ધય જાયું સહી.
 પાણ્ડવને તેં નહીં જીતાય, જેને મસ્તકય ત્રિભુવનરાય. ૧૯
 અમે આપશું છટી પ્રાણુ, પૃથ્વીપત્ય પાણ્ડવ નિર્વાણુ;
 દસ દિવસ તા ચિન્તા નથી, પછે કર્તા પુરુષ છે કમલાપતિ. ૨૦
 'ધર્મે જય,' એમ સહ કો વદે, કરશે વાત જે કૃષ્ણને રૂદે,
 અન્તરજામી કમલાપતિ; જોગ જગ ને સ્વપને નથી. ૨૧

અમર મારવાને અવતાર; હરશે એહ ભૂતધનો બાર; ”
 કહી બીજમ રવા છે મુખ્ય. રાગ સકલ કહે: ‘ધન્ય ધન્ય.’ ૨૨
 દુર્યોધન મન્ય આણે રાવ; વ્યારથ વિના ક્રોમાં નહોં હોથ;
 સર્વે કાપરની ગત્ય ધરે; પાણ્ડવનું પુરુષાતન કરે. ૨૩

બીજમ વરિયા છે દસ દિન, ક્રોધ નથી ય્યા કાપર મન્ય.
 બોલ્યો દુર્યોધન મુખ્યથી વાણ્ય: “ પાણ્ડવ કેરા હર્ હં પ્રાણ. ૨૪
 તમ પ્રતાપે ઇન્દ્ર હં કાળ; સાણપણું કરવું, મહારાજ! ”
 સુભી બીજો દીધો સન્તોષ: “ મ કરો, રાગા! મનમા ધોખ. ” ૨૫

અમ બેઠા તૂં કરથ આનન્દ, પછે કર્તા પુરુષ છે જોબ્યન્દ,
 પાણ્ડવને મનાયું દારથ, તો જાણે રાન્તન-કુમાર. ” ૨૬
 સુભી વચન આનન્દો મન્ય, હૃષ્યો રાગ દુર્યોધન;
 જો બીજમને કર્યો પ્રણામ: “ સમર્થ તમે મારે, સ્વામ્ય! ” ૨૭

વચને અત્ય સન્તોક જ થયો, તવ રાગ મનમા હરખિયો.
 થી રજની, છિતરિયું સેન; થમલ પામે તમ્બૂડું વેન્ય. ૨૮
 પાણ્ડવ વાત વિચારે એહ: “ પ્રાત-સમે વડવું છે તેહ. ”
 બેઠા કૂચ્છ, અર્જુન ને બીમ: “ પ્રાત-સમે સજ્જામજનીમ. ૨૯

શીખ સર્વની લે આપિયે, તો આપણ નિહોવ થમ્યે. ”
 એમ કહી હિંચા ધર્મ જૂપાલ, બીમ, અર્જુન ને બીજોપાલ; ૩૦
 તથ આયુધ, આત્મા પરવરી; સહોતે સીધા શીહરિ,
 આવે છે પાણ્ડવ જેટલે, કૌરવ વિચારે તેટલે: ૩૧

‘ પાણ્ડવના મુત આવે પલી, ધર્મ દાર માગવા વણી.
 સેના દીકી જવ આપણી, પાણ્ડવને મન્ય મ્યન્તા ધણી. ૩૨
 પાણ્ડવનું પુરુષાતન કર્યું, કમચત-તુ-કાં હોય જર્યું. ’
 ‘ હુહ ચણ્યો હરખ્યા ધણ્યું: ‘ અલિપ્ત રાજ થયું આપણું. ’ ૩૩

ભીષ્મ કહે: “ નવ્ય જાણો મર્મ; શીખ માગવા આવે ધર્મ.”

પાણ્ડવપુત્ર નવ્ય ગાંત્યા જામ; તુઝ આગત્ય ક્યમ કાપર થાય?” ૩૪

એમ પુરુષ સર્વ કરે વિચાર, ત્યાં પાણ્ડવ આવ્યા સેન મોઝારય;

ગર્જાસુતને પાસે ગયા; દણ્ડવત પ્રણામ જ કર્યા. ૩૫

ભીષ્મ તણે પદ પડિયા એમ, જાણે જડિયા હીરા હેમ્ય,

અતિ ચરણે કીધા અભિષેક; ગર્જાસુત જલ પૂરે નેત્ર. ૩૬

ભીષ્મ આદર અલ્પ કરી; ભક્તિ ઉરચ લીધા ધરી:

“તેર વરસના સન્ધે દેવ્યા, પિતામહ! અમે તમને મળ્યા.” ૩૭

ભીષ્મે પૂછી કુશલ વારતા: “ભક્તે પુત્ર! તમે થિયા છતા.

પુત્ર! કહો અમ શેરખૂં કાજ; રાખે કૃષ્ણ તમારી લાજ. ૩૮

ભક્તે પદારચા શ્રીભગવાન, અમને આપ્યું વૈકુણ્ઠદાન.”

કૃષ્ણ કહે: “ધન્ય ધન્ય ગર્જેવ! મનુષ્યરૂપે પ્રગટ છો દેવ.” ૩૯

બોલ્યા ધર્મ: “સુણો, મહારાજ! હતો અભિક્ષાપ તમ દર્શન કાળ્ય;

પૂછેવા તમને આવિયા; મનમાં સન્ધે મોટા રિલા. ૪૦

પ્રાતસમે કરવો સદ્ગામ, અમને આગ્ન્યા આપો, સ્વામ્ય!

આગ્ન્યા વન્યાં જો કારણ્ય કૈ, તો શૈરો નરક્ય સન્ધ્યૈ.” ૪૧

ગોપાલ: દાવટી

ભીષ્મ વક્તા બોલિયા: “સાંભલો, ધર્મ જ! આપ;

જો આંજ લગે આવ્યા નોત તો, દેત તમને શાપ. ૪૨

અર્થનું સહ આગત્ય, અર્થનું સહ દાસ;

તમે આવ્યા આજ લગે તો, માગો વચન પ્રકાશ. ૪૩

દુર્ભ્યોધન વ્યનાં માગજો, આપું તે, સમરથ રાય!

અજ એનું જમ્યા માટે, અમે થ્યા છું સાલ.” ૪૪

ધર્મ વક્તા બોલિયા: “તમ હાથ નવ્ય હોય મરણ;

વચન એવું આપિયે, સ્વામી! રાખિયે શરણ.” ૪૫

“કૃષ્ણ તજનિ સાલ છે તો, કરી ચિન્તા! ધર્મ?”

જ્ય તમારે હશે, પાણ્ડવ! ગોપ્ય વીતનો મર્મ.

૪૬

મનના મનોરથ પૂરિયા, પૂરણુ પરમાનન્દ.”

પદ-વન્દીને ઊઠિયા, હર્ષે મન્ય આનન્દ.

૪૭

દ્રોણાચાર્ય પાસ આવિયા; લીધાં આલિદ્ધન.

આચાર્ય એમ ઓચરચા: “પાણ્ડવો! તમને ધન્ય.”

૪૮

“સ્વામ્ય ! અમે આરા-કાગ્ણ્ય, આવિયા છું આજ;

આતસમે સર્જામ જ કરશું; વરે સ્થિતો, મહારાજ !”

-૪૯

દ્રોણ વક્ષતા બોલિયા: “સાભલો, ધર્મ જ! આપ,

નવ્ય આબ્યા હત જો તમ્મો, તો દેત તમને શાપ.

૫૦

ધન્ય ધન્ય ધર્મ જ! તમને, આવિયા અમ પાસ;

માગવું હોય તે માગજ્યો, પકૌરવ વણુ પરકાસ.

૫૧

રાજ વણુ સર્વ માગજ્યો, નહીં આપિયે નિર્વાણ્ય;

અમ એનું જમ્યા ઝાઝું; એ આગત્ય તજશું પ્રાણ;

૫૨

નાખ્યાં આમુધ નવ્ય ગ્રહું, એ છે પ્રત્યગ્ન્યા અર્જુન.”

ચરણ વન્દીને ધર્મ આત્મા, મન્ય આણીને રક્ષું.

૫૩

કૃપાચાર્યને પાસે આબ્યા, વન્દિયા તે ચરણ;

“મનના મનોરથ પૂરવા, સ્વામી! આબ્યા તમારે શરણ્ય.”

૫૪

“ભલે આબ્યા, પાણ્ડવ! તમે, સન્તોખ્યા અમે આપ;

જો ન આબ્યા હત તમે તો, દેત તમને શાપ.

૫૫

અર્થ વલ્લભ સર્વને, સહ અર્થને આધીન;

તમે આંદો આવિયા તો, અમે થ્યા છું દીન.

૫૬

તમારી જય હશે, પાણ્ડવ! અમારી આશીસ;

જૂથ કરો તમે, ધર્મ રાજ! સાણ છે જગદીસ.

૫૭

અમ એહનું જમ્યા માટે, અમે આપશું પ્રાણ.

“ધર્મે જયનું વચન પરગટ, વડે વેદ પુરાણ.”

૫૮

પ. ૬-શુ. ૫૧ તે જોલાં-તે આપિયે નિસ્વાસ; ત્યારે દ્રોણે આશીસ આપી, સાંભલો ધર્મદાસ; માગવું હોય તે માગજ્યો,

પદ વન્દીને આત્મા પાણ્ડવ અશ્વત્થામા પાશ;	
પ્રણામ કીધો પાણ્ડવે; રુષિ પામિયા ઉત્લાસ:	૫૯
“ધન્ય ધન્ય સુત પાણ્ડુના! ભલે આવિયા આંસ;	
દુઃખ ભાગાં ભવં તણાં, આવિયા વૈકુણ્ઠરાય.	૬૦
તારી જય યાશે, પાણ્ડવ! કાલ્ય કરો સર્ગામ;	
અન ઝેનું જમ્યા માટે, કરશું રાવનું કામ.”	૬૧
પગે લાગી વસ્યા પાણ્ડવ, જય છે સ્વરથાન્ય;	
કર્ણ પાસે હરિ પોતા; મલી દીધાં માન.	૬૨
અરણ્ય લાગી વનિયા: “ધન્ય ધન્ય શ્રીમહારાજ!	
કૃપા કીધી મુઝને: જો દર્શન પામ્યો આજ.”	૬૩
કૃષ્ણ કહે છે: “રાધાસુત! સુણો, કહું વચન-વિચાર:	
પાણ્ડવ-પક્ષે આવવું, તે ઘટે છે નિરધાર.	૬૪
કૌરવ હણીને રાજ લેશે, અર્ધ તારો ભાગ.	
જો જોયે તે પાણ્ડવ-પાસે, વધી બીજું માગ્ય.”	૬૫
કર્ણ કહે: “તમે કશું જોલો? નબ્બ ઘટે એહ, નાથ!	
દુન્યોધનને તથા આવું તો, લજ્જા પામે તાત.	૬૬
સાખ્ય તેની સદા સાચી, વિશ્વનો આધાર;	
પિતા લાજે, નબ્બ જીગે, તો કરે મુઝને તિરસ્કાર.	૬૭
અન કૌરવ તથા જમિયા; જો જાયે પાણ્ડવ-પાશ;	
સમુદ્ર મર્ગદા તજે, સાંજલો, અવિનાશ!	૬૮
ધરા શેષ ધરે નહીં; જલ વિન્યાં અમ્યુજ વન્ય;	
ક્ષત્રી કુલને લાજ લાગે, જો તજું દુન્યોધન.	૬૯
પાણ્ડવ-પાસે જો આવું તો, તોએ ન પામે છત;	
ઉશ્વામી મૂઝે નરકચ પડે, એ ક્ષત્રીની નહો રીત્ય.	૭૦
શત્યરાજ સત્યવાદી, એક દિવસ જમિયો અન;	
ભાણેજને તે પરહરીને, ગ્રહો દુન્યોધન.”	૭૧

- કૃષ્ણ કહે: " તે કર્ણ! સાચું, બોલિયા મુખ્ય વેદ;
બીજે કલ્પ તે સાંભલી, ક્યાંય વસ્યો મનમાં "જેદ. ૭૨
- દુન્યોધને જો પૂછિયું, મહારથી કેરું નામ;
વખાણ્યા તવ સર્વને, જોવો બીજા કેરું કામ. ૭૩
- પારથી તુઝને કણો; કહે: 'ઓછું બોલ્યો માટય.'
બીજા લડે ત્યા મુદનો, નથી તારે ધાટ. ૭૪
- નિભાર્યો નરપત્ય જોતાં, મુણ્જો તું, સમરથ્ય!
મત્યગ્યા લેઈ ખરી, આયુધ મ ધરય હાથ્ય." ૭૫
- કર્ણ કહે છે: " કૃપાસાગર! લલી કલી એ વાત;
બીજા ઊભા સેનમાં તો, ન ધરૂં આયુધ હાથ્ય. ૭૬
- જાણું છું, જે કર્યું બીજે, કહે છે મોટા રાય.
ધણું બોલ્યા મર્જાસુત તે, દુઃખ છે મન માંલ. ૭૭
- વૃદ્ધ સાચાં વચન બોલે, હોવે ખૂધનો નાશ;
તે માટે જ્યાં બીજા ઊભા, ત્યાં ન હોય જૂધ-અબ્યાસ." ૭૮
- મત્યગ્યા આપી વધ્યા, બાવ્યા પાપકવ-પાસ;
સર્વે રાજાએ પ્રણામ્યા; વન્દિયા શ્રીઅવિનાશ. ૭૯
- "કર્ણે લીધી મત્યગ્યા, તે નહીં કરે ત્યાં જૂધ;
બીજા જ્યાં આરોગ્ય ઊભા, ત્યાં નહીં ધરે આયુધ." ૮૦
- મુણી વાણી કૃષ્ણની, સર્વ હરખ્યા રાજા.
માત યથા તવ પ્રગટિયો, કરમપ કરો તજ. ૮૧
- 'સજે સેના સર્વરાજા, ધરો રણના વેધ.'
કવચ અડે ટોપ ધરિયા, સાંકડા ગજની મેષ (?) ૮૨
- ગજ-વ્યોહ ગોવ્યન્દ રચે છે, તે પાસે પ્રોદો બીમ;
ધૃષ્ટદુમન એક પદ્યે, ધરે જોધા નીમ. ૮૩
- પૃષ્ઠ ભાજે રિયા લાઘ, નિહલ ને સહદેવ;
ખીજા નેત્ર ચાપિયા, દુષ્ટ-આદે ખેવ. ૮૪

ધટોરગછ અભેમન્ય ભાઈ, રિહા ચરણ-વિભાગ્ય;	
કૃષ્ણ અર્જુન ફેરે ફોળે, કઠણ વેલા આજ.	૮૫
જીતવા છે જોધ વસમા, પિતામહ પરચણ;	
દસ દિન સજ્જામ કરશે; મરશે ન્યોધા ડણ.	૮૬
થરથર ધૂળે પાંચે પાણવ, વધી ધૃષ્ટદ્યુમન.	
દ્રુપદ ને સાત્ત્વિક રાજા ચિન્તાતુર ધ્યા મન્ય:	૮૭
“અવરચ વીર વિભાસતાં, કહો, કેમ પામું તાગ ?	
બીજમ જોભા સેનમાં ત્યાં આપણે નહોં લાગ.	૮૮
રથે એવા સુભટ દીસે, કોટિ સૂર્ય પ્રકાશ.”	
પાણવ સેના ઠરે અન્તા; કૌરવ મન્ય ઉદ્ધાસ.	૮૯
નીસાધુના નિર્ધોય વાળે, શબ્દ સ્વર્ગે ગાય.	
પાણવ સેન્ય આવિધૂં, હવે કૌરવનું સજ યાય.	૯૦
પૂર્વજાયો	

શર્જ-શબ્દ તે સાબલી, કહે દુર્યોધન રાય:	
“બીજમ-દ્રોણને જો કહી, સજો સૈન્ય મહિમાય.”	૯૧

[૧]

ચોપાધ

સજો સૈન્ય કૌરવનો રાય, સેનાપત્ય ગર્જાસુત યાય.	
નિર્મલ જલથં મર્જન કીધ, દાદરા તિલક મહામુદ્રા દીધ;	૯૨
ધરી કણ્ઠય તુલસીની માલ, આયુધ સર્વે સન્ધ્યા તતકાલ્ય;	
છત્રીસે આયુધ કરચ ધરી, મનમાં ચિન્તન કરતા હરિ.	૯૩
સકલ રાય કને કહાવ્યું સાર; સજ સેન્ય આબ્યા તે વાર.	
મધ્યાં સેન ન્યમ સાગરપૂર, રવિરલે શબ્દે વાગે તૂરચ.	૯૪
આવી દલ મધ્યાં આરેણ્ય; પેરચં પેરચ પ્રાક્રમ માંડ્યાંવ તેણ્ય.	
તે વેલા જોડ્યા અર્જુન: “સુણો વચન તે, જગજીવન !	૯૫

- કૌરવસેના આવી હાઠય; દીસે હયરથ મેગલ ઘાટ.
 હિંસારવ કરતા તોખાર; વાળે રથ તણા રથુકાર. ૬૬
- વિવિધ રૂઝે ધરે ધનુષ, આવીને તે ત્યા સન્મુખ;
 એ કથા સુણો, અગ્નિકુમાર! વ્યાસ-સુત સમ્ભવાવે સાર. ૬૭
- ધૃતરાષ્ટ્ર કહે: જૂઠ જોવા પહું, ત્યાં જોતાં સર્વે સાંભલું.
 વ્યાસ પધારયા તેણી વાર; સન્તોખ્યા તે અગ્નિકુમાર. ૬૮
- ‘વૃદ્ધ દેહ તમે પામેો દુઃખ, સન્ને સર્વે કે’શે સન્મુખ.
 દિવ્ય ચક્ષુ તવ આપી કરી, સન્ને જોતા આદર કરી. ૬૯
- ‘કુરુક્ષેત્રમાં જૂઠ થશે, સન્ને ઈદાં જોતા દેખજો;’
 વરદાન વ્યાસજી આપી એવ, અન્તરધ્યાન યથા તત્ત્વેવ. ૭૦

પૂર્વછાંચો

- ‘એકમને તમે સાંભલો, ગાન્ધારી તમે, માત !’
 ‘સન્ને ! તમે આવ્યા થકી, અમે થયાં રલિયાત્ય.’ ૧
- ચેહલાં પિતામહે પરઠિયું, દસ દિવસ સગ્રામ.
 વિસ્તારીને કહો અહને, લલે આવ્યા, સ્વામ્ય !’ ૨

[૭]

ઓપાઘ

- સન્ને કહે: સાંભલ્ય રાજત્ર ! મલિયા પાણ્યવ દુર્બ્યોધન.
 આવી સૈન્ય જીભાં છે જવે, અર્જુન દરિયું જોત્યા તવે. ૩
- મધ્ય ભાગ રથ યાધ્યો દરિ, અર્જુન્ય એમ વાણી ઓચરી;
 “સગાં સગ્ગન્ધી જોયા તણું, માર્ગ મન યાયે છે ધણું.” ૪
- અર્જુન કેરી વાણી સુણી, વલતા જોત્યા ત્રિશુવન-ધણી;
 નીતાચાન કહ્યું જોવ્યન્દ: “સાંભલ્ય, પાણ્ડુકુલના ચન્દ !” ૫

પૂર્વછાંચો

- અવિનાશી અવિજલ્ય કણા, આવ પુરપન નાગ.
 ભગવદ્ગીતા જોવચં કેવલ યજ્ઞગાન.

અર્જુન કરે કારણે, જગત-હેત ઉપદેશ;	
કર્મ માંલ્ય નિષ્કર્મ કહ્યું; તેડનો હારદ લેયો.	૭
ઉપનિષદનો અર્થ છે, જોગ્ય શાસ્ત્રનું જ્ઞાન;	
અષ્ટાદશ અધ્યા વદે, તે પોતે શ્રીભગવાન.	૮
“કર્મમાં નીકર્મ કહ્યું, તે ઉપરચ આદ્યાન;	
તેહ કયા સુણતાં થકાં, નાસે તિમિર અજ્ઞાન,	૯
હંસ તજે જોમ નીરને, આણે તેનો પાર.”	
ભટ્ટ નાને નિશ્ચે કરી, આધ્યા અક્ષર સાર.	૧૦
રામા ભટ્ટ ભાવે કરી, ચોપાઇ બન્ધ વિસ્તાર;	
હર્ષ ધરીને વર્ણવિધા, આધ્યા એહ અદાર.	૧૧
નિષ્કર્મ ભારગ ગ્રન્થ છે, તે ઉપરચ સરૂત;	
બુદ્ધચ ભાગ થોડો કરી, કેશ કયા સમેત.	૧૨

ચોપાઇ

[૮]

હસ્તનાપુર આખ્યા વિદુર બ્યાસ, ધૃતરાષ્ટ્ર કરે તે પાશ.	
રાયે પૂજા દીધી ધણી, પૂછી વાત સર્ગ્રામ જ તણી.	૧૩
ધર્મક્ષેત્ર કુરક્ષેત્ર મહા, મહા જૂધે [તાં] યાશે સહી.	
અદાર કોહણી સખ્યા મલી. અર્જુન હરખ્યા બાણાવલિ.	૧૪
સ્વામી ! તે જૂધ કેમ દેખિયે ? ઇચ્છા છે, પણ નહોં પેખિયે.	
બ્યાસ કહે: રાજા ! અવિધારચ, દૈવ-નેત્ર તે આપું સાર.	૧૫
તિહાં યજ્ઞી સર્વ પેખશે, કૌરવ-પાણ્ડવ જૂધ દેખશે.	
સ્વામ્ય ! જન્મ લગે તાં અન્ધ જ રહ્યો,	
ધણે કાલ તાં એણી પેરચ ગયો.	૧૬

૧ ગ્રુમાં ૧૬ થી ૨૫ ને બદલે:

વલી ફરી સન્ને પૂછિયો, પાણ્ડવ સેનામાં શું થયો ?
તે વ્રજ કહ્યું, ધૃતરાષ્ટ્ર રાય ! સન્ને કહે: સાંભલ્ય મદિમાય. ૧૭

- પુત્ર-મૃત્યુ જોવાને કાળ, દૈવ-નેત્ર રથ વાઝૂં આજ ?
 વ્યાસ-શિષ્ય સન્ને છે જેહ, આપી નેત્ર જોસારચો તેહ. ૧૭
- ‘કુરુક્ષેત્રમાં જે કાંઈ થશે, સન્ને ધક્કા બેઠા દેખશે;
 એવું કહી વ્યાસ ચાલિયા, રાજ સન્ને પ્રતિ બોલિયા: ૧૮
- સ્વામ્ય ! હમણાં ત્યાં શું થાય ? કાણુ કાણુ મત્સ્યા છે રાય ?
 સન્ને કહે: રાજ ! અવિધારય, હમણાં દુન્યોધન કરે વિચાર. ૧૯
- દ્રોણાચાર્યને વાણી કહી: “પાર્ણવ સેન મત્સ્ય છે સહી;”
 આચાર્યને પૂછે તેહ, “કાણુ કાણુ મત્સ્યા છે જોદ ? ૨૦
- દુપદ શિષ્ય મારો કહે જેહ, બીષ્મ અર્જુન સરખા તેહ;
 વૈરાટ, દુપદ, યુધુધાન, ધૃષ્ટકેત, રાજ ચેકીતાન. ૨૧
- કાશીરાજ, પુરુજિત જેહ, કુન્તીભોજ સહિત બલ તેહ;
 તે મોધમાં ઉત્તમ અભિમન, એવું છે પાર્ણવનું સેન. ૨૨
- હવે આપણું કહું તે જાણ, અતિ બલવન્ત છે તારા પ્રાણ;
 બીષ્મ, દ્રોણ, કૃપાચાર્ય જેહ, અશ્વત્થામા, વિકર્ણુ તેહ. ૨૩
- સોમદત્ત, શશ્ય મહારથી, એમાં બીષ્મ છે સેનાપતિ.”
 એવું કહો દુન્યોધન ગયા; સેનામાં જે જીભા રહ્યા. ૨૪
- રાજ અતિ રહિયાથ જ થયો, વલી કહી સમન્દ પૂછિયો;
 હવે પાર્ણવ સેનમાં શું થાય, તે જાઝને કહું, ધૃતરાષ્ટ્ર રાય ! ૨૫
- અર્જુન કવચ ધરું શતખણ; જે શરવીર ધરૂં બહાણ.
 અર્જુન કહે: “સુભો, સારજૂપાણ ! બહુ સેનાને મધ્ય પ્રમાણ. ૨૬
- તિહાં રથ આપણો મેલ્યો જેહ, કાણુ કાણુ મલિયા છે તેહ ?”
 અર્જુન-વચન કૃષ્ણે સાંભલી, રથ હાડયો ત્યાં સેના મંલી. ૨૭
- બીષ્મ-દ્રોણ દીઠા તેણે હાથ, પિતા પિતામહ તેહ સમાન્ય;
 પુત્ર પૌત્ર સર્વે તે વીર, દીઠું જુદુમ્મ અને થયો ખીર. ૨૮

અર્જુન કહે: “ સુણો, યદુરાય ! સ્વામી ! મેં ત્યાં યુદ્ધ નબ્બ ચાપ;
શરીર માફે પલાયન ચાપ; કમ્પે દેહ ને નબ્બ રેહવાપ.” ૨૯

બુખશોપ, રોમાઝિયત ચયો, ગાઝ્જવ પનાખી કાયર વણો;
અર્જુન કહે: ધિક એહ રાજ, મારે નથી એહનું કાજ. ૩૦

સ્વામી ! કુલનો ક્ષય કીજિયે, તે પાતક કયમ સિરય લીજિયે ?
તે માટે હું જૂથ નહીં કરું, જે પાપ કો કેમ ઓધઈ ?” ૩૧

નાખ્યું ધનુષ ને કાયર ચયો, તબ્બ અર્જુન મોઝાંજીત ગયો;
યોગશાસ્ત્ર બ્રહ્મવિદ્યાય, પૂર્ણ ચયો પ્રથમો-અધ્યાય. ૩૨

સાજે પુતરાદરને કહે: અર્જુન શોકસાગરમાં વહે.

કૃષ્ણ કહે: “ અર્જુન ! શું ચક્ર ? કાણ પાપ કોને આવિયું ? ૩૩
નરક પમાડે કરે ઉપમાન, લોક હસારય તેનો દામ;

છાડો મોહ ને ધીરજ ધરો, અર્જુન ! સમરણ હરિનું કરો.” ૩૪

અર્જુન કહે: “ સુણો, ભગવાન ! બીખ્મ દ્રોણુ તે પિતા-સમાન;
જેહ ગુરુકાજ રાજ લીજિયે, તેહ ગુરુનો કયમ વધ કીજિયે ?” ૩૫

કૃષ્ણ કહે: “ જૂઠો એ વાદ; સાંભલ્ય, કયા કહું અનાદ;
પૂર્વ પક્ષ છે બ્રહ્મજ્ઞાન, તેહ જોતાં સર્વે સમાન. ૩૬

શુરુ શિષ્ય છે માત ને તાત, નથી કોહ કેહને જાન-ધર્મ માત.

જન્મમરણ આતમને નથી, વ્યાપકને શું જોયું કથી ? ૩૭

આત્મજ્ઞાન એમ જોયે કથી, અહેમેવ જીજ્ઞે કાય નથી.

જેમ ત્રણ અવગ્યા આવે દેહ, પુરમેશ્વરની ઇચ્છા તેહ. ૩૮

૫. ધનુષ નાખીને રહ્યો સૌ. નાખીને કાં રહ્યો. ૬. આ પૂર્વે ૬ મ.
શુક્રનું હિ ક્રવા શ્લોક ૭. તથાપિ તા એમ સમ ઓચઈ સૌ. તથાપિ એકા
કેમ ચક્ર ૬. ૮. આત્મજ્ઞાન એમ જોયે કથી જૂ. ૯. વ્યાપકને શું જોયે કથી.
જૂ. ૩૮ પહેલાં ૬ માં અને ૩૮ ઘ-ઘ. બદલ-“ રવિપૂર્ણ રાત્રિ આવે ભય.
હૃદય અસ્ત સૂર કહેવાય, અખંડ જિંજ જોત્ય છે તેહ, વ્યાપક રૂપ ભણીત
તેહ. શનુમિત્ર કેહતા નથી, આત્મજ્ઞાન એમ જોતાં કથી.”

જલમધ્યે પરપોટા થાય, તે ભાજે, તે માણ સમાય;
આત્મારામ ભણીજે તેહ, હર્ષશોકથી અલગો જેહ. ૩૯
સેજે ઊપજે, સેજે સમે, દુસ્તર માયા એણી પેરચ દમે;
'હું મારું, હું કર્તા જેહ,' અર્જુન! માયાનું બલ તેહ. ૪૦

પૂર્વછાયા

અનન્ત ધડા પાણીભરયા, એક ચન્દ્રબિમ્બ પ્રકાશ;
ધટ ધટમા પ્રતિબિમ્બ છે, એમ હરિ-વિશ્વાસ. ૪૧
ધટ ફૂટ્યો, પાણી ઢલ્યું, જેનું તે ત્યાં જાય,
ચન્દ્ર નિરન્તર વેગલો, તેને દોષ નબ્બ થાય. ૪૨

[૪]

ઓપાધ

એ અર્જુન! તું એવું જાણ્ય, નિર્ગોપણું તું હૈયે આણ્ય;
ક્ષત્રીને નબ્બ લાગે પાપ, સ્વર્ગ પમાડે, ટાલે તાપ. ૪૩
સ્વર્ગ-દાર ઊઘાડું થયું, સકલ યોધનું પાતક ગયું;
રણસદ્ગામ્ય ક્ષત્રી જે મરે, સ્વધર્મ થકો દુસ્તરને તરે. ૪૪

પૂર્વછાયા

સુલહ સર્વે એમ બોલશે: 'ભય પામ્યો અર્જુન,
'લોક માંલ અપજશ, યશે,' સાંભલ્ય હેત-વચન. ૪૫
જશ અપજશ જતાં નથી, સુખ શું હોયે ધર્મ? ૪૬
જશ-અપજશ બન્ને નથી, હાણ્ય લાભ ને કર્મ. ૪૬

[૧૦]

ઓપાધ

કર્મ માણ નર ખૂતા જેહ, કૈયે મોક્ષ ન પામે તેહ."
"સ્વામી! વેદવન્દિત જે કર્મ, જગ, દાન, જપ, તપ ને ધર્મ, ૪૭
ભક્તિ લખ્યાં છે વેદ વિચાર, સ્વામી! તેમાં શું નિરધાર?"
"હે અર્જુન! કહે તું સત્ય; વેદ વાણી છે દ્વિધા મત્ય; ૪૮
ત્રિગુણાતીત બુદ્ધિ એ આણ્ય; કર્મમાં નિષ્કર્મ કરી જાણ્ય;
ચાની પુરુષ જે કર્મ આચરે, જપ-તપ-જગ-તીરથ જે કરે, ૪૯

સ્વધર્મ માંહે કરવું તેહ, કલને ધ્રુષ્ટે તેહનો તેહ.

ઉદાર ધીર જે મનુષ્ય મર્મ, તેહ કર્મ જાણે નિઃકર્મ. ૫૦

જ્ઞાનજોગે મન વશ થાય; કર્મ કરતો નબ્બ લેખાય.

હૃદય, શોક ને લાભ ને હાણ્ય, પાપ-પુણ્ય સરખું કરી જાણ્ય. ૫૧

મોહસાગર તરીકે જેહ વાર, તત્ત્વજ્ઞાન વૃંદે હશે તેહ વાર;

ત્યારે વૃંદે શુદ્ધ્ય-પ્રુદ્ધ્ય હશે; મોહસાગરની જ્ઞાન્તિ જશે." ૫૨

"સ્વામી ! એ પ્રુદ્ધ્ય આવે કેમ ? મોહસાગર પતરવાનો નેમ." ૫૩

"મનના વેગ સર્વે છાંડિયે, અજુન ! ઉદાસી થૈ છાંડિયે. ૫૪

મન, તન કેઈ જ્યાં શોધન, એ તાં રિયરપ્રુદ્ધિ પાવન.

એવી પ્રુદ્ધ્ય જ્યારે ગ્રામ્યશો, તો હરિપદ નિઃ પામશો. ૫૪

પૂર્વછાયા

દુઃખ પડ્યે શોચે નહોં, સુખનો મદ નબ્બ થાય;

રાગ, દ્વેષ ને ક્રોધ તજે, મોહ મન યજી જાય; ૫૫

લક્ષણ એ રિયરપ્રુદ્ધ્યનાં, એમ જીત્યે જીતાય.

ધન્દ્રીને સફોટાયે, જેમ ઝૂમ સફોટાય. ૫૬

[૧૧]

ચોપાઇ

તું કહે, સેજે વિષયાવશ થાય, આહાર તજે તો સહ તમ્મય,

રસ-ધન્દ્રી રસના નહોં તજે, ત્યાં લગે મન વિષયાને તજે. ૫૭

અજુન ! એહનો કહું જીપાય; રસ-ધન્દ્રી જાને વશ થાય;

જ્યાં લગી મન વિષયાને જાજે, તેને ગૃહના સર્જ જાપજે; ૫૮

સર્જ થકાં તો જાપજે કામ; કામે ક્રોધ, લોભ, અભિમાન;

મોહ યજી હોય પ્રુદ્ધ્યનો નાશ; પ્રુદ્ધ્યનાશે હોય નરક-નિવાસ. ૫૯

તે માટે ધન્દ્રી જીતવી; પ્રુદ્ધ્ય જાને વશ રાખવી;

સુધર્મનો કરવો વેવાર; હું મારું, તજવું, અહરુર. ૬૦

૧. તરિયે જેમ જુ. ૨. જુ. સો. માં રહી ગઇ છે. ૩. કર્મ
જુ.-ક. ૪. હપદેશ...જીતેય. ૫. ત્યાં યા નિજા શ્લોક જુ. મી.

પૂર્વછાયા

‘સવારે નિદ્રા હવી, ચાલી મનીષી સોય;

ચાલી જ્યાં નિદ્રા કરે, ત્યાં જાગે ગુરુ ને સિધ્ધ.(૧)

૧૧

[૧૨]

ચોપાદ

જે મારી ભક્તિ આચરે, કામ ક્રોધ તૃષ્ણા ૧વશ કરે,

ગૃહસ્થાધર્મયો ચાલે જોઈ, સહી બ્રહ્મવદ પામે તેહ. ૧૨

યોગશાસ્ત્ર ને બ્રહ્મવિદ્યામ, સામ્ય યોગ તે દ્વિતીયો-ધ્યાય; ”

અર્જુન કહે: “શુશ્રુભ્યો, ભગવાન ! દ્વિષા વચન બોલો છો વાણ્ય. ૧૩

ક્ષણ ક્ષણ એક પ્રતિપાદે કર્મ, વધી નિન્દે મોહ ને બમ;

સ્વામી ! વાત નિરધાર કરી, બેમાં દીર્ઘ દેખાડો, હરિ ! ” ૧૪

કૃષ્ણ કહે: “ અર્જુન ! મન્ય આણ્ય, જે મારગ સાચા કરી જાણ્ય,

જેહુ મક્ષીને એકજ યાત્ર, ચાલી વન્ધાં લલા નવ્ય જામ. ૧૫

રજોહુ મક્ષીને એકજ જાણ્ય, રાતદિવસ ને સૂર્ય પ્રમાણ્ય,

કર્મ માંડા નિષ્કર્મ છે તેમ, કાષ્ઠમાં હુતાશન છે જેમ. ૧૬

એક ગૃહસ્થધર્મ મૂકી વન્ધ જામ, વજ્ર વજ્ર સંખ્યાસી યાત્ર,

તોય ઝાંચે મન્ય નવ્ય પામે સહી, સત્યજ્ઞાન જે લાસે નહોં. ૧૭

બ્રહ્મ થકી જીવનું છે કર્મ; સર્વ જૂતમા વ્યાપક ૧બ્રહ્મ;

કૃષ્ણાર્પણ કુદ્યે કીર્તિયે; નિશ્ચય રાગુણ માંડા પૂજિયે. ૧૮

આગે જનકાદિક રાજાન, તેણે જાણ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન; ”

તેણે કર્મ કૃષ્ણાર્પણ કર્યાં; કર્મ વન્ધાં તેને અનુસર્યા. ૧૯

મોટા શ્રેષ્ઠ આચરે જોઈ, લોક અવર્તે મારગ્ય તેહ; ”

અર્જુન પ્રયે બોલ્યા ભગવાન: “સંસારનું નથી મારે કામ. ૨૦

‘સેવું-દેવું’ મારે નથી, નથી તેને થાં કહે કથી ?

તથાપિ હું કંઈ છું કર્મ, તે માટે જે લોકા-ધર્મ. ૨૧

૧. ૧૨હરે જી. ૨. રાતદિવસ જેમ સર પ્રમાણ્ય, કર્મ નિષ્કર્મ તેમ
મન્ય જાણ્ય જી. ૩. બ્રહ્મ ક. ૪. કર્મ ક. મન્ય જી.

જો હું કર્મને નિન્દાં વેદ, તો વર્ણવર્ણનો ભાગે બેદ.

તે કર્મથી રાખીને મન્ય, કર્તા કર્મ નહીં લેખન.

૭૩

મેં કહ્યો તે મારમ્ય ચાલશે, તે પદ ધ્વજસહિત પામશે."

ગીતામાન કહ્યું ગોવ્યન્દ; અર્જુન મન્ય પામ્યા આનન્દ.

૭૨

૩. ભીષમવધપર્વ—

કરચ ધરમાં તવ્ય ગાઝજીવ ને બાણ; ભડક્યા ન્યોધ અને દેહાણ;

પદ્મનુપ-ટફારવ અર્જુને કરચો; તેનો શબ્દ સધસે વિસ્તર્યો. ૭૪

રથ-રાસ શ્રીહરિને હાથ્ય; સેવકજન કરે એ નાથ.

ભીષમ સન્મુખ આવી રથા; જૂથ કરવા સપરાણા થયા.

પ્રથમદિન-પ્રવેશ

ભીષમદેવે તવ્ય સાધ્યાં બાણ; સેના સર્વે પડિયું ભઙ્ગાણ;

ખમે કાણુ ભીષમના પ્રદાર, જેણે જીયો છટ્ટો અવનાર ? ૭૬

ગઙ્ગાજના સુત ગુણુમામ, આપ્યા કરવા રણસઙ્ગામ.

વાળે નીસાણુ બોલ્યેર ગત્ય. શબ્દ સાંભલી દારવા નરપત્ય. ૭૭

ધીર વૃષ્ટિ સેના પર થઇ; સેના પાછી નાહી સહી.

કહે બુધિધિર: "કારણુ કથાં? આપ્યા ભીષમ બલ સાગર જથાં." ૭૮

સુણી ધર્મ દાર પાસે ગયા; "રાખ્ય, રાખ્ય," વચન બોલિયા.

કીધી રણિત ત્યાં ધર્મ રાગન: "દિયો પાણડવને જીવ્યત-દાન. ૭૯

આગે રાખ્યા છે અનેક; મુખે એક શો કહું વિવેક ?

ધણે કટે રે રાખ્યા તમે, હવે આજ પિતામહ દમે. ૮૦

ભીષમ-રૂપિયો સાગર જેદ, પાણડવને જિતારો તેદ.

સુદામાની કીધી સાગ; આપ્યા વિપ્ર તણા કુમાર. ૮૧

વિભીશણને આપ્યું રાજ; સુરિનર કરાં કીરાં દાજ;

રાખ્યું અસુર તણું જે બાલ; પતેને મલિયા મીગોપાલ. ૮૨

પ. સી. ૬. માં નથી. ૧. સી. ૬. માં ૭૫મી રહી અહીં ૭.

૭. કાં મદદ મુને ક. સી.

- દિરણ્યાકૃષ્ણને મારી કરી, ક્રાંત્યો ચમ્બ, પ્રગટ્યા દરિ.
 ધૂને અવિચલ પદ આપિયો, મેઠુ તણે શૂંઝે ચાપિયો. ૮૩
- બલિ રાજ્ય સાંધ્યો પાતાલ્ય, ઈન્દ્રાસન રાખ્યું ગોપાલ.
 અનેક ભક્ત ઓધારયા દરિ; પાલ્યા દાસ; સપથાં કરી. ૮૪
- પાણ્ડવ જ્વતા રાખ્યા એવ, હવે દમે છે બીધદેવ.
 બીધ યદા ભિગારો, દરિ!" એમ શતિ ધર્મે આચરી. ૮૫
- બોલ્યા કૃષ્ણ: "સુજો, રાજા! 'ધર્મેજય'નું પ્રગટ વચન;
 જય તમારી થાશે સહી; તે માટે દુઃખ ધરવું નહીં." ૮૬
- સન્તોધી શિરય મુક્યો હાથ; મુદે પરવરિયા જીવનાથ;
 બીધસમીપે રાખ્યો રથ; બાણ બહુ વણી સાલ્યાં હાથ. ૮૭
- ધોર વૃષ્ટિ થી સેના માંલ; સન્મુખ આલ્યા રાણારાય.
 સેનાપતિ મયા બીધદેવ, સર્વ જોધા આલ્યા તાળેવ. ૮૮
- સમીપે આલ્યા કૃષ્ણ-અર્જુન; દેવદત્ત પન્થાજન-ધૂમ;
 ૧૦ સજ્યા માંલ નીસાણુ મૂકે, યરાતન યરાને મૂકે. ૮૯
- ત્યાં ભગદત્ત આડો આવિયો, મારી અર્જુન બાકુલ મયો.
 મૂકે બાણ બહુ ભગદત્ત, પાણ્ડવસેનનો આણે અન્ત. ૯૦
- શકુનિ દુઃશ્રાસન ૧૧ મદભરયા; પૃથક પૃથક જ્યોધાને વરયા;
 સાગર સાત તણું જે પૂર, મારી સેના કીધી ચૂર. ૯૧
- આપોપે તાં નાહા જૂર; પડા કોરડાં વાતા સૂર.
 સિખણ્ડી ને સલ્ય આચડ્યા; ભગદત્ત ને અર્જુન ભડ્યા; ૯૨
- ધૃષ્ટદ્યુમન ને ક્ષેમજયર્મ; અભેમજા-દ્રોણ પ્રાક્રમ; .
 અચત્યાગા-સારિવક જ્યોધ, કરે સર્ગામ ધરીને કોધ. ૯૩

૮. યરાતન વાંચ્યા અચમેવ ક. ૯. ૮૮ માં પછી ક. માં એક
 બીડી વધારે:—

કટિપટકા તેડ્યા થાય, ચારેયા દેસદેસના રાય.

૧૦. ક. માં નથી. ૧૧. બલ સો. ૬.

द्रुपद ने भुगर्भो गय, आग्या जाणु तसे ते धाय	
वैराट ने नागयणी वीर, करे सज्जाम १२सादम धीर.	६४
दुन्योधन निरजे मज्जाम. पूरे बीष्म महती दाम.	
नदीना वेग अभुद्रे लसे, तेम बीष्म जेनभा इरी वसे.	६५
पाये पाण्डव गद्या ओकहा, बीष्म-जल माटे सामटा.	
ज्याये पासे थाय सज्जाम, रग धीर सभरे हरिनाम.	६६
करे जाणु इरी जडु वृष्टि, मकल योध देवरावे पृष्ट.	
हरतीस हती आण्डे; गज पासे गज तिहा लगे;	६७
पासाय पाया परभाणु, जाणुधर भाये ते जाणु,	
महलविद्या साये महल-मन्त्र, गदाये गदा मन्त्रे छे जन्त्र.	६८
बीष्मराय पाण्डवने धर्यो, अनुभव आवे ज्ञत्या तयो;	
श्रद्धारचना कृत्वा प्रहारा, मण्डल सहे सभरथ अजारा ?	६९
"मारचा, मागचा" नर-भुजे थाय, भूझी जाणु ने नाहा जय,	
जया जाणु देहे धर्या, जाणु चिकट मज्जा-सुन तल्या.	४००
भृगपल वसे ज्यम भृग पसे, तेम नासे ज्यम बीष्म वसे,	
जेम पाण्डवननभा दुताराज, तेम दहे दह डेग तम	१
नागी सेना पाण्डव तली, जाणुवृष्टि मज्जासुन तली,	
तेणे सभे थया अभ्याह, जितारे वलिया रागन	२
पञ्चायथुनो शब्द साभली, पाण्डव-सेना पात्री वली,	
सर्व सर्व सभ्याले साय, ओके ओकने पूछे वात.	३
आग्या तेदने हेते मस्या, नाग्या ते रथ भाव गस्या.	
जितारे आग्या सौ डाय, छत्रावर्णांक पाक ज डाय	४
गज भय आदोगी इरी, वली सर्व आस्या पग्वरी	
सेन लोहा नय छाबे पार; करना जाणु तल्या टुंडार.	५
जया जया डौवकुभाग, दर्पभग्या वाहे दयियार	
डौरवमग्या आनी मयी, पासा ग्य गज दय आकयी.	६

- સેનાપતિ સખસો વસુ-અર્જ, સકલ સેનાનો કરતો બર્જ.
તેણે સમે વૃકોદર વીર, આવ્યો યુદ્ધ કરતો ધીર. ૭
- ગદા કર મધ્યે ઓપતી, સેના ક્ષય કરતો મહામતિ;
મેધનાદ કરે બલવન્ત; હય ગજ રથનો આણે અન્ત. ૮
- હરતી ઊડાડે આકાશ; તે પુનરપિ ન આવે પાશ.
ફોળે ફોળ વૃકોદર કરયા; હય ગજ રથ કીધા સાયરા. ૯
- બીમ ભુગ્ગખલે કુન્જર ધરે, ચરણ સાહીને ચૂર્ણ કરે,
બીમ તણું રૂપ વિપરીત: જોઇ યોધા યાવ બેજીત. ૧૦
- પ્રોઢાં કર્મનો દર્તા બીમ; કરે સર્વને ગદા હિમ.
તવ્ય બીઘ આવિયા તાત; વૃકોદર વાવરતા હાય. ૧૧
- સાધ્યાં બાણ અસૂચ્ય અપાર, જેમ દહ્યાન્ત કરે અર્જોર.
બીમ બિપરય તે કીધી વૃષ્ટિ; મારીને સેવરાવી પૃથ. ૧૨
- જેમ પત્તન રાક્ષે પલે, તેમ બીમ-અર્જ બાણ ગલે;
અક્ષગો ને માંડયો સર્જામ, ભગદત યુદ્ધ કરે જે હામ્ય. ૧૩
- ભગદતે દોઢો પવનકુમાર, ગદા ગ્રહી આશ્યો નિરધાર; ૧૩
શોભે બે જેમ પર્વતરૂપ, ભગદત ને વૃકોદર ભૂપ. ૧૪
- ચાલી આવ્યા અણિયો અણી, પ્રોઢ ૧૪ પુરુષ બે બલના ધણી.
બીમે ચાલી કીધો ધાય; ભગદત દહે: 'ધન્ય પવનસુત રાય!' ૧૫
સેજે ગદા મારી ગુણવન્ત; 'જોજે તારો આણું અન્ત.' ૧૬
- મારી ગદા બીમ લડયકે; પૃથ્વી બિપરય જોધો પડે. ૧૬
સહદેવે આવી કીધી સાલ; વકારિયો વૃકોદર રાય. ૧૭
- વકારિયો તવ વાધ્યો વીર; ગદા ગ્રહીને આશ્યો ધીર. ૧૭
ભગદત મારયો ઝાઝો પ્રહાર; સેજે જોધ કરયો સર્જાર. ૧૮
- ૧૪ ગ્રહી ગદાનો કીધો ધાય; ભગદત પાડયો રણ માંઘ. ૧૮
વેગે તતક્ષણ આવ્યા બાથ, બીમસેને વાવરિયા હાય;
મારી મુષ્ટિ મસ્તક માંઘ; મુખની વાટે શોણિત જાય. ૧૯

પાણ્યો ઘર પૃથ્વી જોડે, સેના સર્વ વધી તેડે.

મત્યા એકઠા બીજમ પાશ 'ગ્રાહ પુરુષનો આપ્યો નાશ' ૨૦

ભગદત્ત મારી બીમ જ વલ્યો; આવીને ગજને મત્યા.

"મારજો ભગદત્ત, ભડ રાજન! ધન્ય ધન્ય," બોલે રાય અર્જુન. ૨૧

વધી વિચારે પગમ મુજલુ 'ગમે આવે બીજમના બાણ!'

બીજમ થકી ભય પામે સહ, પાણ્ડવ કેરા જોધા બહુ. ૨૨

બીમે રણમાં કીધો સદ્ધાર; બે કોણી મારવા નિરધાર,

ભગદત્તને મારી કરી, ગજ્યો જોમ ગાજે કેમરી ૨૩

બીમ ભયદુંગ પેશું યુદ્ધ, ગર્ભ મર્વ કોગ્વની શુદ્ધ.

તેણે સમે ત્યા રજની થઈ, આની ઊતારે મેના વહી. ૨૪

૧૧ અર્જુન કૃષ્ણે કીધા નાદ, શર્જ શબ્દ સાભળિયા માદ;

આવ્યા ઊતારે મો જોધ 'બીજમ તણો કુણુ સદશે કોધ?' ૨૫

૧૭ એ ચ્યન્તા પાણ્ડવને મળ્ય, 'બીજમ જીતવા વમમા તન;

એક દિવમમા કીધૂ યુદ્ધ, દાવી મર્વ ચોખાની શુદ્ધ ૨૬

નવ દિન આપણ્ય ધ્યમ જીવ્ય? બાણ બીજમના નધ્ય મેલવાય.'

કૌરવને મન્ય અર્જુનની ચ્યન્તા, તેમ પાણ્ડવને બીજમ પિતા. ૨૭

જો પાણ્ડવે માર્યું તું મેન; ગધિગ નદીની ચાલી પરવેળ્ય,

૧૮ મજહમ મામના કદમ થયા, કેના ચોધ તણાઈ ગિયા; ૨૮

નર-મન્તક કચ્છપ-આકાર, અરિય પાણ્ડવ જન્ય માર,

નર આમરણ, વેના વિસ્તાર, રથ તરે નાવને આકાર. ૨૯

કુન્જગ કેગ ખોખા જોદ, રણપૂરે કે તાણ્યા તેદ.

પાણ્ડવ બેઠા ઠરે વિચાર; સામન, પરીક્ષિત તણા કુમાર' ૩૦

કૃષ્ણપદ પ્રણમે કુલદીપ. "પ્રણુ" અમે જીવ્યા મમદીપ;

સકલ જોધ માગ્યે સહી, બીજમપિતા જીતાયે નહી. ૩૧

૧૧. ૨૫૭-b પછી - આવે ઊતારે સેના વહી, જેડ સર્વે સાંભળ્યું
સહી મૂ. ૧૭. ૨૬ a & b પછી - બીજમના મનમાં નીચજ વધી, ગદા પ્રદારે
સેના વધી મૂ. ૧૮ ૨૮ c-ત અને ૨૯ a-b ક માં ડ. ૫૮

એહના ભયથી રાખો, સ્વામ્ય ! તમે સાચા ચમાનું કામ.”

એમ સન્તોષ્યા શ્રીભગવાન; “સુણો, ટકોદર ! બુદ્ધિ-નિધાન ! ૩૨

તેદ પુરુષની જ્ય ત્યાં યશે, જેહના કુલમાં ધર્મજ દશે.

તેહ વાતનો સન્ધે નહીં; વેદપુરાણે એ વિધ કહી.” ૩૩

કૃષ્ણે મસ્તકમ્ મૂક્યો હાથ; વલી સ્વામીએ કર્યા સનાથ.

“લાગાં તાં બીજમ તણાં બાણુ, નિવૃત્ત કરો, સ્વામી નારાણુ !” ૩૪

એવકને દીધો. ^{૧૯}સંસ્તોભ: “જીતીય, ભીમ ! મ કરય મન્ય ક્ષોભ.”

રજની સમો ત્યાં વહીને ગયો; ચપૂં પ્રાતઃ સૂજું ઉદયો. ૩૫

દિન બીજો-અવેશ

સજે સૈન્ય જોધા રણગાર; પેરે કવરખી(ને) જણસાર;

વાગાં જોહતેર ગત્ય નીસાણ; શર સર્વને કીધાં જાણ. ૩૬

સર્જનાક કીધા સામટા; ચિવા શર, મલિવા છે ઘટા;

આપ્યા સર્વ કરવા સર્જામ, બીજમ-સેન હતાં જેહ કામ્ય. ૩૭

મહા ઘોર મેલે છે બાણુ, કહોં ચોધના હરતા પ્રાણુ;

ગજોં છે અતિ અખણક ધાર; પુરુષ કરતા મારોમાર. ૩૮

સાત્ત્વિક ને મુશર્મા ભડે; જમદગ્ધ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન આયકે;

ભડે શત્રુ ને સહદેવ; વચન બોલે મુખે વતખેવ: ૩૯

“મામાજી ! કરો છો પેરામણી, આ ટાણે લલી બાણુજ તણી.”

શત્રુ કરે સર્વજ્ઞ જતન; ધીંગ બાણુ ધરે રાજન. ૪૦

સહદેવ કહે: “મામા ! સાંભલો, ધરજ્યો બાણુ, રુદ્રાયા ટલો;

આ ટાણે ક્યમ કીજો દયા ? મારું, રાજા ! તજવી મયા. ૪૧

ક્ષત્રી કુલનો એ છે ધર્મ: રણ મધ્યે કરવું પ્રાકૃમ.

સ્વજન સન્તોષ હોય ત્યાં લગે, જિભા નહોય રણમાં ન્યાં લગે. ૪૨

જ્યોષન શ્રદ્ધ અને જે બાલ, રણમાં મણવો રહું બૂપાલ.

તે માટે, મામાજી ! સત્ય, કરો જુધ; મારું, બૂપત્ય ! ૪૩

દાત્રીતનને કરુણા કહી? " જોભ્યા શસ્ય વચન તન દશી.
 "મુણ્ય, જાણેજ! જાણે તે કહું, એક દિન્ય અન્ન કૌરવન મહું ૪૪
 તે માટે તજવૂ થયું, જાણેજ' નહોં તો કયમ ફળૂ તુજ દેહ? "
 એમ કહી આવા ચાનિયા, જાણે મદમેગવ માલિયા! ૪૫
 ન્યુધિષ્ઠિર ને દુર્યોધન રાય, સન્મુખ જિભા બોલે ત્યાણ.
 ધર્મ કહે. " તુ યો કુવ-અર્જુન, સગા સર્વ કરાવ્યો સદ્ગાર. ૪૬
 તારૂં દુષ્ણ છે અમને ધણું, વધી વિરોધે સગા તણું
 કપટ કરીને કાઢ્યા વન્ય, તે દુષ્ણ અમને છે ત્યા મન્ય. ૪૭
 પન્થાલીના કાઢ્યા ચીંગ, લાખામદમા બાલ્યા વીર;
 ૨૦ વિપ્રમોદિક દીધા તે સહી, તે વાતે હપ ધગતા નહોં. ૪૮
 બ્યાજ દુષ્ણ લાગે છે ધણું, અહો દુષ્ણ કુવ જવા તણું,
 મોક્ષિયા વિષ્ટિ મહારાજ, પન્થ ગામ માગવાને કાજ. ૪૯
 તું તેને જીક્યો માગવા, કૃષ્ણ દુષ્ણ તે કુવને ખોવા,
 કુદુમ્બકાષ્ઠમાં તુ ધણુ દુવો; ખાધ સર્વને પોતે મુવો ૫૦
 તારા અનગણનો નહોં પાર; તેં ભરિયા પૂરા ભણાગ;
 હવે આજ ખેમા ૨૧ કાણુ મરે? દસ્તિનાપુત્રની ભોમ્ય જ હરે." ૫૧
 દુર્યોધન કહે " સુણો, ધર્મ' મર્તિ વાન નય જોસો મર્મ.
 મુખે કહેતા લાગે લાજ, મુદ્ધ વિના કયમ જાગે દાજ? ૫૨
 ૨૨ જોપાસે લાગે સદ્ગામ, દુઃસામન દુષ્ણ એક દામ્ય;
 વૈરાટ ને શકુનિ બે બહે, શિખણ્ડી કીન્તીભોજ આધરે. ૫૩
 કૃપાચાર્ય ને માત્વિક લ્યોધ, અમ્ભત્યામા નિકુવ વિરોધ,
 શત પુત્ર દેકે રામન, ભુદે કોય નવ્ય મૂકે મમ. ૫૪
 રથે ગય, પાપાચં પાપ, મુંદાવા મન્થા મુંદાધ.
 દાત્રીવટ મુદામુદ કરે; અન્ય મારમ્ય કોય ન અદરે. ૫૫
 તે વેધા મદ્ય સદ્ગામ, પડિયું પાણ્ડવનેન વિગમ,
 દોણી સેના કીધી દણું; પડિયું મેન તે પાણ્ડવ તણું. ૫૬

દુન્યોધન કેગ જે શ્રાત, અષ્ટાદશ તે પાખ્યા પાત,
 નારાયણી જ્યોધા જલવન્ત, ત્રણ મહસનો આણ્યો અન્ત ૫૭
 સુશર્માની સન્ન્યા ધણી, હણૂ પાણ્ડવે મેરૂ ક્ષોયણી,
 બીમે રણુમા પાણ્ડવો સેર, રણુક્ષેત્રે વાધ્યા અતિ વેગ ૫૮
 અર્જુનને રોડે બીજમ તાત, મન્મુખ જોડા શ્રીયદુનાય.
 બીજમદેવ કહે “અર્જુન” સુણો, સદા જસ રે’શે તમ તણો. ૫૯
 ભારથ બળા કરો છો સાર, ધન્ય પાણ્ડવો છો સંસાર્ય,
 પ્રાણ આગમીને મુદ્ધ જ કરો, યત્રુસન્મુખ સદાયે મરો. ૬૦
 જનતા જસ વાધે અત્ય, મરે તો નગ પામે મુગત્ય
 ધન્ય અર્જુન’ તાર રામર્ય’, દુર્ગ્ગિનને જોડાવ્યા હર્ય ૬૧
 ધન્ય તમે હગ્ગિને વગ રચા જૂત’ય બને તમે અવતરયા”
 કૃષ્ણ કહે “સુણુયો, ગા’વે’ તમ અનતાર ધ્રુવે છે દેવ ૬૨
 પાણ્ડવ પુત્ર તમારા સહી. એટ્ને મારતા ધટવૂ નહીં.
 તમારે છે બે લોચન પાણ્ડવ ને વળી દુન્યોધન ૬૩
 તમે વિકટ રન્ય મર્ગ્રામ, પાણ્ડવને ચ હણુશો, સ્વામ્ય ?”
 બીજમ જોલિયા “સુણો વચન, અમે જમ્યા કૌરવર અન ૬૪
 એટ્ને અર્થે દેશ પ્રાણ, હશે ‘ધર્મની જય’ નિરવાણ,
 અમે તો પ્રાણ આપી છૂટય, એક વાતનૂ મનમા વસૂ.” ૬૫
 કૃષ્ણ કહે “તે કહોને તમો, જ્યમ રલિયાત્ય થાજી અમે”
 બીજમ કહે “સુણુજ્યો, ભગવાન ! એહ વાતનૂ મનમા રાન ૬૬
 દ્વારામતી પધાગ્યા તમો, દુન્યોધન મોકલિયો અમે,
 તમને તેવા આવ્યા ગય, અર્જુન આવી પ્રેદા પાય ૬૭
 ધૂન્ય ભાગ ગમને દીધ, તવ તમે પ્રત્યગ્યા લીધ
 ‘આયુધનો તજવો આગ્મલ,’ સુણી વાત અમે થ્યા વશગ્મલ ૬૮
 તમે મુખે જોલ્યા, જોપાવ’ દન્તદૂતનો આણ્યો કાવ.
 તે દિન પ્રત્યગ્યા લીધા સહી ‘અર્જુ આયુધ ધરવૂ નહી’ ૬૯

- તે માટે સુશુભ્યો, જનનાથ ! મેં મનમાં કહી એક વાતઃ
 ‘ધરાવું તમને આયુધ;’ એહી મેં વિચારી બુદ્ધ. ૭૦
- અનન્ત આયુધ ધરશે જદા, પાણ્ડવ તો ઊગરશે તદા.
 ચક્ર ધરાવું તમને, નાથ ! તો ગર્જા જનની, ચન્તન તાન. ૭૧
- પાણ્ડવનો અન્ત લેશે તાત, જો ચક્ર ધરાવું ન, વૈકુણ્ઠનાથ !
 ભાંજૂં રથ; પાડું કપિવીર; ધ્વજ સહિત છેદું શરીર. ૭૨
- મુગટ પાડું મરતક સમેત; પાણ્ડવને કાઢું રણક્ષેત્ર,
 જો ચક્ર ધરશે, ચત્રભુજ ! તમો, તો પાણ્ડવને પ્રસન્ન છું અમો.” ૭૩
- કૃષ્ણ કહે: “ગર્જામુન ! સુણો; વિચાર મન્ય અમારે ધણો;
 બોલ્યા બોલ તો કેમ ચૂકું ? સત્ય અમારું ક્યમ મૂકું ? ૭૪
- પાણ્ડવના પિતા છો સહી, તમ જેટલે અમારે નહીં;
 અમે વચન બિચાર્યા જેહ, કહો, “ભીષ્મ ! ક્યમ મૂકું તેહ ?” ૭૫
- ભીષ્મ વહે: “લલે ભગવાન ! તમે તમારું રાખો માન,”
 કરતાં વાદ ચર્ચ શર્વરી, આબ્યા બિતારે પરવરી. ૭૬
- જમે બોજન વિવિધ લાભ; સેન્ય સમ્બાધ્યું ભીષ્મ જ તાત;
 જથ્થુ જેહના મુવા તે જોધ, તેહ રથાનકય જો દિયે પ્રતિબોધ. ૭૭
- ભીષ્મદેવ બેહા સ્વરથાન્ય, ત્યાં આબ્યા દુર્યોધન રાગન.
 સાથે શકુનિ દુઃશાસન; મનમાં રોષ રવિનો તમ. ૭૮
- ભીષ્મ તણે પાસે આવિયા; ડણ્ડવર્ત પ્રણામ જ ક્રિયા,
 બોલ્યા મુખ્ય દુર્યોધન રામ: “પિતામહ ! તમ લાગું પાપ.” ૭૯
- પ્રણવી સર્વ બેહા મહી, દિવસ-ભુદ્ધ-વાતાં સાંભલી:
 “એક દોષ્ય પાણ્ડવના જોધ, સર્ગ્રામે પડિયા રથમધ્ય. ૮૦
- આપણના શરા ચિયા રજસન્ત, કૈંક સેનાનો આપ્યો અન્ત.
 હવે કહું: પિતામહ તાત ! કરો કાલ્ય પાણ્ડવને ધાત. ૮૧
- તમ ટાલી તે કેને કહું ? પાણ્ડવના પરિભવ ક્યમ સહું ?”
 વ્રજતા બોલ્યા ગુરુ ગાંડેવ: “સાંભલ્ય, કૌરવપતિ ! તું ખેવ. ૮૨

પાણ્ડવ જતાશે કયમ કરી, જેને પાસે સમગ્ર દરિ?
 ધનુર્વિદ્યા તણે જે જાણુ, અધિક એનું જલ પ્રમાણ. ૮૩
 એ પાણ્ડવ જતા કયમ જાય, જેને મસ્તક ૨૫ ત્રિભુવનરાય?
 વલી વિશેષે રાગ ધર્મ, સત્યવાદી પૂરણ પ્રાક્રમ. ૮૪
 અસત્ય ૨૬ કરી મનમાં આશ, તેહને કૃપા છે, ને વિશ્વાસ."
 ભીષ્મ તણાં વચન નિરવાણુ: "એ એક છે નર-મારાણુ. ૮૫
 અવનીનો ઊતારણુ ભાર, તે કારણ એનો અવતાર."
 વૈશંપાયન કહે: સુણ્ય રાય! સજ્જે ધૃતરાષ્ટ્રને કહે ત્યાંલ. ૮૬
 પૂર્વછાયા

ભીષ્મ-વચન તબ્ધ સાંભલી, બોલ્યો દુન્યોધન:
 "પિતામહ કાયર થયા તે, માંભલ્ય દિનકર-તન! ૮૭
 જેને આદર્ય આદરયા, આપણ મહા સર્જામ,
 તે બોલે છે પાંતરાં; આપણને કિલો કામ?" ૮૮
 કણુ કહે: "વૃદ્ધ જ થયા; વિચાર છે તબ્ધ મત્ય;
 પ્રાક્રમ નિન્દે સર્વનાં. મોટા કહે તે સત્ય." ૮૯

[૧૩]

ઓપાધ દાવદી

વૈશંપાયન ઓચરે: સુણ્ય, ૨જનમેજે રાય!
 સજ્જે-મુખથી સાંભલે, ૨ધૃતરાષ્ટ્ર તે ત્યાંલ. ૯૦
 ભીષ્મ વાણી બોલિયા: "રાય! સુણે મારી વાત;
 ૨જનક તાં ખાધા માટે, કરીશ રણમાં ક્ષાત્ય. ૯૧
 તારી આગત્ય દરિ જે બોલ્યા, તેહ તમવું બોલ;
 ચક્ર ધરાવું ચતરણુજને, એમ મારો કોલ. ૯૨
 કૃષ્ણ આયુધ નબ્ધ ધરે તો, જીતવા જગદીશ.
 અણુન માં એકલો, બાણ સાધું વીસ." ૯૩

૨૫. વેદુઠ" સો. ક. ૨૬. કરી ને વચે વાસ. સો. ૧. પરીક્ષિતના
 તન. સો. ક. ૨. અગ્નિસુત રાજન. સો. ક. ૩. અગ્ન તારે જમા માટે. ગૂ.

- ગર્જાસુત કહે: “ કાલ્ય માફે, નિરખજો પ્રાક્રમ્મ;
અપત્ય-યુદ્ધ તો નહોં કરે, કરે ક્ષત્રી ધર્મ.” ૯૪
- પગે લાગી વસ્યા રાજા, ગયા ગુરુને પાસ;
ચરણ લાગી જઈ બેઠો, મૂકતો નિઃશ્વાસ: ૯૫
- “ ગુરુ! તમ વિના મુજને કોણુ રાખે? ચરણ મેલું શીસ,
ભીષ્મવાયક સાંભલીને, મારા મનમાં રીસ. ૯૬
- પાણ્ડવ-પ્રાક્રમ પ્રાદ છે; કૃષ્ણ કરે છે સાથ;
સૈન્ય મારે આપણું; મારી દાઝ કેમ ઓલાય? ” ૯૭
- દ્રોણ વક્તા બોલિયા: “ દુર્યોધન! કહું, સુણ વાત:
પાણ્ડવ જીતશે નહોં, જેને શીસ છે જહુનાય. ૯૮
- તેં અપત્ય કીધે જૂધ કીધું; હરયાં નારી-ચીર;
તારી વૃત્ત ખાધે કરી, આ તમ તણું છે ચરીર. ૯૯
- દસ દિવસ ભીષ્મ પછે, જોજો મુજ પ્રાક્રમ્મ.
જાણું છું તે જીતશે, જેને હશે ધર્મ.” ૫૦૦
- ગુરુવચન તય સાંભલી, બોલિયો જૂપાધ;
કણું પ્રત્યે ઓચરયો: “ સહ લવે આશપમ્પાલ.” ૧
- કણું કહે: “ કાચર ચિયા, ચું ધનુર્વિધાના ધીર?
અણુંન તમ વિચારથી; તમે વઘા દાયક વીર. ૨
- તે તમને ક્યમ જીતશે? એ કપટ કેરી વાત!
ધર્મ રાખો, શ્રીગુરુજી! રણમાં તે વાધે ખ્યાત.” ૩
- ગુરુદેવ વાણી ઓચરે: “ દસ દિવસ પછી મુજ કામ;
પાંચ દિન રક્ષા કરું, હું કરીને સર્ગ્રામ. ૪
- જીતવું જગદીસ હાથે, પણ કરચું તે પ્રાક્રમ્મ;
પાપી પદલે ચે જશે, પ્રગટ રેશે ધર્મ.” ૫
- દ્રોણ-વાણી સાંભલીને, ગયા ચાલ્યને પાસ:
“ મારુ-રાજા! ચરણ વઢું, જાલિયા જલપ્રકાશ! ૬

- તમે મારે સાથ છો, ત્યાં નથી ચ્યન્તા આજ,
પાણ્ડવ પ્રાજે કરીને, આપિયે અમને રાજ. ૭
- સત્યવાદી છો તમે, અમ છત્ર છો, ભૂપાલ !”
વચન એવાં સાંભલી, શસ્ત્ર બોલિયો તત્કાલ્ય : ૮
- “અત્ર તમારૂં જમ્યા મારે, કહૂં મહા પ્રાક્રમ;
અણૂં છું તે જીતશે, જેહનાં કુલમાં ધર્મ. ૯
- ‘ધર્મે જય’નું વચન વેદે, કર્યું છે પરમાણુ;
તેહની^૫ જય સદા હોશે, એક નર-નારાણુ.” ૧૦
- મુણી વાણી કહ્યું બોલ્યા : “મુણો વચન, મહારાજ !
અણૂંન માઈ એકલો, મુજ મન્ય એવી દાઝ.” ૧૧
- શસ્ત્ર કહે : “અણૂંન બલિયો, તેને કેમ જીતાય ?
વૃદ્ધ વચન બોલિયા તો, જસ રહે ભુગ માંલ. ૧૨
- અણૂંનનો અન્ત કાણે નથી, એમ વદે વેદ-વચન;
પ્રાક્રમ તે અમે દાખરું; તમે સફારો, રાજન ! ૧૩
- અર્ધ દિન સફામનો તે, શિરચ અમારે ભાર;
તે વારે પગ પાછો ભરૂં, નહીં ક્ષત્રીનો અધિકાર. ૧૪
- કશી ચ્યન્તા મ આણુશે, અમે છું તમારા દાસ;
બીધ બિભાં કશી ચ્યન્તા ? ધરો મન્ય ઉલ્લાસ.” ૧૫
- આનન્દ પામી બિઠિયો, રથાનકચ પોહતા રાય;
કહ્યું કહે : “આરોગ્ય હુંતાં, મન્ય કશી ચ્યન્તાય ? ૧૬
- અણૂંન મારા ભાગનો રાખળ્યો; મુણ્ય, રાજન !
પાંચને પ્રાજે કહૂં તો, નામ માઈ કહ્યું.” ૧૭
- કહ્યું-વાયક સાંભલીને, “ધન્ય” વદે દુઃશાસન;
“પાણ્ડવને પ્રાજે કરીને, જીતયું જગજીવન.” ૧૮

૪. ‘નો હલો સો. ૫. ‘તણો જસ. ગૂ. એ વચન ન° ગૂ. ૬. ‘કશી ચ્યન્તા મન માંલ સો.’ ક.

પરિણાથ કરતાં ગઈ રજની, થયો પ્રાતરકાલ.
'સજો સજ્યા આપણી,' એમ બોલિયો બૂપાલ.

૧૯

દિન ત્રીજો-પ્રવેશ

'પ્રાતઃકાલે રચો સેના,' કરે નર તે રનાન;
હરિસેવા કરી હરખ્યા, આરોગ્યા રાગન. ૨૦

આરોગીને વસ્ત્ર પેરયા; ધરયા સકલ શણગાર;
કવચ બખતર કટી કરયા; કરચ ધરયા હચિયાર. ૨૧

શસ્ત્ર ધરિયાં વિવિધ પેરચના, કવચ પ્લાતાં ટોપ;
શર એવા તે સોભિયા, સુંદર શોભે જોપ. ૨૨

ડાબી કટે જમડાઢ ધરિયાં, કણ્ઠાવણી કરમાલ;
ઢાક બાણ જે કહણુધાગં, મુરતવન્તા કાલ. ૨૩

મુખે ખીડા પાન ચાવે; દિયે વિધવિધ દાન;
મજી સેના યગ્ગ પાસે, આવીમા રાગન. ૨૪

વિવિધ વાજિત્ર વાજિયાં; નીસાણના નિર્ધોષ;
દુર્યોધનની સેના કેરો, ગિયો સપ્તસો શોક. ૨૫

શર-વદને કલા આપે, રઢું કે હો રાણ.
પાણડવ સેના સજો આયુધ, પરમ તે પગ્યાણ. ૨૬

બીજમ ભારથ જીતવાને, વિચારે મન્ય તેહ;
પાણડવ કેરી જય કચે છે, સંગ્રામ દર્દ હં તેહ; ૨૭

કૃષ્ણ કેરી ભક્તિ કીર્ધી: "સુણો સ્વામી! વાત;
બીજમના ભય ચકી અમને, રાખવા, યુગનાથ! ૨૮

બીજમ બેભા એનમા ત્યા, આપણી જય નવ્ય હોય;
શ્વહચારય ભારથ આગશે, બિભૂં રહે નવ્ય કોય. ૨૯

'દુર્યોધને રાત્રે જાહને, પ્રણિપત્ય કીર્ધી કોડ;
દ્રોણ જાહને વીનવ્યા; વીનવતી કરી કર જોડય. ૩૦

- તે માટે સફ્રામ કરશે; કેમ કરથ્, નાથ ?
 પાણ્ડવ સેવક તારા છે, અહો અન્તરય હાથ. ૩૧
- કૃષ્ણી જિગારિયા, આગે તે કેક વાર;
 તેમ આજ જિગારવા, રવામી શ્રીભુગદાધાર ! ૩૨
- ભલિક્ષણુને રાજ આપ્યું; કરચો રાવણુ-નારા,
 તેમ અમને આપિયે; સમરય છે, અવિનાશ ! ૩૩
- વિનય કરતાં પ્રસન્ન થયા, બોલિયા અસરણુસરણુ:
 “ ભીષ્મ ભારથ્ય આવિયા, આણુશે જ્ઞેધા મરણુ. ૩૪
- પિતામહ નેં થાય પ્રાજે, જેણે જીતિયા દરસરામ;
 ઉપાય કરો હવે આપણે, જેમ જીતિયે સફ્રામ. ૩૫
- દુપદીને તેડીને, ધરાવો રાણુગાર;
 ભીષ્મ ભણી તે મોકલો, સેવા-અર્થે નારય. ૩૬
- પન્થાલીને ભીષ્મ કેદશે, મરણુના ઉપાય;
 ધારો કારજ આપણું; ” ઓચરયા વૈકુણ્ઠરાય. ૩૭
- મુણી વાણી કૃષ્ણની, પાણ્ડવ થયા રલિયાત્મ;
 દુપદીને સાદ કીધો, વદે વૈકુણ્ઠનાથ. ૩૮
- “ શૃંગાર ઉત્તમ ધરો, નારી ! પલો પિતામહ પાસ;
 ચરણ લાગી આવળ્યો; પૂછશે તમ પરકાર. ૩૯
- આશીર્વાચન જવ ઓચરે, તબ્બ બાંધળ્યો મુખ્ય વાત. ”
 ભેદ દાખે શ્રીહરિ, વૈકુણ્ઠ કેરો નાથ. ૪૦
- રાણુગાર સજીને પરવરયાં, જિહાં હતા ગુરુ ગાંગોત્ર;
 કૃષ્ણા આવતાં નિરખિયાં, મુખ્ય બોલ્યા તાં તત્ત્વેવ. ૪૧
- ભીષ્મને પરણામ કીધો, બોલિયા તત્કાલ્ય;
 સન્ન પામ્યાં મનમાં, જે કેરા છૂટે બાલ. ૪૨
- ગંગોત્રી મુખ્ય ઓચરે: “ તમે સદા રહો સૌભાગ્ય;
 આણે સમે તમે આવિયાં, કાંઈ વચન, વૌવર ! માગ્ય. ” ૪૩

- દુપદી વક્તાં બોલિયાં: “તે^૮ ચારો કેમ નિરવાણુ? કેમ પાણ્ડવ કુશલ રે’શે? તમે ધરી બગા બાણુ. ૪૪
- સૌભાગ્યવાણી ઓચરચા, તે કેમ હરો, મહારાજ? સર્ક્રામ્ય ચડિયા છો તમે, પાણ્ડવ હણવા આજ.” ૪૫
- બીજમ વક્તા બોલિયા: “હું મુખ્ય બોલ્યો જેહ, સમુદ્ર મર્ગદા તમે, પણ હું ન ચૂકું તેહ. ૪૬
- પાણ્ડવ પ્રાજે નહીં ચાચે, જેહને સાલ શ્રીભગવાન; પાણ્ડવની ત્યાં જય હરો; વધી માંગો કાંઈ વરદાન.” ૪૭
- દુપદી વક્તાં બોલિયાં: “તમ મૃત્યુ કેમ નિરવાણુ?” શ્વેતચારણ વાણી ઓચરચા: “મુજ મરણુ: સુકિત બાણુ, ભાથે રહે અણુન કેરે, તેણે અમારું મરણુ.” ૪૮
- કૃષ્ણા વલિયાં વેગે ચેનૈ, બીજમનાં વન્દી ચરણુ; પાણ્ડવ પાસે આવિયાં; લાભ્યાં મૃત્યુનો વેદ: ૪૯
- ‘સુકિત બાણે મરણુ છે,’ એમ વચન કલાં છે વેદ. ૫૦
- સાંભલી સદ્ રક્ષિતાત્મ ધ્યાં: ‘હવે અભેદાન જ દીધ; વચન લાભ્યાં બીજમનાં; હવે કાજ સધતાં સીધ.’ ૫૧
- આનન્દ પામી ચડ્યા પાણ્ડવ; વાજે છે નીસાણુ; શબ્દ તેના સાંભલી, ચપું બીજમને જાણુ. ૫૨
- સજી સેન્યા આવિયા, પાણ્ડવ-સમુખ એવ; બાણુ વિધવિધ કરાં ધરયાં, જાણે પ્રગટ થયો કામ દેવ! ૫૩
- ઘોર દૃષ્ટિ કરી છે જેમ, મેઘ મુશલ-ધાર; પાણ્ડવ સેના સગલ મારી, થયો હાહાકાર. ૫૪
- ‘તરણુ મૂકી વન્ય સચરચા; થર થર મૂળે દેહ; ચરણુ તાં આલે નહીં, ચિર ચમ્બિયા છે તેહ. ૫૫

- "ગમે ગમે જોધા પડ્યા; દૃષ્ટ્ય પાણ્ડવ-સેન;
 જ્યોધ નાહો સખલ શરા, સિદ્ધિભયે જ્યમ ધન. ૫૬
 અર્જુન બાણે છાઈ લીધો; જિત્વી ન કરે દષ્ટિ;
 અવરય જોધા રણે છતીને, તે દેવરાવી પૃથ. ૫૭
 કરે કૃષ્ણની વીનતી: "જિગારિયે, અનન્ત!
 બીષ્મ કેરાં બાણધી, આવશે અમ અન્ત." ૫૮
 તવ કૃષ્ણ બોલ્યા: "સુણો, અર્જુન! કરો રથ-સંભાલ;
 રાસ ગ્રહો, હું યુદ્ધ કરું." ઓચરચા શ્રીગોપાલ. ૫૯
 અર્જુન-દાથે રાસ સોપી, જિતરચા ભગવાન;
 ગ્રાણો લેને પરવરચા, જ્યમ જીવે સર્વ રાગન. ૬૦
 આવતા દેખી કૃષ્ણને, તવ બીષ્મ હરખ્યા મન્ય:
 "ભલે પ્રભુજી! પધારચા; ધન્ય આજનો દિન. ૬૧
 જ્યેષ્ઠિકાએ જ્યુદ્ધ ક્યમ થાશે? તમે સુણો, દીનદયાલ!"
 અતિ ૧૦આનન્દે બાણ સાંધ્યું; ખીજળ્યા ગોપાલ. ૬૨
 બાણ વાઝ્યું અર્જુ સધું, તવ પરવરચા પરમાનન્દ;
 શરાતન વાંધ્યું ધણું; તે બીષ્મમન્ય આનન્દ. ૬૩
 "૧૧" અઠ ધરજ્યો, અતુરભુજ!" એમ બોલ્યા બીષ્મ જ વાત;
 "પાણ્ડવને તમે સાલ છો, શીહરિ જગપતિ નાય!" ૬૪
 તેણે મમે તે બાણ સાંધ્યું, તે પડ્યો પયનકુમાર;
 પતાકા ભાગી પડી; કપિ કરે હોહોકાર. ૬૫
 તનમધ્ય બાણ જ બેદિયું, તબ્ધ કેપિયા હનુમન્ત;
 કરે રીસે કલગલી: "બીષ્મનો આણું અન્ત." ૬૬
 પતાકાએ જઈ વલગ્યો, તે લગજી તતકાલ;
 હનુમાન આતુર થઈને બેઠો, હાકલ્યો ગોપાલ: ૬૭
 "અપત્ય કર માં, અગ્નનીસુત!" વદે વિશ્વાધાર;
 "જ્યોધને સગ્ગામ મધ્યે, સદા કરવો પ્રદાર." ૬૮

- હનુમાન બોલ્યા: “ સુણો, હરિજી ! જેહને વાગે બાણ,
ત્રાણો લેને પરવરચા, તે કારણ કથં, નારાણ ? ૬૯
- જેહને અગ્રે બાણ વાગે, તે સદા કાયર થાય;
લીધ્મ-બાણે ભરૂં મારો યાગે, વૈકુણ્ઠરાય ! ” ૭૦
- હનુમાન જોડા પતાકાયે; પરવરચા ભગવન્ત.
લીધ્મ કહે: “ પ્રભુ ! ધરો આયુધ; જિગારો અભુજન. ૭૧
- ન્યેષ્ટિકાયે યુદ્ધ નહોં; તે નહોં ક્ષત્રી-ધર્મ;
વૈકુણ્ઠવાસી ગયા નાસી, કાં ચક્ર ધરતાં કર્મ ? ૭૨
- ગોવિન્દ ! હવે તુહિ ગૂંઈ; સમ્બાલન્યો મુજ બાણ;
પ્રત્યગ્ન્યાને પરહરીને, જિગારો પાણ્ડવ-પ્રાણ. ૭૩
- અભુજન-કાળે આપ ખોશો; છો તમે ભક્તાધીન;
૧૨ નહોં કાંઈ; સર્વ જોધને હું મનાવીશ મીન. ૭૪
- ભલે, આઘ્યા, બૂધરજી ! જેસો રથ, જહુ-ધીશ
અભુજનની રક્ષા કરો, જગતપતિ જગદીશ ! ” ૭૫
- લીધ્મ-વાણી સાંભલી, બોલિયા યુદ્ધિનિધાન:
“ પાણ્ડવ પુત્ર તમારા છે, આપધૂં ઇન્ધ્ર-દાન ૭૬
- “ તે તમારે હાથે કરી, રક્ષા કરો, રણુછોડ !
પ્રત્યગ્ન્યા મૂકાવવાનો, ૧૨ છે અમારે કોડ. ” ૭૭
- ગમેગમ્ય સર્કામ થાયે, કૃષ્ણ લીધ્મનો વાદ;
સર્વ સન્મા સાંભલીને, પામિયા હિંસાદ. ૭૮
- “ ધન્ય શન્તનુમુત ! ” વહે ત્યાં સર્વે રાણા રાય;
“ કૃષ્ણ કમલાપતિયં, આ સમે ગોડો થાય. ” ૭૯
- ત્રણ દિવસ તો વહી ગયા, સર્કામ કરતાં ચર;
તેણે સમે રજની ચર્જ, ને અસ્ત પામ્યો મૂર. ૮૦
- જોધ સર્વે રથાનકેય આઘ્યા, વાળે તે નીસાણ;
રથે જોડા, શીદરિ, સહ આવિયા રવરયા-ય. ૮૧

- ક્ષત્રીવદ્ર સર્જામ કીધું; કેં યોધ પામ્યા હારય.
તે દિવસે સંવાદ કીધો, ભીષ્મ ૧૫ જુગદાધાર. ૮૨
- પાણ્ડવ પૂરા પ્રાક્રમી, પણ્ય ભીષ્મ સમો નહીં કોય;
સતવાહી સખલ પૂરા; બલ સુરિ-નર સૌ જોય. ૮૩
- રવિ રથ ખગ્ગી જીવે, અન્તરિક્ષ દિવ્ય વિમાન;
ભીષ્મના ભય થઈ મૂળે, અવરથ સહ રાજન. ૮૪
- કૃષ્ણ કહે: “ પાણ્ડવ! પધારો, ભીષ્મ કરે પાશ;
સેવા કરવાનો સમો; થાક્યા હશે પરકાર.” ૮૫
- રજની વિશે પ્રસન્નગત્ય, પોતા પિતામહ પાશ;
અરણ્ય માડ્યા આંપવા, મનમાં ધરી ૧૬ ઉત્લાસ. ૮૬
- ભીષ્મ કહે છે: “ જાલે આગ્યા, પુત્ર મારા! આજ;
ધર્મ! તારી જય હશે; તારે પાસ છે મહારાજ.” ૮૭
- ધર્મ કહે: “ તે કયમ હશે? અસહ્ય બોલ્યા વાત;
કર દબે મુદ્દ કરો છો, અમને કરવા ધાત. ૮૮
- દુર્યોધનની જયને અર્થે, કરો છો સર્જામ.
અમને મુખે જય ઓચરયા, તે કેમ હશે, મુજ સ્વામ્ય ?” ૮૯
- ભીષ્મ કહે પાણ્ડવને: “ કૃષ્ણ છે તમ સાથ;
એ પ્રત્યગ્ન્યા મેં જ ધારી: જો અક્ર મહો નાથ, ૯૦
- તો તમારી જય હોશે; સાંભલો, પાણ્ડુકુમાર !
તે માટે તમે પીનવો, જૈને ૧૭ તાં મોરારથ. ૯૧
- જીવો વિચારી, ધર્મરાજ! જો ન કીજો સર્જામ;
ક્ષત્રીધર્મ ચકા ટલિયે, રીરો નરકનો દામ.” ૯૨
- કરી સેવા બિદિયા; આવ્યા છે સ્વરથાન્ય;
‘ ભીષ્મજ્યે કથાં જાખ્યું ?’ પૂછતાં લગવાન. ૯૩

ધર્મ વસતા બોલિયા: 'જો ચક્ર ધરે ગોપાલ,	
તો તમારી જય હશે;' એમ ઓચરચા તત્કાલ્ય.	૯૪
જય અમારો તમારે હાથ; સુણો, ગરુડ-લાગ્નન !	
પાણ્ડવનું કુલ રાખવા, ધરો સુદર્શન.	૯૫
૧૯૨૬ ધરતાં, ચરણુદાચક્ર ! કશી તમને ખોટય ?	
પાણ્ડવ પ્રાણે યાશે, પ્રભુ ! એ બીખ્મ ફેરી ચોટ.	૯૬
શન્તનુસુત રવિ પ્રગટયો, તલ્ય તિમિર ત્રાહું જાય;	
હરદાશમ જેણે જીતિયા, તેને કાણ રાણારાય ?	૯૭
કેસરી એક જ પ્રગટયો, ગજ યુધ્ધ કોડાકોડય;	
દષ્ટિ દેખી ત્રાસ પામે; જાય મુખ્ય મયકોડય.	૯૮
બીખ્મ જળ્ય ભારથ્ય ચડે, અગ્નિ દહે જેમ વન્ન્ય;	
તે માટે, શ્રીકૃષ્ણજી ! ચક્ર ધરો, જગજીવન !	૯૯
શત્રુ હણવા કારણે, તમે ધર્યું નરસિંહ-રૂપ;	
વારાહ અવતી રાખવાને, જીવન ઓદના જૂપ !	૧૦૦
અમરિખ-કારણ અવતરયા; ભક્તનાં કીધાં કાજ;	
અમ અર્થે ચક્ર ધરતાં, નદી લાગે લાજ."	૧
કૃષ્ણ વસતા ઓચરચા: " પાણ્ડવ ! રાખો ધીર;	
બીખ્મજય નિવારણ;" એમ, ઓચરચા સામશરીર.	૨
દસ દિવસ મુખે બોલિયા, તે કહો સર્વે વાત;	
સાતમે દિવસે વાધશે, પાણ્ડવો ! તમારી ક્ષાલ્ય.	૩
ઈશ બ્રહ્મા સુર મલીને, ફરે જો સર્ક્રામ,	
બીખ્મને જીતે નહીં; સાંભલો, ધર્મ રાગ્નન !	૪
અન્તે એવું મુખ્ય બોલ્યા, તે કરાવશે નિરધાર;	
તેહ કર્યાં તમ અર્થે; સુણો, પાણ્ડુકુમાર !"	૫
સન્તોષ સેવકને યયો; સ્વામી કીધા સનાય;	
પાંચે બાન્ધવ તણે મસ્તક, મુકિયો છે હાથ.	૬

તેણે સમે પ્રભાત ચિયું; પાણ્ડવ દરખ્યા મન્ય;
સાત દિન સક્રામ કરવું, તે વ્યન્તા છે અભુજન.

પૂર્વછાયો

અભુજનને વ્યન્તા ધણી; વડે વૃકોદર વીર;
“આજ સેનાની વરણી કરું; જોજ્યો પ્રાક્રમ ધીર.
ગદાયે જૂથ કરતાં ચકાં, સૈનો આણું વ્યન્ત;
કૌરવ કેરા સેનમાં, રડું રમું વસન્ત”

દિન ચોથો-પ્રવેશ

[૧૪]

ચાપાણ

પ્રાત થયું; આવ્યા સર્વે જોધ; વૈરાટ દુપદ કરે વિરોધ;
વૃકોદરની પક્ષે ગિયા; મલી જ્યોધ સૌ સામટા ચિયા. ૧૦
‘અભુજનને વીસામો દિયો, જે જૂથ કરીને યાજી ગિયો.’
ખિરદ શર ખોલે અપાર, ઘટોરગછ અભિમન કુમાર. ૧૧
સાત્ત્વિક જોધો છે સપરાણ, વિવિધ આયુધ ધરિયાં ખાણ;
ગદા ગુર્જ કાતી કરમાલ; રડું રણ આત્મા જૂપાલ. ૧૨
દેવ-ભોગ આરોગી કરી, સકલ સેન આત્મ પરવરી,
સેનાપતિ વૃકોદર વીર; પાછળ સર્વ રિલા છે ધીર. ૧૩
ગદા મલી આલ્યો પરવરી; માથો જેમ માલે કેસરી,
શર્જનાદ કર્યો સપરાણ; સેન સન્મુખ આવ્યા જાણ. ૧૪
વિકટ વદન ખૂંટી ઝાલ; કૌરવવંશ તણો તે કાલ,
પડિયો સેનામાં કેસરી; નાખે ગજને પૂછે ધરી. ૧૫
ઊડાડે ઝાલી આકાશ; ઝતિહાં વચમાં જાય છે શ્વાસ.
ભારથ બીમ ભડતો યર; રધિરનદી ચાલી તે પૂર. ૧૬

૧. સૈન્ય તણું તાં મુખ ઝાલિયો ક. સો. ૨. તાકાદય જૂ
૩. તાતા પૂરે વિરમે સ્વાસ. સો. ક.

- “ધન્ય, ધન્ય,” કહે કમનાપતિ, “તું સમો કોઈ ઘરો નથી.”
 લેરવ ભૂત ન લાભે પાર, કરે રિલા આભિપનો આહાર ૧૭
 ભણે ભૂત મથ્યા અપાર, વૈમાન વ્યોમે નાવે પાર,
 વરવાને આવે અપઞ્ચરા, સુન્દર તે શણગારજ ધરચા ૧૮
 સુન્દર રૂપ સોધીને વરે, વણુ મુવે રહી ગ્યન્તે ધરે,
 પગ નેપુર કરો ઝમકાર, સુન્દર ચીર પેગિયા નારચ ૧૯
 જે જે મરશે સામે પગે, વેચી લીધા વગોવગે,
 સુન્દર તે સુન્દરીના સાદ, વાજે વિધવિધ તથા તે નાદ ૨૦
 દેવ સર્વ અન્તરચ પગવગે, પુષ્પવૃષ્ટિ ને જેજે કરે
 અવની હગંખી ‘ટતશે ભાગ,’ ભાર-ગિતાગણુ હખ્યાં સાર ૨૧
 હખ્યાં પક્ષી આભિપ યોગ, હખ્યાં ક્ષેત્ર લેવાને ભોગ,
 હર્ષ ધરી આશ્યા સપગણુ, મેવણિન્દુ છૂટે છે જાણુ ૨૨
 ભીમસેન ચઢિયા ભાગ્યા, એક ક્ષોદ્ધણી મારચા સમરચ,
 નર, કુન્જર ને હેમર હણ્યા, પાર ન આવે તેહજ તથા ૨૩
 ભીષ્મ આડા ફતા જેહ, મારીને જે પોતે તેહ,
 ભાગી સેના કૌરવ તણી, ભીમ આપિયા ભીષ્મજ ભણી. ૨૪
 વિપરીત વેગ દીદા ■ જવે, પાછે પગે નામ છે તવે
 બાણુવૃષ્ટિ પાછલ્યથી ચાય, પ્રહાર ભીષ્મના નબ્બ મેવાય ૨૫

ઓપાધ દાવદી

- સન્ને કહે રાગ ! મુણો, મખ્યાદ મુદ જ એહ,
 પછે રણમા ય યમ, આભલો, રાગ ! તેહ ૨૬
 ક્ષત્રીવટ તે ગખતા, પામે નહી ઓસાર,
 શોણિતની ત્યા નદી વહે ખૂડે ગજ તોખાગ ૨૭
 પછે અભિમન્યુ આવિયો, પિનામહને સ-મુખ,
 પાય પુત્ર દુપદી કરા, જે અતિમવ નિ ચર્ક ૨૮

- ભીષ્મ જિપરે મેલતો, મન્ત્ર સાધીને બાણ; ૨૯
ભાગી ધન મદ્ય જોધની; સારથિ તજિયા બ્રાણ્ય.
ભીષ્મને તાં કોપ અડિયો; આણી મનમાં રીસ;
અભેમન્ય જિપરે સાધિયાં, બાણ તાં ખચોવીસ. ૩૦
- અશ્વ ચારે મારિયા; ધનુષ પડિયા કોડય;
અભિમન્યુ નાસી આવિયો, સ્તુતિ કરે કર જોડય; ૩૧
“રહો, રહો, ગાડુવ ! જિભા;” એહવી જોડ્યો વાણ્ય;
વહી અભિમન્યે મેલિયાં, બ્રહ્મચારય જિપરય બાણ. ૩૨
- પુનરપિ પતાકા પડી તે, કરી કટકા સાત;
સહસ્ર બાણે વેધવાને, તત્કણ ભીષ્મ જ તાત. ૩૩
કોપિયા ગાડુવ સધા; મેલિયાં છે અશ્વ;
અભેમન્યને વિરથ કીધો; અડે વાગાં રાશ. ૩૪
- અભિમન્યુ નાસી આવિયો, તે ભીમ પાસે રથ;
“કાકાશ ! મને કરો ક્રિપા; તમે છો સમરથ.” ૩૫
ભીમ આવ્યા ભીષ્મ જિપરય, ગાજિયો નવ્ય શય;
સુરિનર અન્તરિક્ષથી જીવે; આશ્ચર્ય મોહ્ય થાય. ૩૬
- ભીષ્મને પાસે રથા, પાંચ સેનાપત્ય;
નામ તેનાં સાંભલો; કહી દાખવું સત્ય; ૩૭
કૃતવર્મા ને શશ્ય રાગ્ન; જયદ્રથ છે મુલત;
દુર્મતિ બાન્ધવ બેહ, રણમાં જિભા દહ. ૩૮
- ભીષ્મને પાસે રથા, યુધ કરાવા વીર;
શાન્તનુસુત મહા મુલત છે, ધનુર્વિઘ્નાના ધીર. ૩૯
વહી અભેમન્ય આવિયો, જેમ અર્ક આપે કોટય;
ધન્વ જેવો પ્રાક્રમી; વડતાં ન લાગે ખોટય. ૪૦

- બીધ્મની રક્ષા કરીને મોઝાંબ્યા સર્વે જ્યોધ;
 મુજદ્રાતન સત્રયા મારે, ધરીને મનમાં ક્રોધ. ૪૧
- પાર ન લહું પિતામહનો, જેમ 'ઓપે કાલ;
 પાણ્ડવ સન્મુખ પેખતાં, ભડકતા બૂપાલ. ૪૨
- ધૃષ્ટદ્યુમન તવ્ય આવિયો, અભિમન્ય કેરી સાલ;
 પાંચ મહારથી ઊઠિયા; તે વધી નાઠા જાય. ૪૩
- તત્ક્ષણુ નાસી આવિયા, બીધ્મ કેરે પાશ;
 "ગડેવ! રાખો અમને, નહીં કાં થારો નાશ." ૪૪
- તે સમે બીધ્મે બાણુ સાધ્યાં; અથ મારયા ચ્યાર; .
 સારથિ સોતો રથ ભાંચ્યો; કરે છે સર્વાર. ૪૫
- પછે ત્યાં ભાંગી ગયો, અભિમન કેરો રથ:
 'રાખો અમને મારતા; રક્ષા કરો, પારથ!' ૪૬

ઓપાદ

- અર્જુન પાસે અભિમન ગયો; સેન્યામાં વૃકોદર રણો;
 પાછો વધીને જોયું સહી: સુશર્મા મુદ્ધ કરે વધી. ૪૭
- મારયા નરકુન્જર અપાર; બીમસેન્ય માંડ્યો સર્વાર;
 કૌરવસેના કોરજે થઈ; તત્ક્ષણુ જયદ્રથ આવ્યા સહી: ૪૮
- "ભક્ષો વૃકોદર કાલ કૃતાન્ત, ઘણા પુરુષને આણે અન્ત;
 તારી આગત્ય કોણુ જિગરે? તૂને દીડે ચોધા મરે." ૪૯
- એમ કહીને સાંધ્યાં બાણુ; બીમચરણ વાગૂં નિરવાણુ;
 ચાલ્યો ગદા લઈ જેટલે, જયદ્રથ નાઠો તેટલે. ૫૦
- કુરુક્ષેત્રી પેરથ નાઠો જાય; આવ્યા બીધ્મદેવ તે ત્યાંભ;
 દેખીને વૃકોદર વલ્યો; આવી કૃષ્ણ, -અર્જુનને મલ્યો: ૫૧
- "સાંભલજ્યો, ભાધ્યો! મમરથ, મારયા ચોધ બહુ મેં હથ;
 જે દિશ ઊપરથ જાજીં છું વધી, બીધ્મ પિતામહ આવે વધી. ૫૨

દેખું બીષ્મદેવનું રૂપ, ત્યાંથી નાદ્વચં, વિશ્વસ્વરૂપ !
 તે માટે સુણ્ણ્યો, યદુપતિ ! સેન્યાને રાખો, મદામતિ ! ૫૩
 એ જિભા ત્યાં જમ નવ્ય હોય; બીષ્મદેવ નવ્ય જીતે ક્રોધ. ”
 તેણે સમે ત્યાં રજની યજ્ઞ; આવી જિતારે સેના વહી. ૫૪
 જણ્યુ જણ્યુને સન્નાલે સાય; એક એકને પૂજે વાતઃ
 બ્યાબ્યા તેને હેતે મલ્યા; નાન્યા તે તો રણમાં ગત્યા. ૫૫

પૂર્વછાયા

રાત પડી; યુદ્ધ વિસમ્યું; સુણ્ય, જનમેજે રાય !
 કૌરવ કેરા સેનમાં મન્ત્રાણું મન્ત્રાય. ૫૬
 આર દિવસ યુદ્ધે ગયા; સાંભલ્ય, કૌરવ નાથ !
 હવે રણમાં શં થયું, રાજા ! સુણ્ય વિક્ષાત્ય. ૫૭

[૧૫]

ચોરપાઠ

રજની તો જાય છે પક્ષી; દુર્યોધનની નિદ્રા ટલી;
 સર્વેના મનમાં સન્તોષ; મરણ-કાલ પામશે મોક્ષ. ૫૮
 મરતાં શ્રીહરિનું દર્શન; એહ થકો રૂઝો કિહો દિન ?
 કાપર તે તાં જાયે ધામ્મ; શર કહે: ‘ કરશં સર્જામ. ’ ૫૯
 ‘ કુરુક્ષેત્રમાં પડશે તન આ ક્ષેત્ર છે બહુ પાવન.
 આજ છે અમૃતની ઘડી; પડશે પણ ગદાશં ભડી. ૬૦
 શ્રી-પુરુષ ભોગવશે કર્મ; આપણુ રાખો ક્ષત્રી-ધર્મ.
 પાણડવબાણુ ગર્જાસુત અહે; શ્રીહરિ સામા સન્મુખ રહે. ૬૧
 ધણું કીધા રાજવિદ્વાસ; પાલ્યા પુત્ર એહ પ્રકાશ;
 એમ વિચારે રાણારાય; શરાતન વાધે મન માંજ. ૬૨
 એક કહે: ‘ દુર્યોધન ધન્ય, જે કે’ ઓધરશે રાજન;
 મહા પાપના કર્તા જેહ, સ્વર્ગ પામવા સમરય તેહ. ૬૩
 છોડ્યા ચોરચાશીના ડણ્ડ; ઓધાર્યા પાપી પરચણ્ડ;
 લાલે અવતર્યા અવની માંય; આવો સમો નહોં આવે ક્યાંય. ’ ૬૪

સગ્ગે, કહે: ધૃતરાષ્ટ્ર! સુણો, મહિમા કહું તમ પુત્રજ તણો;
પ્રાત થયું; જિહ્વા રાગ્મન; પવિત્રપણે કીધાં છે રનાન. ૬૫

દિન પાંચમો-પ્રવેશ

નાનાવિધનાં આપે દાન; મન્ય ધરે હરિ કેરું ધ્યાન;
સજી સેન્ય તે પાણ્ડવ તણું, મન્ય હર્ષે યોધાને ધણું. ૬૬
રણુરથમ્ભ રાખ્યો છે જિહ્વા, સેના સહ આવિયું તિહાં;
ગમે ગમે ત્યાં થ્યા હલકાર; ગમે ગમે યરા હોકાર, ૬૭
ગમે ગમે કાંસાં ઝલકિયાં; ગમે ગમે યરા જોલિયા;
ગમે ગમે બેરી રાજનાદ; ગમે ગમે સીંધુડા સાદ; ૬૮
બે દલમાં વાગે નીસાણ; દુભક્ષ્યા ગિરિશિખર પાપાણ.
સજી સેન ભીષ્મ આવિયા; શીસ નામીને જિભા રહ્યા. ૬૯
સર્વેને આપે સન્માન; રણ્ય આપ્યા સોભે રાગ્મન.
વાનિત્ર વાજે મેધસમાન્ય; બેઉ દલમાં વાગ્યાં નીસાણ. ૭૦
તારો પુત્ર મન્ય હરખ્યો ધણું; દલખ્યું દલ બહુ પાણ્ડવ તણું.
અતલીજલિયા રણે ચડ્યા; જીને રથે રથ આચડ્યા. ૭૧
દુર્યોધન-રથ રેવન્ત ભલા; હેલામાં સુધા હાંકત્યા;
મારયા પેરચ પેરચ કરા માર; સોંઢયા સર્વે રાજકુમાર. ૭૨
દુર્યોધન અતિ પ્રાક્રમ, આયુધ-અણીયે છેદે શર્મ;
દુર્યોધન કાણ્ડ કરચ લીધ; અધોર મન્ત્ર ઉપાસન કીધ. ૭૩
સુભટ સાત શિરચ મોડો ખરા; અશ્વરથ કાઢ્યા સોંસરા;
સારથિ સેના સમેન, મારીને કાઢ્યા રણુસેત્ર. ૭૪
મોર્છવ્યો અર્જુનનો સુત; ધટોરગજ આવ્યો બલવન્ત;
દુર્યોધન બોલાવ્યો વીર; લોભ ધનુષ કરચ લીધું ધીર. ૭૫
વિઘા વિકસાવી વિશેષ; દુષ્ટે આયુધ મૂક્યું એક;
પાડ્યો ધટોરગજ પેલે બાણ્ય; પાણ્ડવસેન્ય પડ્યું ભડાણ. ૭૬

રથુક્ષેત્રમાં પડ્યા વીર; અણ્ડને ઠાને સુણી રીર;
કૃષ્ણ અણ્ડન કરી વિચાર, ચાલ્યો રથ; હાંક્યા તોખાર. ૭૭

ઓપાઇ દાવટી

યોધા કૈંક પડ્યા પછી, સુભટ મલિયા સરવ રે;
ત્રણ્ય ફોણી સુભટ સાથે, મુઢે અણ્ડન પરવરે. ૭૮

પ્રાક્રમ હૈરવપતિનું, સાહેર શું જલ્લભોલ!
યોધ પાણ્ડવ હારિયા ચૈ ક્ષેત્રમાં નીટાલ. ૭૯

સન્ને વાણી સાંભલી, રાય હર્ષ પામ્યા મન્ય;
પુત્રનું રૂંડુ બોલતાં, રાજી યિયો રાજન. ૮૦

સિદ્ધાસનથી હરખિયો; યિયો ગોઠણ-ભેરય રાય;
ગાન્ધારી પણ હરખિયાં; સન્નેને લાગ્યાં પાય: ૮૧

“પુત્ર મારો પ્રાક્રમી, પાણ્ડવ મતામ્યા હારય;
તે પછી શું થયું, સન્ને! તે કહો વારંવાર. ૮૨

પુત્ર મારા મરણ પામ્યા, કરતાં અતિ સર્ગ્ગામ;
ખાંચ કુશલ છે પાણ્ડવના; સમરય એના રચામ.” ૮૩

સન્ને કહે છે: “કુમ છૂટે, લખ્યા લેખ જ સોય?
શ્રીકૃષ્ણે જે નિર્મિયું, દષ્ટાન્તે સહી હોય.” ૮૪

કુર્યોધન જિહાં મુઢ કરે, તિહાં આવ્યો પવનકુમાર;
વલ્યો પાછો વેગશ્ચ; એ રખે ફેડે હાર! ૮૫

બીમ સન્મુખ કોય નાવે, એક વિના બીજમ જ તાત;
એક બાણ લઈ બલવન્ત બિહયો; વાવરે છે હાથ. ૮૬

રથુયોધ તાં મરતાં સહી, કરે રથસર્વાર;
શોણિતની તાં નદી વહે છે; ખૂડે ગજ તોખાર. ૮૭

કેં કેં દેશના પડ્યા રાગ; પડ્યા કુન્તીબોજ;
ફોણી એક સેના હણી; કીધો રથમાં ખોજ. ૮૮

અણ્ડન રથ સમીપે આવ્યો; હરિયે ચલાવ્યો રથ;
‘બીજમ સામા હું બહુ; એહને દેખાડું તાં હય.’ ૮૯

- કૃષ્ણે રથ ચક્ષાવિયો છે, પિતામહને પાસ;
પગ પાછા નબ્બ કરે; 'હમણા કરચ' નાચ.' ૬૦
- ખહે પિતામહ ક્રોધિયા; પાણ્ડવે દીધો પૃથ,
ગર્જેવ કરતા ગર્જના; વફ કીધી દષ્ટિ. ૬૧
- અર્જુન ગિપરચ બાણુ માધે; પિતામહના પ્રદાર;
ધડી એ ચ્ચાગ વીર રજો; પાણ્ડવે આધી દારચ. ૬૨
- ખાફયા પૃથ્વી તથા બૂપત્ય; આગરણુ ગવ્ય ઉઘોન;
રણુ જોતા વત્સા પાણ્ડવ; રજની-સમો ચ્ચો રમત્ય. ૬૩
- "દેશદેશના રાય પડિયા; નિગખન્યો, અર્જુન !"
જોદને તવ જોડિયો; "માભસો, જુગજુગ" ૬૪
- સકલ રાજા અમે મારયા, પ્રભુ' ભરાણુ રાય;
પ્રવાદ એદ્નેા કલકવે, પ્રભુ' કેને કલિયે દોય !"
કૃષ્ણ કહે છે; "જુવો કગતા, વીમરપું ગીનાગાન !"
"હા," કહીને પ્રભુને પ્રજુમે; "મન્ય કલૂં, ભગવાન !"
સેના આવી ચાનકે; પાચ દિન ચયા નિરધાર;
પાણ્ડવ પાચે આવિયા; વન્દિયા જુગદાધાર. ૬૭
- ગિતારે તાં આવિયા; ધર્મ લાગે પાચ;
પચ્ચ મદસ મદરેવે મારયા; મદસમે અર્જુન રાય; ૬૮
- જીમે વાંગી અધ શેણી; અનિ કીધું મુદ;
મદા પ્રાકમી જોધા દન, તેડ્ની મર્જ છે જુદચ. ૬૯
- મુણીને રલિય ત્ય ચ્ચા; ત્યાં મધ્ય મર્જ છે રાત્ય;
ચ્ચનતા જાગી મનમા, જુગતા જીભ જ દાન. ૧૦૦

દિન છઠ્ઠો-અવેશ

- પ્રાત થયું સજી સેના, ચાલ્યા છે અભુજન,
કૌરવ કેરું સૈન્ય આવ્યું, સજીને દુર્યોધન. ૧
- હાથ્ય ફરશી, ગદા, ગુર્જા, નાલયક, ત્રિશૂલ;
રણમધ્ય કરતા ગર્જના, અનર્થ કેરું મૂલ. ૨
- ઝલકતે ટોપે સન્યા સજી, જેમ સાગર પૂર;
શકટ-લ્યોહ કૌરવે રચ્યો; સ્થાનકય આપ્યા શર. ૩
- આનન્દમાં રણતૂર વાજે; ગર્જના ગગને જાય;
પદ્મી બીના દેવતા: 'આ કથાં યુદ્ધ જ આય ?' ૪
- જ્વતાસુરને ઇન્દ્ર વઢિયા; ત્રિપુર ને મહાદેવ;
તેહ થકી આ અધ્યક્ષ, હોય છે અધ્યમેવ. ૫
- ઈન્દ્રસુત અપાર બલિયો; દ્રોણ જીતવા સમરથ ?
વિકરાલ વદને ચાલિયા, દાખવા પાણ્ડવ હથ. ૬
- દિગ્મુદ્ર યાશે દેવતા, ઇન્દ્ર મનમાં દુઃખ:
'બીજમ ઊભા સેનમાં તાં, નહોં પાણ્ડવ સુખ.' ૭
- એકી મૂઠ્ઠે ઊપડ્યા, પાણ્ડવ ઊપરથે જાય;
આવતા દેખી બીજમને, કોરજ ધમા સર્વ રાય. ૮
- નાહા જોધા ન જીવે ફરી; મદ્યો મનમાં રજે;
અગા કરા જૂથમાં, જેમ પડ્યો કેસરી સિંહે. ૯
- તજી આનન્દ સર્વ નાહા; નહોં શસ્ત્ર-સમ્ભાલ;
જાણાં ઝાંખરાં ઠેકતાં: "નાશો, આવ્યો કાલ." ૧૦
- પડ્યો નહોં કોય પ્રીતમ સુતને; સુત પડ્યો નહોં તાત;
પોડીયે ગોલા વલિયા; મુખ્ય ન હોયે વાત. ૧૧
- વિચલ્યે મને વિચલ્યું દેખે; 'રાખ્ય, રાખ્ય, ગાઝેવ !'
પડે નરને નર આથડી; આયુષ પડિયાં એવ. ૧૨

- સાન કરતા યોધા સઘડે; ગથ ભાગે બહવાય;
પગ ન ખેંચે મહાગ્ધીના, રણ મૃગની પેરેએ જાય. ૧૩
- વશ વશગે આખરે, જાણે નર કોય સાજ!
મુખે બોલે. 'મૃગ્ય રે; દુ છં તારી ગાય.' ૧૪
- પોતાના જે જોધા દેખે, જાણે કૌરવ-ગાય!
પાઠ્ય આવે પગવરયા, 'બીમ દીમે તાત. ૧૫
- એન બાગ્યું ધર્મનું; રણગથમ મૂકી જાય;
વહી પામે બીમ આવ્યો. 'ક્યા રે નાગો, રાય?' ૧૬
- અનુન-રથ આડો ફરે; મૃગ્યું ન જાયે સેન;
ત્યમ ત્યમ રેવન્ત કૃષ્ણ દાકે, ત્યમ ત્યમ ત્રાકે ધેન. ૧૭
- ત્યમ ત્યમ ગથ આડો ફરે, ત્યમ ત્યમ નામે વીગ;
સર્પબારો ગયો છટી, તેમ નાહા ધીગ. ૧૮
- અનુન્ય ગથ ગખી કરીને, પાસે ગખ્યો બીમ;
'બીમ માથે યુદ્ધ કરશું;' ધગ્યા એ વિષ નીમ. ૧૯
- બીમ અનુન પત્ના આપા, બીધ-મ-મુખ જાય;
ગામ જુવે તા બીમ દીકો, કૌરવ-દેવને આવ. ૨૦
- બીમે તા ગૃધ્રે રાખ્યા; રમ્યો તા પગપગ;
મધયુદ્ધે બીધ મ.દે, નહી બીને મગ્ય. ૨૧
- દરતીના અયુધ દગ્ય; પૂછે મદે પરચણ;
મે-ય દણે કૌરવ તણું. દગને રેતો કોલ. ૨૨
- જનના દગતી નીન પા; જમે મર્યું મેગ્ય.
ફગી ભેગ્ય આરે નહીં. કૌરવ ગદે ગમન્ય. ૨૩
- પ્રતાપ બીમ તજો રેખીને, બી મ આગ્યા તાત.
અનુન દગે. 'દગે મગો, જોગી બીને, જુનાય!' ૨૪

- ભીમ-સખાએ અર્જુન આવ્યો; હાંકિયો હરિયે રથ;
હનુમાન-હાકે ધ્વજને, એમ ચાલિયા સમરથ. ૨૫
- રાશ શીખે કૃષ્ણ-હાથે; ત્રાપડતા તોરડે;
ભીષ્મ સ-મુખ અશ્વ પલતા; થાય છે મનભરૂં. ૨૬
- હાંકે રથને હરિ ધણો; અશ્વ ન ભરે પાય;
ટુંકારવ કરતા થકા, ભીષ્મજી આવ્યા ત્યાંય. ૨૭
- સાથે સહુ સેનાપતિ, તેને વારે છે ગાડેવ;
'અર્જુન જપરથ બાણુ તમે, મૂકશો માં એવ. ૨૮
- ક્ષત્રીવટ સફૂંમ કરવું; એહ છે મોટો ધર્મ.'
- ભીમ વારયો અર્જુને; 'તમે કરો માં પ્રાક્રમ.' ૨૯
- સર્વ સેના આવી આલી, જે પલી તે પરમાશ્વ;
દુરૂં થેને સેન જિભાં, નિરખે વિદ્યા-બાણુ. ૩૦
- ભીષ્મ બોલ્યા મુખથી: "તું સાધ્ય, અર્જુન! બાણુ."
અર્જુને ટુંકારવ કીધો; વલી કૃષ્ણને પરણામ. ૩૧
- પ્રથમ બાણુ તાં સાધ્ય, તેણે ચરણ પ્રણમ્યા એવ;
પગે લાગી વસ્ત્ર પાછું, આવિયું તખેવ. ૩૨
- પછે અર્જુન્ય વિચારીને, અગ્ન્યસ્ત્ર કાઢ્યું બાણુ;
વરુણાસ્ત્ર લીધું. ભીષ્મજી, તે વારિયું નિરવાણ. ૩૩
- પવનાસ્ત્ર સાધ્યું અર્જુને; રથભાસ્ત્ર ભીષ્મજ તાત;
નાગાસ્ત્ર અર્જુને પેખિયું; ગરુડાસ્ત્ર ગાડેવ-હાથ. ૩૪
- એમ અન્યોઅન્ય તાણિયાં; પ્રાક્રમ પેરથ પેરથ થાય;
બેમાં કાંઈ નબ્બ આસરે; બોલિયા છે વૈકુણ્ઠરાય: ૩૫
- "ભીષ્મ! ભલ પ્રાક્રમ તમારું; દેવ હોય દિગ્મુદ;
અર્જુન કરાં લાડ પાલો, ઉરથ હોયે આરદ." ૩૬
- ભીષ્મ કહે: "ભગવાન! મૂકો, વચનનો મર્જાંદ;
શર્મ સહની રહે, સ્વામી! હોય સહુ ઉત્સાહ. ૩૭

જરાસન્ધ્યું મુદ્ધ કીધું; તજ્યો રણનો ઠાપ;	
તે દિન્ય નાદા, કૃષ્ણજી! અણવાણા હતા પાપ.	૩૮
કાલત્યવનની આગશે, જગિરનાર ચડિયા, રાજ!	.
તે દિન્ય ક્ષત્રી-ધર્મ રાખ્યો; આજ યારો ત્યાજ.	૩૯
અક ધરતાં, ચતુર્બુજ! શું જશે ક્ષત્રી-ધર્મ?	
રથ ભાંગીશ તમ તણો; નિરખજ્યો મુજ પ્રાક્રમ."	૪૦
એમ કહીને બાણ સાધ્યું; રથ બેઠો તેણી વાર;	
અજ્ઞાતીનો મૃત લડ્યકો; અર્જુન જય અપાર.	૪૧
કૃષ્ણ દહે: "રથ વાણો; અર્જુન! અસ્ત પાખ્યો સર;	
સર્વ રથાનકથ સેના વધી, પ્રહાર પડિયા પૂર."	૪૨
પાખ્યાણનો નિર્ધોય કીધો, વસ્યા પાણ્ડવ વીર;	
જિતારે કૌરવ ગયા; બીખ તે ધન્ય ધીર.	૪૩
આજતુ સદ્ગામ સારુ, કરચુ ગુરુ ગર્જવ;	
હૃદય વાધો કૌરવને: "દિન દિન ચડે બીખદેવ.	૪૪
સાગરજલનો પાર નહો, તેમ સદ્ગામે બ્રહ્મચારય;	
આજ સદ્ગામ જોઈને, તજ પાણ્ડવે 'પ્રધારય.'	૪૫
દુર્યોધન આવી કરી, બીખનાં ચાંપે ચરણ;	
"આજ જેવા કાલ્ય વડશે તો, આપ્યું પાણ્ડવ-મરણ.	૪૬
અમારી જય કરો, સ્વામી! આજ તમને ધન્ય;	
મુદ્ધ સખસ આજ કીધું; માનિયું મુજ મન.	૪૭
દસ્તિનાપુરનું રાજ મૂને, આપવું તમે, તાત!"	
મુખી વાળી બીખ કોખ્યા: "ધિક કૌરવનાથ!	૪૮
કતોદવો છે દરિ: તેડું વાજ્યું યાશે, વીર!	
અમ તાડે જ્યા માટે, આપણું અમ ચરીર.	૪૯

૬. રથવાચક મુ. ૧૦. પંચાવણુ ઠ. પંચાયેન મુ. ૧૧. બીખ

નરનારાયણ જે મલી, એક છે સ્વરૂપ;	
પાંચ પાણ્ડવ કૃષ્ણજી, બિગરશે ખટ સ્વરૂપ.	૫૦
અવરચનો સર્જાર કરવા, ધર્યો છે અવતાર;	
નિમિત્ત આપે સર્વને; એનો છે એ વેવાર.	૫૧
જોધ સર્વે જૂઠું કરશે; એ છે બાકતાધીન;	
સેવક કેરો ભાવ દેખી, કૃષ્ણ થાશે દીન.	૫૨
જૂઠું બલ જે પૂર્ણ ધરે, એ ક્ષત્રીવટની રીસ;	
કદાચિત સેવક-કારણે, પ્રાણ તન્ને બેભીત."	૫૩
એમ કહીને પ્રીતિધો, તે રાજા દુર્યોધન,	
ખગે લાગી પરવર્યો તે, રીસમાં રાજન.	૫૪
એહ કથા એટલે રહી, પાણ્ડવ કેરી જાણ;	
"આપણી સેના આજ લાગી;" ધર્મ જોડ્યા વાણ.	૫૫
આપણે ૧૨આશ્રમ્ય આવિયા; જોધ બેઠા પાસ;	
પાંચ પાણ્ડવ જોલિયા: "તમે સુણો, શ્રીઅવિનાશ!"	૫૬
ધર્મ કરતા વીનતી: "સાંભલો, દીનદયાલ !	
સૂર્ય બિંબે બીજમ મારે; આવશે તાં કાલ.	૫૭
બીજમના ભય માટય, સ્વામી ! અમે જ્યાં વચ્ચ;	
પ્રથમ રૂપ જ પાલટી, વલી તાપસ ધર્યાં તન.	૫૮
કૃષ્ણ ! કોઈ પરપચ્ચ દાખો; બિગરિયે તાં કેમ !	
બીજમ બિલા સેનમાં, ત્યાં કેમ રેશં જેમ ?	૫૯
અર્જુન-ઉદયે આપી કરી, સન્માનો કરશે ભર્ય;	
નથી બિગરવું હવે, સ્વામી ! સાંભલો, શ્રીરૂં !	૬૦
બીજમરૂપિયા અગ્નિ માંહે, અમે કેમ ચમ્ભાવ ?	
રાખો, સ્વામી ! અંબને; સાંભલો, જાદવરાય !	૬૧
સિંહ આગદ્ય અજાબલ તે, કર્ય, અચરણસરણ ?	
બીજમજાણે સર્વ ત્રાસે; મૂળેથી દીસે ધરણ.	૬૨

દેદે દેખી કેમ રે'યં? સુણો, વિશ્વસ્વરૂપ !

બીખ્મના ભય માટય, સ્વામી! કમ્પતા છે ભૂપ.

૬૩

ધન્દ્ર, ધર્મ, વરણ ને રવિ, મનમાં આશ્ચર્ય યાય;

પિનામદ છે પ્રાક્રમી; અમે તે કયમ જીતાય ?

૬૪

અમારો ઝોધાર છો; તમે વિના નહીં કોય;

રાખો; ભય હરો ભક્તનો; તમે કરો ઠરુણા સોય.

૬૫

રથ મૂકી રામ પસિયા, બીખ્મના ભય માટય;

ભીમે થમ્મૂં સેન-કૌરવ; કાં વાજત ભડુ દાટ.

૬૬

અર્જુન-અર્થે આવિયો તો, કાછ રહી મર્નદ;

બીખ્મ સાથે જીવન જીવ્યામાં, કોણ કરશે વાદ ?

૬૭

માખાપની સેવા વિશે તે, કુચલ એદૂં મજ;

જિત-ધન્દ્રી મુનિ મોટા ધામચાર્ય રાજમ.

૬૮

સત્યવાદી ચર સખસો, અવનરજો છે અર્જુ.

સેના તેજ પ્રતાપથી, રાખવા, મીરજી !"

૬૯

સ્તુતિ સેવકે એમ કરી: "તમે રાખ-ઓ, ભગવાન !"

દુપદી કહે: "કૂખજી! આપડું જીમન-દાન.

૭૦

અક ધરતાં, દીનાનાયક! કરી લાગે સાજ ?

દુઃખ નાવે જામને, પાણવ કેઈ, મનરાજ ?"

૭૧

દુપદી-વાયક સાંભલી, પ્રસન્ન થય: ભગવાન:

"તમ જાતથી એદૂં મૃત્યુ છે, જેનું ગિજપડી નામ."

૭૨

ધર્મરાયે પૂછિયું: "એ કયા બે.સ્થા વાદ ?

બીખ્મનું કેમ મૃત્યુ દોષ, ગિજપડીને દાષ ?"

૭૩

કૂખ વાણી બે.લિયા: "સુણો, રાજા! વાદ:

બીખે ને પ્રાક્રમ કરૂં, તે કહું તમ વિશ્વત.

૭૪

કાશીરાજ તજી પુત્રી: અર્જુ, અર્જુના નામ,

અર્જુનસિંહ એ જગ્ગ મળે: તે રૂપ સુન્દર ધામ.

૭૫

- તેનો માંડ્યો સ્વયંવર; તેડિયા અવનીરાય;
તે જાણુ થયું બીષ્મને: 'પરણાવું મુજ ભાપ.' ૭૬
- રથે બેસી સચ્ચરચા; મહુડપમાં ગયા જાણ્ય;
સર્વે રાજ દેખતા, કન્યા હરી નિરવાણ્ય. ૭૭
- અમ કૈં યુધ હોય ને, કેસરી હોયે એક,
વેર કરીને જાય નાસી, તો વાંસે કાણુ વિશેષ ? ૭૮
- સર્વે રાજ રિજા જોઈ; કાઈ નાં સામે યાય;
ત્રણને રથે ધરી વાસ્યા, હસ્તિનાપુરી છે ત્યાંય. ૭૯
- એક વાણી આચરે: 'મેં પરચો શય જૂપાલ.'
વચન એવાં સાબલી, બીષ્મને ચડિયો કાલ. ૮૦
- તિરસ્કાર કીધો નારચને: 'તું કિહાં ન પામિશ કામ.'
સુણી વાણી સાંચરી આવી શશ્વને ગામ્ય. ૮૧
- શશ્વ કહે: 'સુણ, સુન્દરી! હરી ગયા બીષ્મદેવ;
કેમ આવી ધહાં લગે?' તવ નારચ જોલી એવ: ૮૨
- 'તમે મારા મનમાં: તંભને વરી, રાજન!'
સુણી વાણી શશ્વ મુખથી, જોલિયા તવ વચન: ૮૩
- 'પરપુરુષના હાથ અડ્યા, તે કેમ વરિયે,' નારચ ?
હિપમાન જોલે પ્રજા અમને; ધહાંથી જ નિરધારચ.' ૮૪
- તિરસ્કાર પામી પરવરી, ગઈ છે રામને ચરણ્ય.
ઝાલિયે બીષ્મને કહાવ્યું: "શું કર્યું આચરણ ? ૮૫
- નારીને ગ્રહે, કાં જૂધ કરચ; સમય થૈને આવ્ય.'
બીષ્મ ચાલીને ગયા: 'અમ સુદ્ધ જિપરચ ભાવ.' ૮૬
- સંજ્ઞામ કરીને જીતિયા; તવ નારી જોલી આપ:
'બીષ્મનું મૃત્યુ મુજ ચકી, એમ કિયો, સ્વામી! શાપ.' ૮૭
- તે નારી જો અવતારી, દુપદ્ધેરચ અવતાર;
ચિખણી છે નામ તેનું સુણ, પાણુકુમાર! ૮૮

- એ જ્યોધની દિપત્ય ધણાં, દુપદી દેરો ગ્રાત;
એહધેં જૂધ કરાવિધેં; બીખનો ચારો ધાત. ૮૯
- નર-રીત્યે અવતરયો તે, મારશે નિરવાણ્ય.
એહ આગત્ય બીખજી, નાખશે આધુધ બાણ્ય. ૯૦
- વાત કહીને પ્રીછગ્યા; રલિયાત્ય ત્યા છે રાય;
તિવારે શીકૃષ્યજીને, પાણ્યવ લાગ્યા પાય. ૯૧
- વૈશમ્પાયન બોલિયા, સુણ્ય, જનમેજે રાય!
કહી સન્ધે બાંગિયો; વન્ધા વૈકુણ્ઠરાય. ૯૨
- સજીને મુખધી સાંભલે; મુનરાષ્ટ્ર ૧૩ધુણે શીસં;
બીખનો ત્યાં ભેદ દાખ્યો; ચતુ યિયા જમદીય. ૯૩
- આધાર દૂતો એટલો, બીખ મદા બતવન્ત;
કૃષ્ણે દાખ્યો ભેદ તેનો; આણુશે હવે અન્ત. ૯૪
- કામ કપરી તણું જોજો, દાખિયો ઉપદેશ;
કૌરવ દેરો કાલ પ્રગટયો, મદુકુલ દેરો નરેય. ૯૫
- એમ કહીને કલકલ્યાં, જાન્યારી તાં માત;
બીખજીના ખસ માટે, અણુંનને કથી ઉપધાત ૯૬
- કર્મકારણ સહ જાણે, અવિનાશી સ્વરૂપ;
અન્તરત્યામી અવતરયા, જુવન ચૌદનો જૂપ. ૯૭
- કહો, સજીને! જામને, એક પ્રમ પૂજું વાત;
પુત્ર દુપદ તણે દારણ, બીખનો જે ધાત! ૯૮
- સજીને કહે: તે સાંભલો, પુત્ર નદો, પુત્રીરૂપ;
નારી અમ્મે અવનરી, બીખ દણ્ય જૂપ. ૯૯
- પાણ્યવ પ્રત્યે ઓચરયા, જે વૈકુણ્ઠનાથ વિચાર;
હરી ધર્મે પ્રીતિ: “સાંભલો, વિશ્વાધાર! ૧૦૦
- નારી મરણ પામી ચક્રી, કેમ ધરે નરેદ?
જે જેમ તે તેમ સરજે, સાંભલું છે નેદ. ૧

- નારીથી નર ભિષ્મ્યો, તે ૧૪વસમે છે વાત;
સન્ધે મારા મન તણો, ભાંજિયે, વૈકુણ્ઠનાથ!" ૨
- કૃષ્ણ વાણી ઓચરે: "સાંભલો, પાણ્ડુકુમાર!
નરરૂપે અવતરી, દુષદને ઘેરય સાર. ૩
- અમ્મો આવી અવતરી, દુષદના ઘરદારય;
પ્રજામાં એમ જણાવ્યું જે, આવિયો ત્યાં કુમાર. ૪
- સન્તાન નહોતું રાયને; સુતા પ્રગટી એક;
પ્રેમ છે નર-નારયને; પુત્રનો રાખ્યો ૧૫વેષ. ૫
- તે પેખતાં મોઢો થયો; દિવ્ય રાત્ર દહિયાર;
૧૬સીમાડા સર્વે નમે, બલવન્ત રાજકુમાર. ૬
- સિદ્ધલક્ષ્મીપનો રામ સમરથ, મદેવન્ત અભિધાન;
અન્દ્રરૂપા સુતા તેડૂની, પરમરૂપ-નિધાન. ૭
- દુષદસુતને તેમ 'દીધી; કર્યા વિવા-કાજ;
જાન લેને પરવરયો, પાગ્યાલ દેશનો રાજ. ૮
- સાથે સાજન અતિ બહી, જે વશવતાં રાય;
અતિ મન્ય આનન્દે દુષદ, સુત-પરણાવા જાય. ૯
- નાયકા-નગરે સર્વ પોતા; વરતિયો વિવાય;
પાંચ દિન રહી પરવરયા, આવિયા નિજ પુર માંય. ૧૦
- અન્દ્રરૂપા મન્ય વિચારે: 'જીવો કર્મની રેખ;
મારો ને બડ્યારનો, આચાર દીસે એક.' ૧૧
- તત્ત્વ પત્ર લખિયું તાતને: 'આ કર્યં કીધું કર્મ?
અવતાર એજે જાય મારો, બર્તો વિનાં તાં કર્મ. ૧૨
- જો કપટ કીધું દુષદે; ન કરે નરપતિ કોય;
વિક્રિયા વાધે ઘણી, જો સમર્થ સન્મુખ હોય.' ૧૩
- લેખ લખીને મોકલ્યો, વિપ્રને તત્કાલ્ય;
વેગે જઈને પોંચિયો, જ્યાં મદેવન્ત શૂપાલ. ૧૪

- પત્ર આપ્યું રાયને; વાંચનાં વાંચ્યા કોધ;
 ઊડીને દલ સર્જી દીધું; મહા બલિયા લેખ. ૧૫
- ધન સમાન ગજ પાખરયા; હવ તણો દિ'સાર;
 રથ તણા રણુકાર વાળે; પાલા તણો નદો પાર: ૧૬
- છત્રીસ આયુધ અર્જુન ધરિયાં; દવચ, જડા, ટોપ;
 બોંતેર ગત્યે નીસાણુ વાળે; મહા લેખનો લેખ. ૧૭
- મન્વન્તર પૂરણ થયે, જેમ ધરે જલધર રૂપ,
 તેમ સેન લેને સાંચરયો, સર્વલક્ષીપનો શૂપ. ૧૮
- ધન પડે ગજપટા આસે; આયુધ ૧૭વિનુન-સાર;
 પતાકા બહુ વિધવિધ રૂં, ૧૮૬-૬૪ ધનુષ-આકાર. ૧૯
- પાઞ્ચાલ ઊપરચ સેન્ય પસિયું, યિયું દુપડને જાણુ:
 'હટક મારા માટે આપ્યું; મારસે નિરવાપ્ય. ૨૦
- જૂધે પૂરું નવ્ય પડે; ઈ છે બલિયો રાય;
 માન મૂકી નમું તો, ઊગરયાનો ઉપાય. ૨૧
- સોમણ કેરાં શકટ ભરિયાં; અધનો નદો પાર;
 વિવિધ પેરચની ૧૯વસ્ત્ર ધણી, ભરી આંધ્રો ભાર. ૨૨
- આવીને ચરણે નમ્યો: 'કાંઈ નદો મુજ અન્ધાધ;
 દેવની મત્ત દોડલી, કશી કાંઠી નવ્ય જાળ. ૨૩
- તવ મહેવન્ત જ ઓચરયો: 'તે' હરખું કપટ અપાર;
 શરણુ આપ્યો મારવો, કાત્રીનો નદો અધિકાર. ૨૪
- તેડી લાખ્યો નગરમાં; દુપડ કરે સન્માન;
 ૧૦જાતારીને અપિયાં, બધાં બોજન પાન. ૨૫
- શિખણ્ડી મન્ય લાગિયો; તેડ જ્યો શિરને કારય;
 આસન જાંધી, પવન રૂંધી, માંડિયું તપ અપાર. ૨૬

તવ પુત્રી તેડી ગયો રચાનકય, સિદ્ધલક્ષ્મીપતો રાય;	
સુતાને ત્યાં દ્રવ્ય આપ્યું; સુખે બેઠી ખાય.	૨૭
શિખણ્ડીને તપ કરતાં, વહી ગયા ખટ માસ;	
ગિરિજાપતિ પ્રસન્ન થે કહે: 'માત્ર્ય; પૂરું આશ.' ૨૮	
વાત વગતે કહી દાખી: 'હું થયો છું ઉપમાન;	
મહાતમ માફ રાખવાને, દિયો પુરુષ દેહીતું દાન.' ૨૯	
કુબેરનો સુત તેડિયો, મહારુદ્ર બોલિયા વાણ્ય:	
'જીછીતું તન આપ્ય મુજને, માસ ખટ પરમાણુ.	૩૦
પુનરપિ પાછું આપવું;' એમ કહે ઉમૈયાકન્ય;	
'કૈરવ-પાણ્ડવ થાશે ભારય, તિહાં એનો અન્ત.	૩૧
તે માટે અર્જુ આપને; સરે એહનાં કાળ;	
સ્વજન સહ કો સન્તોક પામે; રહે દુપદની લાજ.' ૩૨	
પોતે સોંધ્યું જક્ષને; જક્ષતું લીધું અર્જુ;	
પન્થાલ મધ્યે પલી આવ્યો; મન્ય વરલો રજું.	૩૩
સ્વજન સહ રલિયાલ થયાં; ઊલટય અર્જુન ન માય;	
તપ કરીને પુત્ર આવ્યા; હૃથો દેયે રાય. ૩૪	
વાત પૂછી પુત્રને, તબ્ય કલો સર્વ મદિમાય;	
નિજ નારયને તેડવા માટે, સિદ્ધલક્ષ્મી પલાય. ૩૫	

ઓપાદ્ય

એક ક્ષોદ્ધા દલ સર્જ કરી, ગજ રથ ને અપલ તાં તુરી,	
આલ્યો દુપદ કરે તત્ત; ગયો શોક ને હરખે મન. ૩૬	
વિવિધ પેરય વાજે નીસાણ; આત્મા યોધા રાણોરાણ;	
ગદા, ગર્જ, કાંતી, કરમાલ; ઇમ આત્મા સજ્જે બ્રૂપાલ. ૩૭	
નગર-છેલ કીધું પરિયાણ; બોહતેર ગત્ય વાજે નીસાણ;	
જન મોકલ્યો નગર મોઝારય; ચાલી આવ્યા રાજદારય. ૩૮	
મદેવન્તને કીધું જાણ: 'દુપદ-સુત આત્મો નિરવાણ્ય.'	
રાજ કહે: 'એનું શું કાજ? ક્ષત્રીને બેસારી લાજ!' ૩૯	

એવક કહે 'રાજા' અવિધારય, એને માણ થયા ત્રિપુરારય;
 પૂર્વજન્મનો હતો શાપ, તે ઠકુંને નિવાગ્યૂ પાપ ' ૪૦
 સુણી ગય રક્ષિયાત્વ ચિયો, લપ્ત સેનને મનવા ગયો,
 મત્યો ગન્ત, મન્ય ધીગજ કરી, લે આન્ધો પોતાની પુરી ૪૧
 'કાણુ ડાણુ પધાગ્યા, ગજ? કહો કાઈ અમ મગખૂ કાજ ' ૪૨
 રીકહેશિખણ્ડી 'માભવ્ય, ગય! મેગ્યૂ પાનક, રાઠુ ય્યા સાલ' ૪૨
 પગ્ય દિવસ ગહી યાતિયો, ગજને મન્ય સન્ધે મયો,
 સ્ત્રીને તેડી શિખણ્ડી વયો, આવી માતપિતાને મત્યો ૪૩
 રવચન્દ્રપા ગવિયાત્વ જ થઇ, કેના દિવમ એમ વીના વહી,
 માતપિતા રનિયાત્વ જ થઇ, જન્મ સદૃષ થયો તે સહી ૪૪
 દિનદિન સુખ ને ભોગવિનામ, વેગે પોહતા રાઈર પાસ,
 ડપડવન પગથામ જ કરી, શિખણ્ડીયે વાણી ઓચરી ૫૫
 'થઇ અવધ્ય પૂરણુ, મહારાજ' વિયો શરીર, સગ્યા બહુ કાજ ' ૫૬
 તેડી જક્ષ વડે શિવરાય ' આન્ધો અવધ્યે, સ્પો ઉપાય? ૫૬
 એક માસમા ભારય થયો, તાદ્દરી દેહી વને આપશે,
 મારે રાગલે આન્ધો જોહ, પુનરપિ શોક ન પામે તેહ ૫૭
 એ શરીરે એ પામે નારા, તાદ્ વન આવે તુજ પાસ ' ૫૮
 શિખણ્ડીને કહે ધરાન 'એહ શરીર કીધૂ તુજ દાન' ૫૮
 વચન સુણી મનમા વનકન્ધો પ્રણામ કરીને પાછો વત્યો,
 નારીમાધી નર એમ થયો" પાણ્ડવ ક્રોધ સન્ધે મયો ૫૯
 વૈશમ્પાયન કહે સુણ્ય, રામ! કહો શિખણ્ડીનો મહિમાય,
 કૃષ્ણે પાણ્ડવ પ્રત્યે કહ્યૂ, તે મે તમને સર્વ ભાખિયૂ ૫૦

૨૧ ૪૨ □ તં બદલે ગૂ. મા —

મોહ પાડક હંદૂ તે ગયૂ, રા કરથી તે સર્વે થયૂ
 રા કર અમને થ્યા તુષ્ટમાન આપ્યુ અમને વરદાન,
 મૂક્યો હાથ અમારે શીવ, એમ પ્રસ્ત થયા છે હસ

૨૨ ચન્દ્રપાને આનન્દ અતિ, નહ્યે પુરુષ કામદેવ બની ગતિ ગૂ.

પૂર્વછાયા

આવી મલિયો તાતને, અમ્બેનો અવતાર.

શ્રીહરિ એણી પેરચ ઓચરચા; સાંભલ્ય, પાણુ-કુમાર !

ધૃતરાષ્ટ્ર શોક જ ધરે; શત્રુ ચિયા યુગનાય;

દુર્યોધનબલ ભાગશે, ભીષ્મનો યાશે ધાત.

૫૧

૫૨

[૧૬]

શિખણ્ડી દાવડી

વૈશંપાયન ઓચરે; સુણ, જનમેજે રાય !

સજ્જે વાણી જે કહે, તે કહું છુજ મલિમાય.

પાણુવને ત્યાં પ્રીછવ્યા, જે હતો મન્ય સન્દેહ;

તેણે વચને સહુ હરખ્યા, પાંચે પાણુવ તેહ:

“ શિખણ્ડીનો મર્મ અમને, દાખવ્યો, ભગવાન ! ”

તેણે સમે રજની ગઈ, બિઠિયા રાગન.

૫૩

૫૪

૫૫

* દિન સાતમે—પ્રવેશ

‘ સજ્જે સેના આપણી, શત્રુ કરવા ધાત. ’

વિવિધ પેરચની રચી સેન્યા; ધરયાં આમુખ હાથ.

રણુરથમ્ભ પાસે આવિયા, પાણુવ બેધા વીર;

વૈરાટ, દ્રુપદ, કાશીરાજ, મહારણના ધીર.

ધર્મ, અર્જુન, ભીમ પાસે, નિકુલ ને સદેવ,

અર્જુન-સુત ને ભીમ-કુંવર, આવિયા તત્ખેવ.

ધૃષ્ટદ્યુમન આવિયો, મહાબલિયો રિખ્યાત;

શિખણ્ડી ને સાત્ત્વિક બદ્ધવ, આવિયા તે સુર;

ધૃષ્ટદેવ જ રાય બલિયો, જયસેન મહાર;

અનેક રાજ એમ ચાલ્યા, જેમ સાગર પૂર

૫૬

૫૭

૫૮

૫૯

૬૦

- દલ સર્વે સાધ્ય આત્મ, ઓપતા બહુ નરેન્દ્ર;
કૃષ્ણ તે એમ ઓપતા, જેમ શરદ-પૂન્યમ-ચન્દ્ર. ૬૧
- પન્થાણુનો નિર્ધોષ કીધો; વાળિયાં નીસાણુ;
ભૂપ સર્વ આનન્દ પામ્યા; આત્મા રાણેરાણુ. ૬૨
- વાળિય વાળે શોભતાં; શબ્દ સ્વર્ગે ગય; .
પુષ્પવૃષ્ટિ સુર કરે; ઊલટય અર્જુન ન માય. ૬૩
- પુત્ર-પ્રાક્રમ જુવે સુરપત્ય; અન્તરય દેવ-વૈમાન;
અપહરાના ઠાઠ ઊભા; વચ્ચે વર ગગન. ૬૪
- રણુ મધ્યે આવી રિલા; નીસાણુના નિર્ધોષ;
પાણ્ડવ કેરી સન્ધ્યાને તે, ગયો સધસો શોક. ૬૫
- કૌરવ-જોધા સાંભલે, પાણ્ડવ-દલ-ધેધાટ;
હાંકી જાંઘા જોધ સર્વે; વાત્યો પાણ્ડવ-ડાટ. ૬૬
- ભીષ્મ જડી રથે બેઠા, સકલ યોધા સાધ્ય;
વિવિધ પેરચનાં ધરયાં આયુધ; બાણુ ધારયાં હાથ. ૬૭
- રણુતૂરય વાળે રણુ વિશે; ગર્જના મેધ સમાન;
આરોગીને સર્વે આત્મા, રજની વીતે રાગન. ૬૮
- મુખ ઢાલ દીધી કાલરૂપી; સન્ધ્યરથા રણુમધ્ય;
'હવણાં પાણ્ડવ મારયાં; ઘોર રચવું યુદ્ધ.' ૬૯
- દુન્દુભિ વાળે, ગગન ગાળે, નીસાણુ ને રણુતૂરય; .
એમ હર્ષ પામી આલિયા, જેમ સાગરપૂર. ૭૦
- રણુરથમ્ભ પાસે આવિયા તે, વૃષ્ટિ કરતાં બાણુ;
સન્મુખ ઊભા રાય સર્વે, અભુર્ન ને નારાણુ. ૭૧
- બાણુ કેરી વૃષ્ટિ કીધી- કૌરવ પામ્યા ક્રોધ;
'દલ આસો; કીજિયે, પાણ્ડવ દલની શોધ.' ૭૨

ઓપાધ

- આત્મા યોધ યોધની ભણી; સમરય યોધા આઘ્યા અણી;
દ્રોણાચારય ને ધૃષ્ટદ્યુમન; અશ્વત્થામા અભુર્ન-તન; ૭૩

પૂર્વછાયા

આવી મલિયો તાતને, અમ્મેનો અવતાર.

શ્રીહરિ એણી પેરચ ઓચરચા; સાંભલ્ય, પાણ્ડુ-કુમાર ! ૫૧

ધૃતરાષ્ટ્ર શોક જ ધરે; શત્રુ ચિયા યુગનાય;

દુર્યોધનઅણ ભાંગશે, ભીષ્મનો ચાશે ધાત. ૫૨

[૧૬]

ઓપાર્થ દાવટી

વૈશંપાયન ઓચરે; સુણ્ય, જનમેજે રાય !

સજ્જે વાણી જે કહે, તે કહ્નું યુજ મલિભાય. ૫૩

પાણ્ડવને ત્યાં પ્રીછવ્યા, જે હતો મન્ય સન્દેહ;

તેણે વચને સહ હરખ્યા, પાંચે પાણ્ડવ તેહ: ૫૪

“ શિખણ્ડીને મર્મ અમને, દાખવ્યો, ભગવાન ! ”

તેણે સમે રજની ગઈ, બઠિયા રાગ્ગન. ૫૫

દિન સાતમે-પ્રવેશ

‘ સજ્જે સેના આપણી, શત્રુ કરવા ધાત. ’

વિવિધ પેરચની રચી સેન્યા; ધરયાં આયુધ હાથ્ય. ૫૬

રણરથમ્મ ભાસે આવિયા, પાણ્ડવ જોધા વીર;

વૈરાટ, દ્રુપદ, કાશીરાગ્ગ, મહારણુના ધીર. ૫૭

ધર્મ, અર્જુન, ભીમ પાસે, નિકુલ ને સદ્દેવ,

અર્જુન-સુત ને ભીમ-કુંવર, આવિયા તત્ખેવ. ૫૮

ધૃષ્ટદ્યુમન આવિયો, મહાઅલિયો વિખ્યાત;

શિખણ્ડી ને સાત્વિક જાદવ, આવિયા તે સાથ. ૫૯

ધૃષ્ટકેત જ રાય બલિયો, જયસેન મહારણુથર;

અનેક રાગ્ગ એમ ચાલ્યા, જેમ સાગર પૂર. ૬૦

દલ સર્વે સાધ્ય ચાલ્યું, ઝોપતા બહુ નરેન્દ્ર;	
કૃષ્ણ તે ઝેમ ઝોપતા, જેમ ચરદ-પૂન્યમ-ચન્દ્ર.	૬૧
પન્થાણુનો નિર્ધોષ કીધો; વાળિયાં નીસાણુ;	
ભૂપ સર્વ આનન્દ પામ્યા; ચાલ્યા રાણોરાણુ.	૬૨
વાળિય વાળે શોભતાં; શબ્દ સ્વર્ગે જાય;	
પુષ્પવૃષ્ટિ સુર કરે; બિલ્લટય અર્જુન ન માય.	૬૩
પુત્ર-પ્રાક્રમ જીવે સુરપત્ય; અન્તરય દેવ-વૈમાન;	
આપછરાના ઠાઠ ઊભા; વચ્ચે વર રાજન.	૬૪
રણ મધ્યે આવી રિલા; નીસાણુના નિર્ધોષ;	
પાણ્ડવ કેરી સખ્યાને તે, ગયો સધલો શોક.	૬૫
કૌરવ-જોધા સાંભલે, પાણ્ડવ-દલ-ધેધાટ;	
હાંકી જાંચા જોધ સર્વે; વાલ્યો પાણ્ડવ-ડાટ.	૬૬
ભીષ્મ બહી રથે બેઠા, સકલ યોધા સાધ્ય;	
વિવિધ પેરચનાં ધરયાં આયુધ; બાણુ ધારયાં હાથ.	૬૭
રણતૂરય વાળે રણ વિશે; ગર્જના મેધ સમાન;	
આરોગીને સર્વે ચાલ્યા, રજની વીતે રાજન.	૬૮
મુખ ઢાલ દીધી કાલરૂપી; સચ્ચરયા રણમધ્ય:	
‘દલણાં પાણ્ડવ મારય; ધોર રચવું સુદ.’	૬૯
કુન્દુગિ વાળે, ગગન ગાળે, નીસાણુ ને રણતૂરય;	
ઝેમ હર્ષ પામી ચાલ્યા, જેમ સાગરપૂર.	૭૦
રણરથભ પાસે આવ્યા તે, વૃષ્ટિ કરતાં બાણ;	
સન્મુખ ઊભા રાય સર્વે, અર્જુન ને નારાણ.	૭૧
બાણ કેરી વૃષ્ટિ કીધી-કૌરવ પામ્યા કોષ:	
‘દલ ચાલો; કીજિયે, પાણ્ડવ દલની શોધ.’	૭૨

ઝોપાધ

ચાલ્યા યોધ યોધની બણી; સમરય યોધા આવ્યા અણી;	
દ્રોણાચારય ને ધૃષ્ટદ્યુમન; અશ્વત્થામા અર્જુન-તન;	૭૩

- કૃતવર્મા દુપદ રાય; ભીમસેન ને શકુનિ ધાય;
કૃપાચાર્ય ને નિકુલ યોધ; શલ્ય સહદેવ કરે વિરોધ. ૭૪
- ચિત્રયોધ શિખણ્ડી ભડે; કુન્જરથ કુન્જર આચડે;
ઘોડે ઘોડા; પાસે પાલ; સકલ યુદ્ધ ચાયે જુપાલ. ૭૫
- મારે ખાણુ તણા બહુ ધાય; અથ ગજ રથ ચૂરણુ થાય;
વઢે વેગે લેવાને ધરા, રથ જેઁચી રહ્યા સૂર્ય ખરા. ૭૬
- ખાણુ તણા અતિ ધાયે હણે; ધન્ય ધન્ય તે મુખથી બણે;
કરે ક્રોધ; આયુધ ફેરવે; ભીષ્મ પિતામહ આઘ્યા તવે. ૭૭
- ખાણુ તણો ટુંકારવ ધિયો; મુણ્ડાં સાસ સન્માનો ગિયો;
હાય થકાં તા પડે આયુધ; રાય ફેરારાં દીસી મુખ-બુદ્ધય. ૭૮
- જન્મકુક વિસરાં વાય ધણુ; “સેન ધાસ પામે આપણુ;
સજ થૈ રેળ્યો સર્વે વીર; વસતી વેલા છે આ ધીર. ૭૯
- ભીષ્મ સાથ્ય કરવું સદ્ગામ; ક્રોધો પનગ; જો જો, સ્વામ્ય!
મારી સેના કરશે કેર; કરે ક્રોધુ એ સાથે વેર ? ૮૦
- પાણ્ડવ કહે: “પુરુષોત્તમ! સુણો, બય નિવારો ભીષ્મજ તણો.”
હસી જોડ્યા કમલાનો નાથ; “જોધ થાવ; માગુવ ત્યો હાથ્ય. ૮૧
- કાયરથાં નબ્ધ સરે કાજ; ભીષ્મદેવને જીતો આજ;
કરો પુરુષાતન પ્રાક્રમ; એમ રહેશે ક્ષત્રી-ધર્મ ? ૮૨
- તવ ધર્મધોરિન્ધર આત્મા યુદ્ધ; ધરિયાં વિધવિધ તણાં આયુધ;
પાસે અર્જુન ને નારાય; ભીમપુત્ર પૃથે નિરવાણ. ૮૩
- સહદેવ, નિકુલ રહ્યા છે પાસ; અવરજ રાય મન્ય લીલવિલાસ,
‘ધન્ય ધર્મ;’ કૃષ્ણુ ઓચરે; ‘રાજ ચાલી જૂધ કરે.’ ૮૪
- આઘ્યા પિતામહ કરે પાસ; દેખી આયુધ લિયે પ્રકાશ:
“ધન્ય ધર્મ આઘ્યા યુદ્ધ કાજ; વલ્લભ છે હસ્તિનાપુર-રાજ. ૮૫
- ભાઈ! સર્વ છે આ જે-અણી; પાસે જિલા વૈકુણ્ઠધણી;
ક્ષોભ વિશ્વનો લાગો ધર્મ; આઘ્યા છે કરવા આક્રમ. ૮૬

- પ્રથમ લાખ તથાં જે નમ્ર, લઘુ ભીમને કીધો અગ્ર;
હેઃમ્મ સાથે હવું સર્જામ, લઘુ ભીમનો દીધો હામ. ૯૦૦
- ચક્રવર્તી નગરીમાં ગયા, ભીમ દૈત્યમુખે ગેલિયા:
જૈમત સાથ હવું સર્જામ, વૃકોદરે જે કીધું કામ. ૧
- કૈચક કૈયો માર્યો જેહ, ભીમસેન રમહાપ્રાક્રમી તેહ;
રાજરમ્ય ભોગવશે તમે; ફેગટ ભીમને શાનો દમ્યો? ૨
- તમે જાણો છો: કરે આહાર; પણ તેનો દાતા જુગદાધાર;
ખાનો નથી તમારું દ્રવ્ય; સાબલજ્યો તમે, રાજ સર્વ!" ૩
- કૃષ્ણ વચન સાબલી જવે, રાય સર્વ ત્યાં હરખ્યા તવે;
હર્યા ભીમ, ધર્મ ને અર્જુન; હર્યા વૈરાટ દુપદ રાજન: ૪
- "ધન્ય ધન્ય સ્વામી, શ્રીહરિ! ભીમ તણી તેં સાજીજ દરી."
બીષ્મ કહે: "સુણો, કરુણાનાથ! સ્વામી! ભીમને કર્યો સનાથ." ૫
- ભીમસેન તવ્ય લાગા પાય: "હું બેઠાં ધર્મ યુદ્ધય ક્યમ જાય?
હું તો ધર્મ તણો છું દાસ; ધર્મકાજ તન તમું, અવિનાશ! ૬
- જેહ બાન્ધવ તાત સમાન; તે અર્થે આત્માનું દાન,
તે પામે હરિ કેરાં ચરણ, સેવક કેરા આધારણ. ૭
- તમ પ્રતાપે કઈ સર્જામ; જીવો, સ્વામી! માઈ સર્જામ;
મન મનોરથ પૂરો, હરિ!" આલ્યા છે જૂષે કેસરી. ૮
- ભીમસેન આ રણે ચડ્યો, કૌરવ-દલમાં કેસરી પડ્યો;
બીષ્મ સમીપે આવ્યો યર; માંડ્યો સેના કેરો ચૂર. ૯
- આવ્યા બીષ્મ ચલાવી રથ; અતિ જૂઠું માંડ્યું સમરથ્ય;
વાંસેયાં અર્જુનનાં બાણ; રહ્યા-ભીમ કંઠે નારાણ. ૧૦
- બીષ્મ દયા મન માંલ કરે: ડાળાં જમણાં બાણજ ધરે;
ભીમ તણી રહ્યા તવ કીધ, અભેદાન ગાડેવે દીધ. ૧૧

- “ધર્મ-આડચ” આઠ્યા સર્જામ, તેણે વચને સમરથ સ્વામ્ય;
તેહ લીમને હૂખું કેમ ?” ગુરુ ગાડુવ વિચારે એમ. ૧૨
- તજી લીમને રથ-પાતરે, જોધ જોધને આડાં ધરે;
તવ પાણ્ડવ વિચારે મન્ય: ‘લીલ્લદેવ તો આજ પ્રસન્ન.’ ૧૩
- હુખ્યાં પાણ્ડવ ને ભગવાન: ‘હુવા લીલ્લ આજ કૃપાનિધાન.’
આખા કૌરવ કંઠતા વાત: ‘લીલ્લદેવ છલ્યા જડુનાથ.’ ૧૪
- પાણ્ડવ ફેરી રક્ષા કરે; ડાળાં જમણા બાણુ જ ધરે;
હવે લીલ્લને કથાં કહો ? વાત મનમા જાણી રહો. ૧૫
- હજીયા માલ્ય કરે સર્જામ; એહના મનમા એવી લામ.”
આખા કૌરવ ઘેને રહ્યા; બોલ ફેરીને કણે કહ્યા: ૧૬
- “અન્ટા કશી મ આણો, જૂપ ! છત્રું અભુન-વિશ્વસ્વરૂપ;
જ્યા હં જિભો તાહરે સામ્ય, અન્ટા કશી મ આણો, નાથ । ૧૭
- પાણ્ડવ મારી આપું રાજ; ભાગું સૂર તમારી દાઝ;
દસ બાણે સન્ધાને લણું; અવિચલ રાજ કર તમ તણું. ૧૮
- કશે શોક મન માહે, જૂપ ? હં વલ્લિ, એ વનસ્વરૂપ.
લીલ્લ જિભા ત્યાં ન કરે જૂધ; જાશે પછે સર્વેની રૂધ. ૧૯
- અન્ટા મન્ય કશી છે વાત ? છત્રીશ અભુન ને જુગનાથ;
એક મરન્ટા સન્ધા મરે; અર્થ આપણો પૂરો મરે. ૨૦
- પૂર્વનુ એમ છે વચન; સદેવ જોગણી છત્રી એક દિન્ય;
કારામતી ચાલ્યા સદેવ; મહી જોગણી મારગ્ય એવ. ૨૧
- વજ્ર સદેવે લીધાં દરી; જિભા શકિત પૂઠ જ ધરી.
તબ્ય સર્વે તે યર્ધ દયાલ: ‘માગ્ય, માગ્ય, વર આપું, જૂપાલ !’ ૨૨
- સદેવ કહે: ‘વર આપો અશો, રક્તબીજ ન્યમ વાધ્યો જશે.’
તે શકને આપ્યું વરદાન; તબ્ય મનમા આપ્યું અભિમાન. ૨૩
- કારામતીએ આપી કરી, કૃષ્ણ રાધ્ય યાહી બાકરી:
‘આવો, સ્વામી ! જૂધે અનન્ત;’ તેહની કૃષ્ણે પૂરી ખન્ત. ૨૪

- માગ્યું વચન વૈકુણ્ઠને નાથ્ય: 'એહનું નીમ લિયો ને, બ્રાત!' સહદેવ કહે: 'આપો, ભગવાન! તોહ તનૂં શક્તિ-વરદાન.' ૨૫
- કૃષ્ણ કહે: 'માગો મન સિદ્ધ; તેહ વર આપું પરમ પ્રસિદ્ધ.' પાણ્ડવ પાંચે હોય બ્યાં અમે, સદા નિરન્તર રે'વું તમે.' ૨૬
- તેહ દિવસનું છે વરદાન: પાંચે તિહાં છઠ્ઠા ભગવાન; પાંચ માણથો હણુવો એક, આસડું મરશે વિશેષ. ૨૭
- તેહનો ભાર અમારે હાથ્ય; ઈતું અણું ને ભુગનાથ; મ કરિશ બીજી તણી વીનતી; એથી કારણે સરવું નથી. ૨૮
- પૂણું પક્ષ પાણ્ડવની કરે; આપણુ સાથે કપટજ ધરે." તત્ક્ષણુ બોલ્યો દુઃશાસન: "સત્ય કહે છે કણું વચન. ૨૯
- હોય મ કે'શો બીજીને કેણુ; લખ્યું લાભશે; યાશે વેણુ." એમ વિચારે સર્વે મંલી: "બીજીથી જ્યની આશા દલી." ૩૦
- દુષ્ટ ચતુર્થાનું પરિમાણુ: "જાથી બીજી દ્રોણને જાણુ; આપણુ રાજ પામશું જદા, સેવાહીણુ રાખશું તદા." ૩૧
- એમ કીરવે બ્યાં કલી વાત, તેણે સમે ચે છે રાત્ય, શર સર્વે તે રથાનકચ ચિયા; બીજીદેવ જીતારે ગિયા. ૩૨
- રથાનકચ બેહ દલ આવીયું; રાત્ય પદી અન્ધારૂં ચિયું. [આબ્યા તેને હેતે મથ્યા; નાબ્યા તે તો રણમાં ગથ્યા. ૩૩
- ઉત્તમ અગ્ર જમે જોધ; એક એકને દિયે પ્રતિજોધ: "આપણુ તજશે મનનો શોક, તોજ પામશે સ્વર્ગજ શોક." ૩૪
- શર સર્વ વાતું કરે એવ: "પરભાલ્યે જૂધ કરશું ખેવ.' એમ વિચારે બેહના વીર; બીજી મહાજૂધે રણધીર: ૩૫
- "સમરો આપણે હરિનું નામ; કરશું રણ ક્ષત્રીનું કામ; કાલ્ય રણતીર્થમાં સ્નાન; દેશ આપણે આતમદાન. ૩૬

એહ વાતની કરો આખડી; જામે સ્વર્ગ વિમાને ચડી.
 કૃષ્ણે દયા કીધી છે ધણી, જે છે વૈકુણ્ઠ કેરો ધણી. ૪૭
 સત્ય આપણું રાખો, શરધીર! ક્ષત્રી-કુલ્ય ને આવો, વીર!
 ધર્મ આપણો રાખશે હરિ;” ઊઠ્યા વીર વિચાર જ કરી. ૪૮
 સેજે પોદ્યા શર સુધીર; કાયર મન નથી રેવું ધીર;
 ચાર પોહર તે રજની ગઈ; સેન-જેહ તે સજ્જ થઈ. ૪૯
 પાણવ મનમાં હરખ્યા ધણું; “કાલ્યે કાલજ કૌરવ તણું;
 ત્યાં રજની વીતી પોર ચાર, મુહૂર્ત એક પાછી નિરધારય. ૫૦
 ત્યાં ઉત્તમ વીર વિમાસે મજ્જ, ધોટાત્કચ ને અભેમન્યઃ -
 ‘કાલ્ય સન્યાં વરયું આપણે; લીભજ સામા ચડયું રણે.” ૫૧
 એવી વાત મન્ય નિશ્ચે કરી, આવ્યા ન્યા યુધિષ્ઠિર હરિ;
 પારથને ચરણે જૈ પડ્યા, કાયાકાન્તિ જાણે હીરા જડ્યા! ૫૨
 ડણવત ત્રણને કરી, અભેમન્યે વાણી ઓચરી;
 કૃતાન્ગલિ-કર નમિયો ચરણઃ “સુણો વીનતી, અચરણશરણ! ૫૩
 જે બાન્ધવ કાલ્ય રણમાં પલું; કૌરવ સાથે જૂથે બલું;
 તમચરણ-મતાપે બાળું સર્વ; બેઠાઈ હું એનો ગર્વ. ૫૪
 મામાજી! આપો આગન્યા, તો બાળું સર્વે લીભ જ વન્યાં;
 પિતામહ રક્ષિતાત્મ જ થશે, મુત્ર તણું ન્યારે મુદ્ધ પેખશે. ૫૫
 તમે લીભ તણાં જાણવળ્યો બાણ, તો કૌરવ સર્વ કંઈ જન્દાણ;

પૂર્વઘાથો

જન્દાણ કૌરવને કરી, પિતામહને મિશ શીસ;
 લીભયં સન્મુખ રહું, જો કૃપા કરો, જુગદીસ! ૪૬
 ના કંશે માં, નાયજી! રમાપતિ રણછોડ!
 પિતામહયં જુધ્ય પરવડું; બાડું લીભયં કોડું.” ૪૭

[૧૭]

ચોપાદ

કૃષ્ણ કહે “અર્જુન-ધર્મ ! મુજો, જે બાન્ધવનો દર્પ જ ધણો ”
 આગા આપી દીનદયાલ, અન્તર્ય આચ્છવ યિયા જે બાવ ૪૮
 ત્યારે હરિ કહે “બાધો હથિયાર વેગે, વીગ ! મ લાવો વાર;
 પૂરણ ભાયા ભીડો ઘટા, લુગમ બ્રાત રેદ્ગ્યો મામટા ૪૯
 એક એકનૂ બપરચ કરો, દુષ્ટ તણા દૈવને દરો ”
 પુનરપિ ચરણે નામ્મ શીસ, મુખ્યે હાય મૂખ્યે લુગદીગ ૫૦
 તિહા પ્રેક વાસી, યિય પ્રભાત, સૂ છતો ય્યો, વીતી રાત્ય

દિન આઠમો-પ્રવેશ

દાતણ રનાન કીધૂ અભિમન્ય, હેતેન્કરે દગ્નિ પૂજન ૫૧
 નૈવેદ નારાયણને ધરે, દક્ષિણા દાન નાનને કરે,
 પછે બોજન આરોગ્યા આપ, સુધારપ પન્દગિયા પાપ ૫૨
 તામ્બુત તિનક કીધા તે વાર, વસ્ત્રનિશૂણ ધગ્યા રાથુગાર,
 આયુધ અર્જુન સભ્યા ઝત્રીમ પછે પગ્યારી નામ્મ રીમ ૫૩
 વનતી મતી આપે આશીમ ‘ગ્દા કગ્ન્યો શીલુગદીરા’
 પછે ભીમદૂ વગે સાદ જ કરચો બેવટ આ યો આનન્દ ભરચો ૫૪
 ત્ર્યોદશ રાત દગ્તી સજ કગ્યા, અયુત એક ગેનત પાખરચા,
 પાત્ર સદસ તે ન્ય જ્ઞેતગ્યા, વિનિધ આયુન બપરચ ભગ્યા. ૫૫
 અર્જુનમુત રાસ ધરિયુ છત્ર, તથ્ય રાત વગ્યા વાગિન
 તેનો શબ્દ સુણી અમર એમ વદે
 ‘આજ મુખટ -છે ડા અગિયો મદે’ ૫૬
 તે અયુત પાના દન રીત્ય, જે રણમા ન ય પામે ભીત,
 તે અરણ્ય ડાગ્યે યિયા મામદા પાસે ત્રિધન કરચ શોમે ગદા ૫૭
 અભેમન્ય લાગો અર્જુન-શરણ ગેનતા અર્જુન દન આભરણ;
 પ્રણમ્યા છે યુધિષ્ઠિર હરિ ‘પુન’ પધારો, આવો જ્ય કરી’ ૫૮

આરાં માગી ચડિયો રથ્ય; અદ્ભુત આયુધ સોભે હથ્ય;
 શ્વેત ધન્ન ત્યાં ખીંદી સ્યામ; સુખદાયક સારચિત્ર નામ. ૫૯
 રણુચમ્બ રોષ્યો છે ન્યાંહ, બિઘટ વેગે આત્યાં ત્યાંહ.
 તે સમે ભીષ્મજી રણુને લજે; પૂંદ્યે લધુ કૌરવદલ સજે. ૬૦
 તેમાં બલિયા રાય અપાર, જ્યદ્ય ને કર્ણકુમાર;
 અવરચ તણી સૂખ્યા નમ્ય લહ્ન; કૌરવના બલ કેતાં કહ્ન? ૬૧

પૂર્વછાયા

કૌરવદલ ઝાંખૂં ચિયું; અભિમન શોભે ચન્દ;
 અર્જુનસુતને પેખતાં, ગતિભર્જી ચિયા મૃતિમન્દ. ૬૨

[૧૮]

ચોપાઈ દાવદી

શુકનિ કહે: “સુણ્ય, દુઃશામન!” હો રાય કરા ભાત !
 મારા મનમાં ખટપટો; શી કહ્ન તુમને વાત ? ૬૩
 અર્જુન સરખો કોણુ આવ્યો ? કપિધ્વજ નહીં સર્જય,
 નહીં તેનો સારચિ ને, દર્પ ચમકે અર્જય. ૬૪
 કાને મુક્તાદલ દબ્યા; જાણે રતિનાય જ આવ્યા !
 ચોતાનું દલ પ્રમલ લેને, ત્રિપુરશત્રુ જમાવ્યા. ૬૫
 જાણું ભૃગુમુત સૂરજ, ચન્દ્રવદન ચતુર મુગળ;
 દ્વિવિન્યોત તે અર્જતેજ, દીસન્તો સપરાણુ. ૬૬
 ભુજાખલ એને અતિ ધણું, તેને જોઈ હરખે શર;
 સન્યા આપણીને એમ જાણે, બિતરચૂં તેદ્નું નર. ૬૭
 શરાતન અર્જમા જ શોભે; રોમાઝિચત છે માત્ર;
 ભીષ્મજી વિન્યા અન્ય જોધા, તેને મણે તણુમાત્ર. ૬૮
 ત્રયોભર્જી રથ એહનો; અભર્જી ક્રિયે સાર;
 કનકમે તેડ્યો સધનો; નહીં લોહ લગારચ. ૬૯

- ચન્દ્રલ તુરી ચાર તેહના; ચોકડે જડિયાં રતન;
પચરજી શોભે પૂંછડાં; તેને ઝાલવે ધણું જલન. " ૭૦
- ત્યારે સુણી વાણી શુકનિ કેરી, દુઃશાસન કહે વાણ્ય;
" ભાણેજ છે ભગવાનનો, અભુનંસુત એહ જાણ્ય. " ૭૧
- અભેમન્ય અભિધાન એનું, સુભદ્રાસુત સાર. " ૭૨
- વચન એવાં સાંભલીને, ઝાંખા ધ્યા ઝૂઝાર. ૭૩
- મુશર્મા ને શશ્ય રાગ, તે મુખે એવી વાણ્ય:
' એનાં નેત્ર ઝાલી નવ્ય શકે, પાછા પડ્યાનાં પરિયાણ. ' ૭૪
- અભેમન્ય આવ્યો સાંભલી, કૌરવપત્ય જોલ્યો વાણ્ય:
" શું ઊભા છે મુભટ સર્વે? લિયો એના પ્રાણ. " ૭૫
- " ભડકી મરો માં, બાપ મારા! " એમ વહે રુદ્યા-અન્ધ;
" નવજંક તે જોને રે એની; નથી ગમતી ગન્ધ. " ૭૬
- તે માટે તમે કરો પ્રાણે, શર બલિયા સર્વ;
રથ ભાંજીને કરો બૂકો; ઊતરે એહનો ગર્વ. " ૭૭
- કાકા કેરી સુણી વાણી: " મિથ્યા ધ્યો રઝિયાત્ય;
ભાંગી બૂકો કરું, કૌરવ! પણ્ય સાંભલ્યો કહું વાત. " ૭૮
- જો નજરે દેખી નવ શકો, તો તમ અક્ષુ ફોડો તેહ;
તુજ રુદાની ફૂટી છે પણ્ય, કપોલે છે જેહ. " ૭૯
- નેત્ર અન્ધ છે તાત તાહરો; રુદે અન્ધ તું, રાય!
મિત્ર ત્રણ્ય છે અન્ધ તારા, વલી અન્ધ તારી માય; ૮૦
- અન્ધારામાં ગયું, કાકા! રાજ તારું સર્વ.
સાવધાન મેને આવો સામા; હું ઊતાઈ આજ ગર્વ. " ૮૧
- ક્રુમ્ભ પૂરો ભરયો પાપે, ઊણો નહોં અધવાત્ત;
સતીને તે સીદ દુવી? તુંને રૂઠા દીનદયાલ. " ૮૨
- એવી વજ્રવાણી સાંભલીને, ક્રાંખા કૌરવ માત્ર;
સમુદ્ર-લોહે પરવરયા, ને રોમાઝિયત ધ્યાં ગાત્ર. " ૮૩

- ત્યાં સુશર્મા ને શલ્ય આપ્યા, દુઃશામન, વ્યવદાય;
બાળુ શન શન મર્યે મૃદ્ધાં; દાંડી લીધો રથ. ૮૩
- સુશર્મા સામક પણાં નાંખે, જખાકાલ્ય ત્વમ જિન્દ;
પર્જન્ય પર્વત જેમ દાંડે, તેમ બાળે અજિમન-ચન્દ. ૮૪
- ચન્દ્રવદનો તે ધિયો; ત્રિધાર નાખ્યું બાળુ;
તેણે સામક મર્યે છેલ્લાં; જે કદ્યું વન્દાણ. ૮૫
- એયું નિરખી આરિયો, તાં પરનવેગી વીર;
વધુ નિરખ્યું વાલુસુતનં; કૌરવ-પ્થ્યા તવ હીર. ૮૬
- ત્યારે દિક્ષિઆસુને લાકે ખારી; રમ્યો નવસો રૂઝે;
લાકે સુદૃતાં પ્રિયન પ્રગટયા; આપ્યા વીર અત્ર્ય. ૮૭
- તેનાં સ્વરૂપ હું ચું કહું ? છે શક્તિસરૂપ દેહ;
શ્રીમસુતની આશાયે, આપ્યા રૂખમાં તેહ. ૮૮
- કેને નાકે નવ મજ જેદાં, અને હાંત મોટા ખારય;
કોણ સીમવોખા કરે ડોહા; તેને ચરણ દીસે ચાર. ૮૯
- કેને હરે નેવ રોમનાં; વદન પાંચે જાણ;
કેને શન બાહુ રોમના; પર્વત કરમાં લીધ. ૯૦
- કોણ ભરમ નાખે; કરે ભરૂકા; વધી જેને વદને દેહ;
કૌરવ ખાંડયા કરૂણાને, જે દત્તા રૂખમાં તેહ. ૯૧
- કેનાં લાં નૈવેદ જાણાં; ઓગ હોંટી લીધ;
કેની જીભ હોંટી ખારય કાઢી; મલારૂપ મંચ જીધ. ૯૨
- વધી મજન્ય જે મોટાટ કીધા; જખા કુટકપદ;
પવન જોડે; વહે વારણ; જિન્દુ લહે નહીં શર. ૯૩
- પર્વત ધીને જો વિચરય, કૌરવાલ જે રાખ;
મજ, રથ, દશ ને યોધ ચંપા; દેને ન મહે નામ.
તે અને અનેમન્યુ રૂખમાં, જણે શાપં જાડ;
તે પૂરે વધી મૃદ્ધિયું, તે એક રૂઝ ને ચાર.

બે વીરે સર્પાર માડ્યો, ડોગવદ્યનો ત્યાહ;
 ભાગી નાસી ત્યા ગયા, સાગરજલ છે ન્યાહ ૯૬
 કેસરીને પેખતા કોરડા, નાસી જાય વલી જેમ,
 વાયુમુત-પુત્રે ડાટ વાલ્યો, કૌરવ નાહા તેમ ૯૭
 અયુધ્ધરણ કાઢી નાખ્યા, કે જિભા આયુધ છોડી,
 'અમે પીપલા પાણવ તણા,' એમ કરગરે કર જોડી. ૯૮
 વાયુવેગે વૃક્ષ હાલે, જાણે આબ્યા બાણુ!
 ધર્મદ્વાર એ મગાવ્યો 'પાણવો' મ કરગો વન્દાણુ ' ૯૯
 મોટા રાજા માણુ મૂકી, જસ પત્યા કે જોધ,
 તેવે વૃષકેત આડો ફરીને, દિયે છે પ્રતિગોધ. ૧૦૦૦
 કર્ણકુવર આડો ફરી, કૌરવદ્ય ચમચૂ ખરૂ,
 "પૂઠે મારે પગરો, હુ અગ્ર જૂથે સગચરૂ ૧
 પૂર્વછાવો
 ભાગે ક્ષત્રી જૂડા દીસે, પછે વન ગમા કેમ જાય?
 માતા પિતાને લાજ લાગે, નીચૂ નિહાલી બેસાય" ૨

[૧૬]

આપાધ

વૃષકેત કહે "શુભ્રજ્યો, શર! હવે રણ જૂથ રચૂ પરિપૂર,
 ગદુર-દનને પ્રાણે કહે, બલ સધલૂ રાક્ષસનૂ હરૂ ૩
 અભિમન્યુને મૂકાવૂ ધાટ, રોકૂ હુ જૈ રણની વાટ;
 પણ્ય પાણવજય હુ પેખૂ આજ, સદા મિત્ર જેને મહારાજ." ૪
 દીન વચન કહે દિનકર-તન 'ભકતવજ્ર તમે, જુગજ્ઞવન!
 મન તણી શર્મ રાખો, હગિ!' લાડ્યો રથ એ સ્તુત્ય જ કરી. ૫
 રૂપ તણો નવ્ય લાભે પાર અભેમન્યુ ને કર્ણકુમાર,
 રથ ફેરવી સન્મુખ કળ્યા, જિણ્ય અભરૂ અશ્વ જોતરયા. ૬
 "જય તમારી યાશે ખરી, પાણવ-સન્મુખ નિત્યે હરિ;
 પણ્ય નાશૂ તો લાજે મુજ માત, કર્ણ પિતાનો લાજે તાત ૭

- ભક્ત-નાશે લાજે ભગવાન; નાશે નરકે જાય જ તન;
તે માટે કરિયે સંક્રામ; આજ મ રાખિશ મનમાં હામ.” ૮
- બે પોર વૂઠા તેણી માર; ત્યાં દારુણ બૂધ રચ્યું નિરધાર;
બોમે વિમાન બિભાં ધણું; અપહરણી નાવે મણા. ૯
- શરા ધીર વરવાનું મન; કાયર નર તાં તજશે તન;
જક્ષ, શૂત, પિચાશ જ બહુ, જક્ષણી, શાકણી આબ્યાં સહ. ૧૦
- રક્તપ્રિય રલિયાત્ય જ યશે, જે શિવ-ઉમયાની સેના હશે;
સીમલ, સકરા, વાયસ ધણા; પાર ન આવે પર્ણી તણા. ૧૧
- ધોર દલમાં બેરી ત્રાદ; સરણાયોનાં વિસરયા સાદ;
મુણુતાં સાદ શરાતન ચડે; કાયર-કર્યાં આયુધ પડે. ૧૨
- શરા ધીર ધડહડિયા ધોમ; ચરણપ્રહારે મૂળ ભોમ્ય
પ્રથમ બાણ મૂક્યાં વૃષકેત; હરિભક્ત છે ધર્મ સમેત. ૧૩
- તે બાણને કાખ્યાં અભેમન્ય; કૈરવ પાણ્ડવ કહે: ‘ધન્ય, ધન્ય;’
‘ધન્ય,’ વહે બીજમજી તાત; ‘અન્નવંશી કુંભવિક્ષાત!’ ૧૪
- અભેમન્ય વિચારી વાત, તીવ્ર બાણ તથ્ય મૂક્યાં સાત;
ચારે ચક્ર છેઘાં ચાર; હથે ચાર નાંખ્યાં નિરધાર; ૧૫
- એકે ધન કીધી લોપ; ધનુશ લાંબ્યું ને પાંચો ટોપ;
રથ લાંબો ને મારચો સારથિ, ત્યારે કર્ણકુંવર કોખો મહારથી. ૧૬
- ધનુષ તણો ટકુંદારવ કરચો; ઉત્તમ ખીજો રથ જોતરચો;
સારથિને કરચ સોપી રાશ: ‘કહેની, વીર! હવે ક્યાં જાશ? ૧૭
- ખજ રોપી રથ અગ્રે ફરી, ટોપ ધરચો મન સમરચ કરી;
ધનુષ ધરચું કરમાં પરચણ; ધન્ન મૂળ્યો; કમ્પ્યો બ્રહ્મણ. ૧૮
- “જલવજો હવે, જોધા પ્રીદ! રથ લાંબોને કંઈ દિગ્મુદ;
આટલાયે મેં આલસ કર્યું, જે અર્જુનસુતને રમાને હરું? ૧૯
- તેં નેહ ન આપ્યો મનમાં રતિ, આ પેખ્ય બાણ મેં તારી વતી.”
સાયક તાણી સાંખ્યાં વીસ, અભિમન્ય બિપરચ આણી રીસ. ૨૦

- સામાં તાણી છેઘા અર્ધ; અયુત તણો રથ કીધો ગર્દ; ૨૧
 દસ પોહતાં જૈ રથને પાશ; ચારે હયનો કીધો નાશ.
 ચારે ચક્ર જ ચૂરણ કર્યા; ધનુષ ટોપ આયુધ જ હર્યાં.
 એકે સારથિ મારચો સહી; એકે અભિમન્યુની ગત્ય ગર્હ; ૨૨
 મોર્છા પામ્યો મહાબલવન્ત, જેણે કૌરવ જોધા કીધા ચન્ત.
 મોર્છા નિરખી બાન્ધવ તણી, ઘટોત્કચ-મન્ય રીસ જ ધણી. ૨૩
 જૈ મલ્લો કર્ણસુતનો રથ; વ્યોમ વિશે ચાલ્યો સમરથ;
 ઇન્દ્રાદિક આશ્વર્થ પામિયા; સર્વ દેવ અલગા થૈ રણા. ૨૪
 દૈત તણું બલ દેખી ધણું, કર્ણકુંવર કોપ્યો; ચં બાણું?
 તેને જેમડું ઝાલકી કીધો ધૂરચ; રણગર્વે કું ધાણું ચર. ૨૫
 મુહૂર્ત માત્રમાં હેઠો બિતરી, રણ રચવાને ચાલ્યો ફરી.
 વ્યથા મટી અર્જુનસુત તણી; આયુધ મલ્લા, જેની તીખી અણી; ૨૬
 સાવધાન થૈ બેઠો રથ; ધજ, ધનુષ ને ટોપ સમરથ;
 ધનુષ ધરતો ચાલ્યો રણહેત; ત્યાં સામેો બેભો વૃષકેત. ૨૭
 તે સામેો અભિમન્યુ સોગ; વૃષ્ટ વિશે દૈતનો પ્રહાર;
 બે પાસાથા મારે જોધ; વચ્ચે વૃષકેત કરે વિરોધ. ૨૮
 દૈત તણો તબ્ય હણિયો બાણ; તવ અભેમન્યને ચિયું નાણ;
 બીમકુંવર પડ્યો પેખિયો, તબ્ય અર્જુનસુત તે રાતો ધિયો. ૨૯
 સાંધક સાધ્યું સમ્પ્રત કરી; કાલહસ મૂક્યું કરચ શર ધરી;
 વૃષકેતમે વાગ્યું રહે; મોર્છાજૈત થ્યો, મવ્ય વાણી વહે. ૩૦
 રથ પાછો વાલ્યો રણધીર; વૃષકેત નવણે ચાલ્યાં નીર. ૩૧

પૂર્વછાંયો

- કર્ણકુંવર રણમાં પડ્યો; મોર્છા ધિયો મહાશર;
 બીજા મનમાં કોપ્યા ધણું; ચક્ષુ કીધી ફૂર. ૩૨
 સગ્ગે કહે: રાય! સાંભલો, ગાન્ધારી સમેત;
 કૌરવ કષ્ટ પામ્યા ધણું; મોર્છાજૈત થ્યો વૃષકેત. ૩૩

- હય તથા હણેણાટ ત્યા, દલ-મધ્ય સઘલે ચાય;
તરુવરનો કડેડાટ કરતો, ઘટુર ભીષ્મ મામો જાય. ૪૬
- સન્મુખ આવી રિલો ઊભો; હાક મારી હદ;
ભીષ્મ કહે “ભડકું નહીં; હું જિતાર તુજ મદ.” ૪૭
- હાક-શબ્દે ધરા ધૂળે, હિયોભ્યા સાહેર;
ધન્દ્ર ધ્વજા યથા વ્યાકુલ; ચર સઘલા સેર. ૪૮
- હાક પાડી સૈન્યમા, તે બધિર કીધા સર્વ;
જોધા હતા ત્યા જોટલા, જિતરચા તેના ગર્વ. ૪૯
- તા ભીષ્મજીયે બાણ સાંધ્યા, અસુર જિષ્મચ માર;
ત્યા દૈત્યને દેખે નહી; તવ ઠરે કોણુ પ્રકાર? ૫૦
- તા ભત્રીજો આવ્યો ભીમનો; કચૂં પિતામહને પ્રણામ;
અભેમન્ધુ એવું ઓચરચા “તમે છો અમારા સ્વામ્ય.” ૫૧
- સામસામા બાણ સાંધ્યા; કરે બેઠ જણુ કોધ;
બાલક તા બલિયો ધણૂં, પણ્ય ભીષ્મ સાજા ભડજોધ. ૫૨
- સાયક સાંધ્યા ભીષ્મદેવે; રથ કરચો શતખણ્ડ;
અન્ય રથ તત્કાણુ આપ્યો, તે ચડાવ્યો ધ્વજાણ્ડ. ૫૩
- ત્રીજા રથમા તે બેઠો, તે કરચો શત ચૂર;
ચોથો ચલાવી આણિયો, તે પણુ ભાગ્યો ભૂર. ૫૪
- એમ રથ અભિમન્ધુના તે, ભાજિયા શત એક;
ભીષ્મજીયે ભાવ આણી, લીધો રણનો હેક ૫૫
- વલી અભેમન્ધુ રથ બેઠો, સુન્દર આયુધ સજ;
ચલાવ્યો રથ રણુ વિગે, તે અત્રોપીને ધજ. ૫૬
- ‘શાન્તન-સુતશ્ચ’ જૂથ રચશ્ચ, તેની લોપશ્ચ નહીં લાજ.’
નિરખવા આવ્યા નાગ મોટા, વલી આકાશયા આજ. ૫૭
- કશિ આવ્યા ઉમડે, તે હર્ષ આણી મજા;
સહ એવી વાણ્ય ઓચરે: “મડેવ! તમને ધન્ય” ૫૮

ગર્જુવ સામાં બાણ સાંધ્યાં, તેણે સારથિ-છેદન;

દેખતાં મન્ય દુઃખ આપ્યું; બ્રહ્મચાર્ય કોપ્યા મન્ય.

૫૯

ચોલ સરખી ચક્ષ કીધી; ધનુષ લીધું ધીર;

એવું મુખથી ઓચરચા: “જૂધ જલવે તું, વીર!”

૬૦

સાયક શાન્તનુસુતે સાંધ્યાં, બાર ને બત્રીસ;

મુગટ ઊઘ્યો મહારથીનો, જે હતો સુંદર શીશ.

૬૧

તેનો શોક નાણે મન વિશે, ને આંખી સાંધ્યાં બાણ;

સામાં સાંધ્યાં શાન્તનુ-સુતે, કરચું બાણને વન્દાણ.

૬૨

અભેમ-સુ આશ્ચર્ય પામિયો; મન્ય વિચારચું એમ:

“પિતામહશ્ચં પ્રોઢ જૂધ, હું આચરું આજ કેમ ?

૬૩

પછે હતેનામા બાણ સાણું, સુભદ્રાસુત્ય હાથ;

ત્યારે એવું મુખથી ઓચરચા: “હવે નાખો તમે, નાથ!”

૬૪

ગર્જુવે ત્યારે પેખિયાં, તે નિરખતાં સહ લોક;

સામાં સાંધી સુભદ્રા-સુતે, કરચાં સધલાં ફોક.

૬૫

વહી ગર્જુવે બાણ સાંધ્યા, એકાદશ ને વીસ;

તે પણ સર્વે ભાજિયાં છે, મન્ય આણી રીસ.

૬૬

ગર્જાસુત જે બાણ નાંખે, તે તે ખણે જોધ;

પિતામહને પ્રભવ્યા; તન્ય કીધો હૃદયા કોષ.

૬૭

આંખ તા જાંચી ચડી, તે કપોલે નિરધાર;

પિતામહ કહે: “કરૂં પ્રાણે; ચડી રીશ અપાર.”

૬૮

કાલનામા બાણ સાણું; આદરચું એમ મન્ય.

ધર્મ, અભ્યુન વીનવે: “શ્રીકૃષ્ણ! તમને ધન્ય.

૬૯

ભીષ્મજનાં બાણથી, તમે રાખજ્યો જે વીર.”

શ્રીકૃષ્ણ વલતાં ઓચરે: “તમે, ધર્મ! રાખો ધીર.

૭૦

પાણડવ કેરી જય યારે; સાંભલો તમે, ધર!

એને પિતામહે પતીજ્યા, જ્યારે યુદ્ધ કીધું કર.”

૭૧

- ત્યાં અભેમન્ય એવું ઓચરચો, તે પિતામહને મુખ્યઃ
 “પુત્ર કેરા પ્રભવ માટે, રખે ધરતા દુઃખ!” ૭૨
- મોટા મનમાં ક્રોધ નાણે; ક્ષમા મનમાં અનન્ત;
 અવગુણ મારા પરહરો, એવી તમારી મત્ય. ૭૩
- હું તો કાષ્ટ કેરી પૂતલી, તે ગિજલું ઉત્પાત;
 તમે ખેલાવો તેમ ખેલું છું, તેનો દારડો તમ હાથ્ય. ૭૪
- મારવો ઘટે તો મારજ્યો; તેનું દુઃખ નહીં, દયાલ !
 હાંસું કરશે સર્વ રાગ; બેસશે તમને ગાથ્ય. ૭૫
- મૂંને મારયે લાજશે, વહી ઝાંખા યાશે, જ્યોષ !”
 એવું વાચક સાંભલી, તપ્ય ગિયો ધટથો ક્રોધ. ૭૬
- વહી પિતામહ મન્ય વિચારે: “એ મૃત્યુ નહીં મુજ હાથ્ય;
 અભેમન્યને મારશે, શતભ્રાત-ભગિની-નાથ; ૭૭
- દુઃશીલા-ભરથાર કહાવે, જ્યદ્રથ તાં જેહ,
 દ્રોણપર્વે ચક્ર-જૂધે, છેદશે શિર તેહ. ૭૮
- પ્રભુ પરપત્ન્ય ધણી કરશે; ત્યાં એ મરશે બાલ;
 એ તો દૈહીત કેરા અંશ છે;” પછે છાંડચું સામક-કાલ. ૭૯
- સોક્ષ્મ સામક કરચ ધર્યું, બીજમજીયે તેણી વાર;
 તાં ગગન-મણ્ડલ ગાજિયો, તે ધરોતકચ નિરધાર. ૮૦
- આવી હેડો બીતરચો; તનયું તે બ્રહ્માણ્ડ;
 બીજમ પાસે ધાઇ આવ્યો; રથ હલાવો ધજડણ્ડ. ૮૧
- તવ ચક્ષુ તાણી દૈત બપરચ; વેગભો થ્યો વીર;
 વહી વામુરયે વાંસે આવી, ઓચરચો મુખ્ય રીર. ૮૨
- વહી સન્મુખ આવ્યો સૂકચ ચૈતે; ખડખડ કાઢ્યા દન્ત;
 વહી વદન વાંકું કરી બોલો; તાં કોખ્યા બીજમ કલ્પાન્ત. ૮૩
- કોપ કરીને મન્ય ધાર્યું: “એ માયાવી છે સાર.”
 એમ કહીને ત્રણ બાણ લીધાં: “એને હણું હું નિરધાર.” ૮૪

- ત્રણ સાયક પોખિયાં, તેનું કહું અભિધાન;
એક દૈતદમની, બે અસુરમારણ; એ બાણનું અનુમાન. ૮૫
- તે બાણ તાણી મુકિયાં, તે દૈત વાંસે ધાય;
અભેમુન્હે બે ભાંજિયાં; એક દૈત વાંસે જાય. ૮૬
- દૈત ગ્યો આકાશમાં, તિહાં બાણ પૂઠે સત્ય;
ઇન્દ્ર બ્રહ્મા યિયા બ્યાકુલ; કે જે સહની ગત્ય. ૮૭
- તાંથી હેડો ઊતરયો; પાતાલ્ય પેઠો નેધ;
સાયક વાંસે ચડવડો તે, કરી મનમાં કોધ. ૮૮
- બાણ દેખી એમ બોલ્યો: “આ લાગ્યો લોહ ઝઝાલ;”
નાગનામા ધારી નાઠા, ગિયા સાતમે પાતાલ્ય. ૮૯
- દૈત્ય કહે: “નવ્ય ઊગરું. નવખણ પૃથ્વી મધ્ય;
હરિચરણે જાળું તિહાં, રહે મારી શુદ્ધ્ય.” ૯૦
- ઉત્પત્તી જિંચો ચડ્યો, આવ્યો કૃષ્ણને કદમ્ય;
ત્યારે બીખે બાણ પાછું મઘું; હરિ હસિયા તેમ. ૯૧
- કૃષ્ણ કહે: “ધન્ય ભીષ્મજી! તમે વધારી કુલખ્યાત,”
જૂથ ત્યાંથી વિસમ્યું છે, ત્યારે યે છે રાત્ય. ૯૨
- સહ સહને ગિયા ધાનકે, મલી બેઠા સાય;
કૌરવ કરે કલ્પના, પાણવને હરિ હામ્ય. ૯૩
- પરીક્ષિત સુતને કર્યો પાવન, વૈશમ્પાયન ધન્ય;
હેત આણી મન્ય ધરજે, જનમેજે રાજન! ૯૪

ચોપાઈ

- અભિમન્યુ વાણી ઓચરે; શ્રીકૃષ્ણ ધર્મ બે શ્રવણે ધરે:
“સાર અમારી કીધી તમે, તો કુટલા ધેરય આવ્યા છું અમે.” ૯૫
- શ્રીકૃષ્ણ કહે: “ધન્ય તારી બુદ્ધ્ય, કૌરવદલનો કીધો સોધ.”
એમ કહીને આનન્દ પામિયા. અંભેમન્યુ ઊતારે ગિયા.
અ્યાર પોહર તે રજની ગઈ; સેન્યા ત્યાં બેહની સજ યઈ. ૯૬

દિન નવમો-અવેશ

- પ્રાતસમે ચાહ્યા સર્દ્રામ, સેન્ય સન્ને સર્વે રામન,
બીષ્મદેવની રક્ષા કાજ, રથે ચડી આવ્યા સૌ રાજ. ૯૭
- સમરણ સાગ્રજીધરનું કરી, ઘુવમી-માજર મસ્તકય ધરી,
પરમ ભાગવત હીંધૂ રૂપ, આજ છતવા વિશ્વસ્વરૂપ. ૯૮
- ધણું દાન દીધું તે વાગ, આપ્યા ગજ, રથ ને તોખાગ,
નિવિધ દાન તે દીધા મહુ, મજી જોધા ચાહ્યા સહ. ૯૯
- મનમા ધારયા અણુ-ભોગગચ, બીષ્મદેવ ગિયા તે વાર,
કીધું સમરણ કૃષ્ણનું ધણું, અન્તરગમી તેહ તણું. ૧૧૦૦
- કૃષ્ણ જાણી વાત એવ, 'ધન્ય ભક્ત છે બીષ્મ જ દેવ,
મારો ભક્ત પામે હિંસાસ, પૂરણ એહને પદની આસ. ૧
- અર્જુન' જોડો, સન્ને શણગાર, આવે બીષ્મજી ક્રોધ અપાર;
એહના મનમા એહી હામ 'કા મરવું, માઝ મર્દ્રામ.' ૨
- આજના બીષ્મ અજો દેવાય, હધ્યાં સર્વે ગણારાય,
અર્જુન' આજ ગાખજો જતન, એનું છે મારવાનું મન ૩
- આજ બીષ્મ પ્રસેનો નિ, થાશે પાણવને નિપુગના જવી,
આજના બીષ્મ અજો અપાગ, કગશે મેન્માનો સંહાર. ૪
- કૃષ્ણ કહે બીષ્મમત્ર ખ્યાત, અર્જુન કેડે ધૂજો ગાત્ર,
મહા છતવો અર્જુન-રૂપ, નદી સમાન પાણવના ભૂપ. ૫
- પાણવવન, એ હતાગત, સમરથ કોણ થૂને ગજન ?
પૃથ્થ ચાગડી અર્જુન તણી, ચાહ્યા જોધા ભીમજી ભણી. ૬
- ભીમ, ધર્મ અને અર્જુન, તેહને સાથે ભુગજવન,
વૈગટ ગય, દુપદ રાજત્ર, માથે શિખણડી ધૂણુમન. ૭
- ધટોતકચ ને નિકુનજ મર, અને અભેમન્યે આવ્યો પૂરચ,
સાત્તિક જાદવ ને સદહેન, કાશીગજ પુનઃજિત એવ. ૮

- દ્રુપદી કેરા પગે બાલ, રણે ચાલ્યા સર્વે ભૂપાલ;
એમ દલ સન્ધ્યું પાણ્ડવ તણું, ભીષ્મ-ભય પાણ્ડવને ધણું. ૯
- સગ્ગે કહે: સાંભલ્ય રાજન! એણી વિધ્ય ચાલ્યો અણુન.
હવે આપણું કહું તે જણ્ય: દલ સાન્ધ્યું કૌરવ નિરવાણ્ય. ૧૦
- કણું અને દુર્જોધન રાજન, સાથે શકુનિ દુઃશાસન;
જયદ્રથ, દ્રુતવર્મા સાર, કૃપાચાર્ય ને દ્રોણકુમાર, ૧૧
- શતખાન્ધવ સુશર્મા તણા, રસસેનકે તાં આન્યા ધણા;
ખેમધર્મા ને વૃષકેત, કર્ણિજી વાઘા મદા રણસેન: ૧૨
- ભૈરવ રાજ ને વિકર્ણ; ત્રિજોધ રાય ને રાવ્ય રાજન;
ચિત્રસેન મદાખલવન્ત; દ્રોણાચાર્ય મદા મદન્ત. ૧૩
- ચિત્રકેત, લખમણકુમાર, ચિત્રધ્વજા મદા ખૂઝાર;
ચિત્રદેવ આવ્યો મહારથી; તેમા ભીષ્મ છે સેનાપતિ. ૧૪
- ધૃતરાષ્ટ્ર કેરા શત બાલ, ચાલ્યા સર્વે રણ્ય ભૂપાલ;
કૌરવદલ ત્યાં સાન્ધ્યું એમ; સગ્ગે કહે: સાંભલ્ય, રાજન! ૧૫
- રણ્યમ્ભ પૂન્યો તે ધડી, મહારથી રથ્ય જોડા ચડી;
આવ્યા કરવા રણમર્દ્રામ, શર ધીર સમરે હરિનામ. ૧૬
- મર્જન તન્ય કીધાં તત્કાલ્ય, આરોગી ચાલ્યા ભૂપાલ;
પદલ સન્મુખ આવ્યા ગાડેવ, સામા આન્યા પૂરણ દેવ. ૧૭

ચોપાઈ દાવટી

- સન્મુખ આવ્યા કૃષ્ણ, અણુન, મેલતા બહુ બાણ;
“ધન્ય ભીષ્મજી, ધન્ય તમને;” એવી કૃષ્ણ બોલ્યા વાણ. ૧૮
- “ભલે ભાર્ય આવ્યા, સર્દાર કરવા આજ.”
બાણ સાંધી બોલ્યા: “સાંભલો, શ્રીમહારાજ!” ૧૯

૨. ૧૪૦થી-૨૪૫ નથી કે માં. ૩ વધારે:-ભીષ્મ અનેક સેના
સજત. ૬. ૫૨૪ આવે અન્ત ગુ. ૧૪. સન્ધ્યું જતન. ગુ. ૫. આ
મહેલાં કે માં:-‘દલ સર્વે સાન્ધ્યું છે વહી, કૌરવ જોધા ભીમા સહી.’

ધમ કૃષ્ણને બાણ સાંધ્યું, પ્રણમિયા હરિ-પાય.

ઉત્તમ અક્ષર શોભતા; 'ન્ય ધર્મની તાં યાપ.' ૨૦

સત્ય પુરુષે ભાષિયું; તે વચન ગુરુ ગાડ્યું;

બાણ પાછું આવિયું; યાપિયું અશ્વમેવ. ૨૧

તેણે જોધા સર્વ પલિયા; ન રહે જોમો એક.

પાણ્ડવ-દલ તા ત્રાસ પામ્યું; બીજમ-તાંપ વિશેષ. ૨૨

અન્તરિક્ષથી રવિરથ ખઝ્યો; થર સર્વે જોય;

તેત્રીસ કોટિ દેવતા, થરથર કમ્પ્યા હોય. ૨૩

અપહરા આનંદ પામી; વહી યઈ મનભર્જ;

હૃદય થો વરવા તણો, ઈપણુ ધ્વજચારી-અર્જ. ૨૪

મૃત્યુલોકમાં જે તથ તે, ક્રમ વચ્ચે આપણુ ભોગ ?

એણે પૂરણ સાધિયા, વૈકુણ્ઠ કરા ભોગ. ૨૫

હરિચરણથી અલગા રહે, તે નથી બીજમ જ વાત;

એને વૈકુણ્ઠ આપશે, સન્મુખ ત્રેલોકનાથ. ૨૬

આશા વસુ વરવા તણી, અપહરા યૈ મનભર્જ;

વિચારી આશાસ દીધી, રહે વરલો રડ્યું. ૨૭

ધન્વ કહે અપહરાને: "તમે પામિયાં ઉલ્લાસ;

બીજમભેદ હું નવ્ય લઈ, તો અવરથ કૃષ્ણ આશ ? ૨૮

વૈકુણ્ઠદામક વિના બીજમજી, ન રહે અલગા એવ."

પુષ્પની વૃષ્ટિ કરે, ધન્ય ધન્ય જોલે દેવ. ૨૯

દેવ વાજે દુન્દુભિ; સુર કરે જેજેકાર;

બાણવૃષ્ટિ ભીંમે માંડી; મેઘ મુશલધાર. ૩૦

અર્જુન આયુધ અતિ ધરે; પણ્ય કાંઠી ન પામે માગ;

બીજમજીનાં બાણ આગમ્ય, લઈ નવ્ય સકે લાગ. ૩૧

- જેણી દિશે અભુન વસે, તેણી દિશે ગાડુંવ;
અભુન કહે શ્રીકૃષ્ણને: “ જિગારિયે તમે, દેવ!” ૩૨
- કરે કૃષ્ણની વીનતી, પાણ્ડવ પાંચે બ્રાત:
“ અભુનને રાખો, હરિ! વૈકુણ્ઠ કેરા નાથ! ૩૩
- આગે સેવક ધણા રાખ્યા; તે માટે તમ આશ;
પાણ્ડવ સેવક તમાગ છે; રાખજ્યો, અવિનાશ!” ૩૪
- “ અમારો આધાર છો;” ભણે બીમ સુગણ્ય;
“ અભુન કેરી રક્ષા કરજ્યો, બીજમ કેરે બાણ્ય. ૩૫
- જો બીજમ તેને મારશે, લાગશે તમને લાજ;
દુષ્ટદીની ભક્તિ માટે, પ્રસન્ન થાહો, મહારાજ! ૩૬
- મૂંઢ કરતાં દિવસ “ જિહ્વો, પોદ્દર પૂરા તણ્ય;
બીજમ કેરા બાણ્યથી, કાઠ આબ્યું છે આજ મરણ્ય.” ૩૭
- બ્યાકુલ થયા તવ દેવતા, રવિ અને સુરપત્ય;
કોપ સખલો બીજમને, અભુન જિપરચ અત્ય. ૩૮
- ૧૦મનમાં બીજમે જાણિયું: “ હરિ છે સમરથ;
પ્રભુ ચક્ર નહીં ધરે તો, મારથ પારથ.” ૩૯
- એવું જાણી બાણ્ય સાંધ્યું, ૧૧નાગાત્ર શત્રુ નિર્વાણ્ય;
દેવ ચરચર કમ્પિયા: “ હવે લેશે અભુન-પ્રાણ્ય.” ૪૦
- તેત્રીસ કોડ્ય બ્યાકુલ થયા; ચર ચર મૂંજે ધરણ્ય;
પાણ્ડવ ૧૨આદે થયા બ્યાકુલ; ૧૩હવે મારશે અભુન. ૪૧
- બીજમદેવના કોપથી, ત્રૈલોક્ય પામ્યું ત્રાસ,
પાણ્ડવ કરતા વીનતી: “ તમે રાખજ્યો, અવિનાશ!” ૪૨
- પાણ્ડવે પ્રણમ્યા કૃષ્ણજી: “ રાખજ્યો, રણછોડ!
દીનાનાયક ભકતપાલણ્ય!” વીનવે કર જોડ્ય. ૪૩

- ૫૩ ચમ્પી આવિયા, દધિપૂર ગાર્જેવ;
કૃષ્ણ ક્રોધે ઊતરયા; રથ મલો અર્જુન એવ. ૪૪
- અશ્વ અર્જુન-હાથ આપી, મુખ્ય ચિયા ૧૪ ભગવાન;
ભીષ્મ મનમા દરખિયા; સન્તુષ્ટ થ્યા રાજન. ૪૫
- ભીષ્મ કહે: " પ્રભુજી! તમે, પાણ્ડવના પ્રતિપાલ. "
કૌરવ સર્વે હપિયા; અન્ધસુત જૂપાલ: ૪૬
- " આજ ભીષ્મે ભલું કીધું, આપણ પામ્યા જીવ;
અર્જુનને તાં મારશે; આપણુ ઊપરચ પ્રીત્ય. " ૪૭
- વકારે છે વીર આવી: " જીવ્યા ભીષ્મ જ તાત. "
ગાર્જેવ મુખયા બોલિયા: " સાંભલો કૌરવ! વાત: ૪૮
- ધર્મ કરી જય હશે, જેદને પાસે છે અવિનાશ. "
વચન સુણી પાણ્ડવ હર્ષ્યા; પામિયા ઉશ્વાસ. ૪૯
- કૃષ્ણ કહે છે: " ધન્ય તમને, શન્તન કરા સુત!
મનં માહું પ્રમત થયું; સર્ક્રામ તે અદ્યુત. " ૫૦
- ભીષ્મ કહે: " શ્રીકૃષ્ણજી! ૧૫ સંભાલો આ જાણુ. "
૧૬ તદા એતા મીહરિ, પાલવી ભીષ્મની વાણ. ૫૧
- પલ વેગ માહે કૃષ્ણજીએ, ચક્રનું ૧૭ એતન;
અકે રથનું ફેરવ્યું તે, હાથે જીગજીવન. ૫૨
- ભીષ્મ વલતા બોલિયા: " વડા ભકતાધીન;
વેદનાણી સત્ય કીધી, હવે થયા છે દીન. ૫૩
- ભકતવજ્ર જૂધરા! ધન્ય ધન્ય કિપાલ!
પાણ્ડવ પાસે છો, હરિ! ચાપો ધર્મ જૂપાલ. ૫૪
- વચન માફ રાખિયું; મોટા કરચો; મહારાજ!
પાંપકર્તાને દણો; ધર્મનાં કરજ્યો કાજ. ૫૫

- વૈકુણ્ઠવાસી વિશ્વપાલણુ! વિધનો-આધાર !
 અમ સરખા પતિતને, રાખવા ૧૯ચરણ મોઝારય. ૫૬
- કૃપાનાયક આગલ્યે, મેં નાખત્રાં હથિયાર;
 મૂંઢનું કારણ નથી; સાંભલો, જુગદાધાર !” ૫૭
- વીનતી વિશેષે કીધી; પ્રસન્ન કીધા દેવ;
 કૃષ્ણજી મુખમ ઓચરયા: “ તમે ધન્ય છો, ગાંગેવું !” ૫૮
- તેણે સમે રજની યર્ષ; રથાનકચ આવ્યો સાથ;
 પાણ્ડવ કરે વીનતી: “ ધન્ય ધન્ય, જુગનાથ !” ૫૯
- ૨૦ઠ્ઠારવરૂપી અસ્ત ધિયો, જગ્યો પાણ્ડવ ભાણુ.”
 “ કાલ્ય બીબ્બને મારથાં,” એમ કૃષ્ણ બોલ્યા વાણ્ય. ૬૦
- દુપદિયે પ્રણામ કીધો; વન્દિયા હરિ-પાય:
 “ ધરખૂં ચક્ર ચણુજીને, ૨૧તો રહી પાણ્ડવ-સાથ ૬૧
- ૨૨કાલ્ય ગાંગેવ આવશે, મૂંઢ કરવા ભગવાન;
 હવે તેને જીતિયે; ભક્તને દીજે માન.” ૬૨
- ૨૩સન્તોઠ દીધો સેવનિ: “ હવે શિખણ્ડીનું કાજ;
 બીબ્બજીને જીતવા, મૂંઢથાં;” કહે મહારાજ. ૬૩
- રાત્રી પડી; જૂંધ વિસંમ્યં; કીતવ કરે પરિવાણુ:
 “ કાલ્ય પાણ્ડવને જીતથાં;” એમ વહે રામ સુખણુ. ૬૪
- હૃંપ પામી પરવરે, કીરવ લોભી દુષ્ટ:
 ‘ બીબ્બ કરાં બાણુની, હવે કોણ ખમશે જુટ ?’ ૬૫
- પ્રાંત થયું; રવિ પ્રગલ્યો, ને બીબ્બ વચ્ચે મરણુ:
 “ દસ દિવસ પૂરા થયા, હવે રાખ્ય રવામી ! શરણ્ય.” ૬૬

દિન દસમો-જૂથે પ્રવેશ

- સમરણ કરતાં કૃષ્ણનું, આપિયા દાન અપાર;
આશા જાયક તણી પૂરી છે, મનવાંછિત નિરધાર. ૬૭
- રતનાં દાન દયા ધરી, ચિત્તમા રાખ્યા સ્વામ્ય;
આયુધ ધરીને આવિયા; મુખે જ્યે હરિનું નામ. ૬૮
- ભોમ્યસેન્યા મન્ય ધરી, પરવરચા કરવા યુધ;
'ધન્ય, ધન્ય;' વટે જૂપલ; 'બીષ્મ મોટી શુદ્ધ.' ૬૯
- સજી રાજ સર્વ આલ્યા, રાકુનિ કુઃશાસન;
બીષ્મની દષ્ટે રિલ્યા છે, રામ દુર્યોધન. ૭૦
- કર્ણ બેઠા રથાનકે; અવરચ ચડવા સાથ્ય;
અમ્ભ પાસે આવિયા; આયુધ લીધાં હાથ્ય. ૭૧
- વાજિત્ર રાજદ સાંભલી, આવિયા પાણ્ડવ પત્ન્ય;
પાત્ર કોણી સાથ્ય સેના, આવિયા જૂથ-સત્ન્ય. ૭૨
- ધટોતકચ, અભેમન્ય, દ્રુપદ, અને શિખણ્ડી છે સાથ્ય,
વૈરાટ-આઘે વીર આલ્યા, સાન્નિવક તે વિક્ષાત. ૭૩
- વિવિધ પેરચનાં ધર્યાં આયુધ, ગદા બાણ પ્રચણ્ડ;
'આજ કૌરવ સેનને, આપણે દેશં કણ્ડ.' ૭૪
- પાણ્ડવ આરે ચડી આલ્યા; ધર્મ રલ્યા સ્વરથાન્ય;
બીષ્મ પડતા પેખે રાજ, તો આપે આત્માદાન. ૭૫
- ધર્મ પાસે ન રાખિયા; બીષ્મની બિપજે દાઝ;
પડતા દેખે ધર્મરાજ, તો કરે આત્મા ત્યાજ. ૭૬
- એવું જાણી રાખિયા, રથાનકે ધર્મરાય;
બીષ્મ સન્મુખ આવિયા; દ્વરચયા પ્રણમ્યા પાત્ર. ૭૭
- પરમ હેતે કૃષ્ણ બોલ્યા: "બીષ્મ! ધરજ્યો બાણ;
સર્ગીઅ અર્જુન સાથ્ય આવો;" એમ વટે ૭૮ નારાણ.

- વચન માન્યું કૃષ્ણજનું; શર સાંધિયાં ભીષ્મદેવ;
અર્જુન ઊપરચ ધરી ચાલ્યા, સેન્ય સહ તત્ખેવ. ૭૬
- સદ્ધાર માંઝો સેન્યમા; પાણ્ડવ ચિયો ભયભીત:
'વચન મૂઝ્યું આપનું; આ કશી થૈ પર ચિન્ત્ય ?'
સેન્ય-પાણ્ડવ ઠેલિયું, તવ યયો દાહાકાર;
કૌરવ સર્વે હરખિયા: 'પાણ્ડવ ફેડ્યો દાર.' ૮૧
- કૃષ્ણ કેરી સ્તુતિ કરી, તવ પ્રસન્ન ચિયા ભગવાન:
"શાલો તમારો તેડિંચો, વેગેચું, રે અર્જુન!" ૮૨
- શિખણ્ડી તવ તેડિયો, આયુધ સુકિત બાણ;
આગત્ય દીધો શિખણ્ડીને; આચરચા ભગવાન:
"બાણ સાંધો ભીષ્મ ઊપરચ; સુણો, શિખણ્ડી વીર!" ૮૩
- સજી સહ પાછા રિલા, જે હતા મોટા ધીર.
ભીષ્મ સામા કૃષ્ણ અર્જુન, શિખણ્ડી પરચણ્ડ;
તેહ નારી અવતરી, પૂર્વે દીધો ડણ્ડ. ૮૫
- નારચ-રૂપે અવતરી તે, લહે છે વરતાન્ત;
તે વારે ભીષ્મજી કહે: "સાંભલો, કમલાનાથ!
નારચ સાથે મુદ્દ કર્યું? તમે રચ્યો અધર્મ ઉપાય;
એ સામું કમ નિરખિયે? બ્રહ્મચારચનું રજબરહ ભય. ૮૭
- ચૂક ફેરી રિલા જભા; તળ્યાં કરયાં બાણ.
કૃષ્ણ કહે: "સુકિત સાધી, દરો પિતામહ-બ્રાણ."
કોધ અર્જુનને ચડ્યો: "એ કશી બોલ્યા વાત?
પ્રથમ તેહને મારિયે, જે કરે ગાર્જેવ-ધાત. ૮૯
- પિતામહને કેમ હલિયે? સુણો, શ્રીગોવિન્દ!"
અર્જુન અલગો લૈ કરી, પ્રીછવ્યો પરમાનન્દ:
'કોણ મારે કેહને? તું, ક્યાં યયો મતિમન્દ?
ગાન ગીતા તણું કહ્યું, તે સમ્બાલોને સમન્ધ. ૯૧

ગાન તારૂ ક્યા ગયું, જે પ્રમોદ્યુ પ્રત્યક્ષ,	
મુજ હણ્યાને હણે, અર્જુન' જે દાખિયુ સુગ્રવક્ષ ?	૯૨
સભામધ્યે મારિયા, નારીના દરયા ચીર,	
કેરા દીદા જેટલે, તવ મરણુ પામ્યા ધીર "	૯૩
અર્જુનનો સન્ધે ટલ્યો, આનન્દ પામ્યો મમ્મ	
"કતા કારણુ તૂઘ છે, શ્રીહરિ' તમને ધન્ય."	૯૪
શિખરુડીયે બાણુ સાધ્યું, વાગ્યું રદયા માય,	
ભીષ્મજી તવ પોતિયા, સન્મુખ વૈકુલ્કચય	૯૫
કૌરવ કેરૂ સૈન્ય ભાગ્યું, થયો હોહોકાગ,	
સકન જે પૃથ્વીપતિ, તે રુદન કરે અપાગ	૯૬
શન્તનુસુત બોમ્મે પડયા, હાવે કથં મર્જ્યામ ?	
દુર્યોધન તે સાલલીને, મૂર્છા પામ્યો દામ્ય	૯૭
ધડી ઐઝ મૂઘ ધર્મ કન લે કૌરવ રાય	
શોક કગ્તો પામ્યો પાલો, ભીષ્મ સૂતા ત્યાય.	૯૮
દુર્યોધનને સાધ્ય છે, પૃથ્વીપતિ રાય કોન્ય,	
અરણ્ય વન્દી ભીષ્મના, તે ગિહ્વા મેહ કર જોડય	૯૯
કૌરવે તા રુદન માડયું, રપઅવગચ જે રાજન,	
"રાય' રુદન ન ય કીજિયે, આ ક્ષેત્ર છે પાવન "	૧૦૦
જલપાન ભીષ્મે માગિયું, તે લાવિયા રણુ માય,	
બેદા પ્રીધા ભીષ્મને, અમૃતજલ લે પાય	૧
કૌરવ રાજા મલી બેદા "ધન્ય ગર્જાતન."	
અમારે તમે હતા ત્વામી, કુટુમ્બન જતન	૨
તમ વિના અમે કેમ રેશ ? કાણુ દેશે ધીર ? "	
મોર્છાધ બોન્યે પડયા, તર મન્તોને સર્વે વીર	૩
તેણે મમે ત્યા અગમ આગ્યું, ભીષ્મ દેખે તાતઃ	
"ઉત્તરાયણુમા આવજ્યો કા કરિશ તૂને ધાત	૪

ઉત્તરાયણમાં મરણ ઉત્તમ, સ્વર્ગ બેઠી જાય.”

દેખતાં પાછું વળ્યું, તે જીવે રાણારાય.

“ધન્ય પિતામહ! તમને;” બોલિયા સર્વે જોધ.

કર્ણ આવી પામ લાગો: ‘ફેગટ રક્તક્રીડો કોધ.’

પૂર્વછાયો

સન્ને-વાણી સાંભલી, રાજ લાગૂં દુઃખ;

આસનથી અવની પડ્યો; મલી ગયું છે મુખ.

હસ દિવસ પૂરા થયા, સન્ને કલાં વચન;

વૈશંભાયન બોલિયા: સાંભલો, પરીક્ષિતના તન!

[૨૧]

ચાપાઈ

પાસેથી ગાન્ધારી રહે; મૂર્છાધને અવની પડે;

મુદ્દત માત્રમાં શ્વેત જ થઈ; સન્ને પ્રાયે વાણી કહી;

બીભવદેવના ગુણ સાંભરે; હૃદયે હરિ અગ્રગૂં કરે;

મારા સુતનું જન જ પડ્યું; વણુચમ્બે દવે મન્દિર દડ્યું.

અરે સન્ને! જૂનું દ્રવ્ય ગયું; કૌરવ-કુલ જિધાનું થયું;

સન્ને વારી દિયે છે ધીર: બાણસન્ન્યાયે પોદ્યા વીર.

આબ્યું અગમ પાછું વાલિયું; પિતાવચન પૂરું પાલિયું;

કહી વાત ને પ્રીજવ્યો રાય; બીભ તણા ગુણ કલા નબ્બ જાય.

આત્મો ધર્મ, સમીપે જઈ; રજબીભદેવ તાં રક્તપોદ્યા સહી;

સુણી ધર્મ મોર્છાણા અર્જુન; ત્યાં પાસે આઝ્યા શ્રીરર્જ.

મૂરત-માત્રે ય્યા ચેતન; રુદન કરે ધર્મરાજન:

“કુલ્ય-અનધ કાં હું અવતર્યો? અવની કેરો લોભ જ કર્યો.

હું કાં અવતર્યો કુલઅર્જાર? રવજન કેરો કર્યો સર્વાર.”

પાસે સન્નોયે સર્વે મલી; ધર્મ પડે અવનીમાં ઢલી.

નયણે નીર નદીની આસ્ય; વ્યાકુલ થિયા ધર્મજૂપાલ:

“બીષ્મ વિના કોણુ બોલાવશે? લાક અમારાં કોણુ પાલશે?” ૧૬

“તાત, તાત,” કરી કરે રુદ્રન; પાસેયા તે રડે રાજન;

કૃષ્ણે પ્રજોઁધ્યા છે ધર્મરાય: “મ કરો શોક તમે મન માંય. ૧૭

આ સંસાર નહીં કો તણો; શોક ન કરવો એનો ધણો.

કોણુ માત ને તાત કહિયે? સર્વે પવનની ગત્ય દેખિયે. ૧૮

નિદ્રામાં મન બોભવે વિજ્ઞાસ; જાગ્યો ત્યાં નર થિયો નિરાસ;

તે ગત્ય જાણી તજવો શોક; દુઃખ ધરે અજ્ઞાની લોક. ૧૯

કર્તા પુરુષ, કોય કારણ્ય હોય; તેનો દોષ તમને નો'ય.”

કૃષ્ણ કહે: “સાંભલ્ય, રાજન! શોક ન કરવો આણે દિન.” ૨૦

પૂર્વજાયા

એમ કહીને ઓછવ્યા, ધર્મરાય ભગવાન;

સન્તોષ્યા સર્વે મલી; (પણ) દુઃખ થયું મેર-સમાન. ૨૧

[૨૨]

ઓપાધ

“બીષ્મ ભણે: “સુપ્ત, કૌરવરાય! ઓસીસાનો કરો ઉપાય;

વિપત્રે મરતકે ભોમ્ય મોઝારય.” મલિયા કૌરવ તથા કુમાર; ૨૨

મન્ત્ર જાણીને મૂકે જાણુ; નાવે મરતકને મેજાણ્ય;

અનેકવિધ કીધા ઉપાય; મરતકે ભોમ્ય સમીપે જાય. ૨૩

સર્વ મલી કીધા પરપગ્ય; કોય વાત ન આવે સગ્ય.

બીષ્મ કહે: “તેડો પારથ, સેજદાયક જે સમરથ.” ૨૪

વેગે કરીને મેલ્યા જન; અધવચને આઁવ્યા અનુજન;

આવીને તે પ્રણમ્યા પાય; અનુજન-નયણે નીર ન માય. ૨૫

ગદગદ કપઠે બીષ્મ જ થિયા; એમ અનુજન પ્રત્યે બોલિયા:

“ઓસીસું આપો, અનુજન! અતિ વિપત્રે છે માઈ તન.” ૨૬

૧. સમી નબ્ધ થાય. જૂ. ૨. અતિ વિષે તમે છે આ મારા તન. જૂ.

અર્જુન્ય ઊડી લીધાં બાણ; મન્ત્ર બણી સાંધ્યાં નિરવાણ્ય;
 ઉત્તમ સેન્યા અતિ પાયરી; બીજમ પોડિયા આદર કરી. ૨૭
 બીજમ કહે: “સુણ્ય, દુર્યોધન! છે સમોવડ્ય ક્રોધ અર્જુન?”
 “ધન્ય, ધન્ય,” અર્જુનને કરે; નયણે નીર-સરોવર બરે. ૨૮
 અર્જુન વલિયા પ્રણમી પાય. બીજમ કહે: “સુણ્ય, કૌરવરાય!
 અર્ધ ભાગ પાણ્ડવને આપ્ય; બા-ધવ સમાન કરીને થાપ્ય. ૨૯
 અમે તમારૂં રણ છૂટા આજ; કરી યુધ્ધ આવ્યા ઘુજ કાજ.
 દ્રોણાચાર્ય! સુણો વચન: દહી પ્રીછવો દુર્યોધન.” ૩૦
 રાજા મન્ય નવ્ય આવે વાત; ખોલ્યજ બેસી, જાયે ક્ષાત્ય:
 “તમ પડ્યે નમૂં હું આજ, તો લજ્જા જાયે, શ્રીમદારાજ! ૩૧
 તમ મારીને છત્રજ સિંધુ, તો ધિક પડ્યું મારૂં જીવિધુ;
 દ્રોણ, કર્ણ ને શલ્યજ પૂર, તે કરશે પાણ્ડવને દૂરપ.” ૩૨
 દ્રોણ કહે: “તમે છૂટા બાર; કસર્વે એદ છે એ વેદવાર;
 પાણ્ડવ પાંચ હણ્યા નવ્ય જન્ય, જેને માથે વૈકુણ્ઠરાય. ૩૩
 એ મારયા કેના નહીં મરે, જે દેવ દાણુવ મહી યુદ્ધ કરે.
 બીજમ! તમારો ધન્ય અવતાર; મરણ સમે સન્મુખ મોરારપ.” ૩૪
 દ્રોણાચાર્યનાં સુણો વચન, ઝંખો થયો દુર્યોધન.
 બીજમ કહે: “જવા દિયો વાત; એ નહીં હરિતનાપુર-નાથ.” ૩૫
 યદ્યદ્વા રવાગત્ય બીજમની ઓચરે; પુષ્પટર્જિ દેવ તાં કરે;
 બાવના ચન્દન વરસે ખરા; પડિયા પુષ્પ તણા પાયરા. ૩૬
 રણમાં બીજમે કર્યો નિવાસ; સૂતા બીજમજી તાં કેસારા.
 “બીજમ અને દ્રોણ તણાં વચન, માને ને કાંઈ દુર્યોધન. ૩૭

પૂર્વછાયા

બીજમ રાજા પ્રીછવ્યો; માને નહીં લગાર;
 “પાણ્ડવ હંસજ અવતરયા, સતી શક્તિ-અવતાર. ૩૮

૩. સર્વેનો છે એ વાર. ગુ. ૪. પાસે જહ્નુ વધારો કરે સો. ૬.
 ૫. સો. ૬. બન્નેમાં આ લીટી રહી ગઈ છે.

- જો તમને યાગે દ્રૌપદી, તો શીખ કરે શનખણ્ડ.
 પાણ્ડવ અર્જુન અવતર્યા, શનુને દેવા કણ્ડ. ૪૯
- ખાધર માડ્યુ દુપદીયે, ભરવાની છે ખાત્ય,
 કરી વીનતી રાખશે, પાણ્ડવને ભગવન્ત ૪૦
- નરનારાયણ એક છે, અન્તર મ લહો દ્રૌપદ;
 જે વચ્ચે એ બે જણુ, વેદ-વચન તે હોય." ૪૧
- અનેક રાને તે પ્રીત્યો, માને નહોં ભૂપાલ,
 કણ્ડ પ્રત્યે ગમ્ય કહે ' આ બોલે આયપમ્પાલ." ૪૨
- સેવાકારણ્ય મેનિયા, પાસે ગરુડિ ભેદ,
 બિડી રાય રથાનકથ ગયો, માન્યો નહોં પ્રતિભેદ ૪૩
- દ્રોણ પ્રત્યે બોલિયો " કરો, તાત! અમ સાથ,
 ભીષ્મજી ભારથ્ય પાયા, રણુ ચમ્બો તમે, રાય!" ૪૪

[૨૩]

ચોપાલ

- દ્રોણ કહે: " કરથ સર્જામ, હાત્રીવટના ડરથ કામ,
 અમે જમ્યા છુ તાક અમ, યુધે જાથ, દુર્યોધન" ૪૫
- હખ્યા ભેખ નખ છુટે દ્રૌપ, વાચ્યુ તા પ્રણુનું હોય,
 ભડથ તા પાણ્ડવને માથ્ય, દર્શન યાશે વૈકુણ્ઠનાથ ૪૬
- વિદ્યાની પરીક્ષા લાધશે, અર્જુન સાથે યુદ્ધ થશે,
 વિદ્યા આજ યાશે પાધરી, રે'શે કોઠ જે જાથ મરી ૪૭
- તે માટે વડથ સર્જામ, કરથ, રાય' તમારુ કામ,
 પછે જોદ્ધને નિર્મી' દશે, તે નગ તા અવની પામશે " ૪૮
- ધમ કરતા થયુ પ્રભાત, પાછલી રહી બે ઘડી રાય,
 સેન્ય સમ્પાદ સજો ખરી, દ્રોણાચાર્યે સેના વરી ૪૯
- વલી જે તહાથી દલ ચાલશે, યુધ પાણ્ડવ કરવા આવશે.
 સેન્ય સર્વ સજો સર્વ સાથ, તે માઠી સમ્બલાવી વાત ૫૦
- ભીષ્મપર્વ સમ્પૂર્ણ થિયુ. કૃતરાષ્ટ્રને સજોયે કલ્યુ,
 સજો કટે હવે સાભાવ, રાય' હવે દ્રોણ યુધ કરવા ગમ. ૫૧

- દ્રોણ યુધ્ધ જે કરશે સાર, સાલવજે, રાજા ! વિચાર.
ભીષ્મદેવ પોદયા જેટલે, ભીષ્મપર્વ પૂરું તેટલે. ૫૨
- વૈશંપાયન કહે સુણ્ય રાય ! કલો ભીષ્મ તણો મહિમાય;
ગર્જાસુતની નિર્મલ ક્ષાત, વિરતારી કયમ આવે વાત ? ૫૩
- પૃથ્વીમાં પ્રાક્રમ એમ કરયા; સન્મુખ કૃષ્ણે આયુધ ધરયા.
તમ પૂર્વજનો મહિમા જેહ, વિરતારો કયમ જાયે તેહ ? ૫૪
- બ્રહ્મહત્યાનો નાસે દોષ; પામે ધર્મ, અર્થ, કામ ને મોક્ષ;
ભીદત્યા બ્રહ્મહત્યા ખાલ, ભારથ સુણ્યે જાય, ભૂપાલ ! ૫૫
- અનેક પાપના કર્તા જન, સુણતા પામે સ્વર્ગભુવન.
જનમેજે તવ વન્દ્યા પાપ ધન્ય ધન્ય તમે, વૈશંપાય ! ૫૬
- “અનેક દાન દીધા રાજન, વૈશંપાયન યયા પરસન;
ભારથ ગર્જા-જલ-કલ્પેભલ; ઝીલે સહક્રો ઝાકમત્રોલ. ૫૭
- જનમેજે યયા રલિયાત્ય, ધન્ય ભીષ્મની અવિચલ ખ્યાત.
વૈકુણ્ઠે વિરતારી કહી, જેહ પુરાણે સુણિયું સહી. ૫૮
- શ્રોતા-વક્તા પાતક જાય, વક્તા-પૃચ્છક પાવન થાય;
“ભારથ સાબલે ભાવજ ધરી, સેજે જશે ભવસાગરતરી. ૫૯
- ભારથ માહે ભીષ્મની કથા; પુરુષ ૧૦૩ણનાં પાતક વૃથા,
૧૧ કરયા કર્મ કાઢે થડ થકા, વક્તા, શ્રોતા ને પૃચ્છકા. ૬૦

પૂર્વછાયા

- ભારથમા ભીષ્મજ-કથા, જેમ જલ માહે ગર્જ;
પ્રેમ ધરીને સાબલે, તેને સાલ્ય થાય શ્રીરક્ષ. ૬૧
- ભીષ્મપર્વ ઉત્તમ કથા, જનમેજે-ઓધાર;
શ્રોતાજન ! તમે સાબલો; તેહને વજ્રપદ હોય સંસાર ૬૨

૬. સોપાન સો. ૬. ૭ રૂપિરાય ગૂ. ૮. આ કડી પહેલા સો. ૬.
માં ૧ લીટી વધારે — પાવન મુજને કીધો સાર, વચન તમારે થયો ઓધાર.
૬. સો. ૬. માં આ લીટી નથી ૧૦. સ્ત્રી. ગૂ. ૧૧. ૬૦મી પછી ગૂ. માં—
“ મહોદયમાં સ્નાનજ કરી, દિયે દાન જહુ ભાવે કરી;
તેહ દાનથી હરિપદ મલે, ભારથ સાંભલ્યે હત્યા ટલે.”

શ્રોતા જે કાચ સાંભલે, વૃદ્ધ યૌવન બાલ.

મનોરથ-^{૧૨}સિદ્ધિ હશે; પૂરે શ્રીગોપાલ.

૬૩

ભારથ-કથા પવિત્ર છે, પ્રહલ્યાદિક-છેડ;

શ્રોતાન્નન! અવણે સાંભલો, બોલો જે રણુહોડ.^{૧૩}

૧૨૬૪

ઇતિશ્રીમન્મહાભારતે વૈકુંઠવિરચિત ભીષ્મપર્વ સમ્પૂર્ણ

ક ની પુષ્પિકા:—

ઇતિ શ્રીમાદાભારથ ભિસપર્વેણ કથાયા ચિતા સંબુક્ત સંપૂર્ણ ॥
સ્વર્ગ ૧૯૨૮ ના વર્ષે યાસ્વન મારો કપ્પુ પછે તિથે ૧૨ શ્રીમવાસરેઃ
સુદામાપુર મધ્યે વાસ્તવ્યે િ બાલસિયા કપ્પુલિ વપર આણુંદનિ સમંતંગ
પદનાથ ભાઈ વિશનિઃ મયા ચદિ સુધ્યઃ મમ દોસ ન દિયતેઃ શ્રીરત્ન ॥

(પૃ. ૭૬-૧૨૬.)

સો ની પુષ્પિકા:—

ઇતિ શ્રીમહાભારતે ભીષ્મપર્વેણ કથા સંપૂર્ણઃ । સુભં ભવતુ કલ્યાણ-
મસ્તુ સવત ૧૮૬૪ ના જેષ્ટ વદિ આષ્ટમી સુરવાસરે શ્રી ભીષ્મકે મધ્યે
વાસ્તવ્યે લખિતંગ પંડા ધીમછ બેહેચરતુ પુસ્તક છે ॥ જે વાચે તી ॥શ્રી॥
ને નમસ્કા છે ॥શ્રી॥

શ્રી	શ્રી	શ્રી	શ્રી
શ્રી	શ્રી	શ્રી	શ્રી
શ્રી	શ્રી	શ્રી	શ્રી

(પૃ. ૧-૭૨)

શૂ. ની પુષ્પિકા:—

તિર્થ શ્રીમહાભારથેઃ ભિરમપર્વની કથા સંપૂર્ણમસ્તુ ॥ શ્રીરત્ન
કલ્યાણમસ્તુ ॥ સુભં ભવતુ ॥ સર્વત્ ૧૯૨૬ ના વૈશાખ વદ ॥ ૮ ॥ ને
વાર રવીવારે સંપૂર્ણ લખ્યું છે તે સમંજસું ॥ ૧ ॥ લખિતંગ બેહે નિવરામ
નકવલના ॥ આત્મ અર્થે લખ્યું છે ॥ તેનો નિવાસ શ્રી હણુકી તથા હાથી-
બટમાં ॥ નણુબેયા ॥ અદ્રશ પુસ્તક દ્રષ્ટા ॥ તદ્રશ લખિત મયા ॥
યદી સુધ્ય નસુધ્ય ॥ મમ દોસો ન દીયતે ॥ ૧ ॥ ઈતિ શ્લોકઃ જે
નાંચિ તેને અંભાણ નમસ્કાર છે ॥ (પૃ. ૧-૬૭)

૧૨. તેના સીધા સહી. બૃ. ૧૩. કહીને સરનામેઃ—

૧૧૧૦ દ; ૧૧૦૩ સોડ; ૧૨૫૪ ગ.

द्रोणपर्व

(७)

सूर्यपुरवासी

श्रीभाट-विरचित

શ્રીકૃષ્ણઃ ।

સૂર્યપુરવાસી કાશ્યપગોત્રોત્પન્ન દ્વિજકવિ ભાઉ-વિરચિત

શ્રીમન્મહાભારતે

૭. દ્રોણપર્વ

૧. દ્રોણાભિષેકપર્વ—

કંઠ્યુ ૧ લી—રાગ કેદારી

પ્રથમે પ્રણમું શ્રીગણપતિ, જિમ પામીછ રે શુભ મતિ;

સરસ્વતી ! કૃપા કરુ મુઝ દીનનિ રે. ૧

આદિ શક્તિ અમ્મે માત ! જીવન ચઉદ માહિ તાહરી ખ્યાતિ;

એક વાત મન માહિ ધરુ સેવકની રે. ૨

દ્રોણપર્વ ભારથિ છિ થેહ, કૃપા તમારીથી કહું તેહ;

રખિ છેહ દિઉ હું પતિત મૂઢનિ રે ! ૩

હાલ-મૂઢમતિ છું જુદિ નથી, રતિપતિ પાવન થાજિ;

વેદવ્યાસકૃત કથા પાવનિકે, આદિ ભારથ-રસ ગાજિ. ૪

વલી વીનવું વિષ્ણુ-જનનિ, યે અહનિશ હરિગુણ ગાધ;

અવણપાન કીર્તિ-ગુણ સ્તવતા, જનમકોટિ-દુઃખ જાધ. ૫

દ્વિજવર દેવ દયા કર; દામોદર ! દુઃખ ટાણ;

ભાગ્યહીણ હું છું અપરાધી; પ્રણુ ! તહમ્મે પ્રતિપાણ. ૬

શ્રીગુરુચરણ પ્રણામ કરીનિ, ચર્કરનિ નામું શીસ;

વૌધેશ્વરીની કૃપા યજી, હું ગાજિ ગુણ-જગદીસ. ૭

વૈશંપાયન એણી પિરિ બોલ્યાઃ સુણિ, જન્મેજે રાષ્ટ્ર !

લીધ્મપર્વ વિસ્તારી કહ્યું મિં, વિધિ-પૂર્વ મહિમાધ. ૮

સુણી વચન જન્મેજે હરખ્યુ; કર જોડો લાગો પાછ;

ત્યાહર પછિ ચે કથા નીચની, તે મુઝનિ કુટુનિ, ઝપિરાષ્ટ્ર ! ૯

(વક્તતા) વૈશંપાયન એણી પિરિ બોલ્યાઃ સુણિ, પરીક્ષિત-વન્ન !

લીધ્મદેવ સૂતા રાઝસમ્યાં; કુઃખી યયુ કુર્યોધન્. ૧૦

પાણકવના યોધા સહ આબ્યા, સજ્જ થઈ સર્જામિ;

કૌરવ સાંતરા થઈ આબ્યા, લીધ્મદેવ ચેહ્નિ હામિ. ૧૧

કર જોડી કૌરવ કહિ: "સ્વામી ! મુદની આગ્યા હીજે."

"કરુ મુદ્ધ ભવનું કુઃખ કાપી; સ્વર્ગવાસ સહ કીજે. ૧૨

એ સંસાર સ્વપન કરી જાણુ, રાણુ ક્ષત્રી-ધર્મ;

ખંતવટ મુદ્ધ કરી દેહ તિજિ, તે છૂટિ ભવનાં કર્મ." ૧૩

સુણી વચન આગ્યા કરી આલ્યા; આલ્યા મુદ્ધ-ભૂમિ ચાંહિ;

તેણિ સમિ સહ કો ધમ કિહિ: "કુટુ, કહ્યું મુલટ રહે ક્યાંહિ ? ૧૪

સેનાપતિ પાપિ કુણુ રાખિ ? લીધ્મદેવ પડિઆ ધરણિ;

અનાથ થયા આપણિ જાણી; રક્ષા કરસિ સહી કરણ. ૧૫

બૂલો યોધ તાગી કરણુ કહીછ; વાદ કીધુ લીધ્મ-સર્જાતિ;

જરાસન્ધ સામિ મુદ્ધ કીધું; એ રવિસુત છિ વિખ્યાત." ૧૬

ધમ સકલ યોધા સમ્બારિ છિ ત્યાંહિ, તવ આલ્યુ રવિતન્ન;

કૌરવ સહ આનન્દ પામ્યા; દેખી બોલ્યુ મુખિ વચન્ન. ૧૭

"અબેદ એ પાણવ આપણિ; રખિ બાન્તિ મનિ આણુ !

મહાભુવનપતિ ચેહ્નુ રચ હાંકિ, નર સહી આણુન જાણુ. ૧૮

એહ સંસાર સ્વપનવત જાણી, વિખ્યુ તણું કરુ સ્મરણ;

સ્વરગ પામશુ સહી રચાનકિ, ખંતવટ મુદ્ધ કરી મરણ. ૧૯

મૂંદનિ આવડુ ચં સમ્બારુ ? સાંભણુ માહરી વાત;

કરુ મુદ્ધ; રક્ષા અહમ્યો કરચં, અતિ પ્રાકમ વિખ. ૨૦

સહી માઈ પાણવ અભુનનિ, કિ હં પામું મરણુ.”

એમ કહી રથિ આયુધ સજિઆ; તવ જિતાવણુ વસ્યુ કરણુ. ૨૧

ભાયા સોલ, ધનુષ, ગદા, ફરસી, ત્રિશલ, તોમર, બાણ,

સાંગિ એક વીરશ્વજિ, તોખાર અણાવ્યા સહી જાણિ. ૨૨

હેમકવચ પાણ્ડુ-અથ શોભિ; સર્જ્યે (તેણિ) રથ ચલાવ્યા;

આગ્ન્યા યુદ્ધ તણી માગવા, બીજમદેવ કહિ આવ્યા. ૨૩

કર જોડી નમસ્કાર કરિણિ; કણ્યું કિહિ ‘યુદ્ધાગ્ન્યા દીજિ.’”

કિહિ બીજમ: “જાઉ રણુક્ષત્રવટિ; સ્વર્ગવાસકલ કરિ લીજિ.” ૨૪

કિહિ કણ્યુનિ: “તું છિ લણુ;” એમ કહી આગ્ન્યા દીધી.

રથરથાનક ટોલિ મિલ્યા; કર્ણિ વાત રાયચં કીધી: ૨૫

“સેનાપતિ કુહુ કોહનિ કરિચં? સકલ યોધ છિ અભિઆ;

આપણી સેના માહિ, સ્વામી! અનન્ત મંહીપતિ મિલિઆ. ૨૬

દ્રોણાચારય કૃષ્ણસમ જોતાં, ધન્વ યકી અદકી મતિ.”

દુર્યોધન કિહિ: “એહ વું સાચું, તદ્મયો, કણ્યું! કુહુ તે સતિ. ૨૭

સેનાપતિ કરીઈ સહી;” એદુપુ, મત્તિ કરચુરે વિચાર;

દ્રોણાચારય આગલિ જૈયનિ, દુર્યોધનિ કરચુ નમસ્કાર: ૨૮

“સ્વામી! તદ્મયો સેનાપતિ જૈયનિ, સેનાની કરવી રક્ષાધ.”

મુણી દ્રોણ કિહિ; “આજ એહ પાણવ, કુણિ નહોં છતાધ. ૨૯

ધૃષ્ટદ્યુમ્ન વેરી છિ માહુ, મૃત્યુરૂપ તેહનિ જાણિ;

તેચં યુદ્ધ નહોં કઈ રણુ માહિ, ઘુઝનિ પ્રથમ કહું છું વાણિ.” ૩૦

મુણી કણ્યું કિહિ: “એ સાચું, સ્વામી! આવુ; કરીઈ સર્ગ્રામ.

પ્રાણ આપવા સહી એ રથાનક, સ્વામી! દુર્યોધનનિ કામિ.” ૩૧

મુણી દ્રોણ સેનાપતિ થયા, વજ્રાવ્યાં નીસાણુ;

સર્વ સેના આગલિ કર્ણિ રાખી, સર્વુટવુદ્ધ કરુ જાણુ. ૩૨

કૂર વુદ્ધ પાણવિ કીધુ, તે આગલિ ધ્યા અભુજ.

સગ્ગે કિહિ: શી કહું તેહની, શોભા તે, રાજન? ૩૩

મ્યારિ પદારથ તેહ ધરિ છિ; તેહનુ સારથિ ભગવાન;
 કરિ ગાઝજીવ ધનુષ ધરિ છિ, ધ્વજાધ છિ હનુમાન. ૩૪
 આવ્યા વીર અન્ધોન્યિ મુદ્ધિ; શુરુ સાથિ છિ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન;
 વિસ્તારીનિ કહ્નં દુષ્ટનિ પ્રાક્રમ; મુણિ, ધૃત્રાષ્ટર રાજન. ૩૫
 શ્રોતાજન સહ કો સાંભલન્યો, દ્રોણ તણું પ્રાક્રમ.
 હાઉ કિહિ: ભારથ-પદ મુણતાં, છૂટિ બલવધ-કમં. ૩૬

કંઠુવં ૨ જૂ—રાગ એજ

સઝળે કિહિ: સાંભલીઈ, રાષ ! દ્રોણપર્વ તણું કહ્નં મહિમાધ.
 મદુરાધ સાહિ પાણ્ડવ તણી રે. ૧
 ઢાલ-સાહિ પાણ્ડવની-કરિ રે, સમરથ સારજૂંપાણિ;
 દિવસ પાંચ યુદ્ધ કરીનિ, શુરુ દ્રોણિ તિભિઆ પ્રાણ. ૨
 મુણી અન્ધ ધરણી પડ્યુ; મૂર્છા વ્યાપી દેહિ;
 પછે સચેત થૈયનિ બોલિહિ; સઝિજ પ્રતિ કિહિ તેહ: ૩
 અરે બાપડા દ્રોણ કિમ પડિઆ, વિસ્તારી કિહિ વાત,
 ચેણિ શસ્ત્રવિદ્યા પ્રગટ કીધી, ત્રિભુવન માહિ વિખ્યાત. ૪
 હાવિ મિ જાણું સહી ચે, શ્રીકૃષ્ણ વૈકુણ્ઠનાથ,
 અભુન સહી છનિ તે માટિ, રથ હાંકિ રહી સાથિ. ૫
 બાલમણિ એણિ શોષી પૂતના; શકટાસુર સર્વારયુ;
 બગ-વજાસુરનુ અન્ત આણી; કેશી-કંસ વિગરયુ; ૬
 વરણ કલિથી નન્દ મૂકાવ્યુ; ગોવર્ધન ગિરિ તોલ્યુ;
 કાલિનાગ નાથ્યુ કરી પ્રાક્રમ; કાલમવનનિ રાલ્યુ; ૭
 જુરાસન્ધ ભીમ કંહિ મરાવ્યુ; શિશુપાલ શમાવ્યુ;
 ઇન્દ્ર તણું અભિમાન બિતારી, પારિગતક વ્રજ દયાવ્યુ; ૮
 અભુનનિ ગાઝજીવ અપાવ્યું, અગ્નિનું અજરણુ શમાવા;
 ગદા ભીમનિ અપાવી સહસ્રમણી; દૈતને ગઝાવ્યા. ૯

તેહ માટિ પાણ્ડવ 'છિ બલિઆં, ચેહંતુ રથ હાકિ હરિચરણ;
સજ્જે! મિં કૃત નિશ્રે જાણ્યું: એ 'છિ અચરણ-ચરણ. ' ૧૦

હજી લાજ આપણી રાખિ 'છિ; કરિ આયુધ નથી ધરણ;
સાહિ લાખ પુત્રનિ સ્વામી, સ્વર્ગિં મુદ્ધ નથી કરણ. ૧૧

નહીંતુ એક દિવસ માંહિ મારિ; કાણુ માત્ર માંહિ કરિ લોપ;
ઘનશ્યમન ત્રી પગિ-આગલિ, જીવે કદાદિ કરીનિ કોપ. ૧૨

વૈરાટ રૂપ સભાઈ દેખાડ્યું; તવ જાણ્યા જૂદવ;
શુરિનર મુનિજન સેવિ સવિકો; પાર ન લહિ અશ્વમેવ. ૧૩

સાગર તણું જલ તોલાઈ, વલિ મેઘબિન્દુ કિહિવાઈ,
ભોમિ તણા તૃણની હોઈ સર્જી, હરિગુણ કુણિ નવિ કલાઈ. ૧૪

એક તેજ માંહિથી ઉત્પતિ, નરનારાયણ-જોડિ;
તે હારવા કિમ દિધ અર્જુનનિ? પૂરિ પાણ્ડવતનના દોડ. ૧૫

સહી પુત્ર ખરણ યાશિ માહરા; સજ્જે! સાંભલિ વાત;
કિહિ કયા વિસ્તારી મુર્ખનિ, દ્રોણ તણી વિખ્યાતિ. ૧૬

મુણી વચન સજ્જે કિહિ: સાંભલિ કયા તણુ વિસ્તાર;
દ્રોણાચાર્ય સેનાપતિ કીધા; હરખ્યા ગુરુ તેણી વાર: ૧૭

“માગિ, માગિ, વગ આપું, રાજ!” મુણી ગુરુનાં વચનન;
કણું દુ:શામન શકુનિ મિલી, વિચાર કરિ, રાજનન! ૧૮

“મુધિધરિનિ જીવતા સહી, આપુ અમનિ અશ્વમેવ;
ફરી છૂત રેમાડી રાજિ દરાવી, કાલિય વનિ તતખેવ.” ૧૯

એહવા કપટ જાણી ગુરુ કિરિ: “મૂર્ખ! શું જોણુ વાણિ?
મિં જાણ્યું, ધિરિ તેડી ધરમનિ, રાજિ અર્ધ અપાવેશ, જાણિ.” ૨૦

તવ દ્રોણાચાર્ય કપટ ફરી જોણા: “સહી વર આપું જાણિ;
અર્જુન નહીં દુઃ એહનિ પાશિ, તુ સાહેજ નિરવાણ.” ૨૧

એમ કહી વર આપુ દ્રોણિ, તે પાણ્ડવિ જાણી વાત;
આવીનિ દ્રુતિ સમલવાચ્યું ધર્મનિ; બીધા મનિ સાક્ષાત. ૨૨

ધર્મિ અર્જુનનિ કલ્પ માંદીઃ " ગુરુષ્ઠ આપ્યું વરદાન;
 સાહી જીવતુ મુઝનિ આપશિ, દુઃખ દેશિ દુર્યોધન રાજન." ૨૩
 મુણી અર્જુન કિલિ રાજનિઃ " તદ્ભ્યો રાષ્ટ્ર મનિ વિશ્રામ;
 જી તમનિ દ્રોણ સાહવાનિ આવિ, તુ હં મારેય હામિ. ૨૪
 હં જીવતા કુણ સાહિ તમનિ? સ્વર્ગ મૃત્યુ કર્કે એક;
 કર પ્રતિગ્ન્યા જી તમનિ સાહિ, મુણિ, ધર્મરાષ્ટ્ર! વિશેષ. ૨૫
 વલી પ્રતિગ્ન્યા એક કર્કે છું: " અસત ભાષિ ચેદ,
 વલી ક્ષત્રી રણ્યુ પાણુ નાહસિ, સહી પાતક મુઝનિ તેહ." ૨૬
 એહવી આશ્વાસના દીધી અર્જુનિ; વજ્રદાવ્યાં નીસાણુ;
 કૌરવ સહ આઘ્યા રણ્યુ-સ-મુખ; યુદ્ધ માંડ્યૂ વલિ નિરવાણુ. ૨૭
 દ્રોણાચાર્યિં બહુ બાણુજ મૂકી, કીધુ દલ-સર્જાર;
 અર્જુનિ બહુ કૌરવ દલનું, દલન કરચું નિરવાણુ. ૨૮
 શકુનિયં સિદ્ધિદેવ ભાકિ છિ; મૂક્યાં બાણુ, અનેક;
 મૂકિ અસ્ત્ર તે છેદિ આવતા, અન્યોન્મિ રદિ એકેક. ૨૯
 રાય યુધષ્ઠિર મનિ વિભાશિ; " અનેક વીર છિ સાહિ;
 તે હતાં મુઝનિ કિમ સાંસિ?" એમ કહી યુદ્ધ બાધ. ૩૦
 આવી બાણુ છ મારયાં ગુરુનિ, કરી યુદ્ધ રાજન;
 કૌરવ એક રાજય આબ્યુ, યુદ્ધ કરવા અભિમન ૩૧
 મારી અશ્વ, રથ ભાંજી તેહના; વિરથ કરચુ તે રાષ્ટ્ર.
 લેષ ખર્જ નિ કાપ્યું જૂસર્, અભિમન જીપરિ ધાષ્ટ્ર. ૩૨
 કાંપ્યુ પારથ-પુત્ર કર સાહી; અધર રણુ મહી સાથિ;
 " મૂક્યુ મનયં જલ્પું નહીં, મારું એ સહી પૃથ્વીનાથ." ૩૩
 એમ કહી આબ્યુ શશ્વ જીપરિ, મારી એક લિષ્ટ સાંગિ;
 મહી પાછી નાંખી આવતી, અભિમનિ મિ કરી ભાગિ. ૩૪
 " બહુ, બહુ," કરી શશ્વ કિલિ, " ઓહરુ આવિ, કરીઈ સર્ગ્રામ." ૩૫
 તેણિ સમિ બાલક મનિ જણિ બીમ અબ્યુ તેણિ હામિ. ૩૫

જેનિ કિહિ: “એ ક્યાંહયુ આવ્યુ, કાલરૂપ માહરિ કેડિ? દેખી, ભૂપ! સુદ્ધ તિહાં કરવું; રથ-સારથિ માહરુ જેડિ.” ૩૬
સગ્ગે કિહિ: સાંભલિ, ધૃતરાષ્ટર! બીમ તણ મહિમાધ.
ભાઉ કિહિ: સાયર-ગુણ હરિના, મિં મૂઢમતિ કિમ દિહિવાધ? ૩૭

૨. સંશપ્તકવધપર્વ—

કડવું ૩ જૂનું—રાગ સામગ્રી

બીમ શસ્ત્ર ભૂપતિ કરિ સુદ્ધ તતખેવ જી;

વીર થયા મહી ગદા અશ્વમેવ જી.

૧

હાલિ-અશ્વમેવ બિહ્ન હરિ ગદા મહીનિ, લાડિ વીર અમર્જ;

ધાધ ધાધ મારિ નિંધરા ધ્રુજિ, અયડાએ બહુ અર્જ.

૨

સમીપિ થયા બિહ્ન પડયા પ્રથવી; કૃતવર્મા આવ્યુ તહો;

રથ માંહિ માલી શસ્ત્રનિ તે, ભેધ ગયુ તિહાંયુ સહી.

૩

શતાનીક કલ્યુકુંઞ્ચર સુકૃતનુ, વખકેતુ સાહમું જાધ.

બિહ્ન સુભટ સરખા આવિઆ; સર્કામ સજલુ યાધ.

૪

કલ્યુકુંઞ્ચરિ બાણ મૂકી, વિરથ કીધુ તે વીર;

તવ મિલી પાસિ આવિઆ, સુત દુપદીના નરધીર.

૫

તેણિ સમિ ગુરુ વિચારી, ધરમ પાસિ જાધ;

યોધા કો પાસિ નથી તવ, નથી કો તેહનિ સાહિ.

૬

એહવું વિચારી ધરયા તિહાં; પગ્યાલના તે યોધ,

રથ ચક્ર રાખી ધરમનાં, તેણિ બાણ મૂક્યાં કોધિ.

૭

તેણિ આવતુ રાખ્યુ દ્રોણનિ, જિમ સિન્ધુ રિહિ મરનદ;

સમીપિ આખ્યા બીમ અણુન; ગાદિ કરિ સર્કાનાદ.

૮

ફરી પાણુ દ્રોણ કિહિ: “સાંભલિ કુન્નેધનન!

ધરમનિ કિમ સાહું અહમ્યો? પાસિ બીમ નિ અણુનન.

૯

- તત્કાલ એ મુકાવિ સહી, સો કડ આદિ ઉપાય,
ભીમ અર્જુન અદૃષ્ટ થાઇ, તન પ્રદેશ હું ગઇ ” ૧૦
- તેણિ સમિ બોલ્યુ મુગર્ભા, કન્નિયત દેશનુ નાય
“ વૈગટ કેરા નગરનૂ માતરી, વેર ઊં એ સાથિ ૧૧
(અદ્ભ્યો) પાય ભાત છૂ અતિ બલિઆ, કદ યુદ્ધ અર્જુન-સાથિ;
પ્રતિભા પાલૂ ખરી હું, મુણિ તૂ, કૌરવ-નાથ ! ” ૧૨
- ધમ કહી દક્ષિણ દિશા અનગા, ગયા પાયિ ભાત,
પુન્યદાન કડી મોકલ્યુ એ, ફૂત કિલિવા વાત ૧૩
મુણી વાણી ગજ તણી, અર્જુન યુદ્ધ જાઇ,
યુધિષ્ઠિર કિલિ “ માતરી દાવિ, કૃણુ કરશિ સાહિ ? ” ૧૪
અર્જુન કિલિ “ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ઊં, તે કરશિ તેહનુ અન્ત,
અભિમન, સાત્વિક, ગેરગઠ, રાખશિ સહી બધવન્ત ” ૧૫
ધમ કહી અર્જુન આદ્મુ, મુશર્મા ગયુ વીર,
હાસિ કગતુ અતિ ધણૂ, ગજનાદ કીધુ ધીરિ ૧૬
કૃષ્ણ તે અર્જુનનિ કિલિ “ એ તમિ ઊં ગા કાન્નિ ?
મિ તુ એવૂ પ્રીઠી, હન્ધિ અર્ગિ જના આજ ૧૭
તમ અરણુ-સમીપિ માટિ, જનશ્ચ કગિ હાસિ ”
ધમ કહી પૂરુષ દેવ ત્ત, પાન્નઅજન્ન, પડિઉ ત્રામ ૧૮
તેજ બા સહધ ગયા, જાણુ તણુ કીધુ પ્રહાર,
નદી આલી રધિરની નીક, થયુ ઊં બહુ સદ્વાગ. ૧૯
તેણિ સમિ તિદા દ્રોણુ ધાયા, આબ્યા ધગ્મનિ પાશિ,
સમીપિ દીદા યુધિષ્ઠિર, પામિઆ મનિ ત્રાસ ૨૦
ધીરજ આણી ધરયા ધમ ગઇ, ધગિઆ ધનુષ નિ જાણુ
એક જુગન્ધર નાજ હવુ તેણિ, કરયુ પ્રહાર અતિશે જાણિ ૨૧
મયોદા ગખી દ્રોણની, પછિ જપનુ કોધ,
દસ જાણુ.મારયા શિખરડીનિ, પાય અભિમન યોધ ૨૨

- વાદ્યદન્ત નિ સીધસેન સાન્વિક, યુધિષ્ઠિરનિ દસ અણિ;
પછિ મૂક્યાં સકલ યોધિ તિહાં, દ્રોણ-જીપરિ બાણ. ૨૩
- વલી બાણ ત્રણશિ મૂક્યાં, દ્રોણ યુરુષ આણી રીસ;
જુગન્ધર વાદ્યદન્તની સેના, છેલ્લાં તેહનાં શીસ. ૨૪
- તેણિ સમિ સુશર્માનિ છતી, આવિઆ અભુન્ન;
ઠરિ દસ સર્દાર જાતાં, પણિ યુધિષ્ઠિર-પાશિ મન. ૨૫
- ધર્મ આગલિ આવિઆ; આનન્દ અર્કિ ન માષ.
એવિ સૂર્ય અસ્તાર્જુન યયુ; સહ યોધ મન્દિરિ જાષ. ૨૬
- અમિત નિદ્રાવશિ થયા; ગર્ભ રાતિ થયુ પરભાત;
સકલ દલ મિલી આવિઆ, બિહુ રથુભોમિ વિખ્યાત. ૨૭
- અભુનિ આવી બાણ મૂક્યાં: “ કરે દસ-સર્દાર.”
તેણિ સમિ યોધ આવિઆ, બહુ ભૂપતિ તેણી વાર. ૨૮
- સુધર્મા નિ વલી સુબાહુ, તેણિ કરયે યુદ્ધ અનન્ત;
પછિ બાણ મૂકી અભુનિ, તે બિહુન આણ્યુ અન્ત. ૨૯
- વલી એકિનાન યોધ હતા, સુશર્માના ચેહ,
તિહાં ગયા અભુન યુદ્ધ કરવા, દતિણ દિશાષ તેહ. ૩૦
- દસસહસ્ર નારાયણી ચે, મોકલ્યા કૌરવની સાહિ;
નાગવલ્લુના વીર ગયા, તિહા યુદ્ધ સખલ યાષ. ૩૧
- પછિ કોધ આણી અભુનિ, એક મૂકયુ તીવ્રબાણ,
વિશ્વકર્માષ આપેજુ છિ, અછેદિ તે નિરવાણ. ૩૨
- તેણિ યોધ બહુ સર્પાનિઆ; વિકલ ક્રોધા જાણિ;
અશ્વ ગજ નિ મહારથી, ધગણિ પડ્યા તિજ પ્રાણ. ૩૩
- વલી વાયુ કેરુ અશ્વ મુકિજિ, તવ નાહ્યા સહ કો યોધ;
ગજ અશ્વ રથ તૂટી પડિ રણિ; અભુન ક્રોધ ક્રોધ. ૩૪
- એક દસ રત સહસ્રધા, લક્ષ આયુધ મૂકિ જોડિ;
આગલિ જાતા વાધિ ધણા, દસ લાખ થાષ કોડિ. ૩૫

ધમ બાણ મૂકી અણુનિ, દલ કર્યું તિહાં સદ્ગાર;
તેણિ સમિ ધર્મરાષ્ટ્રિનિ ઐહવા, દ્રોણ દરિ હિ વિચાર.

૩૬

ઊથલુ

વિચાર દ્રોણિ કરી વેગિ, રથ તિહાં હાંક્યુ સદી;
ભાઉ કિહિ: ધૃષ્ટદ્યુમ્ન તે સમિ, દ્રોણ આગલિ ગયા વહી.

૩૭

કંડૂં ૪ થું—રાગ એજ

સન્ને કિહિ: સાંભલિ, રાષ્ટ્ર હ!

દ્રોણુનિ દેખી ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ધાધ હ.

૧

• હાલ-ધાધ આવ્યુ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન; બાણ મૂક્યાં ગ્યારિ;
દુમ્પ આવ્યુ તેણિ સમિ; તેણિં કર્યું મુદ્ધ અપાર.
તેણિ સમિ તિહાં આવિઆ; દ્રોણિ વિચાર્યું મલિ;
“હાવિ સાહું હું ધર્મનિ; દૂર હિ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન.”

૨

૩

પગ્યાલનુ એ બૂપતિ, શતજિત એહૂં નામ,
તેણિ બાણ મૂકી દ્રોણુનિ, મર્યાદ રાખી હામિ.
એહૂં નેછ પ્રાક્રમ બાણ મૂક્યાં, દ્રોણિ આણી ખેદ;
શતજિત સાધિ બૂપતિનુ, કર્યુ તવ સિરઁછેદ.

૪

૫

વહી આવિઉ શતાનીક, પૈરાટનુ તે બાત;
ત્રણ બાણિ તેહનિ મારિઉ; પડ્યુ ધરણીપાત.
પછિ હાંક્યુ રથ ઊતાવલુ; આવ્યા મુધિષ્ઠિરની પાશિ;
અકરમાત દ્રોણ આગલિ દેખી, ધર્મ પામ્યા ત્રાસ:

૬

૭

“સાહિ ઈહાં ક્રોધ હિ નહીં, સારથિ! રથ હાંકિ તતકાલ.”
આવ્યા નાહસી અખિમન પાશિ, જિહાં ધૃષ્ટદ્યુમ્ન પગ્યાલ.
નાસતા દેખી ધરમનિ, બીમ નિ મટારગછ ધાધ;
દીકું ટકોદર દુર્યોધનિ, દલ સર્વાનિ લેછ બાધ.

૮

૯

પુત્ર પિતા તિહાં બિહ વીટિઆ, તિહાં યુદ્ધ કરિ અચણ્ડ;
અશ્વ ગગ્ગરય બહુ મહારથી, બીમિ કરયા ચતખણ્ડ. ૧૦

તેણિ સમિ ગુરુ આવિઆ, ધર્મરાષ્ટ્ર છિ ચાંહિ;
ધૃષ્ટદ્યુમ્ન-સાત્વિક-સર્વ સેના, ધૃષ્ટસેન, અભિમન ત્યાંહિ, ૧૧

ધરયા તે સહ દ્રોણ-બિપરિ; બાણ મૂકી ખેવ;
સાત્વિક અભિમન બાણ મારિ, વડી ધૃષ્ટદ્યુમ્ન અશ્વમેવ. ૧૨

શત્રુસેન-ધૃષ્ટસેનિ પાંચ બાણિ, વ્યાકુલ કીધા દ્રોણ;
“અહમો જીવતાં યુધિષ્ઠિરનિ, કુહુ રે, સહિ કાણુ?” ૧૩

જોઇ પ્રાકમ દ્રોણ કાણુ; બાણની કરી વટિ;
દૃષ્ટસેન મારી પાડિઉ; યોધ નવિ દીસિ દણિ. ૧૪

એક ખેમરાજ મારિઉ, નવ બાણ મૂકી ખેવ;
એક છત્રજિતનુ કુંઅર આવિઉ, તે પાડ્યુ અશ્વમેવ. ૧૫

દલ નિકન્દન ઇમ કીધું બહુ, ગુરુ દ્રોણિ આણી રીસ;
શાણિતની સરિતા વહી, પ્રસે કરિ જિમ ઇસ. ૧૬

યોધ પામ્યા બર્જ બહુ; દસ દિસિ નાઠા જાઇ.
ધર્મ-આદિ દ્રોણ-આગલિ, કૃષ્ણિ નવિ રિહિવાઇ. ૧૭

પૂંઠ દેઇ સરવ પલિઆ; પાણ્ડુ-દલ થયાં બર્જ;
તવ શર્મ પૂરયુ દ્રોણ ગુરુહ; કૌરવ હરખ પામ્યા અર્જિ. ૧૮

આનન્દ પામ્યુ દુયોધન; વજ્રાબ્યાં નીસાણ;
કરણ સુભટ આગલિ તિહાં, મુખ ચિકુ ઉચ્ચરયુ વાણિ: ૧૯

“આજ પાણ્ડવનું, સેન નાસિ, પમાડુ યે હારિ;
આજ એહવા મારીઇ, નહોં આવિ બીજ વાર. ૨૦

બીમ વીટયુ મુહુ દિસિ, આપણિ યોધ અનન્ત;
પુત્ર સાચિ વૃકોદરનુ, આણીઇ તાં અન્ત. ૨૧

જીત આપણી નિશ્ચે હોઇ, ” એમ કિહિ દુયોધન.
કરણ કિહિ: “એ આદિ છિ, બીમ અનિ અણુન. ૨૨

- અનેક વાધક શુ વદુ છુ? જુ જાણશિ એ જીમ,
 હુ દામ દાતશિ આપણુ, વધી દ્રોણુ જીતનાનુ નીમ. ૨૩
- પ્રભવ્યા દુ ખ દીધા ઘણા, તે વીમરિ કિમ આજ ?
 રણયુ એ નવિ ઝોસગિ, મહા લગિ હોધ પ્રાણ માજ. ૨૪
- એ ફરી હવે આવશિ, દ્રોણુ કરગિ નાં,
 ચાલુ આપણુ સગવ જૈછ, સાહિ ગુરુની પાગિ ॥ ૨૫
- એહવુ મુણી કૌરવ આવિઆ, સકન દન લેધ સર્જિ,
 પાણકવ તિહા સવિ આવિઆ, તે મિત્યા અઝોઅઝિ ૨૬
- અન્ધ વનવુ બોલિઉ તિહા સાબલુ સજ્જે ॥ વાત,
 દ્રોણિ પ્રાકમ જા કરચુ, મહાયોધ ખલિઆ ખ્યાતિ ૨૭
- દ્રોણુ-આગનિ કુણુ નાહા ? રણા કુણુ ? કિલિ, વીર !
 અશ્વ એહના કુણુ વર્ણુ તે ? કુણુ મુખટ ગણધીર ? ૨૮
- (મુળી) સજ્જે કિલિ સારિવકના ઊ, અશ્વ શ્વેત મુગણુ,
 મુધશ્ચિના પીત વગણા, શ્યામજગ સદ્ગનિ જાણુ ૨૯
- જીમ ગ્રહિ દમ સહસ્ર મણુની ગદા, અશ્વ ધૂખન-રજા,
 ધનુન આખુ વાયુધ, તેહ્નિ, કુણુ કરી રાજિ ભાજ ? ૩૦
- ધનુન રાનણુ હરતનુ ઊ, ગદોરગજનિ તથિ
 ટેશ જિલા, પીતવર્ણુ અઝિ રાતા નેન રાક્ષસનાથ ૩૧
- અશ્વ રજા કરી નવા નના તેહ્નુ મેધ ન જાણિ પાર,
 મિત્યા દન મિદ્ધ અન્ધોન્ધિ, તેનુ કહ તુઝનિ વિત્તા ૩૨
- જીમ નિ દુમચરણુ ભડિ, મુનિ કૃપા નિ સારિવક,
 ખત્રસેન આવ્યુ જયદ્રથ-આહુમ, દુપદ અનિ માહુક ૩૩
- ખિદાનમિન્દુ વૈરાટ્ય વરિ, વધી વટિ ધગ્મ નિ રાદ્ય,
 અશ્વત્થામા નિ સુત અન્નુનનુ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ચુરુ મમતુન ૩૪
- રાતાનીક પુત્ર જિતક તણુ, જૂતરાજિ કીવુ નાર,
 દુપદીના પુત્ર ઊ તિહા, કરણુ આવ્યુ પાગિ ૩૫

જય વિજય નિ જૂવિત, એણિ તણુનુ આપ્યુ અન્ન;
 એહનિ આગલિ રહી કો નવિ સકિ, એહુ સૂર્યપુત્ર જાણવન્ત. ૩૬
 અણુખુસ નિ ગટોરગછિ, પાડ્યુ રાજ ચક્રનિ-સાય;
 એમ અન્યોન્ચિ સંક્રામ આપ્યા, સકલ પ્રયતી-નાય. ૩૭
 તેહનિ સમિ હસ્તી ચઢી આવ્યુ, રાય દુર્યોધન;
 ભીમ જીપરિ આપ્યુ ધરી; ઉરિ ગદા ભારી તનિ. ૩૮

૩. ઊથલુ

ગદા ભારી ભીમનિ ત્યાહરિ, વૃકોદર કોધિ ભરયુ,
 ભાઉ કિહિ: કૈરવપતિ; યુદ્ધ કરવા સમ્યરયુ.

૩૯
 ૧૪૬

કહનું ૫ મું—રાગ ગુડી

વૈશંપાયિન કિહિ: સુણિ રાષ! ભીમ સુભટ દુર્યોધન પ્રતિ જાણ;
 શીમ ફેરવી ભારી ગદા; ધન ધનુષ હસ્તી પાડ્યુ તદા. ૧
 કૈરવ-પતિ તવ વ્યાકુલ થયુ, એક એવંજપતિ આવિઉ;
 વીર વૃકોદરિ એક એહુ જાણ, છેવું શીમ; મ્હેન્નિ તિજિઆ પ્રાણ. ૨
 નાહકું દલ; કૈરવ પામ્યા ત્રાસ; તવ ભગદત્ત આવ્યુ ભીમનિ પાશિ;
 સુપ્રતીક હસ્તીનું નામ; ચઢી ચર આવ્યુ સંક્રામિ. ૩
 ધસ્યુ હસ્તી રથિ મૂક્યુ પાગ; ભાગી રથ અથ દીધા બિ ભાગ;
 સાહી ચૂંદિ ઠરી નાખ્યુ મહી; બહુ આંટા ભરી ગ્રીવા થહી. ૪
 (તવ) કૈરવસેનિ યયુ નિજિકાર; (તવ) ભીમસેનિ મનિ કરયુ વિચાર;
 થહી ચૂંદ, આંટા કાઢિઆ; ઉદર હેંદિ તે પિશી ગયા. ૫
 પ્રાગજિત એક દેશનુ રાષ, હસ્તી ચઢી ભગદત્ત પ્રતિ જાણ;
 તેણિ આવી મૂક્યાં જાણ; ચઢ્યુ કોપ ભગદત્તનિ જાણિ. ૬
 તોમર સાંગિ હસ્તી પાડિઉ; પ્રાગજિત રાજ ભારિઉ;
 આવ્યા ધરમ સમલ સેના લર્ષ; સાત્ત્વિક આગલિ જીણુ જર્ષ. ૭

હસ્તીઐ રથ સૌંદિ ગ્રહી, બેડાડોનિ નાખ્યુ મહી;
 માદવ આગિ બેસા રહ્યા; નાખિ હસ્તી રથ નવિ જામ કિહાં. ૮
 દન્તુસર પગનુ કર્યુ પ્રહાર; બહુ પાણ્ડવ દલનુ દર્યુ સર્વાર;
 મદગલિત મારિ ઉન્નત; કરિ યુદ્ધ અદ્ભુત ભગદત. ૯
 સુપર્વા એક રાત્ર નામ, અનિશિ તેણિ કર્યુ સર્દ્રામ;
 ગજદન્તુસર રદિ બેદિઉ, ભગદત્તિ મસ્તક બેદિઉ. ૧૦
 તવ પાણ્ડવનિ પડિઉ ત્રાસ; ચુકુ દિશાઇ થયુ નાશ;
 તવ અર્જુનિ દીકુ દલબર્જ, સંસપતકનુ મૂક્યુ સર્જ. ૧૧
 દક્ષિણ દિશા રથુ છૂતી કરી, તવ હાંક્યુ રથ વેગિ નરહરિ;
 આઘ્યા ક્રોધ કરી મૂક્યાં બાણ, અહિદ ભગદત્તિ માર્યાં નિરવાણ. ૧૨
 તે રાર અર્જુનિ કાપ્યાં આવતાં; બીજાં મૂક્યાં મનભાવતાં;
 પછિ પારથનિ અદ્ભિ ક્રોધ: “હાવિ હું એહનુ કહું સોપ.” ૧૩
 ત્રણ બાણિ ભાંન્યુ રથ-ધ્વજકપક; હસ્તી-પાખર કીધા રાતખપક;
 તવ કોપ્યુ ભગદત્ત મહાવીર, હસ્તી એક કાદ્યુ મહાધીર. ૧૪
 હસ્તી બેપરિ ચલાવ્યુ સહી; મૂક્યાં અર્જુન બેપરિ બાણ રહી;
 તવ દીકું અભ તે આવતું હરિ; તે લીધું રદિ આવતું ધરી. ૧૫
 તવ રથ અભ થઈ નિર્ભાલ્ય; અર્જુનની કીધી સમ્ભાલ;
 જોઇ પાર્થ મનિ વિસ્મિ થયુ, શ્રીકૃષ્ણથ વામક બોલિઉ: ૧૬
 “સ્વામી ! અપ્પડવું કાં તહમ્મેા કરું ? આવિ અભ તે પોતિ ધરું;
 હું કરિ નથી ધરણુ બાણ ? સહી છેદત આવતું નિરવાણ. ૧૭
 મિં માહરિ કામ નીપજિ નહીં, તવ, પ્રભુ ! રક્ષા કરજ્યો સહી.
 કાં પ્રતિગ્ધાનુ કરુ છુ ભર્જ ?” તવ સુણી વચન બોલ્યા શ્રીરજ: ૧૮
 “અરે અર્જુન ! તું જાણતુ નહીં, હું આરિ રૂપિ રથુ હું સહી;
 એકાન્ત કારણ બીજું જૂઠું શ્રેષ્ઠ, એક નિદ્રા નવિ જૂઠું દષ્ટિ (?); ૧૯
 હું સાથિ સહી જાણિ આરિ, લીધું અભ, તેહનુ કહું વિસ્તાર:
 નરકાસુર કહિ હવું એહ; પામ્યુ હું માહરિ માર્યુ તેહ. ૨૦

વૈષ્ણવ-અરુ તું જાણિ સહી, એ સિહિવા કો સમરય નહોં;
 તે તુ મિં લીધું સહી આજ, હવિ અર્જુન! કરિ એહનુ ત્યાજ." ૨૧
 એહવાં વાધક શ્રીકૃષ્ણનાં સુણી, બાણવૃષ્ટિ નરિકાધી ઘણી;
 ઘણા એ વિશ્વકર્માની ઘડી, કટકા સાત થે પૃથવી પડી. ૨૨
 તવ કોપુ યુદ્ધ કરિ ભગદત્ત; પ્રેરયુ દસ્તી એક મહા હિન્મત્ત;
 તવ અર્જુનિ મૂઝ્યું બાણ; પિહું રુદિ શિર ભેદું જાણિ. ૨૩
 પાડિ ચીસ ચાલવાની નહોં ગતિ; ચાંપી પાગ પ્રેરિ ભગદત્ત;
 થયુ વ્યાકુલ માનિ નહોં, દરિદ્રની સ્ત્રી પિરિ સહી. ૨૪
 તે શરીર સફેચી પડિઉ મહી, અરધચન્દ્ર અર્જુનિ ઝહી;
 મારયું રદિ ભેદું સહી જાણિ; પડયુ ભગદત્ત તિજિઆ પ્રાણ. ૨૫
 પછિ કૌરવમેના વ્યાકુલ ઘર્ષ; શકુનિના બિ પુત્ર આવ્યા સહી;
 એક બાણ મારી અર્જુનિ, ભેદું રુદિ; પમાડયુ પતન. ૨૬
 વહી પાચશિ આવ્યા યોધ; તે મારયા પાર્થિ મનિ ધરી ક્રોધ;
 પછિ શકુનિ આવ્યુ તત્ખેવ; બહુ મામા કાધી અવરયમેવ. ૨૭
 તવ બહુ આયુધની કાધી વૃષ્ટિ; અન્ધકાર માહિ કો નવિ દીસિ દૃષ્ટિ;
 જ્યોતિ-અરુ મૂઝ્યું તેણી વાર, અર્જુનિ તવ ટાલ્યુ અન્ધકાર. ૨૮
 તવ જલ-અરુ મૂઝ્યું શકુનિ; સુરય-અરુ મૂઝ્યું અર્જુનિ;
 સૂક્યું જલ; શકુનિ પડયુ દૃષ્ટિ; તવ અર્જુનિ કાધી બાણની વૃષ્ટિ. ૨૯
 સહી ન શકયુ; નાહકું તત્ખેવ; દેવદત્ત પૂરયુ અવરયમેવ;
 અર્જુનિ હવ કરયું સર્જાર; દ્રોણાચારય આવ્યા તેણી વાર. ૩૦
 તવ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન આવ્યુ રણધીર; કરિ યુદ્ધ અન્ધોઅન્ધિ વીર;
 પન્થાલનુ એક નીલક નામિ, કરિ દ્રોણસુત-સાથિ સર્ગ્રામ. ૩૧
 અશ્વત્થામાઇ એક બાણ મુકિંગે; નીલરાજનું મસ્તક છેદિંગે;
 બીમસેન તવ ક્રોધે ભરયુ, રય મુકી રણ માંહિ પરવરયુ. ૩૨
 પછિ કૌરવપતિઇ મુકયા પન્થાસ, તવ કર્ણ મુહાટ આવ્યુ બીમ-પાથિ;
 અન્ધોઅન્ધિ બહુ મુકિ અરુ, નાનાવિધનાં તે તિહાં રુઅ. ૩૩

તવ દ્રોણાચાર્ય આઘ્યા અવરયમેવ, પછિ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ધાયુ તત્ત્વેવ;
 ભૂતજ્ઞ ભમિ તવ જિહ્વા રાષ્ટ્ર, ધૃષ્ટદ્યુમ્ન ઊપરિ તે ધાષ્ટ્ર. ૩૪
 દુષ્ટસુતિ મનિ આણિ રીસ; જિહ્વા-જૂપતિનાં છેલ્લાં શીસ;
 ઠણું દ્રોણ-આદિ સહ મિલિ; કરિ યુદ્ધ સાત્ત્વિક-ભીમથં વલી. ૩૫
 દ્રોણિ પાણ્ડવ-દલ કીધૂં નારા; ભીમપ્રહારિ કૌરવ સહ ત્રાસિ;
 અન્ધોઅન્ધિ દલ પડિછાં મહી; સૂર્ય અસ્તાર્જુન પામ્યુ સહી. ૩૬
 આપ-આપણિ મન્દિરિ જાષ્ટ્ર, સન્નિધિ કિલિ: સુણિ, કૌરવરાષ્ટ્ર!
 ભાઉ કિલિ: આતા સહ સુણ, અનન્ત મહિમા શ્રીહરિ તણ. ૩૭

૧૮૬

૩. અભિમન્યુવધપર્વ—

કંઠ્યું ૬ કું—રાગ એજ

વૈશમ્પાયિન કિલિ: સુણિ, રામ! પૂરવ તાહ્સરાતુ મહિમાષ્ટ્ર;
 ગઈ રાતિ; હવુ પ્રાતરકાલ; દ્રોણ કલિ ગયુ દુર્યોધન જૂપાલ. ૧
 નામી શીસ સુખિ ધમ બોલિઉ;
 “સ્વામી! તહ્મ્યો વર આપ્યુ, તે શુ ચિછિ?
 “આઘ્યુ હાથિ શિ મકે ધર્મ? રાણુ, તે મુક્તિ કુદુનિ મર્મ.” ૨
 સુણી વાઘક બોલ્યા ગુરુ દ્રોણ: “અણુન છતાં ધર્મનિ સાહિ કોણુ?
 “એ સહી જાણુ નર-અવતાર, રથ દ્વાકિ ચેહ્નુ જગદાધાર.” ૩
 ધન્વ-ધ્રુવિ એ નહીં જતાષ્ટ્ર, તુ મિં કિમ સ-મુખ જોવાષ્ટ્ર?
 જુ તૂં મુઝનિ કિલિ આજ, કરેસ યુદ્ધ અદ્ભુત, તાહ્સરિ કાજિ.” ૪
 દુર્યોધન ચરણિ લાગી કિલિ: “સ્વામી! તૂં રાખિ તુ રાજિ રિલિ;
 “કાલિ અણુનિ મારચુ જગદત, સેન સહતુ આપ્યુ અન્ત. ૫
 : તંહ્મ્યો ચેહ્વાનિ કરચા મૂર્ખાંષ્ટ્ર, અભિમન મે બાલક રિલિવાષ્ટ્ર.”
 એમ કહીનિ લાગ્યુ પાષ્ટ્ર; પછિ કિલિ દ્રોણ: “સુણિ, કૌરવરાષ્ટ્ર! ૬

ભીમ કિદિઃ “ સુણિ, પુત્ર ! સર્વદા, મારી ભરૂં કરૂં મારી ગદા;
તું આગલિથી કરજ્યે દાર; પૂઠિ અહમ્મો કરચું સર્જાર. ” ૨૦

સુણી ધરમ-ભીમ તણાં વચન, નાગી સીસ ઊડ્યુ અભિમનન;
કાપ સહિત અર્જુ તિહાં કટકડિ, પ્રથવી-ભારિ શેષ આંકુ પડિ ! ૨૧
ધનુષખાણુ બહુ બાયા હારી, સેવક રથ વ્યાપ્યુ સજ કરી;
પિદિરી ટોપ થયુ આરદ; જોષ યોધા થયા દિગ્મૂઢ. ૨૨

શર્જનાદ સ્વર વેગિ કરી; હાંક્યુ રથ, તલિ આવ્યા તુરી;
અતિ બલ મર્વિંદ હરખિ બરયુ, કૌરવદલ-વુહુ જૈ ભેયુ કરયુ. ૨૩
સૂર્ય-ઉદિ માડ્યુ સર્જામ, શર્જનાદ-સ્વરિ ઝાડી દામ;
ખાણુટ્ટિ અભિમન બહુ કરિ; પૂઠલિ પાણ્ડવ-દલ પરવરિ. ૨૪

બહુ વીર અભિમન ઇમ ભડિ; રૂઢ-મૂંડ અવની રડવડિ;
રથા આગલિ તે કીધા ચૂર; કરી ધીર ગદ માહિ પિકુ ચર. ૨૫
વજ્રહાવાં વાજિત કૌરવિ; નીકલવા સમરથ નહીં હવિ,
આવી દારી ઊશુ દુષ્ટનિદ્રથ; તિહાં પિસવા કો નહીં સમરથ. ૨૬

પિકુ વીર અભિમન વુહુ માહિ, અનન્ત દલ યોધા છિ ત્યાંહિ;
પાર્યપુત્રિ મનિ આણી કાપ, સકલ સેનનુ કીધુ લોપ. ૨૭
અભિમન મારિ આયુધ-માધ, ગજરથ હય બહુ કટકા થાધ;
મેહલિ બાણુ જૈયાનિ ત્રિશલ, ફરશી છેદિ કટકનાં મૂલ. ૨૮

સબલ સાગિ લોહની તરવાર, મારી કટકનુ કીધુ સર્જાર;
મરતક પડતાં દીસિ ઇમ, તાડ તણાં ફલ મહી પડિ જિમ્મ. ૨૯
કાપી ધનુષ-ધન પાડ્યા તુરી; કાપિ જોતર રથ ચક્ર જૂસરી;
ત્રુટિ આબૂણુ રતન સોભા થે ધણી; પાડ્યાં કુણ્ડલ મુગટ મહામણિ. ૩૦

પડિ અર્જુની આયુધ અથડિ; પાડી સીસ નિ યોધા પડિ;
અર્જુન-કુંભરનિ ચઢિજી ચર, જિમ વાધિ સાગરનું પૂર. ૩૧
પડ્યુ ત્રાંસ અણિ સાંભલી, આવ્યા કૌરવ યોધા મિલી;
કૃપાચાર્ય, કણ્વ, કૃતવર્મા, સત્ય, વેરી વાપસ મિત્યા સકલ. ૩૨

દ્રોણસુત સાથિ દુઃશાસન, શકુનિ સાથિ રાષ્ટ્ર દુર્યોધન;
 આવ્યા યોધ સહ કૌરવ તણા, બાણ તણી વૃષ્ટિ કરતા ધણા. ૩૩
 અભિમનિ બાણ મૂકી છેદિઆં, વલી તણ તણ સહનિ ભેદિઆં;
 દસ બાણિ મારિઉ કણ્ય; કમ્પારવ યે પડિઉ ધરણ્ય. ૩૪
 અસ્વમેશ્વર, સુખણ્ડ, બલવન્ત, દિવ્યસોયનનુ આણ્યુ અન્ત;
 મોટા જૂપતિ તણુ કરિઆ નાસ, તવ રાજ્ય મુદ્રેશ્વર આવ્યા પાશિ. ૩૫
 તવ મૂકિઆં પારથપુત્રિ બાણ; છેલા માદ્ર; મૂઝાં યે જાણિ;
 જોષ કૌરવ સહ નાશી ગયાં; તિહાં દ્રોણાચાર્ય એકરથી યે રહ્યા. ૩૬
 'જિ જિ' શબ્દ કન્યુ સહ દેવિ, શર્જનાદ કુંઅરિ કીધુ તત્ખેવ;
 તવ આવ્યુ રાજ્યનુ યે જાત; એક બાણિ કીધુ મહીપાત. ૩૭
 સગા ધૃષ્ટ રાજ્યના બિહૂં યેહ, અભિમનિ સહ મારચા તેહ.
 પામ્યા ત્રાસ સહ અભિમન યકિ; તેહનિ પાશિ કો આવી ન સકિ. ૩૮
 કૃપાચાર્ય સુગુરુ ઉચ્ચરિ: "જુયો, અભિમન સુદ્ધ કિહિવુ કરિ?"
 મહા યોધ અતલી-બલવન્ત, સહી આપણુ આણિ અન્ત." ૩૯
 સુણી દુર્યોધન વિરિભ થયુ; કણ્ય રાજ્ય સાદમૂં, જોષ બોલિઉ;
 "એ અર્જુન-સુત બલવન્ત સહી;
 તદ્ભ્યો મારુ; બાધુ; ફરી મિલશિ નહીં." ૪૦
 સુણી વચન કિહિ દુઃશાસન; "હું હવડાં છેદેશ તેહનું તન્ન." ,
 એમ કહી મૂકચા બહુ બાણ; છેલાં કુંઅરિ; મુખિ બોલ્યુ વાણિ: ૪૧
 "તિ દમી સાંખી; કાઢ્યાં ચીર; હવડાં, ફુટ! તાહરું પાડું શીર." ૪૨
 પારથ-પુત્રિ મનિ આણી રીસ, તીવ્ર બાણ મૂક્યાં પંચયત્રીસ. ૪૩
 રુદિ ભેદી જિમ પિસિ કાલ, રથ-જપરિથુ પડ્યુ તતકાલ,
 સારથિ રથ ભેધનિ નાહુ જામ; દેખી કૌરવ સહ બ્યાકુલ યામ. ૪૪
 પાણ્ડવિ વજ્રગ્રાવ્યાં નીસાણુ. શર્જનાદ અભિમનિ કરયુ જાણિ;
 ધર્મ ભીમ પામ્યા ઉત્થાસ. કૌરવ-દલ માહિં પડિઉ ત્રાસ. ૪૫
 વૈશમ્પાયિન કિહિ: સુણિ, રાષ્ટ્ર! અભિમનનુ તુંહિ કહું મહિમામ;
 ભાઉ કિહિ: આતાજન! સુણુ, શ્રીહરિ મહિમાનુ જસ ધણ. ૪૬

કર્ણ ૭ મું—રાગ એજ

સગ્ગે કિલિં સાંભલિ, રાજન ! યુદ્ધિ હારયુ છિ દુઃશાસનન;
 તવ તિહા આવ્યુ કર્ણુ સુમણ, અભિમન જીપરિ મૂક્યાં બાણ. ૧
 કાધી વૃષ્ટિ, સહી છયાણુ બાણ; પાર્યપુત્ર તવ જોલ્યુ વાણિ:
 “આવુ, કાકાજી! સેવા કરું; રણસર્ગ્રામિ હું નહોં ઉસરું.” ૨
 સિતેર સહસ્રતુ કાધુ પ્રહાર; ધન્ય ધનુષ કાપ્યું તેણી વાર;
 હાકયુ કર્ણુ; રથ દોસિ નહોં,
 “ભલુ, ધન્ય, ધન્ય,” સવિ કા કિલિં સહી. ૩
 કર્ણુ કિલિ: “બાલક એ હોઇ, એહનિ થં માંડું હું તે સોહિ ?”
 આપ કુંઅરનિ કર્ણ: “કર ધાતિ. તવ કર્ણુ તણુ મુત આવ્યુ બાત. ૪
 કરયુ અભિમન સાથિ સર્ગ્રામ; સંબલ યુદ્ધ કાધું તેણિ ઠામિ;
 બિહુ યોધિ મિલી મૂક્યાં બાણ; અભિમનિ છયાણુ રથ-બાણ. ૫
 અર્જુન-કુંઅરનિ ચક્રિઉ કાપ; કાપી શસ્ત્ર નિ કાધુ લોપ;
 એક તીવ્ર બાણ અભિમનિ મૂકિઉં; કર્ણુસુતનું મસ્તક છેદિજી. ૬
 તવ તિહાં વત્યું હાહાકાર; પાણુ રથ કર્ણિ વાલ્યુ તેણી વાર;
 તેણિ અનન્ત દલ કરયુ સર્દાર; હય ગજ રથ નવિ બાણું પાર. ૭
 જેદી અમ્માડી; ચક્ર જૂસરી; દ્રોણિ મોકલ્યા ગજ બહુ ફરી;
 તેણિ આપી મારયા યોધજ બહુ; તેહ તણી સર્જેયા નવિ લહું. ૮
 અભિમન મારિ આયુધ ધાઇ, યોધ તણા રાત કટકા યાઇ.
 કૌરવદલ ફરી વલ્યું ચઉ પાશ, ધૂમન્વાલા લાગી આકાશિ ! ૯
 એકી ગદ માલિ એકલુ અભિમનન; પુરુ માલિ રણા બહુ રાજનન;
 અભિમન-શોભાં કહી નવિ બાઇ, હસ્તિધૃય માલિ જિમ ભુર્જરાઇ. ૧૦
 વૈશમ્પાયિન કિલિ: સુણિ રાઇ ! સકલ યોધ પાણવના ધાઇ;
 ધર્મ, બીમ, નિકલ, સિદ્ધિદેવ, ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, સાત્વિક અશ્વમેવ. ૧૧
 રક્ષા કરવા અભિમન તણી, આવ્યા યોધ સેના લેખ ધણી.
 પુરુ તણુ કરવાનિ બડાં, ગદા લીમ ગદી જીજુ સર્જી. ૧૨

તૂટી દલ પડિજાં ચહિ પાશિ; બહુ ચોધાનુ કીધુ નાશ;
મૃષ્ટચુમ્ન સાન્વિક ધમ લાડિ, રૂઢમૂંડ અવની રડવડિ. ૧૩

અનન્ત દલ કીધૂં સર્દાર; આભ્યા પુહુ તણુ જહાં દાર;
તિહાં નિદ્રથ જિણુ વીર; એ સમોવડિ નહીં કો ધીર. ૧૪

આણુવૃષ્ટિ કીધી તેણિ ઘણી; છેદી સેના પાણુવ તણી.
ભીમ-આદિ ચોધ સવિ કોષ, નિદ્રથિ દારિ મનાભ્યા સોષ. ૧૫

અચલ મેરુ જિમ હાલિ નહી, તિમ નિદ્રથ મુખિ રહ્યુ સહી;
કુંઅર એકલુ છિ પુહુ મોહિ; કો પામિ નહીં જવા ત્યાહિ. ૧૬

ધર્મ ભીમ બહુ કરિ ઉપાય, નિદ્રથ આગલિ નહીં જવાધ;
“હાધ, હાધ, હાવિ શં યશિ ? એકલા કુંઅરનિ અહીં મારશિ.” ૧૭

ધમ દુઃખ ધરી ધર્મ આણીનિ ખેદ;
મુખ તણુ પુત્ર લિહિણુ નથી બેદ;

હુધ અણુન તુ કાહિ સહી; અહમ્મે કોષ જવા સમરથ નહીં. ૧૮
રહ્યુ દુષ્ટ દારિ નિદ્રથ; પિસવા દિધ નહીં સમરથ.”

ધમ ધરી કોષ આત્યા શર, મારી કટક કીધૂં તે ચૂર. ૧૯
વલી આવી દારિ લાગા સોષ, પણિ પિસવા નવિ પામિ કોષ;

સુણી અન્ધ કિહિ: સઝો ! સુણ, એ સન્ધે મુઝનિ જપનુ ધણુ. ૨૦
નિદ્રથનિ એવડં પ્રાક્રમ, ચેથા દૂર રલા ભીમ નિ ધર્મ !

કુણુ પુણ્ય-મહિમાધ કરી; તે દારણુ મુનિ કુહુ વિસ્તરી. ૨૧
સઝો કિહિ: તું સાંભલિ, રાધ ! એ બલિહિ શિવનિ મહિમાધ;

દુપદીનિ છલ કરવા કાજ, અન્ન-હિદક નિદ્રથિ કીધુ ત્યાજ. ૨૨
ખિકુ શિવનું ધરીનિ ધ્યાન; આભ્યા રદ્ર કિહિ: “માગિ વરદાન.”

નિદ્રથ કિહિ: “વર આપુ સહી: હું અતિ પાણુવ આલિ નહીં. ૨૩
કૃપા કરુ મૂંનિ, શિવરાધ ! મુઝથી પાણુવ પ્રાજો ચાધ.”

સુણી વચન શિવ જોડ્યા ધમ્મ: “અણુન પ્રાજિ પામિ કિંમ ? ૨૪
હરિ વશિ, ચેહનુ હાકિ રથ, તેદ્નિ જીતવા કોણુ સમરથ ?
નરનું પ્રાક્રમ હું લહું નહીં; આરિ પાણુવ ! તું જીતિ સહી. ૨૫

અર્જુન ઇ તિહાં નર-અવતાર, તેહનુ કો નવિ જાણિ પાર;
તે વિના છતશુ પાણ્ડવ આરિ.”

શિવિ વર આપ્યુ સ્વપન-મુઝારિ. ૨૬

તે દારણુ માટિ, સુણિ, રાષ્ટ! પાણ્ડવ કુણિ નહીં તિહાં પિસાધ;
રણુ દાર રાખી નિઠથ; કરિ યુદ્ધ ભીમથ સમરથ. ૨૭

તવ યુધિષ્ઠિર મેહ્યા જાણુ; કાપી ધન ધનુષ, તે નિશ્ચે જાણુ;
ભીમિ રથ ભાજી કરયુ ચૂર; પણિ પિસવા નવિ પામિ શૂર. ૨૮
પુલ્હ-મુખિ કરિ અભિમન્યુ જોઇ; પૂઠિ સાહિ નવિ દીસિ કોઇ;
મ્રત મન જાણી આપ્યુ કોપ,

થે આગલિ આવી, કરિ તેહનુ લોપ. ૨૯

સૂંઠ અર્જુન અમ્માડી ધન, કાપિ જાણિ બહુ પાડિ ગન;
કાપિ રથ પૈડાં જૂસરી; વાંસજન્ય આંકડા નિ ધરી, ૩૦
થે કટકા જડિ આકાશિ; અથ સારયિનુ કરિ નારા;
રજત કુણલ આબૂપણુ સહી, તેણિ અતિ શોભા પ્રાપી મહી. ૩૧

મ્રખસેનનુ રથ ભાંજિઉ; અવતીનુ રાજા ગાંજિઉ;
પાશિ આવી ન સહિ કોઇ; રથા વેગલા કમગ જોઇ. ૩૨

થે આગલિ આવી તેહનુ નાશ; વીંટી થોપ રથા યુદ્ધ પાશિ;
રુકમરથ કુંભર શલ તણુ, જોત્યુ વચન: “કૌરવપતિ! સુણુ.” ૩૩

દીધી ધીર ધમ કહી: “રાજન્ન! હું હવડાં હણું અભિમન્ન.”
ધમ કહી જાણુ મુક્યોં અનેક; પછિ અભિમનિ મારયું જાણુજ એક. ૩૪

રુકમરથ મરણુ પામ્યું સહી; આવી સકલ સેના તેહની વહી;
કોટાનકોટિ આળ્યા બહુ ધીર; યુદ્ધમ માંહિ વીંટયુ અભિમનવીર. ૩૫

દુર્યોધન દેખી તવ હસ્યુ; બહુ દલ જાણી આનન્દ વસ્યુ;
કુંભરિ અતિ મનિ આળી કોપ, ગાંધર્વાન્ન લીધું કરવા લોપ. ૩૬

તેણિ મારી તિહાં સેના બહુ; ગજરથ-અથ બહુ; રાડખ્યા નવિ લહું.
સાત મહીપતિનુ આપ્યુ અન્ત, કરી યુદ્ધ અતિ બલવન્ત. ૩૭

પામ્યા નાસ ચુહ પાશિ ભમિ દુર્યોધન આવ્યુ તેણિ સમિ;
 લખમણ આવ્યુ રામનુ તન્ન, તેનિ વ્યાકુલ કીધુ અભિમન્ન. ૩૮
 નેત્રિ ક્રોધ, મુખિ જોનિ વાણિ. “હવડા હ તહારા લેજીં ગ્રાણુ,
 કહૂ છું તે તું જાતજ માટિ, રાભલિ મોકલુ સ્વર્ગજ-નાટ ” ૩૯
 મૂક્યું બાણુ અભિમનિ ઇમ કહી, મુગટ સહિન મગ્તક પાડ્યુ મહી,
 હાહાકાર થયુ તવ ત્યાહિ, અતિ આકન્દ કોરન-દવ માહિ ૪૦
 સગ્ગે કિહિ આભવિ, રાજન્ન! અતિ દુ ખ પામ્યુ દુર્યોધન,
 આણી કાધ મૂક્યુ નિ શ્વાસ, વલિ ચઉદ સહસ્ર યોધા કીધા નાગ ૪૧
 તે અભિમનિ મરણુ પમાડ્યા મહી, તવ કૌરવ લિ પામ્યા ઝિ સહી.
 વધી યોધા આઠ સહસ્ર, હસ્તી સાતશિ આવ્યા મદમગ્ત, ૪૨
 તે સગવિનિ છેદી પાડ્યા ધરણ્ય, યે આવ્યા તે પામ્યા ઝિ મરણુ,
 એકનુ મુદ્ધ કરિ, બહુ કીધા નાગ, હજી મધ સાહિ નહી એદનિ પાશિ ૪૩
 જિદ્રથ મુદ્ધ કરી રહી દારિ, પિસવા કો નવિ પામિ નિરધાર,
 મુદ્ધ માહિ અભિમન એકનુ લડિ, દેખીછી ગ્રીસ જિમ તાડકલ પડિ ૪૪
 ખાગિ ભીમ દવનુ કરિ અન્ત, ધર્મ સાર્વિક ધૃષ્ટદ્યુમ્ન બનવન્ત,
 કરિ મુદ્ધ મનિ આણી ખેદ, શિવવચનિ જિદ્રથ થયુ અભેદિ ૪૫
 અભુન વિના કુણુ કરિ નાશ? સુપ્તી ધૃતરાષ્ટર થયુ ઉલ્લામ.
 જ્ઞાઉ કહિ શ્રોતા! મુણુ સહી, શ્રીકરિ વિના બીજુ કો નહી. ૪૬

૨૭૭

કંઈનું ૮ મું—રાગ સારંગી

સગ્ગે કિહિ ધૃતરાષ્ટ્ર! મુણુ, મુદ્ધિ આવ્યુ દુર્યોધન્ન,
 તે સરવ સાચિ એકલુ, કરિ મુદ્ધ તે અભિમન્ન ૧
 અહુ બાણુ મારી પાર્થપુત્રિ, કર્યા તે સહુ લાજ
 પછિ ક્રોધ કરી આવિછિ, જિદ્રથ તેહ અલજ ૨
 મુલુગમા વીટ્યુ અભિમનનિ, તૂટી પડ્યા અશ્વમેવ,
 અહુ પારધિ મિથી ઘેરિછિ, મરધનિ તતખેવ ૩

- વન્દાર હણ્ય એક ભૂપતિ; કૃતસુત આણ્ય અન્ત;
પછિ ધર્યુ એહદખલ દ્રોણુ સુત; કૃપા કરંણ બલવન્ત. ૪
- એહેંસી મારાં કૃપાચાર્યનિ; પચાસ એહર્જલ-ધીશ;
દસ બાણ્ય મારયા અશ્વત્થામાનિ; કણ્યુનિ એકવીસ. ૫
- ધ્રમ બાણ્ય આવિ દશોદિશિથી; પછી ચઢી કુંઅરનિ રીસ;
કૃપા કીધુ વિરથ મારી, બાણ્ય તે પચવીસ.
- પછિ અશ્વત્થામાઈ મુકિઆં, પચવીસ અન્થોઅન્થિ;
વલિ સાઠિ મેહુઆં કૃતવર્માઈ, સિત્તેર તે અભિમનિ. ૭
- પુત્ર-રક્ષાકારણિ વલિ સાત, દ્રોણિ મૂક્યાં બાણ્ય;
લધુલાધવી વિદ્યા કરી, નીકલ કરયાં નિરવાણ્ય. ૮
- એક અઞ્જ સેધ દ્રોણ-ગપરિ, કુંઅરિ મૂક્યું બાણ્ય-કાલ;
તે અશ્વત્થામાઈ આવનું, હેદિજિં તત્કાલ. ૯
- એક દેશ કોશલ તણ્ય ભૂપતિ, એહર્જલ વિખ્યાત;
તેણિ યુદ્ધ કર્યું અતિ ઘણું, અદ્વિત અભિમન સાથિ. ૧૦
- ધ્રમ મનુષ્ય કાપી વિરથ કીધુ, તવ અઞ્જ લીધુ હાથિ;
કોષ કરીનિ બાણ્ય મૂકી મરતક હેલું મુમટ સહાંતિ. ૧૧
- પછિ બાવ્યા યોધ તેહના, સહસ્ર દસ સઙ્ગામિ;
ક્ષણ્ય એક માંહિ પાર્યપુત્રિ, હણ્યા તે સહ-કામિ. ૧૨
- પછિ કણિ મુકિઆં, શર તિહાં પચાસ;
તે દેહ વેધી નીમરયાં; તેણિ કુંઅર પામ્યુ ત્રાસ. ૧૩
- રગત આણ્યુ શરીરિ બહુ, તેણિ થયું અતિશિ દુઃખ;
દૂરથી દષ્ટિ દેખીછ, બાણિ, કૂલ્યાં કેસુ-વજ્રખ. ૧૪
- તવ કોષ કરી અભિમનિ બાણ્ય, મૂક્યાં તીક્ષણ્ય-માત્ર;
રુધિર આણ્યુ દેહિ કણ્યુનિ, હવું બળજે ગાત્ર. ૧૫
- રથ પાલા લેછ નાહી, તેહ તણ્ય, કુંઅરિ આણ્યુ અન્ત;
એહવિ માગધપતિ વેગિ, આવિલે તિહાં બલવન્ત. ૧૬

- તવ મુણી વાઘક દ્રોણનાં, કણ્ઠાંનિ ચઢિઠિ કોપ;
દસ બાણ મૂઢી ધનુષ રથ અશ્વ, કવચ કીધાં લોપ. ૩૦
- વિરથ ચયુ, આયુધ નહોં પાશિ, તવ વિમાશિ અભિમનઃ
“ મૂઢિ મારવા ઉપદેશ કણ્ઠાંનિ, કલાં ગુરુધ વચન. ” ૩૧
- ચિન્તાવુર મનિ વિચારી તવ, બિડિઉ તે આકાશિ;
એક ખર્જ ખેડુ હરત છિ, નથી અન્ય આયુધ પાશિ. ૩૨
- અન્નિશ્વ ન્યાહરિ ઉત્પત્તુ, સહ ચોધ પામ્યા ત્રાસ;
‘ હાવિ તુટી પડશિ કુણુ બપરિ? કુહુનુ કરશિ નાશ? ’ ૩૩
- આકાશિ બાંધૂં જોધ રલા, બિ ત્રાસ પામ્યા ચોધ;
તેણુ રમિ દ્રોણુ-બાણુ, ખર્જ કાપ્યું કોધિ. ૩૪
- તવ એક બાણુ મૂઢી ગ્વિમુતિ, ખેડું કીધું ચૂર;
તવ હેકુ આયુ કુંઞર વેગિ; રથચક્ર અણુ એક ઘરિ. ૩૫
- જિમ કૃણુ-હગિત સોહિ મુદ્દશન, તે રીતિધ શોભિ વીર;
તે ફેરવિ બિજુ ચોગમાં; કુણુ આગલિ આવિ ધીર? ૩૬
- ધાધ ધસિ નિ ધસમસિ, કોપિછિ અન્તઃકરણિ;
બહુ ચોધ હમગજ મહારથી, કુંઞરિ પમાડ્યા મરણ. ૩૭
- જિમ શરતકાલિ રવિ સોહિ, તારામણલ માંહિ ચન્દ્ર,
જિમ મેરુ શોભા ધરિ છિ ન્યાહરિ, મેહ આવિ ધરણ્ય, ૩૮
- એહવું જોધ આક્રમ, કરણુ વીરિ, તવ ચક્ર છેલું ખેવ;
તવ પાર્યપુત્રિ ગદા મહીથી, કરિ ગદા અહી અશ્વમેવ. ૩૯
- અશ્વત્થામા તણુ રથ લાગ્યુ, અશ્વ કરચા તેહના નાશ;
તવ કાલકેત રાજા આવિઉ; કરિ ગદા અહી રણુ પાશિ. ૪૦
- તેહનિ કુંઞરિ પાડિઉ, સિતુતિર તેહના ચોધ;
વલી કધ એક દેશના મહારથી મારચા, અભિમનિ કરીનિ કોધ. ૪૧
- એહવું આક્રમ જોધ મહારથીધ, મિલી વોટયુ વીર;
મહી ગદા આગલિ આવિઉ, સુત દુઃશાસનનુ ધીર. ૪૨

તવ અભિમનિ મારી કરચુ વ્યાકુલ, અનિ ચદિઉ કોપ;
 અશ્વ રથ ધન્ય ધનુષ ભાંજી, કરચો તેહનો લોપ. ૪૩
 પછિ આવ્યા અર્જુન અર્જુન બિહૂ, સરીરિ કરિ ગદાધાધ;
 હાડ ભાંખ્યાં સરીરનાં; શોણિત; પડિ નિ બિહા યાય. ૪૪
 વિપપાનની પિરિ થયા વ્યાકુલ; તવ ચદિ છિ મનિ રીસ;
 અન્યોઅન્યિ બિહૂ છિ ફેરવી, કરગદા મારી શીશિ. ૪૫
 તવ પડચુ પ્રથવી પારથ-પુત્ર; તિળ્યા તાક્ષણુ પ્રાણુ;
 પછિ દુઃશાસનસુત તિજ મૂર્છા, બિહિઉ નિરવાણુ. ૪૬
 અભિમન તવ મરણ પામિઉ, પણિ સરવનિ મનિ આનિ;
 તવ પડયા ત્રુટી મહારથી, તે છઈ મિક્કી કીધી ધાત. ૪૭
 અશ્વત્થામા, દ્રોણ, જિપ્રથ, દુર્યોધન નિ કરણ;
 દુઃશાસનના પુત્ર ચં, એ છઈ, મિલી પમાડચુ મરણ. ૪૮
 તિહાં શબ્દ થયુ બહુ બુખ્યારવ, વજ્રકાવ્યાં નીસાણુ;
 તે વાત બણી પાણ્ડવિ; સેના દવી બર્જાણુ. ૪૯
 તવ દુઃખ પામ્યા યુધિષ્ઠિર; સહ યોધ દિષ્ઠ છિ ધીર:
 ‘શૂરવીર અભિમન કહાવિ, બહુ હણ્યા કૌરવ-વીર.’ ૫૦
 તેણિ સમિ અસ્તાર્જુન થયુ રવિ, સહ સેન શિખિરિ બધ,
 તવ વધ્યા કૌરવ વાળતિ; આનન્દ અર્જુન તવિ માધ. ૫૧
 ધૃતરાષ્ટ્ર સન્તોષ પામ્યુ, સજ્જેનિ લાગુ ચરણિ.
 બાઉ કિહિ: હં પતિતનિ, પ્રભુ! રાખિ તું નિજ સરણિ. ૫૨
 ૩૨૬

કડવું ૯ મૂં—રાગ વેરાડી

સજ્જે કિહિ: સાંભલિ, રાજન! અવસુકન ચામ્પ છિ અભુન્ન;
 પક્ષી આનન્દ પામ્યાં ધણાં, માંસ ભક્ષ કરવા યોધ તણાં. ૧
 તિહાં રાધર તણી ચાલી નદી; યોગણીધ તવ વાણી વદી.
 પાણ્ડવ સહ કો શિખિરિ ગયા; સેના બિતારી દુઃખિઆં થયા. ૨

રાષ્ટ્ર યુધિષ્ઠિર બિહા છિ બ્યાંહિ, સકલ યોધ મિલી આલ્યા ત્યાંહિ;
તવ રાષ્ટ્ર યુધિષ્ઠિર બોલ્યા સહી: “હું બિહરુ કો પાપી નહીં: ૩
મિ મોટું કીધું દુષ્ટ કર્મ; કુંઝર રણિ મોકલ્યુ તે અધર્મ;
દ્રોણકૃપા દાવાનલ માહિ, બાલકનિ મોકલિલે ત્યાહિ. ૪

કરી યુદ્ધ પડિછિ અભિમન; શુ ઉત્તર દેશયં અભ્યુત ?
કૃષ્ણા, સુભદ્રા નિ દેવેશ, તે આગલિ શુ ઉત્તર દેશ ?” ૫

ધ્રુવ ધરિ દુઃખ, મૂકિ નિઃશ્વાસ; તવ તિહાં આલ્યા વેદવ્યાસ.
અર્ધપાદ પૂજા તે કરી, ધરમરાષ્ટ્ર વાણી ઉચ્ચરી: ૬

“કૃપાનાથ ! સાંભલુ, કહું, વ્યાસ ! છ રથી મિલી કરચુ કુંઝરનુ નાશ;
કૌરવિ ક્ષત્રીનુ સહી લોખ્યુ ધર્મ, છ જણિ મિલી કીધું દુષ્ટ કર્મ. ૭

અભિમનનું શં કઈ વિખાણુ ? બહુ ભૂપતિના તેણિ લીધા પ્રાણુ.”
કરિ વાત નિ મૂકિ નિઃશ્વાસ; તવ તિહાં બોલ્યા વેદવ્યાસ: ૮

“તું કાં દુઃખ ધરિ, ધર્મ ધીર ! છાંડશિ ધીર બીજા તે, વીર !
બાંધી કેડિ કરિવા સર્ગ્રામ; કુંઝર પામ્યુ અવિચલ ઠામ. ૯

તેહ તણું દુઃખ ધરવું ફેક; તેણિ ખ્યાતિ કીધી ત્રિલોકિ;
રણસર્ગ્રામિ પામ્યુ મરણ; વિધ્યલોક પામ્યુ હરિચરણ. ૧૦

તું સર્વઅમાની નાણિ સહી; મરણ તણુ બિ એ આણીશ નહીં;
મિથ્યા ભવ એ સધલી સૃષ્ટિ, શિવ બ્રહ્માદિક ધન્ધ અદૃષ્ટ.” ૧૧

સુણી વાણક બોલ્યા ધર્મરાષ્ટ્ર: “કુલ એ સન્ધે માહુરા મન માંહિ;
અત્રલોક ન્યે ધરિજાં નામ, દેહ પડિ આત્મા જાણ કુણિ કામિ ? ૧૨

સુરિનર સુનિ મોટા હુધ નાશ; અત્ર તે શં છિ ? કુલ, સુનિ વ્યાસ !”
વ્યાસ કિહિ: “સુણિ, ધર્મ ! એહ, એક વચન, નારદિ કલ્પ ન્યેહ; ૧૩

એકચિન્ત યે સાંભલન્યે, ધર્મ ! શ્રવણ કરિ છૂટિ સરવ કર્મ;
બ્રહ્માષ્ટ્ર સૃષ્ટિ કીધી મહી, તિહાં લગિ અત્ર હવું નહીં. ૧૪

ભારાકાન્ત પૃથ્વી બહુ ચર્ધ; બ્રહ્મા-આગલિ રફતી ગર્ધ:
‘સ્વામી ! પિતા માહરુ છિ તંત્ર; રસાતલિ હાપિ જૈશ હંત્ર. ૧૫

મિં તુ નહોં-સે'વાઇ છિ બાર; વચનિ અહા કાપ્યા તેણી વાર;
 ચંદ્રુ કોપ અહણુત વિકરાલ; નેત્રવહિ નીકલ્યુ તેણિ કાલિ; ૧૬
 વ્યાપી અગ્નિ દશોદિશિ પાસિ; પ્રલિકાલ માંડ્યુ સહ નાશ,
 તવ વિચારખૂં વિધ્યુ-મહાદેવિ; અહા કહિ આપ્યા તત્ખેવ; ૧૭
 આશ્રિન્ય પામી લાગુ પાછ: 'કિમ પધારયા વિધ્યુ-શિવરાઇ ?
 કુહુ કારય સેવક મનિ ધરિ.' તવ ચર્કુરિ વાણી ઉચ્ચરી: ૧૮
 'નાભિકમલિ તાહરી ઉત્પત્તિ; તુઝ નિત્રિ પ્રગટ્યુ વહિ સત્તિ;
 તે સૃષ્ટિ કાપી છિ બવ-ધાટ; મિં એહ કરુ છુ તે શા માટિ ?' ૧૯
 સુણી વચન અહા ધમ કિહિ: 'ભારાકાન્ત પૃથ્વી કિમ રિહિ ?
 તેણિ આવી મુઝનિ કલ્હ; ચંદ્રુ કોપ; એહ તુ ધમ રલ્હ.' ૨૦
 શિવ કિહિ: 'અહા ! સાબલિ વાત; સર્વાર તજું કારણ મુઝ હાથિ;
 તું ખિહુ સૃષ્ટિનું કરવા કાજ; પ્રતિપાલન કરશિ મહારાજ. ૨૧
 તહમ્મે કોપ શમાયુ સહી; હું વિના કો અન્ય સર્વારિ નહોં.'
 તવ તેડ્યુ વહિ; શમાવ્યુ કોપ; ખહુ સાગર પ્રક્ષ સમ કીધાં લોપ. ૨૨
 તવ શિવ, અહા, વિધ્યુ ખિહા મિલી, વિચાર મનિ કરી ધારચૂ વહી;
 જિમ આવિ, અત પામિ જિમ્મ, અત બપનિ સહ કરીછિતિમ્મ." ૨૩
 એહવુ વિચાર કરિ જ્યેટલિ, એક સ્ત્રી બપનિ તેદલિ.
 નેત્ર યદી પ્રગટી તે નારિ; મેહલિ કોધિ તે નિરધાર. ૨૪
 કૃષ્ણ વચ; લોચન રાતા સહી; દક્ષિણ દિશિ જોઇ બીલી રહી;
 વિકલ દષ્ટિ દીસિ વિકરાલ. શિવ વચતા બોલ્યા તતકાલ: ૨૫
 'અરે અબજા ! તાહરિ અત નામ, સર્વારવાનું તુઝને સોંપું કામ;
 તિહાં કુહુની નહોં ધરવો લાજ; અન્તરિ વહેરુ મા; કરેશ કાજ. ૨૬
 રકું રાઇ મોટા મુનિ મહન્ત, અવધિ કરને સહતુ અન્ત.'
 એહવું વચન અબલાઇ સુણી, અતિ ચિન્તાવુર ચે તે ઘણી: ૨૭
 'એ કારય ચું મુઝનિ દીધ, આપ ! નિર્દિં દુઃખ-કમ કરવું પાપ ?
 પામી દુઃખ દેવા એ રહિ; અહા ! કિહિ: 'રખિ આંસુ પડિ !' ૨૮

જુ ભૂમિ દીપ્ત પશિ એક, રંગાનલ લગિ જાણિ શેખ. ' તવ આશ્વાસના ધ્વજા કરિ: ' અરે અખલા ! તું દુ.ખ શિ ધરિ ? ' ૨૯
કર માદિ ઝાલ્યા આંસુપાત; અખલા વડતી કિહિ: ' સુણિ વાત; એ નિદિ' દુ.ખ-પાતકનું કામ; અખલાથી કિમ આલિ સામ ? ૩૦
હાવિ મુદ્ધિ આગ્ન્યા દીજ, તાત ! કરે તપ વન માંદિ વિખ્યાત. ' ધ્વજા કિહિ: ' સાંભલિ, ત્રત ! આજ, મિં તુ નિર્મી છિ તું એણિ કાજ. ' ૩૧
સુણી વચન નીચું જોઇ રહી; માગી શીખ તપ કરવા ગઈ; દેહ કષ્ટ હમિ એક અર્જુન-પગિ; ધરતું ધ્યાન ઉગણીસ પક્ષ લગિ. ૩૨
વધી તિહાંથી નન્દ નદીઇ ગઈ, શત પક્ષ તપ કરયુ તિહાં જઈ; વધી તટ-ગર્જા જૈ કરતું કષ્ટ, સદસ કલ્પ લગિ એક અર્જુન. ૩૩
વધી મેરુ પરવતિ શત નિખર્વ, નૈમિષારણિ ગૌતમીતટિ સર્વ; થઈ નિષ્પાપ; પાતક સવિ ગધું; કાલ કટલુ ઇમ કરતાં થયુ. ૩૪
તવ આગ્ન્યા ધ્વજા વેગિ કરી, પ્રીતિઇ બોલાવી એ સુન્દરી: ' અરે અખલા ! કિહિ મનની વાત. ' પછિ ત્રત વચન બોલી: ' સાંભાલિ, તાત ! ૩૫
દુષ્ટ કર્મનું કરયુ નાશ; અગ્રેમથી પાપું છું ત્રાસ. ' ધ્વજા કિહિ: ' તુઝનિ નહીં પાપ; કરિ સર્વાર; કહું છું આજ. ૩૬
તુઝ શિર દોપ તે આવિ નહીં; જા; તુઝનિ સાથ કરી આપું સહી; એક કાલ; બીજુ ધર્મ રાજ; ત્રીજુ શિવ-આગ્ન્યા હૂતી આજ. ૩૭
વલિ વ્યાધિ અજોત્તર શત ચેહ, જા, તુઝ સાચિ સદા રિહિ તેહ. ' ઇમ કહી આંસુ મૂક્યાં મહીં, તેહની વ્યાધિ સકલ તે સહી. ૩૮
આંસુપાત ઝાલ્યા હૂતા ચેહ, અન્નિરક્ષ લેઇ મૂક્યાં તિહાં તેહ; તે વ્યાધી નાખ્યા પ્રયવી-મુઝારિ; તેહના રોગ થયા સંસારિ. ૩૯
' એ લેઇ સર્જી કરુ સર્વાર; તું નિષ્કલકું સદા, તારિ ! ' સુણી વચન ત્રત કિહિ છિ વાત: ' એક વર માગું ! ૪૦

યે પાપી કરિ દુષ્ટ કર્મ, કામ ક્રોધ આચરિ અધર્મ,
પુણ્યદાન દયા ધરમ નહોં, તેહનું નાશ શીઘ્રિ કરું સહી. ૪૧

યે હરિ કરું ધરશિ ધ્યાન, તેહનિ શુભ દેશિ હું માન; '
બ્રહ્મા કિહિ: 'જા, એ સતિ વાણિ.

વલી એક તુંહિ કહું, સતિ જાણિ. ૪૨

યે હરિભગતિથી વિમુખ હોઇ, તેહનું નાશ શીઘ્રિ કરજ્યે સોઇ.
વિષ્ણુ-ભગતિ ધર્મ રાખિ નિતિ, તિહાં તું જોજ્યે તેહવી રીતિ. ' ૪૩

ધમ કહી પામ્યા અન્તરધાન; સાંભલ વાત; કિહિ: રાજા!

એ ભ્રત કુહુનિ મૂકિ નહોં; બ્રહ્માની આગ્યા એ સહી. ૪૪

ક્રોધ આજ, ક્રોધ કાલિ જશિ; આવાગમન સહ પ્રલિ થશિ;
અભિમન બિહુ ઇન્દ્રાસનિ; નથી મુહિ, જીવતું જાણિ, રાજા! ' ૪૫

તે માટિ સાંભલિ કહું, રાજા! એ દુઃખ મનથી તું કરિ ત્યાજ,
એહ કથા સાંભલશિ ચેહ, જાઇ શોક, મુખ પામિ તેહ. ૪૬

સકલ વ્યાધિ દેહથી હુઇ નાશ, અનવગિજત ફલ પામિ આશ. "

ભાઉ કિહિ: કાંઇ હું નવિ લહું; શ્રીગુરુકૃપાથી આગલિ કહું. ૪૭

૩૭૬

કંફલૂ ૧૦ મું—રાગ સામેરી

વ્યાસ-વાઇકે સાંભલી, ધર્મરાઇ જોડ્યા વાણિ:

" કથા એ સુંદર ભલી, વલિ કુંહુનિ, ચતુર મુખણુ! " ૧

વ્યાસ કિહિ: " ચૈતનનું સુત, સંસારજ એહવું નામ;

પ્રીતિ જાણી આવિઆ, નારદ ઋષિ તેણિ હામિ. ૨

પૂજા કીધી પ્રેમચં, કુન્તાતન! તેહનિ આપ્યું ધન;

પ્રસન્ન થૈ નારદ કિહિ: " રાઇ! માગિનિ વરદાન. " ૩

ચૈતન કિહિ: " હું અપુત્રવન્ત નિ, આપીઇ મુઝ સન્તાન. "

" પુત્રસર્જા કરિ તેહ, સોવણુ યાઇ વરદાન. " ૪

- વચનિ નારદ તણિ વરથી, પુત્ર પામ્યુ સોધ;
પુત્રી-શકું કરિ તેહ, જાણુલમાન સોમણ હોધ. ૫
- તેણિ કરચા મન્દિર હેમના; રિચિતિ-પાત્ર સૌ સુવરણ;
યાત જાણિ ચોરિ આવી, પુત્ર કરિછિ તિહાં હરણ. ૬
- જાણી દેવ સુવર્ણનું તેહ, લેછ ગયા વન માહિ;
કરણુ વધ વિષ્ણુનિ દેખી, નાખી દીધુ ત્યાહિ. ૭
- દુઃખ આણિ ભૂપતિ કિહિ: 'આ શુ થયુ ઉત્પાત ?'
તેણિ સમિ નારદ આવિઆ; સર્વ કહ્યુ વૃત્તાન્ત: ૮
- 'હાવિ શોક તિજિ તું મન તણુ; ચિર નહોં કો સંસારિ;
અત તુ છિ સર્વ કોષનિ; જો તું, કોષ રહ્યુ છિ નિરધાર ? ૯
- મરત સરીખુ ભૂપતિ, જેણિ જગ્ન કીધા સોધ;
અજીર્ણ વહિનિ જીપનું, પણિ ગયું તેહ સોધ. ૧૦
- વલી શાહિહોત્ર રાજ સતવાદી, અશ્વમેધ ચત કીધા સાક્ષાત;
તેણિ વૃષ્ટિ કરાવી સરવ મહીષ; હેમ તણુ વરસાદ; ૧૧
- પણિ તેહ સરીખુ અસ્ય કાહિ. પુરવા એક રાષ,
દસ સહસ્ર હસ્તી જગ્ન-દાનિ, બ્રહ્મભોજન પ્રણમી પાધ; ૧૨
- તેહ સરીખુ નવિ રહ્યુ; વલી, અન્ય કહું હું વાત:
ઉશીનરનું સુત શિળિ ભૂપતિ; ત્રિભુવનિ તેહની ખ્યાતિ. ૧૩
- તેણિ અશ્વરથ હેમ ગાધ આખ્યાં, મેધ-ખિન્દુ-સર્પચાધ;
બ્રહ્મભોજન બહુ દાન કરચાં; વલી, બહુ અસૂખ્ય દક્ષિણાધ; ૧૪
- તેહની દૂધ ધત મધુની નદી ચાલી; ખીર કર્દમ ખાંડ;
શર્કરાયં યુગતિ કરી, વિપ્ર ભોજન કરિ અખણ. ૧૫
- ધમ જગ્ન કીધા અતિ ઘણા, પણિ દુહિ આપ્યુ અન્ત.
વલી સુત દશરથ તણુ રધુ, પ્રાક્રમી સતિવન્ત, ૧૬
- ચેહનું નામ લહિતાં અન જાધ, તારણુ ચે ત્રિભુવનિ;
તેહના નામના પરવાપથી, યાધ પતિન પાવન; ૧૭

- યેણિ રાવણ રેલિલિ, મારિઉ ધન્નજિત, કુમ્ભકર્ણુ;
 વચન પાત્યાં માતપિતાનાં, જૈ વશિઆ એ અરણ્ય; ૧૮
- ભાર ભોમિનુ યેણિ બિતારયુ; સરવની પૂરી આશ;
 અગિઆર સહસ્ર વરસ રાજિ કીધું; પુર સહિત ગયા વૈકુણ્ઠવાસ; ૧૯
- તેહ સરીખા નવિ રણા. ભગીરથ મહાવીર,
 પૂર્વજ તારવા પોતાના, ગર્જાજી સ્થાવ્યુ ધીર. ૨૦
- દિલિપનિ ધિરિ ગાન્ધર્વ સવિ, મિલી કરતા કાજ;
 સહસ્ર અપહરા નાય કરતી; નીતિ ચલાવિ રાજિ; ૨૧
- પેણિ તેહ સરીખા ભ્રત પામ્યા. વલી માન્ધાતા મહીપતિ,
 યૌવનાશ્વ દેહથી ઉપનુ; નહીં માત-ઉદરિ ઉત્પત્તિ. ૨૨
- અર્જુન ધાવ્યુ ધનુ-અસુ તે, પુષ્ટ થયુ દિન બારિ;
 ભગીરથ નવ ખણ મહી કરયુ, દિવસ એક મુઝારિ. ૨૩
- કહ્ન પૃથવી માહિ હારી, જીયુ સકલ સંસાર,
 તેહ પણ અવધિધ ચાલિઆ. વલી અન્ય મહીપતિ, નહીં પાર. ૨૪
- વલી એક શશિખિન્દુ, જૂપતિ; એક લાખ ધિરિ નારિ;
 તેહનિ પુત્ર તિહાં ખડુ બિપના, અકેહીનિ એક હનર. ૨૫
- જન્મ કરી હેમ રતન આપી દક્ષિણા; કરાવ્યાં ભાવતાં ભોજન;
 એહવા ધર્મિંદનિ યસ્યા કાલિ, વૃ ત્વં થં દુઃખ ધરિ, રાજન? ૨૬
- વલી એક જૂપતિ હવુ; કહ્ન તેહનુ મહિમાધ;
 વીસ મહસ્ર વિતારથી ભણિ; રાષ્ટ-મન્દિરિ વેદધુનિ ચાષ. ૨૭
- તે વિદ્યારથી ભણતા સાલલી, પિત્રિદેવ થયા રલિઆતિ;
 તે પુણ્ય થકી સ્વાલી નદી, તે ચરમવતી વિખ્યાત. ૨૮
- વલી એક ધર્મિંદ રાગ, હવુ ગોપાલ રાજન;
 છત્રીમ ન્યોજન પોહ્લુ કરિઉ મણપ, લાંચુ શત ન્યોજન, ૨૯
- વીસ ન્યોજન કેરી વેદી, કરી મધિ મોવરણ;
 બ્રહ્મભોજનની સંખ્યા નહીં; દક્ષિણા આપી ધરણ. ૩૦

પચવીસ પર્વત અજના, તે રજા આદ-અદાપ;
તિહાં નદી ચાલી ધત તણી; તે શ્રવણથી અર્ધ પાપ. ૩૧

વચ્ર આભરણ રજાં તિહાં; ન્યક્ષ હિદિ થયુ એક;
તેહ સરીખા નહીં રજા; વલિ ગયા અન્ય અનેક. ૩૨

વેણુ રાગ તણુ સુત યે, ધર્મિષ્ઠ થયુ ભૂપાલ,
તેહનિ પ્રથવી ખેડાતી અત્ર, આપની તત્કાલ; ૩૩

તેણિ દેવદાનવ ન્યક્ષ મિલી, અવની દોવરાવી જાણિ;
સોવણની મહી કરી આપી, વિપ્રનિ નિરવાણ. ૩૪

સાદિ સહસ્ર સાતશિ હરતી, કરિઆ તે સોવરણ;
કરી જન્મ વિપ્રનિ દાન આપ્યાં, તુહી પામ્યા મરણ. ૩૫

ન્યમદમિ-સુત ફરશુરામ, તેહની શી કહું તુમનિ વાત ?
નક્ષત્રી પ્રથવી કરી એક-વીસ વાર વિખ્યાત. ૩૬

સમુદ્ર ઠેલી કોંકણુ માધ, કરિહિ જૈ વિશ્રામ;
અયુત એસકે હણ્યા ક્ષત્રી; સહસ્રાણું નતુ ફેડયુ ઠામ. ૩૭

તું જોનિ, રાગ ! વિચારી; દુઃખ ધરિ.તે ફોક;
એહવા ગયા નિ ખહુ જાણિ; કો સ્થિર નહીં ત્રૈલોકિ. ૩૮

આખ્યાન એ વંશાવલી, સાંભલિ પાતકે જાઇ;
ખાલ-સ્ત્રી-બ્રહ્મહત્યા, શ્રવણ થકી મૂકાઇ. ૩૯

ઇમ કહી નારદ કથા, ગયા તે સ્વસ્થાનિ. ”
બ્યાસ કિલિ: “સાંભલિ, ધર્મરાઇ ! તું શું દુઃખ ધરિ, રાગન ? ૪૦

સુરનર જ્યોગી મહન્ત મુનિવર, ચેહ પામિ ગતિ,
તેહ થકી અધિક તાહુ ફગ્ગર પામ્યુ સતિ. ૪૧

તું શોચ કુહુતુ કરિ છિ ? તે અન્દતુ અવતાર;
કક્ષા પામી પૂર્ણ જૈ મિત્યુ, તે ઇન્દુનિ નિરધાર. ૪૨

તહ્યો ધીરજ આણું કરુ મુદ્ધ નિ કૌરવ થસિ સહી નાશ. ”
ઇમ કહી શીખ માગી વહ્યા, નિજ સ્થાનકિ વેદવ્યાસ. ૪૩

ઉચ્છ્ર

વ્યાસ તિહાં આસ્વા સહી, તદ્ભ્યો, શ્રોતા ! સવિ શ્રવણિ ધરુ;
આનન્દ પામી એકચિત્તિ, અહર્નિશ હરિ-સમરણ કરુ.

૪૪
૪૨૦

૪. પ્રતિજ્ઞાપર્વ—

કંઠ્યું ૧૧ મું—રાગ મહાર

વૈશમ્પાયન બોલિઆ: સાભલિ, જન્મેજે રાધ રે !

સંસપતકનિ છતી વલિઆ અભુન, સન્ધ્યા સમિ તવ ચાધ રે. ૧

વાસુ રથ તવ વેગિ હરિધ; અભુન કિહિ: “સુણ, નાથ રે !

કુશલ નથી આજ આપણિ, એહવું, જાણું છું મન સાથિ રે. ૨

અવશુકન હુધ દેહનિ, મુખિ હોઠ સૂકિ, રુદિ કાલ રે.”

કૃષ્ણ કિહિ: “કલ્યાણ છિ.” આલ્યા, સરવરિ સન્ધ્યાકાલિ રે. ૩

કરી સમરણ સન્ધ્યા તણું, બિશી રથિ શિખરિ જાધ રે;

“અરે નાથ ! રણિ આપણિ, દુન-દુલિ શિ નવિ ચાધ રે ? ૪

કુંઘર સન્મુખ આવતુ લાદિ; આજ નહીં શા માટિ રે !

મૌન ધરી બિહા સહ, શોક ધરિ બિચાટ રે.” ૫

ધર્મ-આદિ બિહા મિલી તિહાં, આવિઆ અભુન રે;

દેખી રાધ કૃષ્ણ-પાર્યાનિ, ગાદિ કરિ રુદન રે: ૬

“અરે દૈવ ! તિ થં કરચું ! ત્રુટી મનિ માહરી આશ રે;

ચક્રાવુહ કીધુ ગુરુ દ્રોણિ; કિમ કરી કુંઘર ચયુ નાથ રે ? ૭

સુન્દર તન કોઝમણ; કાયા કોમલ ગાન રે;

હું ધર માંહિથી નવિ કાઢતુ; વીસરતુ નહીં કાણુ માન રે. ૮

પ્રાક્રમ બલ જાણી રાખતુ; રખિ જાણું, કોઈ કરિ લિપાત રે !

જુ આણુ મૂકિ કેવિયં, છુ રોષ લગિ જાધ ખ્યાતિ રે. ૯

- કુણ પૂછશિ, જૂઝ્યુ, તરશ્યુ? કુંઅર! ખૂંચતી હશિ ધરણુ રે,
 યે સુખશય્યાધ પોદ્ધુ, વાધ વીંઝણા, તલાંસતા ચરણુ રે; ૧૦
- આગ્ન્યા માહરી વિના કિમ ગયુ? સુભદ્રા દુપદી જુધ વાટ રે;
 ' વજ્રલોહમિ રુદિ માહરૂં, કાટવું નથી શા માટિ રે? ૧૧
- કૃષ્ણજી! તિહાં મુચનિ તહમ્બો, શિ નવિ જણાવી વાત રે?
 બાણ મુકી તિહાં ચક્રી વુહુ, કરણ કૌરવ-ધાત રે. ૧૨
- નીસાણુ વાજિ દુષ્ટ કૌરવનાં, રુદિ લાગિ માહરિ ધાધ રે;
 હું અર્જુન જુ હજુ હવડા, કૌરવજી પ્રસિ યાય રે." ૧૩
- ધ્રમ કરિ છિ કલ્પાન્ત ત્યાહરિ, બોધ્યા પુરુષપુરાણુ રે;
 " જુ તું, અર્જુન! એમ કરિ છિ તુ, અન્ય તિજશિ પ્રાણુ રે. ૧૪
- હાવિ ધીરજ દિ સર્વ યોધનિ, ક્ષોભના પામિ છિ યે મનિ રે.
 વીસરુ, શું અહમ્બો કહી તુંહિ, ગીતા તે, અર્જુન રે? ૧૫
- તેહ તુ પામ્યુ સ્વર્ગસદન; કરુ રણુ તણુ બહુ સદ્ગાર રે.
 તે સ્થાનકિ બિહુ આપણિ; તે ચન્દ્રજી અવતાર રે." ૧૬
- સુણી અર્જુન ધર્મનિ કિહિ છિ: " કુંઅર કિમ થયુ નાશ રે!
 કુણિ મારયુ કિમ કરી? કહુ તહમ્બો, કૃણુ હતા પાશિ રે?" ૧૭
- ધર્મ કિહિ: " વુહુ રમ્યુ ગુરધ, ચક્રાવુહુ છિ યેહ રે;
 બેઠવા કો સમરય નહીં, કુંઅર જાણુજી હજુ તેહ રે. ૧૮
- તે નીસરવા નહીં લિહિ ચાનક; કહું, કરયું સાહિ રે;
 તવ જિદ્રય આવી રણુ હારિ, અહમ્બો નવિ પિસાધ રે. ૧૯
- આગ્ન્યા કિમ લોપાધ શિવની? તિહાં એકજુ અભિમત રે;
 મહારથી ખટ મિલી મારિકે, તે દુશાસનનિ તણિ રે. ૨૦
- જિદ્રયનિ નહીં દયા આવી; તવ કુંઅર પામ્યુ મરણુ રે."
 અર્જુન એહનું સાંભલી તવ, મૂર્છાજંત પડિહિ ધરણુ રે. ૨૧
- " હાધ, હાધ, પ્રણુ!" ધ્રમ કિહિ: અર્જુનનિ ચડિહિ કોપ રે;
 " સૂયં અસ્તાજંત મધિ દિવસિ, જિદ્રય કરવુ લોપ રે." ૨૨

સકલ યોધ ધીહરિ દેખતાં કહ્યું: “સતિ મારેશ સોધ રે.”

આવી ચરણિ લાગુ ધર્મ-કૃષ્ણનિ, તવ કહ્યું: “એ વધ નવિ હોધ રે. ૨૩

ધન્દ્ર-આદિ આવી કરિ, એહની રક્ષા સોધ રે.”

“પિહિલાં મારૂં તેહને પછિ, એહનિ મારૂં સોધ રે. ૨૪

સુરચ-અસ્તાર્જુન વિના નવિ હણ્યું, છુ દેહ કહે માહરુ ત્યાજ રે.”

પ્રતિગ્ન્યા દીધી ખરી: “કાળ-અક્ષ તણ્યું કરવું કાળ રે. ૨૫

માતપિતા બહુધાતકી, ગોખાલક સી આપ રે;

જીન્દ્રયનિ મારૂં નહીં છુ, એ સહ માહરિ શિરિ પાપ રે. ૨૬

શુરુઆ-ગામી, મિથુન દિવાકરિ, દ્રોહી વિશ્વાસઘાન ચેહ રે,

કન્યા તણ્યુ વિક્રિ કરિ, મહા-પાતક બિપજિ તેહ રે; ૨૭

જી દેહ રાખું એહનુ છુ, પાતક મુઝનિ સાર રે.”

ધમ કહી પ્રતગ્ન્યા અર્જુનિ; કરચુ ધનુષ તણ્યુ ટકુંદાર રે. ૨૮

પાગ્યજન્ય શર્જ પૂરચુ ધીહરિધ; દેવદત્ત પારથ-વીરિ રે;

સૈના સહ સાંતરી કરી, યોધનિ આપી ધીર રે. ૨૯

ત્રિભુવનિ શબ્દ જૈ પુહુણુ; દેવ, દૈતિ, વરુણ, ધન્દુ, સોધ રે,

સમુદ્રિ તાં મરજદા તિથ; ‘શં યાશિ?’ કિહિ સવિ કોધ રે. ૩૦

કીરવ ત્રાસ તે પામિઆ; સુણી જિન્દ્રયનિ પડી ફાલ રે;

તવ દુર્યોધન-આગલિ જૈ કહ્યું: “હાવિ માહરુ ખૂટુ કાલ રે. ૩૧

કાધી પ્રતગ્ન્યા પારથિ, તે સહી, માહરુ કરશિ લોપ રે.

હાવિ હું છુ નાહ્યું સહી; પુત્રધાતકી ચદિહિ કોપ રે. ૩૨

તહમ્યો રક્ષા કરુ માહરી, કરણુ-દ્રોણુ મિલી સાહિ રે;

તહમ્યો સરવ રાખુ છુ રહું, નહીં છુ મિં કિમ કરી રિહિવાધ રે? ૩૩

જિન્દ્રયનાં વાધક સુણી શત્રુ કણ્યું કિહિ દુર્યોધન રે:

“અહમ્યો રક્ષા કરીયું સહી, સરવ યોધ મિત્રી, રાજન રે! ૩૪

તું છિ અતિ ધણુ પ્રાકમી, અર્જુન સમતોલ હોધ રે.”

જિન્દ્રય કિહિ: “શુરુ દ્રોણુ કિહિ, છુ સતિ માનું સોધ રે.” ૩૫

પછિ દ્રોણુ ખાસિ સહ આલ્યા; વૃતાન્ત કિલિ જિદ્રથ રે;
 કહ્યું: “હું છું મમનોલ્લ તેણી, બલવીરયિ પારથ રે? ૩૬
 અર્જુન બીર કરી ચક્રું છું રહું, છું તદ્ભયો કરુ સાહિ રે.”
 દ્રોણુ કિલિ: “અર્જુન પ્રાક્રમી; તેહનિ સાદિ વૈકુણ્ઠરાષ્ટ્ર રે. ૩૭
 અદ્ભયો રક્ષા તાહરી કરે; તું પ્રાક્રમી છિ બલવન્ત રે;
 તિ જ્યમ-જ્યાગ ક્રોધા ધણા; હાવિ શં કુખ અન્તિ રે? ૩૮
 રિથર તિહા કેા રિલિશ નહીં; અતર્ કુખ ધરવું ફેાક રે;
 ક્ષત્રીવર્તિ મરણુ પામતાં સહી, સુખ પામેશ સ્વર્ગલોકિ રે. ૩૯
 શકટ-વુકુ, રક્ષા કરે;” એહવું, સાબલી દ્રોણુ-વચન રે,
 તવ મન વાલી જિદ્રથ વલિઉ; સહ શિખર ગયા રાજનન રે. ૪૦
 સમગ્રે કિલિ ધૃતરાષ્ટ્રનિ: શીઘ્રિ યાસિ વીર જિદ્રથ રે.
 ભાઉ કિલિ: શ્રુતશિ સહી, એહનિ, સાદિ હરિ સમરથ રે. ૪૧
 ૪૧૧

કહ્યું રે મૂં—નાગ માટ

વૈશમ્પાયન કિલિ બ્રૂપતિનિ; મુણિ, જન્મેજે! વાત;
 વિચાર કરિ પાણ્ડવશં શ્રીહરિ, બિહા પાંચિ ભાત. ૧
 ધન્નુ, ધંશ, બ્રહ્મ, મનિ સાદિ કરવા, ઉ[ચત] વરણુ સહ દેવ;
 ધરિ કુખ; ચિન્તા અર્જુનની: ‘શં યાસિ અવસ્થમેવ?’ ૨
 બાણી એહ હરિ કિલિ પારથનિ: “સાંભલિ સાચું, વીર!
 જિદ્રથ બલિઉ કિમ પકસિ? સાદિ એહનિ બહુ ધીર. ૩
 કિલિ, ભાષ! પૃથ્વું નહીં અમનિ; તિ કરી પ્રતજ્ઞા આજ:
 ‘સૂર્ય અરત મયિ દિવસિ,’ તે કિમ યાસિ ત્યાજ? ૪
 દ્રોણુ-આદિ તિલાં મહા-યી; છિ જિદ્રથ બલવન્ત;
 શકટ-દુહધ એહનિ સાદિ સકલ દલ, કિમ યાષ તેહનુ અન્તિ?” ૫
 મુણી વચન પારથ અતિ કોપિ, કિલિ: “સાંભલુ, ધીરજી!
 એ કેા સાહિ કરિ, તેહનિ શ્રુતી, જિદ્રથનુ કરે ભર્જ. ૬

ધન્દુ, ઈશ, પતાલ-રેપ રક્ષા, કરિ તેહની નિરવાણુ,
 ઇ હ જીતેશ સહ પ્રાનિ, નિદ્રથ માડ પ્રમાણુ ૭
 આવડ થં મુહિ તર્થો ખીલાવુ? દુણ માન હિ નિદ્રથ?
 હ કિમ હાર? મ દ જુનનપતિ! તૂ સાહિ હિ મમરથ ૮
 યે કો સમરણુ કરિ, ગિપુ જીતિ, નામ તણિ મહિમાધ,
 તેહ તૂં, સ્વામી! અનુખ માહુગિ, મુહિ કુગિ જીતાધ?" ૯

મુણી કૃપણુ તે હુખ પામ્યા, કિહિ 'ભાનિ ધન, અભુન'!
 તૂહિ દદ નિમ્માસ હિ માદરુ, ઇ સહી ગિપુ થશિ પતન ૧૦
 તૂહિ પ્રાધ જીતિ નહીં ત્રિભુનનિ કુણુ માત્ર એ? જાણિ "
 શ્રીહરિના એવા વચન સામલી, અભુન જોડ્યા વાણિ ૧૧

"સ્વામી! તર્થો જાઉ ઉત્તરા કહિ, વલિ દુપદી સુભદ્રા-પાસિ,
 રુદન કરતા તેહનિ રાખુ, શોક કરુ તેહનુ નારા " ૧૨

શિખરિ ગિપિ તવ આન્યા સ્વામી, સુભદ્રાગિ કિહિ વાણિ
 "અરે ભગિની! એ પુત્ર તણ, નહીં શોક કરવુ, જાણિ ૧૩

યે મતિ સુરિનરનિ તા કુછ હિ, મુમત પામિ તે,
 રણસદ્રામિ અનન્ત ભડ મારયા ખ્યાતિ ત્રિભુનનિ એહ ૧૪
 સતિ વચન કહ છુ જીઝનિ, 'નિદ્રથનુ કર અન્ત,'
 પ્રતગ્ન્યા કરી હિ પારથિ, હણુનુ તે બનવન્ત ૧૫

ઉત્તરાનિ તૂ રાખિ રદન કરતી તૂ કગિ મનિ દુખ સાજ,
 અત ઇ હિ સરવ કોઈનિ, કો કાલિ, કો આજ " ૧૬

મુણી વચન સુભદ્રા પછી, દુખ ધરી કરિ વિનાય,
 "તર્થો, પાથ છતા પુત્ર મરણુ પાગ્યુ, તેહ અભારા પાપ ૧૭

ધિક યોધ પાગ્યાલ પામિ, રાખિ સકયા નહી પુત્ર,
 હાવિ બલ હિ તે કામ શિ આવિ? માહુ ગયુ ધરસજ " ૧૮

કામ ધરિ દુખ, આસ પાડિ, દુપદી કરિ હિ વિવાય
 "હા, હા, પુત્ર! તિથ કીધુ? માહુરિ પૂર્ જન્મનુ પાપ." ૧૯

- આલોટિ મહી; આંગ પછાડિ; ઉત્તરા-દુઃખ અનન્ત;
 બિહારી તવ આમ્ર લોભા, આશ્વાસન કરિ ભગવન્તઃ ૨૦
- “અરે એ હણુ સ્વર્ગ સ્થાનકિ આપણિ, બિહુ ઇન્દુ તણુ અવતાર;
 યે ગતિ દુષ્ટ ધર્મ-અણુનનિ, તે ગતિ પામ્યુ નિરધાર.” ૨૧
- ધમ આશ્વાસન દેખનિ, રેતાં રાખ્યાં ભગવાનિ;
 હર્ષ-સાથરિ નર સુત્રાડી, ગયા સહ સ્વસ્થાનિ. ૨૨
- ધર્મ-આદિ સહ કો આપણિ, ચિખિરિ કરિ છિ વિચાર;
 નિદ્રા તુ નવિ આવિ ચિન્તામિ, દુઃખ ધરિ છિ અપારઃ ૨૩
- “નિદ્રથ કિમ જ્ઞતાશિ અણુનિ? કિમ ભગરશિ દેહ?
 અહ્યે પુણ્ય શાં કીધાં મહીરથલિ, યે જ્ઞતાશિ તેહ?” ૨૪
- ધમ ધર્મિ દુઃખ; શુભ વાઙ્મિ નરનિ; નિદ્રા યે સવિ ત્યાજ.
 તેણિ સમિ મધિરાતિ સગિ, દારુક પ્રતિ કિલિ મહારાજઃ ૨૫
- “અરે સારથિ! સાંભલિ સાચું, મુઝનિ દુઃખ અતિ એહ;
 અણુન દેહ તિજિ, તવ મિ કિમ, દેખી શકાશિ તેહ?” ૨૬
- તવ મિ આયુધ ધરવાં પડશિ, કરવા કૌરવ-અન્ત;
 અણુન-બિહુ કો નહીં માદુરિ, અર્ધ શરીર બલવન્ત. ૨૭
- પ્રાણવશ્વભ એહ માદુર; એહ પાખિ ધડી નવિ રિહિવાધ;
 નિદ્રથ-વધ કરવાનિ અર્થિ, આયુધ વિના કિમ જ્ઞતાધ ૨૮
- તેહ માટિ તું જે દારુકા લ્યાવિ, માદુરાં આયુધ તાપેવ;
 નામ કહું તે અન્ધ જોતરી, રથ લ્યાવિ તું અન્ધમેવ ૨૯
- અક સુદર્શન, સારઙ્ગ ધનુષ, અનેક અસ્ત્ર યે જાણુ,
 હુમર, ગદા કુમોદકી અન્ધ, આયુધ સરવ તું જાણિ. ૩૦
- કવચ ટોપ સહિત તે લ્યાવન્થે, કરવા જરાં સંગ્રામ;
 પાઞ્ચજન્ય પૂરું તવ શીઘ્રિ લ્યાવિ, રણુ દુષ્ટ યેણિ હામિ. ૩૧
- સુખ પામિ પાણ્ડવ તે કરવું; સાંભલિ, સારથિ! સોધ.”
 કિલિ દારુક: “સ્વામી સાહિ ચેહનિ, તેહનિ જિ નિમિ હોધ.” ૩૨

ધમ કહીનિ ચાલ્યુ તે વેગિ; તવ જાગિઆ અભુન:

“ શું થાશિ ? જિદ્રથ કિમ જીતેશ ? ” અતિચિન્તા-ધરયું મનન. ૩૩

તવ આબ્યા વેગે શ્રીહરિજી; પારથ લાગ્યુ ચરણિ:

“ સ્વામી ! પ્રતબ્યા કિમ ચાશિ પૂરણુ ? જિદ્રથનું કિમ મરણુ ? ૩૪

જાણી વાત કૌરવ સજ થયા, રક્ષા કરવા કાજિ;

દ્રોણાદિક જીતાશિ કિમ કરી, સેનાપતિ, મહારાજ ? ” ૩૫

સેન તુ તિહાં બહુ મિથ્યું જિ, ચિન્તાતુર અભુનન.

ભાઉ કિહિ: ચિન્તા કરી, ચેહનિ સાહિ જગજીવન ? ૩૬

ઉપલુ

સાહિ જગજીવન રે, તેહનિ તુ ચિન્તા નહીં.

ભાઉ કિહિ, જિદ્રથનિ, પછિ કિમ જીયુ સહી.

૩૭
૪૬૮

કહવું ૧૩ મું—રાગ આંદોલ

સ્વામી એણી પિરિ બોલ્યા અવિનાશ રે,

આસનાવાસના દીધી ઘણી [તાસ] રે. ૧

હાલે—આસનાવાસના દીધી હરિષ: “ સાંભલિ, રે અભુન !

ધીરજ રાખી ભજન કરિ તું, ભગવન્તનું એકિ મનનિ. ૨

શોક કીધિ રૂપ બલ વણું, તેજ તનનું જામ;

દુઃખ પામિ મિત્ર હોધ ચે; શત્રુનિ હસારથ થાધ. ” ૩

ધમ કહી આતમઆન-દષ્ટિ, વિચારિ ભગવન્ત:

“ અરે અભુન ! એહ તણુ પશુપતિ-અઝ ચક્રી હુધ અન્ત. ૪

તેહ તુ જિ મહારેવ કહિ, જૈ માગીઈ તુ હુધ નાસ. ”

ધમ કહી બિહુધ ધરયું ખ્યાન સિવનું; જૈ રણા કૈલાસિ. ૫

અચલ મોટું પરવત હેમ, પરવાલી તણા જિ શત રજી;

વનરપતિ બાર અદાર ફૂલી, પુષ્પ જિ નાના રજી;

- અમૃત સરોવર કમલ દેખી, હવા આશ્રિત્ય મન્નિ;
કૈલાસ પરવત તેજપુગ્ગ મહા; ન્યુમતિ જોઇ અનુન્નિ: ૭
- મહાદેવ બિઠા જટા ધારી; ભસ્મલેપન આગ્નિ;
શિરિ સોદિ વિરાજતી, દેખી એ મધિ મર્ગ; ૮
- અર્ધાંગિ બિડી આદિ માતા; નન્દી ભુજી ચેહ;
રણભક્ષા ગ્રીવાધ ભુજર્જમ, કપૂર ગૌરજ દેહ, ૯
- અપઞ્ચરા નાચિ; વાધ વેણા; હોધ છિ જેજેકાર;
દીઠા શિવ બિહ્મ પાશિ જર્જનિ કરચુ તિહાં નમસ્કાર. ૧૦
- દણ્ડવત કરીનિ સ્તુતિ કરિ: “ કરતા નિ હરતા ચેહ,
કલ્યાણકારી સરવનિ, શિવરૂપ છિ તું તેહ.” ૧૧
- જોઇ શિવ આશ્રિત્ય યથા; દર્શી વચન કિહિ તેણી વાર;
યથા બિઠા નિ કુશલ કલ્પ: “ કાંધ આગ્ન્યા દીજિ નિરધાર.” ૧૨
- “ વરદાન માચું આપીછ ” મુણી, સ્તુતિ કરિ દરિ સોધ.
વરદાન આપિ દુ.ખ કાપિ: “ અન્ત નવિ લિહિ તાદુર કાંધ.” ૧૩
- વક્ષી સ્તુતિ તાં કરી અનુન્નિ, દણ્ડવત કરી કિહિ વાણિ:
“ સ્વામી ! અસ્ત્ર પાશુપત આપીછ, જિદ્રથયા રિહિ મુઝ પ્રાણુ.” ૧૪
- શિવ કિહિ: “ મિં જાણિજાં; જાહિ, અમૃત સરોવર ચેહ,
તિહાં પાશુપતાત્ત્ર છિ સહી; જૈ શીઘ્રિ લ્યાવુ તેહ.” ૧૫
- મુણી નરહરિ તિહાં આવિઆ, જલ અમૃત સરોવર ચેહ,
ભુજર્જ અનન્ત તિહાં પ્રોદા દીઠા, સદસ દુણીધર તેહ. ૧૬
- અનુન્ન કિહિ: “ સહી શિવિ વાલા, અસ્ત્ર દેખીછ ન અમ્ભમેવ.”
એહવું જોઇ પારથિ સ્તુતિ કરી, તિહાં સર્પ તણી તત્તેવ. ૧૭
- ધનુષ તે વલતાં ચૈ રહ્યાં; અનુન્નિ લીધું તેહ;
તે લેઇ પાછા આવિઆ, કૈલાસપુર માંહિ જોહ. ૧૮
- અનુન્ન ધરી બિહ્મ હસ્તિ આવ્યા, રમ્ભુ કરિ પાશિ;
દેખાડું તાણીનિ શિવિ; કહી મન્ત્રવિદ્યા પ્રકાશ. ૧૯

- પુનરપિ પાછુ સરોવર તણા, જનમદિ મૂક્યુ તેલ
શિવ મિહિ “ જ તૂ સમગણુ કરજે, તવ આનશિ અસ્ત્ર એહ ૨૦
- કૃપાત થૈ શિવિ શીખરી વિદ્યા, પઠિ શીખ માગી તત્ખેવ,
તિહા કૃષ્ણ અર્જુન આનિઆ, શિખિર વિરિ અશ્વમેન ૨૧
- ધર્મરાષ્ટ્રિનિ ચરણિ નમીનિ, કલ્પ સર્વ વૃત્તાન્ત
“ પાશુપતાસ્ત્ર યા યા શિવ કલ્પિયા, કૃપા તે ભગવન્ત’ ૨૨
- એહનુ સુણી આનન્દ પામ્યા, ચે ન્યોધ બિહા છિ ભૂપ,
દણ્ડવત તિહા શિવનિ પ્રયુ “ તૂ અકન આદિ-સ્વરૂપ” ૨૩
- મમ નિશા ગૈ રવિ હિદિ પામ્યુ હવુ પ્રાતઃકાન,
નિતિ રતાન સન્ધ્યા હોમ બીધા, યુધિષ્ઠિરિ ભૂપાનિ ૨૪
- હલ આહાર આપ્યા ગિરનિ, વનિ વિવિધ દક્ષિણા દાનિ,
સોવણુ-મઢી શત ગાઇ કપિના, દત્ત કન્યા ગણે, જાણિ ૨૫
- નીસરયા ખાત્રિ સભા માહિ આવ્યા ભા રાષ્ટ્ર શુકન
જલકુમ્ભ લેઇ સી સાદ્મી મિલી, ભના વિપ્ર દિધ આશીર્વાચન ૨૬
- પ્રાશન કરી દાધ આપિઆ, સર્વતોભદ્ર આમન,
સરવ ન્યોધા સભા બિહા તિહા, આપિઆ જગજીવન ૨૭
- તવ અર્ધપાદ પૂજા પ્રી હગિની, યુધિષ્ઠિર કિહિ વાણિ
“ કૃપાલ થર્ષનિ, પ્રભુજી રાખવા અર્જુન-પ્રાણ ૨૮
- કૌરવ જનનિધિ ખૂડતા, તદ્મયો નાવરૂપ આધાર,
સાર કીધી, પ્રભુ તદ્મયો, દુખ પડિ કે વાર ૨૯
- લાજ રાખી તદ્મયો દ્રુપદીની તદ્મયો સભા પૂગિઆ ચીર,
પ્રતગન્યા પાલી કરી તદ્મયો, રાખીધ, શ્રીમદ્ધુવીર’ ” ૩૦
- શ્રીકૃષ્ણ કિહિ “ રાષ્ટ્ર સામનુ, બિદ્રથ કરાવૂ નારા
નિરધાર મારૂ જાણુજ્યો તદ્મયો, ગણુ દલ વિશ્વાસ ” ૩૧
- મમ કહી રથ બિહા હરિ, સાત્ત્વિક લીધા સાથિ,
અર્જુન છિ તિહા આની રહ્યા યૌદ લોક ઝરુ નાથ ૩૨

સાવધાન ધન્ય હનુમાન બિહા; સજ્જ કરીનિ રથ,
ખાણુ-આયુધ ધરયાં અગ્નિ; સામ્પ્રત યયા પારથ. ૩૩

શીઘ્રિ રથ ચલાવ્યુ હરિષ્ઠિ; સજ્જ કીધુ તેહ;
ચદી બિહા બિહ જણા, સાત્ત્વિક-સાયિ ચેહ. ૩૪

સૂર્ય બિસિ ચન્દ્રનિ રથિ, તિમ આવ્યા તે ત્યાંહિ;
સહ સામ્પ્રત સજ્જ સેના, આવ્યા ન્યુધિષ્ઠિર જિ માંહિ. ૩૫

સર્ગામિ સહુ દક્ષ નીસરયું; વજ્રાવ્યાં નીસાણુ;
અણુન કિહિ સાત્ત્વિકનિ; “તહમ્યો એક કરવું, જાણુ: ૩૬

રક્ષા કરવી ન્યુધિષ્ઠિરની; તહમ્યો છુ બલવન્ત,
માહૂરી ચિન્તા કરશુ નહીં; નિદ્રંયનુ આણું અન્ત. ૩૭

ન્યુધિષ્ઠિરનિ ગ્રહવા તણુ, વર આપ્યુ જિ દ્રોણિ.”
સાત્ત્વિક કિહિ: “તહમ્યો છતાં, ધર્મનિ ગ્રહિ એહવુ કાણુ?” ૩૮

ઇમ કહી પૂરયુ સર્જ પાન્થજન્ય; દેવદત્ત સર્જ વિશાલ;
ગર્જના કરી આવિઆ ભડ, રણભોમિ જૂપાલ. ૩૯

ધૃતરાષ્ટ્ર એહવું સાંભલી, સજ્જે પ્રતિ કિહિ વાણિ:
માહૂરિ પુત્રિ કહ્યું નવિ માન્યું; એ આવ્યા પુરુષ પુરાણ. ૪૦

અધર્મ કીધુ દુષ્ટ ન્યારિ મિલી, તુ જિ કિહાંથી હોષ?
ધર્મ તિહાં જિ જાણુન્યો; માહૂરા પુત્ર મરણુ થશિ સોષ. ૪૧

સમરથ જિ એહ શ્રીહરિ; હાંકિ પારથનુ રથ;
લેઇ આયુધ ધરયું પોતિ, રાખવા પારથ. ૪૨

સજ્જે કિહિ: આવડું શું, ગ્યાન આવ્યું આજ?
તે વાર બુદ્ધિ તાહૂરી કિહાં ગઇ, હરિ આવ્યા વિષ્ટિ કાજિ? ૪૩

જલ ગયું સરોવર મધિથી, પછિ પાલ બાંધિ શું હોષ?
અત આવિ ત્યાહૂરિ કરિ શોચના; આગલિથી નવિ એતિ દોષ. ૪૪

તમ પાસિ આવ્યા માગવા, તવ પાંચ નવિ આપ્યાં ગામ;
અકર્મ છુઝ ચિરિ પાપ બિહું, ચે ક્ષત્રી પડિ સર્ગામિ. ૪૫

હાવિ શી શોચના કરિ તું? સાંભલિનિ તું, રાધ !
 અભુનિ ચે વિધિ મારિઆ, તે કહું જયુદ્ધ-મહિમાધ.
 શ્રોતાજન ! સહ સાંભલુ; હાવિ જયુદ્ધ યાચિ પ્રોદ;
 ભાઉ કિહિ: સાંભલુ, રવામી રક્ષા કરિ ગરુડારૂં.

૪૬

૪૭

૫૪૫

૫. જયદ્રથવધપર્વ—

કંઠ્યું ૧૪ મું—રાગ આંદોલ

સ્વામી ! એણી પિરિ બોલ્યા ઋષિરાધ રે;

જાઇ યુદ્ધિ, નિ કૈરવ સજ યાઇ રે.

૧

હાલ-કૈરવ સજ ચે આવિઆ, રણુભોમિ માનક યાંહિ;

જિદ્રથની રક્ષા-કારણિ ગુરુધ, શકટવુદ્ધ કરિઉ લાંહિ.

૨

જિદ્રથ પ્રતિ કિહિ: “ અહમ્મે છું મહારથી; કરથ તાહરી સાહિ;

અશ્વત્થામા, કરણુ, શસ, ગુરુ, કૃપા નિ વડી રાઇ.

૩

ચોદ સહસ્ર સહસ્ર એક રથ, અશ્વ લાખ જ એક,

સાહિ સહસ્ર જ્યોધા રાખવા, લાખ ડોદ પાલા વિશેખ.

૪

દેવ ઇન્દ્ર આવિ તુ તુઝનિ, નહીં છતાઇ કોઇ;

જિદ્રથના સાત સહસ્ર જ્યોધા, રક્ષા રક્ષા કરવા સોઇ.

૫

દોદ સહસ્ર જ્યોધા ગજ સાચિ, રણુ દુમશરણુ વીર;

દુ:શાસન વિકરણુ આગલિ, દલ લેઇ આગલિ રક્ષા ધીર.

૬

વુદ્ધ કરિઉ જ્યોજન બાર પોદલુ, શત ગાઉ યોવીસ;

તે માંહિ રચના મુ રચાવુ; વુદ્ધ પ્રગટવુ; ગુરુ રદિ શીચિ.

૭

તે મધિ રાખ્યુ તિહાં જિદ્રથ, સીચી અગ્નિજલ સોઇ;

દુજ્યોધન પૂંહિ રણુ હિ, બહુ જલ આગલિ હોઇ.

૮

શકટમુખિ રક્ષા દ્રોણુ ગુરુ, શ્વેત ધજ અશ્વરથ સાર;

પતાકા છત્ર મુગટ ઉગ્ગવલ, પ્રલિ જિમ ત્રિપુરારિ.

૯

- દ્રોણુરોભા સી કહ ? જોષ, હગ્નિહિ રાજન,
 આકારામાગ્નિ ગ્લા જોવા, ગુરુ ગુરુ મુનિજન ૧૦
 ગુણ ગાન્ધાર કિન્નર ન્યક્ષ કિલિ, 'ય યસિ ?' પામ્યા ત્રાસ,
 'નિદ્રથ છુ છિ પ્રાક્રમી, બહુ જ્યોષ ગગ્નિ પાસિ' ૧૧
 સુરસોક સહ જોના રણા, તવ આવ્યા રણિ અભુજન,
 ધનમ્ન ગરગ્નિ કપિ વીર, ગય દાકિ જગજીવન ૧૨
 દુમશરણ રણિ આગનિ, તિહા આવ્યુ રણધીગ,
 દેવદત્ત પૂરયુ અભુનિ, પાન્ન્યજન્ય મદુવીગિ ૧૩
 ધીર ગર્જિત શબ્દ-શક્તિ, જ્યોષ પામ્યા ત્રાસ,
 અમ્ન ગજ જીપગ થકી, મહી પડ્યા પામી નાશ ૧૪
 બવ વીરય લીધા હરી કમ્પી, ચિત્કાર શબ્દ સેધ,
 ભૂતાવલીની આમથી, કૌતવ બ્યાકુન હોધ ૧૫
 અભુન કિલિ "સ્વામી" રથ ચતાવુ, દુમશરણ-મેના માહિ,
 કૃપાન થાવુ, પ્રભુ "નિદ્રથ, નિમ જીતાધ ત્યાહિ" ૧૬
 એહવુ મુણી હાકયુ રથ હગ્નિ, અભુનિ મૂક્યા બાણ,
 બહુ ગજ રથ મહારથી, ધગણી પડ્યા તિજ પ્રાણ ૧૭
 એક બાણિ કરી છેલ્લુ રથનિ, બીનિ હસ્તી પાડયુ ધગણિ,
 સારથિ હવયુ ત્રીજ બાણિ, પછિ જ્યોષ પમાન્નયુ મરણ. ૧૮
 બાણ મૂકી વિધવિધના, બહુ ધરી મન માહિ કોપ,
 તાડ ફલની પિરિ પડિ શિર, દુમસેનનિ કરયુ લોપ ૧૯
 મસ્તક વિના ધડ ગ્રહી આયુધ, ફેરવિ ચૌપાશિ,
 દેટલા કિલિ "નરનાગયણ, કિહા છિ રે કરીછ નાશ ૨૦
 અભુન પ્રાક્રમ એમ વાધ્ય, નિમ્ન સાગરિ પૂર,
 ભડાણુ દનમધિ પડયુ, અમ્ન નર કરયા ચૂર. ૨૧
 દલ પડયુ બાણી આવિહિ, રણમધિ દુ શાસન,
 બહુ હસ્તી સાથિ પરવરિહિ, મુદ્-અર્થિ નિહા અભુન. ૨૨

- આવતુ દેખી દેવઃતનિ, પન્ન્યજનિ પૂરયુ અવિનાશિ,
તોણુ હરતી નાહ્કા; સકલ દલ; રણમધિ પડિહિ ત્રાસ. ૨૩
- જિપરિ જિપરિ ન્યોધ નાહ્કા; દુઃશાસન ચયુ ભર્જ;
હાંકી રથ પછિ આવિહિ, ગુરુ દ્રોણુ કૈરિ સડ્ડિ. ૨૪
- જિપરિ મારિ બાણુ પારથ, લક્ષ્મણ કરિ વૃષ્ટિ;
લેખ બાણુ મૂકિ, અધર સૂકિ, દેખીછ નવિ દષ્ટિ. ૨૫
- શ્રીકૃષ્ણુ કિહિ: “ એ દ્રોણુ સાચિ, બલ તણું નહીં કામ;
દિન દસ લગિ નહીં યાઇ પ્રાણિ, સુલટ એ સર્ગ્રામિ. ૨૬
- ગુણુ રતુતિ વાણી નિર્મલ વદન્યો, દ્રોણુગુરુ-સર્વોત્તિ. ”
ધમ કહી દીધી શીખ; આપ્યા, દ્રોણુ જિહા છિ વિખ્યાત. ૨૭
- અર્જુન કિહિ: “ ગુરુજી! તદ્ભ્યો, પાણુ પિતાનિ રથાન;
કૃપાલ યાવું; અશ્વત્થામા, તિમ હું છું સન્તાન. ૨૮
- શ્રીકૃષ્ણુજી નિ તદ્ભ્યો મુઝનિ, પ્રીત્ત્વું કલ્યાણુ;
જિદ્રથનિ જીવું; પ્રાણુ રિહિ, તિમ તદ્ભ્યો કરવું જાણુ. ” ૨૯
- સુણી વાણી દ્રોણુ કિહિ: “ સાંભલિ, અર્જુન! સોધ;
મુંહિ જીતી સુખિ જા વું; વૃઝ સમોવડિ નહીં કોષ. ૩૦
- એટલે મુઝ સિરિ ગોલ ન આવિ, દેષ નવિ કરિ રાધ. ”
ધમ મૂક્યાં બાણુ બહુ; સર્ગ્રામ સખલુ યાય ૩૧
- નવ અસ્ત્ર મૂકી કૃષ્ણુ અર્જુન; આરિ બાણુ હનુમન્ત;
ગાન્ધીવ કાપી પ્રતિગ્યા છેદી; જીવે શ્રીભગવન્ત. ૩૨
- નરનારાયણુ ઢાકયા શરિ; અર્જુન અદિહિ કોપ;
સાઠિ બાણુ શર સહ છેદિયાં; સેન સકલ કરિયાં લોપ. ૩૩
- પૂજા કીધી ગુરુ તણી, સાતશિ મૂકી અસ્ત્ર;
વલી માર્યાં સહસ્ર લક્ષ કોટિ, અસંખ્ય જાતિ શસ્ત્ર. ૩૪
- વધાવ્યા રે દ્રોણુનિ, વલી ન્યોધ પામ્યા નાશ;
હય ગજ નાસે મોકલા, સુહૃગમ પામ્યા નાશ.

કુહુના કાપ્યા પાગ શિર, કુહુના, નાસિકા નિ કરણ
 કુહુના છેલ્લા રુદિ જઈ, તે દલી પડિઆ ધરણિ ૩૬
 ગડિ રથ ચક્ર જૂસરી, કટકા થૈ ગૈ આકાશિ,
 ગજ-મુદિ છેદી અમ્માડી, અન્વ તણુ બહુ હુમ નાથ ૩૭
 નાદુ દય સહ દ્રોણ દેખી, બાણુ મેલ્યા દ્રોણિ,
 પાચ મારયા કૃષ્ણ-અર્જુનનિ, માગ્યા તણિ કપિ જ્યોષ ૩૮
 કરયા વ્યાકુલ નગરિનિ, અર્જુનિ કગિ ધરણુ બાણુ
 તેણિ સમિ ગિહિ હરિ અર્જુનનિઃ “ મહાબા, એ ગુરુ જાણિ ૩૯
 અભર્જુ એ નહીં ઓસરિ, દિન દસ કરિ સર્ગામ.
 આપણિ જવૂ આગતિ, નિદ્રથ કેરિ કામિ ” ૪૦
 અર્જુન કિહિ “ ગ્વામી! ભણુ, ” ધમ કહી અભાવ્યુ રથ,
 મૂકી જમમથા દ્રોણિ, ચાલિઆ હરિ પારથ ૪૧
 દ્રોણ કિહિ અર્જુનનિ “ અરે, જ્યા વિના જાઇ કિમ્મ ? ”
 “ અરે રવામિ! રમૂ છૂ છૂજ સાથિ પુત્ર હોઇ પિતાથ તિમ્મ ૪૨
 પિતા જાણી લાડ તમથ, અન્ધાત્યામાનિ હ દામિ ”
 ધમ કહી આત્મા તિહા રથકી, આત્મા પદા, અનન્ત લાડ સર્ગામ ૪૩
 કૃતવર્મા નિ કામોજ છિ, સેના રહી ઠિ અનન્ત,
 ધૃત્યા તે ઊપરિ સહી, રથ હાક્યુ શ્રીભગવન્તિ ૪૪

ઉચ્છ્ર

ભગવન્તિ રથ રણ-મધિ હાક્યુ, યુદ્ધ તિહા યાચિ ધણુ,
 સન્ને કિહિ સાભલિ, ધૃતરાષ્ટ્ર! મહિમા કહ હાવિ તેહ તણુ ૪૫
 ૫૬૦

કંઠવૂ ૧૫ મૂ—રાગ સારંગી

સન્ને વાણી મોલિઆ સુણિ, ધૃતરાષ્ટ્ર નાઇ
 કૃતવર્મા યુદ્ધ કરચૂ રે, સાભનિ, કહ મહિમાઇ. ૧

ઢાલ-મહિમા કહું હું તેહ તણુ, સાંભાલિ, રે રાજન !

કૃતવર્માઇ બહુ બાણુ મૂકી, ઢાંકિઉ અર્જુન. ૨

રણસંગ્રામિ બ્યોધ પડિઆ; દલ પાણુવતુ કીધુ અન્ત;

બ્રહ્માસ્ત્ર મૂક્યું પારથિ, તેજ ધર્યું ભગવન્તિ. ૩

હવા આગ્રિન્ય દ્રોણુ-આદિ ન્યદુપતિનું જોઇ રૂપ;

વલી સર્જ્યે એ એક આવિઉ, ભોજરાજ નામિ ભૂપ. ૪

તેણિ દસ બાણુ મારયાં પારથનિ, પચીશિ પૂજ્યા દેવ;

વલી સાત બાણુ મૂકી પારથનિ, બ્યાકુલ કીધુ તત્પેવ. ૫

તેહનિ સાદિ જ્યાદવ આવિઆ, યુદ્ધ હવું તિહાં અતિ પ્રોદ.

“આણુ ઇહાંધી શીધિ, અર્જુન !” ઇમ કિહિ ગરુડારડ. ૬

મોહબાણુ મૂક્યું પારથિ; રથ હાંક્યુ જમદાધારિ.

કૃતવર્માઇ જૈ ખાલિઉ, રથચક્રનુ રાખણુદાર. ૭

ઉત્તમ-ઉગ્રમ આરિ મારયાં; ધૃષ્ટદ્યુમનનિ તથિ;

બહુ બાણુ મારી જ્યાદવિ કાપી, ધન ધનુષ પાડયાં ધરણિ. ૮

કમલ પ્રોદાં મહી તેણિ, બાણુની કીધી વૃષ્ટિ;

જ્યાદવ જાણી રાખિઉ, પણિ, કાંક્યુ (?) નવિ દીસિ દષ્ટિ. ૯

એટલિ જૈ મિત્યા પારથનિ, જાણિ સેન કરતા માર !

વરણુનુ મુત સન્તાઉલ, ધસ્યુ, ગદા લેઇ તેણી વાર. ૧૦

શ્રીકૃષ્ણુ ઊપરિ નાખી છૂટી, હસ્તિ વાગી સોઇ;

વલી પાછી, સન્તાઉલ-ચિર, છેદિજીં સહ જોઇ. ૧૧

હાહાકાર થયુ; સહ ઇમ કિહિ: “આ અસમ્ભવ વાત;

તેહનિ આયુધિ ફરી તેહનિ વધિઉ, તે કહીછી ઉત્પાત.” ૧૨

ધૃતરાષ્ટર કિહિ સજ્જેનિ: મુદ્ધિ મોટુ સન્દે એહ;

ફરી પાછી સન્તાઉલનિ, કિમ વાજી તેહ ? ૧૩

સજ્જે કિહિ: રાઇ ! સાભાણુ, એહનુ વરણુ કહીછી તાત;

વરુણા, સાંનદી, દક્ષ-મધિ, આદિ છિ એહની માન; ૧૪

- તેણી નરણ કહિ વગ માગિહિ “માદર પુત્ર નહી હુલ નાશ.”
 તેણી ગદા આપી પુત્રનિ, ઇમ વાણી કહી પ્રમાથ ૧૫
- “યે કગિ યુદ્ધ વૂ મગોવડિ, કરિ ગદી દયિઆગ,
 અન્ત પામિ તે સહી, એ ગદા કગિ પ્રદાર ૧૬
- યે કોઇ યુદ્ધ નહી કરિ તુઝથ, આયુધ વિના હુધ યેહ,
 તે જપગિ જુ મૂવ તુ, ફરી પડશિ તાદરિ દેહિ ” ૧૭
- હરિષ બ્રાન્તિ કરી મોહ પમાડિહિ, વીમગયુ મહ તે આપ,
 એહવુ થગ રણ માહિ પડયુ, તે કૃષ્ણજનિ પ્રતાપિ ૧૮
- કામ્યોજના સુત સુદકખણિ, આવી મૂકિઆ દસ બાણ,
 શ્રીકૃષ્ણનિ શિરિ ત્રણિ મારગા, સાત અર્જુન જાણિ ૧૯
- પછિ સાગિ મારી પૂઠિયા, તે નરિ કરી કટકા વીમ,
 ધ્વજ રથ ધનુષ તિન તિત કરચા, અર્જુનિ ધરી તવ રીમ ૨૦
- તે મન્ત્રી મગ બેઠૂ રુદિ, સુખણ પડયુ સહી ધગણિ,
 યિમ હમ્બડાડી પડિ જાગી, તિમ તે પામ્યુ મરણ ૨૧
- અનવચન થયુ દય, આવિઆ, દસ મહસ તેના જ્યોષ,
 તે આનતા પાડચા અર્જુનિ, કાણુ માત્ર માહિ કરી કોષ ૨૨
- દય પડયુ જાણી સુદખણુ, તેહનુ પુત્ર આવ્યુ ખેવ,
 સન્તાહિન ન વહી અચન્તિ કરચુ યુદ્ધ અશ્વમેવ ૨૩
- ખટુ બાણ મૂકી પારથિ, તે મોહ પમાડચા જાણિ,
 શ્રીકૃષ્ણ કિહિ “તુહિ મોહ કથુ? વેગિ હણુ એહના પ્રાણ” ૨૪
- ધન્દ્રાશ્ર મૂકી અર્જુનિ, બિહના શીસ છેઘા સોષ,
 વધી તેહના જ્યોષ આવ્યા પાશિ, તે હણ્યા સર્વે કોષ. ૨૫
- માર માર કરતા તેહ આત્મા, સહ કોનુ આણુતા અન્ત,
 પછિ તિદાથી આનિઆ, રથ હાકિહિ ભગવન્તિ ૨૬
- અર્જુ દેશનુ જૂપતિ, તે આવ્યુ રણસંગ્રામિ,
 તેહ પાડયુ અર્જુનિ, નદી રુધિરની વહી તે કામિ ૨૭

વલી મ્હેન્છ આઘ્યા કેટલા, તેહ પમાડ્યા નાસ;
દેશદેશના બૂપતિ બહુ, આઘ્યા અભુન-પાથિ. ૨૮

પૂરવ, પરછમ, ઉત્તર, દખ્ખણ-દેશપતિ હતા ચેહ,
અભુન વીંટયુ બિહુ ગમાં, દાદિઉ સહી ચરિ તેહ. ૨૯

પછિ ઇન્દ્રસુત કોપિ ચડયુ; બહુ બાણુ મૂકી વદિ;
સહ જ્યોધ નાહા દસોદિસિ; રહી ન ચમ્પૂ કોઇ દદિ. ૩૦

નાહા કો પડ્યા પ્રથવીઇ; કોના છેઘાં શીસ;
મોકલા દ્રોડિ અથ ગજ; મહી પડિ પાડી ચીસ. ૩૧

ફેદમૂંડ રણુ માહિ રડવડિ; હસ્તી તણાયા બાધ;
શોણિત-સરિતા પૂર આલી; શબ્દ શુ સહ ચાઇ? ૩૨

ઇમ પ્રલિ કીધુ પારથિ; દિન પુરુર થયુ તેણી વાર;
ઇમ પ્રાજિ કીધા પારથિ, છસદસ દણ્યા સરદાર. ૩૩

બાકી જ્યોધની સડખ્યા નહીં; પગ મેલવા નહીં માગ;
અથ, રથ મહા પ્રોદ કુન્જર, કરી કીધા બિ લાગ. ૩૪

હાંકયુ રથ તવ આવિઆ, જિદ્રથ કેરિ પારિ;
આવણુ દેખી પારથનિ, કૌરવમતિ થયુ ત્રાસ. ૩૫

આબ્યુ આગલિ દ્રોણુનિ; દુઃખિ ભરયુ કિહિ વાણિ;
“જિદ્રથ તે આગલિ ગયુ અભુન, મૂકણુ તે બહુ બાણુ.” ૩૬

જિદ્રથ કિહિ: “તદ્મ્યો દીધુ આવવા, માટિ કરુ માહરી સાહિ;
પિસવા દીધુ; લાજ રાણુ સવિ; બાણુ સિદ્ધાન્ત, ગુરુરાધ! ૩૭

વલી જ્યુધિઞ્ઞિરનિ અહવા તણુ, તદ્મ્યો આપિજી વરદાન;
“તુ ઇહાં કિમ આવવા દીધા, તદ્મ્યો અભુન નિ ભગવાન?” ૩૮

દુન્યોધન કિહિ: “અત્ર બાધુ અહ્યાદે, જિ હમ્મુ પાણ્ડવની આજ;
હમ્મુ શુભ પાણ્ડવ તણુ, અહાનિ કરુ છુ લાજ. ૩૯

અપરાધ અહારુ ક્ષમા કરજ્યો, દુઃખવશિ કહું વાણિ.”
દ્રોણુ કિહિ: “તું બાણુજે સતિ; તુમ અર્થિ તિજવા પ્રાણુ. ૪૦

- પ્રાણ લગિ હું જ્યુદ્ધ કરૂં છું; સાંભલિ, રે તું રાધ !
 તદ્ભ્યો જાણિ દલ સખલ લેખ, અભુનથં જ્યુદ્ધ કરવાધ. ૪૧
- હું જાણું ગ્રહવા જ્યુધિષ્ઠિરનિ, તે એકલુ જ્યુદ્ધિ હોધ.
 પુત્રનિ આપું કવચ એક, તેહનિ નવિ ભેદિ કોધ. ૪૨
- બલ વૃદ્ધિ પામિ યિમ તું, તાહરુ કુણ કરી સકિ નાશ ?
 સાન્નિધિ થૈ જા જ્યુદ્ધ કરવા, અભુન કેરિ પાશિ. ૪૩
- ધમ દહી કવચ આપિણું, રાધ આર્જુ ધરિણું સોધ;
 અભિષેક કરી કિહિ કવચ-મહિમા:
 “તુંહિ નહીં છતિ જ્યોધ કોધ. ૪૪
- ધન્વિ પિહિરધૂ કવચ એક છુ, વ્રત્રાસુરતુ કરચુ નાથ.”
 એહવું સુણી હરખ પામ્યુ કુન્થોધન; થયુ તવ મનિ ઉલ્લાસ. ૪૫

ત્રીથલુ

- થયુ મનિ ઉલ્લાસ રે, અભુનથં યુદ્ધિ ગયુ;
 સહ સેના તત્પર સાર્જુ લેખ, રક્ષાધ જિવ્રયની જૈ રણુ. ૪૬

કંકણું ૧૬ મું—રાગ સામેરી

- ૧ વૈશમ્પાયન કિહિ ભૂપતિનિ: સુણિ, જન્મેજે રાધ !
 જ્યુધિષ્ઠિરનિ ગ્રહવાનિ અર્થિ, દ્રોણ સુલટ યુદ્ધિ જાધ. ૧
- ૨ આવી પાણવ સેના ધસમશી, સાત્ત્વિક નિ ધૃષ્ટદ્યુમન;
 ભીમ નિકુલ સિહિદેવ દ્રુપદ, મછ ધર્મ કાશી રાજન. ૨
- ૩ મૃગી બાણ ચુરુધ યુદ્ધગમાં, વીંટયુ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન બલવન્ત;
 જાણી દ્રોણ પછિ આળ્યા એકલા; કૌરવ જ્યોધ આળ્યા અનન્ત. ૩
- ૪ મિલી દલ-બલુ એક ભાવિ, યિમ પામિ જ્યમુના-ગર્જ;
 રથ્ય ધર્મ, કુન્થાસન સાત્ત્વિક; નિકુલ-બલ-સિહિદે-સંકિ. ૪

આવ્યુ ભીમ મદા મહીનિ; કૌરવલ કરચુ સર્વાર.

ગુરુષ બાણ મૂઝી પાણ્ડવ-દલ, નારા કરચું તેણી વાર. ૫

સામસાદ્મા જ્યોધ આવ્યા, ગટોરગણ અલખ્યુસ વીર;
જિદ્રથ શકટપુલ્હ-રક્ષાષ, ગુરુષ, રાખ્યા અશ્વત્થામા ધીર. ૬

દુઃશાસન સાત્ત્વિક કરચુ પ્રાણિ; રાકુનિ સિદ્ધ પલાષ;
ગ્રેરચુ રથ ધૂષ્ટદુન્ન સાથિ; જયુદ્ધ અદ્ભુત થાષ. ૭

રથિ રથ આયકૃપા તવ કાગમિ, જિતરચુ દુપદક્રમાર;
અહી ખડ્ગ કાગમિ રથ ગુરુનિ, બિહ જોષ તેણી વાર. ૮

મારી અશ્વ રથ કટકા કીધા; જનરથ: “હાવિ મુનિ કરશિ લોપ.”
જોષ દ્રોણ આશ્નિજ્ય થૈ રાશ્નિ, કાપ્યું ખડ્ગ ધરી કોપ. ૯

નાખ્યુ રથ જપરિથી હેકું, અનિ વલિ મૂઝ્યાં બાણ;
આવતાં સાત્ત્વિકિ સહી કાપ્યાં, નહીંતુ લલિતુ પ્રાણ. ૧૦

અદ્યુ કોપ ગુરુનિ યાદવ પરિ; અસ્ત્ર તણી કરિ વૃષ્ટિ;
“આવ્યું” અત, હાવિ આવિ દૂકકં;” સાત્ત્વિક થયુ અદૃષ્ટ. ૧૧

કરિ યુદ્ધ સરખા બિહ પ્રાક્રમી, બાણવૃષ્ટિ કરિ અન્યોન્યિ;
વેખ્યા સરીર શોભા ધમ દીસિ, જાણું કેસ કૃત્યા વનિ! ૧૨

લલું યુદ્ધ જાણી જ્યક્ષ કિનર, વ્યોમિ રહી જુધ દેવ;
વૈમાન આર્યા દૂકકાં, અપજરા ગણ-ગાન્ધેવ. ૧૩

“અદ્ભુત યુદ્ધ મદા અનોપમ;” એલ્વી જોલિ વાણિ.
કાપ્યું ધનુષ ગુરુનું સાત્ત્વિકિ, અનેક ખૂંટિ જાણિ. ૧૪

થે આયુધ મૂકિ તે કાપિ; ગુરુ મનિ કરિ વિચાર;
અત્રપસ્ત્ર મૂક્યું જોષ સાત્ત્વિકિ, ગુરુષ વારુણાસ્ત્ર તે વાર. ૧૫

જોષ પ્રાક્રમ ગુરુ અતિ મનિ હરખ્યા: “લલુ, લલુ, સાત્ત્વિક વીર!
માહરા અસ્ત્ર કુણ સિદ્ધિ તુઝ પાપિ? મદા પ્રાક્રમી ખરુ ધીર.” ૧૬

ધર્મ કિદિ: “મુણિ ધૂષ્ટદુન્ન! ભીમ! આત્ત્વિકની કરુ સાહિ;
વેડી વારણુ યુદ્ધ કરિ દ્રોણથં; રખિ પ્રાણિ તવ થાષ!” ૧૭

- સુણી વયન ધાયા સદ્ જ્યોધા; આલ્યા દ્રોણિ પાશિ;
 તેહ્વિ વીર સદ્ આલ્યા કૌરવ; અન્યોઅન્યિ હુષ દલ નાશ. ૧૮
 બીમસેન મોટું મહા જ્યોધ; પાડ્યું દલ ભર્જાણુ;
 પામ્યા ત્રાસ નાલદા ચુહુપાશિ; કૌરવ-દલ યથું હાણિ. ૧૯
 સગ્ગે કિહિ; સાભલિ તૂં, રાજા! અભુનની વિખ્યાતિ;
 કરિ વાટ, પારથ જાછ ચાલ્યુ; રથ હાંકિ યુગતાત. ૨૦
 લઘુલાધવી વિદ્યા કરીનિ, મન-વેગિ રથ જાછ;
 સ્વર્પ તણા રથથી ગતિ અદકી; ચૂકવિ ખાણુ જ્યહુરાધ. ૨૧
 તેણિ સમિ ભૂપતિ ખિ આલ્યા, અવન્તીના સ્ત્રી જાણિ;
 મહાવિદ્યાધન મારયુ અભુનિ; દસ જાણિ તિજિઆ પ્રાણુ. ૨૨
 તેહ્નુ બ્રાત લોહુડુ અનખિન્દુ, આચ્યુ મહા જયવન્ત;
 શીશિ ગદા મારી હરિનિ ખજિ, અભુનિ આપ્યુ તેહ્નુ અન્ત. ૨૩
 ખજિ આલ્યા જ્યોધ તેહ્ના; વલી તેહ્નુ કીધુ નાશ;
 તેણિ સમિ કૌરવ-દલ આવી, ફરી વલ્યું ચુહુપાશિ. ૨૪
 તેણિ સમિ અભુન કિહિ હરિનિ; અશ્વ યાકયા અશ્વમેવ;
 તૃપાવન્ત યયા; આ સરોવર છિ; જલપાન કરાવુ, દેવ! ૨૫
 કાફુ ખાણુ અશ્વદેહ-મધિથી, નહીંતર યાશિ નાશ;
 હું ધહાં રહી ગાગ્ગવ ધરી જીભૂં; આવવા નહી દિજિં કો પાશિ. ૨૬
 તહ્મ્યો નિર્જિં થે જલપાન કરાવુ.” સુણી અશ્વ ધાયા જ્યહુવીરિ;
 જલપાન કરાવી અશ્વજ કાફ્યાં, હરિત રથામશરીર. ૨૭
 કૌરવદલ આલ્યું જોધ વેલા, કચ્યુ અહ્મત સર્ગ્રામ;
 કાપિ અશ્વ, મારિ વલિ અભુન; બહુ દલ હણ્યું તેણિ હામિ. ૨૮
 દેવઝપિ આગ્રિજ્ય થે જુધ; અશ્વ ધુષ છિ મુન્દરશ્યામ;
 ત્રાપીશ્વર સરોવર તપ છાંટી, આલ્યા જોવા તેણિ હામિ. ૨૯
 કીધી બીંત, કાઠ જોધ કિહિ: ‘ભલુ ધન અભુન.’
 દાણી યાક અશ્વ સ્વરથ; યયા; રથ ફેરવ્યુ જગજ્જનિ. ૩૦

કાઢ્યાં સાલ બાહુરિ આવી; જોતરિઉ રથ તેણી વાર;
જેઠા ચરી; ચાલ્યા વાયુ-વેગિ, કરતા મારોમારિ. ૩૧

સકલ જ્યોધ જાલા સહ ભાલિ, પાણિ કે નવિ સાદમુ થાઇ;
તેણિ સમિ તિહાં દલ બહુ લેઇ; આન્યુ દુન્યોધન રાઇ. ૩૨
વાત સાંભલી સરોવર કેરી, આગ્રિજ્ય થયુ રાજન;
“ દ્રોણ અર્જુનનિ આવવા નહીં દેસિ,

એહવી, આશ હતી (સહનિ) મનિ. ૩૩

તેહનિ તિહાં મૂળાનિ આવ્યા; હાવિ સહનુ કરસિ નાશ;
જિદ્રથનિ નાશ હાવિ કરિ સહી; આપણિ થયા નિરાશ. ” ૩૪
સુણી વચન કૃષ્ણ કિહિ અર્જુનનિ: “ આ શં કિહિ સહુ વાણિ?
સહી તું જીતેશ જિદ્રથનિ: જિ આપણુ તું જાણિ ” ૩૫

કહી રથ હાંકયુ તરિ વેગિ; દષ્ટિ પડયુ જિદ્રથ;
તેહવિ ફરી આગલિ આન્યુ, દુન્યોધન સમરથ. ૩૬
પિહિરચૂ કન્ય ગુરુનું આપિજી, અનેક અસ્ત્ર ધરી બાણ;
દુન્યોધન દેખી અર્જુન પ્રતિ, કિહિ સારજંપાણિ: ૩૭

“ મારિ કુષ્ઠનિ; કૌરવપતિ આન્યુ, કુપદીવુ કુઃખ દેનાર;
વનિ કાઢ્યાં તે કષ્ટ સમ્ભારી, કરિ એહનુ સહીર. ” ૩૮
હાંકયુ રથ; ધરી આન્યુ કૌરવપતિ, મુખિ જોલતુ વાણિ:
“ અરે અર્જુન! હવડાં તુંહિ મારેશ; હવડાં મૂકિ તાહુરાં બાણ. ૩૯

વલી તાહુરા કૃષ્ણનિ કિહિજે, કરવું હુઇ તે કરજે આજ. ”
ઈમ કહી સામ્રત થૈ જણુ, યુદ્ધ કરવાનિ કાજિ. ૪૦
સગ્ગે કિહિ: સાંભલિ તું, રાજા! યુદ્ધ તણુ મહિમાઇ.
ભાઉ કિહિ: યુદ્ધિ જિ પામિ, સાહિ ચેહનિ વૈકુણ્ઠરાઇ. ૪૧

ગીથણુ

સાહિ ચેહનિ વૈકુણ્ઠરાઇ રે, જિ તે પામિ સહી;
સગ્ગે કિહિ: સાંભલિ, રાજા! હાવિ યુદ્ધ કિમ થયું તહો. ૪૨

કંડવું ૧૭ મું—રાગ સારંગી

વૈશંપાયન કિહિ બ્રૂપતિનિઃ સુષ્ટિ, જન્મેજે રાધા ।

દુન્યોધન અર્જુન યુદ્ધિ આમ્યા, કરયુ અન્યોઅન્યિ ધાધ. ૧

મૃકિ બાણુ પારથ, તે નવિ વાગિ; પુષ્પ તણી પિરિ હોધ;

પર્વત સરીખુ આગલિ જણુ, બેધ આશિન્ય દરિ જોધઃ ૨

“અરે અર્જુન! યં યયં? અસ્ત નથી, બેદતાં એહનું અર્જ.”

સુણી અર્જુન કિહિ કારણુ: “સુણ, કહં, શીરજી! ૩

ગુરુધ કવચ બન્ધાબ્યું એહનિ, તેણિ કરી એહ અબેધ;

ધન્વ તણું મદા વજ્ર લાગિ, પણિ એહ અબેધ [અદેધ]. ૪

પણિ એહનિ પિદિરથ્ સ્ત્રીની પિરિ; નથી લણુ પૂરણુ બેદ.

જિતારી પિદિરથા પછી આપણિ, કરયં એહનુ છેદ.” ૫

ધ્રુમ કહી બાણુ મારયાં ન ખમિ; હણુ વ્યાકુલ રાજન;

ધન્ય ધનુષ કાખ્યું, અમ્મ મારયા; શર્જ પૂરયુ અર્જુનિ. ૬

પાન્થજન્ય પૂરયુ અવિનાશિ; માન્ય અતિ હનુમન્ત;

પામ્યા ત્રાસ નાહી સહ જ્યોધા, પડયા તિજી પ્રાણ અનન્ત. ૭

શિખર પડિ પર્વતનાં; દમિ જિલટિ; અલ્પ શેષ તવ ધરણિ;

હરયાં તેજ-બલ; અમ્મ ગજ ચલિઆ; બહુ જાડ પામ્યા મરણ. ૮

તેણિ સમિ પાછડવના જ્યોધા, અર્જુનની કરવા સાહિ,

આવવાની મનસા કરિ, પણિ દ્રોણુ-આગલિ નવિ પિસાધ. ૯

ધર્મ ભીમ સાન્નિધ સિલહદેવ, સાહિ નિકલ તેણિ ઠામિ;

તેણિ સમિ અલ્પમ્યુસિ આવી, ભીમ સાથિ માંડયુ સંદ્રામ. ૧૦

નેવું બાણુ ગુરુનિ ધર્મિ મારયાં; દ્રોણિ મારયાં પચવીસ;

સાગિ એક મારી પછિ ધર્મિ, અતિ મનિ આણી રીસ. ૧૧

વજ્રધાર કરતી સ્વર-વજ્રા, ગુરુધ દીડી આવતી પાસિ.

કિહિ દ્રોણુ: “એ નવિ વલી પાછી, સહી કરિ એ માહુ નાથ.” ૧૨

ધ્રુમ જાણી પ્રહાસ મૂકી, જરમ કીધી આવતી તેહ.

દીઠ ધર્મિ અસ્ત આવવું, અગ્નિ ઝરવું ચેલ. ૧૩

- મૂક્યું બાણુ શ્વહારૂ ધર્મિ, સમાવવા અન્ધોઅન્યિ;
કામ્યું ધનુષ દ્રોણુનું રાધ, તવ ક્રોધ બિપત્તિ અતિ મત્તિ. ૧૪
- ગદા એક મારી ધર્મનિ, દ્રોણિ ફેરવી તે શીશિ;
વલી એક મૂકી ધર્મરાધ, તે કટકા કરી વીસ. ૧૫
- તે જોઇ ક્રોધ પામ્યા ગુરુ, લેઇ નવ બાણુ મૂક્યાં ખેવ;
માર્યા અશ્વ, ધન ધનુષ કાપી, વિરથ કર્યુ અવશ્યમેવ. ૧૬
- તે જોઇ દ્રોણુ ધાઇ ધર્મનિ ત્રિહિવા; તવ આન્યુ તિહાં સિદ્ધિવ;
તેહનિ રથિ બિશીનિ નાઠા, ધર્મરાધ તત્ખેવ. ૧૭
- બ્રહ્મક્ષેત્ર આવ્યુ પાણ્ડવ બિપરિ, ખેમધુરત સુખણુ;
નેહ બાણુ મારી મહીષ પાડ્યુ; ખેમધુરતિ તિજિઆ પ્રાણુ. ૧૮
- પડ્યુ ભર્જ; કૌરવદલ નાહું સુહૃદિયિ; પામ્યા ત્રાસ;
વીરધન્વા આન્યુ એક ચોધુ, ધૃષ્ટકેતનિ પાશિ. ૧૯
- કર્યું જ્યુદ્ધ અદ્ભુત અન્ધોઅન્યિ; ધૃષ્ટકેતિ ધરીનિ ક્રોધ,
વીરધન્વાનિ પાડ્યુ પ્રયવીષ, તિજ તિલ કરી તે જ્યોધ. ૨૦
- દુર્યોધ ભર્જ યૈયનિ નાહું, સિદ્ધિવથું સર્જામ;
નિર્મિત સુત વીરધવા કેરુ, મરણુ પામ્યુ તેણિ દામિ. ૨૧
- સોમદત્ત આવ્યુ સર્જામિ, દુપદીના સુત સર્જાતિ;
પાચ બાણુ પાંચિ તે માર્યાં; પડ્યા મૂર્છાઇ તે જ્ઞાત. ૨૨
- તવ જામ્યા વીર બિદ્યા અતિ ક્રોધિ, મિલી મૂકિ બહુ બાણુ;
રથ છેલ્લુ ફુંગરિ અભુર્નનિ; ધર્મપુત્રિ ધન, જાણિ; ૨૩
- પાડ્યુ સારથિ નિકુલ તણિ સુતિ; સિદ્ધિવ સુતિ છેલ્લું શીસ;
સોમદત્ત પડ્યુ મહી જાણી, અધમ્યુસ આવ્યુ ધરી રીસ. ૨૪
- બીમસેન સાથિ જ્યુદ્ધ માડ્યું; બાણુ તણી કરી વૃદ્ધિ;
નવ બાણિ વીંધ્યુ સહી રાખસ; ચડ્યુ ક્રોધ, રમત-દટ્ટિ. ૨૫
- બીમ તણા ત્રણિ સારથિ હતા, તેહનુ આપ્યુ અન્ત;
પાણા આરણિ માર્યા તેહ તણા, અસુર મહા બલવન્ત. ૨૬

ભીમસેન મૂર્છો મહીષ પડયુ; હવુ રણુ માહિ હાહાકાર;
ધાયુ વીર ગટોરગછ આવ્યુ, કરણ મુખિ મારોમારિ. ૨૭

જાગ્યુ ભીમ ક્રોધ કરી જિહ્વુ; અલગ્યુસ હવુ અન્તરધાન;
ખાણુ વીર જીપરિથી નાખિ; લિ પામ્યા રાગ્મન. ૨૮

અગોપિ યયુ આવિ વલિ જાઇ, ધરિ નાનાવિધનાં રૂપ;
કરિ ગર્જના શબ્દ જયકુંડર; પામ્યા ત્રાસ સુર-બૂપ. ૨૯

પડયા જ્યોધ અમ્બ ગજ રથ, નદી ચાલી, રુધિર તણી તેણી વાર;
વિષ્ણુ-અરુઝ તવ ભીમિ મૂકી, તવ ટાલિ માયા નિરધાર. ૩૦

નાઠા દૈત્ય આકુલ યદનિ; આમ્યા દ્રોણુનિ પાશિ;
વલિ આસ્યુ તિલાંથી અન્મ પાશિ, પાણ્ડુ-દલ કરવા નાશ. ૩૧

મુણી શોર યયુ તવ વેગિ, ભીમપુત્ર ખલવન્ત;
બહુ વીર રાક્ષસ સરીખિ સરીખા, જ્યુદ્ધ કરિ છિ અનન્ત. ૩૨
મૂકિ ખાણુ; માયા નવી નવી કરિ; જાડિ અન્નિરક્ષિ; પડિ ધરણિ;
રાક્ષસ યુદ્ધ કરિ વલી બિહુ, ક્રોધ નવિ પામિ મરણુ. ૩૩

મારિ ખાણુ એકલુ અલગ્યુસ; સહ જ્યોધ પમાડયા ત્રાસ;
નિકુલનિ ત્રણિ, ધર્મનિ તિહ્તિગ, વલિ ગટોરગછનિ પચાસ ૩૪

પાંચ પાંચ પાંચિ સુત કૃષ્ણાના, ભીમ જીપરિ મચીસ;
મૂક્યાં ખાણુ સવિ પાણ્ડવ જ્યોધ પર, અતિ મનિ આણી રીસ. ૩૫

તવ ક્રોધુ ભીમપુત્ર ફાલ મારી, યદ્યુ રથ ગ્રિહિવા હાથિ;
શાંસ ફેરવીનિ નાખ્યુ હેંકુ, લેધ અક્ષાસ્યુ અવની-સાથિ. ૩૬

પરવત મારિ અતિ ઝાઢા; ઘળ સમૂલાં લેધ ધાધ;
એહ માંહિ નવિ ઝોસરિ, એઠએઠનિ કરિ ધાધ. ૩૭

જીઠી ખાણુ ગટોરગછનિ; યયુ રૂમ મરચણ્ડ;
ગટોરગછનિ ખાચિ ધાલી, કર્યાં અરુ તેદ્નાં અણ્ડ. ૩૮

રાહિ બહુ કીધી ધણી, માણ્ડવ-સેન કીધું ચૂર;
વધારયુ વધરયુ તે ધણુ; અલગ્યુસ માધ્યુ ચૂર. ૩૯

- રમતિ જોઇ બીમસુતિ; પછી વણ્ટયુ વીર;
અલમ્બુસ કીધુ આકલુ; તે ધરિ નવિ સકિ ધીર. ૪૦
- ગટોરગઠ મહા પ્રાક્રમી, તે સખલ ધુલુ સર્જિ;
હથિઆર સવિ હેઠાં કરીનિ, આવિકે અઙ્ગોઅઙ્ગિ- ૪૧
- એક એકનિ બાથિ ભીડિ, પાડયુ પડિ નહીં કોષ;
કૌરવ પાણવ તણી સેના, સર્વ ઊભા જોઇ. ૪૨
- ધરી એક બલ જોઇ તેહનું, પછિ ગટોરગઠિ લંચુ કીધુ;
શીસ ઊપરિ ફેરવીનિ, અવની ઊપરિ દીધુ. ૪૩
- પછાડયુ તે પ્રથવી સાથિ, બલ કરીનિ જલવન્તિ;
અલમ્બુસતુ આણિઉ તિહાં, ગટોરગઠિ તાં અન્તઃ ૪૪
- પાકું બીમડું ચિમ જાઇ રેહ્યા, તિમ ફારી ગયુ સોઇ.
પાખ્યા ત્રાસ કૌરવ; પડયુ રાખસ; પરવત સરખી કાપા હોઇ. ૪૫
- જિ જિ રાખડ હવુ રણિ પાણવનિ; પાખ્યા અતિ આનન્દ.
ભાઉ કિહિ: જિ હોઇ તેહની, ગાઇ શુણુ યીગોવિન્દ. ૪૬

ઊથલુ

- ગાઇ શુણુ ગોવિન્દ રે, તેહનિ સદા સુખ રિહિ;
સાંભલિ, રે કૌરવપતિ ! હમ સજ્જે વાણી કિહિ. ૪૭

૭૨૫

કંઠવું ૧૮ મું—રાગ દેશાખ

- સજ્જે કિહિ: રાધ ! સાંભલુ, જિદ્રય-યુદ્ધની વાત રે;
ખ્યાતિ તે દહાં અભુન તણી રે. ૧
- ચર્જ-ચખ્દ કરિ છિ પ્રેક્ષા, વારોવારિ અવિનાશ-રે;
ત્રાસ તે પામિ ચખ્દ ઘડી રે. ૨

- હાલ-નાય કૌરવ પામવાનિ, ચર્જ પૂરયું દેવિ;
તેણિ સમિ ધર્મ પાઞ્ચજન્ય સુણી, વ્યાકુલ હવા અધમેવ. ૩

સાત્ત્વિક વેગિ તેડિઆ તિહાં, ગદગદ કરિકે વાત;
બોલાઇ નહોં; વ્યાકુલ થયા; નેત્રિ વહિ આસપાતઃ ૪

“ અરે યાદવ! સાંભણુ, પામ્યજન્યનુ યાઇ નાદ;
દેવદત્ત શિ નથી વાજણુ, અર્જુનના સર્જનુ સાદ? ૫
મુઝનિ ચિન્તા બપની એ, બાણુ, અર્જુનનુ હવુ છિ નારા;
તેણિ કોઇ કરી આયુધ ગ્રહી, યુદ્ધ કરિ છિ અવિનાશ. ૬

શર્પુ જુ નથી વાજણુ તુ, કુશલ કિમ્મ અર્જુન? ૭
એકલા યુદ્ધ કરતા હશિ તે, રાત્રુ બહુ રાજન.
તે માટિ ચિન્તા છિ ધણી, સાત્ત્વિક! સાંભલિ સોઇ;
મિત્ર અર્જુન-ગ્રીપરુ નહોં, અન્ય તાદરિ કોઇ. ૮

તે માટિ તદ્મયો જાઉ તિહાં, હં એટલું માગું માન;
વિપત-વેલા જાઇ છિ, અરત યાવા આવ્યુ બાણુ. ૯
ઉદિ પામ્યુ સૂર્ય તવનુ, યુદ્ધ કરિ છિ સર્ગ્રામિ;
એકલુ; કો નથી પૂંઠિ સાહિ; જાઉ તદ્મયો તેણિ હામિ. ૧૦

કૌરવ રહ્યા છિ ગદગદી; શર્પુનાદ સ્વર કરિ તેહ;
સમરથ તરયા કો નહોં, રણુ દ્રોણસાગર પેહ. ૧૧

એકલુ શં કરણુ હશિ? માટિ, તદ્મયો જાઉ સર્ગ્રામિ.”
સાત્ત્વિક કિહિ: “તદ્મયો સતિ જાણુ, તિમ્નૂં પ્રાણુ પાર્થનિ હામિ. ૧૨

પ્રાણુવશ્વલ ભીમ અર્જુન સમો-વડિ નહોં માદરિ કોઇ;
તદ્મયો કુહુ તે આજ હં, અગ્નિઇ પિશં સોઇ; ૧૩
પણિ કૃષ્ણ-અર્જુનિ કહ્યું છિ મુઝનિ: ‘રક્ષા કરજ્યો રાઇ.’
કદાપિ ગુરુ આવી ગ્રહિ તુ, શ્રમ માદરુ મિથ્યા યાઇ. ૧૪

હં ગયા પૂંઠિ તજારી રક્ષા, કુણુ કરશિ ઇલાં ધીર?
તે દેખાડુ મુનિ, જાજી પછિ, શ્લાં પારથ નિ ન્યહુવીર.” ૧૫

ધર્મ કિહિ: “હં રહેલ ઇલાં, માદરિ જાલિ કરી સોઇ;
ધૃષ્ટદ્યુમન ભીમ શિખણી, એ પ્રાક્રમી સવિ કોઇ.” ૧૬

સાત્ત્વિક કિહિ: “ તહારી આગ્ન્યા, કગિ કૃષ્ણ નિ અર્જુન,
 તિહા મિ જાવું સહી, સાલલીધ, રાજન ! ૧૭

તહમ્યો દુ ખ તિહુ; કથ્યાણુ છિ, ચેનિ સાહિ વૈકુણ્ઠનાથ,
 ઇહાથી જ્યોજન ત્રણુ છિ, જૈ મિલૂ પાર્યનિ સાથિ ૧૮
 દ્રોણુ શુરુ તા મુખિ ગહ્યા છિ, વનિ જ્યોધ છિ સદસ્ય આરિ;
 અન્ય હસ્તી-જયથ ઊપગિ, જ્યવન છિ નિરવાર. ૧૯

સકલ ગ્ય-સેના છિ બહુ સાથિ, વલિ લયા ગજ શિસાત;
 જાટ ઉત્તર દિશાના આવ્યા, નવશિ હસ્તી ઊ સાથિ ૨૦
 પ્રૌઢ પાપી જ્યવન જાતિ, હિમાચલના રિભિનાર,
 અર્જુન કહિ છુ જવાશિ જુ, એ સવિ શાષ મર્દાર ” ૨૧

તવ રથ દ્યાવ્યુ સજ કરીનિ સારથિ, દારુક તણુ લધુ બ્રાત;
 પછિ રથાનક કરી શતમહસ, સોનણુ આપિઆ વિખ્યાત. ૨૨
 બીમનિ કિહિ “ તહમ્યો જ્યુવિદિગ્ની, મમલ કંગ્યો સાહિ. ”
 આગ્ન્યા માગી ધર્મની પછિ, સાત્ત્વિક વેગિ જાઇ. ૨૩

રથ દાક્યુ વાયુવેગિ તેણિ, આવ્યા ગુરનિ પાગિ.
 “ સાહિ ધરમિ મોકલ્યુ, દય કરે દ્રોણુ નાશ. ” ૨૪
 પછિ મારયા પાચ તેલનિ, તિહા સાત્ત્વિકિ સોઇ,
 વહી છ ગુરુઇ, આઠ જ્યાદવિ, જ્યુદ્ધ અનુપમ હોઇ. ૨૫

દ્રોણુ કિહિ: “ તાહુરુ શુરુ ગયુ, મુનિ છાદી ઇહાથી જાણિ,
 તું કિમ જાએશ જીવતુ ? ” સુણી, સાત્ત્વિક જોલ્યુ વાણિ ૨૬
 “ રવામી ! કૃપા ક્રીધી શિષ્યનિ, તિમ હ શિષ્ય પારથ ”
 ઇમ કહી જ્યમણુ દ્રોણુ મૂકી, દાકિઉ તિહા રથ ૨૭

કરણસેના કરી પ્રાણિ, ગ્ય દાકિઉ તેહ શગિ,
 તવ કૃતવર્મા આવ્યુ પ્રાકગી, યુદ્ધિ વાધિ મિમ દધિ-પૂર. ૨૮
 તેણિ બાણ મૂકયા ધણુ, સાત્ત્વિક-મૂર્છા હોઇ,
 તિજી મૂર્છા સારથિઇ, કૃતવર્મા પાહ્યુ સોઇ. ૨૯

રાજા સાથિ લેહનિ, આવિઉ વૃકોદર જાણિ;	
કૃતવર્મા બીમિ ખાલિઉ, સાર્ત્ત્વિક ગયુ નિરવાણ.	૩૦
તવ પાણ્ડવના ન્યોધ આવિઆ; તે કરિ હિ સર્જામ;	
કૃતવર્માઠ રાવિ દેલિઆ; નહીં પિસવાણુ ઠામ.	૩૧
પાંચ રાર મારનાં ધરમનિ; આદિ બીમનિ સાત;	
મૂર્છા પમાડ્યુ વાયુમુતનિ; ધન ધનુષ કાધાં પાત.	૩૨
તવ જિહ્વુ વૃકોદર ગદા લેહનિ, કૃતવર્માનિ મારી શીસિ;	
તેણિ બાણ મૂકી આવતી તે, કરી કટકા વીસ.	૩૩
ત્રણ બાણિ મૂર્છા ચ્યુ; શિખણ્ડી રથ વાલ્યુ જાઈ;	
પિસવા પાણ્ડવ નવિ પામ્યા; સવિ. ન્યોધ વ્યાકુલ થાઈ.	૩૪
સુખ્યારવ મુણી ભાગિજી દલ; તવ સાર્ત્ત્વિક વલ્યુ ખેવ;	
કૃતવર્માનુ ભર્જ કરી, સારથિ હમ્યુ અશ્વમેવ.	૩૫
વલી જીતી સરવનિ મારી, મારગ કરણુ જાઈ;	
આગલિ આવ્યા પ્રૌઢ હરતી, હણવાની નહીં સડખ્યાઈ.	૩૬
આહુત રાષ્ટ્ર જપરિથી પાડના, તવ ગજ પામ્યા ત્રાસ;	
ભોકસા દ્રોહિ; આંધ્રું બહુ દલ; કરચુ તિહાં તેણિ નાચ.	૩૭
જલસન્ધ રવામી હરતીનુ, તેણિ કરચુ બહુ સર્જામ;	
સાર્ત્ત્વિક મારી શીસ પાડ્યું; રણુ મુંદનિ ઠામિ.	૩૮
તેણિ હરતી શોભા પામિઉ, રાધરિ કરી ગતિ વરણ,	
યિમ મેરુ પરવન થકી, ગેરુ અરિ હિ નીઝરણ.	૩૯
પઠિ તે ગજ ભર્જ પામ્યુ; બહુ ન્યોધના લીધા પ્રાણ;	
તવ સેન નાહું; સકલ દલ કોરવ પડ્યું ભર્જાણ.	૪૦

છિથલુ

ભર્જાણુ જણી દ્રોણ દુન્યોધન, વેગિ સહક્રો જે મિદ્યા;
 આઉ કિહિ: સાર્ત્ત્વિક વચિ, ધાતી દ્વેષોદિય તે વીંટી વધ્યા. ૪૧
 ૭૬૬

કુડૂં ૧૯ મું—રાગ કેદાર

સાત્ત્વિકદલ કૌરવદલ મધિ જતાં, ગુરુદ્રોણ અથડાઈ;
સુહૃગમા યુદ્ધ કરિ મહાયોધ, આગલિ બિજુ ખિતિરાઈ. ૧.

સખલ મૂકિ બાણુ જ્યાદવ, સર્ગ્રામ સખલુ યાઈ;
ભાંણુ રથ કૌરવપતિ નાહુ ત્યાહરિ, આવ્યુ સુદર્શન એક રાઈ;

સાત્ત્વિક કૌરવદલ મધિ જાઈ રે. ૨

વલી કમ્બોજ બાબરદેશપતિ, આવ્યુ અર્જુ નિ વલી બર્જુ રે;
જાટ જયવન આવ્યા કાશ્મીરી, મહાજ્યોધ છિ તૈલર્જુ; સાત્ત્વિક ૩
સહ કોઈ કાણુ એક માલિ, સાત્ત્વિકિ પાડ્યા ધરણિ રે;

કોઈ નાહા કોઈ અથડાયા, અદૃશ છતા, કોઈ પામ્યા મરણુ; સાત્ત્વિક ૪
નાહૂં દલ દેખી દુર્જયોધન, આવ્યુ સેન લઈ અન્ય રે;

દેખી શર ધાયુ જ્યાદવ અતિ, કોઈ ધરીનિ મતિ; સાત્ત્વિક ૫
મૂઢી બાણુ ત્રણુશિ જ્યોધ મારયા; ગજ હવયા આશરિ આહરિ રે;

અણુનથી અદૃં કરચું પ્રાકમ; દુર્જયોધન પામ્યુ હારિ; સાત્ત્વિક ૬
આવ્યા જ્યોધ પાચરિ બીમ દેશના, કીધી ટટિ તેણિ પાહણુ રે;

તેહનિ મહીછ પાડ્યા સાત્ત્વિકિ, પાંચરિ મૂઢી બાણુ; સાત્ત્વિક ૭
દુઃશાસનના રાહિત વલી આવ્યા, સદસ્ટ એક મહાજ્યોધ રે;

તેહ મોકલ્યા સવિધમહારિ; વલિલક્ષ એક આવ્યા ધરિ કોઈ; સાત્ત્વિક ૮
તેહ સહ મારી મહી પાડ્યા; કાખ્યાં સદસ્ટનાં શીસ રે;

અતિ પ્રાકમિ સાત્ત્વિક ધ્રુવ શોભિ, પ્રલિકાલિ વિમ ધ્રુવ; સાત્ત્વિક ૯
છેદિ શીસ તાડૂલ વિમ મહીછ, રડવડતાં દીસિ રૂંદ રે;

ભાડિ જ્યોધ અશ્વ રથ પત્ર વિમ,

ગજકુમ્ભરથલ કટકા સંદ;

સાત્ત્વિક ૧૦

નાહૂં જ્યોધ આવ્યા દ્રોણુ-પાણિ,

‘રાખિ, રાખિ, અહ્યો દયા નાશ રે;’

સુણી દ્રોણુનુ સારથિ કિહિ:

“સ્વામી ! રથ હાડું કુહુનિ પાણિ ?

સાત્ત્વિક ૧૧

આ પાશિ બીમ ધરમ ધૃષ્ટદ્યુમન, કરિ સેના-સંઘાર રે;
કુહુ તુ રથ દારૂં, સાત્ત્વિક છિ તિહા,"

સુણી ગુરુ કિહિ તેણી વાર:

સાત્ત્વિ ૧૨

“હાઠિ મારયિ! રથ સાત્ત્વિક ય્હા.” ફેરયા અશ્વ તેણિ મુણી વચન;
તવ રલ ગિહુ લેછ સાત્ત્વિક સાદ્મુ,

આમુ વારિ કુઃશાસન;

સાત્ત્વિ ૧૩

દીકુ દષ્ટિ જ્યાદવિ અસ્ત્ર મકી, અશ્વ કરયા રતખણ રે;

મારયા જ્યોધ; નાહુ કુઃશાસન;

જે રથિ દ્રોણુનિ વક્ષ્યુ ઈણ;

સાત્ત્વિ ૧૪

દૃષ્ટિ દ્રોણ; ખેદ કરી બોલ્યા: “સાત્ત્વિક કુઃશાસન રે!

કાં નાહસિ છિ, રાજકુંઅર? જીવતું છિ રાજનન; સાત્ત્વિ ૧૫

વૈર તુ સવિ અયું તુઝ વણિ; દમી સાધ્વી, સહી માનિ રે;

રક્તિ નાહસિ છિ રાજકુંઅર થે? સંગ્રામ કરિ, રાજન! સાત્ત્વિ ૧૬

વલી કહું, ભરતાપુર તાહારા કન્ય, (?) ખાંડયા તિથ તિમ્મ રે;

અયું તેલં વિમ થમા નિશ્ચિ, વિમ,

કહું પાણ્ડવનિ તે કિમ્મ?

સાત્ત્વિ ૧૭

હાવિ નાહસિ કિહા? તાહુ જલ, પ્રાકમ સવિ અયું કિહાં રે!

દાહ્યા છૂત વિધિ થે પાસા, તે અસ્ત્ર થે વાગિ ધહાં; સાત્ત્વિ ૧૮

તું નાહસિ પણિ, ગુણિ રહું જોઈછ, કિહાં રિહિયાશિ, પાપી રે?

પિસિ ઉદરિ ગન્ધારીનિ, નહીં તુ તૂંહિ નાંખશિ કાપી; સાત્ત્વિ ૧૯

તૂંહિ પ્રથવી માહિ કો નવિ રાણિ, મુદ્ધ તણું કરજયે કાજ રે;

ખીહિ તુ વેડી ધર્મરાધનિ, કાં નથી આપતુ રાજિ? સાત્ત્વિ ૨૦

બીમ ગદા લેછ સન્મુખ મિલશિ, તુ તાહુ આણુશિ અન્ત રે;

રધિરપાન કરશિ સહી તાહુર, ગુણુ તેહનિ તાહુરા અનન્ત;” સાત્ત્વિ ૨૧

એહ્યા કહણ વાયિક બોલ્યા બહુ, પણિ મુખથી ન કહું વચન રે;

કરવા મુદ્ધ સાત્ત્વિક-સંઘાથિ, આલ્યુ કુઃશાસન; સાત્ત્વિ ૨૨

ચાલ ચુપૈની

- દુઃશાસન સુણી આલ્યુ સર્ગામિ, સાત્ત્વિક જિભુ મેણિ હામિ;
 દ્રોણિ ક્રીધુ મન્નિ વિચાર, આવ્યા દુપદદલ મેણિ હારિ. ૨૩
- વીરકેત જ્યેષ્ઠ પાણ્ડવનુ જાણિ, તેહના દ્રોણિ લીધા પ્રાણ;
 નવ આવ્યા તિહાં તેહનાં બ્રાત; ક્રીધા તે ગુરુધ મહીપાત. ૨૪
- ચિત્રસેન સુધન્વા નામ, ચિત્રકેત પડ્યુ કરી સર્ગામિ;
 તવ ધાધ આવ્યુ ધૂટદ્યુમન વીર; આપણિ રચિ જૈ ગિહુ તે ધીર. ૨૫
- એહદખેત્ર કેકયનુ શૂપ, યુદ્ધ કરવા આવ્યુ ધરી ધીર ૨૫;
 બ્રહ્માન્ન મૂકયું ગુરુધ જલવન્ન; એહદખેત્રનુ આપ્યુ અન્ત. ૨૬
- તવ યોધ આવ્યું શીસપાલ, તેહનું શિર છેલું ગુરુધ તતકાલ;
 ધૂટકેત આવ્યુ તેહનુ બ્રાત; તે મરણ પામ્યુ; મહી દવુ પાત. ૨૭
- વલી આવ્યુ તિહાં તેહનુ તન; ગુરુધ કર્યુ તેહનિ પણિ પતન;
 જરાસન્ધ તણુ મુન આવિઉ, તે ગુરુધ હારિ મનાવિઉ. ૨૮
- ક્ષેત્રધન્વા સુત ધૂટદ્યુમન તણુ, તેણિ આવી પ્રાકમ ક્રીધુ ધણ;
 તવ ગુરુ દ્રોણિ ક્રીધી રીસ; એક જાણિ છેલું તેહનું શીસ. ૨૯
- તવ દુપદ મનિ અદિત્તિ, કૌરવ; પુત્ર યુદ્ધિ જાણી યયા ભોપ;
 પછિ દ્રોણુ જીપરિ આવ્યું સર્ગામિ, આવ્યુ ધર્મભીમ હિ તેણિ હામિ. ૩૦
- મદ્યમદ કવિકે કિલિ ધર્મ વાત: “ અરે ભીમ! સાંભલિ કહું, બ્રાત!
 અલિઉ તું હિ મહાજલવન્ન; વિરાટમધિ કૈયક આપ્યુ અન્ત. ૩૧
- વન પૂરણુ યયા જી તદ્મયો, જન્મ મરણ મારી રાખ્યા અદ્મયો;
 તેથી સવિ અદ્મયો પામ્યા મુખ, નાદ્નપણિ પામ્યા મહા દુઃખ. ૩૨
- જાતિ દુઃખ માંહિ દુઃખ જીપનું આજ, સાત્ત્વિક મોકલ્યુ અર્જુનનિ કાળિ;
 તેહ ન આવ્યુ; શં યયું મરણુ? ચર્જ પૂરિ હિ અચરણુચરણ. ૩૩
- દેવદત્ત ચખ્દ ચાધ નહીં, હુ અર્જુન પડ્યુ, જાણુ સહી;
 તેણિ કરી હરિ પામ્યા ક્રોધ; પૂરિ ચર્જ; સેના કરિ ભોપ. ૩૪
- સહી આયુધ હગિધ લીધાં દણિ; માદ્રા મન માદિ એહનું વસિ;
 વલી મિ ક્રીધું દુષ્ટજ કામ; સાત્ત્વિકનિ મોકલ્યુ સર્ગામિ. ૩૫

તેહ વીર શિ આબ્યુ નહીં ? હાવિ ભીમ ! તદ્ભ્યો જાઉં સહી;
 તું વિના કુણુપિસિદ્ધ માધ, સાત્ત્વિક અર્જુનની લિહિવા સિધિ?" ૩૬
 સુણી ભીમ ધર્મનિ કિહિ ઇમ્મઃ " રથ હરિ હાકિ તે પડશિ કિમ્મ ?
 કાં બ્રાત ! દુઃખ ધરુ છુ મન્નિ ? આપણિ સાહિ છિ જગજીવન. ૩૭
 તદ્ભ્યો કુહુ તુ, જાગિ અર્જુન તિહાં. "આબ્યુ ભીમ ધૃષ્ટદ્યુમ્ન છિ તિહાં:
 " અરે દુપદસુત ! જાણિ મરમ; તું રહી રક્ષા કરજ્યે ધરમ. ૩૮
 હું જાગિ છું અર્જુન-પાણિ; કીધું હોષ થે કરિ અવિનાશ. "
 પિહિકું કવચ, ધર્મચરણિ ચિર ધરી, પૂરયુ શરૂં હરિ-સમરણુ કરી. ૩૯
 સજ્જે કિહિ: સાંભલિ તું, રાષ ! ભીમ તણુ તુંહિ કહું મહિમાધ.
 ભાઉ કિહિ નામીનિ શીસ: રાખિ ચરણિ શ્રીયુગદીશ. ૪૦

ઉચ્છ્ર

રાખિ શ્રીયુગદીશ ચરણિ, સદા સન્ત-પ્રતિપાક્ષ રે;
 સજ્જે કિહિ: સાંભલિ, જૂપતિ ! ભીમ અદ્યુ જૂપાલ રે. ૪૧
 ૮૦૭

કંડવું ૨૦ મું—રાગ સામેરી

વૈશંપાયિન કિહિ: સુણિ, રાષ ! ભીમ ચુલટ સર્ગામિ જાષ;
 આબ્યુ દ્રોણ તણિ તે પાણિ; સેન સરવ કરખું જૈ નાશ. ૧
 દેખી દ્રોણ તિહાં કિહિ વચનઃ " જાજ્યે, વીર ! તું, ગયુ અર્જુન;
 મારગ મિ તદ્ભ્યો આબ્યુ હાંમ, જાવા નહીં દિજોં જુ, કરિ સર્ગામ. " ૨
 સુણી ભીમ કિહિ: " ગુરજ ! જાણુ; દીન યાજોં નહીં, હું તિજૂં પ્રાણુ. "
 ઇમ કહી ધરી મન્નિ રીસ, ગદા મારી ફેરવીનિ શીસિ. ૩
 આવતી દેખી પામ્યા ત્રાસ; નાહદા રથ મેહલી રક્ષા એકિ પાસિ.
 ધાલ્યુ અશ્વ રથ પ્રથવી-મુઝારિ; સારથિ સુરથ તે રાખણુદાર. ૪
 જોષ ગુરું દ્રોણ અદષ્ટજ થયા; " એણિ વાર આપી'તી દક્ષિણા. "
 આબ્યુ દુઃશાસન મહા ધીર; મૂકી સાંગિ અન્યોઅન્ય વીરિ. ૫

કાપી આવતી તે તત્ખેવ; ત્રિશુ બ્રાત આવ્યા અશ્વમેવ;
 ભેદું અર્જુ કુણ્ડલ નિ નેત્ર; પામ્યા તેહ ભીમિ રણુખેત્રિ. ૨૬
 વલિ આવ્યાં કૌરવ મિલી વ્યાહરિ, તેહ ભીમિ કાધા સર્દાર.
 વલિ રુદ્રકર્મ વૃન્દારક વીર, અભેદર વિમોચન ધીર, ૭
 મૂકી ખાણુ તે પાડ્યા સાત, દુન્યેધિન તણુ ચે બ્રાત.
 વલિ આવ્યા મિલી બ્રાતજ ત્રિશુ; તેહ ભીમિ પમાડ્યા મરણુ. ૮
 સુદર્શન નિ બ્રહ્મા નામ, વિધનખિન્દુ તેહ પડ્યુ સર્જામિ.
 ભીમસેન પામ્યુ આર્દ્રાદ, ઘોર શબ્દ કરિઉ શર્જનાદ. ૯
 પડ્યા મહીરથલિ, બહુ આવ્યા જ્યોધ, ગજ હથ હણ્યા ધરી મનિ કોધ;
 નાહું દંભ જામ મુહુપાસિ; દેખી દ્રોણુ ગયા ભીમ-પાસિ. ૧૦
 ખાણુ તણી બહુ કાધી જણિ, જોકોદર દેખાધ નહીં દણિ;
 વાયુપુત્રિ કરચુ તિહા વિચાર; જોતરિઉ રથથી મૂકી હથિઆર. ૧૧
 નીચું જોહનિ ચાલ્યુ જામ, ખાણુ તણી નહીં ધરિ પ્રભાધ;
 મેધજણિ પ્રબલ યિમ થામ, નીચું શીઘ્ર યિમ સાંઠિઉ જામ, ૧૨
 ચાલ્યુ ગુરુ કહિ આણી રીસ; રથ સાહી કાંગમું ફેરવ્યું શીસિ;
 અથવી સાથિ મારી કરચુ ચૂર; ખીજિ રથિ ગુરુ ખિઠા ચૂર. ૧૩
 તેહ તિમ ચૂર કરચુ તિહાં કાઠ; ધમ લાંબ્યા રથ ભીમિ આઠ:
 નવમિ રથિ ખિશી ગુરુ નાસી જામ; હાહાકાર કૌરવદલિ થામ. ૧૪
 કૃતવર્માધ સેના કરી પ્રાન્નિ; કામ્બોજ દલ મધિ રહી ભીમ ગાન્નિ;
 બહુ જ્યોધ જ્યવન કરી નાશ; આવ્યુ સાત્ત્વિક ડેરિ તે પાસિ. ૧૫
 બ્રહ્માસ્ત્ર કૂંકિ ફેરવિઉ; અગ્નિ-વાયુ-જ્વલ વેરવિઉ;
 ભીમ આનન્દ પામ્યુ અતિ મન્નિ; પડિઆ દણિ કૃષ્ણ-અર્જુન. ૧૬
 દણિ-દણિ મિલી અવિનાશ; તવ પન્થ્યાવણુ પૂરચુ કરુણાકરિ વાસ.
 ભીમિ પ્રાકમ કાધૂં પ્રાદ; જોધ-દ્રોણુ ચયા દિમ્બદ. ૧૭
 દેવદત્ત પૂરચુ અર્જુનનિ; સાત્ત્વિકિ પૂરચુ હથ ધરી મન્નિ;
 શબ્દ હથ શર્જના જય વ્યાહરિ, ધર્મનિ હથુ સૂણી હથ અપાર. ૧૮

વૈશંપાયન કિલિઃ સુણિ, રાષ્ટ્ર! કરણિ દીકુ બીમ કાવર૫-કાપ.
 આવ્યુ ધર્મા નય મિશી જાણિ; વાયુપુત્ર ઊપરિ મૂકિ બાણ; ૧૯
 મારી કે પ સહિત બીમિ ગદા, અન્ધ મારયિ દણ્યા તદા
 નાહુ કલ્ય પામી અતિ ત્રાસ, બળિ-ચિ બિશી આવ્યુ બીમપાસિ ૨૦
 કીધૂ સુદ્ધ અન્ધોઅન્ધિ બલવન્ત; વૈદિ અન્ધે રચતુ આપ્યુ અન્ત;
 નાહુ કલ્ય જોષ બીજી વાર, દુર્યોધનિ તવ કરચુ વિચાર. ૨૧
 દુર્ગિ જાત મોકલ્યુ ડગ્ધુ-માદિ, મિલ્યા બિહુ જમુદ્ધ અદ્યુત યાષ;
 વાયુપુત્રિ મનિ અણી રીસ, દુર્ગિ તણૂ તવ છેલ્લૂ શીસ ૨૨
 તવ આવ્યુ દુર્મખ તેણિ હામિ વાયુપુત્રય કીધુ સર્ગામ,
 બીમિ ક્રોધ સહિત મારી ગદા; દુર્મખ મરણ પામ્યુ તદા. ૨૩
 તેહનિ નયિ બિહુ કલ્ય વીર; ધર્મ ઊપરિ ધાયુ તે નીર,
 જાત જાણી વાદ આણી દમા; કુન્તીધ વર આવ્યુ માટિ કીધા મયા. ૨૪
 બીમ યાષ મારિ ક્રોધ આણી; દ્રુપદીનિ દુઃખ દીધૂ તે જાણી;
 યોદ્ધ બાણ મુકયા બીમિ શીસિ; સારથિનૂ શીસ છેલ્લૂ અણી રીમ. ૨૫
 બીજાન્યુ રય, અન્ધ કીધા મરણ; વિરથ ચયુ તવ નાહુ કરણ.
 દુર્યોધનિ મોકલ્યા તવ જાત, બીમ ઊપાર આવ્યા તે સાત. ૨૬
 વાયુપુત્રિ તે મારયા હામિ; સાબલુ, કહૂ તેહના નામ
 ચિત્રાધુધ, શકજિત, વિકરણ, સત્ર, સન્નિત્ર, કુટલ્લુ મરણ; ૨૭
 વલી કહૂ ચિત્રસેન રિખ્યાત; પૃથ્વીધ પડિઆ જ્યોધા સાત,
 પામી દર્શ બીમિ કીધુ સિંહનાદ; સુણી ધર્મનિ હયુ ઉદ્ધાદ. ૨૮
 વલી આવ્યા પાત્ર પુન તાહરા, તેહનિ જુકોદરિ સર્જારયા.
 ધલી પૃથ્વી આવ્યા સાત; તેદ મરણ ચે દવા મદીપાત ૨૯
 વાયુપુત્રિ કલ્ય બહુ લોપ દેખી કરણનિ અદિષ કાપ;
 ક્રોધવીમ કૌન્વ બીમિ પમાડયા મરણ. દેખી દુખ પામ્યુ તે કરણ ૩૦
 આવી નાહુ બહુ સર્ગામ, બીમનિ વીટયુ તવ તેણિ હામિ;
 સ્ત્રીવ વાયુપુત્રનિ અદિ કાપ, રવિસુત કેડે ધનુષ કરચુ લોપ. ૩૧

વલી બીજૂં મળું તે કર્યું નાશ; ઇમ કાખ્યાં ધનુષ પચામ;
 ત્યાહરિ કોપ ચડ્યુ ભડ કરણ; કાખ્યું ભીમ-ધનુષ પડ્યું ધરણિ. ૩૨
 મૂકી અસ્ત્ર અનેક અન્યોઅન્યિ; આવતાં અસ્ત્ર છેદિ રવિતનં;
 તવ વાયુપુત્રિ મૂકી અંકે ગદા; તે આવતી કાપી કરણિ તદા. ૩૩
 ચડ્યુ કોપિ શૂકાદર-વીરે, અર્જુ કરિ લેછ ધાયુ ધીર;
 હીકું કાલરૂપ ભીમ કરણિ; કાપી ખર્જ નાખ્યું તે ધરણિ. ૩૪
 જોછ વાયુપુત્રનિ ચડિઉ કોપ: "રિહિ, રવિમુત! તાહરુ કંઈ લોપ."
 ઇમ કહી મૂક્યાં તણિ બાણ; કાખ્યુ કાન કુણ્ડલ સહિત જાણિ. ૩૫
 ખર્જ મહી ભીમિ મારી ફાલ; ચૂકવી રવિમુતિ તતકાલ;
 કુન્જર પડિઆ જિયે ધરણિ, ભીમ લેછ નાખિ મારવા કરણ. ૩૬
 નાખ્યાં અશ્વગજરથ મહી પાગિ; છેદિ કરણ આવતા કરિ બિ ભાગિ.
 તવ રવિમુત જોછ પાખ્યુ ખેદ; ભીમના આયુધ કર્યાં સવિ છેદ. ૩૭
 કાખ્યા અસ્ત્ર બાણ ગદા માત્ર, ભીમિ મારી કર્યાં જનજરાં ગાત્ર.
 આખ્યુ વર કુન્તાનિ જાણી, ભીમ મારયુ નહીં દયા આણી. ૩૮
 બોલ્યુ કરણ; કિદિ: "રુણિ, ભીમ! હાવિ લિહિ યુદ્ધ કરવાનુ નીમ;
 હાવિ આવેશ મા માહરિ પાર્સિ; માતવચનિ નથી કમ્તુ નાશ. ૩૯
 રોધણિઉ તું શું લદિ મગ્ગામ? બહુ આધાર તાહરિ કામ;
 વનિ જૈ કન્દમૂલનુ કરિ આદાન; યુદ્ધ જોએગ તું નહીં નિરધાર." ૪૦
 ભીમનિ ગલિ ધનુષ ધાનિજ; કણિ અપસી ભીમનિ જાણિઉ;
 ભીમ સહસલી મકિ નારી; જલુ કણ્ય, સરવે કહિ ત્યાહિ. ૪૧
 ગલું સાહી ભીમનિ નાખ્યુ રેલી: "ભાત માટિ રિજિં છું મેહલી."
 એહવું જોછ પ્રાકમ અર્જુન, ચડ્યુ કોપ બિપરિ-રવિતન. ૪૨
 સાંભલુ મપિ કે આનાજન! દાવિ યુદ્ધ યાગિ કુર્મ-અનુજન.
 બાઉ કિદિ જોડી મિહ દાય: ચેનિ ઉતાડિસિ વિધનાથ, ૪૩

ગીથલુ

ગવિધનાથ ઉતાડિ તે હતિ, બાકી સરવિ અન્ય રે;

અહારથી કણ્ય તાચિ: યુદ્ધ યાગિ કરણ-અનુજ રે.

કથલે ૨૧ મું—સગ રામચંદ્ર

સાધુ પુત્રરાષ્ટ્ર સુણી વચન શ્રુત;

પુત્રવધ જાણી હવે દુઃખ મનિ શ્રુત.

હાલ-દુઃખ પામી અતિ ધણું, સગ્રે પ્રતિ કિલિ વાણિ;

ભીમ આડિ કો નવિ રિલિ; માદ્રા પુત્ર તિજણિ પ્રાણી.

સાત્ત્વિક દલ સદ્ગતિ આણ્ય, પારથ કરિ પાસિ;

ભીમ હય ગજ ચોધ બહુ મારયા; કુંભર કીધા નાશ.

સગ્રે કિલિ: પછિ પારથનિ, કણું જોપરિ ચઢિલિ કોપ;

પ્રાણ મૂકી નસાડ્યુ કરણ; અચરય કીધા લોપ.

સાત્ત્વિક કરિ સર્ગામ બહુ; રથ ન્યોધ કરયા બહુ નાશ;

અલવિખ રાજા એક કૌરવનુ, આણ્ય પુલક કરિવા પાસિ.

તેણિ તો ન્યુલ કીધું ધણું, ત્રણિ બાણ મૂકી અભેદ;

અલવિખ રાજા તણું તિહાં લુ, કર્યું શીસ તે છેદ.

કલિજી-બહુ તણા બૂપતિ, કરણ બિહતુ નાશ;

જાણ રણ આગલિ માન દેધ; “ધન્ય, ધન્ય,” કિલિ અવિનાશ.

પારથ અતિ તિહાં ખેદ કરણ: “રખિ ધર્મનિ સાહિ દ્રોણ!

સાત્ત્વિક શાહનિ આલિલિ, તિહાં રાધ-રક્ષા કોણ?

તહમ્થો આઘ્યા શીદ મુજ પાસિ? હાવિ ચિન્તા ત્રણિ;

દિવસ તિહાં ચોડુ રણુ જિ; જિન્દગી યાસિ કિમ મરણ?

બુરિજવા સર્ગામિ આણ્ય, એ પિલિલુ આણ્ય કોધિ;

તહમ્થો, તુ યાકયા છુ મદી: કિમ દણાસિ તે ન્યોધ?

ધર્મનિ કણુ તિહાં ગખા. કિન્તુ મો માર્ગિ દવા આશ્રાન્ત;

સાહિ કરવી વલ્લભી. જિ જાણના અલવન્ત.”

તેણિ સમિ તે આણ્ય ધર્મી, મખિ વચન જોલિ રીસિ;

“અરે સાત્ત્વિક” માણવ. શીમ તો તાહકે દવિ છેડેશ શીસ.

- કૃષ્ણ-અર્જુન દ્રેખતા પાડું; સુખી કંઈ દુન્યોધન.”
- સાર્ત્વિક કિહિ: “માદ્રાં અઅ હોમ, તિદાં લગિ ન પામું પતન.” ૧૩
- હમ કહી સન્મુખ આભ્યા બિહ; બાણ તણી કરિ વૃષ્ટિ. .
- આકાશ ઇલાં દાકિજિ; બિહ યોધ ન દીસિ દષ્ટિ. ૧૪
- અન્યેઅન્ય છેદિ આવતાં; વિરથ હવા તેણી વાર.
- ગદા તોમર ધનુષ ફરસી, કાપ્યાં સવિ હથિઆર. ૧૫
- અર્જુન આભ્યા મલયુદ્ધિ; આયુધ નહીં કુહુનિ હાથિ;
- હીંક પાટ્ટ ધાઇ કુણી, મહી બીડિ જિ બાય ૧૬
- કરચરણ બીડી મચરડિ; અર્જુન જાંજિ મલ્લ;
- શરીર મારિ શીસ ફૂટિ, જાણિ ગજ વક્ત્રા બલ્લ! ૧૭
- પડિ હેઠા યાઇ બિઠા; બીડિ બચરડિ બાય;
- સાર્ત્વિક જિંસુ જિંચલી, લેઇ પજાડયુ મહી સાથિ. ૧૮
- કામિ માંહિ તેહ ધાલિઉ; મહી કેશ નમાબ્ધ શીસ.
- ખર્જી લીધું હાથ જોઇ, પાર્થનિ કિહિ જગદીશ: ૧૯
- “અરે અર્જુન! શિષ્ય વ્રુઝ, સાર્ત્વિકનુ આણિ અન્ત;
- સુધિ લેવા આપણી આબુ; કરી મુદ્ધ અનન્ત. ૨૦
- આપણી દષ્ટિ દેખતાં, કિમ થાવા દીજિ નાશ?
- જૂરિથવા એદ્નિ મારસિ, યસિ આપણુનિ ઉપહાસ. ૨૧
- તે માટિ મૂકાવિ સાત્વિકિનિ; છેદિ શીસ નિ હાથ.”
- એહવું સુણી, ગાઝલવ હાથિ મહી, કિહિ: “સુણુ વેકુણનાથ! ૨૨
- ઘટિ મનિ નહીં, કંઈ કંઈ છું, વચનથી તમ, દેવ!”
- બાણ મૂકી પાડિઉ દરત, જૂરિથવાનુ તતખેવ. ૨૩
- પડયુ પૃથ્વીઇ દુઃખી યઇ: “અરે સુણિ વાત, પારય!
- અધકૂટું તિ કરચું ચાદ્નિ, હાત્રિધર્મિ સમરથ? ૨૪
- વ્રુઝ, સાથિ હું વડણ વડ્ણ, તુ શિ કરિ મુઝનિ ધાત?
- કૃષ્ણ-સાહક શું કરચું? શું કહિશ ધર્મનિ વાત?

- સર્જતિ યેહવા તણી કરીધ, તેહવા યેધ જાણિ;
 ચુરુધ થં એહવું બણાવ્યુ, નીચ કર્મ નિરવાણ? ૨૬
- રથ અસ્ત્ર પાણિ યે હોધ, અન્યથં કરિ સર્દ્રામ,
 મહન્ત હોધ તેહ નવિ મારિ; એ નીચનું સહી કામ. " ૨૭
- ધમ કહી આસન અસ્ત્ર કરિ બિહુ, બ્રહ્મ તણુ લેધ વાન;
 "ધિક એ સંસાર કહીધ;" નિન્દા કરિ બગવાન. ૨૮
- અણુન કિહિ બૂરિશવાનિ: "એ સતિ કિહિ છિ વાણિ;
 માહરુ કુંઅર મારધુ મહારથી, છ મિલી લીધા પ્રાણુ. ૨૯
- માહરાં અસ્ત્ર જાધ મ્હાં લગિ, રક્ષા કરે યે માહરુ હોધ."
 અણુન કિહિ: "મુનિ મહન્ત મોટા-તણી હન્યો મૂનિ ગતિ." ૩૦
- કૃષ્ણ કિહિ: "ગરુડાશ્વ યૈ, મહા રૂપ લેધ જા સતિ." ૩૧
- એહવી સુણી વાણી કૃષ્ણની, સાત્ત્વિક પામ્યુ ખેદ;
 અહી ખર્જો વેગિ કરી શીસ, બૂરિશવાનું કીધું છેદ. ૩૨
- હાહાકાર થયુ સહ ધમ કિહિ: "સાત્ત્વિક કરધુ અધર્મ." ૩૩
- ધિસ્તાર શબ્દ યે હવુ રણિ: "કુષ્ટ કીધું કર્મ." ૩૪
- ધૃતરાષ્ટ્ર કિહિ: સન્ને! સુણ; મુનિ એક અહીં સન્દેહ;
 સાત્ત્વિક સાણુ બૂરિશવાધ; મારિઉ શિ નવિ તેહ? ૩૫
- સન્ને કિહિ: સોત્ત્વિક તણુ, સન્તી નામિ કેહિ તાત;
 બાહીક પિતા બૂરિશવાનુ, બિહ્મ કરગું મુદ્ધ વિખ્યાત. ૩૬
- સાત્ત્વિક-પિતાધ ધમ અણુ હવુ, બૂરિશવાનુ તાત;
 તેણિ મામ્યુ વર ઈશ્વર પાસિ: "માહરિ પુત્ર હોધ વિખ્યાત." ૩૭
- સન્તુષ્ટ થધ ઈશ્વર કિહિ: "તાહરિ હશિ યે સન્તાન,
 તેહ કરશિ એમ સન્તી-સુતાનિ સહી માનિ." ૩૮
- તે માટિ સાત્ત્વિક તણું, બૂરિશવાધ ઝાલ્યું શીસ;
 મરાધ તે કુણિ નહીં ચેહનિ, રાખિ શ્રીજગદીશ. ૩૯
- વર્તમાન, બૂત, બાવિખ, એ સવિ, સાત્ત્વિક જાણિ સોધ.
 બગવન્ત સરીખુ સાહિ તેહનિ, અન્તર કિમ કરી હોધ? ૪૦

ધૃતરાષ્ટ્રરનિ સઙ્ગે કિલિઃ જિદ્રથ-યુદ્ધ સુણિ, રાષ !

ભાઉ કિલિઃ જિ સઙ્ગ તેહનિ, ચેહનિ સાદિ વૈકુણ્ઠનાથ.

૪૦

૮૯૧

કંઠવું ૨૨ મું-રાગ સારંગી

વૈશમ્પાયન કિલિઃ સુણિ, રાષ ! અર્જુનચં યુદ્ધ કણ્ઠજ નાથ;
 દુર્યોધન સાથિ છિ અહુ વીર; કૃતવર્મા વલી આઘ્યુ ધીર. ૧
 ફરી સેના વલી ચુકુપામિ; ભીમ-સારથિક-અર્જુનિ દલ કરચું નારા;
 મુકયાં બાણ રણિ પઞ્ચાસઃ સકલ દલ તણુ કરવા નારા. ૨
 અન્ગોઅન્વિ નકિ જિ અન્ગ; નાનાવિધના તેલ ઘુ શસ્ત્ર;
 તે કાપ્યાં અર્જુનિ આવતાં; ખીલ્લ મકયાં મનિ ભાવતાં. ૩
 તવ પારથ-મનિ ચઢિ કોપ; અશ્વરથ સારથિ કરચુ લોપ;
 ખીજિ રથિ ગિરી નાદુ કણ્ઠ; અર્જુન કિલિઃ “સુણ, અશરણુશરણુ !
 દિવસ અન્ત પામવા થયુ સહી, તું વિના સાદિ કે ખીણુ નહીં;
 પ્રતિભ્યા માફરી પૂરી થઈ, તિમ કરવું તહમ્યો શીયદુરાઈ !” ૪
 એહવાં વચન જાણી પારથ, હાંકયુ રથ દેખીધ જિદ્રથ;
 કણ્ઠ કૃતવર્મા આઘ્યા ફરી, દુર્યોધન સેના લેઈ કરી. ૫
 યુદ્ધ પરસ્પર હવું અનન્ત; સાત સદસ ચોધનુ આપ્યુ અન્ત.
 હાવિ આઘ્યુ યુદ્ધ કરવા જિદ્રથ; તવ બાણ આઠ માર્યાં પારથ. ૬
 પાંચ કૃષ્ણનિ તણિ હનુમન્ત; અર્જુનનિ તેહ માર્યાં અનન્ત.
 તવ પારથનિ ચઢિ કોપ; છેદી શીમ સારથિ કરચુ લોપ. ૭
 ધન ધનુષ સવિ છેઘાં મહી; તવ નારાયણ બોલ્યા સહી:
 “છેદિ શીસ, ચં લુંછ, પારથ ? મૂઠા બાણ તું પાડિ જિદ્રથ.” ૮
 ધરચું ગાઝલ અસ્ત્ર કરવા નારા. વલી વચન બોલ્યા અવિનાશ
 “અરે અર્જુન ! તું સાચું માનિઃ જિદ્રથનિ પિનાક આપ્યું વરદાન-

વૃદ્ધખેત્ર ઠહીછ તેહનુ તાત; તેહનુ પુત્ર નિદ્રથ વિખ્યાત;

ત્યાહરિ આકાશથી ચે એહવિ વાણિ:

‘હોશિ સુત બલવન્ત નિરવાણુ.

૧૧

પિતા-અદષ્ટિ પડ્ડિ શીસ ધરણિ, અકાલચિત થાશિ તેહનુ મરણુ.’

વૃદ્ધખેત્રિ સુણી આકાશવાણિ, વર આરયુ નિદ્રથનિ બાણિ: ૧૨

‘ચેકો માહરા પુત્રનિ કરિ મરણુ, પ્રથમ શીસ પડ્ડિ તેહનું ધરણિ.

નિદ્રથ-શીસ ચેહનિ કરિ પડ્ડિ, તેહનું શીસ અવનીષ રડવડિ.’ ૧૩

વૃદ્ધખેત્રિ વર આપ્યું એહ: ‘શત કટકા ચે પડ્ડિ તેહ.’

ધમ દીણું કરી આપ્યું રાજિ; વૃદ્ધખેત્ર ગયુ તપ-કાજિ. ૧૪

તે માટિ, અણુન! સુણિ તું વાત, મોકલિ શીસ હાં એહનુ તાત.”

એહવાં વચન સુણી અણુન, થઇ આરતિ અતિશિ મનિ. ૧૫

દીનવચન અણુન ઉચ્ચારિ: “તું વિના સાલિ કો નવિ કરિ.

પ્રતિગ્ન્યા માહરી પૂરણુ થાઇ, તિમ કરવું તહમ્મે, શ્રીયદુરાઇ!” ૧૬

એહવાં વચન સુણી પારથ, હાંકયુ રથ, તિહાં દીકું નિદ્રથ.

તવ કણું કૃતવર્મા આવ્યા કરી; વલ્લુ દુર્યોધન સેન લાઇ કરી. ૧૭

સુદ્ધ પરપર હવું અનન્ત; સાત સદસે યોધનુ આપયુ અન્ત.

આવ્યુ સુદ્ધ કરવા નિદ્રથ, વડવાનિ તિહાં સાદ્મુ પારથ ૧૮

“દીનનાથ! તું દીન દયાલ, સેવકજનની કરિ પ્રતિપાલ;

‘લુ અરત પામિ કશ્યપતન, તું મિ પ્રાસવુ હતાશન.” ૧૯

વદન વિકારયું શ્રીઅવિનાશિ, ચૌદલોકનુ અણુનિ દીકું વાસ.

પારથ કિલિ: “સુણુ, વૈકુણ્ઠરાઇ! સકલ સૃષ્ટિ દેખું મુખ માલિ. ૨૦

વલી નદી તિહાં દેખું વિશેષ, તિહાં સન્ધ્યા કરિ મુનિ એક.”

કૃણુ કિલિ: “સુણિ, અણુન! વાત,

કરિ સન્ધ્યા તિહાં નિદ્રથ-તાત. ૨૧

એહવી, ન્યુગતિ તું મેહલિ બાણુ, પડ્ડિ શીસ ઉછડ્ડિ એહાન બાણિ;

અદષ્ટનું તેહનિ બુલિ નૈ પડ્ડિ, ત્યાહરિ પિતા-સુતનાં શિર રડવડિ. ૨૨

- પુત્રવધ જાણીશિ એહનુ બાપ, બાલી ભરમ કરશિ દેધ શાપ.
જી એહવી વિધિ, અભુનં ! ચાઇ, તુ આપણિ જિદ્રથ જીતાઇ." ૨૩
- એહવાં વચન સુણી અભુનં શ્રીહરિનું સમરણ કીધું મનિ;
ચરણકમલિ લેધ મેહલ્યું શીસ,
તવ હીધું બાણ ગાઝજીવ ધરી રીસ; ૨૪
- મૂક્યું તીવ્ર અસ્ત્ર આણી ખેદ; જિદ્રથનું મસ્તક કરચું છેદ;
યિમ પડી જીડિ અન્નિક્ષ સોઇ, તિમ શિર જીડાડયું, ન જાણિ કોઇ. ૨૫
- બાણિ બાણિ કરી દેહ્યું જાઇ, રહાં વૃદ્ધખેત્ર કરિ સન્ધ્યાઇ;
પડચું શીસ તેહનિ ઉછડ્ડિ જાઇ, જીડયુ પછી સન્ધ્યા પૂરી થઇ. ૨૬
- મસ્તકે પડચું શત કટકા થઇ, પછી જિદ્રથ-શીસ પડચું સહી;
પિતાપુત્ર મસ્તકે બિહ પડયાં, નહી તીરિ અવની રડવડયાં. ૨૭
- એણી મુગતિ જિદ્રથ મારિઉ, પછિ અભુનં હરિઇ ઉગારિઉ;
ભગતવજલ એહવા દીનદયાલ, સેવકજનની કરી પ્રતિપાલ. ૨૮
- શરૂનાદ સાત્વિકે ભીમ કરિ, ત્યાહરિ દુન્યોધન અતિ દુઃખ ધરિ.
પૂરયુ પાઞ્ચજન્ય શ્રીઅવિનાશિ, સુણી ધર્મ પામ્યા ઉલ્લાસ. ૨૯
- અતિ શબ્દ હવુ જૈજૈકાર, કૌરવ સખલા કરિ વિચાર;
કૃપાચાર્ય અશ્વતથામા વલી, આઘ્યા મુદ્ધિ યોધા મવિ મિલી. ૩૦
- અભુનં-પ્રાક્રમ વાધ્યું પૂર; બહુ ગજ રથ દલ કરચું ચૂર.
કૃપાચારયિ બહુ મૂક્યાં બાણ, તે પારયિ કાખ્યાં નિરવાણ. ૩૧
- અન્યોઅન્ય મૂકિ બહુ અસ્ત્ર; અહણુત મુદ્ધ કરિ મૂકી શસ્ત્ર;
તવ ગુરુ જીપરિ કીધી રીસ; રથ અશ્વ છેલૂ સારયિ-શીસ. ૩૨
- કૃપાચાર્ય મૂર્જવશિ થયુ; સારયિ રયિ ધાલી લેધ મયુ;
અશ્વતથામા નાકું ચૈ જાડું; આઘ્યુ કરણ અતિશિ મનિ રડું. ૩૩
- ઉત્તમ જિગણા યોધ ચેહ, યાકયુ અભુનં જાણી આઘ્યા તેહ.
સાત્વિકે મુદ્ધ કરિવા સજ થયુ; તે અભુનં-હરિયં બોલિઉ: ૩૪

“ હાકુ રથ, પ્રભુ ! આલ્યુ કરણુ હવડા હં એહનુ કર મગ્ય ”

કિલિ કૃષ્ણ “ સાસતાનુ કાજ,

કલિશ પ્રપન્ન, સમિ નહોં એહનુ આજ. ”

૩૫

ચઢી રીસ, આવિ કોધિ ભગ્યુ, અતિમલિ કુણિ નનિ જાઇ આવરયુ.

સાગિ એક રવિરાધ કલિ, તે કુણિ નહોં જાઇ કીધી મનિ ”

૩૬

તે રાખી મુઠી છિ તાહુરિ કાજિ, શ્ર આલિ આપણિ જુ મકિ આજ ?

છિ બલિઉ, કુણિ નવિ જતાઇ,

પણિ એક ખોલિ યે દારિ નિ નાશી જાઇ ”

૩૭

જતાવનુ તાહુરિ નહોં કામ, બલિઉ છિ, સાત્ત્વિક ! કરણિ સર્ગામ.

વલિ આ રથ ચક્રના છિ રાખનાર, કરિ મુદ્ધ કર્ણશ્ર નિગધાર ”

૩૮

ધમ કહી રાખ પૂરયુ અનિનાશિ, સુણી દારુક રથ લ્યા યુ પાસિ.

કિલિ હાગિ “ ગિણુ, આત્ત્વિક ! એણિ ગચિ,

ભણુ વીર તૂ છિ સમગ્ય ”

૩૯

હાકયુ રથ જ્યાદવ બનનન્તિ, કગ્યુ મુદ્ધ કર્ણ આયિ અનન્ત,

ગણુ ગાન્ધાર સુર અન્નિરક્ષ જોઇ,

આહુ મુદ્ધ હવુ નવિ, મિહા હોઇ ”

૪૦

કુળ્યોધન કુ સાસન મિહ બાત, કગ્યા બ્યાકુન મારિનકિ વિખ્યાત;

જેણુ રથ, કર્ણનુ મારણિ હણુ, જનાદવિ પ્રાક્રમ કીધુ ધણુ ”

૪૧

બીમનુ બાગ જાણી મારયુ નહોં, સૂર્ય અન્તાર્કત પામ્યુ સહી.

હરિષ અણુન આપ્યુ હૈયા-સાથિ,

“ ધન્ય વીર ! ” ધમ કિલિ વૈકુણ્ઠનાથ ”

૪૨

“ તિ પાલી પ્રતિગ્યા, જિદ્રથ મારિઉ,

આજ દુઝ સરીખુ કો નવિ થયુ ”

આહુ પ્રાક્રમ કુણિ ચાઇ નહોં, હ આશ્રિજ્ય પામ્યુ જ સહી ”

૪૩

સાત ક્ષોદ્ધણીનુ આપ્યુ અન્ત ’ અણુન કિલિ ‘ સુણુ, યીજગવન્ત !

એ સવિ તાહુરુ છિ મહિમાઇ, તદ્મયો વિના કુણુ કરિ સાહિ ”

૪૪

મોહક કરુ છુ અહાનિ તદ્ભ્યો;

તુઠ ચરણુરજ સમતોલ નહીં અદ્ભ્યો. "

વાલ્યુ રમ નરહરિષ વેગિ કરી; આત્મા આગલિ સાત્ત્વિક બીમ દરી, ૪૫

આત્મા જોતા ચે રણિ પડ્યા મરણ, રૂંદ મૂંડ પથરાઇ ધરણિ;

રતન કુણ્ડલ પડિઆં આભરણ, તારા તુટી પડિઆ જાણિ ધરણિ! ૪૬

આવ્યા વેગિ હરિ ધર્મનિ પાસિ; દીધાં આલિંગન: થયુ ઉલ્લાસ;

ગદગદ કષિં ધમ કિલિ વાત: "શત્રુ-સમુદ તરી આવ્યા બાત. ૪૭

તે મહિમા તહારુ સવિ, હરિ! પાલી પ્રતિગ્ધા, કીધી ખરી.

ચેહ્નિ પાસિ છિ શ્રીઅવિનાશ, મનવાગ્મિત પુહ્લિય તેહ્ની આશ. ૪૮

આદિ એક તું ૩૫ અનન્ત; સુર મુનિ બહા નવિ લલિ અન્ત;

મૃદિ કર્તા, કર્તા પ્રણ પ્રતિપાલ; જીતિ ત્રિભુવનનિ, તું હોઇ કૃપાલ. ૪૯

ચેહ્નિ તું સમદષ્ટિ જોઇ, તે સન્મુખ રહી નવિ જુઇ કોઇ;

કદષ્ટિ જુઇ જુ એહ કરી કોપ, પડિ ઇન્દ્ર, બહાવડ થાઇ સોપ. " ૫૦

ધર્મિ સ્તુતિ કીધી અનન્ત: "મારયુ જિદ્રથ, હરિ! બસવન્ત. "

શ્રોતાજન! સાંભલજ્યો સોઇ, શ્રીહરિ સાલિ વિના નહીં કોઇ. ૫૧

લાઉ કિલિ: હરિ ગુણસાગર પ્રોદ, કિમ વિસ્તારી કરૂં ગતિમૂલ ૧

ચેહ્ની સાલિ દીનદયાલ, તેહ કાપિ સદા જમજાલિ

૫૨
૬૪૩

કડવું ૨૩ મું—રાગ સામેરી

વૈશમ્પાયન જોલિઆ: સુણિ, જન્મેજે રાજત!

જિદ્રથ જ્યોધ પડયુ જાણી, દુ:ખી થયુ દુર્ગોધમ. ૧

દ્રોણુ આગલિ જૈ રણિ, ગાદિ કરિ આસપાત:

"સ્વામી! આજ હણ્યું અણુનિ, દલ આ દોહણી સાત. ૨

માહરા બાત માર્યા એ બીમડિ; સાત્ત્વિક કરયુ સારો;

મિ કરાવ્યું કુલ નિકન્દન; માહરૂં જીવ્યું તે ધિછાર.

આવવા દીધા તહમ્યો તેહનિ; શત્રુયં રાષ્ટ્ર પ્રીતિ;
માહુરા મિત્ર તે વેરી થયા, દૈવ યયુ વિપરીત. ૪

હું માટિ આત્મા તિણુ તેહનુ, હું રણી યાષ્ઠય કિમ્મ?
હાવિ માહુરિ પ્રાણુ તિણવા કિ, વધ કરે પાણુવ યિમ્મ? ૫

હું દુષ્ટ બૂંડે દુરાત્મા, કિહા જીવિ? શી કરે પિરિ?
બ્રહ્માણુ તુટી પડિ નહીં; પ્રયત્ની નવિ દિષ્ટ મુનિ વિદિરિ. ૬

હાવિ આજ માં પાણુવનિ, કિ કરે માહુરુ દેહ ત્યાજ;
સેના-અખતર જિતાઈ નહીં, શત્રુ હણ્યા પાણિ આજ. ૭

અતિગ્ન્યા એક કરે, શુરુ! આપુ યુદ્ધ-આગ્ન્યાધ. "
સુણી વાણી દ્રોણુ કિહિ: " સાંભલિ, રે તું રાષ્ટ! ૮

બૂંડા! દુષ્ટ મુનિ વચન-રૂપિઆં, કાં મારિ જિ તું બાણુ?
શં નથી લહિણુ યુદ્ધ કરે હું? વૃજ અર્થિ આપેશ પ્રાણુ. ૯

મિં પ્રથમ વૃજનિ નવિ કહ્યું યે, નિકન્દન કુલનું હોધ;
પિદુરિ યે વાષક કહ્યાં વલી, વારયુ તૂંનિ સહ કોષ. ૧૦

તહમ્યો દુષ્ટ આહુરિ મિત્રા, તું, કર્યું, શત્રુનિ, દુઃશાસન;
આજ તેહ તુ કિહાં ગયા જિ? તેણિ વારયુ નહીં અર્જુન? ૧૧

વનિ કષ્ટ દીધા, ચીર કાઢ્યા, નગ્ન કરાવી નારિ;
તે પાપ વજ્ર યે જીવનું; ફલ જોગવું; કરુ આહાર. ૧૨

તું વચન કિહિ તે થકી માહુરિ, અત ભલું જી ધહાં હોધ;
જીવિત ધિક્ક પરવશ થકા, આશા કરિ પરની કોષ. " ૧૩

ધમ કહી કોધિ શુરુ કિહિ: " સાંભલિનિ તું, રાષ્ટ!
પચ્ચાલના ન્યોધ હણ્યા વિના, નહીં કવચ જિતાઈ કાષ. ૧૪

અમ્મત્યામાનિ કિહિન્યો એટલું: " એક શ્યામકનામિ ન્યોધ,
તે સાચિ તું વદેશ માં; વલિ મ રાજેશ મનિ કોષ. ૧૫

દેહદમન કરિ દયા ધર્મ, વિષ્ણુયં રાખિ સતિ,
મા કરેશ દ્રોહ બ્રાહ્મણુ તણુ; પરી નામિ સહી જિ અત, ૧૬

- મિં તિહાં જાવું સેન-પાણ્ડવ-મધિ, અણુનનિ કાજિ;
તાહરું વધિ દલ ધહાં ચક્રું, હું નિશ્ચિ યુદ્ધ કરું આજ." ૧૭
- એહવું સુણી દુર્યોધન ગયુ, આળ્યુ કર્ણ કેરિ પાસિ:
"સ્વામી ! ગુરુધ નર આવવા દીધુ; જિદ્રથ કરાવ્યુ નાશ." ૧૮
- કરણુ કિહિ: "તું દ્રોણનું જૂઠું, મા જોલેશ, રે રાધ !
અણુન જ્યોધ બલવત છિ, તે કુણિ નહીં જીતાધ. ૧૯
- યેહનિ રાખિ કૃષ્ણુ તેહનુ, અન્ત ન કરી સકિ કોષ;
ધહાં વાંક કુહનુ છિ નહીં, યે દેવ કરિ તે હોષ: ૨૦
- સવલાનું અવલું કરિ, માયિ મોહુ રાખણુહાર;
બહુ દુઃખ દીધા વનગુપતિ, રાખ્યા જગદધારિ. ૨૧
- હાવિ જ્યુદ્ધ તિહાં કવું ખરું; એહવુ કરયુ મનિ વિચાર.
તેણિ સમિ આળ્યા જ્યોધ પાણ્ડવના, કરિ ગ્રહીનિ હથિઆર; ૨૨
- ખર્જી તોમર ગદા ફરસી, સાગિ બાણુ બીડમાલ;
એહવું જોઈ દલ બહુ લેધ યુદ્ધિ, આળ્યુ દુર્યોધન જૂપાલ. ૨૩
- ભીમ, ધર્મ, દુપદ, શિખણ્ડી, ગટોરમજ, ધૃષ્ટદ્યુમન,
એ આદિ સવિ કોનિ મારવા, પાંચ કૃષ્ણાના તત. ૨૪
- ધર્મ કાપ્યુ ધર્મપુત્રિ; મૂર્છા પમાડયુ રાધ;
"પડયુ, પડયુ, કૌરવપતિ," હવુ, શબ્દ સુણી ગુરુ ધાધ. ૨૫
- જાગ્યુ દુર્યોધન આવિઠિ; દ્રોણિ કરયુ બહુ સર્જામ;
પન્ચાલના છ સહસ્ર યોધા, આવિઆ તેણિ ઠામિ. ૨૬
- આગલિ તે શિખણ્ડી હવુ, પ્રથમ ભાગિ નિશા અન્ધાર;
ધોર શબ્દ પેખી ઉલૂક ફાલુ, અપશુકન હિપચાર. ૨૭
- રથ અથ પડ્યા, રાજીસવર કરિ જ્યોધ પાખ્યા ત્રાસ;
નદી ચાલી રુધિરની બહુ; વીર પડ્યા મહી નાશ. ૨૮
- તવ ધરયાં આલરણુ મુગટ કુણલ, કવરાં મેખલા હાર;
અથરાધ પૃથ્વી રતનિ બહુ, મૂલિ હોધ ઝાંકાર. ૨૯

તેણિ રાત્રિ શોભા ધરિ; સેના મેઘની પિરિ ભ્રમ;	
રથ અથ ગજ તે મેઘ ભણિ; દુન્યોધન તે વાહ;	૩૦
ખડ્ગ વીજ નિ દ્રોણ-અર્જુન-રૂપિઆ વરસાદ;	
બાણપ્રહણ શર્જસ્વરિ, ગર્જના થાઇ વિખ્યાત.	૩૧
દ્રોણિ હણ્યું દણ પાણ્ડવ કેર, સદસ તે દમ વીર;	
સમ્મી રાત્ર એક પાણ્ડવ તણ, તે જૂપતિનું છેલું શીસ.	૩૨
કલિકાં જૂપતિ તણ સુત આચ્યુ નામ તેદ તણું થર;	
બીમિ મારી ફાલ જઇ, એક સુષ્ટિઇ કીધુ ચૂર.	૩૩
તેહનુ જ્ઞાત આચ્યુ તેદ મારિઉ, જૈરાજ કરચુ એક અન્ત;	
ધ્રુમ સેન મારી કરચું પ્રાણિ, બીમિ મહા બલવન્ત.	૩૪
એક સાંગિ મારી કગણિ તે, આવતી મહી બીમિ દાયિ;	
નાખી પાછી સકુનિઇ, તે કાપી પાડી મહી સાયિ	૩૫
દુર્હનન નિ દુષ્કરણ બિદિઇ, મુદ્ધ કરચું બીમ-સહ્યાનિ;	
બીમિ ફાલ મારી રથિ જૈમનિ; પાટ્ટ-ધાઇ કરચુ ધાત.	૩૬
અવની સદ્ગતિ પછાડીનિ, બિદના લીધા પ્રાણ.	
જોઇ ત્રાસ પામ્યા જ્યોધ કિદિ 'લાઇ, લાઇ,' એહવી વાણિ.	૩૭
“ધન, ધન” કિદિ ધર્મ-આદિ સારિવક; “ભણુ વૃકોદર વીર !	
તું વિના એહવું કુણુ કરિ, બાપ ? તું થર-શિરોમણિ ધીર.”	૩૮
ધૃતરાષ્ટ્ર એહવું સાંભલીનિ, મદિ મુખિ નિઃશ્વાસ;	
નામ મુચ્ચતા બીમ તણું હું, પામું છું મનિ ત્રાસ.	૩૯
જ્ઞાતાજન ! મરિ સાંભણુ, પ્રાકમ પાણ્ડવ પ્રોડ;	
લાઉ કિદિ: મેવક-શિરિ ગાળિ, મદિમા ગરુડારુડ.	૪૦

કેલૂં ૨૪ મૃ—રાગ મારૂ

યેશમ્પાયન કિદિ જૂપતિનિ: કુણિ જ-મેજે ગઈ રે!
ધૃત-વેર જાણીનિ બાહીક, સારિવકથાં મુદ્ધિ મળ રે.

- કરી પ્રતગ્ન્યા યુદ્ધ કરિ, જ્યાદવ દસ મૂઢી ખાણુ રે;
- મૂર્છા કરયુ, ખાણી વલ્યુ પાણુ; આવ્યુ અશ્વત્થામા જાણિ રે; ૨
- ભીમપુત્ર આવ્યુ ગુરુસુતર, ગદોરગજ એહવું નામ રે;
- લોહભિ રથ રીંછ-ચામિ આવરિછ; સીંચાણુ છિ ધન-ઠામિ રે. ૩
- ત્રીસ તલવાર, આઠ અક્ષ; આયુધ ધરયાં અનન્ત રે;
- હથ ગજ દીસિ અસુર-લયર્ધુર, પ્રાકમનુ નહીં અન્ત રે. ૪
- શર્જનાદિ કૌરવ બે પામ્યા; પાણુવૃષ્ટિ કરિ કોપિ રે;
- આયુધ વિવિધ બપરિથી નાખિ, રહી અન્ત્રિક્ષ અસોપ રે. ૫
- સકલ સેન નાહું સુહૃપાસિ, અર્તિ મન માંહિ ત્રાસ રે;
- દ્રોણપુત્ર આયુધ ધરી અશ્વત્થામા, રણુ એકજ પાસિ રે. ૬
- મૂક્યાં ખાણુ, રાક્ષસ તેણિ વીંટયુ; અદ્ભુત કાણુ સર્જામ રે.
- આવ્યુ પુત્ર ગદોરગજનુ, અર્જુનપર્વા એહવું નામ રે; ૭
- તેણિ વૃષ્ટિ કાધી પખ કરી; હાંક્યુ ગુરુ કરુ તન રે.
- કોપ્યુ દ્રોણસુત એક ખાણિ કરી, રાક્ષસ હોલ મહી પતન રે. ૮
- તવ કોપ્યુ ભીમસુત પુત્રવધ જાણી, રંગતનેત્ર વિકરાલ રે;
- “અરે કિહાં જાએશ હણી પુત્રનિ? હવડાં આણેસ કાલ રે. ૯
- નથી હિલખતુ તું મુઝનિ, હું ભીમસુત, પાણુ કુલિ અવતાર રે;
- અસુર તણા રેવામી કુમ્ભકર્ણ, રાવણુ સરીખુ નિરધાર રે.” ૧૦
- ધમ કહી આયુધ બહુ મૂક્યાં, તે કાખ્યાં નિરવાણુ રે
- માયાવી રાક્ષસ યયુ, સણુગ સર્જાતિ જાણિ રે. ૧૧
- જલ પ્રવહિ નીઝરણુ સંજીથી, અયુધ થે પડિ ધરણિ રે;
- વ્યાકુલ યયા જ્યોષા તે દેખી, હથ ગજ નર આજરણુ રે. ૧૨
- વજ્ર સદસ મૂઢી તે ટાલ્યું. ત્યાહરિ મેધ હવુ નિરવાણુ રે;
- ગાંધ્યુ ધોર શંખ વણિ રાક્ષસ, વૃષ્ટિ કરિ રહી પાણુ રે. ૧૩
- પવનઃ મૂઢી સુત-દ્રોણિ, ટાલ્યુ મેધ અન્ધકાર રે;
- વિચિત્રરૂપ રાક્ષસ મે હતા, તેહનુ કરયુ સર્જાર રે. ૧૪

- સાંગિ એક મૂઢી દૈઃશ્ચિય, નિરમી રત્નની ચેહ રે; ૧૪
 સાહી આવતી અશ્વત્થામાઈ, લેખ પાછી મારી તેહ રે. ૧૫
 રથ અશ્વ સારથિ સર્જાતિ લેખ, જૈ પૃથ્વી-મુખારિ રે;
 આવતી જોઇ બિરથુ રાક્ષસ, નહીંતુ કરતી સર્જાર રે. ૧૬
 ધૃષ્ટદ્યુમનનિ રથિ જૈ બિહુ, કરિ તિહા બહુ સર્જામ રે;
 ત્રણુશિ ગજ, રથ સહસ્ર-સર્જાતિ, ભીમ આવ્યુ તેણિ ઠામિ રે. ૧૭
 ગુરુષુ મુદ્ધ અદ્યુત તિહા કીધૂં, કોપિ કરયુ રાજાર રે;
 એક અક્ષોદ્ધણી રાક્ષસ મારયા, વલિ અનન્ત દલ, નહીં પાર રે. ૧૮
 પાંચ સુત દુપદના મારયા, શત્રુજિત, જલનિક નામ રે,
 સુતવૈજલ, અશ્વ, ચવનિક, પડયા કરી સર્જામ રે. ૧૯
 રુકમાલી અન્દ્રદેવ મખદુઃખ, વલિ મરણુ પામ્યા તથિ રે;
 ભીમપુત્ર મૂર્છાજીત પાડયુ; બહુ દલ પાડયૂં ગુરુસુતિ ધરણિ રે. ૨૦
 ભીમસેન વીટયુ બાહ્લીકિ; આવી દસ મૂકયાં બાણુ રે;
 કોપ્યુ વૃકાદર; ગદા'લેખ મારી; શીસ પાડયૂં; તિન્યા પ્રાણુ રે. ૨૧
 ધામુ ધીર કૌરવદલ મારી, બહુ ગજ પાડયા ધરણિ રે;
 દસ ભ્રાત દુન્યોધન-કેરા, ભીમિ પમાડયા મરણુ રે. ૨૨
 નાગદન્ત, રૂઢરથ, વીરબાહુ, કથી, પ્રમાથી, બલવન્ત રે,
 જય-અરિ, વીર, સદસ, અધોભુમ, મદસ, હવા દસ અન્ત રે. ૨૩
 દસ બાણુ મારયાં કૌરવનિઃ મખરથ કરણુ બ્રાત રે,
 તેહ મરણુ પોમી મહી પડિહિ ગદા તણિ ધાતિ રે. ૨૪
 ચંદ્રપૂં શર, સાયરપૂર શિમ વાધૂં, તિમ વાયુપુત્ર બલવન્ત રે;
 સાત ભ્રાત શકુનિ તણા આવ્યા, તેહ પમાડયા અન્ત રે. ૨૫
 વલી એક મારયુ બૂપતિ, સેનચન્દ્ર નામિ ખ્યાતિ રે;
 પાંચ પુત્ર શકુનિ તણા આવ્યા, મુદ્ધિ ભીમ-સર્જાતિ રે; ૨૬
 ગજાક્ષ, વિભુ, ચિત્ર, ભગ, ભાનુદત, પાંચિ પમાડયા પતન રે.
 જોઇ પ્રાકમ અદ્યુત ભીમ કેરું, કુખી હવુ દુન્યોધન રે. ૨૭

કરણ પ્રતિ કિહિઃ “અરે મિત્ર! તું, સતિ કરિ તાહરું વચન રે;
 આજ સમિ છિ તહમો કણુ તે: “હં મારેશ અભુજ રે.” ૨૮
 સુણી કરણ કિહિઃ “અરે રાજા! ચિન્તા મા કરેશ તું મનિ રે;
 સાંગિ એકવીરા, મહીમાંથી, જીવં તથિ શુવન રે. ૨૯
 બ્યાકુલ મા યાએય તું, રાજા! તિલક કાઢું, પાણ્ડવ કરૂં અન્ત રે;
 પન્થ્યાલનિ માઈ હં પિહિલાં; વલિ જ્યોધ હજૂં અનન્ત રે. ૩૦
 પૃથ્વી લેષ આપું હસ્તિ તાહરિ; નપાણ્ડવી કરૂં, જાણિ રે.”
 કરણ તણાં એહવાં વચન સાંભલિ, કૃપાચારજ્ય કિહિ વાણિ રે: ૩૧
 લલુ, લલુ, તું કરણ! મહાભય, વચન કરયું, તું થર રે;
 ભાગિ કુન્થોધનનં, ઘઝ સરીખુ, સાહિ સાગરપૂર રે. ૩૨
 મુખિ બોલિ જિ હોષ ઘ, તિહાં તું જીતિ આજ રે;
 પથિ પ્રાકમિ નહીં જીવ પાણ્ડવ, સાહિ ચેહનિ મહારાજ રે. ૩૩
 માન્ધવ લેષ આસુ બાંધી, ઘ તું યં બલ કાહવિ રે? ૩૪
 ઘ આપણુનિ મૂકાળ્યા અભુજનિ, ઘ યં બલ દેખાડિ હાવિ રે? ૩૫
 વેરાટપુર વિધિ ગયા આપણુ, લીધાં અજ સધલાં જાણિ રે;
 તે વેલાં બલ કિહાં ગયું તું તાહરું? ૩૬
 ઘ યં આજ કરિ આપિવિખાણુ રે? ૩૭
 તિહાં ઘ એકણુ હજુ અભુજન, ધહાં ઘ સાહિ શીરચ્છેદ રે;
 ચાહ શુવનપતિ રથ હાંકિ, બિહા નરનારાયણ જોડિ રે. ૩૮
 અણુબોલુ મુદ્ધ કરુ, યં બોલિ? દીઠા પછિ અભુજ રે,
 કરી જ્યુદ્ધ તાહસિ નહીંતું ખરું સતિ જોજૂં તાહરું વચન રે. ૩૯
 દેવ, દેતિ, માનુષ, જ્યેષ્ઠ, કિનર, મધિ નથા એહવુ કાષ રે;
 તું યં મનોરથ કરિ, મૂઢી ધર્મ તિહાં જિ હોષ રે.” ૪૦
 સુણી વચન પ્રજલુ કણુ કિહિ; અતિશિ મનિ ચઢણુ કોપ રે:
 “તે હં જાણું છું અભુજનનિ, એકવીરા સાંગિ કરૂં લોપ રે. ૪૧
 એક પડયા પૂઠિ દુઃખિયા છે, પાંચિ તિજનિ પ્રાણુ રે;
 અરે મૂઢ! સાંભલિ તું, જાણણુ! યં મુખિ બોલુ વાણુ રે; ૪૨

મોઢા કરિ અતિ પાણવનિ, કૌરવનિ વખોડિ પાપી રે ।
 આજ પંછી એહવું કહેથ છ, જ્યા તાહરી નાખેથ કાપી રે. ૪૧
 અહમો થં બલિઆ નથી? મોટિ બલૂં મનાવિ ધર્મ રે;
 જિ તુ દેવ તણિ વાંચિ છિં; દિવમ કરવુ નરિ શર્મ રે. ૪૨
 કૌરવપતિના જિનિ અર્થિ, હં તિહાં કહું છું જાણિ રે;
 અરે અધર્મી બ્રાહ્મણ મહાનિન્દક! તું થં બોલિ વાણિ રે? ૪૩
 કણ્વવચન સુણી અશ્વત્થામાનિ, અતિથિ અદિહ કોપ રે;
 લેખ ખડે જિતરણ રથિથી: “સાંભલિ, કણ્વ! કરે તાહરુ લોપ રે. ૪૪
 અરે દુષ્ટ પાપી? માહરા માણવનિ, શિ દિધ છિ તું ગાલિ રે?”
 ધમ કહી આંબુ દેખી દુન્યોધનિ, આંબુ બાથિ તાહલ રે. ૪૫
 કરણ કિહિ: “રે મૂક, મહારાજ! પૂણું કરે એહની આશ રે;
 આવિ, અધર્મ બ્રાહ્મણ! મુદ્ધ કરીધ; કરે હવડા તાહરુ નાશ રે.” ૪૬
 કૃપાચાર્યનું કિહિ: “ભગિનીસુત! કોપ કરે મનિ સાજ રે;
 બોલ્યાનાં ફલ એહવાં પામશિ; વાદવેલા ન હુમ આજ રે. ૪૭
 શત્રુ હાસિ કરશિ; ધમ કિહિશિ: “વદી મુઆ માહોમાહિ રે.”
 સુણી કોપ મૂક્યુ અશ્વત્થામા, હથી જિહ બોલ્યા ત્યાહિ રે. ૪૮
 શત્રુનાંદ કણ્વ કરી સજા થઇ, પાણવ ફલમધિ મુદ્ધિ જાઇ રે.
 લાઉ કિહિ: “ઓતા! સુણ્યો, ભગતજનનુ મહિમાઇ રે. ૪૯
 ૧૦૩૨

કહવું ૨૫ મું—રાગ અગાઉરી

પ્રાણે કિહિ: તું સાંભલિ રાધ! કણ્વ સુમટ તવ મુદ્ધિ જાઇ;
 ઝમકિમા સાંભલિ પાણવ તણ રે. ૧
 હાલ-પાણવસેના મોહિ કરણ આંબુ, કણિ દવ સદ્ધાર;
 બેઝળ અશ્વ ન્યોધિ બહુ હવડા, તેહવ ન મળે પાર. ૨

- દલનિકન્દન દેખી પારથનિ, મનિ' ચદિલે અંતિશિ. કાપ; ૧
- તથિ બાણ મૂર્તિ ધનુષ-રથ-સારથિનું કરયુ લોપ. ૨
- પછિ કૃપાચારજ્યનિ' રથિ જિશી, કરણ પામ્યુ હારિ;
દુન્યોધન સામ્રત સેન લેખ, આવી જોયું તેણી વાર. ૪
- કૃપાચારજ્ય ગુરુસુત જ્યોધ સહ, ધરી આબ્યા રાધનિ' પાસિ:
"કિન્ચિત, રાધા' જિ ન પામેય, અહમ્યો, સર્વનું કહે નાથ. ૫
- અહમ્યો જીવતા તું યુદ્ધ કરિ, તે ઘટિ નવિ સહી આજ. ૬
- એહવા દ્રોણસુતના વાધક સુણી, બોલ્યુ દુન્યોધન મહારાજ: ૬
- "તમ પિતા મુશનિ ઉવેખી, પાણ્ડવનિ' સદ્રામ, ૭
- રનેહ રાખિ શત્રુ સાથિ; તહમ્યો રખિ કરુ તિમ, સ્વામિ! ૭
- માહુરા બ્રાત બહુ રથ માહિ પડયા; જીવિત ધિક માહુ આજ;
તું પ્રાકમી શિવ સમોવડિ, જીવવા, યરા ધનુ-રાજ. ૮
- ગુરુધ તુ નીમ લીધુ, પગ્યાલ કરવા અન્ત;
હાવિ વિલમ્બ તુ ચાહનિ કરુ? યુદ્ધ કરિ શિ ન બસવન્ત? ૯
- સુણી દ્રોણ કિહિ: "સતિ ઐ, પાણ્ડવથાં અમ પ્રીતિ;
સાંખતા તિહાં નહીં યુદ્ધ વિધિ, દેવ-દૈતિની ધમ શીતિ. ૧૦
- થાં કિહિ તું અહનિ? કણું શલ્ય, કૃપા અમર્જી છિ વિખ્યાત;
ગલું પાણ્ડવ-સેનનિ પશિં, એક આશ્રિત્ત વાત: ૧૧
- અભુ'ન દીકુ ચેદલિ બલ-વીર્યાં પામિ નાથ;
અભિ જાણુ એ સહી, ચેહનિ સાહિ શ્રીઅવિનાથ. ૧૨
- હાવિ હું તાં જાણિં છું રથ વિધિ, કાષ્ઠ કિહિશું મુખિ' વાત;
ભર્જી પાડું જ્યુધિષ્ઠિર-દલ, વલિ અનન્ત-મહીપતિ-નાથ. ૧૩
- ધમ કહી આબ્ય મધિ-સેના, અનિ મૂકતુ બહુ બાણ;
પગ્યાલના દસ જ્યોધ પ્રાદા, તે હણ્યા સહી નિરવાણ. ૧૪
- તોહરિ મૂજુમ્બ આબ્ય ધરી; આગલિ રચિ કાધો વૃદ્ધિ;
અમ્ભત્યામા જાહિઉ, નવિ દેખીય તે દષ્ટિ. ૧૫

- ત્યાહરિ દ્રોણસુતિ મૂક્યાં સાત શર, હાંકિઉ ધૂષ્ટસુમત્ર;
તે કાપ્યું આયુધ દુપદસુતિ; મુખિ બોલિઉ તે વચનઃ ૧૬
- “અરે શૂંડા! પિતા તાહરા તણુ, કરવા ઇચ્છું અન્ત;
હું અવતરયુ અગ્નિ થકી; સહી કરેય તિહાં કલ્પાન્ત. ૧૭
- કાલિ ભારેશ દ્રોણ-આદિ, સરવણુ ખિ હોઇ;
રાત્રિ આઠી આજ છિ; કરવું ધટિ કરિ સોઇ. ૧૮
- કિહિ, ભાઇ! આહાણુનંત મૂકી, શીઠ ધરુ ક્ષત્રી-ધર્મ?
હયા મૂકી વધ કરુ છુ, શું આચરુ એ કર્મ?” ૧૯
- ઇમ કહી માંડ્યું યુદ્ધ બહુ; કરિ આયુધ-ધાઇ;
અ-ચોઅન્યિ કાપિ આવતા, પશ્ચિ કોઇ નવિ પ્રાણિ થાઇ. ૨૦
- દ્રોણસુતિ તવ કોઇ આણી, મારી વિરથ કીધુ વીર;
ભડું પામ્યુ દુપદસુત તે, એહવુ અશ્વત્થામા ધીર. ૨૧
- સોમદત્તિ આવી સખલ કીધું, યુદ્ધ સાત્ત્વિક-સાધિ;
લઘુલાધવી વિદ્યા કરિ; ભલા વાવરિ બિહ હાથ. ૨૨
- રથ અશ્વ પાડયા પૃથ્વીઇ, સોત્ત્વિકિ ધરણુ મનિ ખેડ;
એક બાણિ રથ પાણુ ઠેલ્યુ; બાલ્હીકનું શિર થયું ઉદ. ૨૩
- તવ બહુ વીરિ આવી વીંટિઉ, સાત્ત્વિક તિહાં યુદ્ધપાસિ;
મહા યુદ્ધ યાદવિ કર્યું; હલ બહુ કર્યું કૌરવ નાશ. ૨૪
- અન્ધાર અતિ રણિ આવરણુ; નહીં ચોધ દીસિ દષ્ટિ;
આપણું-પિઆરું નહીં જાણિ; કરિ બાણુ ફેરી વૃષ્ટિ. ૨૫
- ફેરી ફેળ સવિ આપ-આપણી; રણિ પડયા ચોધ ચર ધીર;
એકી ગમાં ફેળ દ્રોણની, એકી ગમાં વૃકોદર-વીર. ૨૬
- દુન્યોધનિ દીધી આગન્યા: “પાલા માત્ર મે કો હોઇ,
નાખી આયુધ પ્રકટ કરુ દીવી, ન્યોતિ હાથિ ધરુ સવિ કોઇ.” ૨૭
- સુધ આણી તેલ દીવી, ફેરી તેલુ નહીં પાર;
અન્નિશ્ચ આલી રણા રણુ-મધિ; હવું તેજ આત્કાર. ૨૮

- નિશા શોભા ધરિ અતિ, દસિ દિશાધેયયુ હિયોત; ૨૬
 રતન આભરણ કવચ કુણ્ડલ, મિલી તિહાં બિહુ ન્યોતિ.
 પાંચ રાખી રથ વિધિ, એક અશ્વિ, ગજિ તે ત્રણિ;
 તવ દ્રોણ શોભા શી કહું? ટોપ કવચ કુણ્ડલ કરણિ. ૩૦
 તવ પાણ્ડવિ કીધી પ્રકટ દીવી, હસ્તીનિ વિધિ સાત;
 રથ આગલિ દસ, બિ અશ્વ આગલિ, ધનંત એક વિખ્યાત. ૩૧
 સૂર્યનાથી અધિક ન્યોતિ, યદ્ય રહ્યું આત્કાર;
 ફેર ચક્ર રાખ્યા સળગતાં ધનુષ્ય તેણી વાર. ૩૨
 “ધૃષ્ટદ્યુમનનિ રખિ આવવા ન દોજિ,” ધ્રુમ કિહિ રાજન;
 “કરણુ તુ સહી મારણિ એક-વીરા સાગિ અભુજન. ૩૩
 હાવિ ભીમ માહરિ ભાગિ હિ; હું હજુ,” કિહિ દુર્યોધન;
 કૃતવર્મા યુદ્ધિ આવિહિ, પ્હાં યુધિષ્ઠિર રાજન. ૩૪
 ભૂરિ રાજનિ સાત્ત્વિક ભડિ; વલિ કરણુ નિ સિહિદેવ;
 નિકુલ સાથિ શકુનિ; ભીમ-સુત નિ દુઃશાસન એવ. ૩૫
 શિખણ્ડી નિ કૃપાચાર્ય, વદિ હિં બલિઆ દોષ;
 ધ્રુવસેન નિ વૈરાટ રાજ, અશ્વત્થામા નિ દ્રુપદ સોષ; ૩૬
 શલ્ય સાથિ શતાનીક; અશ્વત્થ નિ અભુજન;
 મધરાતિ નિ સમિ માંડિજે, યુદ્ધ, સુભટ અન્યોઅન્ય. ૩૭
 કૃતવર્મા કાપ્યાં શસ્ત્ર; ધર્મ વિરથ કીધુ રાધ;
 બીજિ રથ બિરો યુધિષ્ઠિર, ભડું પામીનિ જાધ. ૩૮
 ભૂરિ રાજન સાત્ત્વિક ભડિ; અન્યોઅન્ય મૂકિ બાણ;
 એક સાંગિ મારી યાદવિ, ભૂરિરાધ તિજિઆ પ્રાણ. ૩૯
 અશ્વત્થામા આબુ ગરોરગજન, અશ્વ કીધી વૃષ્ટિ;
 અન્યોઅન્ય દાંકયા આયુધ, નહીં દેખીધ તે દષ્ટિ. ૪૦
 એક બાણિ મારી પાડિહિ, ભીમપુત્ર થયુ મૂર્છાધ;
 રથ વાલી રણ થકી; સારથિ લેધ તે જાધ.

- જોષ કાપ પામ્યુ જોકાદર, તવ આવ્યુ દુર્યોધન;
તવ કવચ કાપ્યું બીમનું; મૂક્યાં બાણ અન્થોઅન્થિ. ૪૨
- સવિ બાણ છેલ્લાં સાગિ તોમર; તવ બીમ ચઢિઉ કાધિ;
એક બાણ મૂકી અશ્વ રથ, સારથિનુ કીધુ લોપ. ૪૩
- ભરૂં પામ્યુ કૌરવપતિ, જોષ બીમિ કરચુ સર્જનાદ;
સિહિદેવથું સર્જામ કરિ કણ્યું; વીરભનિ વિખવાદ. ૪૪
- તવ સારથિ મારચુ કરણનુ, સિહિદેવિ શત લેષ બાણ;
રવિસુતિ તવ કીધુ વિરથ, માદ્રીસુત નિરવાણ. ૪૫
- આયુધ કાપ્યાં સરવ તેહનાં; ધર્યું ચક્ર ચે રથિ;
તે આદિ આવી કરિ કટકા, એહ્નુ સૂર્યસુત સમરથ. ૪૬
- ગજ અશ્વં નર મરણ્ય પમાડ્યા, તે મારિ જયલી સિહિદેવ;
અધવચથી કટકા કરિ કાપી, કરણ મહા ભડ ખેવ. ૪૭
- સિહિદેવ નાકુ, ધરચુ કરણ, જૈ પાસિ બોલ્યુ વચને;
ધનુષિ ઠેંશી ઠેલી કણ્યું: “વડચુ જા તું જ્યાં અણુ”ન. ૪૮
- આજ પછિ મા કરેશ મુદ્ધ; જા ધિરિ; જોશિ વાટ તાહૂરી સર્વ.”
દુઃખી થૈ સિહિદેવ કિહિ: “આજ જિતારચુ માહુરુ ગર્વ.” ૪૯
- ધૃતરાષ્ટ્ર કિહિ: શિ નવિ મારિઉ? મુનિ એહ વિરિમ પાત.
સન્જે કિહિ: જાવા હીધુ તે માટિ, કણિ વચન આપ્યું માત. ૫૦
- હાવિ સાંભલિ, રાજા! હું કહું, તુઝનિ મુદ્ધનુ વિસ્તાર.
ભાઉ કિહિ: ચેહનિ કૃષ્ણ સારથિ, તેહ કિમ પામિ હારિ? ૫૧

૧૦૮૩

કૃષ્ણ ૨૬ મું—રાગ એજ

- શસ્ત્ર તણ તું સુણિ સર્જામ; વૈરાટ આવ્યુ હિ તેણિ કામિ;
અધોર નિશા મંધિનિ સમિ રે. ૧
- હાલ-માધનિશા આવ્યુ મજ શસ્ત્રથું; કરચું મુદ્ધ અનન્ત;
ચતાનીક પુત્ર વૈરાટનુ, માદ્રીપતિઉ કીધુ અન્ત. ૨

- મહાપતિ નાહકું ભર્જી ધરીનિ; મૂર્છા પમાડ્યુ સોષ;
અભુન સાથિ અલભ્યુ રક્ષસ, યુદ્ધ સખલૂં હોષ, ૩
- રથ આઠ ચક્રનું; અથ શુચિમુખ; વીંટી કરેલુની માલ;
રુધિર ટીપાં પડિ ધબળી, એહવી અસુર કેરી ઝાલિ. ૪
- રથ મદ્યુ રીંછ-ચરમથં; તેણિ બાણ મૂકયાં અનન્ત;
તવ બાણ મૂકી પારયિ, રથ-અથ-સારયિતુ [કરયુ] અન્ત. ૫
- હવુ બ્યાકુલ અસુર નાહકું; સેના પામી ભર્જી;
તવ શત્રુનિ મૂર્છા હવુ રેણિ, યુદ્ધ કરિ નિકુલ-સર્જિ. ૬
- ધૃષ્ટદ્યુમન આબ્યુ દ્રોણથં; તેણિ કરયું યુદ્ધ અનન્ત;
દુભશરણ એક કૌરવ તણ, તેહનું દુષદસુતિ આપ્યુ અન્ત. ૭
- એક સાંગિ મારી દ્રોણનિ, ધૃષ્ટદ્યુમન ધરી મનિ ખેદ;
કર્ણ વીરિ આવતી વજ્ર-ધારામ કીધી છેદ. ૮
- મહારથી તે સાતિ મિલી, વીંટી વલ્યા યુદ્ધપાસિ;
બાણ આવિ દશોદિશયા, જાણુ રવિ આગણિ. ૯
- ધૃષ્ટદ્યુમન રણિ રહી એકલુ, રથે ફેરવિ બલવન્ત;
મારિ શરે શર, મહારથી સાતિ, તેહના આયુધનુ કગિ અન્ત. ૧૦
- કર્ણ-દ્રોણ-આદિ સહ, ધૃષ્ટદ્યુમનિ કીધા ભર્જી;
એહવું અતુલ પ્રાકમ બેધ રક્ષાષ, આબ્યા સાત્ત્વિક-સર્જિ. ૧૧
- શલ્ય શત્રુનિ અલભ્યુસ નિ, દુર્યોધનના યે બ્રાત,
ગજ લક્ષ હય સવા લાખ લેષ, કરિ યુદ્ધ નર-સર્જાતિ. ૧૨
- અતુલ યુદ્ધ અભુન કરિ; રથ પ્રેરયુ જમજ્જનિ;
કર્ણ દ્રોણ આદિ સર્વ છિ તિહાં ભડિ, સાત્ત્વિક ધૃષ્ટદ્યુમન. ૧૩
- અસ્ત્ર શસ્ત્ર આયુધ ગદા, બાણિ કરિ સખલુ મારુ
વાખ્યું પ્રાકમ બિહ મિલી, કરયું દલ સર્વાર. ૧૪
- સાત્ત્વિક શોભા શી કરું ? પ્રલિ-કાલિ એહવુ મથ !
બાણ મૂકિ છિ ચેટલાં, તેટલાં છેદિ ચિથ્થ.

ગજ અશ્વ નર કડકા ચઢ, જીડિ સરિ આકાશિ;
ભર્જ પામ્યું સેન-કૌરવ, નાહ્યું જાઇ ચુક્યાસિ. ૧૬

ત્રાસ પામ્યા ચોધ દેખી; હવુ તિહાં હાહાકાર;
અભ્યુનિ કીધું પ્રતિદલ તિહાં; રાત્ર્ય પામ્યુ છિ હારિ. ૧૭
હામિ હામિથી નાહસિ સહ, ધીરજ છાંડી ધીરિ;
દેવદત્ત પૂરયુ અભ્યુનિ; પચ્યજન્ય શ્રીયદુવીરિ. ૧૮

સાત્ત્વિકિ કીધી ગરજના; રાજ્યનાદ કરયુ ધૃષ્ટદુમનિ;
હલ-ભર્જ જાણી દ્રોણ કણ્યું છિ, તિહાં આવ્યુ દુર્યોધન. ૧૯
નિઃશ્વાસ મૂકી દુઃખિઉ ચૈધ, કિહિ: “સુણ, ગુરુ! તહમ્થો કરણ!
વધારી વધવાડિ તહમ્થો, માહરા ભાત કરાવ્યા મરણ. ૨૦

જુ અભ્યુન દીધુ આવવા, માહરુ જલેવી કરાવ્યુ નાશ;
પ્રીતિ રાખી વડુ નહીં છુ, સિ ન જાઉ તેહનિ પાસિ? ૨૧
પ્રથમ ધમ જુ જાણતુ છુ, નહીં માંડત મુદ્ધનું કાજ;
ખરાખર પાસું કરુ છુ સિ ન, પ્રજલ મુદ્ધ કરુ આજ?” ૨૨

એહવાં વાઇક સાંભલી, કણ્યું દ્રોણ ચદિઉ કોપ;
બાણ મૂકી બાલિ વહિ, તિમ પાણવ દલ કરચું લોપ. ૨૩
એકી ગમાં મારિ દ્રોણ કોપિ, એકી ગમાં ભડ કરણ;
ગજ અશ્વ ચોધા મહારથી, રણિ પડ્યા પામી મરણ. ૨૪

કુહૂના ઉઘા પાગ કર, કુહૂની નાસિકા કણ્યું નિ શીસ;
નાહ્યા કો અધમુઆ પાડ્યા, ધમ કરી કરણિ રીસ; ૨૫
કો પડિ નિદ્રાવશિ ચકા; મીઝ્યાં નેત્ર દલિઆ ધરણિ;
અતિ વ્યાકુલ સમીપ ચઢ જહુ જ્યોધ પામિ મરણ. ૨૬

સાત્ત્વિક વીંટયુ સરવિ મિલી, સેન પાણવન પામ્યું ભર્જ;
એહનુ પ્રલિ જાણી પૃથ્વીધ; સતિ વચન કિહિ શ્રીરર્જ: ૨૭
“અરે બાપ! અભ્યુન જોનિ, કણ્યું દ્રોણ કરિ સહાર;
ધન્ય, સાત્ત્વિક એકજુ રણુ; મુદ્ધિ કરિ વડી વાર. ૨૮

ફેરવુ દલ યોધ આપણા, ભાષ સાહિ સાત્વિક-સાથિ;
દીવી નાખુ સરવ કો, આયુધ ગ્રહ તહમ્યો હાથિ." ૨૯

એહવી સુણી વાણી જ્યોતિ નાખી, સુભટ સવિકો ધાષ.
અભુન કિહિ: "હણું કણુનિ; રથ હાંકુનિ, જહુરાષ!" ૩૦

એ નિકન્દન કરસિ સેન આપણું, સહી સર્થસુત બલવન્ત;
હં ॥ હવણં જયેશ નાથી, કાં કરવુ એહવુ અન્ત." ૩૧

તેણિ સમિ આવ્યા ધરમ દિહિ: "સાંભલુ, રે શ્રીરઝ!
બુઝ્ય પાડિ યોધ આપણા; દલ આપણું પામિ ભઝી." ૩૨

એહવાં વાષક સુણી પારયનિ, મન માહિ આવ્યુ ખેદ:
"સ્વામી! રથ હાંકુ રથુ વિધિ; કણુનું સિર કંઈ છેદ." ૩૩

મુઝનિ આપુ આગ-મા, આજ માં કિ પામું પતવ." ૩૪
એહવી સુણી વાણી કૃષ્ણ કિહિ: "સાંભલિ, રે અભુન!"

એ યોધ મહાબલ પ્રાકમી, મુરરાજ સરીખુ સોષ,
એ સમોવડિ યુદ્ધ કરિ એહવુ, નથી તિહાં નર કોષ. ૩૫

એક તું રિહિ સન્મુખ એહનિ; ગટોરગજ યુદ્ધ કરિ બલવન્ત;
હોઝ્યાનન્દન ભણુ જિ, તેહના, પ્રાકમવુ નહીં અન્ત. ૩૬

દેવ-દૈતિ-માનુષ યુદ્ધ બિહિ; કુશલ આયુધિ ત્રિભુવનિ ગતિ;
તેનીસ કોડિ સુર વશ કિજર, જીતવા યેહની ભતિ. ૩૭

એહવુ ભીમ-પુત્ર જિ પ્રાકમી, મોઝલીધં મઝીભિ;
એક સાંજિ જિ તેહ કહિ; તિહાં લગિ તાન્હે નહીં કામ. ૩૮

તું-નિમિત્તિ રાખી રણુ જિ, રથ બપરિ દીસિ તેહ;
એકરીરા નામ ચે તેહનું, સુરગાધ આપી ચેહ. ૩૯

ભીમપુત્રનિ મોઝલુ, તે, કરસિ સહવુ નાચ," ૪૦
ધમ કહીનિ વેડયુ કૃષ્ણ; મુણી, ગટોરગજ આવ્યુ પાસિ.

નર-નારાયણુ આગલિ જમ, તેણિ ફરવુ તિહાં નમસ્કાર:
"આગ્યા આપુ, પ્રભુ! મુઝનિ; ત્રિભુવન કંઈ સધાર." ૪૧

શ્રીકૃષ્ણ કિહિ: “રે ખાપ! જા તું; કરુ કર્ણ્યં સર્ગ્રામ;
 સમિ વેલા આજ છિ; તું, અવસરિ આવ્યુ કામિ. ૪૨
 સમુદ્ર યત્રુરપિઆ-મધિ, પડ્યા તાહરા તાત;
 નાવ થઇનિ તારવા તું પુત્ર ત્રિભુવનિ વિખ્યાત. ૪૩
 બ્રહ્મ્યે! તિહા નથી આલતું; કર્ણ્ય કરિ દલનુ નારા;
 સિંહ આવિ એક ચિમ, મૃગય્ય પામિ ત્રાસ. ૪૪
 ઉદ્ધારિ કુર્ણનિ; રખિ લક્ષ્મણ! જીતિ તું જે કરણ.”
 આશ્રિન્ય અર્જુન યયા સુણી, વચન-અશરણશરણ. ૪૫
 પારથ કિહિ: “જહિ, પુત્ર! કરવા, સર્ગ્રામ કર્ણ્યનિ સાયિ;
 આધાર માહરિ ત્રણનુ, વલિ રાષ્ટ્ર શ્રીયદુનાય. ૪૬
 એક સાત્ત્વિક, બીમ ખીણુ, ત્રીણુ, પુત્ર! તું ધન્ય;
 તાહરી સાહિ સાત્ત્વિક મોકલું, જે મારિ જ્યાં રવિતમ.” ૪૭
 એહવા સુણી વાપક સજ થયુ, ગટોરગજ બલવન્ત.
 ભાઉ કિહિ: શ્રોતા! સાંભલુ, ધ્યાન યશિ યુદ્ધ અનન્ત. ૪૮
 ૧૧૩૧

|| ૬૬૫ ૨૯ મૂ.—રાગ ગૌડી

વૈશમ્પાયન કિહિ: સુણિ રાષ્ટ્ર! માગી શીખ બીમપુત્ર યુદ્ધિ જાઇ;
 મેઘસ્થામસુન્દર તવ રૂપ; રયિ વીંટયાં કરેણનાં પુષ્પ; ૧
 કવચ ટોપ પાખર આભરણ; અતિ શોભા ધરિ કુણ્ડલ કરણિ;
 મુખિ નીકલિ પાવકની જ્વાલ; કૌરવદલ આવ્યું તત્કાલ. ૨
 જોઇ કરણ-મનિ આનન્દ વરયુ; ગટોરગજ દેખીનિ હસ્યુ;
 કૌરવ સદૃષ્ટ પામ્યા ત્રાસ: ‘આવ્યુ કાલ; કરસિ સહનુ નારા.’ ૩
 આવી યુદ્ધ માડ્યું કર્ણ્યનિ સાયિ; બીમપુત્ર વાવરિ બલા હાય;
 દુર્યોધન દલ પ્રેરિ ચેટલિ, અસુર એક આવ્યુ તેટલિ. ૪
 જરાસુર રાક્ષસનુ તે પુત્ર; પાણ્ડવનુ કહાવિ તે યત્રુ;
 કૌરવપતિ આગલિ જે રણ; સમાચાર માઠી સવિ કહ્યુ: ૫

“આવ્યુ તુઝ દહિ તાહરૂં કરિવા કામ; ચત્રુ ભીમ તણુ ટાલું હામ.”
 સુણી આનન્દુ દુર્યોધનઃ “જા, રે ચર! વેગિ હણિ ભીમતન. ૬
 પાણ્ડવનિ મારથં સહી અહમ્બો, રાક્ષસનુ વધ જૈ કરુ તહમ્બો.”
 સુણી જટાસુ આવ્યુ સર્જામિ, ગટોરગણ ઊણુ યેણિ હામિ. ૭
 મિથ્યા ખિ રાક્ષસિ રાક્ષસ સોષ; અરે યુદ્ધ અહમ્બુત ખહુ હોષ.
 કથું દુઃશાસન મિલી દલ ખહુ, પાણ્ડવ-સેન સર્જારથું સહ. ૮
 એકલુ ભીમસુત તેહ ભડિ; તેહનિ ખહુ કૌરવ યોધ નડિ.
 ગટોરગણ વ્યાકુલ અતિ યયુ; પડયું પાણ્ડવદલ, જોષ કાપિષ્ઠિ. ૯
 મૂઢી ખાણુ કાપ્યાં શત્રુજ સહી; મૂઢી અસુર રથ ઊતરયુ મહી;
 મુષ્ટિ એકનુ કરયુ પ્રહાર, હેડમ્બ-સુતનિ દસમિ દારિ. ૧૦
 ચોત્પાં નેત્ર; મીચ્યા; કલ યષ; જામ્યુ એક મારી મૂઢી જષ;
 ઝાલિ હસ્તં નિ ધાસ્યુ ખાથિ; જાંચુ અશ્રુસ્યુ અવનિ-સાથિ. ૧૧
 હાથથી છૂટયુ જટાસુ જાણિ, માયા પ્રકટ કીધી નિરવાણુ;
 તેણિ હેડમ્બ પછાડયુ મહી; કરિ યુદ્ધ; મારિ જાંચલી સહી. ૧૨
 કરિ અન્યોઅન્યિ વજ્રની પિરિ પ્રહાર; હેડમ્બ હવુ પાવક તેણી વાર;
 પ્રજસ્યુ જટાસુ નિ ચદિષિ કાપ; જટાસુ હવુ વાયુ; વહિ કરયુ સોપ. ૧૩
 રાક્ષસરૂપ સેષ ધરયુ સપ; ગરુડ ચૈ ગટોરગણિ હરયુ દપ.
 હવુ મેધવયુ; હવુ પવન; હસ્તી સીંધ ચૈ પડિ અન્યોઅન્યિ. ૧૪
 સૂર્ય યયુ જટાસુ તેણી વાર; રાહુ ચૈ ભીમપુત્રિ કરયુ આહાર;
 અનેક રૂપ માયાવીષ કરયાં; વધતાં બિહષ આયુધ ધરયાં. ૧૫
 બાણાં ભોગલ નિ ગુરજ ગદા; કરિ યુદ્ધ; મારિ બિહ તદા.
 પછી ભીમપુત્રનિ ચદિષિ કાપ: ‘હાવિ કુષ્ઠનિ હ’ કર્ક સોપ.’ ૧૬
 ઊડયુ ઊપરિ; અન્તિકા જૈ પડયુ; જાણિ પ્રોફ પર્વત ગડગડયુ!
 મહી ચરણ જાંચસ્યુ સેષ થીસ; ધણી તેણી પિરિ ફેરવ્યુ દિશિ; ૧૭
 કીધુ ચૂર; મૂઢ્યુ મહી સાથિ; ઝાત્યા કેશ ખર્જ મહી ખીજિ હાથિ;
 વાયુપુત્ર મનિ આણી ખેદ, જટાસુ તણું કીધું ચિરછેદ. ૧૮

મહા શીસ હસ્તિ આલિઉ; દુર્યોધન હિ તિહાં આલિઉ;
 મરતક નામ્યૂં રથ ઊપરિ જાણી; ચર્જનાદ કીધુ નિરવાણુ. ૧૮
 હસી વચન બોલ્યુ બીમતન: “આ હિ મરતક, દુર્યોધન !
 વલિ જાગિં યુદ્ધિ યહાં રવિતન્ન; તેહનું ઘુઝનિ આપેશ વદન.” ૨૦
 જોઇ સવિ કૌરવ પામ્યા ત્રાસ; ગટોરગજ આબ્યુ કર્ણુનિ પાસિ;
 મારી સેન સવિ કીધૂં ભરૂં; નાહ્યા યોધ; રથુ કર્ણુ એક સફિ: ૨૧
 મૂકિ બાણ અન્થોઅન્થિ ભડિ ઇમ્મ, ઇન્દ્ર વૃત્રાસુર વદિઆ ધિમ્મ;
 કવચ બિહનાં કટકા થયાં, રત્નપલાસ ચેહવાં ફૂલિઆં. ૨૨
 મારિ બાણ દેહ માંહિ બેદિ ઇમ્મ, સપં બિલ માંહિ પિસિ ધિમ્મ;
 માયા પ્રકટ કરી તેણી વાર; અસુર કોટિ થયા, નહીં પાર. ૨૩
 મહી આયુધ પર્વત નિ વૃક્ષ, મારિ કર્ણુ નિ રક્ષાં અન્નિક્ષ;
 સાગિ ગદા તોમર નિં ત્રિશલ, ફરશી નેળ કણ્ઠક-મૂલ, ૨૪
 વાહિ ખેડાં અપુઆ તરવાર, આવિ રવિસુતનિ કરતાં માર;
 કાપિ કરણુ આવતાં તત્ખેવ, માયા સકલ ટાલી અશ્વમેવ. ૨૫
 મૂકયું ચક્ર હેઠમ્મિ એક; આવતું રવિસુતિ છેલું વિગેખ;
 આવતું રવિસુતિ છેલું મદા, વહી પૂંઠલિથી મારી ગદા. ૨૬
 તેહ આવતી કીધી છેદ, બીમપુત્ર મનિ પામ્યુ ખેદ;
 પછિ ઉતપતિઉ તેહ અન્નિક્ષ; કરિ વૃષ્ટિ કરણુ ઊપરિ વૃક્ષ. ૨૭
 કાપિ કરણુ આવતાં ચુહપાસિ; રાક્ષસ કોટિલક્ષ કીધા નાશ;
 હાંક્યુ બીમપુત્ર દીસિ નહીં દષ્ટિ; વેખ્યુ હામિ હામિ કરી બાણવૃષ્ટિ. ૨૮
 રથ ભાંજ્યુ; કરણિ કરણુ કોપ; ગટોરગજ પછિ થયુ અલોપ;
 પ્રગટ અશ્વ રવિસુત કરિ બહુ; કાપિ અસુર આવતાં સહ. ૨૯
 પછિ જિંચુ જિંચુ આઠાસિ; પડ્યુ ધરણિ, ચેત થઇ નિઃશ્વાસ;
 ચર્જનાદ કીધુ તવ કરણિ; સહજ જાણ્યું ચે પામ્યુ મરણુ. ૩૦
 કરી હરખ વેગલા રહી જોઇ; પંચિ પાસિ નવિ આવિ કોઇ;
 કાણુ એક થઇ ચેટલિ, જિંચુ વીર ગટોરગજ તેટલિ. ૩૧

વધ્યું શીસ હિર પેટ વદન, મેનાક પર્વત ચેવડું તન;

બહુ ચાંપ્યા; ભક્ષ કીધા બહુ; ફરિ દસોદિશિ નાહ્યા સહ. ૩૨

ધડી એકિ જલ ધડીઈ પાવક-જવાલ; પિહુ વીર પછિ મયુ પાતાલિ;

ફરી રમાનકિ આવ્યુ તે ચાંહિ, રચિ બિશી કરણુ બિશુ સાહિ: ૩૩

"અરે સૂર્યપુત્ર! સાંભલિ, કહું વાત; હવડાં સિર કરૂં તાહૂં મહીપાત." માયા રચી રણુ મધિ સહી;

નિજ રણિ પડિ આયુધ ચે મહી. ૩૪

હવુ બ્યાકુલ કણું જુઠ આકાશિ; માયાવી પર્વત મયુ નાશ;

વલી મેધ યે ગાજિ ગડગડિ, કરિ વૃદ્ધિ પાપાણુ પ્રોઢા પડિ. ૩૫

હવ્યું દલ બહુ, રવિસુત ચઢિઉ કોપ, વાયુ-અશ્વિ મેધ હવુ અસોપ;

પછિ હવુ વાધ રીંછ સર્પ સહી; દસોદિશિથી આવ્યા વહી. ૩૬

પહીંજીતિ વલી રૂપ અનેક; લખ કોટિ અસુર ચાઇ એક;

પડિ પાહણુ પર્વત નિ વૃક્ષ; ચાપ્યા કો; માર્યા કો; કીધા ભક્ષ. ૩૭

કૌરવાદિક જોઇ પામ્યા ત્રાસ; મારી કરણિ સર્વિ કીધા નાશ;

રાક્ષસરૂપ ધરિ. છિ બહુ; રવિસુતિ તે સદ્ધાર્યા સહ. ૩૮

મહાબલિઉ છિ અતિ બલવન્ત; કેટલા ચોધનુ આપ્યુ અન્ત;

રક્તાનેત્ર જાણિ શિવ વિકરાલ, જાણિ આજ કરશિ પ્રલિકાલ. ૩૯

તિમ રવિસુતિ કીધું; ધરિઉ કોપ; માયા સકલ ચરિ કીધી લોપ;

ભીમપુત્રનિ ચઢી તવ રીસ; મૂઢી સાંગિ ચે નિરમી છીશ. ૪૦

તે આવતી મહી કરણિ હાથિ; મારી પાછી; રથ લેઇ ગે અશ્વસાથિ;

જોઇ જીતરણુ ભીમપુત્ર તત્કાલ; સાંગિ મારી રથ લેઇ પાતાલિ. ૪૧

દેવદાનવ યક્ષ અન્ત્રિસિ જોઇ: 'ધન, ધન, કરણુ સમુ નહીં કોઇ.' આવ્યુ ગટોરગજ બિશી બીજિ રચિ; કરણુ વીર ચોધુ છિ સમરથ. ૪૨

ત્રણિ બાણ વલિ મૂઢ્યાં કરણિ; લાંબુ રથ; અશ્વ-સારથિ હવુ મરણુ;

ગટોરગજ પામ્યુ અન્તરધાન; સજ્જે કિહિ: સાંભલિ, રાજન! ૪૩

અસુર એક અલાયુધ મામિ, આવ્યુ, દુર્યોધન ચેણિ હામિ.

પૂર્વ વેરી પાણ્ડવનુ ચેહ, લક્ષ ચોધા લેઇ આવ્યુ તેહ. ૪૪

બીમ જાપરિ તેહનિ છિ રીસ; આવી દુર્યોધનનિ નામ્મ શીસઃ
 “સ્વામી ! હં છું વેરી પાણ્ડવ તણ્ણ; બીમિ અમ કુલ-વધ કીધુ ધણ. ૪૫
 હેડમ્મ-બકાસુરત કીધુ અન્ત; કિમિર અસુર હણ બલવન્ત;
 હેડમ્મ આ રાખિ મિરિ; તે કુઃખ છિ; લેય તેહનું વિર. ૪૬
 તે માટિ વાલિ દલ તાહર, રાષ ! હં કરું યુદ્ધ, પાણ્ડવ વશિ થાષ.”
 દૈતિ તથા એહવા સુણી વચન્ન, અતિ મનિ હરખ્યુ દુર્યોધન્ન; ૪૭
 “અરે વીર ! સાબલિ બલવન્ત ! બીમ તણ્ણ, જા, તું કરિ અન્ત.”
 એહવા વચન રાગના સુણી, આલ્યુ અસુર સેના લેછ ધણી. ૪૮
 શ્રોતાજન ! સાબલન્યો એહ, ગટોરગજનું પ્રાક્રમ છિ ચેહ.
 ભાઉ કિહિ બિહ કર જોડિ; કૃપા કરન્યો શ્રીરણુછાડ ! ૪૯

૧૧૮૦

કંડૂ ૨૮, મૂ—રાગ એજ

સન્ને કિહિ: સાંભલિ, તું રાષ ! અસુર અલાયુધ યુદ્ધિ જાષ;
 ગટોરગજ સરીખુ સમરથ; ગજ સમાન અશ્વ; વજ્રમિ રથ. ૧
 ગર્ધવના સરીખુ તેહનું સાહ; બીમ-આગલિ કરચુ શર્જનાહ;
 દેખી યોધ આશ્રિજ્ય બહુ થયા; બીમસેનનિ આગલિ ગયા. ૨
 હરખ્યુ રાક્ષસ જોષ તે વાર; ‘આવ્યુ રાત્રુ, હાવિ કર સર્જાર.’
 ધમ કંઠી તેણિ મૂક્યાં બાણ, બીમ અસુરિ દોક્યુ નિરવાણ. ૩
 સેન સકલ પાડ્યું મઠી સાથિ; ગદા એક પ્રાદી મઠી હાથિ;
 મારી શીસિ ફેરવી ધરી કાલ, તુંબલા મધિથી નીકલી અમિન્વાલ. ૪
 અલાયુધ ધમ પ્રાક્રમ કરચુંબહુ; પ્રાણે કરતું સેના સહ;
 પાડ્યાં અશ્વ, રથ કરયા લોપ, તવ બીર્મનિ અદિલિ કાપ. ૫
 જોષ અતિ રાખસ કર ક્રોધ, મૂકી અશ્વ અમવચિથી કીધુ રોધ;
 ‘હેકું જીવરચુ બ્યાકુલ અષ, મારી મુદ્ધિ રાખસનિ જાષ. ૬
 અન્ને-અન્નિય’ આજિ પ્રકાક; પ્રકિ ભોલિ ‘વહી’ અન્નિય’ આજ;
 ‘ગદા સાગિ લોગલ વરવાર, મઠી અરણ્ય હરવીનું’ કરિ માર. ૭

દણ્યા અથ' માહોમાંહિ અનન્ત, તવ અભ્યુન્નમિ' કિંદિ, બગવન્તઃ
 "અમુર પ્રાક્રમ સર્ણુ કરિ,

દય ગજ દલ (તે) આપણું હણ્યું મરિ."

ધ્રમ કહી તેણુ ગટોરગઢ પાસિ: "જા, રે વીર ! કરુ અલાયુધનુ નાથ.
 યામ્યાપુલ સહી તાદ્રુ તાત, દણી એદ્રુનિ જાળ્યે કરણ-સદ્ધાતિ." ૧૦
 આણુ રણિ વીર સુણી વચ્ચન; ભીમ ગયુ યદાં હિ રવિતન્ન;

માંડ્યુ યુદ્ધ રાખસિ અન્યોઅન્યિ; અલાયુધિ વિચાર એકકીધુ મનિ. ૧૦

મારી ભોગલ ભોડા તણી, વાગી થીસિ હેડઅનિ ધણી;

વલી સાગિ મૂઠા, પૂંઠિયા, ભેધ ભીમપુત્ર ગિતરિલિ રણથી. ૧૧

રસાવલિ રંચનિ ભેધ ગઢ, જિડ્યુ' ભીમપુત્ર રણુ અન્નિજ્ઞ જમ.

રુધિર તણા વરસિ વરસાદ; અન્નિપયી વરખા કરિ પાત. ૧૨

પાકિ હિ પર્વતચિખર અનેક, કાપિ ધાધ; ગદા મારિ અકેક;

ચિખર અનેક ધિમ પર્વત તણા, અન્યોઅન્યિ ભેધ નાખિ ધણી. ૧૩

ખૂટયાં મખ, આયુધ નહીં ભેધ, નાખી મુગટ બિહુધ સાચા કેશ;

જિન્નુ જિંચલી નાખિ મહી સાધિ; બરડી બચરડી અર્જુ ચરણ દાથ. ૧૪

તવ ભીમપુત્રનિ અદિલિ કાપ: 'એ પાપીનિ દાવિ. કઈ ભોપ.'

ધ્રમ કહી જિડ્યુ તે આકાશિ, પડ્યુ ત્રુટી જિપરિ કરિવા નાથ. ૧૫

મહી પૂંઠીધ નાખ્યુ સહી; કાખ્યું અર્જુ વડિ થીસ મહી;

ચર્જનાદ કીધુ મઝગાટ; કૌરવ દલ તણુ વાણુ ડાઠ. ૧૬

પાપડવ આનન્દ પામ્યા ધણું; ગટોરગઢિ થીસ અભ્યુ તેલ તણું;

ભેધ નાખ્યું રણિ-દુયોધન્ન "આ સિ તાદ્રુ વાદ્વારું વદન્ન. ૧૭

વલી કદ: જુજીં કરણ-પાસિ, તેડ થીસ આપેશ કરી નાથ."

ધ્રમ કહી કીધુ નાદ ચર્જ તણું; દુયોધન્ન જિ પામ્યુ પલ. ૧૮

દડુ હરમ ધર્મ-કૃષ્ણ-અભ્યુન્ન: "બહુ પુત્ર ! તું છુ ધન્ય ધન્ય."

કૃષ્ણ તણા એદવાં સુણી વચ્ચન,

૧૯

માંડ્યુ યુદ્ધ, બિહુ સરીખા ચર, કૌરવદલ સવિ કીધૂં ચૂર;
 કરણિ પાંચ તીવ્ર મેહુલા બાણ, ગટોરગજ વ્યાકુલ યયુ જાણિ. ૨૦
 તીવ્ર બાણ દસ મારયા સહી; રય સારથિ અશ્વ પાડ્યા મહી;
 એ કો યોધ હતા કરણ પાસિ, તેણુ બીમપુત્રિ કીધુ નાશ. ૨૧
 પછિ પામ્યુ તેહ અન્તરધાન; બીધા યોધ સુભટ રાગન.
 અન્ત્રિક્ષ જોઇ કરણ પામ્યુ ત્રાસ; 'રખિ પડિ માહુ કરશિ નાશ.' ૨૨
 એહૂં વિચારીનિ મૂક્યા બાણ; ચરિ કરી છાણુ અન્ત્રિક્ષ જાણિ;
 બાધી ઠાઠડી દ્વિશોદિશિ સહી; કરણ સુભટ મધિ રહ્યુ તહીં. ૨૩
 બીમપુત્રિ મનિ કરચુ વિચાર; હણુ મેઘ માયાધ તેણી વાર;
 અગ્નિ તણુ વરસિ વરસાદ; લાગી ઠાઠડી બલવાં વિખ્યાત. ૨૪
 પડિ અશ્વ આયુધ નહીં; પાર, ગદા સાંજિ તોમર તરુવાર;
 શસ્ત્રા મોગલ થાઇ છિ વૃષ્ટિ, નોખિ અસ્ત્ર કો દીસિ નહીં દટ્ટિ. ૨૫
 શિખર પાહણુ પર્વત બહુ પડિ, તેણિ અશ્વ ગજ બહુ રડવડિ;
 અદબટ થકુ આજિ ગડગડિ; યોધ કો ન દીસિ, આયુધ પડિ. ૨૬
 નાહા યોધ, સવિ પામ્યા ત્રાસ; કૌરવદલ સવિ કીધૂં નાશ;
 કરણ યોધ્યુ તેણિ સગિ, અસુર અનન્ત અન્ત્રિક્ષ રહી જામિ. ૨૭
 વાધ્યા અસુર લક્ષ કોડ અનન્ત; પડિ આયુધ; દલ થાપ અન્ત;
 ચાંપી મારિયા ગજ મહારથી; અવરિ યોધ અશ્વ-સૂખ્યા નથી. ૨૮
 કરણ સુભટનિ ચઢિલે કોપ; આવતાં આયુધ કર્યાં તે કોપ;
 યાક્યુ કરણ અસ્ત્ર છેદિ અનન્ત, પણિ તેણુ નહીં આવિ અન્ત. ૨૯
 અસુર-વૃદ્ધિ-માયા ફરી થાઇ; નાખિ અસ્ત્ર; કો નવિ રહ્યુ જાઇ;
 પડિ પાહણુ પર્વત આકાશિ; ચાંપી દલ માર્યુ નાહુ યુદ્ધપાસિ. ૩૦
 રહ્યુ યુદ્ધ, કણુ સાથિ મરિ? મરિ અપાઇ શસ્ત્રા પડિ;
 તવ તિહા વરત્ય હાહાકાર; માંહોમાંહિ તિહાં કરિ છિ વિચાર: ૩૧
 " પાણ્ડવનું પાસું કરિ દેવ; અન્ત્રિક્ષથી મારિ અશ્વમેવ; "
 નાહસિ, 'અનાય થવા,' ધમ કહી,
 કૌરવ અસ્ત પામ્યા યુદ્ધ કરિ નહીં.

રણુ કરણુ, એકલુ ચું, કરિ? પડિ આપુપ પ્રાણી બદ્ધ મરિ;
પડ્યુ બેઝ; બદ્ધ પામ્યા ત્રાસ; રાજ્ય ચુદ્ધગમાં થાએ નાથ. ૩૩
દ્રોણાચાર્ય આદિ સહ યોધા; બેઠ આશ્રિત્ય પામ્યા ક્રોધ:
“કુલુ, ભાષ! એહનુ શુ કરવુ સમ્ય?”

મિલી મહ પરચુ પરપમ્ય; ૩૪

દૂપા દ્રોણ રાજ્ય દુઃશામન, રાકુનિ સાથિ સહ દુર્યોધન;

આવી ઊભા સવિ કથુનિ પાસિ;

કિદિ રવિસુત: “દાવિ કરવુ નાથ. ૩૫

નકૈરવી એણિ-કાધી ધરા; ચોષ દારિ પામ્યા સવિ ખરા;

એ આપ્યુ પંથતશુ અહીં; એહ તુ કેહનિ મૂકિ નહીં. ૩૬

ચોજન દેદ ચેદનુ નિકરાસ; દીસિ ફતાન્ત સરીખુ કાસ.”

સંરવ મિલિ કિદિ: “સાંભસિ, કળ્ય! નિંશિ એહનું કરવું મરણુ. ૩૭

સાંગિ એકરીશ! તું કહિ; તેણિ પાડિ પૃથ્વીધ એહનિ;

આપણિ મવિ પામ્યા મહી નાથ; શિ અર્થિ આવસિ રહી પાસિ? ૩૮

મૂકિ, વિચાર મા કરિ તું મનિ; જીવેશ તુ જીતેશ, અર્જુન;

એ દુષ્ટ રાખરાણુ કરિ સદ્ગાર.” સુભી કથિ મનિ કરચુ વિચાર: ૩૯

“સાંભયુ ગુન નિ દુર્યોધન! એ સાંગિ જીતેશ અર્જુન;

નપાણી કરવાનિ અરથિ, રાખી સાંગિ એહ તુ સમરથ.” ૪૦

કિદિ દ્રોણ: “સાંભમિ તું, કળ્ય! તેણિ દુષ્ટ આપ્યું મરણુ;

નપાણી તું કરવુ કરિ, નકૈરવી કાધી તે ખેરિ.” ૪૧

પછિ કરણિ શોક મનિ કરી, વિરાધ સાંગિ તે દાથિ મરી;

“રાખ્યુ અર્જુન, શ્રીમદારાજિ; પાદવિંડ જીમપુત્ર આજ. ૪૨

એ નિશિ કુળનિ ગમનું કામ; રણુ અર્જુન; માફ એહનિ દામિ;

સહી મરણુ યામ એ વડિ; મૂકું સાંગિ મિગ એ દષ્ટિ પડિ.” ૪૩

એહનું વિચારયું કરણિ મન સાથિ,

લીળી સાંગિ વીજલી સરખી દાથિ;

દાપ દયુ કરવુ બદ્ધ નિકેદન, રાખી દત્તી કરવા વધ અર્જુન.

કવચ કુણ્ડલ આપી ઇન્દ્રનિ, પિતાવચનિ માગી લીધી તે કહિ;
કિલિ સંગ્રે: લેવા ઇચ્છતી તે પ્રાણ,

ત્રત તણી ભગિની સહી જાણિ. ૪૫

મકી સાગિ ચાલી આકાશિ; માયા સકલ કીધુ તેણિ નાશ;
નાદકુ રાખસ દેખી વ્યાકુલ ચઇ; સાગિ રદિ મધિ પીકી જઇ. ૪૬

બાહરિ નીકલી ગઇ આકાશિ; પડી આગલિ જૈ ઇન્દ્રનિ પાસિ;
ગટારગઇ પર્વત પાકયુ મહી; પડયુ સેન-કૌરવ-મધિ જઇ. ૪૭

પાણ્ડવકાયં કરિવા ધરયુ રાગ, ચાંપ્યું દલ, હૃદયં ચુકુપાસિ;
એક હોહણી તણુ કરયુ અન્ત, પડયુ ભીમપુત્ર, બલવન્ત. ૪૮

મરણુ પામ્યુ એ તેણી વાર, કૌરવદલિ હવુ જેજેકાર;
પાણ્ડવ પામિ દુઃખિઆ યયા; નારાયણુ આનન્દ પામિઆ. ૪૯

પાન્થજન્ય પૂરયુ અવિનાશિ; નાચિ, હરિત તાલી દેઇ દરિ હાસિ;
ચાંપી પૂઠિ પાણિ અર્જુન, કરચુ નાદ વલી જગજ્જવનિ. ૫૦

અર્જુન આશ્રિત્ય પામ્યુ ધણું; આણી દુઃખ અતિશિ પુત્ર તણું,
બોલ્યુ પારથ: "સુણુ, મહારાજ! શોક અતિ, દુઃખ પામ્યા આજ. ૫૧

ગટારગઇ સરીખુ પુત્ર મરિ; તું રવામી! શિ હાસિજ કરિ?"
સુણી વચન બોલ્યા અવિનાશ: હાવિ કણું સહી જાણુ યુ નાશ. ૫૨

સાગિ તણિ બલિ તે ગાન્ધુ; તેણિ દરીનિ વૃદ્ધિ ભાન્ધુ;
એ આયુષ્ય હોઇ જી એદ્નિ પામિ, યુ કૃષ્ણિ નવિ ચાલિ, પામિ ત્રાસ. ૫૩

ઇન્દ્ર-ઇરા-આદિ સરવ હોઇ, કણું જીતવા સમરથ નહીં દોઇ;
ભીમપુત્રનિ જાણુ મુઠિ નથી, મુઠિ કણું જાણુ, સાગિ જૈ હસ્તથી. ૫૪

કવચ કુણ્ડલ લેઇ ગયુ સરરાજ; પુત્ર જાણી તાહ્ને કીધું કાજ;
ઇન્દ્ર-કીર્તન મુખિ જપણુ નામ, તેણિ દરી તાહ્ને સીધું કામ. ૫૫

એ રવિ-સુત મરણુ યાઇ કૃષ્ણિ નહીં,
ગાન્ધુ અખિ લાયા તાહરા ખૂટિ સહી;

માહ્ને ચક્ર સુદર્શન પાછું ફરિ,
યુ કૃષ્ણ એહવુ વાર, ચે વધ એહનુ કરિ? ૫૬

ગયાં કવચ કુણ્ડલ નિ ગદા, કર્ક હાસિ તે જાણી સર્વદા;
 ગયું કષ્ટ; કલ્યાણુ ચયું દુઃખ; તેણિ નાયું હર્ષ યાદ મુઝ." ૫૭
 ગોટારગજનુ જાણી નાચ, મૃતરાષ્ટર મનિ પામ્યુ ઉદ્ધવાસ;
 કિલિ કથા તૂં, ચતુર મુઝણુ! સજ્જે મુખિ જોદ્યુ પછી પાણિ. ૫૮
 ભાઉ કિલિ: પ્રભુ! તૂં અવિનાશિ!
 રાખિ તૂં મુલિ ચરણનિ પાસિ.

૫૯
 ૧૨૨૯

કુણ્ડ ૨૯ મૂં—રાગ દેશાખ

શીલરિ જોલિઆ રે: "સાંભલિ, અમુન! કહું વાત;
 કણું મહા ગાકમી રે, તૂં વિના કુણિ નવિ યાઈ ધાત. ૧
 શીલ પ્રત આચરિ રે, જોધાજાણુ કેરુ પ્રતિપાલ;
 અઅવિદ્યા આવડિ રે, એદવું રવિનેજ તપિ મધિકાલ. ૨
 દુષ્ટસર્જતિ યજી રે, જૂંક કિલિવુ! તૂં યં જાણિ?
 દેવ કરી માનવુ રે, તાવિ માનુષ થયુ નિરવાણ. ૩
 તેહ પણુ હજી લગિ રે, કો સમરથ નદીં કરિવા અન્ત;
 તેહ વધ જી થયિ રે, કહું સાંભલિ તૂં એકચિન્તિ: ૪
 રથચક્ર એહનું મસિ રે, પૃથ્વી રણ માલિ, સદી પાણુ યાદ,
 તે સમિ મારેસિ રે, તુ તે સમિ મરણુ યાદ. ૫
 તહમ્પો કારણિ રે, અમુર તણુ જડુ આણ્યુ અન્ત;
 જરાસન્ધ અદિધાં રે, શિશુપાલદિહ જલવન્ત. ૬
 આંહિ દૈતિ ગે દૂતા રે, અવાયુધ અદિ કરચા નાચ;
 બીમપુત્ર મારિહિ રે; તેહથી મન માલિ થયુ ઉદ્ધવાસ. ૭
 નદીંતુ માદરિ મારવુ રે, થન મુદ્ધર્ચન ચક્ર લેખ દાધિ;
 એહુ કો નથી દાવિ રે, પછિ મુદ્ધ કરત એહનિ સાધિ. ૮
 અમુર સંધારવા રે, મિ ધરણુ જિ હદાં અવનાર;
 એહવા વીર રણા પૂંદિ રે, પૃથ્વી કરગિ સદ્ સદ્ધાર.

મિ કરણુ ઘેરિઉ રે, મોહ બિખળવ્યુ તેહનિ મનિ;
 અસુર મરાવિઉ રે, રક્ષા કીધી તું, અભુજન! ૧૦
 હાવિ ચિન્તા નહીં રે, કહેય સમિ કર્યુંતુ હુમ નાશ;
 હાવિ સહ ચોધ ગિલી રે, આહુ વધ કરિવા દ્રોણુનિ પાસિ. " ૧૧
 ધૃતરાષ્ટ્ર ખોલિઉ રે: સાંભણુ, સન્નિ! કહું તૂંહિ વાત આજ;
 કરણિ કુંડ કરચું રે, સાંગિ ન રાખિ અભુજનનિ કાજિ. ૧૨
 હાવિ સન્ને કિહિ: સાંભણુ રે, આગલિ થશિ શુ પરપન્થ?
 ભાઉ કિહિ કથા રે: રાખન્યે હરિચરણિ કરી સન્થ. ૧૩

૧૨૫૨

૫. દ્રોણવધપર્વ—

કડવું ૬૦ મું—રાગ સામેરી

વૈશંપાયન ઋષિ કિહિ: સુણિ, જન્મેજે રાજન્ન!
 ધૈરવ આગલિ વાત થઈ, ચે દણુ કુન્સાસન. ૧
 કરણુ દ્રોણુ નિ કૃપાચારય, શમ્ય બહુ ભૂપાલ,
 કુન્સાસનતુ વધ સાંભલી, રાધ-મુખ થયું વિકરાલ. ૨
 દ્રોણુ પ્રતિ ધમ કિહિ: “ ચુરુ! કરુ માહરી માન;
 પાણ્ડવરૂપી કુન્નસાગચી. જાત રુ નુજનિ ૫. ૩
 તદ્ભ્યે મુઝ સિરિ સાહિ હુ તુ વા ચિન્ન આજ;
 તે માટિ પાણ્ડવ હણીનિ. મુઝ આવીધ મહી નાજિ. ” ૪
 વચન એહવાં સાંભલી, ચુરુ પાલિયા મુખિ વાણિ:
 “ પાણ્ડવ પ્રાજે થાય નહીં, હનિ સાહિ સારજંપાણિ. ૫
 પિતામહનાં વચનથી, પદ અમર પામ્યા ચેદ,
 નિકન્દન ધૈરવ કરી, સહી રાજિ લેચિ તેહ. ” ૬
 વચન એહવાં સાંભલી, ધૈરવપતિનિ મરી રીસ:
 “ તમ પ્રતાપી શત્રુ પાણ્ડવ, કઈ કટકા વીસ. ૭

- સ્વામીજી ! બહુ ધાત કરે છું, ઇન્દ્રે છું બહુ કામ;
માહું મન સ્થિરતા કિમ રિતિ, જુ તદ્ભ્યો છાહુ હામ ?" ૮
- સુણી વાણી દ્રોણ ગુરુ એ, બેઠ્યા બહુ ભડ-ભાગ;
બાણુ ભાયા કર અહીંનિ, આત્મા ગણિ બહુ રાગિ. ૯
- ક્રોધ-પૂરિત તવ આવિઆ, પાપગ્વના દલ-મદિ;
પછિ બાણુ મૂકી અતિ ઘણાં, બહુ યોધ ટાવી શુદ્ધિ. ૧૦
- એક દસ શત સહસ્ર યોધા, દસ સહસ્ર મૂકિ જોડિ;
આગણિ જાતા લખ ગણ, દસ લખ વાજિ કોડ. ૧૧
- ધ્રુમ બાણુ મૂકિ દ્રોણાચાર્ય, કરચું દલ સર્વાર;
અથ ગજ રથ મહારથી, રણિ પડ્યા બહુ નિરધાર. ૧૨
- બાણુ છૂટિ નિ રથ ત્રુટિ, કૂટિ હસ્તી-શીસ;
ઈંદ્રમૂંડ યોધા પડિ પૃથ્વીધ, યાદ કટકા વીસ. ૧૩
- દ્રોણાચાર્યિ ક્રોધ ધરી, દલ પાડ્યું બહુ નાશ;
તે વીર નાહ્યા આવિઆ, શ્રીકૃષ્ણ-અર્જુન પાસિ: ૧૪
- " અરે સ્વામી ! તદ્ભ્યો સાંભણુ, તમ ગુરુ દ્રોણ છિ યેહ,
કટક દલ સવિ પાડ્યું પૃથ્વીધ, મૂકી બહુ બાણુ તેહ. ૧૫
- બાણુ મૂકિ અતિ ઘણા, તેહની સદ્ગુણ કહી નવિ જાણ;
હાવિ શીઘ્રિ, સ્વામી ! કર રક્ષા, અદ્ભ્યો નહીં રિહિવાધ." ૧૬
- વચન એહવા સાંભલી, શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા ધ્રુમ્મ:
" અરે અર્જુન ! દ્રોણ ભડ તે, હારિ પામિ કિમ્મ ? ૧૭
- શસ્ત્રવિદ્યા બેદ જાણિ, વધી પ્રાકમી બહુ બલવન્ત;
બાણુ મિથ્યા હોધ નહીં; તેહનુ ક્રોધ ન આણિ અન્ત. ૧૮
- દ્રોણગુરુ નવિ યાદ પ્રાજે; માનવા એક દેવ;
એહનિ એહવી પ્રતગ્ન્યા છિ યે, સવિ શસ્ત્ર નાખિ ધરણિ બેવ, ૧૯
- પછિ પાછાં લિહિ નહીં જુ, જાણિ આબ્યું મરણુ;
વાધક પાછું નવિ ફરિ, જુ શેષ મૂકિ ધરણિ. ૨૦

- સ્વર્ગે ઋત પાતાવ ત્રણિ, રસાનલિ જુ જાઇ,
 દુહિ રાત્ર નાખ્યા તે નવિ ગ્રહિ; ફરી પાછાં નવિ સાહિ. ૨૧
- તે માટિ એક બેઠ રચીઇ, યિમ રાત્ર નાખિ એહ;
 દ્રોણુ ગુરુનિ પુત્ર છિ, એક, અશ્વત્થામા ચેહ, ૨૨
- સુભદ્ર ચરુ પ્રાક્રમી અતિ-વદનલ છિ તે જાણિ;
 નાશ પુત્રનુ ચયુ સાંભલી, રાત્ર નાખિ ભોમિ નિરવાણ, ૨૩
- તે માટિ, અર્જુન! ધરમનિ, મોકલુ ગુરુનિ પાસિ;
 દ્રોણુ આગલિ ધ્રમ કિહિ: 'તુઝ પુત્ર પામ્યુ નાશ.' ૨૪
- એહવી સુજાનાં વાણિ રાત્ર નાખિ, તુ સરિ સધલાં કાળ;
 પછિ આપણિ હણી કૌરવનિ, સહી લીજિ રાજિ." ૨૫
- અર્જુન વક્ષતુ ધ્રમ વદિ: "સ્વામી! સુધિહિર નહીં જાઇ;
 અસતિ વાઇક નહીં વદિ; કહાવિ એ તુ ધર્મરાઇ." ૨૬
- વૈશમ્પાયન ધ્રમ ઉચ્ચરિ: સુણિ, જન્મેજે! તું વાણિ;
 અર્જુનથં આગ-આ કરી, દત્ત જાઇ સારંગપાણિ. ૨૭
- તત્ખેવ વેગિ આવિઆ રે, કૌરવના દત્ત મદિ;
 પ્રોડ યોધા મહારથી, દ્રોણુ કરિ છિ મુદ્ધ. ૨૮
- પ્રણામ કીધુ દ્રોણુ ભડિ, તવ બોલિઆ અવિનાશ:
 "અરે દ્રોણુ! થં મુદ્ધ કરિ છિ? તુઝ પુત્ર પામ્યુ નાશ. ૨૯
- તુઝ પ્રાણુપિ અતિ વદનલ દુત્ત, અશ્વત્થામા ચેહ,
 મર્ગામ કરતાં રણુ વિપિ, પડ્યુ પૃથ્વીઇ તેહ." ૩૦
- દ્રોણુ કિહિ: "મુઝ પુત્ર બલિહ, અભર્ગ ભડ તે જાણિ;
 નાશ તેહતુ છિ નહીં; તું મિથ્યા બોલિ છિ વાણિ. ૩૧
- અરે ધૂરત યાદવા! હાં અનરથ બોલિ તું આપ? -
 પિશાસધાતી છત્ત કરી, પર-અર્થિ લહિ સીસિ પાપ. ૩૨
- અનેક ભડ તે દૃષ્ટા આગિ, તેહી ન જાણુ ગતિ;
 જુ ધર્મ આવિ કિહિ મુઝનિ, તુ સહી માનું સતિ." ૩૩

વચન એહવાં સાંભલીનિ, કૃષ્ણ આત્મા ત્યાંહિ,
 ભીમ અર્જુન નિકુલ સિદ્ધિ, યુધિષ્ઠિર હિ યાંહિ: ૩૪
 “અરે સુભદ્રા! સાંભલુ, દલ દ્રોણ કરિ સર્વગ;
 ઉત્પાત વરત્યુ આપણિ; રણિ કૃષ્ણ ચક્રસિ વાહરિ? ૩૫
 કૌરવ બલિઆ પ્રાક્રમી, તે કૃષ્ણ નહીં જતાઇ;
 આપણિ તેહનિ જીવવાનિ, એક છતાં હિ ઉપામ. ૩૬
 રાષ્ટ્ર યુધિષ્ઠિર! સાંભલુ, જાઉં દ્રોણ ગુરનિ પાતિ;
 જૈ કુહુ વ્રજ પુત્ર ચે, અશ્વત્થામા પામ્યુ નાશ. ૩૭
 એહવુ પુત્રવુ વધ સાંભલી, શસ્ત્ર નાખણિ તત્ખેવ;
 તે માટિ તત્ખે શીઘ્ર ચૈ, ધર્મ! જાઉં નિહાં અશ્વમેવ.” ૩૮

ત્રીથલુ

“અશ્વમેવ જાઉં રણ વિધિ,” એહવાં કૃષ્ણ-વાર્ધક સાંભલી,
 કર જોડી વિષ્ણુ જાઉં કિહિ: પછિ ધર્મ તે જોત્યા વલી. ૩૯
 ૧૨૬૧

કહતું. ૩૧ મું—રાગ ગૌરી

રાષ્ટ્ર યુધિષ્ઠિર જોત્યા વાણિ: “સાંભલિ માયું, ચગુરસુખણ!
 અસતિ વાધક મિ કિમ જોલાઈ? નપાણ્ડવી જુ પૃથ્વી યાઇ, ૧
 મત આજ મુઝ આવિ મહી, વુહી અસતિ હું જોલું નહીં.
 પૃથ્વી તણું માહરિ નહીં કાજ; અન્તિ નગકિ પડું, મહારાજ!” ૨
 કાપિ કિહિ: સાંભલિ વું, રાજન! ધર્મ તણું નિશ્ચય એહવું મત.
 સતિવાદી ચે કહાવિ ગઇ, જલ વાધક તેણિ કિમ કિહિવાઇ? ૩
 જુ રવિ પચ્છમ પ્રગટિ સહી, ગેષનામ ધરણી ધરિ નહીં,
 સાગર લોપી જલ ચલિ કરિ, વુહિ અમતિ વધક ધર્મ ન જિયરિ. ૪
 જુ પૃથ્વી રસાતલ માંહિ જાઇ, જુ હંતાશન્ન શીતલ યાઇ,
 વર્ણ અદાર નહીં જોદાજોદ, વચન વાધક ન યાઇ વેદ, ૫

એહવા અરિષ્ટ જુ યાદ સહી, તુહી ધર્મ સતિ મૂકિ નહીં.
 સુધિષ્ટિર કિહિ: “સાંભલુ, સ્વામિ! રાજિ તણું માદરિ નહીં કામ.” ૬
 તવ વચન જોત્યા થીભગવાન, આહી દષ્ટિ જીમનિ કીધી સાન:
 “જન રે વીર! તું વિહિલુ થઇ, હણિ અશ્વત્થામા હરતી તે સહી. ૭
 દ્રોણપુત્ર-નામિ હરતી ચેહ, વેગિ હણિ છડ કરિવા તેહ.”

સુણી વચન જીમ સચ્ચરણુ; અશ્વત્થામા હરતી-વધ કરણુ. ૮
 કરી કાજ જીમ આગ્યુ ત્યાહિ, ધર્મરાષ્ટ્ર કૃષ્ણ બિદા યાહિ;
 પાસિ જૈયનિ જોત્યુ વાણિ: “સ્વામી! અશ્વત્થામાઇ તિજ્યા પ્રાણુ.” ૯
 નારાયણુ તવ જોત્યા ઇમ્મ: “અશ્વત્થામા પડિઉ તે કિમ્મ?
 સુણી વચન જીમ ઇમજ કિહિ: “ગદાપ્રદાર માદરુ કિમ મિહિ? ૧૦
 મિ મારી રીસ આણીનિ ગદા, પામ્યુ મરણુ, પામ્યુ તે તદા.”
 સુણી વચન ધર્મનિ કિહિ અવિનાસ;

“ઉઠુ શીઘ્રિ જાઉ દ્રોણનિ પાસિ. ૧૧
 એહવું વાઘક તું કિહિજયે સહી, અશ્વત્થામા રણિ પડિઉ મહી.”
 નારાયણિ કહી છવ-ગતિ, રાષ્ટ્ર-સુધિષ્ટિરિ તવ માન્યું સતિ. ૧૨
 શીઘ્રિ થઇ ધર્મ આગ્યા ત્યાહિ, દ્રોણુ મુઠ કરિ ડિ યાહિ.

બેટચા ભૂપતિ; દીધા માન: “કુહુ, ધર્મ! આગ્યા કુણિ કામિ?” ૧૩
 વચન સાંભલી જોત્યા ધર્મ: “અરે દ્રોણુ ગુરુ! લાગું કર્મ;
 અશ્વત્થામા ગણુ માહિ રણુ ચેહ, હવડા જીમિ હણિઉ તેહ.” ૧૪
 ધર્મવચન દ્રોણિ માન્યું સહી, તાદાણુ અઅ તે નાખ્યાં મહી;
 તિજી બાણુ દ્રોણુ ઇમ વદિ, પુત્રશોક આણી અતિ રુદિ: ૧૫

“અરે રાષ્ટ્ર! વાઘક સાંભલુ, અશ્વત્થામા ગજ ડિ ભણુ;
 હરતી પુત્ર બિહનાં નામ સમાન, તેહ માહિ કુણુ હણિઉ રાગન?” ૧૬
 કિહિ ધરમ: “હું તે નવિ લહું; સુણી વાત તુઝ આગણિ કહું;
 નર અથવા કુન્જર કે હણ્યુ; વિચાર ન જાણું તેહજ તણું” ૧૭
 ઇહ જાણિ ગુરુ દ્રોણુ કાપિઉ. “અરે કુન્તીસુત! તિ તુ ધર્મ લોપિઉ.
 ધૂનું કૃષ્ણ-સર્જનિ ફરી મતિ, સ્વારથ માહિ તિ નીમમ્યું સતિ.” ૧૮

અનેક વચન દ્રોણિ કહ્યાં મર્મ, રુદિ બાણુ યે વામાં ધર્મઃ
 “લોભ રાગિનુ લાગુ તુહિ, અસતિ વાપક આવી કલૂં મુહિ. ૧૯
 ભુ ધર્મિ ધર્મ મૂકયુ જાણિ, તુ માદુરિ ધરવાં નહીં બાણુ.”
 નાખ્યાં અસ્ત્ર અવની કોધિભરી, દ્રોણાચાર્ય નિવ લીધાં ફરી. ૨૦
 આવ્યા ધર્મ તવ શ્રીદરિ પાસિ; પછિ અર્જુન કિહિ છિ અવિનાશઃ
 “જા, રે વીર ! વેગિ લેછ બાણુ; દ્રોણાચાર્ય હણિવા નિરવાણુ.” ૨૧
 કિહિ અર્જુનઃ “યુદ્ધિ જાજે નહીં; એક તુ માદુરુ ગુરુ છિ સહી;
 સ્વામી ! સ્મૃતિ વેદ ઇમ કિહિ, ગુરુ-પિતા માંહિ સન્ધિ નહીં. ૨૨
 દ્રોણુ જપરિ હં કિમ કંઈ પ્રહાર ? માદુરુ બોમિ નહીં જાણિ ભાર.
 નપાણુવી ભુ પૃથ્વી થાઇ, તુહી અર્જુન નહીં યુદ્ધિ જાઇ.” ૨૩
 એહવાં વચન સુણી સારજંપાણિ, અર્જુનથં ઇમ ગોસ્થા વાણિઃ
 “અરે વીર ! હં કહું છું આપ, તે માટિ નહીં તુઝનિ પાપ. ૨૪
 પારથ ! જો માદુરુ મુખ માંહિ, શી ગતિ દેખિ છિ તું આંહિ ?”
 વદન વિકારથં વિશ્વાધારિ, જીવન ત્રણિ દીઠાં મુખ-મુઝારિ. ૨૫
 “કૌરવ સતિ તિહાં પામ્યા મરણુ, એહવું દેખીઇ, અચરણુચરણુ”
 અર્જુનનિ કિહિ શ્રીઅવિનાશઃ “પાણુવ ધણું પમાડ્યા ત્રાસ. ૨૬
 રખિ અર્જુન ! ઇમ જાણિ તૂંઃ; હવણં કૌરવનિ માંઈ હઇ;
 એણિ દમી સાધ્વી સભા-મુઝારિ, સહી મરણુ પામ્યા તેણી વાર.” ૨૭
 નારાયણ-મુખ જોઇ અર્જુન, લાગુ ચરણિ વિદ્યુત યે મન્નિ;
 અહનિશ મુનિ ધ્યાઇ મદન્ત, તુહિ પાર નિવ પામિ અન્ત. ૨૮
 અર્જુનિ સ્મૃતિ ક્રીધી ધણી, વેગિ આવ્યા ધૃષ્ટદુમન બણી;
 દ્રુપદસુતનિ દીધી આશઃ “જાઉ યુદ્ધ કરિવા દ્રોણુનિ પાસિ. ૨૯
 નાખ્યાં શસ્ત્ર, તેણનિ મારુ જઇ; એક તુ માદુરુ ગુરુ છિ સહી.”
 એહવાં વચન ધૃષ્ટદુમન સુણી, તત્કણુ આવ્યુ દ્રોણુજ બણી. ૩૦
 દ્રુપદસુત આવ્યુ મેટલિ, ત્રાણુ તિજ્યાં દ્રોણિ તેજલિ;
 પ્રણામ કરી, ધરીનિ ધ્યાન, મિથ્યું તેજ જૈયમિ લગવાનિ. ૩૧

દ્રોણાચાર્ય ઇમ તિજિઆ પ્રાણુ; દુપદ્મસુતિ તવ લીધાં બાણુ;
 મન માહિ અતિ આણી રીસ, દ્રોણાચાર્યનું તવ હેતું શીસ. ૩૨
 હાહાકાર તવ હવુ અતિ લાંહિ; અતિ અરિષ્ટ કૌરવદલ માંહિ;
 આવી વાત કૌરવનિ પાસિ; દ્રોણાચાર્ય ગુરુ પામ્યા નાશ. ૩૩
 દુર્યોધન એહ્યું સાલલી, પડ્યુ ધગણિ, તવ મૂર્છા વલી;
 શિયિલ દેહ, મુખિ નવિ બોલાઇ; ભગન કટી, બધરશી રામરાઇ. ૩૪
 વૈશમ્પાયન કિહિ: સુણિ, બૂપ! દુર્યોધન યયુ વિકલ-સ્વરૂપ;
 દ્રોણાચાર્ય ઇમ પામ્યા મરણુ, હાવિ યુદ્ધ યાસિ તાગી કરણુ. ૩૫
 રવિસુન હિ પ્રાક્રમ અતિ પ્રૌઢ, સાંભલતાં યૈષ દિગ્મૃદ.
 સમરયા રવામી વૈકુણ્ઠનાથ; વિમ્ભ લાહિ કિહિ: થાહિ સનાથ. ૩૬
૧૩૨૭

[ઇતિ શ્રીમ-મહાભારતે લાહિકવિ-વિરચિત
 દ્રોણપર્વ સમ્પૂર્ણ]

૬. કૃષ્ણપર્વ-સાર

કૃષ્ણ ૩૨ મું—રાગ એજ

ઋષિ કિહિ: સાંભલિ, રાજન! અતિ લિ પામ્યુ દુર્યોધન;
 આણી દ્રોણ-કુઃખ યયુ નિઃશ્વાસ; તવ તિહાં તાગી કૃષ્ણ આણ્યુ પાસિ. ૧
 દુર્યોધનશ્ચ ઇમ બોલિહ: "રાહ! મનિ વિર્જીવ કિમ યયુ?
 શા માટિ દીન થઈ બિહુ સાર? હવડાં પાણવ પાંચ મનાયું હારિ. ૨
 શા માટિ કુઃખ આણ્યુ તદ્મયો, હાં લગિ છવું છું અદ્મયો?
 અરે રાહ! હું એહ્યું બણિ, પાણવ પાંચ હણું એક બાણિ. ૩
 તિજી શોક બિસુ નચિનત; સહી આપણી યાસિ છત;
 માહુરા મન માંહિ અતિ ઘણી રીસ; હવડાં હું ને હેહું શીસ. ૪
 નિઃકણ્ઠક કરી ન આપું રાજિ, હું તિહાં મુશનિ લાગિ લાજ.
 જી નહીં લ્યાવું શીસ-અર્જુન, હું તિજી રાજિ નિ બલે વનિ; ૫

- પાણ્ડવનું પ્રાક્રમ શું થયું? બહુ યોધા સાથે આપણે;
 નપાણ્ડવી પૃથ્વી કરી દિએ; સત્રુસાથ ટાલી જન વિદે." ૬
- એહવી આશ્વાસના દીધી ધણી; પછિ કરણ સુભટ ચાલ્યુ રણ બણી;
 મહારથી સાથે દસ સહસ્ર; તેહનિ છિ નાના વિધનાં અસ્ર; ૭
- સેના સાહત સણગારયા સફ, બલ પ્રાક્રમ ભડ બોલિ બહુ;
 હસ્તિયુગ આગણિ કરયાં સહી; પાલા સુભટની સૂખ્યા નહીં, ૮
- મદમલ વીત(?)દય કરિ હાંસાર; તેહનિ નાનાવિધ સણગાર;
 રતનનદિન સોમણ પગાણ; ડાપરિ ભાષા, ભરિઆં બાણ. ૯
- ધમર શીસિ બાંધ્યા ગજ ધાઇ, હુડ્ડીરયા રણ બેપરિ બંધ;
 તે બેપરિ બિહા મહાનીર, શરશિરોમણિ તે તિહાં ધીર. ૧૦
- રણ-મુદ્ધિ ચડિઆ બડ શર, ચિમ વાધિ સામરનું પૂર;
 અગ્નિ સેના બેપરિ બાષા વસ; પ્રોડાં ધનુષ; બણિ બેદ-સાસ. ૧૧
- મુગતાંડ સોમણ કબિઠ ગાલ; રાતાં લાચન દીસિ રિકરાલ;
 એક આણ્ય અનુપમ રથ ભેતરી; કરણ-આગણિ આણ્ય સજ કરી. ૧૨
- શસ્ત્ર સુભટ તિહાં આવી મિથ્યુ, વચન થકી પાણ નવિ ચણ્ય;
 વૈરાગ્યાયન કિદિ: સુણિ, રાઇ! સુભટ કરણ મુદ્ધિ સજ યાઇ. ૧૩
- ક્રોધ સહિત અગ્નિ કડકડિ, પૃથ્વી-મારિ રોષ આહુ પડિ.
 સજ આણ્ય કણું બિહુ રથિ; શસ્ત્ર સારથિ છિ સમરથ. ૧૪
- તવ નીસાણિ દીધુ ધાઇ; નાનાવિધ વાળિન-સખ્દ યાઇ;
 દલકદલમાં દિધ દડદડી; વાઇ નકેરિ દુરગ્નિ ચડી. ૧૫
- જાગિ કંસાણાં રણનૂર, રણશીંગાનિ સખિદ ચડિઆં શર;
 એહવી મુગતિય ચાલ્યુ કરણ, તણ વારિ તવ મુજ ધરણિ. ૧૬
- બણ્યું, પૃથ્વી સવિ યાઇ એક, પ્રોડ બારિ શિરિ દાઝિ રોખ;
 અમરાવતી તણ્યે યે ધણી, સુરપતિનિ આરતિ યે ધણી. ૧૭
- સવા બાર દેમ આપિ યેહ, સ્તુતિ કરવા સમરથ નહીં તેહ;
 રવિસુત-પ્રાક્રમનુ નહીં પાર; ઇન્દ્રાસન તે વિદિ નિરધાર. ૧૮
- ક્રોધપૂરિત કણું આણ્ય ત્યાંહિ, શ્રીકૃષ્ણ સાથે પાણ્ડવ દલ યાંહિ;
 ધશ્યા સુભટ મુદ્ધ કરવા મિલ્યા; પાણ્ડવનાં દલ-મધિ ભલ્યા. ૧૯
- અન્યોઅન્ય કરિ સંજ્ઞામ; બહુ સુભટ પડયા તેણિ ઠામિ;
 પડયા શર સુભટ મહારથી; પાલા યુગની સૂખ્યા નથી. ૨૦

- ઇમ સગ્ગ્રામ કરિ ભડ કગ્લુ; બાણુરુદિ દત્ત પાડ્યું ધગ્લિ,
 મહગાઈ દ્રુપદ ભડ ચેહ, કણ્વપ્રહારિ તેણિ તિજિઆ દેહ ૨૧
 કાશીગાન શિખરડી વીગ, અન્ય વીગ બીજા બવધીર;
 થે ભૂપતિ પાણ્ડવનિ પાસિ, કડી યુદ્ધ પામ્યા તે નાર ૨૨
 આબ્યા શેષ પાણ્ડવનિ સાથિ, તે મરણ પામ્યા કણ્વનિ હાથિ;
 સુર્યપુત્ર એહવું યુદ્ધ કડિ, પાણ્ડવ-દન તિહાં નહીં બારિ ૨૩
 અતિશિ ક્રોધ ધડી બહુ મનિ, વેગિ આગ્યુ ત્યાં અનુજન
 નારાયણ ઇમ બોલ્યા વાણિ “સાંભલિ, અનુનં ચતુરુમણ! ૨૪
 યુદ્ધ કરિયા આપિ કણ્વ વીર, શવ સારથિ હિ મહાબવધીર,
 સહી યુદ્ધ કરશિ નિરધાર, પૃથ્વીજ સિદિવાઈ નહીં બાર. ૨૫
 હાવિ આપણિ કરોઈ ઇમ, તાહુગ ન્યેઈ બ્રાત જતાઈ ચિમ્મ;
 સજ આયુધ રથિ બિસુ તહમ્બો, સાગથિ થે રથ હાંઈ અદમ્બો.” ૨૬
 અનુનં કિહિ “માહુર ન્યેઈ બ્રાત, તે બપરિ કિમ કરે હું ધાત?”
 સુણી વચન નારાયણ કિહિ: “અરે અનુનં! હું હાંઈ નવિ લહિ? ૨૭
 તિ નવિ દીઠ માહુર વદન, સહી ગેરવ પામ્યા પતન?
 જો હું વિચારી મનસુ તેહ, હજી તાહુગિ મનિ હિ સન્દેહ?” ૨૮
 સુણી પાથું તવ લાગુ અગ્લિ; યુદ્ધ ગિવા આબ્યુ રહાં કગ્લુ,
 થયા સારથિ નગજવન, ધનુષ બાણુ લીધાં અનુનિ. ૨૯
 આવી કણ્વસમીપિ રહ્યા, યુદ્ધ કરિયા સપરાણુ થયા,
 કણ્વ સુભત્ત તવ બોલ્યુ હમ્મ: “હાવિ, પાથું! હું જાએશ કિમ્મ?” ૩૦
 ઇમ કહી બહુ મૂંઝ્યાં બાણુ, અન્નિક્ષ માગિ ધાણુ બાણુ,
 તે ઉઘાં અનુનિ આવતા, બીજાં મૂંઝ્યાં મનમાવતાં ૩૧
 પછિ એક બાણુ મૂંઝ્યું પાગથિ, અડક કરમ પાછું કરયુ રથ,
 તવ કોપ્યા ભડ કણ્વ સુભણુ, અનુનં બપરિ મેહુત્યા બાણુ ૩૨
 થેણિ અડક કરમ રથ પાછું કરયુ, સહી જતિ આપણનિ ખરુ.”
 સુણી વણું તવ થયુ મનમર્જી, અનુનનિ મનિ અતિશિ રજી. ૩૩
 થીહરિ કિહિ “અનુનં! હું ધન્ય, તિ સન્તોષ્યુ માહુર મન,”
 સુણી વચન અનુનં ગિહિ વાણિ “હું આજલિ કણ્વ રૂ પ્રમાણ?” ૩૪
 અનુનં બોલ્યુ આણી અભિમાન “મુઝ પ્રાકમ અદર, બગવાન!”
 લેઈ વીમ બાણુ કણ્વ બપરિ ધસિ, અડક કરમ રથ પાછું ખસિ. ૩૫

યે વારિ રાજ્ય મુકિ કરણુ, જિ ધનુષ રથ પાણુ ઢેણુ ધરણિ;
અતિ અભિમાની બહુ અજુન, તે નારાયણુનિ નવિ અમ્યું મતિ. ૩૭
બુવન ત્રણિનુ ચેહ વિસ્તાર, રથ બિપરિ લેઇ જિહા ભાર;
અજુન મનિ નહીં જાણિ તેહ, ભવન ચૌદ રથ બિપરિ ચેહ. ૩૮
ઋષિ કિહિ: સાંભલિ તૂં, રાજનનું હરિ અજુનનું બિતારિ માન.
વિપ્ર ભાઉ કિહિ: કાંઈ નવિ લઈ; સાધુ-સર્જિતથી મહિમા કહી. ૩૯

૧૩૩૬

કડવું ૩૩ મું—રાગ રામઝી

ઋષિ ઇમ જોડ્યા: સુણિ, રાજન જી !
અજુન આણિ ગવં અતિ મનિ જી. ૧
હાલ-અજુન અતિ ગવં આણ્યુ; ચંદી જોવિન્દનિ રીસ;
ભાર પૃથ્વી તણુ પાણુ, કરણુ શ્રીજગદીસિ. ૨
અજુન બિપરિ બાણુ મૂક્યું, ખેદ આણી કહ્યું;
આકાશમારજિ ડહાણિક, ચોળન એક પ્રમાણુ. ૩
પારથ વલતૂં ઇમ કિહિ: “ રાખીછ, શ્રીમેરાણિ !
કહ્યું-પ્રાક્રમ અતિ ધણું, સિદ્ધિવાદ નવિ મિ પ્રદાર. ” ૪
એહવાં વાઇક સાંભલી, શ્રીકૃષ્ણ જોડ્યા વાણિ:
“ અરે અજુન ! આપણિ રથિ, ભાર પૃથ્વી જાણિ. ૫
તુહી રથ આકાશિ બેડયુ. અતિ કહ્યું-પ્રાક્રમ પ્રોદ;
શું ગવં આણિ અતિ ધણું ? તુજ મતિ કાં થે મૂડ ? ” ૬
અજુન એહવું સાંભલી, શ્રીહરિનિ લાણુ ચરણિ,
ભાર મૂકી બુવન ચોડનુ, આણિક રથ ધરણિ ૭
પછિ શ્રીકૃષ્ણજી રથ ખેડયુ, કરણુ કેરિ પાસિ;
બહુ બાણુ મૂકી પારથિ, દવ કરચું કીરવ નાસ.
એક બાણિ અનેક બાણુ છટિ, ચાલિ જોડાજોડિ;
આગણિ જતાં લક્ષ ચે, દસ લક્ષ વાળિ કોડ.
ઇમ બાણુ મૂક્યાં પારથિ, તવ કહ્યું લાગી રીસ;
વિકટ ગતિ અતિ તીવ્ર પ્રોદાં, બાણુ મૂક્યાં વીસ.

- પારથ લપરિ પ્રેરિઆં; વાણિ જોવિઆ ભગવાનઃ
 “કલ્પં મારી રાજિ આપું; યાડ શામિ સાવધાન.” ૨૬
- સુણી વાણી રીસ આણી, બાણ મારયાં તણિ;
 વાયુ-વેગિ આવિઆં, બેઘાં સરીરિ કરણ. ૨૭
- પ્રદાર પડિઆ અતિ ધણાં; તવ જોવિઆ રવિવત્રઃ
 “શસ્ત્ર! વાહક તદ્ભયો સુણુ, રથ હાંકિ યહાં અનુત.” ૨૮
- શસ્ત્ર કિલિ: “સુણિ, કલ્પં! સાચું, જોવિઆરું ભરવી બાધ;
 રથનિ તે દોષ ન દેશ; તુલ્ય ચાલતા નથી હાથ.” ૨૯
- હમ કટી રથ ખરૂં ધીધુ; કોપ ચડિડ કરણ;
 બાણ સાંધી ધસ્યુ ભડ તવ, ભાર નાખ્યુ ધરણિ. ૩૦
- પ્રહ શખ્દ પડ્યા ઘટ્ટી, ધરનીંઈ ઠીધુ તિહર;
 રથચક્ર ખૂતાં પૃથ્વી મધિ, વિમ આવડુ હરિ મેરુ. ૩૧
- હમ કલ્પ-રથ અવની બસ્યુ, અરૂં દેહ પૃથ્વી મુઝારિ;
 રાત્રવિદ્યા સુષિ નહીં; બગ્ગદીપુ થયુ તેણી વાર. ૩૨
- પછિ કૃષ્ણ ઇણી પિરિ જોવિઆ: “શું ભુલુ છુ, પારથ!
 હણિ હું વેગિ કલ્પનિ; બગ્ગદીપુ ખૂલુ રથ.” ૩૩
- ઇન્દ્રસુત અતિ કોપ આણી, કરિ બાણ દેરી રથિ;
 રામ રામ સરીરિ બેઠિઆં; કલ્પં દેખીડ નટીં દણિ. ૩૪
- મન્ન બણી આયુધ રાત્ર મૂંઝ્યાં, વિસ્મિ થયુ રણિ, કલ્પં;
 બહુ બાણ મૂંઝ્યાં અનુનિ, ત્યાહરિ પડ્યુ પૃથ્વી મર્ગણ. ૩૫
- પણિ પ્રાણ કલિક રણા વવગી, અતિ કણિ ભણિ;
 અનુન સાહુમું ભેધ તાગી, જોતિક મુખિ વાણિ: ૩૬
- “અરે એનું ન! જાત માદરા! દુઃખ હિ મુઝ અપાર;
 હાંચી નીચી જોગિ હહાં હિ, મુઝ શીસ ખાડ મુઝારિ. ૩૭
- બાણ-રેપી હસીસું મુઝનિ, આપવું નિરવાણ.”
 અનુન વીરિ શીસ લંચલી, તરિ તણિ મૂંઝ્યાં બાણ. ૩૮

[અંતિમ]

હમ બાણુસાચાહ કલ્પં પેટયા; રથ સેવક લેહ પથ્યુ.
 કર જોડી ત્રિશ્ર જાણિ કિલિ: પછિ વાત સજ્જે દહી વથ્યુ.

કંઠ્યુ ૩૪ મું—રાગ એજ

વૈરામ્બાયન કિહિઃ સુણિ, રાઘ જી !
 રણભોગિ પરિહ કણું તે કાઠ જ;
 બાણ અતિ લેણાં, કષ્ટ તે થાઠ જ.
 બાણશય્યાઠ સૂતા, પ્રાણ ન જાઠ જ.
 મનિ વિચારી બીહરિઠ વાત જ;
 તવ શીખ માગી પાંચિ જ્ઞાતિ જ.

દોલ-શીખ અલ્લનથું કરી, હરિઠ વિપ્ર લીધું રૂપ;
 વૃક્ષ કરિ લીધી લાકડી; આબ્યા રહાં કરણ બૂપ.
 બાણશય્યાં પાદિઃ; સોસરાં નીકંથ્યાં બાણ;
 વિપ્ર જેખી શીસ નામ્યું; ઉચ્ચરથુ મુખિ વાણિ.
 કણું કિહિઃ “સુણિ, વિપ્ર! સાચું. અપાર મુચનિ દુઃખ;
 દર્શન થ્યું દુઃખ વામિધું; હવિ થ્યું મુચનિ સુખ.”
 સુણી વાણી વિપ્ર જોલ્યા: “ધન, ધન, વાગી કરણ!
 સગ્રામિ બહુ દલ હવ્યું; વૃક્ષ રણ યોગ્ય સહી મરણ.
 અરે ધન વું, વિપ્રદાતા! વિપ્ર તણુ વિથાગ!
 ખ્યાતિ નાણી હું આવિહ, યાચવા કેરિ દોગિ.
 પુત્રી પોલી યદ માહરી, પરણવાનિ થોમિ;
 દ્રવ્ય માહરિ અપેક્ષિત; હું વૃક્ષ બ્યાપક રોમિ.
 તે માટિ વૃચનિ યાચવાનિ, આરિહ હું આજ;
 કાંઈ દ્રવ્ય દક્ષિણા આપીઠ, વિપ્ર સરિ પુત્રી-કાન.”
 સુણી વાણી કણું કિહિઃ “કાંઈ નથી. સાંભલિ આંહિ;
 રતનજડિત સોમણ મણિ, ઠિ માહરા મુખ માંહિ.
 તે માટિ તમ કાચે થાસિ, એક પાણુ લ્યાવું. દેવ!
 કાંઈ પાડી, લેમ કાઢી, આપીઠ તત્ખેવ.”
 વિપ્ર કિહિઃ “હું નવિ કહે, પ્રતિમદ સેવા કામ;
 આબ્યા હુઠ વૃ નલું આંહિથી, મુક આપણિ ભગવાન.”
 કણું કિહિઃ “મુનિ! કણુ રહુ, હું આપું ધન અથમેવ.”
 તવ ફાત્ર મારી પાણુ મહી, દન્ત પાડિઆ તત્ખેવ.

- સમં ક્રીધુ નવ મારતા, તેણિ સોસગં પાંચા ઘાઘ,
કણિક પ્રાણુન રહ્યા વવગી, બોવવા શુદ્ધિ નવિ કાઠ ૧૪
- કર લાણુ કણિ કરચુ 'લીજિ, દાન, વિપ્ર મહારાજ !'
ત્યાહરિ મિહિ બ્રાહ્મણ "નહી લહે, એ ઉચ્ચિત મારિ આજ ૧૫
- પખાલીનિ આપીય તુ, લીજિય એ દાન,"
"જન લ્યાતુ તુ પખાલ, હં લહે સગ્વ આન ૧૬
- વિપ્ર કિહિ 'જન લ્યાવિય તુ, ચાર સેવા-દાન,
આપવાનુ ધર્મ નહી, તેણિ, રીઝિ નહી ભગવાન ૧૭
- પછિ પણિ હાથ માહિ ઝાવિય નિજ બાણુ
તાણી માગ્યુ પૃથ્વી નિધિ, નીકલ્યા ગડ્ડા નણિ ૧૮
- પછિ પખાલી સોમણુ શુદ્ધ પ્રીધુ આપવા મુચુ દાન,
તવ પ્રગટ રૂપ કચ પોતિ ચતુર્થુજ ભગવાન ૧
- શરૂં ચક્ર ગદા પદ્મ સોહિ મરિઠ કૌમુદ્યમણિ-માન
"માગિ, માગિ, કણ ! આવુ," ઇમ બોલ્યા દીનદયાન, ૨૦
- "અરે વન, ધન, તુ હેમદાતા ! જરૂં હં સમતોન
માગિ વગ ઇચ્છા મિ, તાહર મહી યાપુ બોવ ૨૧
- પરજ્ઞા નણી બોલીક "વગ આપીય," કિહિ કરણ,
"સ્વામી ! દહન મુજનિ દીજિય, ત્યા હં આરી હુધ ધરણિ ૨૨
- ધન્ય જનવુ માત્રે યે, શુદ્ધિ મિલ્યા જગજીવન,
સનાય દેહ તે ચમુ માહરુ યે, હં આગી લોમિ દહન ૨૩
- સુણી વાણી રૂપુ મિહિ "અહ્યે દહન દિ ! નણિ,
સકલ પૃથ્વી મધિ સોધી ત્યા હં આગી નિરવાણુ ૨૪
- એહવી વાચા આપી કૃષ્ણજીવ, તવ પ્રણુ તિનિઆ કરણિ,
પછિ તેદનિ ખાધ ધાવી આલ્યા, હગિ જોતા હીનિ ધગણિ ૨૫
- લોમિ કટી લાધિ નહી, આવિઆ સાગગલીગિ,
સમુદ્ર બપરિ બાણુ લેગિ, સાધિય ચુવીગિ ૨૬
- તન મિ પામ્યુ સાગર બાપડુ, તે આનિહ શ્રીહરિ પાસિ,
ચગણિ લાગી વીનગી કરિ "સ્વામી ! કાર્ય કાર્ય દિજિ દાસ ૨૭
- ત્યાહરિ સમુદ્રનિ શ્રીહરિ મિહિ "દહન-અગ્નિ આપુ ઠામ,
હં આગી મહી કણુ અર્થિ દહન દેવા મિ ૨૮

“સ્વામી ! વચન તમારું સતિ કરિવા, કુદ્દ તુ પાછું હૃદય ચરણ;
હુંઆરી મહી નથી; અહીં દંડન ક્રીધા, કોડું બાણ.”

૨૯

વચન માન્યું તેડ તણું, આલ્યા અશરણસરણ;

એમિ સોધિ દંડન-અર્ધિ, ખાંધિ લીધુ છિ કરણ.

૩૦

સોધતા સોધતા આવિઆ, તેડ તુ દેમપર્વત પીઠિ,

તિહાં યવ-પ્રમાણિ સોધતાં, હુંઆરી મહી દીઠ.

૩૧

તિહાં દાપ લપરિ હમું રાખી, દંડન કર્યું ભગવાનિ;

યવ-પ્રમાણિ આસરિ હમું, હૃદય, રાધ ! જુલિ.

૩૨

ઉચ્છ્ર

હૃદય ત્રહી હમું તામી; એવહનિ કાપી ગયા;

કર જોડી વિપ્ર બાઉ કિદિ: દાવિ રીપ્રિ, સ્વામી ! કર દયા.

૩૩

૧૪૩૮

કંપ ૩૫ મું—રાગ એજ

વધિ હમ જોડ્યા કપિરાહજ, હમુંદંડન કરી દેરિ ભદ્રજ;

તાણાણુ આબ્યા પાણુવ પાસિ છ, દરખિ મિલિઆ શ્રીઅવિનારાહ. ૧

દાસ-અવિનારી આબ્યા પાણુવદવ માંદિ, સવિ હમુંની કહી વાત;

બક્ત માટિ હૃદયારિઠ, ત્રેલોહિ આધી ખ્યાતિ.

૨

એહવી મુળી વાણી કપિ તામી, રાધ જન્મેજ કિદિ વાણિ;

સ્વામી ! એક સન્મે લપનુ, ભાંજજ તદ્દ્યો નિરવાણ.

૩

હમું ભડ મહાપ્રાક્રમી ચે, બાણાવધિ નિખ્યાન,

તેહનાં રાજ મિત્વાં કિમ દનાં ? મુદ્ધિ એદ વિરિમ-વાત.

૪

બાણ અનુનં તણું કણિ, હેદિય નહીં એક;

તેહની મન્નવિદ્યા રાજની, કિહાં ચે ? કુદ્દ મુદ્ધિ વિરોધ.

૫

એહવી વાણી આંખલીનિ, જોડિઆ કપિરાહ;

હું કયા કહું હું એદ તણી, વિમ સન્મે તાદર નહ:

૬

એકવારનિ સમિ હમું વીરિ, વિમાર્યુ મન માંદિ:

“રાજવિદ્યા ભણું પ્રાદી, મિમ પૃથ્વી પ્રાણે યાય.”

૭

- કો શુંક કરે મહાપ્રાક્રમી, ફરશગમ નામિ થેહ,
 ચેણિ એકવીસ વાર કરી, પૃથ્વી નગરી તેહ ” ૮
- વિચાર એહવુ કરીનિ તેણિ, વિષ્ણુ ધરિક વેષ;
 વિદ્યા-અર્થિ આવિલે યહાં, ફરશગમ નરેશ ૯
- આનવિ જે વસ્તુ રહ્યું, ત્યાહરિ બોલ્યા ફરશગમ:
 “ ગિહિ, રે વિષ્ણુ ! તું ઠિ કિહાંનુ ? તું આખું ઠિ સિ કામિ ? ” ૧૦
- એહવી સુણી વાણી ફરશગમની, ભડ કહ્યું બોલ્યુ વાણિ:
 “ સ્વામી ! શસ્ત્રવિદ્યા તણિ અર્થિ, અરિક નિરવાણ. ” ૧૧
- વચન એહવું સાંભલી, ફરશગમિ રાખ્યુ પાસિ;
 શસ્ત્રવિદ્યા તણુ બહુ, અહનિંશ કરિ અભ્યાસ ૧૨
- ઇમ કરતાં બહુ દિવસ ગયા, પામિક વિદ્યાસાગ;
 મન્ત્ર પૂર્ણ જણ્યુ ભેદનુ દોષ નવિ જણ્યુ પાર. ૧૩
- ઇમ કરતાં એક વારનિ સમિ, વિદ્યા ભણિ હિ રાઇ,
 તવ આવસ આવિજી ઝગિનિ, નિદ્રાઇ નવિ રિહિવાઇ. ૧૪
- તવ બહુ-ઉઝડિ પોઢિક, ફરશગમ રેહિ થેહ,
 શીઘ્રિ રવિસુત રહ્યુ બિહુ, વાયુ નાંખિ તેહ. ૧૫
- તેણિ સમિ તિહા ઇન્દ્ર આવી, વિમાસિ મન માહિ:
 “ કહ્યું હવ કરી જણ્યુ વિદ્યા, કુણિ નવિ છતાડ. ” ૧૬
- સુરગલ એહવુ વિચારી, ઉચુ જાતિ જામરી જણ્યુ,
 તવ કહ્યુંના ઉઝડે હેઠસિ, રહ્યુ નિરવાણ ૧૭
- શસ્ત્રવિદ્યા નાશ કરવા, જાણિ કરી ઇન્દ્ર,
 રુધિર કાઢ્યુ તિહાં યજ્ઞ, ફરશગમનિ હિ નિન્દ્ર. ૧૮
- જાગિ જગડિ દુઃખ ધણુ, ત્યાહરિ વિનાસિ મનિ ઇશ્વર:
 “ નિદ્રા આવી ઝગિગઈનિ, પગ પાછુ કરે કિશ્મ ? ૧૯
- કહ્યું ગિહિ “ સ્વામી રખિ જાગિ, હવા ઠિ નિદ્રાવન્ત. ”
 ઇન્દ્ર દુઃખ દિ આતિ ધણુ; તિહાં રુધિર વહિ હિ અનન્ત ૨૦
- આલ્યુ રુધિર જવ કહ્યું તણુ, ફરશગમનિ હજી દાગું અર્જી,
 શીઘ્રિ જગા વાલી બિહા, તવ નાહું ઇન્દ્ર અમર્જી. ૨૧
- ઝગિ કિહિ “ શીસિ ! તાહરિ, નીસરયુ રુધિર નિમ દેહ ?
 કુણિ વ્રજ વપરિ ઘાત કાધો ? કિહિને મુઝનિ તેહ ” ૨૨

- શિય કિહિ- “સ્વામી ! સાંભલુ, આબ્યુ જન્તુ એક;
તે જદાતનિ જે બિહુ, કડવાનિ વિશેષ ૨૩
- મિ નવયુ- “કિમ જ્યાડ ? નિદાન પોટયા આમિ,
હનડાં તગેડી વછોડુ, તેવ ગયુ નાશી કામિ ” ૨૪
- સુણી વાણી ફરશગમિ, જેયુ માદમૂ કહ્યું
“અરે મૂડ ! બ્રાહ્મણુ દૂં નોહિ, વ મલી ક્ષત્રી-જાણું. ૨૫
- અરે સ્વિર નીકલતાં લગિ, ધારણુ નરિ શિહિ વિપ્રનિ ધગણિ,
દુઝ મુખ હ ક્ષત્રી તણુ, નહી હુક બ્રાહ્મણુ વગ્ણુ; ૨૬
- જન્તુક હિદ્ર પાડૂનૂ પ્રીડૂ, હવૂ કષ્ટ અતિ દુઝ,
તે વિરથ રાખ્યું અતિ ધણુ, તિ જગા-યુ નલી મુઝ ૨૭
- વરણુ દૂં ક્ષત્રી વિનાં, ખીજી નલી નિગ્યાગ;
તે માટિ મુઝનિ કિહિ સાચુ, નહીદ શાપ દિજ આ માદુરિ ” ૨૮
- તવ દીન યે કહ્યું હન્યરયુ “સ્વામી ! સલી ક્ષત્રી બૂપ,
વિદ્યા-અગિં આવિકે છું, વરી બ્રાહ્મણુ રૂપ ” ૨૯
- એદવી સુણી વાણી રામ મિહિ “વહ્નિ નહીં વિદ્યા દુહં સિદ્ધ,
મન્ત્રવિદ્યા નહી ક્ષત્રિ દુઝનિ, રણુ વિધિ,” શાપન દીધુ ૩૦
- “તિ સેવા કીધી અતિ ધણી, માટિ છત્રુ મેહનૂ આજ ”
એહકુ શાપ પૂરિં હકુ ઝિ, સુણિ, જન્મેજે મહાગાજ ! ૩૧
- તે માટિ કહ્યું-વિદ્યા વિધિ, બુદ્ધિ બ્રહ્મ યે ભણિ,
શાપ તણા કાગણુ થકી, નવિ આનિ આયુધ બાણુ ૩૨
- તે માટિ કહ્યું ગણુ માહિ પડયુ, હવુ અતિ હાહાકાર,
દુર્યોધન એહનૂં સાંભલી, મૂર્છા પામ્યુ તે વાર. ૩૩
- સુભટ સદ્ ટાવિ મિલ્યા, ગઈ મિ પાસિ;
શત્રુ કિહિ- “કાવિ કર પ્રાન્નિ, પાણ્ડવ સહિત અગ્નિનારા ” ૩૪
- આશ્વાસના કીધી દુર્યોધનની, ઠઠાટયુ અહી હ થ,
ધાગણુ દીધી અતિ ધણી, મિલી સગવિ સાથ ૩૫
- દુર્યોધન કિહિ- “હારિ આરા કુટુની ? મહોગથી યા તણિ;
મુરિ આવાગ હવુ તેહનુ, લીધા, દ્રોણુ નિ વલી કરણુ ૩૬
- હારિ જીવી હું શુ કરે ? વલી કુહનિ ભલ શગણિ ?
સુખટો ! સવિ દેા સાવલુ, હાવિ તે આબ્યુ મનુ ” ૩૭

અશ્વત્થામા કિહિ રાહનિઃ “તહ્મયો ધીમન્ રાષ્ટ્ર આપિ;	
પાણ્ડવનિ પ્રાન્નિ કર્ણ, યેષ્ઠિ મારિક મુઠ બાપ.	૩૮
હાવિ સર્ગ્રામ કમ્બુ આપણિ, મન કહણ કીજીય, રાહ !	
ધિરથ આપુ સરવ કુનિ; યનાર હુઈ તે યાય.”	૩૯
દુર્યોધન કિહિઃ “શૂં કત ? હાવિ રાજિ કેરી આરા !	
અન્નન સવિ દો નારા પામ્યું, હાવિ યથુ નિરાગ.”	૪૦
દુર્યોધન કિહિ રાહનિઃ “એક તાહુર િ આધાર;	
પાણ્ડવ સાયિ યુદ્ધ કરિવા, કર કાંઈ વિચાર.”	૪૧
રાહ્ય કિહિઃ “અન્નુન પ્રાક્રમી, વલી સાયિ સુન્દરરયામ;	
તેહ સાયિ યુદ્ધ કરવું, નવ ધાવિ દો હામ.”	૪૨
સુભટ સરિ મિલી કિહિ રાહ્યનિ, વિચારીનિ બુદ્ધિઃ	
“એક દિવસ રથુ િ હાવિ, તહ્મયો કીજીય યુદ્ધ.”	૪૩
રાહ્ય કિહિઃ “નટીં મુઠ આરાક; કર અર્ધ દિવસ નિરવાણ;	
અરધ દિવસ રાહ દુર્યોધન, કરિ તે પરમાણુ.”	૪૪
સેનાપતિ તે રાહ્ય કીધુ, વરાયુ જોજોકાર;	
સરપાવ આખ્યા શોભિતા, સેનાપતિ અધિકારિ	૪૫
હાવિ યુદ્ધ કરશિ રાહ્ય રાજ, સુણિ, જન્મેજો રાહ !	
સગર કિહિ ધૃતરાષ્ટ્રનિ, પાણ્ડવ તણુ મહિમાઈ.	૪૬
ઓતારકતા ! સાંભણ, પૃથ્વી મનની આરા;	
ભારથ-પદ સાંભણતાં શ્રવણિ, હોઈ વેકુલકવાસ.	૪૭
એહવી અમૃત વાણી હાઈ ભણી, હજિઆ મહારાજ;	
પતિ યુદ્ધ કણુ સુભટિ કીધું ? કિમ્મ પામ્યા રાજિ ?	૪૮

ઊત્થલુ

કિમ રાજિ પામ્યા સુભટ ? ગિમ હણ્યા કૌરવ-દવ-અરિ ?

કર જોની વિપ્ર ભાઉ કિહિ- તહ્મયો સદા સેવુ શ્રીહરિ

૪૯

૧૪૮૭

ઇતિ શ્રીમન્મહાભારતે ભાઉકવિ-વિરચિત કર્ણપર્વ સમ્પૂર્ણ

પુષ્પિકાઃ--ઇતિશ્રી દ્રોણપ્રવ કરણપ્રવ સંપુરણ સમાપ્તે ॥ સંવત ૧૮૧૬ના
વરપે ભાદરવા વદ ૮ દને વાર સુકરે ॥ શ્રીરામજી ॥

કર્ણપર્વ

(૮)

રુઝસતીથ'નિવાસી

શ્રીનિષ્ણુદાસ-વિરચિત

શ્રીકૃષ્ણ : ।

રુકમણીતીર્થવાસી મકરકુલોત્પન્ન દ્વિજકવિ વિષ્ણુદાસ-વિરચિત

શ્રીમન્મહાભારતે

૮. કર્ણપર્વ

૧. કર્ણપર્વ—

કર્ણવં ૧ લું—રાગ અશાઉરી

શ્રીશૈલસુતાત્મજનિ સ્તવૂં ચે અરુઠિ શ્રીગણુરાધ રે,

પાધ રે લાગૂં નેહ ધરી રે.

૧

સુખદાતા સુરનાયક ! હું સ્તવન કરૂં શિર નામી રે;

સ્વામી ! વિદ્ય હરુ વેગિ કરી રે.

૨

હાલ-સ્વામી ! વિદ્ય હરુ વેગિ કરી, આપુ નિજ ઉપદેશ;

દુઃખ કીર્તન શુભમતિ પામવા, તુંહિ સમરૂં, અમરેશ !

૩

હંસવાહની હરખિ સેવૂં, પ્રણુમી લાગૂં પાધ;

મૂલ્લિ દીન જાણી દયા આણી, કૃપા કરન્ત્યો, માધ !

૪

શ્રોતાજન ! મન રિયર કરીનિ, સાંભલન્યો સવિ કોધ.

કહું કયા કર્ણપર્વ તણી, ચે અખિલ પાવન હોધ.

૫

નરનારી ચે કો સાંભલિ, આણી મનિ ઉલ્લાસ,

અર્ધવાસિ તે નવિ અવનરી, કર બેડી દિલ્લિ વિષ્ણુદાસં.

૬

વૈશંપાયન ઉચ્ચરિઃ સુણિ, જન્મેજે રાષ્ટ્ર !

દ્રોણનું પ્રાક્રમ અતિ ધણું,^૧ તે કિલિતાં પાર ન થાઇ. ૭

અરે, નિજ પ્રાક્રમ પાણ્ડવ તણું તેણિ હણ્યું સૈન્ય અનન્ત;
પન્થ દિવસ યુદ્ધ કરીનિ, પછિ પડ્યા દ્રોણ મહન્ત. ૮

દુર્યોધન-આદિ દેધનિ, બહુ સુભટ બલિઆ ચેહ,

આચાર્યસુત કહિ શીઘ્ર યૈયનિ, આવના દોઆ તેહ. ૯

દ્રોણનું દુઃખ મન માહિ ધરી,^૨ આપ પછાડિ રણધીર;

આશ્વાસના દેધ અતિ ધણી, પછિ સ-તોઆ સહ વીર. ૧૦

ઉચ્ચત્યામાનિ અતિબોધ કરીનિ, પછિ સચ્ચરયા સવિ તેહ;

પછિ સેનાપતિ તે કણું કીધા, મહા સુભટ બલિહિ ચેહ. ૧૧

કણું સુભટ મહાપ્રાક્રમી, અનિ ચકુનિ દુઃશાસન,

જમન્દિર વિધિ બિહા જઈ, આં હણ દુર્યોધન. ૧૨

વિભાસણ કરતા પેહવા, દુઃખ ધરિ મન-સદ્વાતિ;

ઉદ્ગ્રસહિત નિશા ગઈ, ઉદિ થયુ ત્યાં પરભાત. ૧૩

કર્મકાલ સુભટિ સાંચન્યુ, કુલધર્મ ચે કહિવાધ;

પછિ યુદ્ધ કરિવા ફરણ વ્યપિ, સવિ કે તત્પર થાઇ. ૧૪

પછિ કણું સેનાપતિ કીધુ, દેવશબ્દુ અભિષેક;

આનન્દભેદિ આપણુ હવો, વિગ્રનિ દાન અનેક. ૧૫

પાણ્ડવ સહૃદ સજ થયા, કરવા ધર્મ-નવરોધ;

પછિ યુદ્ધ કરવા શીઘ્ર યૈયનિ, સચ્ચરયા સહ ચોધ. ૧૬

૧. સુભટે સહુ નવિ જઈ. બ. ૨. રોયો પછે રણ. બ.

૩. અચ્ચત્યામા તણું વાયક સાંભલી અવશમેવ,

આપાપણું સ્થાન વિધિ સદ્ધ સાંચર્ષા તતપેવ. બ.

૪. રમણી રિધિ. બ. ૫. અતિ ધણી, મુખ નહીં મન કિલિતાં. બ.

૬. કારણ, સાંપ્રદ થાય. બ. ૭. પાંડવે કર્મ તે ફરયાં, જમ રોહે ધર્મ-વિરોધ. બ.

- મહાયુદ્ધ માંડ્યું રણ વીધિ, કરી કૃષ્ણ કેરું રમરણ;
ધૃતરાષ્ટ્રના સુત દેખતાં અર્જુન, આરણ કરણ. ૧૭
- પછિ જન્મેજે કિહિ: રણ પડ્યો, ચે કરણ રાધ સુખણ,
તે સાંભલીની ધૃતરાષ્ટ્ર, આકન્દ કરતા નિજ પ્રાણિ? ૧૮
- વૈશંપાયન બોલિઆ; સુણિ, જન્મેજે રાધ!
તિ પ્રશ્ન મુઝનિ પૂછિઉ, તેહનું કહું મહિમાધ. ૧૯
- બીજમ દ્રોણ પડ્યા પછી, સહ કર્યું દલ સર્વાર;
પછિ કૌરવ કરા સેન માહિ, ચે રણ હાહાકાર. ૨૦
- તેણિ સમિ કલ્યાણ બોલ્યો: "સાચું કહું હું એહ;
તૂઠિ વિદુરિ વચન કલાં ધણાં, તદ્ભ્યો કલાં ન માન્યું તેહ. ૨૧
- મહારથી ચે કોષ પડિઆ, સર્ગામનિ ઉપદેસિ,
તેહનિ સભારી દુઃખ મન વ્યપિ, તું રાધ! મ ધરેશ લેશ." ૨૨
- ધૃતરાષ્ટ્ર કિહિ: દ્રોણનિ વલી, બીજુ બીજમ કિહિવાધ;
તે સુભટનાં દુઃખ મન વ્યપિ, સજે! કલાં નવિ જાધ. ૨૩
- દ્રોણનિ પડતાં રણ વ્યપિ, ચે રણ મહા ઉત્પાત;
પછિ માદ્રા પુત્ર ચું કરતા હવા? મૂઠિ કહુ વિસ્તારી વાત. ૨૪
- એહવાં વાયક સાંભલી, સજે વદિ મુખથી વાણિ:
કૌરવ દલ અવટાઇજી, તે તાદ્રાનું કૃત જાણિ. ૨૫
- દ્રોણનિ પડતાં રણ વ્યપિ, શોકાવર બહુ વિધિ હોધ;
અવિસોદતાં અરિષ્ટ તે, દેખતાં હવા સવિ કોષ. ૨૬
- આયુધ પડિ નિય પાણિથી, દીસિ સહ કો દીન;
પ્રાકમ સરવે નાશ પામ્યું; બિહા છિ ચે મતિહીન. ૨૭
- ત્યાદ્રિ દુર્યોધન કિહિ: "સાંભલુ, સુભટો! કહું મુખિ ચેહ,
નદ્ભ્યો માટિ મિ પાણવ સાથિ, સર્ગામ માંડ્યો એહ. ૨૮

- કાયરપણું મનિ આણવું, ચરનિ ન ઘટવું હોઈ;
૧૦ તે માટિ સંઘ્રામ કરિયો, સાંભણુ સરવે કોઈ. ૨૯
- આ કણું સાદ્યું જોઈનિ, મન માલિ મહી મતિ ધીર;
એહ આગલિ રણ માલિ, રહી નવિ સકિ અર્જુન વીર. ૩૦
- ૧૧ યુદ્ધ કરતા બીમસેનનિ, મારિ હેલા માત્રિ મુઝારિ;
ચેણિ ગટારગઝનિ યુદ્ધથી, હેલાં પમાડ્યો હારિ.” ૩૧
- એહવું કહીનિ કરણનિ, સેનાપતિ કોધો રણ માંહિ;
પછિ યુદ્ધ કરિયા રણ વ્યપિ, આવી રહ્યા બિલા ત્યાંહિ. ૩૨
- ખાણુ મૂકવુ ચેહવુ પાવક, રીસિ કરી બસવન્ત;
તેણિ સમિ પાણવ તણું પછિ, હણ્યું સેન અનન્ત. ૩૩
- અર્જુનિ કોધ રહે ધરી, ધનુષિ અદ્યવ્યં ખાણુ;
પછિ કણુંનિ મારયું રણ વ્યપિ, તે પડ્યુ ચે ગતપ્રાણ. ૩૪

ઉચ્છ્ર

પડ્યો થઈ ગતપ્રાણ રે, એહવુ સુભટ કો બીણુ નહોં;
વિષ્ણુદાસ કિહિ: એહવું સાંભલી, ધૃતરાષ્ટર ધરણિ હણ્યુ સહી. ૩૫

કંઠ્યુ ૨ જાં—રાગ ગોરી

વેશમ્પાવન કિહિ: સુણિ, રામ! મહીપતિનિ મનિ રોક ન માઈ;
અર્જુ તણી તે એતન ગમ, પડ્યો રામ મૂર્છાગત થઈ. ૧

સુભટ માત્ર તિહાં વિસ્મિ હોઈ; રાણી રુદન કરિ સહ કોઈ;
સંજો વિદુર મિદ્યા અશ્વમેધ, બિહુ કરયુ ત્યાહાં રાઈનિ તત્ખેધ. ૨

ત્યાહરિ વિખાણુ કરયું આતિ ઘણું, ધન્ય પ્રાક્રમ બસ પાણવ તણું;
મારયુ સુભટ કરણ મદાપાત્ર, તુ દુર્યોધન તે કહી માત્ર? ૩

૧૦. “જય તમા પ્રાણય ઉશ્ચરી હજા તણે વણ હોય.” બ.

૧૧. ભડવા થકો બીમસેન ભાગો. બ.

કવણુ પડ્યા રણિ સુદ્ધ કરી? સજ્જે! કિલિ મુઝનિ વિરતરી;
 તેણિ સમિ જોડી ગિહ પાણિ, વક્તા સજ્જે જોડ્યા વાણિ: ૪
 મહાક્રોધ મન માંહિ ધર્યુ; સકુનિ તણે વધ સિદ્ધિદેવિ કર્યુ.
 અદ્ભુત યોધ હણીનિ ત્યાંહિ, બીખદેવ પડ્યા રણ માંહિ. ૫
 મહાક્રોધેસ દેસ હણીય પડ્યાસ; રાજિ કરિ દુષદ બૂધાસ;
 તેણિ માંડ્યા યોધ અનન્ત; પછિ પડ્યા ગુરુ દ્રોણ મહન્ત. ૬
 બીખ દ્રોણનિ? પડતાં ખેવ, રિષ્ટ મારી પડ્યા બીખદેવ;
 યોધ સદ્ગના કટકા કરી, પડ્યો કણ્વ મહાદાનેશ્વરી. ૭
 એક રવિમુન ચે છિ કરણ, અર્જુનહાથિ પામ્યુ તે મરણ;
 સક્તિ રાધ દુષદ મહાજલી, તેણિ પાપિ નાખ્યા દલી. ૮
 રણ માંહિ ધાયુ જકોદર વીર, પાડ્યુ ભગદત મહાધીર;
 બૃશિશ્રવા રણ માંહિ સજ્જર્યુ, સારિવકિ વધ તેણુ કર્યુ. ૯
 યમ ઇન્દ્રિ મનિ રાખ્યુ મહાધીર, મારયો જ્ઞાસુર મહાધીર,
 રામિ હણ્યો રાવણુનિ ચિમ્મ, કણ્વનિ અર્જુનિ મારયો તિમ્મ. ૧૦
 આંહિ તુ કર્મ દુર્યોધન કરિ, તેહ તુ રાધ રદિ માંહિ ધરિ;
 એહવું સુખ તું પામ્યુ સહી, હાવિ શોક મનિ ધરિવુ નહીં. ૧૧
 એવાં વાધક શ્રવણિ સાંભલી, કૌરવપતિ મુખિ જોડ્યુ વલી:
 મુઝ સુશાટિ મનિ આણી ક્રોધ, કવણુ હણ્યા પાપકવના યોધ? ૧૨
 વક્તા સજ્જે જોડ્યા વાણિ: અહો બૂપ! મન નિર્ભે આણિ;
 બીખદેવિ શરાતન ધર્યું, કુન્તીભોજ-દલ ચૂલું કર્યું. ૧૩
 દ્રોણે દુષદ રાજ તણું, અકલિત સેન માર્યું તે ધણું;
 અટરથી મોહટા ચે રાજન, રણ માંહિ વિરય કર્યુ અભિમન. ૧૪

૧. 'ની પડતાં દેહ, રણ સેન પાંડવું ચેહ, તેહનુ અર્ધ' કટકે વધ કરી, ખ.

૨. એકવીસ સાતે અતિ વિષ્ણુ, ભીમ તણે કરિ પામ્યા મણું.

સિધુ રાજ જયદ્રથ મહાજલી, તે પાચે નાખ્યો દલી. ખ.

દુઃશાસન-પુત્ર નિરધાર, તેણે દણ્યો અભિમન્યુ કુમાર;
 નીલ રાત્ર વાર વાક્યુ, દ્રોણપુત્રનિ હાથે પકડ્યુ. ૧૫
 જન્મેજિ ! એ દુર્યુધનિ હાથે, રણ માંહિ પડિઉ સધલુ સાથ;
 બાકી રણ માંહિ અતિ ધણુ, દણ્યુ સેન થે પાણ્ડવ તણુ. ૧૬
 એહ મિ પુત્રનિ કલો ઉપાય, રથા મુલત તે સાંભલિ, રાષ !
 કૃપાચાર્ય કૃતવર્મા ચેહ, દ્રોણપુત્ર સાથે છે તેહ; ૧૭
 શક્ત શકુનિ દુર્યોધન તણા, બલિઆ બન્ધવ છિ અતિ ધણા;
 ચિત્રસેન તે સાધુ ઉદાર, તમ મુત સાથે છે નિરધાર. ૧૮
 દૌરવપતિ વલતુ ઉચ્ચરિ, એહથુ અર્થ એકુ નવિ સરિ;
 ગાહ્વરી પુત્ર તે પ્રાજિ થયિ; રણ માંહિ નિ પાણ્ડવ પામયિ. ૧૯
 કથુ પકડ્યો આશ્રિન્ય મુઝ યાધ; મનિ વિચાર ન આવિ, રાષ !
 ઋષિ શશીની કલા થે હોષ, કથુ પ્રાણુ તિજિઆ તે સોષ; ૨૦
 સમુદ્ર તણુ કો શોપિ વારિ, ઘડી કથુ નવિ પામિ હારિ;
 કથુ માટિ પાણ્ડવથુ વિર કરી, મુઝ પુત્રિ શ્રદ્ધા તેહ ધરી. ૨૧
 અન્દની કલા વાધિ છિ ચિત્ત, કથુ વદિ પામ્યો છિ તિત્ત.
 દાનકીર્તિ સચરાચરિ રહી, અનેક દેશ થેણિ છુટ્યા રહી. ૨૨
 મન્થ દેશનિ વલી ગન્ધાર, માધવ દેશ તણુ નહો પાર,
 શર્ણુ પન્થાલ નિ વલી વિદેહ, કાશી કોરાલ પ્રોહક ચેહ, ૨૩
 શરસેન શર્ણુ નિ અર્જુ, નૈપથ દેશ નિ વલી કલિર્જ;
 એહવા અનેક દેશ છિ બહુ, યુદ્ધ કરી થેણિ છુટ્યા સહ. ૨૪
 સકલ કલા ગુણુ થેહ માંહિ હોષ, તેહનિ કિમ અભુન મારિ સોષ ?
 પર્વત સકલ મધિ યમ મેર, મહીતલ-માધ યથા કુમેર, ૨૫
 ઉચ્ચેશ્રવા હવ-મધિ સર્વથા, સુર માંહિ મુખિ શચીપતિ યથા,
 આયુધધાર અનેકજ હોષ, કથુ-સગોવડિ ખીલુ ન કોષ. ૨૬
 ‘મારયુ કથુ,’ સાંભલી ત્યાંહિ, હું જુદું સત સાગર માંહિ;
 એણિ દુઃખિ જીવું છું સહી, છુ મુઝ સગોવડિ કહણુ કો નહી. ૨૭

૩. “રવિરાશિલા રહિત જો હોયે તો એ જીવું ન છોતે કાય.” બ.

કિ હું વિષ ખાધનિ મરું, કિ હું અગ્નિ માંહિ સગ્ગરું ?
 કિ હું પર્વત શિખર પર ચઢી, તિજૂં ગ્રાણુ હું ત્યાંથુ પડી ? ૨૮
 પશુ ઇવવું નવિ ધટિ આજ, કહું છું તિજ મન કેરી લાજ.
 ભૂપવચન સુણી નિચ રુદિ, વલણ સગ્ગે વાણી વદિ : ૨૯
 યશ શોભા લક્ષ્મી છિ ધણી, યશ વિભૂતિ સવિ પોતા તણી;
 આપિ વૈમાન કાયર થાઇ, ધમ ટુંઝનિ ધટિ નહીં, રાઇ ! ૩૦
 એહવાં વાઇકે અવણિ સાંભલી, સગ્ગે પ્રતિ રાઇ બોલ્યા વલી:
 કર્ણ પડ્યો તે વાતજ ખરી, સગ્ગે ! તે વાત કુહુ વિસ્તરી. ૩૧
 દુર્યોધન મનિ ચીતવિ ચેહ, દૈવિ વિપરીત કીધું એહ;
 બીખ્મ દ્રોણુ મારવા છલ કરી; હણ્યુ કર્ણ મહાહનેશ્વરી. ૩૨
 કર્ણ તણે ભય આણી મનિ, પાણ્યવ જે વસિ તે વનિ;
 મહાબલિઉ બાણિ સહ કોઇ, બે કુહુનુ નવિ આણિ સોઇ. ૩૩
 ગણના માંહિ કુહુનિ નવિ ગણિ, તે કિમ કર્ણનિ અણુન હણિ ?
 ત્યાદર પછિ, સગ્ગે ! રણ માંહિ, દુર્યોધન શં બોલ્યુ ત્યાંહિ ? ૩૪
 જ્ઞાતા કર્ણ મહા સુભટ સુમણ, અતિ ધણું શં કર્ડ વિખાણ ?
 સકલ શર માંહિ બલિઆ ચેહ, શં બોલતા હવા મુખિ તેહ ? ૩૫
 તે કિહિ મુઝનિ વિસ્તારી, વીર ! સદ્ગામ વ્યપિ કુણુ રણા રણુધીર ?
 કેહી પિરિ રાજ સારથિ ચૈ, કર્ણ તણે રથિ ખિંકું જે ? ૩૬
 કર્ણ સાથિ મુદ્ધ કરિવા ત્યાંહિ, કિમ પાણ્યવ આવ્યા રણુ માંહિ ?
 દ્રોણુ પડ્યા પૃથિવી ચેહ, સગ્ગે ! કિહિ વિસ્તારી તેહ. ૩૭
 તેહ કથા સાંભલવા તણી, મુઝનિ પચિન્તા છિ મનિ ધણી.
 તવ વચનિ આન્યુ વિશ્વાસ, ખિહ કર જોડી કિહિ વિખણુદાસ. ૩૮

કવ્ય ૩ જૂ-રાગ ધન્યાત્રી

- સન્ને વાણી ઉચ્ચરિ, માનતુ, કૌરવ ગલ' ૧
- યે તિ મુજનિ પૃથિજ, તેહનુ કહ મદિમા ૨
- દ્રોણપુત્ર-આદિ દેષ, નાત્મતા હના સવિ નહ
તેણિ સમિ તિહા અર્જુનિ, તેહ નેણિ દીપા સોલ ૨
- હાલ-અર્જુનિ દીપા સહી આકના, યથા મન કો એવ
ત્યાર્ગિ દુર્યોધન આસવામના, દેતા હવા તત્ત્વેન ૩
- ભવાનક અતિ યથા ત્યાર્ગિ, વાલક ન ધગિ મન માદિ,
સન્ધ્યાકાન-અમુ યથો ત્યાર્ગિ, ગ્લા મગ્વ કો ત્યાદિ ૪
- દ્રોણે બિમ્બા મિલી સહ, તેહ નિ મનિ વિચાર
"આપણિ શ મગ્વ ધરિ, તેહનુ જ પ્રમગ ૫
- મરા તણુ દાતા રણુ નિપિ, મગ આપિ હિ જગદી । "
આચાર્યસુત વનતુ વદિ "માનસુ, પૃથ્વી-ધીપ ૬
- સાવધાન થાઉ તદ્વચો સર્વ પ્રમ, પ્રભુ પૂરતિ મનિ હામ,
કર્ણનિ સેનાપતિ કરીનિ, આપણિ કીર્ણિય સન્નામ ૭
- મહાબલિહ તે સનન વનિ, એ મ્હી સામી વન "
એવુ સાભતી દુર્યોધન, યથો મનિ રનિઆતિ ૮
- સદાન એવુ સાભલી, મન માદિ મધ આસ
"સતિ વાલક કહ તે સાભતુ આણુયો મનિ ૯ નામ ૯
- વલીખમ દ્રોણ અતિ બનિઆ, ખણિ આપણુ-પાપરિ નહો નેહ,
પાણુવ જાપગિ રનેહ ધરતા, મર્દામ કરતા તેહ ૧૦
- તે કપટ કરીનિ પાણુવે, તેહનો આપ્યો અન્ત
કૌરવનિ કો નથી બીલુ, તુલ સમોતરિ હિતનન્ત ૧૧

૧. જે મુખે ગારયા બીખ ને વલી દ્રોણ બણીએ નેહ
દાઈ એક પક્ષ પાવ તણે, ગ્લુ મધે કરતા એ બ

- હાવિ સેનાપતિ થાઉ તદ્મયો, યુદ્ધ કરુ જે હોષ;
રણમધિ તુઝનિ દેખતાં, નાહસી જશિ સવિ કોષ.” ૧૨
- સન્ને કિહિ: તમ પુત્ર ગિર્યા, ચિન્તવિ હિ ત્યાહિ;
જ્યે કણ્વ માટિ જીતવાનિ, ઈહિ નિય મન માંહિ. ૧૩
- ત્યાહરિ કણ્વ વાઘક ઉચ્ચરિ, રાત્રિ કરી પ્રણામ:
“પાવકવ સાથિ શ્રીકૃષ્ણજી, માટિ કરિ હિ સર્ગ્રામ. ૧૪
- હાવિ સર્ગ્રામ કરિયુ માહરિ; હણું માદવ-યોધ;
અણુંનનિ પ્રાજે કંકે;” બોલિઉ આણી કોષ. ૧૫
- પહિ દુર્યોધન રલિઆતિ યયુ, દેખતાં યોધ અનેક;
વિધિ-યુક્તિ સાથિ કણ્વનિ, કરાવ્યુ અભિષેક. ૧૬
- મહારથી સવિ મન વ્યપિ, પામિઆ હર્ષ અપાર;
જશટીર્તન વદિ બ-દીજન; વરતિઉ જેજેકાર. ૧૭
- “પ્રભાતિ આપણિ યુદ્ધનો, આરંભ કરશું, રાષ!”
ત્યાહરિ કણ્વ કિહિ: “જીવતુ મુજ-આગણિ કો નહીં જાષ.” ૧૮
- એહવું સાંભલી હધ્યાં સુભટ; “ટલ્યુ મન કરુ શોક;
જીપાહલી રાતિયુ સમુ હવો, કરશુ વાજિત્રયુ નિર્ધોષ. ૧૯
- ગજ અશ્વ રથ તત્પર કરી, પાલા તણો નહીં પાર;
સાવધાન કણ્વ યયુ સહી, યે સુભટ પરમ ઉદાર. ૨૦
- ખટ કમ કીધાં; કાષ સંધાં; આખ્યાં ત્યાં બહુ દાન;
સર્ગ્રામ કરિવા સાંચરિ, આયુધ સજી બલવાન. ૨૧
- તે રથ વ્યપિ બેઠો જાષ; સોહિ પતાકા મંત;
૧૦૨ય ખેડ્યુ નિભેં થષ, ચાલિઉ કરી સફોત. ૨૨

૭. “જે કણ્વ માટિ હું જય પામીશ, જુધે તારું રણ માંહિ.” બ.
૮. સવિ નાસ પામ્યાં દુખ. બ. ૯. “ગજરથ અશ્વ સાંપ્રદ હવા, મન
સખવ પામ્યા સુખ.” બ. ૧૦. જ્વળ વિષે જોહને મળેકુશ, તે કરો
મન.....બ.

- આભરણ અક્ષિ આપતાં, તેજ સૂર્ય સરીખું હોય;
અનેક વિધિ આયુધ ભલાં, ધરતા હવા સવિ કોય. ૨૩
- શરૂનાદ કરણ સહી કરણિ, ધરી મનથં કોય;
દ્રોણનું દુઃખ ગપું વીસરી, સાવધાન થયા સવિ યોય. ૨૪
- પછિ ચક્રાવુહ જીત્યુ સહી; મન માહિ હર્ષ ન માય;
તેણે સમિ અણુન પ્રતિ, જોત્યા યાદવરાય. ૨૫
- “આ ઠણુંસેના જો સહી, મન વ્યપિ રાખી ધીર;
એહનિ મારતાં ધણું ઇંદ્રનિ, સુખ હોય રીરિ.” ૨૬
- અર્ધઅન્નપુહ રમ્યુ સહી, અણુનિ તે રણ માહિ;
પછિ યુદ્ધનુ આરંભ માંડિ, કૌરવ-પાણ્ડવિ ત્યાંહિ. ૨૭
- કુન્દુભિ વાળાં ગાજતાં; હય તણા બહુ હીંસાર;
વાજિત્ર વાજિ અતિ ધણાં, તેહનુ ન જાણું પાર. ૨૮
- તેહનું વર્ણન કરતા હવા, સુભટ પરમ હિંદાર;
રણ વિધિ જારથ રચાયુ, અપરમ યુદ્ધ અપાર. ૨૯
- ગજ અશ્વ રથ રણ માહિ પડયા; પાલાતુ ન આવિ અન્ત;
બહુ મહારથી યોધા પડિઆ; હમ જાગું દલ અનન્ત. ૩૦
- પછિ કૌરવ કેરા સેન માહિ, સમ્યગ્રથ અણુન વીર;
ગજયુથ માહિ જૈ રણ, ક્રકોદર મહાધીર. ૩૧
- એક ગજ જીપરિ આવ્યુ ચક્રી, જેમદત્ત જાણીય મેહ;
બીમસેન જીપરિ જાણુવૃષ્ટિ, મેહલતુ હવુ રણિ તેહ. ૩૨
- બીમસેન મેહલતુ હવુ, રણ માહિ ડોટ અશ્વમેવ.
તે હેદિ જીલક આવતાં, ક્ષણ માત્ર માહિ તત્પેવ. ૩૩
- જેમદત્ત મહાજલિહ; ગજયુથ નાહ્યાં જાણ;
બીમ તે થકુ થયો વિજીવ; રણ માહિ રણું નવિ જાણ. ૩૪

ભીમિ ક્રોધ મન માહિ ધરી, એક ગદા મેહલી ત્યાહિ;	
૧૨ પ્રાણુ તિજ્ઞિ તેહ પડ્યા, સવિ રણુભોમિ માહિ.	૩૫
૧૩ પછિ સેના પાણ્ડવની મારવા, રણુ વિપિ લાગ્ય સોધ;	
એહવિ ભીમ નિકુલ તિહાં ગયા, જે મહાજલિઆ હોધ.	૩૬
પછિ બિન્દુ અનુબિન્દુ જલિઆ, આવ્યા હતા ચેહ,	
સાત્ત્વિકના સર્ગીમથી, પડિઆ રણુ માંહિ તેહ.	૩૭
પછે ૧૪ સુભટ કૃતવર્મા અતિ, ચિત્રસેન જલિહ ચેહ, ૧૫	
તે યુદ્ધ બિહ કરતા હવા, રણુ નવિ છાંડિ તેહ.	૩૮
શરવૃષ્ટિ બહુ કરતા હવા, મન માહિ ધરી બહુ રીસ;	
એક બાણુથી છેલૂ પછિ, ચિત્રસેનનું શીસ.	૩૯
પ્રતિબોધ રામ ચિત્રસેનનુ, રણિ તેહનુ આપ્યુ અન્ત;	
પછે અશ્વત્થામા વૃકોદર, વલ્યા બેહ જલવન્ત.	૪૦
બહુ બાણુ માર્યા દ્રોણપુત્રે, કરી ૧૬ વચન-વિવાદ;	
શર સહસ્ર ભીમિ મેહલિઆ, પછિ કીધુ સર્જનું નાદ.	૪૧
એક એકના કવચ કાપ્યાં; કરિ બાણુની વૃષ્ટિ;	
તેણિ દાવાનલ અતિ બ્રજલિ, તેહવું બહુ અરિષ્ટ.	૪૨
૧૭ પછિ યુદ્ધ કરતાં હવી મૂર્છા, ગતચેતન હવા નિદાન;	
રથ વાલી બિહના સારથિ, લેધ ગયા સ્વસ્થાનિ.	૪૩

ઊચલુ

સ્વસ્થાનિ લેધ ગયા સારથિ, તેહ માંહિ કાંધ સન્ધે નદી;	
વિષ્ણુદાસ કિહિ: તે સાબલી, પછિ ધૃતરાષ્ટ્ર બોલ્યુ સહી.	૪૪
	૧૧૭

૧૨. “ગતપ્રાણુ યદ્ય યેમધુત પડ્યો પછી રણુ માંહિ” બ.

૧૩. “પછિ કણ્વ સેના પાંડવી મારવા લાગો સોય” બ. ૧૪. સુ

સેના મળી. અ. ૧૫. રાજા... તે કણ્વ કોણે નવી નય. બ.

૧૬. મન માંહિ. અ.

- અનન્ત વીર પડ્યા રણ માંહિ, સહીસપ્તક કરા ત્યાંહિ;
તિહાંયુ અર્જુન આવ્યુ વેગિ, દ્રોણપુત્ર છિ યાંહિ. ૧૨
- પછિ દ્રોણસુતિ બહુ બાણ મેલ્યાં; પાર ન બાણું તેહ;
તેણિ પાર્યં નિ કૃષ્ણ તણુ, રધિરવણું ચયુ દેહ. ૧૩
- શ્રીકૃષ્ણ તણી આગ્યા લેઈ પછિ, અર્જુનિ મૂક્યાં બાણ;
રથ લેઈનિ નાહું પછિ, સુભટ વીર સુભણ. ૧૪
- પછિ કર્ણ તણા સેન માંહિ, ગયુ અશ્વત્થામા યર;
પછિ સહીસપ્તકનું સેન સહ, અર્જુનિ કીધું ચૂર. ૧૫
- ગર્જિ આરદ્ય ચે પછિ આવ્યુ, ડણધાર બલવન્ત.
શ્રીકૃષ્ણ કહિ: “તું મેલ્લિ બાણ, પારથ! ત્યાંહિ અનન્ત.” ૧૬
- પછિ અર્જુનનિ અનન્ત બાણ, મારતુ હવુ બલવન્ત;
હસ્ત ચરણ છેલાં તેડનાં; પાર્યિ કીધુ કલ્પાન્ત. ૧૭
- પછિ એક બાણિ ડણધારનું તાક્ષણુ છેલ્લું શીસ;
હરતી તેડતુ હેલાં હણ્યો, તે પડ્યુ પાણી ચીસ. ૧૮
- ડણધારનુ બ્રાત ડણ મે, તે બલિહિ સુભટ ઉદાર;
તે મારયુ આવતુ અર્જુનિ, પછિ વર્ત્યું હાહાકાર. ૧૯
- વલી સહીસપ્તક માંહિ પાર્યં ગયુ, ત્યાંરિ બોલ્યા વૈકુણ્ઠરાષ્ઠ:
“હાવિ કર્ણ્યં યુદ્ધ કરિવા, તું શિલ તત્પર થાઈ?” ૨૦
- શ્રીકૃષ્ણનાં વાઇકે સુણીનિ, હ્રદે ધરી મતિ ધીર;
દુર્યોધનનિ કર્ણુ કહણિવા, ત્યાં આવ્યુ અર્જુન વીર. ૨૧
- પછિ મન્ત્ર ૧૦ પૂજતિ બાણ અર્જુનિ, મેલ્યાં; દુઃખ વીસાર્યું;
કર્ણુ અનિ દુર્યોધન કેરું, સેન સખલ સર્વાર્યું. ૨૨
- સુભટ સહ બલવન્ત દેખતાં, સાથ સહકા બાગ્ય;
પાણડવનુ એક પાણડય રાષ્ઠ, તે યુદ્ધ કરિવાનિ લાગ્ય. ૨૩

૧. “અનેક શિલ ૧૫૩, સંકલ્પક વીર પડ્યા રણ માંહિ.” ખ.

૭. તે ભૂપ. ખ. ૮. વિરૂપ. ખ. ૯. હતા. ખ. ૧૦. પ્રયોજ. ખ.

લાદુરિ અશ્વત્થામા વીર વદિઃ " સુણિ, પાણ્ડવ! વાઘઠ સોઘઃ
 સુદ્ધ કરી દુઝનિ સન્તોપિ એદ્વુ, નથી સુઝ વિના કોઘ. " ૨૪
 ધનુપિ ધનુપ, રથિ રથ હેઘા, બાણિ બાણ અનેક;
 દ્રોણપુત્ર મેદ્ધણ દલુ, પવનાશ્રજ યે એક. ૨૫
 પછિ રાગધ પવન-અશ્ર મૂકી, તે છેલ્લે તાકાલ;
 હસ્તી ઊપરિ ચત્રીનિ આબુ, પાણ્ડવરાધ બૂખાલ. ૨૬
 હસ્તી હેલા માંહિ પાડિહ, કીધુ મહા કંપાન્તઃ ૧૧
 ૧૨ પાણ્ડવરાધ રણભોમિ વ્યપિ પડ્યુ, આણ્યે તેડ્નો અન્ત. ૨૭
 દુર્યોધનિ આચાર્યપુત્રની, બહુ આશ્વાસના કીધી;
 મન માંહિ અતિ આનન્દ ઊપનુ; તર વિત્રિ આસિય દીધી. ૨૮
 કૃષ્ણદેવ ઠહિઃ " અહો, ધનન્જયે! સાંભલિ સાત્ય ઉપાય;
 શીઘ્ર ચર્ષ આપણિ ત્હાં જૈયિ, ત્હાં દુર્યોધન રાધ. " ૨૯
 પછિ કૃષ્ણદેવ-અર્જુન દસ માંહિ, શીઘ્ર સન્ધ્યરથા ત્યાંહિ;
 મહાયુદ્ધ વલી કૌરવથં, કરતા હવા રણ માંહિ. ૩૦
 કો નાહ્કો, કો વડયા સુભટ, કેટલા ધરિ મનિ કોધ;
 ૧૩ પછિ કર્ણુનિ મારતા હવા, પાંચાલ કેરા ચોધ. ૩૧
 ૧૪ પછિ કર્ણુ સુભટનિ ઘેરયુ પાણ્ડવિ, મન માંહિ રાખી ધીર;
 મહા સુદ્ધ રણ માંહિ હવું, પડિઆ બહુ રણધીર. ૩૨
 ધૃષ્ટદ્યુમ્નથં પાંચાલીના પાંચ પુત્ર યે હોધ,
 ભીમસેન સિદ્ધિદેવ નિકુલ, ૧૫ તત્પર થયા સવિ કોધ. ૩૩
 કવચ ટોપ ૧૬ સેના સહ સજનિ, મણાં ધનુપ અનિ બાણ;
 મહાયુદ્ધ કરતા હવા તે, બલિઆ સુભટ સુગણ. ૩૪

૧૧. માહાવિતાણુ. બ. ૧૨. "પાંડવરાય તતપ્રાણુ યે ભૂમિ વિષે પડ્યોઃ
 નિર્વાણુ." બ. ૧૩. "પછિ કર્ણુ મારતા હવો, પાંચાલ તણા બહુ ચોધ." બ.

૧૪. "પછિ પાંડવને સુભટ જઈ ઘેરયો કર્ણુરાય રણધીર."

મહાયુધ તે સગે હવું, રણ વિષે પડયા બહુધીર." બ.

૧૫. "કું. સાંપ્રદ. બ. ૧૧. સનાહ ધરિ બહુ. બ.

હસ્તીય હસ્તી આયઙ્ગા, રથ સાયિ રથ સોધ;	
૧૭૮ તે જોતાં ઉત્પાત યયુ, સવિ સેન અવટાયું જોધ.	૩૫
કૌરવના ગજ અષ્ટ પછિ, મારણ હવુ સિદ્ધિદેવ;	
પછિ કથુ તણી પૂઠિ ચોધા, ધાધ આઘ્યા તત્ખેવ.	૩૬
સિદ્ધિદેવ નિ વલી દુઃશાસન, કરતા હવા સર્ગ્રામ;	
પ્રાજ્ઞે કો પામિ નહોં; તેહનાં, મન માંહિ મોહટી હામ.	૩૭
પછિ સિદ્ધિદેવિ એક બાણુ મેહ્સ્યું. કાલરૂપ યે હોધ;	
શરીર માંહિ સોંસરૂં નીસરયું, ત્યાં પ્રાણુગત યયુ સોધ.	૩૮
રથ વાલીનિ ૧ ^મ આઘ્યુ સારથિ; મન માંહિ શોક ન માધ;	
દુર્યોધનની સેના વ્યપિ, પછિ આઘ્યા યુધિષ્ઠિર રાધ.	૩૯
પછિ કથુ પ્રતિ નકુલ ઉચ્ચરિ: “મનથી મેહ્લી લાજ;	
દિવસ કેટલે તું પાપીનું, દરસન થયું છિ આજ.	૪૦
મહાબલિઉ સર્ગ્રામ વ્યપિ, તું સુભટ માંહિ ચાહ્લંધ;	
એ અવતી માંહિ અખિલ ૧ ^મ આઘ્યું, અનરથ કેડે મૂલ.	૪૧
૨ ^મ વલી વલી હું કહું છું ઘુમનિ, તું જોજો કરી વિચાર;	
પણિ તાહુરા દોપ થકી ત્યાં થયિ, કૌરવ-કુલ-સર્વાર.	૪૨
ઘુમનિ મેહ્લી જીવણુ ધહાંધી, મિ તુ સત્ય નથી જાવું;	
પાપી! તાહુ નાશ કરીનિ, કૃતારથ મિ થાવું.”	૪૩
કથુ કિહિ: “યુદ્ધ કરયા વિના, ફેકટ આપ વિખાણિ;	
મહાનુભાવ નવિ કહી દેખાડિ, સકલકલા યે જાણિ.”	૪૪
એહ્પું કહી એક એક જીપરિ, મેહ્સ્યાં બાણુ અનન્ન;	
તેણિ કરી નભ પૂર્ણુ હવું, તે દીસિ શોભાવન્ત.	૪૫
કથુ તણિ બાણિ તવ મેહ્નું, માદ્રીસુતનું ગાત્ર;	
નાહકુ નિકુલ રણુ છાંડીનિ, રહી ન ચકયુ પલમાત્ર.	૪૬

૧૭. “હય સાથે” હય, પાલે પાતા, અવટાયા સર્વ તેહ.” જ.

૧૮. ગયો. જ. ૧૯. અવિદ્યો. જ. ૨૦. “પાપી, હું ઘુમ પ્રત્યે કહું છું; જો મન કરિ વિચાર.” જ.

પછિ કથિં ધનુષ કણ્ઠ માંદિ ધાલી, તાપ્સ્ય નિકુલ ત્યાહરિ :
 “ચેહ્લિ બેલ બેલવુ હવુ, તે બલ દેખાડેશ ક્યાહરિ ?” ૪૭
 સરખા સાચિ યુદ્ધ કીજી, આણી મનિ વિશ્વાસ.
 આવ્યુ તુહી પછિ મારયુ નહીં, કિહિ સેવક વિષ્ણુદાસ. ૪૮
 ૧૬૫

કથા પ મૂ—રાગ સામેરી

વૈશમ્પાયન ઉચ્ચરિ: સુણિ, જન્મેજે રાધ ।
 કથુનં પ્રાકમ અતિ ઘણું; સુભટ સહ પ્રાને યાધ. ૧
 તે આગલિ નવિ રહી શક્યુ તે, માત્રી તણુ સુત ચેહ; ક્રુ-તી તણાં વાધક ઘડી, જીવતુ મેહલ્યુ દેહ. ૨
 ધૃષ્ટદ્યુમન સાહુ કથુ આવ્યુ, ચે મહાબલિઉ હોધ; એહૂં યુદ્ધ કરતાં પ્રહર બિ, પૂરણુ હોઆ સોધ. ૩
 રણુ માંદિ એહુવિ આવ્યા ધશી, પન્થાલ કરા ચોધ; શતખણ્ડ કીધાં સરવ કો, કરણિ ધરી મનિ કોધ. ૪
 કણુ માત્ર કો રહી નવિ શકિ, નાહી ગયા સવિ વીર; કથુના બાણપ્રહારથી, કો નવિ રહ્યા રણુધીર. ૫
 રણુ વ્યપિ કૃતવર્મા રસાત્યકિ, દરિ યુદ્ધ અપાર; શ્રુતિસોમ શકુનિ બલા બહિ; યે રણુ હાહાકાર. ૬
 એહુવિ કૃપાચાર્ય જે રહ્યા, ધૃષ્ટદ્યુમન હવુ ચાંદિ; ત્યાહરિ અપરિમિત બાણ મુકી સુત-દ્રોણિ વેધ્યુ ત્યાંદિ. ૭
 અવિલોકતાં તેણિ સમિ, વિરિમ થયા સવિ દેવ; ધૃષ્ટદ્યુમન પરવશ થઇ, રણુ માંદિ પડ્યુ તત્ખેવ. ૮
 સાવધાન થયુ ત્યાહરિ સારથિનિ, ઉચ્ચરયુ વાધક ઇન્દ્ર :
 “રથ પાણુ દેવાલિ વેગિ કરી, જઈય તે આશ્રમ્મિ.” ૯

૧. સુભટ સહુ નવિ બચ. બ. ૨. શતાન્તીક. બ. ૩. વાલી એ સ્વામીજી, કોહો તો. બ. ૪. હય ચાર. બ.

- એહવિ સમિ કૃપા વાઇક કહિ, મનિ પ્રેમ ધરી અપાર;
એહવિ કૃષ્ણ અભુનનુ, રથ ખેડ્યુ રતે સાર. ૧૦
- તેણિ સમિ આવ્યુ શિખણ્ડી, હેલામાત્ર મુઝારિ;
કૃપાસહાંતિ મુદ્દ કર્યુ, હવો તેણિ દારિ. ૧૧
- પશ્ય-યોઅન્ય સુભટ બલિઆ, મુદ્દનુ લહિ તે મર્મ;
બહુ બાણ મૂકી શિખણ્ડીઇ, તેહ તણુ ઇલૂં ચર્મ. ૧૨
- બહુ બાણ ત્યાં મેહ્યાં કૃપાઇ; દલ કર્યું મારી ચૂર;
ત્યાદરિ મૂર્છાજંત યૈ પડ્યુ, શિખણ્ડી મહાયર. ૧૩
- શિખણ્ડી મોહ પામતાં, મન થકી મેહ્યા મર્મ;
ત્યાદરિ પાણવની સેના વ્યપિ, નાહસવા લાગા સર્વ. ૧૪
- એહવિ પાર્ય કોધ ધરી હદે, જિજ્ઞુ રણુ અશ્વમેવ;
ત્યાદરિ સુશર્માના સપ્ત બાન્ધવ, આવિઆ તતખેવ. ૧૫
- અન્નદેવ નિ અન્નદેવ, ત્રીજુ અન્નવર્મા વીર;
“એ સર્વ” સુભટ સાથ લેઇ, આવ્યુ સુશર્મા ધીર. ૧૬
- પારથ જીપરિ બાણ-વરસા, મેહલવા લાગા ત્યાહિ;
અભુનિ કોધ હદિ ધરી, “સાતે” હણ્યા રણુ માંહિ. ૧૭
- એહવિ સહીસપ્તક આવ્યુ સહી, તેણિ મુદ્દ કર્યું અપાર;
ત્રિશોક માંહિ તેણિ સમિ, યૈ રણુ હાહાકાર. ૧૮
- એકજુ અભુન તિહાં વહિ, મન વ્યપિ મોહટ્ટી હામ;
એહવિ મુધિષ્ઠિનિ દુર્યોધન, કરતા હવા સર્ગામ. ૧૯
- ધર્મરાઇ દુર્યોધનનુ, રથ કર્યુ રતખણ્ડ;
“ગજ” ઉઘા, અશ્વ મારયા, ભાંજ્યું ધનુષ પ્રચણ્ડ. ૨૦

૫. “બહુ સુભટ બલિઆ મુધના, તે લહે સપ્તમા મર્મ.” બ.
૬. “સત્ય, સૌમ્ય, રાત્રિન્ય અને સુશ્રમા નિર્ધાર.” બ. ૭. રાતસદસ
મારયા ત્યાંહિ. બ. ૮. હથ ચ્યારશું છેદિ બલ, લાંબુ...તે. બ.

- તેણી સમિ રાષ દુર્યોધન, અતિ દુઃખિણ મનિ હોઇ;
 એહવિ સમિ અશ્વત્થામા, કર્ણ આબ્ધુ સોઇ. ૨૧
- એહવિ સમિ રાષ યુધિષ્ઠિર પાસિ, ૧૦આવી રવાા સવિ કોઇ;
 પછિ કૌરવ નિ પાણ્ડવ તણૂં, મહાયુદ્ધ દારુણ હોઇ. ૨૨
- તે સરવ દેખતાં અમર, વિરમે યયા અશ્વમેવ;
 ધર્મરાષ્ટ્રનિ લીધા વીંટી, તે વેણા તત્ખેવ. ૨૩
- ગજે ગજ, તુરીય તુરી, અનિ રયિ રથ તે કારિ;
 પાલિ પાલા અવટાઇ છિ, તેડ તણુ નવિ જાણૂં પાર. ૨૪
- કો રજા, નાહા સુભટ યરા, કો કાંટા ગજવન્ત;
 કો ગદા-ખાણિ યુદ્ધ તિહાં કરતા હવા ૧૧અનન્ત. ૨૫
- વલી મુષ્ટિ પાદ્મ ધાઇ, કો કરતા હવા રણધીર;
 રણુ બ્યપિ બહુ બડતા હવા, કો વીર સાથે વીર. ૨૬
- પારકા નિ પોતા તણા, રણુ મધિ કો ન જણ્યાઇ;
 ૧૨ઇમ કૌરવ પાણ્ડવ તણી, સેના બહુ અટવાઇ. ૨૭
- ત્યાહરિ દુર્યોધન સારથિનિ, સાને કરી સમજાવુ :
 ૧૩ "હાવિ રાજા બણી રથ વેહણુ વાસિ;"
 તે સારથિ રથ સ્વાબ્ધુ. ૨૮
- ૧૪દુર્યોધન કોષ કરીનિ આબ્ધુ, ૨૬ાં/હતા ધર્મકુમાર;
 વલી યુદ્ધ ગિહ કરતા હવા, મનિ ધરી કોષ અપાર. ૨૯
- તેણી સમિ રાજા દુર્યોધન, આકલુ યયુ રણુ માંહિ;
 એહવિ યુદ્ધ કરવા ધર્મચં, કૃતપર્મા આબ્ધુ ત્યાંહિ. ૩૦

૬. "એહવે અશ્વત્થામા કર્ણ કૃપ તતકાલ આબ્ધા ત્યાંહ" જ. ૧૦ ને
 રજા તતખેવ. જ. ૧૧. બલવન્ત. જ. ૧૨. "એણી પેરે કૌરવ પાંડવ તણી
 સેના તણા કાય માય" જ. ૧૩. "હાવિ યુધિષ્ઠિર રાજા બણી રથ શીખ
 ચલાવ્ય." જ. ૧૪. સારથિ રથ ચલાવ્યા ત્યાંહાં, જ.

- રથ વ્યથિ બન્ન્યો અભર્જી છિ; ૧૫કુહુનુ ન આવિ નાશ;
અર્જુનને બાણે કરી પૂર્ણ, ઢાંકિજી આકાશ. ૩૧
- એહવિ દુર્યોધન આવ્યુ સહી, દેખતાં સુભટ અનેક;
રથ અશ્વ છેઘા અર્જુનિ, વણી બાણ મેહલ્યુ એક. ૩૨
- તવ દ્રોણપુત્રિ આવતાં, શતખણ્ડ કીધુ તેહ;
૧૬અર્જુનિ તેણિ બાણિ છેઘૂં, કવચ નિ ટોપ ચેહ. ૩૩
- વણી કૃપાચાર્યનું ધનુષ છેઘૂં, મન માંહિ રાખી ધીર;
વણી યુદ્ધ કરિવા કર્ણશં, આવિઉ અર્જુન વીર. ૩૪
- કણ્ઠિ તે શ્રીકૃષ્ણ જીપરિ, સિત્તેર મેહલ્યાં બાણ;
ત્રણ બાણ મેહલ્યાં પાચું જીપરિ, પછિ ગાળ્યુ ચતુરસુખણ. ૩૫
- શત બાણ તવ સાત્યકિ, મેહલણ હવુ તત્ખેવ.
ત્યાહરિ આવ્યા દુપદ શિખણ્ડી, શકુનિ, નકુલ સિહિદેવ. ૩૬
- ખહુ બાણ તે મેહલ્યાં તિહાં, આગમી પોતિ મરણ;
તે સરવ સાથિ યુદ્ધ કરણ, હવો ક્ષત્રી કરણ. ૩૭
- મહાકોપ આણી મન વ્યથિ તે મૂકિ બાણ અનેક;
પછિ સેન દુહ્મદિશિ કરખું, ત્યાહરિ રથુ અર્જુન એક. ૩૮
- કર્ણ અર્જુન યુદ્ધ કરતાં, કો ઉસારિ નહોં તત્ખેવ;
એહવિ સૂયં અસ્તાર્જુન તણ, તવ સમુ થયુ અશ્વમેવ. ૩૯

ઊથલુ

અશ્વમેવ રાજ સુભટ ખંડુ, અતિ યુદ્ધ કરી આન્ત થયા;
વિષ્ણુદાસ કિહિઃ આપઆપણિ, રથાનક વ્યથિ સહ કો ગયા. ૪૦
૨૦૫

- દુર્યોધન ઝેલૂં (વાક્ય) સાંભલી મનમાં થયો રલીઆત્ય;
 કહ્યું: “કર્ણ! હું સૈન્ય લેખનિ આવું તુઝ સંધાત્ય.” ૧૨
- પછિ કર્ણ સાવધાન થયો માહ ધીરચપણું મન્ય આણી.
 તેણિ સમિ વક્ષી શસ્ય પ્રત્યે દુર્યોધન જોલ્યો વાણી: ૧૩
- અહો શસ્ય! તું માટિ ૧૩૬ રણમાં રડું બાવ્યો;
 ૧૫/કર્ણ તણું સારથિપણું કરિ, એ પ્રારથના આવ્યો. ૧૪
- ૧૫/તુઝ દેખીનિ એ સમરાંગણ્ય મુખટ સહકો નાહસિ;
 ૧૭/મ અર્જુન નિ એક કૃષ્ણ, ત્યમ કર્ણ તણિ તું પાસિ. ૧૫
- તે તે સુખદ ૧૮/પડ્યા રણમાં યે માહાબલીઆ હોય.
 કર્ણ સંઘાતિ તુઝ દેવી જભા ન રહિ કોય.” ૧૬
- શસ્ય કિહિ: “હું હીન-પ્રાક્રમી, ઝેલૂં તુઝ મન્ય આવિ,
 યે તું મુઝનિ કર્ણ તણું સારથિપણું કરાવિ.” ૧૭
- ક્રોધ-વાધક ધમ શસ્ય જયરથો: “અરે પાપી! શું જોલિ?
 હું એકસો સદ્ગ્રામ ૨૦/કરું, પણ નહીં કો માહરિ તોલિ. ૧૮
- ૨૦/પ્રાહરિ પર્વત ચૂર્ણ કરું અનિ વસુધા પાણ્ય વિદારું;
 કિહિ તો સમુદ્ર તણું જલ સોષું, કો ન સકિ બલ માહરું. ૧૯
- અણુગ્રીહ્યૂ અવિચાર્યૂ વાયક આંહાં જોલ્યો તું ધમ્મ.
 સૂતપુત્રનો મુનિ સારથિ કરવા ઈછિ કમ્મ? ૨૦
- જો તિય ઝેલૂં વાક્ય કલાં તો મુદ્ ૨૨/કરું નવિ લેશ.”
 અતિ ક્રોધિ ઊડી ત્યાહાંયો, ૨૨/સમ્પરથો શસ્ય નરેશ. ૨૧

૧૩. એક. ૧૪. મુજને અની રહું મુને લાવે. ૧૫. “જે કરણ તણા સારથી થાઓ તો પારથ અહીં ના આવે. ૧૬. તમોને દેખીને સહરાબ. ૧૭. “જ”મ અરજુનને કૃષ્ણ સારથી વર્મ તમો કરણની પાસે.” ૧૮. ઉભા. ૧૯. કરું રણમાં. ૨૦. “કહે તો વસુધાને વીડારું: સમુદ્ર જલ સોષું સાર. કોઈ બલ નવ લેહે માહાર: ધરા આજ કર એકાગર.” ૨૧. ના કરે લવલેશ. ૨૨. સસ્ય ચાલ્યો માદ્રેસ.

- દુર્યોધન કિહિ: “અહો રાક્ષ! હું તવ વચને મન્ય રાત્રું.
 દુઝથી અધિકો કર્ણુ નહીં, એ તું બોલ્યો મુક્ત સાત્રું.” ૨૨
- આતિવન્ત પૂરુષની રાખવા પોતે ખરદ કહાવું;
 રાત્રુ સર્વનિ રાક્ષરૂપ તિં સાત્રું નામ ધરાવ્યું.” ૨૩
- દુર્યોધન કિહિ: “હું મુઝ-અર્થે વાક્ય કહું છું એહ:
 દુઝ સરખો દો સુભદ નથી, રણ માંદ રાપિ યેહ.” ૨૪
- રાક્ષ કહિ: “સારથિપણું હવિ મિ કરવું નિરધાર.
 એ રણમાં કહ્યું કર્ણુનું હું નહીં કરું (એક) લગાર.” ૨૫
- દુર્યોધન કિહિ: “(અહો) રાક્ષ! તું આણે મન્ય વિશ્વાસ;
 એક માર્કંડેયનું ઉક્ત છિ તે *દુઝનિ કહું અતિદાસ.” ૨૬
- માદુરા પિતાનિ કિહિ માર્કંડેય: સાંભલિ, કૌરવરાય !
 કોઈ કાલિ દેવ દાનવથું મુદ્ધ અપરિમિત યાય.” ૨૭
- દાદાકાર તય ચે રણો રે શુવન ત્રણ્ય મોઝારય.
 પ્રથમ મુદ્ધ તારકિ કરું; તે રણમાં પામ્યો દારય.” ૨૮
- ત્રણ્ય પુત્ર તેહનિ હવા રે: એક નામ કમલાક્ષ,
 બીજો પુત્ર રહતે વિષ્ણુમાલી, ત્રીજો તે તારકાક્ષ.” ૨૯
- ત્રોહિ મલીને માહાતપ માંડયો: ધક્કા થયા દુષ્ટમાન;
 કહ્યું: પુત્ર! મારો મન્ય લાવિ તે આપું વરદાન.” ૩૦
- તારકમુત વંસતા વહિ તે ધક્કાનિ શિર નામી:
 પ્રાણી માત્રથી અહો ન મરીછ, એ વર આપો, સ્વામી! ૩૧
- (પછિ) ધક્કા કહિ: મૃત્યુરૂપ સૃષ્ટિમાં અમર નહીં કો પ્રાણી.
 તે માટિ બીજો વર-માગો, એ કારણ મન્ય જાણી.” ૩૨
- રજકરી વિચાર વિરજિય પ્રતિ પછિ એહવું બોલ્યા ત્યાંહિ:
 ત્રણ્ય શુવનમાં રૂપરજા ચકા અહો વિચરું ત્રિભોવન માંહિ; ૩૩

*સાંભલ. ૨૩. તેહનો વીદ નામ કાઢાવે.

૨૪. આરાધન કરી નીરંજી પ્રતે, ૨૫. અર્થે પરવર: પણ બીજુ
 ૧હી મન મહિ.

પછિ ઉન્મત્ત હવા તે દાનવ માહાબલીઆ ચે હોય.

ત્રણ લોકમાં દેવ રમેશ્વર દુષિ કરયા અવ કોય ૪૫

તેણિ સમિ ૩૦જી અમર કહિ શ્રી બ્રહ્માનિ ચિર નામી :

‘ત્રેલોક્યમાં તારકસુત આગલિ કયમ રહીછ અહો, સ્વામી ?’ ૪૬

બ્રહ્માજી વક્તા ઇમ બોલ્યા : ‘અમર’ તહો અવિધારો :

ચે પાપી તમનિ દુષ્ણાયક ૩૧તે તા દ્રેષી અહારો. ૪૭

જાઓ શણ્ય માહાદેવ તણિ; ત્યાહા ૩૨કિલિન્યો નિજ વૃતાન્ત.

ઈશ વિના ૩૩કોણિ પાપીનો આણી ન સકિ અન્ત.’ ૪૮

બ્રહ્માનિ પછિ મુક્ત કરી સુર ત્યાંહાં આબ્યા તનખેવ.”

મન એકાગ્રપણિ રતબ્યા ત્યારિ પ્રસન્ન થયા માહાદેવ. ૪૯

બ્રહ્મા કહિ : ‘તારકસુત આગલિ અમર દુષી અવ યાય.

૩૪તહા વિના તેહનો નાશ કરી કો ન સકિ, સંભુરાય !’ ૫૦

પછિ ઇશ કિહિ : ‘હું [તેહને] મારીશ હેલાં માત્ર મોઝારય.’

ત્યારિ ૩૫દિવ્યરૂપ અમરિ રથ નીમો; બિહા શ્રીત્રિપુરારય. ૫૧

રુદ્ર કહિ : સારથિ કરો કો મુઝપિ અધિકો (હોય) [યેહ;]

૩૬તે તાં મિ એણિ રથ બિહા દૈત્ય હણુએ તેહ.’ ૫૨

પછિ ૩૭બ્રહ્માનિ સારથિ કરયા રે; વરત્યો જોજોકાર.

૩૮દાનવ હણુવા ઇશ સંચરયા આણી પ્રેમ અપાર. ૫૩

જઈ યુદ્ધનો ૩૯સમિ રચ્યો પૂરવા અમરની હામ.

પાશુપતાજ બાણ મેહેલી શિવ કરે માહા સર્જામ. ૫૪

૩૦. સરવ. ૩૧. તેહનો દયાગ્રીએ પ્રવહાર. ૩૨. જઈ કેહેલો પ્રતાંત.

૩૩. એ પાપીનો કોએ ના આણિ અન્ત. ૩૪. “તમ થકી તેહેનો નાશ

થાસે: બાકી કોણુ કરે સંભુરાય” ૩૫. દેવ અમર મલી. ૩૬. તારે

અમે. રથ બેસીને દહત હણુબ્યા તેહ.” ૩૭. “પછિ વિરંચીને ઠરા

સારથી, આણી મન છવાસ.” ૩૮. “તતપણુ પ્રમાણ રથ બઠા: ગારભપતની

પાસ.” ૩૯. આરંભ કરે.

ત્રણે પુર તેણિ સમિ બલીનિ ભરમરૂપ મયા ત્યાંહિ.

તારકાસુત ત્રણ પાપી પછિ પડ્યા રથુ માંહિ.

૫૫

પરમ ક્રિપા કીધી માહાદેવિ; વચન પોતાનું પાલ્યું.

જ્યજ્ઞયકાર હવે ત્રિભોવનમાં; અમર તણું દુઃખ ટાલ્યું.”

૫૬

દુર્યોધન કિહિ: “અહો યત્ય! તું સાંભલ્ય સત્ય ઉપાય.

તે માટે હવે કર્ણ તણું સારથિપણું કરચ, રાય!

૫૭

રુદ્રરૂપ એ કર્ણ બલિનિ, યૌવન તે વિરંચિ સમાન્ય.

તેણિ ત્યાંહાં યૌવન ત્યમ ત્ય કરવું કાર્ય નિહાન્ય.

૫૮

યરતે માટે વલી સાંભલ્ય: તૂઝનિ હું કહું એક અતિહાસ.”

દુર્યોધન રાજા ધમ બોલિ; કિહિ સેવક વિષ્ણુદાસ.

૫૯
૨૬૪

- અનેક આયુધ અદ્ય ધરીનિ આત્મા રણમા રાગજી.
 વિવિધ પ્રકારિ દૈત્ય સર્જાતિ ક્રોધો માહા સર્જામજી. ૬
 બાણ તણી ત્યાહા વૃષ્ટિ કરી, ત્યારિ અસુરનિ હવૂં ચાનજી.
 પુરમાથી બહુ માર કર્યો, બપુ. આબ્યા શ્રીભગવાનજી. ૭
 ત્યાગિ દિવ્યઅસ્ત્ર મૂકી દૈત્યપુત્રે બેણુ રક્ષનું માત્રજી.
 ત્યાહા રથકી મૂક્યા પછિ હેલા બાણિનિ મહા પાત્રજી. ૮
 પેરદ સમીપ રજા ત્યાહા આવી ત્રાહિ વદિ મુક્ષ વાણીજી :
 'એ દાનવ માથિ યુદ્ધ કરિ એહવો નથી કો પ્રાણીજી. ૯
 દિવ્ય અસ્ત્ર મૂકીનિ માહરૂં કર્યુ બજરૂં અર્જુજી.
 તુઝ નિન 'એહનિ કો મારિ? સાબલ્ય, કહું, પતિ-મર્જુજી।' ૧૦
 એહવૂં કહી શ્રીરદ તણી ત્યાહા પૂજા બહુવિધ કીધીજી,
 નિગમ ચ્યારના મંત્ર બાણીનિ તવ આશી 'મુક્ષ દીધીજી ૧૧
 હાણમા 'રુદ્ર હવા ગિરિજાપતિ; તવ આપ્ત વરદાનજી:
 'રુદ્ર ૧૦ દિવ્ય અસ્ત્રવિદ્યાનું તુઝનિ યત્ને ચાનજી.' ૧૨
 અનેક વર ખીજા વલી આપી તવ શિર મેહસ્યો હાથજી
 'ભવિ, રુદ્ર ૧૧ પધારો રથાનકમ્; એહવૂં બોલ્યા(ગાજરીઝા)નાથજી. ૧૩
 કરી પ્રણામ વલ્યા રુપિનાયક, આનંદ અર્જુન માયજી:
 'કો એક રૂડો શિષ્ય ભલિ તો કરે પરમ ક્રિપાયજી.' ૧૪
 એહવી મનમા ઈછા ધગતા માડ્યો તપ માહા ઉમજી.
 તેણિ તપિ ૧૧ ત્રિભોવનમધ્યે સુરનર દૌઆ વિમજી. ૧૫
 એમ કરતા બહુ કાલ ગયો રે માહા તપથી વન માહિજી
 ચિરજીવ યજ્ઞ રક્ષનાયક પછિ રજા તે ત્યાહિજી. ૧૬
 તે રક્ષિ કેરિ શરણ ગયો એ કલ્પ રદિમા બાણીજી,
 'અરે રવામી' હુ શિષ્યરૂપ છું, એહવી બોલ્યો વાણીજી. ૧૭

૩. માડ્યો તાહાં ૪. યજ્ઞ બાણીજી.

૫. દ્રોણ (૧) ૬. મુનિએ આર ૭. એક નર અને ૮. રૂડો.

૯. પ્રસન્ન થયા ૧૦. અસ્ત્ર દીવાસાતણું. ૧૧. સમે.

દેવપુત્ર સરખો ત્યાંહાં જાણી હક્ષો હૈયામાંહિજી.

૧૨. દિવ્ય અસ્ત્ર તણી યે વિદ્યા સર્વ સમર્પી ત્યાંહિજી. ૧૮

એહવા ગુરુ હરિરૂપ થકી યે વિદ્યા પામ્યો સર્વજી,

એ કલ્પ આગલિ સાદ્ગો રહી ૧૩. કો સુભટ મન્ય કરિગર્વજી? ૧૯

સૂતપુત્ર તાં ૧૪. અપયશ એહવો રમે, રાયજી! જાણોજી.

દેવપુત્ર એ કલ્પ ૧૫. ધટિ. તજો રદિ જ્ઞાન યન આણોજી? ૨૦

કુણ્ડલ કવચ સહિત [એ] જનમ્યો દીર્ઘ બાહુ વિશાલજી.

રિપુદલ શ્રાત હણેવા ઊભો રહ્યો દીશીધ ૧૬. કાલજી. ૨૧

લોહકપાટ ૧૭. સરખું વક્ષસ્થન; સુંદિ સમા કર શોભિજી.

તે કલ્પ આગલિ જુઓ, રાયજી! કોણ સુભટ વલિ થોભિજી? ૨૨

૧૮. સૂર્યસમાન્ય કાંત્ય જલહસિ; સૂતપુત્ર ક્યમ હોયજી?

સિંહપુત્ર ક્યમ મૃગલી પ્રસવિ; રદિ વિચારી જોયજી. ૨૩

તે માટિ તજો થાઓ સારથિ. ૧૯. વેગ વાર મ લાયજી.

તમ પાપિ કુન્તાસુતનિ જીતિ નહીં કો રાયજી.” ૨૪

એહવું સુણિ દુર્યોધન પ્રતિ હથી આલીધન દીધુંજી:

૨૦. “જા; મિ સૂતપણું આચરવું,” સત્ય વચન કરચ દીધુંજી. ૨૫

“હું” હિત અથવા કોઈનિ અહિત કરી રહી રણ માંહિજી,

પણ રક્ષે કલ્પ મુજ ઊપરિ, રાજા ક્રોધ ધરિ મન માંહિજી! ૨૬

૧૨. “જેટું કર જોડને કરણ જોસો રહો છ તાંહેજી.” ૧૩. ને કરે.
૧૪. આપજી. ૧૫. કાઢાવે. ૧૬. જાણે કાલજી. ૧૭. વજી. ૧૮. આ પહેલાં
૧ કડી વધુ:—

“કરણ સરખો પ્રાકમી વહી બાંજાવહી મુર કાઢાવેજી.

તેજવંત અતિ ધણું રહો: એ સમોવડ કો નવ આવેજી.”

૧૯. જસ તમેને યાજેજી. ૨૦. “કરણ હરચ પાંગો તે મનમાં: કારજ
કાવે સીપુજી.” ૨૧. “સદ દહે સમોવડ આઢારે: કોરવ પાંડવ રણ
માંહેજી. રમે કરણ મુજ ઘર રાજા.....”

ત્યારિ કથું કહિ “૨૨શિવ-રથ્ય યમ બ્રહ્મા, પાર્થ કહિ પગબ્રહ્મ,
 સુરપતિનિ યમ સમીપ માતયિ, તહો અઘારી ત્યમ્યજી.” ૨૭
 ત્યારિ હશે શસ્ય વદિ મુક્ત વાણી “નિર્ભિ યા દવિ, કથુંજી!
 રણુમા અમ્મ સમગ્ર સામ્યવું યાહા લગિ પામું મથુંજી.” ૨૮
 ત્યારિ દુર્યોધન કિહિ: “યોગ્ય સારથિ, કથું” તઘારી આજી.
 એ વિગઝિય-માતલિપિ અધિકો, હવિં સરચૂ મુઝ કાજી.” ૨૯
 ત્યારિ કથું કહિ: “૧ અહો સારથિ! કલ્પ્ય હવિ રથ માદ્રોજી,
 જી સર્જામ કરીજિ રણુમા, ચેણિ રહિ યસ તાદ્રોજી.” ૩૦
 ત્યારિ ભોહમિ રથ કલ્પ્યો એક નૈતતમ ગન્ધર્વનગરાકારજી
 જૈત્રરથ છિ નામજી તેહનું, કો નહિ લહિ તેહનો પારજી ૩૧
 અનેક પિરિના આયુધ ૨૩વગિ મૂક્યા તેહ મધ્યજી.
 સ્વામી આગલિ મૂક્યા આણી ચે કો ન લહિ વિખ્યજી ૩૨
 તે દેખીને સૂયં તણો સુત પામ્યો હર્ષ અપારજી.
 બ્રહ્મા મન્ત્રિ અભિષેક કરાવ્યો તતક્ષણુ તેણી વારજી ૩૩
 ત્યારિ પ્રદક્ષણા કીધિ રથ પાવનિ સમરી આદિત્ય દેવજી,
 શસ્ય તણી ત્યાહા આઘા માગી બિઠો રથ તતક્ષેવજી ૩૪
 ત્યારપણી આશ્વ યથો રે મદ્ર દેશનો રાયજી
 ‘હવિ હજુ કુન્તાના કૃઅર;’ આનન્દ અર્જુન ન માયજી ૩૫
 ધન મધ્યે યમ અર્ક શીભીએ, રથ ૨૪શોલિ ત્યમ કથુંજી.
 તે દેખીનિ ૨૫કામર સુભટ તેહવા પામતા મથુંજી. ૩૬
 પણ દુર્યોધન કહિ: “ભીષ્મ દ્રોણુથી ના સરચૂ કાર્ય માદ્રુંજી
 ૨૬આજી હણી અણુનનિ હવડા ૨૭યસ વિસ્તાઈ તાદ્રુંજી. ૩૭
 યમ વજ્ર ધરી સુર[રા]જી બહિ, ત્યમ તાદ્રી મુઝનિ આસજી.
 યમ ત્યમ કરી, ૨૮રાધે! અણુનનિ હેલા કરયે નાશજી. ૩૮

૨૨. સીવને બ્રાહ્મા જન્મ. પારથને ૨૩. મેહેનાં. વેગે રથની ૨૪.
 પર બેઠો. તમ ૨૫. હરયા સહ સુભટ, લલ રાધે અસરણ-સગણુ-
 ૨૬. હેરા ૨૭. તમારો જસ વાધે આજી ૨૮. હજુને

અથવા ધર્મ તણા મુતનિ તું કર્યે નાશ આહા વારજી.

અથવા ભીમ-નિકુલ-સિહિદેવનિ બહુ વિધિ કર્યે મારજી. ૩૯

માર્ગિ જતાં (તુહિ) શકન હયો રે અતિ રૂડાં અવશ્યમેવજી.

૨૯દ્રિષ્ટ માત્રથી સર્વ સૈન્યનિ ભરમ કરો તત્કેવજી." ૪૦

ત્યારિ વાગિત્રના નીધેય ગઝગઝિ; જય બન્દીજન બોલિજી:

'આજ ત્રિસોક્ય ૩૦વિધિ બલીયો, જો, કર્ણુ સમો નવ તોલિજી. ૪૧

ત્યારિ થોદ ૩૧સદુ ત્યાંહાં સામ્રાટ દોઆ; મનમાં મોટી આશજી.

૩૨રાય કહિ પછિ આગા માગી. કિહિ શેવક વિષ્ણુદાસજી. ૪૨

૩૦૬

કર્ણુ ૮ મું—રાગ રામઝી

સાંભલ્યો સાંભલ્ય, રાયજી!

કર્ણુ તણો ૧હવિ કહું ઉપાયજી. ૧

દ્વિતીય દિવસનું^૨ મુદ્દ વિશેષજી.

૩તે વિસ્તારી કહું નીશેષજી. ૨

હાલ-૧નીશેષ વિસ્તારી કહું; તું રાય! સાંભલ્ય ધિરિ.

૪પમ મુદ્દ કીધું પારથ સાથિ, કહું માંડી પિરિ. ૩

૨૬. ૬૪ દેવતાં. ૩૦.—માં લેવાં. ૩૧. સરવે વતપર યઆ. ૩૨.

માદાબલીઆ ચદા સમુમાહિ: સેનનો કરવા નાસજી.

વલણુ

કરવા સેનાનો નાસરે કરણુ મુલક રણુમાં ચડો.

તે દેવી પાંડવ દલ ધસીલ: સનમુખ અરજુન નડગડો."

કર્ણુ ૮ મું:—૧. કહું મહીમાયેજી. ૨. કહું વીરવારજી. ૩. દાવે લુધ યારો અપરપારજી.

૪. "અપાર લુધ. વીરવારો કહું. રાજે ચલ્લે અડલે દેદેર"

ત્યાંહાં કથુ કહિ: 'એ સારથિ! રથ હાંક્ય માદ્રો સોય,
હવિ શીઘ્ર થેષ, જૈષ ત્યાંહાં, યાંહાં પાણ્ડુસુત હોય;

૪

પ્રથમ યાંહાં પારથ રહ્યો રે અથવા યુધિષ્ઠર રાય,
વૃકોદર થં નિકુલ સિદ્ધિદેવ રથે નાદ્રશી જાય.

૫

માદ્રાં કર્કુપત્ર વિશાલ સાયક કપમ સિદ્ધિશિ આજ?
અવરથથં આંહાં યુદ્ધ કરચાનું નહીં માદ્રરિ કાજ.

૬

આજ પાણ્ડુના સુત રથ્ય હણી પછિ કરૂં બીજૂં કામ.
'દુર્યોધનનિ જય પમાડુ,' એહવી મનમાં હામ."

૭

ત્યારિ શત્રુ મનમાં ક્રોધ આણિ જોલીઓ મુક્ત માંહિ:
"પાણ્ડવની અવગણના કરિ, તુર્ક ન થટિ આંહિ.

૮

એ સત્યવાદી ધર્મ [તત્પર] માદ્રારથી કિલિવાય;
કિંમ્બાસ્ત્રમાં સર્વે કુશલ તે રણ કપમ દેહણાય?

૯

યાંહાં લગી નથી સાંભળ્યો, ગાન્ધીવનો નિર્ધોય,
ત્યાંહાં લગી મિથ્યા થં હવિ? 'મન્ય રોપ માણે ફોક.

૧૦

યાંહાં લગી બીમિ નવિ હણ્યાં ગજદન્ત વ્યોદ્ધા જાય,
ત્યાંહાં લગી મિથ્યા થં હવિ? તિ યુદ્ધ કહિ પિરિ થાય?

૧૧

યાંહાં લગી ધર્મ તણિ શરે જાણ્યો નહીં આકાશ,
ત્યાંહાં 'લગિ મિથ્યા થં હવિ? પણ નેટય પામીશ નાશ

૧૨

યાંહાં લગી માદ્રી-સુત તણું લાધવ ન દીકું સર્વ,
ત્યાંહાં લગી 'જય સહ તાહકં; તૂં ફોક આણિ ગર્વ."

૧૩

એહવાં શત્રુનાં વાયક 'મન્ય ધરીનિ પ્રજ્વલ્યો મન માહિ;
૧૦મ જાધિર હોષ ત્યમ થૈ રહ્યો; પછિ ન જોલ્યો વલી ત્યાંહે

૧૪

૫. બાણે, જે કેમ રેહેસે આજ. ૬. જીતાએ. ૭. મુખ કેહે તે સરવે કીધ. ૮. મીથ્યા તુ ઘેર: મનમાં આણિ ગરવ. ૯. સાંભળી ૧૦. તવ મુન્ય થમને બેઠાં કરણ.

ત્યારિ માહારથી દેધી કર્ણુનિ કૌરવ કરિ માહા સોર.

આનન્દ પામ્યા મોહ સર્વે; સખદ કીધો ધોર.

૧૫

ત્યાંહાં બેરી કુ-કુબિ-નાદ ની નિર્ધોષ વર્ત્યા જાણ્ય.

એમ પુત્ર તાહરા રણ રણા; મૃતરાષ્ટ્ર! સાંભલ્ય વાણ્ય.

૧૬

યારિ કર્ણુ આલ્યો રણુ વિધિ, ત્યારિ યથો માહા ઉત્પાત.

૧૧આરિષ્ટ ત્યાંહાં શાં શાં હવાં, તૂં, રાય! સાંભલ્ય વાત.

૧૭

ચલી પૃથવી શેપ-શિરથી, રચચક્ર કેરિ ધાય.

[માહારણુ] જયાનક [યષ રણું]. સર્વે વાય ૧૨સામા વાય.

૧૮

૧૩સૂર્ય-વર્ણિત નભ હવો, માહા તિમિર પ્રગટયાં એવ.

અતિ રુધિરમિ ત્યાંહાં વૃષ્ટિ હોઈ આકાશથી અવશમેવ.

૧૯

નક્ષત્રમણ્ડલ પડિ ત્રટી; મૃગ પશુ ૧૪કાળા જાય.

૧૫બહુ અગ્નિ જાડિ ગગનમાં; તેણિ ખજા બલતી જાય.

૨૦

સહ વાહન કેરી ચક્ષુમાંથી ઝરિ અશ્રુ-પાત.

૧૬એહવા બહુ ઉત્પાત વરતિ; રાય! સાંભલિ વાત.

૨૧

વલી કર્ણુનો રચ ચાલતાં રચ પડ્યા બોમિ મુઝાર.

ખર વાયસ કેરા સ્વર સુણિ નિ વિચારિ વલી ત્યારિ.

૨૨

એહવાં અપશુકન મન્ય ૧૭નવિ ધરયાં; દેવિ પરેરયો ત્યાંહિ:

‘આજ પાણ્ડુના સુત નાશ થાશિ ૧૮સરિ સહી રણુમાંહિ.’

૨૩

ત્યારિ સુતપુત્ર સમીપ સહકો વદિ જયજય વાણ્ય:

‘આજ પાણ્ડુસુતનિ કર્ણુ ૧૯સહી જીતશિ રણુમાં, જાણ્ય.’

૨૪

ત્યારિ કર્ણુ કહિ: “હું હણું અર્જુન આજ સહી નિદાન.”

ત્યારિ શબ્દ કિહિ: “૨૦તિ નવિ મરિ. તૂં કાં દરિ અભિમાન?”

૨૫

૧૧. તાંહાં હાહાકાર સળલો યથો ૧૨. સામગ્રા. ૧૩. બ્રમહિ. તે
કેયલીત થલ: માહા તીત્ર તાપ પ્રમટો થેવ. ૧૪. વસ્ત્રી બહુ જાત ૧૫. આ
લીલી નથી. ૧૬. આ પહેલાં :- “સખદ કો મુલે નડી: થાએ જીવજાપાત.”

૧૭. માં. ૧૮. એહેવુ વીચારે. ૧૯. દણુરો, સહી. ૨૦. એ નાં

- રાપનાર તેહનિ કૃષ્ણ બલીઓ બકતજન-વિશ્રામ.
 ચેહની ગમાં ગોબ્ધ-દંજ રહ્યા તેહનું સકિ લેષ કો નામ ? ૨૬
 જો ઈંદ્ર યમ નિ વરુણ રૂઝા કરિ એહની સાર,
 તોહિ પણ્ય હું પાર્થનિ માફ સહી નિરધાર. ૨૭
 રૂઝાસ સર્વ માફ નિર્મળી કાં કરિ મિથ્યા વાત ?
 આજ રણ વિધિ પાણ્ડુના સુતનિ રઝનેટિ કરવા પાત. ૨૮
 રથ હાંક્ય વિહિલો શીઘ્ર યૈઃ” એમ વદિ વાણી-ગર્વ;
 “આજ રણ વિધિ ઊતાવલો જઈ હણું પાણ્ડવ સર્વ. ૨૯
 યમ પાપ ગર્જાજલ હરિ, માહા રૂઝિમિર ટાલિ અક’,
 યમ નામ નારાયણ તણિ બહુ નાથ પામિ તર્ક’, ૩૦
 યમ સિદ્ધ ઔપધ વ્યાધિનિ, જલ અગ્નિને તતપેવ,
 ત્યમ પાણ્ડુના તન [રણ]વિધિ હું સહી હણું અવશમેવ.” ૩૧
 તવ વાધુવેગિ રથ મક્ષાવ્યો રાધ્ય સૂતિ ત્યાંહિ;
 દૂર થકી દ્રિષ્ટિ પડી સેના પાણ્ડવી રણ માંહિ. ૩૨
 ત્યારિ હરીપ અતિ પામ્યો સહી રાધ્ય તણે સુત ચેહ:
 ‘હવિ પાર્થ મુઝનિ ક્યમ મક્ષશિ?’ વિચારી મન્ય તેહ. ૩૩

ગિથલો

વિચારી મન્ય રૂપતેહ રિ; જય પામવાની આસ.
 પછિ ત્યાર પૂરિ થાં હવું, કરનેડી કિલિ વિષ્ણુદાસ.

૩૪
૩૪૦

કહવું ૩ જૂ—રાગ ધન્યાશ્રી

સગ્ગિ કિલિ: સુણ્ય, પ્રથવીપતિ! આવ્યો કણ ત્યાંહાં શુભમતિ;
 દીઠી પાણ્ડવ સેના ત્યાંહિ, તવ આનન્દ રહવો મન માંહિ. ૧

૨૧. આવે, વલી પ્રાં. ૨૨. “જલ માહાફ. ૨૩. નથી બણતો: સલ
 કા...” ૨૩. હણુ હુ સાક્ષાત. ૨૪. તીવ્ર મોહોટા. ૨૫. કરણ એહવું.

કહવું કમું:—૧. સોહોર. ૨. પાંચો મનમાં જોર.

ચે ચે મલિં જન માર્ગિં જતાં, તે પ્રતિ બોલિ આવતાં:
 “કા દેપાડે(મુક્તિ)અણુન વીર, ધનુર્વિદ્યા ચે જાણિ ધીર. ૨
 પાર્થ તણું રથાનક [ચે] હોય, તે મુઝનિ દેપાડે કોય.
 ચે ગુફાકેશનું કિહિ અભિધ્યાન, તેહનિ આપું ઉચિત દાન.” ૩
 દ્વા કહિ: “ધનન્નિ [બ્રહ્મ] અહીં,” તે માર્ગિ તે આપું સહી.
 વલી શકટ એકે સુવર્ણિ ભરી આપું મન્ય અનુકમ્પા કરી. ૪
 વલી શતધેનુ દાસી શત ચેહ, શત હયવરથ આપું તેહ.
 સુન્દર કનક તથા રથ બહુ, તેહનિ આણી આપું સહ. ૫
 હયવર માહા તેજી તોપાર આપું, કા તેહનો ન લહે પાર.
 માહા મદનિ ઝરતા માતઙ્ગ, સુવર્ણા ૪કવ્ય પિહિરયાં (ચેહનિ) અર્જુન; ૬
 તે સધલા આપું તેહનિ, અણુનની સિદ્ધિ કિહિ ચે મુનિ.
 શત નારી-રૂપિ સુન્દરી કણિકે ૫૨તનમિ હારજ ધરિ, ૭
 રૂપે દીપ્તિ સિદ્ધિ પામિ કાજ, તેહ અણાવી આપું રાજ.
 વલી અમ ૭પાંચસિદ્ધિ ઉગ્ગલવક્ષ વરયાં, [આણી આપું;” કિહિ કર્ણ.] ૮
 “આમ આદ માહા ગ્રાહા ચેહ, ૮મહા સમર્થિ ભરીઆં તેહ,
 ૯તે આણી આપું તેહનિ, ચે અણુન દેપાડુ મુક્તિ. ૯
 વલી નિબક સુવર્ણ અનન્ત આણીનિ આપું ગુણવન્ત.
 ચે દ્વા પાર્થ દેપાડિ આજ, તેહનાં સાઈ સધલાં કાજ.” ૧૦
 એહવાં વચન રણ્ય કિહિતો જાય; સદ્ય તણિ મન કોધ ન માય.
 એહવી કર્ણ તણી વાણી સાંભલી, દુર્યોધન-મન્ય ૧૦ઉપની રલી: ૧૧
 “અપી સરશિ ૧૧માદ્રાં કાજ. ૧૨એ પાણકનિ મારશિ આજ.”
 એહવું સુણી કર્ણે તતથેવ શંખ-નાદ પૂરયો અવશમેવ. ૧૨

૩. જે દાહાવે ધનુર્વિદ્યાનુ ધીર. ૪. મુલ વીરાજે અંગ. ૫. રતન આબુપણુ ભરી. ૬. અરણુન દેપાડે સીધાં કાજ. ૭. પાએ સોવરણુ. ૮. હેત કરીને આપુ નેહ. ૯. જે માર્ગે. ૧૦. પાહોતી. ૧૧. સધલાં. ૧૨. એમ કેહે દરજોધન રાજ.

વધી સિંહનાદ કીધો તતકાલ; સુરનરથં ૧૩ કાખ્યા દિગપાત.
 ત્યારિ રણ વાજિત્ર વઝરયાં સર્વ. વીર રણા મન્ય આણિ ગર્વ. ૧૩
 ૧૪ એહવા વાક્ય કર્ણના ૧૫ સુણી, રથ રાધી ૧૬ જોલ્યો આશ્ણી:
 “શા માટિ અભિમાનિ ૧૭ સહી મિથ્યા ધન પાંકિ રણ રહી? ૧૪
 પાત્ર વિના કો આપિ દાન? જોનિ મન્ય વિચારી જાન.
 ૧૮ ક્યાંદો વડવું તિ અલિઆ, રાય? અર્જુન, કહં, તિ નહીં જતાય. ૧૫
 ૧૯ કણિઠ શિશા કો બાંધી અન્ધ સમુદ્ર તરવા ઇછિ મન્દ ૧૬
 ૨૦ તાદ્દરિ થં દીરવનિ ધિર? પાણ્ડવ સાચિ ચાહ્નું વિર?”
 ત્યારિ કર્ણ કહી: “બલ માદ્દરિ સહી; કરં પ્રાણ પાણ્ડવથં રહી. ૧૭
 જો વડ ધરી આવિ સુરધીસ, અથવા સાહિ કરી ૨૧ એહનિ ઇથ,
 તોહિ રણમા નવિ ઓસરં; હવડાં ૨૨ સર્વ કથધણ્ણ કરં. ૧૮
 પાસું અણ ન જૂંકિ થેહ, માનુભાવનો પન્થા તેહ
 મિત્ર થકો વધી ચે રઠરિપુ થાય, તે કુમ્ભીપાક માહા નકં પચાય ૧૯
 જોનિ, પક્ષ તિ માદ્દરો અણો, પાણ્ડવનિ પરશંસે રણો.
 બલ માઈ કાં ઓછું કરિ? કિહિ છિ: ‘પાણ્ડવ તિ ૨૦ ક્યમ મરિ?’ ૨૦
 ત્યારિ શસ્ત્ર કહિ: “વાયક મુણ્ય સત્ય. પાણ્ડવની ૨૧ નવ જાણિ ગત્ય.
 દોંક્યો અગ્નિ યમ ભરિમ કહી, ત્યમ કુન્તા મુન પાચે સહી. ૨૧
 દેવરૂપ તણા પાંચે રણા, તે માનુષ તિ કહી પેરિ લણા?
 તેહ પાર્થ તણો મહિમાય અવની માહિ કલ્યો નવિ જાય.” ૨૨

૧૩.—શીપ ડોલ્યા. ૧૪. એહવા અનૂત(૧)વાક્ય ૧૫ સાંભલી.
 ૧૬. સહ જોલો વધી. ૧૭. ધરે, એહેવી વાંણી સવ આચરે. ૧૮. કાં
 અધવપુત્ર ને કાં વધી રાએ ૧૯. જનમ તણો જે કાહાવે અંધ, તે ૨૦. ઇ
 દીરવ હપર રાએ મેહેર, ઘને. ૨૧. જુગદીસ ૨૨ સરવને સુરણ કરં.
 ૨૩. રૂઠાએ, તેહને સીર તો દોસજ યાએ. ૨૪. નહીં. ૨૫.—તણી ઘને
 સી ગત.

હવિ રાત્ર્ય ખહુ ઉપમાનિ શરિ કલ્પ પ્રતિ વાણી જિયરી:

“પાણ્ડવનિ શિર શ્રીઅવિનાશ;” બેહુ કર બેડી કિલિ વિબુદાસ. ૨૪
૩૬૪

કંડૂં ૧૦ મું—રાગ કેદારો

- શ્રીરાત્ર્ય કિલિ: “સાંભલ્ય [તું] વાત: સૂત કહીછ તાહરો તાત. ૧
વિક્ષાત—યરા પાણ્ડવ માહાપ્રાક્રમી રે. ૧
તે માહાબલીઆ કુન્તાજાત, પાણ્ડુરાય [તે] ચેહનો તાત,
કહું વાત, તે આગલિ તું શું લલિ રે? ૨
હાલ—તે આગલિ તું શું રપોશાષ? ક્યાહાં અભુન બલધારી? ૩
તેહના યરા પ્રાક્રમ તણી તૂલિ કહું કયા વિસ્તારી. ૩
યમ રણુમાલિ સિંહ રહો માહા પ્રાદ-શિરોમણિ શાન્ત,
તે શું રવાહાં કરિ શ્રગભો પોતે રપામવા અન્ત. ૪
મદોનમત ૪સહી વનમાં ચેણિ મારગ કીધો રુન્ધ,
પણુ રાશ તણો સુત સાહુઓ આવી કરવા ઈંછિ મુદ્ધ. ૫
યમ કૃષ્ણ સપં મણિધર માહા મોટા બલ્લમાં પિઠો જાણી,
કાષ વડિ દો બાલક તેહનિ ત્યાંહાયો કાલિ તાણી. ૬
ચેહનું શું જલ જાણિ મૂરખ જલ મત્યો મણ્ડુક? ૭
તે યમ તે શું કરિ જૂબારવ મૂકી મુક્તથી હંક. ૭
ધણિ મૃગલી સશક પરેરચો, સિંહની શું ગત્ય જાણિ? ૮
આજ મૃગેન્દ્રપણું પામ્યો પઅન્તિ એહનું મન્ય આણિ. ૮
તમ તું કલ્પ! કૌરવે પરવરચો પાર્યપણું મન્ય ભાવિ. ૯
ખીજા સહ પ્રમાણુ કરિ પણુ મુઝ મન્ય વાત ન આવિ. ૯

કંડૂં ૧૦ મું—૧. વીપ્લવેજ પાંડવ માહાજીતિ આગત્ત વમે! કા.
હાલો હીલમતી” ૨. માહોચી સકે. ૩. મરવા. ૪. હસ્તી વત વસે,
જેણે કીધો રોધ ૫. પણ અંત આલ્યો નાં જાણે.

- યમ આકાશિ મેધ ગઙગદિ વાયુ-સારથિ પાસિ,
ત્યમ અભ્યુનનિ કૃષ્ણ સારથિ ઔઘ્રિ યદી તું નાદસિ. ૧૦
- વક્ત્રી વિભાવસુ ઔઘ્રિયો વનિ જાણિ વાયુ-સારથિ યાય,
ત્યમ અભ્યુનનિ કૃષ્ણ સારથિ; પાસિ તિ ન જવાય. ૧૧
- યાંહાં લગી સાદ્યો નથી સાંભલ્યો ગાઝજવનો નિર્ધોષ,
ત્યાંહાં લગી ગર્વ કરી તું રણમાં; વલતું સર્વે ફેલે. ૧૨
- યાંહાં લગી તેહના સ્પન્દનનો રે નથી સાંભલ્યો શબ્દ,
ત્યાંહાં લગી મિથ્યા વાદ કરિ છિ. કાં થયો અમુદ્ધ ? ૧૩
- યમ મૂપક વૃષભુક પ્રતિરે, શુભાશ્વ સિંહનિ જાણિ,
વક્ત્રી યમ શશક કુન્જરનિ દેખી ગર્વિ બોલિ વાણિ, ૧૪
- ૧૨યમ પલોત ભડિ રવિ આગલિ, યથા પાપ નિ પૂન્ય,
ત્યમ અભ્યુન આગલિ તું, રાધે ! રહિ કરી, કહું, મુન્ય." ૧૫
- કૃષ્ણ કિહિ: "તું ૧૩ ગુણઅવગુણમાં શું જાણિ, મતિ-હીન ?
માહર ૧૪ બલ નીંદી, અભ્યુન તું શું વિપાણિ દીન ? ૧૬
- હું અભ્યુનનું સહ બલ જાણું, મેહનિ વાસુદેવની આસ;
તે ન હોત તો હેલાં માત્રમાં પાંચે પામત નાશ. ૧૭
- (પથ)માહરા બલની શું ગત્ય જાણિ, અઘ્ર તણા વક્ત્રી મર્મ ?
આજ સર્ગમાં વિપિ રહી રણમાં બાંધૂં તાડરો ભર્મ. ૧૮
- ભુવન વણ્યમાં માહરાં સાયક પૂમી સકિ નવિ કોય.
એકે બાણે વન્ધ્યાચલને ચૂર્ણ કરું; તું જોય. ૧૯
- અથ[વા] કેહિ તો મેરુ સમૂતો કાદી નાખૂં આજ,
તો અભ્યુનનો શો આશરો ? તાડરું શું છિ કાજ ? ૨૦

૧. તેહનો સારથી વાયુ કેહેવાયો. ૭. તે પાસે નવ જવાયો.

૮. રણમાં. ૯. યાસે. ૧૦. નાદનો. ૧૧. લવે છે. ૧૨. જમ પર ચરે
સાલના પેત્રમાં, તે. ૧૩. તું નાં જાણુ ગુણ. ૧૪. -રાજલપ્રાક્રમને નદે.

એહવાં અત્ર; કૃષ્ણ-અર્જુન ૧૫સાચિ બાણુ સિહિ નહીં કો માહારાં,
 (પણ)આજ રહો રણ માંહિ પ્રત્યક્ષ વચન સુણીનિ તાહારાં. ૨૧
 (પણ) આંલસ્ય તાહારા દેશ તણી રે ૧૬ક્ષાત્ર્ય; કહું હું ઘુઝનિ.
 ૧૭આજ સમરાઝુંણિ રહી ધર્મવાક્ય વચી સમ્ભલાવિ ણિ મુઝનિ. ૨૨
 ૧૮અનાયૈ દેશ, મદ્રાધિપતિ! તાહારો; બહાદેશી લોક.
 ધર્મ તણો કો માર્ગ ન જાણિ, તો યં બોલિ કોઈ? ૨૩
 માંસ મદ્ય સહ આહાર કરિ, યાંહાં લગ્નગનો નહીં લેશ,
 નિજ પર ૧૯નરમાં ભેદ [ન] આણિ, ૨૦એકકો અનાયૈ દેશ. ૨૪
 પિતા પુત્રી, ભગ્યની [નિ] આત્મ કરિ એકઠાં પાન.
 મદવશથી વધી અશુભ ૨૧આચરિ; પણ આણિ મન્ય જ્ઞાન. ૨૫
 નિજ પુરુષ જોતાં અન્ય પુરુષયૈ વિવ્રસિ નારી ત્યાંહિ.
 સ્વામી તણી ત્યાંહાં ૨૨અર્ગલા [ન] આણે કો મન માંહિ. ૨૬
 દયા, દાન નિ ધર્મ તણી કો વાત ન જાણિ લોક,
 તો ધર્મ તણા ઉપદેશ ૨૩કહી મુહિ પ્રતિબોધિ ણિ કોઈ. ૨૭
 ચેહવો દેશ, તેહવો વધી રાગ; પ્રજા તેહની તેહવી.
 તે યં ધર્મ તણી ગત્ય જાણિ? વાણી બોલે એહવી! ૨૮
 મિ પ્રથમ પક્ષ કીખ્યો કૌરવનો ક્ષત્રધર્મ વિસ્તારી;
 (આજ) રણ-આંગણમાં પ્રાણ સમર્પીશ કુર્યોધન-હિતકારી. ૨૯
 પણ માહાપાપી મિત્રદ્રોહી ૨૦વૃજ શરણે નહીં હોય:
 સ્વપક્ષનું બલ-નાશ કરી પરપક્ષ ૨૫વિકારિ કોય. ૩૦

બીથેલો

પરપક્ષ વિકારિ ૨૫ કોય પાપી મુઝનિ મોટી આસ.”

ત્યાર પછી શી કયા હવી, કર જોડી કિહિ વિગ્લુદાસ. ૩૧

૩૧

૩૬૫

૧૫. પાણે, કો નવ સકે સહી માહારાં. ૧૬. કતવ. ૧૭. ધર્મ રહીત વદે ઘુ વાએક, તે દુષ લાગે મુઝને. ૧૮. અધર્મ. ૧૯. નારમાં. ૨૦. એ-
 હેવો તાહારો દેશ. ૨૧. આચરે: નવ આણે મન જ્ઞાન. ૨૨. મરનાદા. ૨૩.
 મુઝને: ૩ મુ કેહે છે કોઈ. ૨૪. કાલાવે, ઘુજ. ૨૫. વીખાંણે.

કંઠવં ૧૧ મૂ.—રાગ આંદોલ

- સ્વામી ! હ મદ્રાધિપ બિચરિ વાણી એ,
આણી અબ્યન્તર દુઃખ ધણું રે: ૧
- “સ્વામી ! એ સાંભલિ વેકર્તન^૧ વાત રે,
રૂપાત હશે રે સહી તાહરો રે: ૨
- હાલ-રૂપાત હશે રે તાહરો, તું દેવ મૂઝયું માણિ.
સકલ શુણ્ઢ માહરિ વિધિ: તું, રાય ! સાચું જાણિ. ૩
- હું બલાબલ માહારથી કેરું સર્વ જાણું આજ.
વહી દિતાહિત સધલું લહું, [લહું] કાળ-અકાળ. ૪
- પ્રથમ પેઠ રથ હમ માહારથીનું બધ હું આણી ચાન,
સકલ આયુધ માત્રનાં પણ કહું માંડી માન. ૫
- વહી મૃગ પશુ પેચર તણા બહુ શબ્દ જાણું સોય.
શસ્ત્રના મન્ત્ર-પ્રયોગ-ગતિ તે સર્વ મુઝમાં હોય. ૬
- અતિ બાર નિ લધુતાપણું, શુભ અશુભ-સૂચક સર્વ.
નર તણા મનનું સર્વ કારણુ ધરિ યે કો ગર્વ; ૭
- તે માટિ તુઝનિ કહું છું મન્ય મૂઢી લાજ:
વિજય તુઝનિ સર્વથા નહીં હોષ રણમાં આજ.” ૮
- ત્યારિ કર્ણ કહિ: “જા, કુષ્ટ પાપી ! શું લવિ રહી પાશ !
આ ગદા “માટિ સર્વથા તૂંહિ કેરું હવડું નાશ.” ૯
- ત્યારિ ફરી સાહ્મો સત્ય બિડો ધરી મનમાં રીસ:
“તાહરો મારયો નવિ મરું, મુહિ રાધિ થી જગદીશ. ૧૧
- જે મારે તો મારયે; હું રણો તાહરિ પાશ.
“પણ દ્રષ્ટાન્તપૂર્વકે, કર્ણ ! તુઝનિ કહું એક અતિદાસ. ૧૧

કંઠવં ૧૧ મૂ.:—૧. વીક્ત. ૨. નીપાત. ૩. તાહારા. ૪. એ કહુ છું તાહારે કાળ.

૫. “સરવ દેવ માહારે રથ મુદુરત: તે સરવ જાણું માન.”

૬. મુખમાં. ૭. કહીએ. ૮. માહારી તણે પ્રતાપે તુજને પમાડું નાશ.

- એક સમુદ્ર-દ્વિપકલિં સુન્દર દેશ માહા વિશ્વાત.
 ત્યાંહાં મુખ્યમોકે રાજ વસિ. વૃં, કર્ણુ! સાંભલ્ય વાત. ૧૨
- તેહનું નગર સુન્દર અતિ વિરાજિત કનકમિ અતિ આસ.
 વહી દુર્ગ પાપલિ ૧૦શાહવો, તેહનો કો ન જાણિ પાર. ૧૩
- ૧૧ગ્રાકમર મેડી માલીઆં ૧૨પુર છન્ન બહુ હોમ.
 વહી એક સુન્દર, ૧૩ચોવટાં ત્યાંહાં ૧૪૨મ્મ સુન્દર સોય. ૧૪
- ૧૫પુર પાશ જલનિધિ ગગગડિ, યેહનું અતિ લયાનક રૂપ.
 ૧૫સદ્ધ ધર્મ-મારગ આચરિ; ધર્મ ગ્રન્થ પાલિ બૂપ. ૧૫
- તેહના નગરમાં એક વસિ છિ ધનપાલ ૧૬વેશ હિદાર.
 ૧૭તેહના ધન તથી સદ્ગા નહીં, કિલિતાં ન આપિ પાર. ૧૬
- તેહનિ ૧૮સદન સુંદર કામ્યની: ૧૯વપુ ગૌર કરે વર્ણિ;
 મુખ ચન્દ્ર શરપાં જલહલિ; ૨૦કુણ્ડલ વિરાજિત કર્ણિ. ૧૭
- અર્જુન આભર્ણુ આપતાં રે, ૨૧રતનના કલિં હાર.
 વહીં ચણે નેચર રણુજરિ; કહી મેયલા-ક્રમકાર. ૧૮
- અતિ વચ્ચ નાના લાલ્યનાં પિહિરતી અર્જુ, જાણિ.
 ગજવાન્ધ-આલિ અમકતી, બોલતી મધુરી વાંણી. ૧૯
- વહી પુત્ર-પૌત્રાદિક ઘણા પિરિ, સ્વજનનો નહીં પાર.
 વહી અશ્વ મહિપી ઘેન બહુ ગજ રથ, હરથા લણ્ડાર. ૨૦
- તે નિત્યદાન ૨૨એક આપિ, વહી અન નિ જલદાન.
 યે કો પિરિ આપિ સહી તેહનિ ૨૩આદરિ સમાન. ૨૧

૬. "એક દ્વિપ તે પુરવ તણુ છે: ત્ત કરણુ સાંભલ, ઇલીલાસ." ૧૦. સુન્દર સોભો. ૧૧. પરસાવ. ૧૨. ગોપ. ૧૩. ચોગર્મા. ૧૪. રંભા. ૧૫. પુર પાછલ સમુદ્ર જરગડો. ૧૫. વાંદિયાં સરવ વરણુ ધર્મ. ૧૬. માહા તેજ અતી હિદાર. ૧૭. "જાતન વસે તેહજ તથી: તેહનો કહુ વીરવાર." ૧૮. ચંદ્રવદન. ૧૯ બહુ. ૨૦. જાણ. ૨૧. કંઠે વીરાન્ હાર. ૨૨. આપે વીરને, જથ સહીવ અનંદાન ૨૩. તેહને ઘણાં આદરમાન.

ધૃત ૨૧સાત્થ પટરસ કરિ ભોજન કુટુમ્બ્યં પરિવાર.

ઉછીટ રહિ તે બાહર્ય નાપિ ૨૫વગે સારોધાર.

૨૨

૨૧શુકતરોપ તે અન કરો, શીથ પટીઆં તેહ,

કો એક રમતો કાગ આવી ૨૭નિત્ય પાછ તેહ.

૨૩

વેશ્ય-સુત તેહનિ દેવતાં તે દયા આપિ મન.

ઉછીટ ૨૮અન હવં સહી આણી નાપાવિ અન.

૨૪

એમ શાક ૨૯ઓદન દુગ્ધ મધુ માંસ ધૃતયં સાર;

ઉછીટ ભોજન સર્વનું કરિ એકહું નિર્દાર.

૨૫

વાયસ તથા હિતકારણિ ૩૦થાઈ દયા મન માંહિ.

સહ મલિ કીતક-કારણિ; ૩૧આણિ નિ નાપિ ત્યાંહિ.

૨૬

તે કરિ ભક્ષણ કાક નિત્ય; કુઅર ભિભો ભેય;

પાલવા-અર્થિ ઝાલવાનિં શીઘ્ર તાપર હોય.

૨૭

૩૨પછિ મહી તેહની શીઘ્ર તાં ઘર વિપિ લાભ્યા બાલ.

હેમપન્નરમમ્ય ધાલી કરિ નિત્ય પ્રતિપાલ.

૨૮

તેહનિ વસ્ત્ર અકુટિ ધરાબ્યાં શોભતાં સુન્દર સાર,

વલી વિવિધ્ય પિરચનાં અકુટિ બૂપણ ઘડાબ્યાં નીધાર.

૨૯

એક દાર કણિ આરોધ્યો; નેપુર ધરાબ્યાં ચર્ય.

કાકનિ અવિલોકતાં દીશીધ સુન્દર વર્ય.

૩૦

કીંકણી સુન્દર શોભતી અકુટિ ધરાવી તત્ર;

રમઝમ સુન્દર વાજતી; તેણિ શોભીધ અતિ વિચિત્ર.

૩૧

૨૪. સાકર. ૨૫. તે સારો નીરધાર. ૨૬. "ભક્ષ કરતાં અંત જે સેસ રહે, તે બાહાર નાંખે તેહ" ૨૭. રહો તાં વલી તેહ. ૨૮. રહેને સરવણુ: તે તાંદાં નવાવે. ૨૯. પાડને દધી દૂધ: જલપાન તે અતીસાર. ૩૦. દયા મનમાં થાએ. ૩૧. મીન બાહાર નવાવતા નાએ ૩૨. "પછે સીમે બોલો તેહને: જે વધસ કરે બાલ."

- દેવસિ દિવસિ વૃદ્ધ પામ્યો; પ્રૌઢ દીસિ કામ. ૩૨
- પક્ષી મત્યા જોવા બહુ, પલ્લુ પાસિ કો નવિ જાય. ૩૩
- પુર મધ્ય ખાંધ્યું પાંજરું. બહુ લોક જોવા જાય. ૩૪
- નરનારય તેહનિ દેખતાં આનંદ અર્જય ન માય. ૩૫
- ઉછીણ જોજી કાકે તે બહુ ગર્વ આણિ મન્ય: ૩૬
- ‘જૂતમ્ય વિધિ કો મુઠં’ સમો સહી નથી પક્ષી અન્ય. ૩૭
- ૩૮ કા મેલવો પક્ષી બહુ પગાગરુ સારુસ જૂર. ૩૮
- મમ ચચ-પર્જ પ્રહારથી તેહનિ કરું ૩૯ મારી ચૂર.’ ૩૯
- ધમ અહનિંશ ૩૯ ગર્વિષ વાવક જુલું જોસિ ત્યાંહિ. ૪૦
- બહુ પ્રૌઢ પક્ષી જાત્યનિ કાંઈ નવી ગણિ મન માંહિ. ૪૧
- એમ દિવસ બહુ ત્યાંહાં વહી ગયા. કો સમિ વૈશ્યકુમાર ૪૨
- સમુદ્રનિ ઉપકણ્ડ આત્યા મહી પાંજર સાર. ૪૩
- ત્યાંહાં રમ્ય વાટી અભિનવી રમવાનિ લાયા બાલ. ૪૪
- પછિ વૃક્ષ-પાસિ કાકપાંજર બાધીકું તતકાલ. ૪૫
- એહવિ હંસ બહુ આકાશ માંહાંથી જીડની તતતેવ, ૪૬
- જહનિધિ તરો તટ રમ્ય દેખી જીનરયા અવશ્યમેવ. ૪૭
- ગરુડ-વગત્મ [છિ] ચેહની; ૪૮ ગો-પીર સરયા દેહ. ૪૮
- રણા ચચ વિશાલ સહી; ૪૯ સર્વાર્જ શોભિ તેહ. ૪૯
- એહવા હંસ ૫૦ દેખી વૈશ્યમુન કાતક વિધિ ચિત લામ. ૫૦
- જે જ્વાલું પ્રતિ જોલીઆ મનમાં ધરિ અભિરામ. ૫૧

૩૨. સમોવદઃ કો નથી પક્ષીજન. ૩૪. “કાદોને લેવામેવ બલ્લે નહી, મન ગરુડ સારસ હંસ.” ૩૫. મારીને લખ. ૩૬. મનવ ‘વાધો: એમ વાએક જોયે તાર. ૩૭. સમુદ્રલંક સન્નીધ રમી. ૪૮. સોજા સોજાજુ દેહ. ૪૯. મન સાર-ફલ કરીએ તેહ. ૫૦. દીસા કામ સુતે.

ત્રિથલુ

મનમાં ધરી અભિરામ રે, તેહમાં કાંઈ સન્ધે નહીં.

વિષ્ણુદાસ કિહિ: સર્વ સાંભલો; હવે તેહ કથા બોલીશ સહી. ૪૨

૪૩૭

કંઈ ૧૨ મું-રાગ દેશાપ

સન્નિ^૧ કહિ: તેણિ સમિ કાંઈ વેશ્ય તણા^૨ કુમાર રે,

સાર રે વચન કહિ^૩ ત્યાંહાં કને રે^૪: ૧

“આ હંસ સહુ^૫ ટાલિ મથ્યા બહુ ગર્વ રહિમાં આણિ રે;

જાણિ રિ અમ શરણો^૬ ખીજો નહીં રે. ૨

હાલ-ખીજો નહીં પહો^૭ અમ શરણો; મિથ્યા કરિ છિ ગર્વ.

પણુ ઘુઝનિ^૮ કાંઈ મનમાં નથી ગણતા, આ બિહા તે સર્વ ૩

નિધિ-ઉપકણિ^૯ રહી એમ બોલિ: “ટલિ શું એહનિ સાન?

તે માટિ બલિષ્ઠ^{૧૦}! ઘુઝ વિન કો નહીં ઉતારિ માન.” ૪

વૈશ્યપુત્રનું^{૧૧} વાક્ય સુણીનિ કાકે વદિ મુદ્ધ વાણિ;

અભિમાની ત્યારિ અન્ધ થયો; ગત્ય દેવ તણિ નવિ જાણી: ૫

‘કવણુ હંસ મુઝ આગલિ^{૧૨} કહીય? આંહાં તિડો અવશમેવ;’

એહવું કિહિતાં હંસ સર્વ કો ત્યાંહાં આબ્યા તતમેવ. ૬

ત્યારિ વાયસ કિહિ: રે હંસ! તલો મોટા કચમ કિહેવાઓ?

હંસ-નામ ત્યજો કિ અધુના મુઝ સમોવડિ થાઓ. ૭

બૂતલમાં કો નથી વિહંગમ માહારિ જોડિ જડિ.

દેવિ પ્રેરયો^{૧૩} કેડય કરિ તો જલનાથમાં તે જડિ. ૮

કંઈ ૧૨ મું-૧. સત. ૨. તણો. ૩. કહેતો. ૪. હું મીઠ મન વીચાર. ૫. બહુ. ૬. કો નથી ખીજો એહવું વાએસ મન વિવાને. ૭. અમો નથી જણતા ને બેઠા છું સરવ. ૮. ટક્કીને સુધસાન. ૯. વધી. ૧૦. તેહને. ૧૧. કેવો મુજ સાથે આવે તો.

'માન સરોવર વાસ અહારો,' હંસ-બાપડયા બોલિ; ૧
 'વાયસ-અણ્ડ' ૨-મધ્યથી અગટચો કથમ, આવિ અમ તોલિ? ૧૮
 એહવું કિહિતા પચ્ચરમાથી પાસિ, ૧૩ પડિઓ પેવ; ૧૯
 અનેક પિરચની બડણુ બડતો ૧૪ તવ બોલ્યો અવશમેવ: ૨૦
 'અરે મૃણાલો! ૨૧ તમ્યો સર્વમા ૨૨ અતિ બલિયો યે-કહાવિ,
 તે તા શીઘ્ર યે દેપાડો યે માહારિ જોડિ આનિ. ૨૩ ૧૨૧
 કાહો તો હં આકાશિ બહુ ૧૭, કાહો તો હં પાતાલ, ૨૪
 કાહો તો આડો દેશ દેશની રે હં બહુ તતકાલ. ૨૫ ૧૨૨
 કાહો તો સ્વર્ગ ૨૬ બડણી બહુ, કાહો તો ગરુડ હરાવું, ૨૭
 કાહો તો સપ્તહા હંસ માત્રનિ ૨૮ સાયર-ગ્રમ્મ કરાવું. ૨૯ ૧૨૩
 કાહો તો ૨૦ સપ્તહા દિશ વિધિ રે હેવામાં જી આવું, ૩૦
 કાહો તો મુરપતિ-ભવન ૨૧ તણું રે અભિજાન સેધ આવું. ૩૧ ૧૨૪
 એહવું કહી બહુ સોહોર કરિ રે; બીઠી આધો જાય. ૩૨
 ૨૨ તેહ દેપતા હંસ સર્વનિ દુઃખ સહું નવિ જાય. ૩૩ ૧૨૫
 તેહમાંથી એક હંસ બીઠીનિ ૨૩ દશી વચન મુદ્ધ બોલિ:
 'માનસરોવર વામ અહારો. કથમ આવું તુઝ તોલિ? ૩૪ ૧૨૬
 તુઝમાં ગત્ય, એહવી નહીં અમમાં, એ તું નિશ્ચિ જાણ્ય.' ૩૫
 એમ કરતાં વહી ચાલ્યો ૨૪ જોધએ, યોજન અર્ધ પ્રમાણ. ૩૬ ૧૨૭
 કોટાકોટી બીજા બહુ પૂજી જોવા આવ્યા ૨૫ ત્યાહિ. ૩૭
 કાક તણું એહવાં ૨૧ વચન મુણીનિ દસ્યા ૨૭ સર્વ મન માહિ. ૩૮ ૧૨૮
 વૈશ્વપુત્ર જૂઠ ત્યાહા બીજા કાક તણું યે કમ. ૩૯
 'હમણં હંસ હરાઓ,' કહિ; બાકી ન ૨૮ લહે મમ. ૪૦ ૧૨૯

૧૨. હંદ્ર. ૧૩. પાસે આબ્યા તતપેવ. ૧૪. બેડે કણુ તે અવ. ૧૫. મારગ ચાલે. ૧૬. કાઈ બલીઓ કાં. ૧૭. ભડ. ૧૮. સપ્તહા અપ્તહા. ૧૯. સાયરમાં અંપલાવું. ૨૦. સપ્તહા દેશ. ૨૧. તણી રે મુદ્ધ સેધને. ૨૨. એહવું હંસ સપ્તહા દેપતાં. ૨૩. બીઠીએ. ૨૪. ચાલો જાય. ૨૫. મલીઆ. ૨૬. વાએ: સાંભલી. ૨૭. પછે. ૨૮. નાં જણે.

ઉપલુ

મનમાં ધરી અભિરામ રે, તેહમાં કાંઈ સન્ધે નહીં.

વિષ્ણુદાસ કિહિ: સર્વ સાંભલો; હવે તેહ કયા બોલીશ સહી. ૪૨

૪૩૭

કંઠુ ૧૨ મું-રાગ દેશાપ

સંજીવ^૧ કહિ: તેણિ સમિ કાંઈ વૈશ્ય તણા^૨ કુમાર રે,

સાર રે વચન કહિ^૩ ત્યાંહાં કને રે^૪: ૧

“આ હંસ સહુ^૫ ટોલિ મલ્યા બહુ ગર્વ રહિમાં આણિ રે;

જણિ રિ અમ સરથો^૬ ખીજો નહીં રે. ૨

હાલ-ખીજો નહીં પડી અમ સરથો; મિથ્યા કરિ છિ ગર્વ.

પણુ તુઝનિ^૭ કાંઈ મનમાં નથી મણુતા, ઓ ખિહા તે સર્વ ૩

નિધિ-ઉપકણિ^૮ રહી એમ બોલિ: “ટલિ થં એહનિ સાન?

તે માટિ બલિણુ^૯! તુઝ વિન કો નહીં હિતારિ માન.” ૪

વૈશ્યપુત્રનું વાક્ય સુણીને કાકે વદિ મુશ્ક વાણિ;

અભિમાની ત્યારિ અન્ધ થયો; ગત્ય દેવ તણિ નવિ જણી: ૫

“કવણુ હંસ મુઝ આમલિ^{૧૦} કહીય? આંહાં તિડો અવરામેવ;

એહવું કિહિતાં હંસ સર્વ કો ત્યાંહાં આન્યા તતપેવ. ૬

ત્યારિ વાયસ કિહિ: રે હંસ! તહો મોટા કયમ કિહેયાઓ?

હંસ-નામ ત્યજો કિ અણુના મુઝ સમોવડિ યાઓ. ૭

બૂતલમાં કો નથી વિહંગમ માહારિ જોડિ જડિ.

દેવિ પ્રેરચો^{૧૧} કેડય કરિ તો જલનાથમાં તે ખડિ.’ ૮

કંઠુ ૧૨ મું—૧. સત. ૨. તણા. ૩. કહેતો. ૪. તું મીત્ર-મન વીચાર. ૫. બહુ. ૬. કો નથી ખીજો એહવું વાચેસ મન વિધાને. ૭. અમો નથી જણતા ને બેઠા છું સરવ. ૮. દ્રુપદે સુધસાન. ૯. વધી. ૧૦. તેહને. ૧૧. ફેરા મુજ સાથે આવે તો.

- એકવું દેવતાં^{૪૦} દર્શન તથા મન્ય દુઃખ મુક્તિ નવિ જાય.
 શીઘ્રપણે વલી જિએ જોડે^{૪૧} આકુલવ્યાકુલ થાય. ૩૧
- ત્યારિ ગર્વ તજીની વાયસ જોલ્યો દંસ પ્રતિ તેણી વારઃ
 ‘આ દુસ્તર^{૪૨} જલમાં તૂં પાપિ હવિ કોણુ કરિ માહારી સાર ? ૩૨
- જડઅળ્યાગત તાહારો જલણિનિ શરણમાત્ર મૂઢે આપો.
 સન્મુખ થૈ નિ, દંસગણજી ! બહુ દુઃખ માહારાં દાપો. ૩૩
- હું વાયસ દારણુ મદાપાપી, કોથી ને જડઅહંકારી.
 જાતિરવભાવ^{૪૫} માટિ નવિ જાણું, દિડિ ધરીયે તાહારી.’ ૩૪
- ઇમ કાસાવાલા કરિ દંસનિ, દયા^{૪૬} દવી તતપેવ.
 પદો જલમાં ત્યારિ ચરણે પ્રદીને^{૪૭} પ્રપટે ધરયો તતપેવ. ૩૫
- અહલાયો વાયસ ત્યારિ^{૪૮} અધિકો, મુખમાં પિહું આપ.
 ઉત્તમથં અભિમાન કર્યું તે માટિ લાગું પાપ. ૩૬
- કારીનિ ઉપકણે નાહો પૂર્વતણે સ્વસ્થાન્ય.
 પ્રાણુરહિત સરયો વલી^{૪૯} દોસિ, ટલી સાન ને વાન. ૩૭
- પ૦ ત્યારિ અપર દંસ કહેઃ ‘અહો વાયસ ! પૂછું છું અહો ઘુઝનેઃ
 દુસ્તર જલમાં કેદિ પિરિ જિઆ ? કોહો વિસ્તારી મુઝને.’ ૩૮
- ત્યારિ જનજા પામી વાયસ જોલ્યો : ‘હું અપરાધી તમાહારો.
 [મિ અપરાધ યે કર્યો હોઇ, ક્ષમા કરુ તે માહારો.] ૩૯
- વૈસ્ય-અન-ઉઝીટ જોજનથી^{૫૧} અદર્શિ ભારયો,
 પરતેમાં હું દીનજાતિ ચ^{૫૩} જાણું મહિમા તહારો ? ૪૦
- આસવાસના દેઇ વાયસને હોડયા સહુ^{૫૪} આકાશ;
 દેવામાત્રમાં ત્યાંદાંથી આવ્યા માન-સરોવર-પાશ.” ૪૧

૪૦. દેવતાં. ૪૧. ચડીને. ૪૨. અપાત. ૪૩. આપ દતારય.
 ૪૪. માદા-અં. ૪૫. માદારો ભુરો છે, જન નવ જાણી. ૪૬. ઉત્તપાત
 દરો. ૪૭. પડે મળો. ૪૮. જલ મુખ પડે આપ. ૪૯. તે. ૫૦. “અપાર
 દસે જીજ ભદુ જોલા, અયો પુષ્પ હુ ઘુઝને.” ૫૧. ને, અતિ. ૫૨. તે
 માટે. ૫૩. ય; ના જણો. ૫૪. દંસ.

શશ્ય કહિ : “તું, સુતપુત્ર રે ! કાક-મમોવડિ આજ,
 હંસ-તુલ્ય માદારિ મન્ય ભાવિ અર્જુન શ્રીમાદારાઘ. ૪૨
 કીરવના ઉછીટ તણે^{૫૫} નિત્ય ભોગવે તું દામ.
 પતે માટિ તે હંમ-તુલ્ય રે ગુણદેશ માદાભાગ. ૪૩

વિથડો

ગુણદેશ માદાભાગ રે,” એહવાં શશ્યના વાયક સાંભલી
 વિષ્ણુદાસ કહે : તેણે^{૫૭} સમિ રહ્યો કથું મનમા^{૫૮} પ્રજ્વલી. ૪૪
 ૪૮૧

કંઠવું ૧૩ મું-રાગ કેદાર ગુણી

સન્ને કહે : સુખ્ય, કીરવના પતિ ! વચન-લીધો ગત્યસાર,
 શશ્ય તણા એહવાં વાયક સુણીનિ બોલ્યો સુતકુમાર : ૧
 “અરે સારથી ! જેડ્ય હિવિ રથ, કહું છું, અર્જુન-પાશ.
 એક બાણ મેહેલી બેડુ જણુનિ શીઘ્ર પમાડું નાશ. ૨
 હું જાણું છું : એ બેડુ જલિઆ નરનારાયણ-અવતાર.
 પણ એ આગલે જય હું નવિ પામું, માને તું નિગ્રહાર. ૩
 પણ પુવિં એહવું^૫ જિ કારણ તે તૂજને કહું, રાય !
 જનમદમનો શાપ હવો ; રથે તે અહીં સાચું થાય ! ૪
 એક સમે હું વિધા જણુતો, કીરવ-પાણવ-સંજે.
 દ્રોણાચાર્ય પ્રેમ ધરીનિ શીવવતા બહુ રંજે. ૫

૫૫. તણા હ-નીત કહે ભોજલીવાસ. ૫૬. “તે માટિ હંમ દુહનો
 ગરદ કહીએ : શ્રીકૃષ્ણ ફેરી પાસ.” ૫૭. તે સાંભલો. ૫૮. રહે.

કંઠવું ૧૩ મું :—૧. અદોલ ગોડી ૨. વચને વેવો કરણ સત
 તણે રે ; એહવાં. ૩. હાલ-હાલે સારથી જેડ રથને. ૪. “કાણ એકમાં એ
 બેડુ જણુને હવડાં પમાડુ હાર. ૫. એક કહુ છુ કારણ, સાંભલ કહુ, સત
 રાય. ૬. “ફરસરમનો સરાપ છે તે, રથે સાચે થાય.

- દ્રોણ કહે: 'યે વિદ્યા શીખ્યા, તે દેખાડો અમને.' ૧
- ૬૬ બાણ તણી મત્યે-લાવવ નેધને કિપો કરું છું તમને.' ૨
- પછિ પ્રથક પ્રથક દેખાડી સર્વે માહાવન, મધ્યે આવી. ૩
- ૭૬ કૌરવ-પાણ્ડવ-આગલિ જોતાં મુજ વિદ્યા મન્ય લાવી. ૪
- ત્યારિ દ્રોણ કહિ: 'જા, નહીં લેણવું. કલ્યુ! કવણુ વિક્ષાત? ૫
- ૮૧ રાજપુત્ર જોતાં તું અધિકો, એ તાં ફૂડી વાત.' ૬
- ત્યારિ ચિંતમાં બહુ દુષ પામ્યો; કીધો મન્ય વિચાર: ૭
- ૯૬ 'હવિ કયાંહાં જાઉં? મુજે કાણુ લણાવિ? કરવો કવણુ પ્રકાર? ૮
- એમ કરતાં શ્રીસૂર્યે માહારા મનની પૂરી આસ: ૯
- ૧૦૬ 'વિપ્ર-વેપલ ધરી જાઉ અધુના ફરશુરામને પાસ.' ૧૦
- એહવો અર્ક તણાં વાયક સાંભલતા આનન્દો મન માંહિ; ૧૧
- ૧૦૬ વિપ્રવેપલ ધરીનિ આવ્યો ભાગવત હતા પાંહિ. ૧૧
- એહવું વાક્ય શરૂં ૩૫ દેખતાં તવ બોલ્યા માહારાજ: ૧૨
- ૧૦૬ 'કિહે રે, કવણુ ૧૨૦? શો કાર્યે મુજ કને આવ્યો આજ?' ૧૨
- 'હા રવામી! હું ૧૩નિર્ધન છું: કુટુંબ બહુ પરિવાર. ૧૩
- ૧૦૬ દાતા જાણી ૧૪મુજ કને આવ્યો; કાંઈ આપો ૧૫નિર્દોર.' ૧૩
- ફરશુરામ કહે: ૧૬'શરીર માત્રે હું રહ્યો [છું] આવી. ૧૪
- કાંઈ ધન ગ્રહેવાની કરી પ્રાર્થના, મુજ મન્ય વાત ન લાવી. ૧૪
- પણુ અત્ર તણી યે અદ્ભુત વિદ્યા તેહ લણાવું આજ. ૧૫
- પણુ ક્ષત્રના સુતને શીપવ્યે, શરશે તાહારાં કાજ.' ૧૫
- ત્યારિ હરિષ ધરી ૧૭ગુરુભક્ત્ય ધણી મિ કરવા માંડી ત્યાંહિ. ૧૬
- અનેક પિરચની વિદ્યા શિક્ષો ૧૮આદર્ય મન માંહિ. ૧૬

૭. તે જાત. ૮. પાસે. હાવે. ૯.—૩૫ ધરીને જાણુ: ફરસ. ૧૦. ૩૫ ધરી તાંહાં. ૧૧. ફરસરામ છે. ૧૨. કારણુ તુ આવ્યો: તે મુજને કેહેને આજ. ૧૩. માહા. ૧૪. તમ પાસે. ૧૫. મુજને સાર. ૧૬. સરીતા-તારે આંહાં રહો. ૧૭. ગુરુસેવા. તે કરવા. ૧૮. આનંદસુ.

- પણ ક્રિપા કરી મુને રક્ષે સમર્થ બ્રહ્મઅન્ન ચે જાણ.
 ૨૦ સ્વર્ગાધીશની તેણે સમિ ત્યાંહાં વતણણુ દોઉં જાણ. ૧૭
- અભુનના દિત-કારણિ ઇન્દ્રે કર્યા અનેક ઉપાય.
 ધણા દિવસ જોતો ફરિ પણ કથં વિધન નવિ થાય. ૧૮
- દોઝેક સમિ રામ અર્જુન વિધિ રે પોદયા રરથીરક્ષ-ધર.
 ૨૧ ત્યારી વજ્રકીટનું રૂપ ધરી ત્યાંહાં આવ્યો સ્વર્ગાધીશ. ૧૯
- ૨૪ જરુ હેઠલે ૨૫ મુજ રૂપણું કર્યો ત્યાંહાં જોઈ મર્મનો દામ,
 તોહિ ચરણ મિ ત્યાંહાં ન હલાવ્યો; જાણ્યું જાગરો રામ. ૨૦
- પણ જઈ મધિ પિશીને ૨૨ રધિર માંસ થવ પાધું.
 ૨૭ પણ મિ માહાધીરય રથકી ન હલાવ્યું આસન જાંધું. ૨૧
- પણ કૂટીર નીસરી, ફરશુરામને મસ્તક અટકો દીધો.
 તવ જાગ્યા રક્ષ હેલા માત્રમાં, મુજ જોલખો દીધો. ૨૨
- ૨૬ અર્જુન નિર્પતાં વજ્રકીટનું દર્શન પામ્યા રક્ષ;
 મનમાં જ્ઞાન ધરી મુજ પ્રતિ વાણી જોલ્યા મૂક્ષ: ૨૩
- ‘આ રધિર અર્જુન ગલે કાં તાહારૂં? સાચી કિલિ મુજ વાણી.’
 ‘શુરુસેવા માટિ રિધર રાક્ષો ક્રેટલવૃં મન્ય જાણી.’ ૨૪
- ફરશુરામ મન્ય જ્ઞાન ધરીને જોલ્યા રહી મુજ પાશ:
 ‘કીટરૂપણી હું જાણ્યો, તું પામ્યો હોએ નાશ. ૨૫

૧૯. રૂપેરવરે મુને. ૨૦. તવ ઇન્દ્રરાજીને તે ૨૧. મન્યક વિધે.
 ૨૨. રૂપી તે ધીસ. ૨૩. મુજ પોતામાં નીદ્રા કીધી જંધા પર મુકી
 રીસ. ૨૪. આ કહી પૂવે:—

“તેણે સમે ઇન્દ્રે વિચાર: જાજ લાગ પામ્યા અનુપ

પરપંથ કરીને પરવરો: ધરી ભમરા કેરૂ રૂપ”

૨૫. પરવેસ. ૨૬. રૂપીર પાંત કહ તે સોએ. ૨૭. “તાહે હું ડોહી
 નહીં અટકો વજ્રકીટ હોએ.” ૨૮. જહાત. ૨૯. અર્જુન રામનાં. ૩૦. કીટ
 પ્રસાતે.

- પણ કો ક્ષત્રી સરથો; ઝવિપ્રવેપ નહીં આપ.
 સત્ય કહે, ઝરનહીંતરિ હું હવડાં ટુજને દેઘથ શાપ.' ૨૬
- ત્રાસ ઝઘરી મનમાં હું જોત્યો: 'વિદ્યાનો છું કામી,
 ઝસૂતપુત્ર; અપરાધ કર્યો મિ. કરણાનિધિ તું સ્વામી.' ૨૭
- ત્યારિ રામ કહિ: 'કાંઈ કપટવિદ્યાઈ ઝપ્પહાઈ અણૂં તિ માહારૂં,
 તો મરતી વેલાં બ્રહ્માજી તે નિઃશ્વ કર્યો તાહારૂં.' ૨૮
- તે માટિ દૈવી ગત્ય તે, કોણે કલિ નવિ જાય.
 રામધ્રાપથી ઝવચન તાહારૂં રપે રપય સાચૂં યાય! ૨૯
- તોહે પણ રપય અણૂંનને મારૂં, જો રાધિ ભગવન્ત.
 માહારી જોડ્ય જમલિ કો નાવિ, આણૂં સર્વનો અન્ત. ૩૦
- પ્રલિકાલ યેહનો પાવક પ્રજવલે, તેહનો અણૂંન જાણૂં:
 તોહે પણ બાણ તણી બહુ વૃષ્ટિ અન્ત તેહનો આણૂં. ૩૧
- યદ્યપિ અણૂંન જલનિધિ સરથો, ગર્વપાયક ઝમુદ્ધ જોલે,
 તોહે પણ અણે કઈ નિવારણ; મુજ આગલિ કોણુ તોલે? ૩૨
- યદ્યપિ અણૂંન મેધ સરીથો, ઝતાહારિ તાં માહાપાત્ર,
 ઝહ્ન-હ્ન યુદ્ધ અણે રણિ કરતાં હું આગલિ કોણુ માત્ર? ૩૩
- યદ્યપિ અણૂંન વાધુ સરીથો, યેહની ગલમલ કો નવિ જાણિ,
 પણ કૃષ્ણ નો હો તો ઝહું સાહામો રહી ધનુષ માત્ર નબ્બ તાણિ. ૩૪
- યદ્યપિ અણૂંન ઝઅર્ક-સમોવડિ ટુજ મન્ય રઅડૂં બાવિ,
 કુરુક્ષેત્ર રણમાં રહી વડતાં માહારી જોડિ ન આવિ. ૩૫
- હાદશ મેધ મલી સામટા કરિ અગ્નિનો નાશ,
 ત્યમ હું બાણિ કઈ નિવારણ રહી અણૂંનને પાશ. ૩૬

૩૧. ટુ દીસે છે વીપ્ર નાં હોએ આપ. ૩૨. હવડાં ટુ સાચુ, કે.
 ૩૩. પાંખો શુર પ્રતે જોલો ૩૪. હુ સુરજપુત્ર. ૩૫. તે રહે. ૩૬. વચ-
 નથી ૩૭. એમ. ૩૮. તાહારા મનમાં પાત્ર. ૩૯. જુધ કરતાં રણ વીરે:
 મુજ. ૪૦. મુજ આગવ, ધનુષ બાણ કોણુ તાણે. ૪૧. સુરજ સરથો.

૪૨. પાણ્ય યારિ દહન કર્કે ત્યારિ હણ્યા જીવના કોટિ,
 તે મુજ વિન કો અર્જુન-કરિયા પમિ પાણિ કોટિ? ૪૩ ૩૭
 ત્રિભોવનમાં કો અર્જુન શરણો નહીં ધનુદીરે કહીએ,
 મુજ આગલે તે ન રહે જીભો, દોહા વિન શું લહીએ? ૩૮
 વધી જોયે; રણમાં અસ્ત્ર મારા નાનાવિખનાં હોય,
 દિવ્ય અસ્ત્ર ને બ્રહ્માસ્ત્રને ગન્ધર્વ મનુષ્યાસ્ત્ર સોય. ૩૯
 હું અર્જુનને આજ રહી રે રણમાં ભેદ પમાડું;
 યશ આપું કૌરવ સપ્તધાને મનમાં ભલું બવાડું. ૪૦

ઉપલો

૪૪. મનમાં ભલું બવાડું એકવી કર્ણે વાણી કરી.
 વિષ્ણુદાસ કહે: તે સાબલી ૪૫. ત્યાંહાં રાયથં જોત્યો રહી. ૪૧
 ૫૨૨

કંઠપૂ. ૧૪ મૂ.—રાગ સારંગી

સન્નિહિ કિહિ: તેણે સગિ વલી શત્રુ જોત્યો ત્યાંહિ:
 “અર્જુન સાહામે સુભટ કો વલી રહી સકે રણ માહિ?” ૧
 ત્યારિ કર્ણ કહે: “તું થયો કાયર આજ સહી નિરધાર.
 તે માટિ મુઠ્ઠે વચન એકવાં ૨ કિહિ છિ સારોદાર. ૨
 નાહારી ગયો નહીં જીગરિ આ રણિ અદ્યો યે આજ.
 માહારે સારથિ છિ અતિ ધણા, કાઠ નથી તાહારે કાજ.” ૩
 ત્યારિ શત્રુ કિહિ: “કાં દુહ્સવણ આણિ? વચન જોત્યો હાર,
 યાંહાં લગી તું રણમાં પડિ ત્યાંહાં લગી રહું તવ પાર. ૪

૪૨. “પાંડવે જલે દહન કર્કે: તે રે હણ્યા જીવ કોટ.” ૪૩. જોડ.
 ૪૪. રણમાં ભલો બમાડું. ૪૫. સવસુ તોહોં જોલો સહી રે.

કંઠપૂ. ૧૪ મૂ.—૧ વદે છિ તીવર.

- પછિ પાણ્ડવેશ્વર બહુ મન્ય ક્રોધ આણીનિ, કણ્વ! ૧
- જય હોય દેવી-ગત્ય કદા કે નેટ પામું મર્ણુ.” ૫
- ત્યારિ કણ્વ પરસ્થ સા કરિ: “તું ભલો વીરાધ્ય વીર.” ૬
- રથ હાંક્ય વિહયો શીઘ્રતા, યાહા રહ્યો ધનજે ધીર.” ૬
- ત્યારિ વાયુ-વેગે રથ ચલાવ્યો મેઘ ગાયો યમ. ૭
- દૂરિથી દષ્ટે પડી પાણ્ડવી સેના ત્યમ. ૭
- ત્યારિ સૂતપુત્રે કર્યો મુક્ષ સીહનાદ વિશાલ. ૮
- સુર જક્ષ ગુણુ ગાન્ધર્વ સાથે કમ્પિયા દિગપાલ. ૮
- કણ્વ કાયા ક્રોધથી ધરહરે અર્જુ અર્જ.
- મુક્ષ વદે: “વિહિલો હાંક્ય રથ: હવડા પમાડ ભર્જ.” ૯
- વાગ્ગિજના નિર્ધોષ તવ સૂત-સૈન્યમા બહુ થાય.” ૯
- કમ્પવા લાગી મેઘની, સુભટે રથ નવિ જાય. ૧૦
- “યમ ઇશચીપાય આસુરીસેના હણે જન કણુમાહિ, ૧૧
- ત્યમ પાણ્ડવસુતની હણુ સેના રહીનિ રણુમાહિ.” ૧૧
- દૃષ્ટુમ્ન ૧૦ પાણ્ડવ તણી સેના તણો પતિ કિહિવાય, ૧૨
- ૧૧ અપસવ્ય મુકી મુધિધિરને, રથ હકાવ્યો રાય. ૧૨
- ધૃતરાષ્ટ્ર ત્યારિ એમ કહે: તું કહિ, સન્ને! તેહ, ૧૩
- કયમ મુદ્ધ કણે ત્યાહા કરૂં? મુદ્ધે કહેા કારણુ એહ. ૧૩
- યે પાણ્ડવી સેના સખલ બહુવિધિ રહિ છિ યાહિ, ૧૪
- દૃષ્ટુમ્ન બીમ સમીપ બલિઆ કરિ રક્ષા ત્યાહિ. ૧૪
- વલી કોણુ કોણુ સુભટ બલિઆ કરિ રક્ષા ત્યાંહિ, ૧૫
- કોણુ કોણુ મમ સુત તણી રક્ષા કરી બિભા આહિ? ૧૫

૨ સાથે જુધ કરે બહુ ૩. ગરગડ. ૪ કરણે ક્રોધસુ ૫. વાજે
કરણુ સેન્યા માહિ. ૬. સહ. ૭. ઇ. ૮. જમ જમ તહિ. ૯. હણી. ૧૦.
સેનાપતી પાંડવનો કહે. ૧૧. “અવ્ય મુકી જુધીધીરે રથ હકારો રાયે.”

- માદાસુદ દારુણ કથમ હવું? સુદ કલ્પ કહી પિરિ જાય?
- ૧૨૨૦ મૃતિ સંભવવા તણી મૃતિ ધણી ઇન્દ્રિય યાય ૧૬
- ૧૨૨૧ અમાનુષ કર્મનો કર્તા ધનન્તે માહાધીર;
- તેદનિ આગલિ કૃષ્ણ વિન કો ૧૨૨૨ રણમાં વીર? ૧૭
- સન્ને કહે તેણે સમિ બ્યહુ તણી રચના ચેહ,
- તાહારા-પુત્ર-રક્ષા-કારણિ રચતા હવા શ્રવ તેહ. ૧૮
- ૧૨૨૩ દ્રોણ નિ વણી ક્રિપાચાર્ય માગધપુરના રાય,
- દક્ષણમાં તે રણા જિભા, વણી ૧૨૨૪ કૃત્વા નવ્ય જાય. ૧૯
- વણી વામપાશિ ૧૨૨૫ રણા રાકુનિ ઉજ્જક સુખણ,
- દાક હીએ રણમાં રણા મૂકતા બહુ [વિધ] જાણ. ૨૦
- ગાન્ધાર દેશ તણી ૧૨૨૬ બહુ ચે પાર્વતી, રાગન!
- ચોહો ગર્ભા ૨૦૫ પાપલિ ફરિ જોતાં મન્ય ધરી અભિમાન. ૨૧
- સંસારતક ૧૨૨૭ જો સહી રથ સહિત સહસ્ર છત્રોસ,
- તે કૃષ્ણ બાણુન સાથિ ભક્ષિ મન્ય ૧૨૨૮ પાણી રીસ. ૨૨
- કામ્રોજ દેશ તણા બહુ, ૨૨૨૯ દ્રોણ મવન ઉદાર,
- તે કૃષ્ણની આગા રથ વિધિ ૨૨૩૦ પાસિ રથી નિરધાર. ૨૩
- મધ્ય સેના વિષે જો સૌ ૨૨૩૧ વીર પ્રવર,
- ચે સુદ કરતાં પદમલે સુરનર સહિત બ્રહ્માવર. ૨૪
- વણી મિત્રવર્ગ રણો ૨૨૩૨ અગ્રે પુત્રય નિરધાર.
- તેણે વાહનીમુખ શોભીષ્ઠ. ૨૨૩૩ ચે રથો આતકાર. ૨૫
- ૨૨૩૪ મત પીંગલ વિષે એકો દુરમાસન ગુણવન્ત.
- સિના પાછલે રણો જો સૌ આણવા ૨૨૩૫ બહુ અન્ત. ૨૬

- તે પૂઠે દુર્યોધન રહ્યો; ૩૦ તેહની વર્ણના કેહી પિરિ ચાય ?
 જાણે દૈત્યસેના પ્રતિ ચાલ્યો અમરથં સુરરાય ! ૨૭
- કવચ પિહિરં ૩૧ રત્નમિ; રથ કનકમિ ૩૨ આનુભવ.
 બહુ જ્ઞાત સાથે પરવરચો; જાણે ૩૩ વિભાવસુનિ કલ ! ૨૮
- ૩૪ તેહની રક્ષા-અર્થે પરવરચા બહુ દેશ કરા રાય.
 અશ્વત્થામા માહારથી સર્જી ૩૫ મહા રણમાં જાય. ૨૯
- માતર્જૂ બિપરિ થર બિઠા, ચેહનાં મદિઅરતાં અર્જ.
 રથ તણી ૩૬ સર્જા નહીં; એમ ચરયા તવ-સુત-સર્જીય. ૩૦
- ૩૭ અસવાર કાટાકોટિ પૂઠિ પરવરચા પરમાણુ.
 જાણે મેઘકાદશ નજ વિધિ સચરચા સહી નિર્વાણુ ! ૩૧
- ૩૮ વૈજયન્તી પતાકા ફરફરિ ૩૯ રણમાં સોય.
 ૪૦ આયુધ તણી ચોતિ કરી ત્યાંદા વીજ અશકિત હોય. ૩૨
- હરતી અકેકા આગતે શતકાશ બીજા ચોદ;
 ૪૧ નમ્ર આયુધ કરચ મહી તે રથા આણી કોધ. ૩૩
- રથ ફરિ ચોહો ૪૨ દશે સૈન્યમાં કિલકિસા શબ્દ અપાર,
 જાણે જશે બીડી ગગનમાં તેણે સમિ નિરધાર ! ૩૪

બીજો

- તેણે સમિ નિરધાર, એહવી ૪૩ તવ સુતિ રચના કરી.
 વિષ્ણુદાસ ૪૪ કિહિ: પાણવતણી હવિ કહું સેના વિસ્તરી. ૩૫

૫૫૭

૩૦. વરણવ. ૩૧. રાણે અંગે. ૩૨. શ્રુત. ૩૩. વ્રજાસુરને દુષ્ટ. ૩૪. તે નરથીને પરવચ ૩૫. સંગ મહી સહુ જાણે. ૩૬. રક્ષા કારણ ચદા રણ સુત રંગ. ૩૭. આ કહી નથી. ૩૮. વધી જ્વળ. ૩૯. જોતાં મનમાં જોધ. ૪૦. આ અને નીચેની લીધી નથી. ૪૧. "આજીવ કરમાંહે મહા આણી મનમાં કોધ." ૪૨. દસ આવી ધણા, સજાઈ કલાહલ. ૪૩. તેહેવી ત્યાં રચના. ૪૪. દાસ સેને કેહે હાલે: પાંડવ તણી કયા કહુ શીસ્તરી.

કહ્યું ૧૫ મૂ.-રાગ ભીમપલાશી

સન્ને બોલ્યો: સાંભલ્ય, રાય રે!
તવ સુત કેરો અતિ મહિમાય રે. ૧
આત્મ દલ તે રણમાં સત્ય રે,
વીર તણી દા ન રહે ગત્ય રે. ૨

હાલ-વીરની ગત્ય ન લહે દા, અકેકપિ^૩ બલીઆ સહી.
હવિ પાંડુસુતની^૪ સહુ સેના રણુ વિષે ચે આવી રહી. ૩
યમ હેવ દાનવ વદ્યા પૂર્વે સખલ દલ સામ્રત કરી,
તમ પાંડુસુત તવ સુત સર્વોત્તમ વદિ કોષ રિદે ધરી. ૪
સેના-મુક્ષે^૫ મારિ કથું દોઠો ત્યારિ મુધિધિર બોલ્યા સહી:
“અરે અર્જુન! આજ બહુવિધિ કારવી સેના રહી. ૫
બૃહુ તણી રચના સખલ કીધી સુતપુત્રે અતિ ધણી,
દા ગણી ન સકિ આજ વનમાં સુભટસર્જા^૬ તેહ તણી. ૬
યમ આપણા દલમાં સહુનિ બાધા કશી નવિ બપણિ,
તે પિરચ કર્યો^૭ અર્જુન રહિયે, “કામ” શ્રાદ્ધી નીપજે. ૭
એહનુ પક્ષ કરવા વીર બહુ નૃપ સર્વ દા આવી મત્યા,
માહા પ્રાકમી નિ શર સખલા: બલે નવિ જાએ કત્યા.” ૮
ત્યારિ પાથ કરસમ્પુટ કરી નૃપ પ્રતિ તવ બોલ્યો સહી:
“યેહવી શીપામણુ દેવી ધટિ તે દોષ્ઠ^૮ રણમાં રહી.” ૯
રાય કહિ: “તું કથું સાચિ મુદ્ધ કરચ વેગે^{૧૦} વલી.
લીમસેન રાગ સત્યોધનથં [સુ]ભટ તે રણમાં મલી. ૧૦

કહ્યું ૧૫ મૂ.-૧. તણો કહુ મહીમાએ રે. ૨. જાણે.

૩. અનુકંપે. ૪. “નો કહુ મહીમા: સહુ સેન્યા આવી રહી. ૫.-વીરે

૬. -સેના. ૭. કરો...સહી. ૮. જમ લાગ સમીરાદે થદે. ૯. “એહની

પક્ષ કરવા કારણે: સહુ નટ દોલે વત્યા.” ૧૦. કારે. ૧૧. “લીમ રાયે

કરજોધન તે રણમાં સુભટ બલી.”

- વૃ[પ]સેન સાથે નિકુલ બલીઓ, શકુનચં સિદ્ધિદેવ તાં,^{૧૨}
 દુઃશાસન ચં સત્તાનીક, મમ પુત્ર વદશે પેવ^{૧૩} તાં. ૧૧
 ૧૪શનીપુર્જ કૃતવર્મા સદ્વાતિ, શિવવૃદ્ધી કૌરવ^{૧૫} મત્યો,
 ૧૬દ્રુપદ્ય વદશે દ્રોણસુતચં, બલિ નવિ જાએ કલ્યો. ૧૨
 દ્રૌપદીના પુત્ર પાંચે કૌરવના સુતચં બડિ.^{૧૭}
 એમ સખલ ૧૮રક્ષા કરો^{૧૮} રણુમાં; ૧૯આપણો કો નવિ પડિ. ૧૩
 ૨૦પણુ કિયાચાર્ય સાથિ હું તા રવઈ ૨૧જઈનિ આચડું.”
 ૨૨રણુ દિવ્ય દારુણુમાં હણું કિ નેટિ નિશ્ચિ હું પડું.” ૧૪
 એહવું ધર્મ કરે વચન સુણુતાં ૨૩પાર્ય મનમાં ગિહિગયો.
 બહુ વીરને આપી આગા; દલમૂક્ષ તે આવી રણો. ૧૫
 યમ અગ્નિ શોભે હોમતાં ૨૪સપ્તધા કાયા વિસ્તરી,
 ત્યમ પાર્ય રણુમાં કૃષ્ણ સાથે તેહવી સુકિત પરવરિ^{૨૫}. ૧૬
 બ્રહ્મેન્દ્ર ઈશને વરણુ પૂર્વે રથ-વિપિ જાણિ ચડ્યા !
 બહુ ક્રોધ આંણિ રણુ વિપિ દાનવ સદ્વાતિ જૈ ચડ્યા. ૧૭
 તે રથ વિષે પાર્ય ખિડો દૂરથી દીડો સહી;
 ત્યારિ શત્રુ કિહિ રે કલ્પ પ્રતિ : “[ઓ]અર્જુન આવ્યો બહી. ૧૮
 એહના શ્વેત ઘોડા સખલ શોભે, દ્વજજાએ કપિવર રણો.
 ગાંઠીવ(નો) નિર્ધોષ સુણુતાં ૨૫એ એધાણિ મિ લલો. ૧૯
 ચેહને વારિવારિ પૂછતો તે પાર્ય હેલાં આવીઓ.
 એ હોએ અર્જુન સર્વથા, મન વિષે માહારે બાવીઓ. ૨૦

૧૨. આંહિ. ૧૩. તાંહિ. ૧૪. સુકનીસુત. ૧૫. “સુ બડયો. ૧૬. આ
 લીટી નથી. ૧૭. વડો. ૧૮. રાખ્યા. ૧૯. સંચામ થાસે ધોર. આ પછી
 એક લીટી વધુ—“ભીષ્મએ વીર ભરેઃ નવ છાંડવો કોર.” ૨૦. નીસે
 આવડું. ૨૧. “રણુ માર્હા જુધ દારણુ કરી, એહને માર કે હુ પડું.”
 ૨૨. પારથ રણુમહિ ગયો. ૨૩. તે સરવ ઠાંમે વીરવરો. ૨૪. પરવરો.
 ૨૫. સખલ તે ગર્ગન ગયો.

આજ રઘુમુલ શરણે સખદ રણમાં સાંભળ્યો મિ આંહાં રહી;
 અર્જુન-કરથી વાળતી ગાણડીવ-પરતઝ્યા લહી. ૨૮ ૨૧
 આ રણ જિડિ ઝગનમાં, તેણે ૨૯અર્કમણ્ડલ આવર્યું.
 ધર પધન વાતિ મિ લણું: દલ પાણ્ડુસુતનું પરવર્યું. ૩૦ ૨૨

ઊથલો

દલ પાણ્ડુસુતનું પરવર્યું: ૩૦ ઉતપાત ૩૧ તાં દીસિ ધણા.”
 વિષ્ણુદાસ કહે: તે અતિ ભયાનક; નામ કહું દલિ તેદતણાં. ૨૩
 ૫૮૦

કંઠવું ૧૬ મું—રાગ વેલાઉર

સગ્ગે કિલિ: ધૃતરાષ્ટ્ર! સાંભલો તાહરા સૈન્ય તણી ચે વાત.
 કલ્પું પ્રતિ ત્યારિ શલ્ય કિલિ છિ, દેવી મન્દ ૧ શુકન ઉતપાત: ૧
 “અર્જુન આવ્યો રણરમઘ્ય કૃષ્ણદેવ ચેદને છે સદ્ગુણ:
 મન્દ ૧ શુકન હોએ સહી આપણે, તે માટિ એ નહીં છપાય. ૨
 રણુ સખલ જિડિ રણમધ્યે; વાય સાહામો વાય.
 ઝગૂં કાકે ઉલકે પોકારે; મૃગ કાળાં યમણાં જાય. ૩
 અન્ધકાર પ્રગટયો માહાદારણુ: સૂર્યખિમ્બ નવિ દીસે આંહિ,
 રુધિરવૃષ્ટિ ઉલૂક તારાગણુ પડે તે તૂટી અવ્યની માંહે. ૪
 કખન્ધ અનેક જિડતાં દેખું: જાણે મેઘ ચંદ્રનો આકાશ!
 ઓમસિંહ શૃંગાલી ૫ સાથે કરિ શખ્દ આપણિ પાશ. ૫

૨૭. આજ મે તો વજ્ર સરખો: સખદ સાંભલો સહી. ૨૮. અહીં.

૨૯. સુરજ... આવરે. ૩૦. પરવરે. ૩૧. દેવી અતી ધણ.

કંઠવું ૧૧ મું-૧. માન. ૨. દલ. ૩. વાળે આપણ સાં. ૪. “કે

જાણું ૫ કરણ રાજ: પાછ નહી જવાએ. ૬. વનસીદ સાથે: ૨૬ કેમ
 તે પાસ.

૧૬૫૫૬ પક્ષી પશુ આન્યા આમિષ ભક્ષ કરેવા ઠાન્ય;

કિહિ છે: 'વીર'ટલે એ કયાહારી? કાર્ય આપણું શિઝિ આજ. ૬

કમ્પિ મેઘની; દહોદશ જ્ઞેતાં અસિ પ્રગટ^૮ બેડે^૯ તતપેવ.

ધ્વજ પતાકા બલતાં દેવી તેણે દુઃખ પામ્યો હું એવ. ૭

વાહન ધૂગે^૮ સર્વ સૈન્યમાં; ચરણભારિ નિર્વાણ.

૧૦૫૫૫૫ શરયા વારણ ધૂળપાત કરતા જાણ. ૮

હવિ પાણ્ડવ કેરા સૈન્ય વિધિ રે શર્જ તણા હોઈ બહુ નાદ.

૧૧સૂરાતનભિરિ ચર ધસે અનોઅન્ય ત્યાંહા કરતા સાદ. ૯

દુન્દુભિના[નિર્ધોષ ગરગડિ; વાજિ ગોમુપ ભેરી તાલ

જેહિન], નિર્ધોષ કરિ જીભા અનેક દેશ તણા મહીપાલ. ૧૦

રથનેમીના શબ્દ સુખીનિ ચાતુક મોર કરિ કિર્જાર. ૧૨

સુવર્ણરતન-૧૩પણ્ડવત વિરાજિત ધ્વજ તણે ૧૪ન લાગિ પાર. ૧૧

જો, અર્જુનની ધ્વજ વિધિ કપિ બિહો દીસે પ્રચ્છડ.

તે આગલિ કોણ ૧૫ મેઘા આપણા મેથી ભય પામિ બહારડ. ૧૨

શબ્દ હોઈ ગાજીવ ધનુષના; જણે ગર્જિ દાદશ મેઘ!

ત્યાંહાંયા બાણ પડિ આવી આંહાં મેહનો ઊ(માહા)અદ્ભુત વેગ. ૧૩

અર્જુનના બહુ બાણ રથકી રે માહારથી ૧૬રણ પડતા જાણ,

૧૭ક્ષીણ પૂન્યથી યમ પડે તારાગણ નભથી નિર્વાણ. ૧૪

બાળૂબન્ધ સુગન્ધિ અચિંત^{૧૮} અનેક સુભટના મે હાથ,

૧૯અર્જુન કેરાં બાણ ચક્રી હું પડતા દેખું આયુધ સાધ્ય. ૧૫

૩. દરવાળી પક્ષી બહુ આન્યા. ૭. વહે વીકારે: કામ આપણું યારો આજ. ૮. પ્રગટે. ૯. ભર્યાંનક. ૧૦. "પસુપ્રાણ વીના તે દેવ: સુ કશ વીપાણ" ૧૧. "સાહામસાહાંમા હુકલે: કરતા મહોગાહિ વાદ." ૧૨. ચીકાર. ૧૩. -સોભા. ૧૪. નહી પાર. ૧૫. આપણુ કોલા માત્ર: ૧૬. પડતા નીરવણ. ૧૭. "સાહામસાહાંમા જ્ઞેધા અંજાએ: યાએ કચરધાણ." ૧૮. -રચતા. ૧૯. "અરજુન ચક્રી રે હવડા દેવ: પડતા ભોમી સાય."

વાસુદેવ સાથે એ અર્જુન એક રથે હોઆ આરૂઠ.

તે સન્મુખ ૨૦ રહી કોહો કોણ વઢશે ?

(એ એવો) મિથ્યા ગર્વ કરે કા, મુઠ ? ” ૧૬

શસ્ત્રતણું એહવૂ વાવક સાલલતા ૨૧ ક્રોધ કૃષ્ણમન્ય મહો ન જાય :

૨૨ “વિરિનો યગવર્ણન રણમા તુજને કરવો ન ધટિ, રાય ” ૧૭

શસ્ત્ર કિહિ. “ તૂં ડહુ ” સાલલિ; વલી એક (તુજને કહું) દટાન્ત :

કો એક પુરય જલ અસક્ષ ૩ સેધનિ વરુણ તણો ક્યમ અણે અન્ત ?

૧૮

અથવા ૨૪ શુબક કાઢ-સમૂહે પાવક પ્રગટયો પમાડે નાશ,

અથવા વાસુ ગૃહિ કો કરમા, ૨૫ સમુદ્ર તણી ઈંછિ આસ. ૧૯

ત્યમ અર્જુનનિ આજ ૨૬ સહી રણ્ય જીતી ન સકિ કો યુધ-સુખણ.

તેહવો રાગ ધર્મ યુધિષ્ઠિર, ૨૭ જીમસમાનિ નહીં કિહિના પ્રાણ. ૨૦

તેહવા નિકુલ સિહિદેવ પ્રાકમી, દ્રષ્ટુમ ૨૮ પ્રમુખ બહુ રાય.

તે આગલિ જ્ય ક્યમ પામીશે ? એ માદારિ મન્ય આગ્રજ્ય થાય. ” ૨૧

એહવૂં કિહિતા બેહુ દલ મલીઆ; પરરપરિ જીતવાની આમ.

કરચું યુદ્ધ ક્રેહીપિરિ રણમાં, કરજોડી કહિ વિષ્ણુદાસ. ૨૨

૬૦૨

કહ્યું ૧૭ મૂં—રાગ ૧ લાણુમહાર

રાય જોખીઆ રે સજ્જે પ્રતિ વીનતી :

ક્યમ વહીઆ રે પાણવ સાચિ શુભમતિ ?

૧

૨૦. સાથે રહી કોણ : મીથા કરે ગરવ મુઠ. ૨૧. કરણે ક્રોધ સહે ન જાય. ૨૨. “વેરીને સુ અતિ વધાંને તુને ના ધટે સવરાએ” ૨૩. લેએ તો વરણનો નાવે અંત. ૨૪. સુકા કાઢમાં અગ્ની પ્રગટે પાવક કરવા નાસ. ૨૫. સમુદ્ર તરવા આસ. ૨૬. સકે કો જીતી : નવ સકે કો નીરવાણ. ૨૭. પદ્મપિતૃપત. ૨૮. કો જાંણુ ૨૯. સમુદ્ર સામે.

કહ્યું ૧૭ મૂં—૧. લાણુમતી.

- એ સુણતાં રે હરિય ધણો મન્ય માહારિ,
ભારથની રે પુણ્યકથા રમુશ તાહારિ. ૨
- ત્યારિ જોડ્યા રે સગ્ગે મન્ય આદર ધણે:
તહો સાંભલો રે, રાયછ! મન્ય નિશ્ચલપણિ. ૩
- પ્યારિ અર્જુન રે દલમાંથી અક્ષગો પડ્યો,
તવ મુતના રે સૈન્ય વિધિ આવી વડ્યો. ૪
- સંસમક રે હુતા, ત્યાંહાં કાઢે^૭ ધણો,
તેહ[નિ હરિય રે] ચોદ^૮ આવી મનમાં વણો. ૫
- તવ ધાયા રે હનિવાતકવચ સાથે સહુ,
૧૦[તવ] અર્જુન [રે] વેગે જઈ પીઠયો સહુ. ૬
- ૧૧“જય પામિ રે,” દ્યોધન એવૂં મન્ય ધરી,
આપ્યા ૧૨મુહુનિ રે માથે રણમાં પગ કરી. ૭
- ૧૩બહુ મારિ રે ગદા સાંગ્ય કરી મહી;
બહુ બાણની રે વૃષ્ટિ કરે બિભા રહી. ૮
- ૧૪તવ વ્યાકુલ રે કીધો પાર્થ બાણાઉઠી,
આકલાણો રે; ચેહનિ કાણુ સકિ કલી? ૯
- ૧૫તવ જોડ્યો રે = કપ્યુદેવ! કરણા કરો.
એ દૈત્યના રે રથ સવલા આધા કરો.” ૧૦
- ત્યારિ કપ્યો રે રાજનાદ પૂરયો સહી.
ત્યારિ પ્રથવી રે કમ્પારવ હેમ^{૧૧} રહી. ૧૧

૨. મુજને કહે. ૩. આનંદ ધણો. ૪. મહીમા, રણ તણો. ૫. “જઈ અરજુન રે: દલમુગે આવી અડે.” ૬. રોન સાથે આવી બટે. ૭. આવી. ૮. મન માંહે અની હસો. ૯. કવચ સાથે સહી. ૧૦. “અરજુને રે: વેધા બહુ વેગે જઈ.” ૧૧. કૃષ્ણ પામિો રે. ૧૨. માનુવ રે. ૧૩. આ હીરી નથી. ૧૪ આ પહેલાં:-“સાંદાંમસાંદાંમા રે: જોવે જોધ દુકલે તહી.” —આ ૧૫ મી કહી પહેલાં ૧૨ મી કહી આવે છે. ૧૫. આ ૧૦ મી કહી નથી. ૧૬. થઈ તહી.

ત્યારિ સૈન્યમાં રે વાડું પડ્યો સહુ પેગતાં,	
તય અભુતેન રે પ્રગટ થયો દરિ દેવતાં.	૧૨
યમ ગેપથી રે અર્ક પ્રગટ થાએ સદી,	
તયમ અભુતેન રે બ્રહ્મ વગિ આબ્યો રહી.	૧૩
તય કીધી રે બાણુદિષ્ટિ, ^{૧૭} કહી નવિ જન્ય.	
^{૧૮} બહુ પડીઆ રે રથ સાથે ગોટા રાગ.	૧૪
બહુ હેઘા રે ગજ રથ દમ, સદ્ગતી નહીં.	
સર મારિ રે ક્રોધ સદ્ગતિય ત્યાહાં રહી.	૧૫
તય વીટયાં રે પુનરપિ અભુતેન વીંગે;	
બહુ મારિ રે સાર્ગ્ય ગદા અતિ ધીરને.	૧૬
સંસાઠ રે ^{૧૯} અભુતેન સાધ્ય વર્તિ રવા.	
એકવે તય સુત રે પાણ્ડવ ઊપરે ^{૨૦} આવિયા.	૧૭
^{૨૧} તેજે મારયો રે, રિષ્ટકદન કમળું બહુ.	
^{૨૨} પાણ્ડવનું રે સૈન્ય રાજસ મારયું સહુ.	૧૮
^{૨૩} મુક્ત કર્ણજ રે પાપલો સહુ કોરવ રવા.	
^{૨૪} મશાં આબ્યા રે રામ મુખિધિર માતાં લાલા.	૧૯
તય મૂકયાં રે બાણુ આસક્ષીં જગા રહી:	
"કા આયો રે વદવા મુજ સાદાગો સતી."	૨૦
એકલું કિલિતાં રે દ્રષ્ટ્યુન્ન- ^{૨૫} મશુપ દતા,	
તે મારિ રે કર્ણને ^{૨૬} અભુતેન નાવતાં.	૨૧
^{૨૭} રણિ ગોમુખ રે લેરી સર્ગ વાજિ બહુ.	
^{૨૮} બહુ મેલેલે રે બાણુ જગા તે સહુ.	૨૨

૧૭. પ્રુષ્ઠ મણુ થાજો. ૧૮. તય. ૧૯. લોકે અભુતેન સાથે બહુ સદો.
 ૨૦. આવી રહો. ૨૧. " તેજે મારે રે: રીધ કહલ કરવા બહુ." ૨૨. " જે
 કોરણ રે: પાપલો સહુકો પચવશ." ૨૩. " આગ્યો. ૨૪. મુખે રહો
 જતાં. ૨૫. અભુતેન આવતાં ૨૬. " લેરીસાગર વાજે બહુ."
 ૨૭. " તારે મારે રે: બાણુ ગદા તેલેલે

એક ભાગુતે પરાક્રમી, બીજે ચિત્રમેન ^૭ મુગ્ધ,	
સેના બીજ સુસેન પાંચે હતા ત્યજતા પ્રાણ	૬
પાન્થાનપતિ જ્યાગિ પડ્યા ત્યાગિ હવે હાદાકા,	
રાય યુધિષ્ઠિર જોએ ^{૧૦} ધણુ “ હવે ચમે કવણુ પ્રકા ^૭ ?”	૭
ત્યાગિ ક્રોધ આણી પાણ્ડવે અદ્ભુત મેદા ^૮ બાણ	
કૌતવતણી સેના વિગિ સંદાર કીયો ^{૧૧} નાણુ	૮
દ્રુપસેન ^{૧૨} કુંભ કથુનો તે ગ્લો પડે જાણ,	
તે પિતા દેરી હરિ ગ્લો, સગન આગિ ^{૧૩} ગમાણુ	૯
દ્રુપદુમ્ન નિ વધી સાતવળી, દ્રુપદી કેરા ગાન,	
ઉતપતી સૈન્ય વિધિ ગયા, દ્રુપસેન ^{૧૨} ગ્લો તતકાન	૧૦
ત્યારિ બાણુદષ્ટિ કરી ^{૧૪} ધણી કણે રહીનિ ત્યાલિ,	
^{૧૫} અક્યાણુ ત્યારિ વીર સર્વે, મુખીઓ કાણુ માલિ	૧૧
ત્યારિ અન્ય મુત થે કર્ણનો આન્યો ^{૧૬} ધરી ત્યાહા ક્રોધ,	
પાણ્ડવનણી ^{૧૭} ત્યારિ સૈન્યમા તેણે કરયા જો ^{૧૮} રાધ	૧૨
ત્યારિ મુણેણે બીમના કાથી ^{૧૯} ધનુષ છેલુ પેન	
વળી સાતે બાણે ^{૨૦} હે બેલુ, ગાઝઆ અવશ્યમેવ	૧૩
ત્યારિ ધનુષ બીજૂ કરચ ધરી સજ કરચૂ તેણીવાર,	
ત્યાગિ કથુમુતન આપ હેના કરચૂ કટકા આ	૧૪
ત્યાગિ બાણુ મારયા રહેમા અતિ ક્રોધ આણી કાપ,	
^{૨૧} ગ્રાહિતેર વડે રાધાતણે મુત હણ્યો રહી રણ માપ	૧૫

૬. મહાપ્રાક્રમી ૭ જીત ૮. સેના સુર પાંચે હતા, તે ૯ હણ્યો
 નરે ૧૦. રાએ ૧૧. વગ્તો ૧૨ જીત ૧૩. મેદેવે ૧૪. કીધી
 ૧૫ ‘ કલ્યાણુ સરવ વીગ્ને હોએ, જો તતકાન જઈએ તાહે’ ૧૬. ધસી
 મન ક્રોધ ૧૭ તણી સેના વીર ૧૮. સળગો ૧૯. હાથ યજી ગદા છેદી
 પેવ ૨૦. તે રહે મારા ૨૧. સાળ પ્રાદારે પડો સહી, હણ્યો રાધામુત
 રણમાહે”

પછિ બાનુલેષ પગકમ્પી તેગે માન્યા પનર જાણુ	
૨૨ ત્યાગિ બીમસેો કર્ણસુન્ના દણ્યા જ્ઞેના પ્રાણુ	૧૬
શિર પડ્યુ પ્રયત્ની શોભીએ, અણિ કમન જનમા સોય,	
દેવતા બદ્ધ દૂપ ધરિ, ચે વીર તાહારા હોય.	૧૭
ત્યાગિ બીમસેનિ ત્રણ ચર લેઈ રૂઢીવં પાની ચીમ,	
દુ યામનનિ રંગદિ માગ્યા મનન આતી રીમ.	૧૮
પદ જાણુ માગ્યા મનન સુત, ઉજૂને અગીઆર,	
સુલેષને ૨૫ બાવીમ માર્યા, કર્ણો ગ્ણ્ય સર્વો	૧૯
ત્યારિ કર્ણ મન્ય કોધિ ચયો, તેણે મનન મેહેત્યા જાણુ,	
બદ્ધ મુધિશિન્ના ચોધના તનકાત લીધા પ્રાણુ	૨૦
ત્યાગિ ધર્મરાય કાપિ ચયો, એદનુ વચન જોત્યો ત્યાદિ	
“ કા સૈન્ય મારિ કર્ણ જોમો રહીને ગયુ માદિ ?	૨૧
નિત્ય પાર્યં મધિ વાદ કન્તો, મુદ્ધ ટરી ^{૨૬} લામ,	
૨૭ તે મારિ બલીઆ ચોદ દોર સૈન્ય સાથે કામ.	૨૨
દેખાન્ય બન ચે તાહારૂં, ૨૮ ચે હોઈ તાહારે હાથ,	
કારવ તણા દિત કારણે તૂ ગદી વે અમ મથ	૨૩
આજ કા મૂજનિ અતિ ઘણુ તાહારૂં લુદ્ધ જ્ઞેના કાલ્ય,	
તે માદિ મહા ^{૨૯} કોધ આણી વટે ગદી ગણુ ^{૩૦} મામય ”	૨૪
એદવુ ઠહીનિ ધર્મપુરે મેહેલીઆ દસરે જાણુ	
‘કર્ણ ટગ ^{૩૨} રણનિરિ દ લેઈ દવડા પ્રાણ’	૨૫
૩૩ ત્યાગિ વૈકર્તાન કાપિ ચો, નવ ^{૩૪} જાણુ લીધા મૈદ,	
ત્યારિ મુધટિરને રહે માગ્યા, સયા ના ^{૩૫} દિગ-મૂદ	૨૬

૨૨ “ તે મહાગદી હાથ પાછને, પો પ્રયત્ની જાણુ ” ૨૩ રહે માર્ગે
 અંજી રીય. ૨૪ “ ની પાસે જાહે સખડ પાગ નીસ ૨૦. “ સુલેષ આવી
 વીસ મારા, જે દર દર સખા ” ૨૧ કમળી ૨૩ “ આજ જ્ઞેના છે
 સદી કરણના પ્રાણુ જે આ કાંન ” ૨૮ ને જડ દોષે લા ૨૬. મન
 ૩૦. મુલ્યુ આજ ૩૧. સત ૩૨. તાહારા ૩૩ તારે કણુ ૧૧ ૥ પીચો
 ૩૪. એક ૩૫. નર

- બહુ વીર જોતાં યુધિષ્ઠિરને રૂદ્રે ક્રીધા પ્રહાર;
રથ છત્ર લાંછી વિરથ રૂદ્રક્રીધાં દેલાં માત્ર મોઝારથ. ૨૭
- ત્યારિ ખીજો રથ ત્યાંહાં અણાવી આરદ્ર થયા તતકાલ;
કથુનું પ્રાક્રમ દેવતાં મન્ય પ્રત્યક્ષા મહીપાલ. ૨૮
- યમ આત્મચુક હોમિ અગ્નિ રૂદ્રવાધિ, ક્રોધ વાધ્યો ત્યમ;
૪૦ હવિ હણું અધુના કથુનિ, રાય વિચારિ ધમ. ૨૯
- ૪૧ એક સુવર્ણપૂંપ વિસાલ દદ્રુ ચાપિ ચદાન્યું બાણ;
યમ દણ્ડ શરખું મહા દારણુ દણે ક્ષણમાં પ્રાણ. ૩૦
- સુરરાજ કેરા કર વિપિથી વજ્ર છૂટિ યમમ;
વલી યુધિષ્ઠિરના કર વિપિથી બાણ છૂટુ ત્યમમ. ૩૧
- મહારથીના ઉર વિષે યાગૂં જઈ રૂદ્રનિરધાર;
૪૨ રથ વિખેથી અખની પરિ જહી પડ્યો તેણીવાર. ૩૨
- ત્યારિ હાહાકાર દવો સહી કૈરવ તણા દલ માંહિ;
રાય કુર્યોધન શોચા ૪૪ કરે: ‘શું કર્યું દેવે આંહિ?’ ૩૩
- રાય યુધિષ્ઠિરના ૪૫ સૈન્યમાં ‘જય’ રાખ્દ બોલે વાણ;
૪૬ શય દુન્દુભિ-નાદના નિર્ધોષ વર્ત્યા બાણ. ૩૪
- રાયની પરશસા કરિ ૪૭ સર્વ દા બલિઆ ત્યાંહિ;
ચેહના યુધ આગલિ કથુ શરણો પડ્યો અખની માંહિ. ૪૮ ૩૫
- મહુર્ત એક થયા પછી સાવધાન હોયો કથુ:
‘ક્યાંહાં ગયો રાજા યુધિષ્ઠિર? હવડાં પમાડું મરણ.’ ૩૬

૩૬. ૩૨. હણું. ૩૭. ક્રીધો: રંણ મધે તેણી વાર. ૩૮. અહુવી.
૩૯. માંહિ: તત. ૪૦. ‘આજ હણુ કરણુ ને રંણમાં: રાએ વિચાર મન
એમ.’ ૪૧. ‘સોવરણ્યાપ વીસાલ કહીએ: તે ધનુષ ચદાણું બાણ.’
૪૨. તેણીવાર. ૪૩. ‘રથ ઉપરથી પડો અખનીમાં: તે કરણે ખાધી હાર.’
૪૪. વીચાર. ૪૫. ‘ને સેના વીષે ૪૬. ‘સુવર્ણની મહામહ બોલે ને ફરી
બાણ.’ ૪૭. પરમ બલીઆ હોએ.’ ૪૮. રોએ.

ત્યારિ ધતુપ^{૨૯} વિસ્કારણ કરી બહુ બાણ મૂક્યાં ત્યાંહિ;
પાણ્ડવી સેના ન્યાસ કરતો સત્તરચો રણ માંહિ.

૩૭

ઊથસો

સત્તરચો રણ માંહિ રે; કયમ પરાક્રમ તેહનું લઈ ?
વિષ્ણુદાસ કહિ: વક્ષી સુદ માંડું, તે કથા માંડી કહું.

૩૮
૬૬૭

કંડૂ ૧૯ મું-રાગ ધન્યાશી

- સત્તરે એહવું બોલીઆ રે: સાંભળ્ય, રાય સુખણ !
કણે કોધ રહિ ધરી રે રણમાં મૂક્યાં રે બાણ. ૧
- સુધિદિર રાય ઢાંકીઆ રે; વ્યાકુલ કીધો રે દેહ;
સારથિ રથ આપથું રે ભાંજિનિ નાસો રે તેહ. ૨
- હાલ-તેહનો રથ ભાંજ્યો સહી, વ્યાકુલ થયો તવ રાય;
રથ અન્ય જીપરે શીઘ્ર બિડો કોધ આણી કાય. ૩
- ધતુપ લીધું દાયમાં; બહુ બાણ મૂક્યાં રે ત્યાંહિ;
ત્રીસ શર કર્ણની મારમાં, કોધથું રેરણ માંહિ. ૪
- આલીશ મારમાં સુખેણને, શતસેનને પગ્યાશ,
શત્રેર મારમાં શત્રુને; રથ કરયા ધસદુના નાશ. ૫
- તહેતેર મારમાં કર્ણને, મારમાં રહી નિરધાર;
જઈ સમલ ભેઠાં રદિમાં આશીવિખ-આકાર. ૬
- ત્રણ ત્રણ બાકી^૭ સર્વનિ હિરમાં હણ્યાં તતથેવ.
રાય સુધિદિર એમ સૈન્ય મારિ રણ રહી અવરયમેવ. ૭

૪૬. 'યે ટંકારવ.

કંડૂ ૧૯ મું:-૧. "સારથી ઘોડા દણા; રથ ભાંજ્યો તાંડાં તેહ"
૨. મારાં જણ. ૩. નીરવાણ. ૪. બેદના. ૫. પુનરપી. ૬. વીનલીને
આકાર. ૭. મારાં. ૮. "રાજે જુધીદરે સેના સરવે; રણ દણી તતથેવ."

- અધરથી તવ કોપે ચઢ્યો કાંધ દશીને મન માંહિ;
એક “ભલૂકો” યુધિષ્ઠિરનું ચાપ છેલ્લું ત્યાંહિ. ૮
- વલી સાંઘ્ય સર માહા ^{૧૦}અશુભામી રહે મારયાં જાણ્ય.
રથપૂથ મારી કરચા કટકા; વિકલ કીધા પ્રાણ્ય. ૯
- ત્યારિ વીર જે પાણ્ડવતણા માહારથી મોટા ત્યાંહિ, ^{૧૧}
^{૧૨}રાય યુધિષ્ઠિરનિ રાપવા આવી રહ્યા રણ્ય માંહિ, ૧૦
- દ્રષ્ટુમ્ન નિ શિયણી, ^{૧૩}કુપદી કેરા તન,
કથુ આગણિ રહ્યા ઊભા કરીનિ દ્રઢ મન. ૧૧
- નિકુલ નિ સદ્દેવ આત્મા, ભીમ માદા પરચણ્ડ,
શતસહસ્ર ભાર તણી ગદા ઝાલી તદા જુજાણ્ડ. ૧૨
- શિશુપાલસુત નિ કાશિરાજ, કરુપ થે જૂપાલ,
^{૧૪}વલી મહથ કૈકય આવીઆ, દીસતા જાણે કાલ ! ૧૩
- વલી દ્રાશત્રપતિ કૈકય ^{૧૫}રાજા ^{૧૬}પ્રભદ્રક માહાવીર,
યુધિષ્ઠિરને રાપવા આવી રહ્યા રણ્યવીર. ૧૪
- વલી સારવકી ને જનમેજે પાન્ન્યાલપતિ રાજન,
તેણે વિવિધપિરનાં બાણ્ય મૂક્યાં, ^{૧૭}તેહનાં કહું અભિધાન. ૧૫
- વરાહદન્ત ને વિપાકક, ^{૧૮}નાલીક ^{૧૯}ને વજ્રદન્ત,
^{૨૦}થે મૂકતાં ગજરથ હયતણા રણ્ય શીઘ્ર આવિ અન્ત. ૧૬
- વલી ચટકમુખ ^{૨૧}ને અર્કચન્દ્રક ક્ષુરપ્રિય ^{૨૨}નિધાન;
એ આદિ દેધનિ ^{૨૩}અસ્ત્ર કેરાં અસદ્ધાત અભિધાન. ૧૭
- ^{૨૪}એહવાં ઉમ્ર આયુધ મૂકતાં કૌરવી સેના માંહિ,
ગજ અન્ધ મારી રણ્ય યિયિ કદમાન્ત કીધું ત્યાંહિ. ૧૮

૬. ભોગલ મુકી. ૧૦. અસુરમાંથી. ૧૧. ભા. ૧૨. “તે રાત્રે જુધી-
ષ્ઠરની રક્ષા કરવા આવી રહ્યા માહારાણ્ય.” ૧૩. વલી મૂપદ તન.
૧૪. “મહંદેસી વલી આવીઆ; તે દીસતા માહા વીકાલ.” ૧૫. કારંજ.
૧૬. ભદ્રકેત. ૧૭. સાંભલ. ૧૮. ત્રીપાકક. ૧૯. નાલીકદન્ત અજદન્ત. ૨૦. “તે
મૂકતાં યુદ્ધે નહીં જોતાં નાં આવે અન્ત.” ૨૧. કટકમુખ. ૨૨. કમલપીત.
૨૩. અન્ત નાં ભા. ૨૩. મહા અદ્યુત જુધ કીધુ કો.”

- રથ સમગ્ર ભાંચ્યા કનકના, ધ્વજ પતાકાં છત્ર,
 ઊંટ પર ને રજઃઅગ્ન્યાડીશ પડે મેગલ તત્ર. ૧૯
- કવચ માંહિથી અર્જુ ભેલાં, ચાપ કરચથી જાણ્ય.
 રથશરત્રાણથી શર કર્યાં અલગાં રણુ વિષે નિર્વાણ્ય. ૨૦
- માહા પ્રૌઢ વારણુ^{૨૧} તથાં કુર્મભરચત્ર પડે અતિ કાંચ.
 દ્વારવનણી સેના પડે; રણ્ય રથૂં કેહી પિરિ જાણ્ય ? ૨૧
- પાણ્ડવનણી સેના વિપિ મિંહનાદ કરતા યોદ્ધ;
 તેણે કરી બલરજઃક્રોધશ્ચ તત્ર સૈન્ય કાંધૂં રોધ. ૨૨
- તે દશોદશથી બાણુ મૂકે સૈન્યમાં નિરધાર;
 જાણિ મેઘ દ્વાદશ સામટા કરિ વૃષ્ટિ ભૂમ્ય મોઝારચ ! ૨૩
- ત્યારિ કર્ણુ જાપરિ જઈ પડ્યા પાણ્ડવતણા જે શર;
 કથૂં: રક્ષે જાતો રજઃરણુ તણ ! કરિ સુદ્ધ અમથાં, ચૂર ! ૨૪
- શ્ચં યુધિષ્ઠિર^{૨૬} સાથે વડે, યે ધર્મરાય^{૨૭} પવિત્ર ?
 પન્થ બાણુ મુક્યાં^{૨૮} અમારાં, ડર્યે ધર્મરાય વિચિત્ર. ૨૫
- એહપૂં વચન તેહનું સાંભલીને^{૩૦} કર્ણુ પામ્યો પેદ;
 અક્ષાત્ર મૂકી પાણ્ડવે સેના ડરકરી શ્રવ હેદ. ૨૬
- કર્ણુશ્પી ડરઅગ્નિ રણુમાં ઉતપત્યો ઉતપાત;
 પાણ્ડુસુત-વન^{૩૫} દશોદશથી જાણ્ય કરતો^{૩૬} પાત. ૨૭
- ત્યાંહાં બાણુવૃષ્ટિ કરિ રથો; જાણિ પ્રલેકાલી^{૩૭} મેઘ !
 નયિ અલિ પાછા વીર કો શરતણા માહા મેગ. ૨૮
- સર્વ સૈન્ય મારી કરચું અલગૂં, રથા કેવલ રાણ,
 ત્યારિ કર્ણુ કહે: " ર યુધિષ્ઠિર ! હવિ જીવતો કયમ^{૩૮} જાણ્ય ? ૨૯

૨૪. અંબાડી; તે પાડીઆ ભડ તત્ર. ૨૫. સેહેસદસનાં સીસ કરાં.
 ૨૬. કંઠર. ૨૭. વલી. ૨૮. જાતો, દહ કરો મારી ચૂર. ૨૯. ધરમરાયે.
 ૩૦. પુનર્વત શરીર. ૩૧. ઘ. ૩૨. જે કનક યુપતીર. ૩૩. સાંભલી; મન...
 ...જેવ. ૩૪. સંધાઈ અરવમેવ. ૩૪. અગ્નીમાં થયો માહા ઉતપાત.
 ૩૫. -સુતને. ૩૬. કરતા પાત. ૩૭. પ્રલેકારી. ૩૮. કાંહાં.

કૌરવનાજી પાસે મળૂં મે સર્વ મૂકી ધીરજ, ૨૯	
તે માટિ [હ] રણ્ય વદ છ, આદરી એહવી પિરજ	૩૦
તે માટિ દુખ ૪૦ મન વિષે કાષ્ટ ૪૧ રમે આણે, ગમ	
આજ કરણા આહા ૪૨ કરે તો ધર્મ-ક્ષત્રી જાય	૩૧
એહવું કહી ૪૩ નારાય મૂકયા તીક્ષણ નિ માહા કૂં,	
રાય યુધિષ્ઠિરૂં ૪૪ વર્મ જાણ કરે તતક્ષણ ચૂર.	૩૨
રુધિરમિ અર્જુ હનૂ સહી; ત્યારિ કોપીઓ મહીપાવ	
એક સાગ્ય લીધી કર વિપિ ' કૃષ્ણનો આજી ૪૫ કાલ ?	૩૩
અગ્નિનવાસા પ્રગટી ૪૬ મૂક્ષ-અમથી તેણીવાર,	
૪૭ ઘણટા-વિભૂષિત શબ્દ કરતી વણ્ટી નિરધાર.	૩૪
આકાશ-મધ્યે ૪૮ ઉત્પત્તી, ગઈ રહિ કરવા ભેદ,	
આવતી ૪૯ તતક્ષણ સમ જાણે કરી કણે છે.	૩૫
વધી ધર્મપુત્રે આર જાણે ૫૦ દણ્યો કણ કરોર	
ત્યારિ ઉભય દલ-મધ્યે રહી કગતા હવા બહુ મોગ.	૩૬

ગીથલો

કરતા હના બહુ સોદરિ રે, તેહમા કાંઈ સન્ધે નહોં	
પુનગપિ યુદ્ધ સખ્ય રમ્યું; વિષ્ણુદાસ કહે ૫૧ તે સહુ કહ' રહી	૩૭
	૭૦૪

✓ કંઠવૃં ૨૦ મૂં—રાગ શામેરી

સગ્ગે કેહે સાબલ્ય વાત, રણ્ય કણે કરયો ઉત્પાત.	
જાણે પવન પૂછે આખો ' એમ અન્તર મધ્યે કાપ્યો	૧

૩૬. વેર ૪૦. કાંઈ ૪૧. દુખ ૪૨. તમોને ૪૩. મે રાએ બિપરઃ
ખાણું મેહેલાં કુર ૪૪. ચરમ છેદી ૪૫. આંજુવા ૪૬. સહી મુખ અનિધી
૪૭. કરકડાટ સળવ કરતી ૪૮. ગારગ ૪૯. કરણે બાણ મારી કરી
સતપંટ છેદ ૫૦. બાણ ન મારાં ૫૧ તે કહુ સહી

- એક ભાસ્ત્ર^૧ મહીનિ હ ધ્ય, બાંભ્યો રથ પ્વગ્ન સર્જાત્ય. ૨
- એહો ઘોડા સાયિ મૃત, મારી [નિ] કીધૂં અહ્મુત. ૨
- વલી બાંભ્યું શિરનું છત્ર, રથય યોદ્ધ લુઓ સહુ તત્ર. ૩
- રથ હાંકયો અહ્મુત વેગ; જાણે ગાજરે દાદશ મેધ ! ૩
- કહે કણ્વ : = સુણો, શસ્ત્ર સાદજી ! ઉડેલા સાયવિ રથુમાં વાગિ !
જમ ઝાલૂં^૪ રાયનો તત્રજી," મુક્ત જોડ્યો કણ્વ વચનજી. ૪
- ‘કુપમ માફે ધર્મનો જાન ?’ ઇમ મન્ય વિમાસી વાત;
“જાઓ યત કરો આરમ્ભ; [ધિરિ] જિડા પૂજો જમ્ભ. ૫
- તહો ક્ષત્રમાં [હો] હીન; તે માટિ યાશો^૬ દીન.
મુજ શરયા યોધ સર્જાત્ય, તહો નવિ કરવી રથય-વાત. ૬
- તાહાફે ધર્મધુરન્ધર નામ તિ નવિ કરવો સર્જામ.
જાઓ હસ્તિનાપુરમાં પેર, જો રાત્ય કરો અવશ્યમેવ. ૭
- આંહાં દારુણ કરવું કમ, ક્ષત્રીનો એવો ધર્મ;
નવે સાંધિ તાવનિ પુત્ર, નવિ ગણિ બ્રાત ને મિત્ર." ૮
- એહવું કહીનિ મૂંઝા રાય, પછિ સૈન્ય સાદ્યો ધાય;
બહુ કંઈનું^૯ કહે ત્યાંહાં આવી; મૂકે અન્ન નાનાવિધ્ય લાવી. ૯
- હરતી જીપરિ મૂકિ ધાય, રથમાં થોભું નવિ જાય;
મારયા અન્ન તણો નહીં પાર, રથ ચૂર્ણ કરયા તેણીવાર. ૧૦
- પર વેસર જિંટ અમ્બાડી, શર-ધાત ચકાં સહુ પાડી;
ગજ પર્વત શરયા પડતા, ત્યાંહાં વીર અનોઅન્યે ભડતા. ૧૧
- એક ચાપ વિધિ શર લીધું. તેણે ૧૦ જિનમિત્ર શ્રવ કીધું;
ગજગજ [જિ]પિરિ નાહાઠા જાય, ૧૧ હય ક્રણે ત્યાંહાં ન સહવાય. ૧૨

કહેવું ૨૦ મૂ.:-૧. જોગલ. ૨. જાન. ૩. સાયવને હાવે રંણ વાળ, ૪. ઝાલો. ૫. મુગથી કરણ વડે વચન. ૬. ડીસો છો. ૭. નીકંઈન. ૮. રંણમાં ચુરંણ કરા. ૯. એણી પેરે સેના રંણ પાડી. ૧૦. છાંતુમાંનું આરાધન કીધુ. ૧૧. જુધ કેણે નવ સેકેવાએ.

- ૧૨૨૪ સુતહીન થઈ નાદાસિ, બહુ વીર પડિ ગ્દ૨ ત્રાહાસિ
[ધ્રમ] મારી બીધૂ આદેન, જાણિ નાન ૧૨૬૫ દ્રહ ગોવ ૧૩
રોણિતની મગિતા થાય, નગ અશ્વ તણાયા જાય,
૧૨૭૪ ફેગ બીધા સાત, ગ્દ૨ સૈન્ય કરૂં શ્રવ પાત ૧૪
સારિ તર સુત પામ્યો હર્ષ, વાગિ દુ-દુભિના નિર્ધોર,
૧૨૮૫ ગાંગા ગંધ તણા ત્યાહા નાદ, કરે થોહ અ-થોઅ ય સાદ ૧૫
કૈરવ શ્રવ ટોનિ મલીઆ, ત્યાગિ પાણ-વ ૧૨૯૫ ત્યાહાથી પનીઆ
રાય ધર્મ થયા માનધાન, ૧૩૦૫ પાસે મહુ તેજા પગધાન ૧૬
“બન મર્ તમાગ પૂગ, અથવા ૧૩૧૫ હૈઆ કૂગ ?
આજ અર્જુન નહી મમ સગ્રય, ચે કગિ કર્ણનો ભગ ૧૭
શ્રવ સૈન્ય આપણુ દાહિ ? ૧૩૨૫ હા થો પાર્યનિ આદા
યસ પામ્યો ૨૦ માહારો નાગ, વાગિ કર્ણ રણો મુજ પાગ ૧૮
ઓ દીસે સૈન્ય પનાય ૧૩૩૫ થોબુ કહી પિગિ જય ?
એદના સૈન્યમા જયજયકાર, ૨૨ માહાગિ દુ ખ તથો ભવિ પાગ ૧૯
૨૩ બહુ વીર એમ્હા થાઓ, મારો કર્ણનિ કિ ગ્દ૨ સાહો”
એમ કહે બુધિશિર રાય, કોષેથી મૂજે કાય ૨૦
“મ્યાહા બીમ ગયો મમ જાત ? તેહને મમ્ભનાવો જઈ વાત
‘કર્ણ’ બીધૂ [છે] કલ્પાન્ત, સર્વ સૈન્યનો આણો અન્ત ૨૧
તુજ વિન રહી રણુમા આજ, માહાર નહી કરે મે કાજ’
એહવૂ રાયન વાયક જાણી, ધાયા ધનુ વિષે શગ તાણી ૨૨

૧૨ કો રય થકી ભતરીને નાદાસે ૧૩ બુદ્ધ જલગ્રાવ ૧૪ રય ફેરી બીધા છે રયાત. ૧૫ વાજે સપ વાજને નાદ હોએ. આનદમા બહુ સાદ ૧૬ પાગ ૧૭ વપ પાસે તેડા ૧૮ હઠઆ તમારા કૂગ ૧૯ આ કોણુ લાવો તે આહા ૨૦ વાહારો. ૨૧. રણુમા થોબુ તવ જાએ. ૨૨ માહારા દ્રવ તણો નહી પાર

૨૩ ‘મારો કર્ણને જીતતો સાહો, એમ કહુ બુધીશિર રાયો,
કોય થકી મુજે જી નાએ, વચન રાસલરા કહે ગાએ”

કણ્વ: 'કણ્વ કૃદી પેરિ જાય ?' ૨૧ દહો દશ જે વીટયો રાય;
 દ્રષ્ટુમ્ન ૨૫ પ્રમુખ યે વીર, ધાયા ક્રોધ આણીનિ ધીર. ૨૩
 કરિ જાણુ તણી ત્યાંહાં વૃષ્ટ, જ્ઞેતાં દીસે આરિષ્ટ.
 રથ ઇત્ર અગ્રાણી ૨૬ ભાંજિ, પણ કણ્વ ન પામિ પ્રાજે. ૨૪
 ત્યારિ રાય મુધિષ્ટિર જ્ઞેદ ૨૭ રથ ઊપરિ જિહા તેદ; ૨૫
 હાકિ ૨૮ શિર ઊપરિ આવી, નિજ સેના સહુ બોલાવી. ૨૫
 ત્યારિ બીજે સાંભલી વાત: 'કણ્વે ૩૦ ક્રીધું ઉત્પાત;
 મારયું સૈન, ન લાભે પાર; ૩૧ રથિ જ્ઞેનો પવનકુમાર. ૨૬
 ૩૨ માદા ક્રોધ અદ્યો મન માંદિ: 'હવિ કણ્વને માઈ આંહિ.'
 ત્યાંહાં પ્રગટ કર્યું નિજ ૩૩ ૩૫, દેવી આયુધ નાપિ ૩૪ બૂપ. ૨૭
 "કિલિશે, ૩૫ પારથ પાપિ આજ, ૩૬ ક્રીધું નહીં એકા કાજ." ૨૮
 સજ્જે કૃદો: સાંભલ્ય, રાય! બીમસેન તે રથિમાં જાય. ૨૮
 "૩૭ દુષ્ટને જે માઈ આજ તો શીજે માદાઈ કાજ;
 ૨૫૫ જીવું," એહવી આસ, કર જ્ઞેડી કલિ વિધણુદારા. ૨૯

૩૦૩

કણ્વ ૨૧ મું—રાગ મહાર

સજ્જે એહવું બોલીઆં: સાંભલ્ય, કૌરવના બૂપ રે!
 ૧ બીમસેન મન્ય ક્રોધયું ત્યાંહાં અદ્યુત ક્રીધું ૩૫ રે. ૧
 ૨ તેહની વર્ણવના કથમ કહી સદું, જે મુજ મંદા જિહા એક રે ?
 ૩ શત રસનાએ વર્ણવું તોહે નપિ આવિ છેક રે. ૨

૨૪. એદેવ કહીને વીટો ગએ ૨૫. સીધું જીવો. ૨૬. પાટો, ભાંજો,
 તોહે કરજુ. ૨૭. એવ. ૨૮. વાપેવ ૨૯. સદુને સીર પર ૩૦. ક્રીધો
 માદા. ૩૧. એદેવ જ્ઞેતાં. ૩૨. વા. ૩૩. માદા. ૩૪. ત્યાંહાં બૂપ.
 ૩૫. કૃષ્ણ. ૩૬. ના સીધુ એક ત્યાંહાં કાજ. ૩૭. કરજુ દુષ્ટને માર.

કણ્વ ૨૧ મું—૧. "બીમસેને ત્યાંહાં ક્રોધજુ અદ્ય ૩૨ અવૂપ રે."
 ૨. "તેહવુ વરણુ કેમ કર: મમ મુખ જીભ એક રે."

પર્વત ઇપ્રાહ સમો યમો દીસતો કલ્પ-વર્ણુ રે.

સુગટ વિરાજિતે કનકમિ તેહને, કુણ્ડલ અલકિ કલ્પ રે. ૪

પિરિપિરિના જૂયાય પચ્ચાઈ ધરી ત્યાહા ધાયો આગી વેગ રે.

તકિત-ગોત્ય સુરચાપચં જાણિ અદિગ્યા દાસ મેઘ રે ! ૫

અનેક આયુધ કરચ ધગ્યા, તેહનો નમ્ય જાણું પાર રે.

ધનુષ પ્રચણ્ડ ગદા મહી તવ ચાલ્યો પવનકુમાર રે. ૫

તેહના પદકમથી પ્રચવી ડગે, દિગ્પાલ જાયાતુર થાય રે,

૯૫૬ મૂલરથકી ગરીવર અસિ, તેહનાં શૂર્ય તે અલગા થય રે. ૬

ત્યારિ શેપનાંગ સલકચો સહી, જય પામ્યા સુરનર ૧૦નાગ રે,

રથમેત્ર વિમે ચાલ્યો સહી ચારિ બીમસેન ૧૧માહાભાગ રે. ૭

પ્રલિકાસિ ૧૨પ્રગટચો વન્ય પાવક દીસિ યમ રે.

મનમા કોષે પ્રજ્ઞસે જકોદર દીસિ ત્યમ રે. ૮

યમ સેના ૧૩દાનવની પ્રતિ ધાઈ વજ્ર મહી સુરરાય રે,

ત્યમ કૌરવની સેના વિધિ ૧૪જકોદર કોધિ ધાય રે. ૯

ચારિ હિરણ્યકશપ મારચો સહી, ૧૫નરહરિન્ લીધું શરીર રે,

ત્યમ કૌરવ-દય જિપિરિ ધસો ૧૬ધરી કોષ જકોદર વીર રે. ૧૦

ચારિ જ્ઞાસુરને મારવા ઇન્દ્રે ૧૭ક્રીધું યમરથ રે,

તેહવું રૂપ ૧૮પ્રમદ થયું દીશીધ રથમાં જકોદર જૂપ રે. ૧૧

૧૯યમ દક્ષયજ હણુવા શિવિ વીરભદ્ર પ્રયુજ્જ્યો યમ રે,

ભાઈ ! કૌરવ સેના જિપરિ બીમસેન ૨૦અદ્યુચો રણ્ય ત્યમ રે. ૧૨

૩. સરયો પ્રોઠ દીસે એ કન્નલવરણુ રે. ૪. “જે કનકમાં: કુંડલ. ૫. ધરાં, તાંહાં ૬. જાણે દાવાનવ જિવટાઃ ચટો. ૭. જાણે પ્રોઠાં ધરી, ચાલો. ૮. પદપ્રાહારથી: પ્રચવી કંપાએ રે. ૯. “કોષે જાણે કાવ સરયો: દીગપાવ જાનાંક યાએ રે.” ૧૦. મન રે” ૧૧. ભડ જન રે. ૧૨. “કાર પ્રગટા હવડાં, પવન પાવક જમ રે. ૧૩. અસુરની પીધે. ૧૪. ધાઓ જકોદર જાએ રે. ૧૫. નરસીહનુ ધર. ૧૬. કોષે. ૧૭. ધર્મ. ૧૮. માહા દીસી એ, વીર ૧૯. “તારકને હણુવા સીવે: ધર રૂપ જમ રે.” ૨૦. ચાલો તમે રે.

યમ જલનિધિ રચાલે વેગશ્ચ, લાભ । અમાવાસ્યાને દિન રે,
 ત્યમ કૌરવ-દલ સર્પારવા રચાલ્યો ક્રોધ ધરીનિ મન્ય રે ૧૩
 રઘુદીર્ઘ રમઝૂ મૂલ્ય સોળીધ આગ્રહ નેત્ર વિશાલ રે,
 અરે નાશ કરેલા વિશ્વનિ જાણિ આવ્યો જર્જર કાવ રે । ૧૪
 રઘરાવ ધર્મ કરને આવી રહ્યો એહવૂં પ્રગટ કરી નિજ રૂપ રે
 " હવિ કા ચિન્તા મનમા ધરો ! મૂડને રૂપઆપો આઘા, ભૂપ રે । " ૧૫
 એહવૂં રૂપ લપાનમક જીમનુ દેખી રઘુરૂપ પામ્યા ત્રાહમ રે
 એ કોગવ સધનાને હણે રઘુએહવો આવ્યો મન્ય વિશ્વામ રે ૧૬
 કહ્યું " શુદ્ધ કરે રણમા રહી, જા થાવા છો અસુર રે ?
 કર્ણ-પ્રમુખ કૌરવ ધણા તૂ મારી કરયે ચૂ રે " ૧૭
 ત્યાગિ પ્રદક્ષણા કરી ગળે વસી લાગો આવી ચરણ રે
 ર૮ ' આજ મુજ આગલથી રણ ત્રિપે ગ્હે નાદાશી મતો કર્યું રે । ૧૮
 બ્રહ્માણ્ડ વિધિ યાહા હશે ત્યાહાથી ર૮ મારવો નિગ્ધાર રે
 તહો ગોચા ઝંમકથી મૂંચો, રહે દુષ્કરો લગાર રે । " ૧૯
 ત્યારિ નિજ સેનાપતિ મર્વનિ એહવૂં વાયક ઝંકિદિ તતપેર રે
 " તમ્હે રાજની ગ્લા કરો ઝરેશીઘ રત્નને અવસ્થમેન રે " ૨૦
 ત્યાગિ ભેરી શર્જ પ્રમુખ ઝંમહો નીસાણે વસીઆ ધાય રે,
 પછિ ઝઘે ત્યાહા દુતા મહી તે આવીને લાગા પાય રે ૨૧
 ઝપસિંહનાદ કિં મર્જના મૂલ્ય વહતા એહવી વણ રે;
 " આજ કોગવ કેરા દવપતિ તે નિશિ જા રે " ૨૨

ત્યારિ આજ્ઞા માગી રાયની બીમસેન ઝવલ્યા ગણુમાદિ રે
ત્યારિ થોદ અપરિમિત ગયના તે ઠગદગિ રહ્યા ક્ષણુમાદિ રે. ૨૩
ત્યાહા પ્રાદ સમીગણુ ઝગટચો, જાજો પ્રલે કાલનો ઝલવાયુ રે ।
રજ જીડી પિમિ અક્ષુમા, ગણુમા થોબૂ નવિ જાય રે ૨૪

ગિગિશૃંગે ૪૦પડે જુટી તદા, ત્યાહા વૃક્ષ[ડાલિ] બહુ ૪૧જાનિ રે
ત્યાહા દ્રવદ ૪૨સકલ જીડી ફરી શિર કૌરવને વાનિ રે ૨૫
ઉતપાત ૪૩ઝગટ હોએ અબિનવા, ત્યાહા ૪૪મન્દ શુકન બહુ થાય રે,
૪૫શકુન્ત કાલાહલ ઝરિ, ઝગ ડાળા જમણા જાય રે ૨૬

ત્યારિ કૌરવ ઝન ટોલિ મળી ૪૬રણુમાદિ વિચારી વાત રે
“આજ દત ૪૭આપણુના ક્ષય હજે, રણ વર્તિ છિ ઉતપાત રે.” ૨૭
એહધૂ કેહેતા તન દ્રિષ્ટે પડ્યો બીમસેન માહાવિકરાલ રે
જાણિ સર્વ હમડા હણિ ૪૮સામટા, ૪૯યમ ધાઓ આવે કાલ રે ૨૮
ત્યારિ સિંહનાદ બીમિ કરચો, જાણિ ગર્જિ દ્વાદશ મેધ રે ।
નિજ તાત તણૂ ચિન્તન કરચ ચેહનો છે અધિકા વેગ રે ૨૯
૫૦જાણિ પ્રલિકાલે પરવરચા ચેહવા દીસે શ્રી અવિનાશ ગિ,
ત્યમ કૌરવદલ સર્વ સામદ્ હણુવાને આલ્યો પાશ રે. ૩૦

એહધૂ ૩૫ અસમ્ભવ દેપતા કૌરવ ઝવ ૫૧કાપ્યા ત્યાહે રે,
‘હવે શી વિધિ કરશે?’ રાય કહે ‘કાષ્ઠપરવિચારો મન માદિ રે’ ૩૧
ત્યારિ બીમસ્વરૂપ દેખી ફરી ૫૨દલમા પડોગિ ભર્જાણુ રે,
ત્યારિ ગજ બપરિ ગજ નાહાસતા ૫૪તે હોઆ રણુમા, જાણુ રે ૩૨

૨૬ રણુમા જાએ રે ૩૩ રક્ષા કરતા રાએ રે ૩૮ સમો રણુ
૩૯ ધારનો ૪૦ સીપર ૪૧ સરવે ૪૨ લોહગદા ડાગી રારી ૪૩ હોએ
તાહા ૪૪ વહી ૪૫ સહુ આક્રંદ કુલાહલ કરે ઝગલા ડાળા જાએ રે.”
૪૬ વીચારે સરવ વાત રે ૪૭ આપણુ માહે હસે કાષ્ઠ ઉતપાત રે.
૪૮ હણુવા ૪૯ ધાઓ આવે છે ૫૦ જાણે કાલ એ પરવરો ૫૧. પામા
તાપ રે ૫૨ વીચારોની આપ રે ૫૩ કૌરવ દલમા ૫૪ લેહવા તળતા
પ્રાણુ રે

નાહસિ રથ માહા સુભટના, ત્યાંહા નાહસિ બહુ અસંવાર રે; .
 ધનુષ બાણ કરચથી પડે, નાસતા તેણી વાર રે. ૩૩
 ૫૫એમ મૈન્ય વિશસ્થલ સહુ થયું, પણ કર્ણ તણે નહીં મન્ય રે;
 ૫૬એહવા ભીમ સાથે રણે રહી વદિ, તેહવો કો નવિ દીસે અન્ય રે. ૩૪
 ત્યારિ કર્ણે ભણી આવ્યા ૫૭સહી તવ કુન્તા કેરો જાત રે,
 વિષ્ણુદાસ કહિ ક્યમ સુદ કરચુ, તે માંડી કહું ૫૮વિશ્વાત રે. ૩૫

૭૬૮

કર્ણવું ૨૨ મું-રાગ વસન્ત

સન્ને કિહે: સુર્યો, રાયજી રે ! યારિ આવ્યો વૃકોદર વીર,
 તવ સેના સહુ કદન કરી રે રાધી મનમાં ધીર. ૧
 ત્યારિ શલ્ય કહિ કર્ણને રે: “ ભીમ ઉકરિ ઉતપાતં.
 ધણુ થહ ક્રોધિ ભર્યો રે, એહનો પુત્ર થયો રણપાત. ૨
 વલી બીજું દુઃખ અભિમન્યુ રે; એહનિ રદિ શાસિ ધાય.
 ૫૮તે ક્રોધ અહીં રણિ મૂકશે રે; તે માટિ નહીં જીતાય. ૩
 આહાવું ૩૫ બધાનકે એહતણું રે મિ નથી સાંભણું કયાહારિ;
 ધરચું હતું પૂર્વે સહી રે, શત કૈયક મારચા યારિ. ૪
 ત્રૈલોક્ય વિધિ એહવો નહીં રે, કો રદિ ભીમ આગસિ આજ;
 તે માટિ આંહાં આપણે રે શું થટિ તે કરવું કાજ ? ૫
 હૂ જાણુ છું: સત્ય માનયે રે, ૬એ હણશે તુજને આંહાં.
 તે માટિ રણુ જાંડીએ રે, જો આવે જીતવ મન માંહાં.” ૬

૫૫. “એમ સરવ વીસલ થજી: પણ કર્ણને નહીં મન રે.”

૫૬. “એહવો ભીમ સાથે રણુ રહે: એહવો ન દીસે કો અન રે.” ૫૭. દીડા.

૫૮. સાક્ષાત રે.

કર્ણવું ૨૨ મું:—૧. સરવ નીકદન કરી મનમાં રાધી મત ધીર રે.
 ૨. વચન કહે. ૩. કરસે માહા. ૪. બુધ અભીનવું. ૫. તે માટિ ગદા
 મારસે: તે કહી પેરે જીતાએ. ૬. એ કહુ તુજને આહે. ૭. વમારા ચીત માહે.

ત્યારિ હશિ કર્ણ મૂલ્ય ઊચરચો રે: હુ જાણું છું એહનો પ્રાણ; ૭
 આજ ભુવન ત્રણ વિધિ મહો રે કો ન પમિ માહર્ગ ખાણ. ૭
 પણ કૈયક મારવા સામટા રે, દુષ્ટસુતાને કાળ્ય; ૮
 મૃત્યુ લક્ષ કરચ એહને રે તો કાણે ન થાએ ત્યાળ્ય. ૮
 મૂને ઇચ્છા હુતી અતિ ઘણી રે, અર્જુનજી વડવા કાળ; ૯
 જો પારથ મુજને મારતો રે કિ હું દેહણતો તેહને આજ. ૯
 પણ વિચમા વિધન હવે સહી રે, ગત્ય દૈવતણી નિરધાર; ૧૦
 તે મારિ કલધ્નું ૧૦નોહે મહી રે, હોએ હોનાર પદારથ સાર. ૧૦
 આણુ ૧૧એ રણિ મૂકીને રે હું એહને કરે અહો વિમ. " ૧૧
 ૧૨પણ રથ પેડો ઉતાવલો રે અર્જુન પાસે શીઘ. ૧૧
 ત્યારિ શસ્ત્ર કિહિ: "રુચ્યું નથી રે મૂલને વચન તાહાં આંહિ; ૧૨
 આજ એ એ આહામો યુદ્ધ કિરિ રે, તે પડિ સહી ૧૩રણમાંહિ." ૧૨
 "હાકય હવે રથ માહારો રે": કર્ણ વદિ મુક્ષ વાણ્ય; ૧૩
 "કપમ સિદ્ધિશિ શર માહર્ગ સહી રે રણમાં ૧૪સહી નિરવાણ્ય? ૧૩
 આજ ભુવન ત્રણ વિધિ સહી રે ૧૫કો ન પમિ માહર્ગ ખાણુ! ૧૪
 સુરરાજ સમો પ્રાણિ કરે રે ત્યાંહાં કવણુ જીમ પ્રમાણુ?" ૧૪
 ત્યારિ શસ્ત્ર આહાકોધિ કરી રે રણ રથ પેડ્યો માહાનેગ; ૧૫
 સિંહનાદ કણે કરચો રે, જાણિ [ગાણિ] હાદશ મેધ! ૧૫
 ત્યારિ જીમસેન દલને તથા રે ફરી જીમો રહ્યો અવસ્થમેવ. ૧૬
 ત્યારિ રથ લાગ્યો ત્યાંહાં સારથિ રે, આરુઠ થયો તતપેવ. ૧૬
 ત્યાંહાં રાજી પરસ્પરિ ૧૬પૂરીઆ રે, બહુ વાજે રણ વાગિત્ર; ૧૭
 આણુ અપરિમિત પાકવી રે ચેહનાં કનકપૂષ વિચિત્ર. ૧૭
 ત્યારિ કર્ણ જીપરિ તુટી પડ્યો રે રથ સાથે પવનકુમાર. ૧૮
 બહુ ખાણે કરચો આકલો ને શત સહસ્ર લક્ષ, નહો પાર. ૧૮

૮. એહનું બધાં પાણુ. ૯. તેહને કરતો નાસ. ૧૦. નહી રે હસે પાણુ. ૧૧. તેહને કરતો નાસ. ૧૨. નહી રે: હસે પદારથ હોનાર. ૧૩. કોધે મુકીને: હુ એહને કરે વીએ. ૧૪. "તુ રથ પેડ...સીએ." ૧૫. તાહે. ૧૬. સહી. ૧૭. કાણુ. ૧૮. કરીઆ.

ત્યારિ વૈકર્તન^{૧૭}મન્ય કાપીઓ રે; એક શર^{૧૮}લીધૂ માહાકૂર;
 ૧૯ ત્યારિ લીમસેનના કર તણૂં રે તેણે ધનુષ કર્યૂ ત્યાંહાં ચૂર. ૧૯
 ખીનૂં શર લીધૂં સહી રે, કરંચ ક્રોધ કરીનિ કાપ.
 તેણે ર૦સ્તનાન્તર બેઠું સહી રે; ત્યારિ આકુલઆકુલ યાપ. ૨૦
 પછિ સ્વસ્થ થઈ રણુમાં રહી રે અલૂં ધનુષ અન્ય માહાપ્રાદ.
 ર૧નિશિત બાણ મૂક્યાં સહી રે, ત્યારિ કર્ણુ થયો દિગમૂલ. ૨૧
 પછિ સિંહનાદ કીધો સહી રે, તેણે કમ્પ્યા દશ દિગપાલ.
 રથચક્ર થકી પ્રથવી ડગિ રે; જાણું આબ્યો પ્રલેકાલ. ૨૨
 ત્યારિ કર્ણુ ક્રોધ રદિ ધરી રે ત્યાંહાં મેહેલ્યાં બાણ અનન્ત.
 લીમ રદિ બેઠુ જઈ રે, જાણ્યું હવડાં આણ્યો ર૩અન્ત. ૨૩
 ત્યારિ કુન્તીસુત રઠકાપે ચઢ્યો રે, થયો રુધિરમિ જાણ્ય;
 “હવે દુષ્ટ હવડાં હણૂ રે;” એહવી મુક્તથી બોલ્યો વાણ્ય. ૨૪
 એક ર૫વજ્રમાર શર થે હતૂં રે, તે માધૂં ધનુષિ જાણ્ય;
 ક્રોધ સહિત મૂક્યૂ સહી રે, ‘જાણે ર૬હરૂં કર્ણુના પ્રાણ!’ ૨૫
 ત્યારિ શબ્દ પ્રચણ્ડ હવો મહી રે, જાણે તુટી પડ્યું આકાશ!
 સુર સર્વ ર૭રહ્યા એમ બીયારિ રે: ‘હવિ કર્ણુ પમાડો નાશ!’ ૨૬
 ર૮સ્તનાન્તર શર બેદીઓ રે, નિઃસજ્જ હવો ત્યારિ કર્ણુ.
 ર૯રથી તો રથ બીપરિ પડ્યો રે, જાણે નિમે પામ્યો મરણ! ૨૭
 ૩૦ત્યારિ મદ્રાધિપ એહવું દિપતાં તેણે રથ વાલ્યો તતકાલે;
 લેઈ આબ્યો ત્યાંહાં કર્ણુનિ રે, પછિ યાંહાં હુતો ર૧જૂપાલ. ૨૮

૧૭. વૈકર્તન તે કાપીઓ. ૧૮. લીધો કુર. ૧૯. તાણુ. ૨૦. રૂંદે એક
 કરણુ: તે આકુલ. ૨૧. સત બાણ સહી મુક્તે. ૨૨. આબ્યો. ૨૩. કાપે.
 સહી; નેત્ર યથા રાતાં ચોર. ૨૪. કુજને: મુખથી બોલે બોલ. ૨૫. વજ્રમાર
 સજ્જ હવે તે: તે લીમે ચઢવુ બાણ. ૨૬. હણુ. ૨૭. એહેવુ બોલીઆં
 કરણુને લીધો નાશ. ૨૮. આકુલવાકુલ થયો સહી: રંણુ મધે કણુ.
 ૨૯. ૨૫ હવર તે તો પડો. ૩૦. “સહ એહવુ દેવતાં: રથ ચક્રાબ્યો
 તતકાલ.”

ત્યારિ હાહાકાર ચૈ રહ્યો રે કૌરવની સેના માંહિ:

“આજ વૈકર્તનરે પ્રાજે હવો રે, તો રહી સકિ કાણુ આંહિ ?” ૨૯

ત્યારે બીમસેન આગ્યો ધરી રેરે દલ કૌરવ જેરે સક્રુચ,

બાણ ગદાગદાપ્રાદારિ સહી રે સહુ મારી ક્રીધૂં બહુ. ૩૦

ત્યાંહાં મારયા મેગજ મલપતા રે; રથ બાંજી ક્રીધો ચૂર.

વદતાં બલ વાંધૂં સહી રે, જાણે [વાંધૂં] સાપર-પૂર ! ૩૧

અસક્ત તેજ ત્યાંહાં દણ્યા રે, તેહની કહી નિવિ જામ વાત.

૩૫૫૨ ગિંટ શકટ દણ્યા રે, રણ્ય ક્રીધૂં [બહુ] ઉતપાત. ૩૨

નાહાસિ દલ દોહો દશ ચક્રી રે, રણ્યમાં ચોબધૂં નવિ જામ.

ગજ ઊપરિ ગજ નાહાસતા રે, હય ઊપરિ હય ધાય ૩૩

રથ વાહ્યા ત્યાંહાં નવિ વલે રે; માહારથી હવા ગતપ્રાણ.

વલી બીમ ક્રોધ રિદિ ધરી રે ત્યાંહાં અસક્ત મૂક્યાં^{૩૪} બાણ. ૩૪

ઉપલો

અસક્ત મૂક્યાં^{૩૫} બાણ રે. તેહની સક્ત નવિ જાએ લહી.

વિજયદાસ^{૩૬} કિહિ: પછિ થં ચપૂરે રણિ, તે કયા જોલૂં^{૩૭} સહી. ૩૫

૮૦૩

૬૬૫ ૨૩ મૂં-રાગ દેશાપ

થોપાઈ

સન્ને કિહિ: સાંભળ્ય, રાય ! તાહારા પુત્ર^૧ તણા ઉપાય.

૨ચમૂપતિ ભાગો ચેણી વાર, રણ્યમાં થં દોજી તેણી વાર. ૧

૩૧. દુર્યોધન. ૩૨. ક્રણ સરથો પ્રાજે ચગ્યો...વાહે. ૩૩. કૌરવ સેના સંગ. ૩૪. ક્રણ સરથ સેન ક્રીધુ ભગ. ૩૫. બહુ નર હસ્તી મારી કરી ક્રીધો માહા. ૩૬. મેહેલા. ૩૭. કેહે કયા: પછે સુ ચૈ તે જોલુ સહી. ૩૮. જોલી અ.

૬૬૫ ૧૩મૂં:—૧. પુત્રનો કહી મહીમાએ. ૨. “પછે ક્રણ ભાગો જેણી વાર તાર પછી રણ્યમાં સુ હવુ નીરધાર.”

દુર્યોધન-મન્ય દુઃખ ન માય રણમાં વાત વિચારે રાયઃ
 “નિત્યે મૂળનિ કિહિતો કર્ણઃ ‘હ’ પાણ્ડવને પમાડીશ મરણ. ૨
 સકલ યોદ્ધ શાહાનિ મોકલો ? હું પાણ્ડવ મારું એકલો.’
 ચેહ[ના] બલ કીરત્યની હાત, ઊંસુરપતિ ચરયો જાણિ વાત; ૩
 ધરિ પાણે પારિ કાદણ, ત્યારિ ૪ જાય પામિ ધક્કાણ.
 ધનુષ વિષે ગત્ય અધિકી હોય, એ આગલે નવિ માંડિ કાય. ૪
 ચેહના શત્રુતણે નિર્ધોષ, માંભજતાં રિપુ પામે શોક,
 તે આ કર્ણની શી ગત્ય યર્ષ ? કૌરવ માત્રની કીરત ગઈ”. ૫
 એમ ટલવલવા લાગે માહારાજ “એકાંત ન શીધું માહારું કાજ.
 કર્ણ સમો નહોં ભૂતલ માંહી, તે મૂર્ખા પામ્યો રણમાંહિ. ૬
 ક્યાંહાં ગયા માહારા જાતલુજાણ, ચે રણિ લે પાણ્ડવના પ્રાણ” ?
 એહવિ રથ્ય બિશી ૧૦ તતથેવ, આર જાત રાયના ૧૧ અવશ્યમેવ ૭
 કરી પ્રણામ નિ હિલા રહિ; ૧૨ ચર વચન રાય આગલિ કિહિ: ૧૨
 “સુખ મન્ય પામિ મહીપાલ: અહો સર્વનેા આણું કાલ. ૮
 ૧૩ શન આઠા આપો એક વાર ? પાણ્ડવ પાંચ મનાવું હારય”.
 દુર્યોધન કેહે. “મેના ૧૪ માથ્ય જઈ પાણ્ડવશ્ચ ૧૫ મારો પાથ. ૯
 ૧૬ પાણ્ડવ-જય અગાધ્ય દ્રહતોય, તેમાં કર્ણજૂનો જોય.
 તેહની રક્ષા કાજિ સહુ પરવરો; મનમાં ક્રોધ આબ્યન્તરધરો. ૧૭” ૧૦
 (એહવી) રાયતણી આઠા શિર ધરી આહારે જણુ રથ્ય બિડા કરી.
 લોહમિ કવચ ધરયાં છિ અર્જુન: ‘હવડાં સૈન્ય પમાડૂં બર્જ. ૧૧

૩. મુરી નર જાણે તે સાક્ષાત. ૪. જયકાર થાએ જમડ. ૫. સંમતણા. ૬. આજ. ૭. નવ સર. ૮. કેમ પામે આદે. ૯. મુલક. ૧૦. ને ધેવ. ૧૧. આવા. ૧૨. રહા. ૧૩. “સેનરે આગના આદો દાએ ‘પાંચ પાણ્ડવની છદ્ધ કાએ” ૧૪. સમો મુજકાજ. ૧૫. ને મારો આજ. ૧૬. આ કડી નથી. ૧૭. ધરિ. જ.

૧૮પાણિ ધનુષ લીધું વિકરાલ; ચાલ્યા ક્રોધ ધરી તતકાલ.
 ત્યારિ^{૧૮}મહીપત્ય મૂક્ષ આથી જાયરે: “જાઓ, પાણ્ડવને મારો શરિ.” ૧૨
 મનમા થર ધરી^{૨૦}ઉદ્દેશ, ચાલ્યા રમગણ કરી દેવેશ.
 પાણ્ડવ દણુવા ફરી આસ* અનેક સૈન્ય રાક્ષુ નિજ પાશ. ૧૩
 ૨૧યમ પતંગીઆ પાવકમુખિ પડિ દેપતાં આવી વણે.
 આઘ્યા ંણિ^{૨૨}મનમા ધરી માન. ચ્યારેના કહ્ન હવે અભિધાન: ૧૪
 ૨૩શ્રુતવાચક દુર્ધર માહાબલી, વિવસુ વિકટ ન સહિ કો કલી,
 ૨૪વલી ક્રોધને સમ બલવન્ત, ભડતાં ચેહનો નાવિ અન્ત. ૧૫
 ૨૫ પાંચસેહે આગલ્ય કરી આઘ્યા રણ માંહાં ક્રોધ જ ધરી,
 ૨૬ સાહચ નિ ગજ પચ્ચાસ, પ્રથમો આવતાં કીધા નાશ. ૧૬
 પછિ^{૨૫}વિવસુ રણિ^{૨૬}અલગો ચાવ. ૨૭પાણ્ડવની સેનામાં ગય.
 ૨૮તેહે બહુપ્રોદ એક કરમાં મહો, હણ્યું સૈન્ય પાણ્ડવનું સહી. ૧૭
 ત્યારિ બીમિ મુકી એકજ ફાલ, રણમાર^{૨૮}તેહનો આણો ફાલ.
 કુણ્ડલ^{૩૦}મુગટ સહિત શિરત્યાંહિ જોલિ પડીઆં અબ્યની માહિ ૧૮
 ૩૧તેહનિ દણ્યો જાણી સહુ ભાત કિ બીમનિ માહા ઉપધાત.
 અસહ્ય બહુ મહી કરમાંહિ વીરચોર^{૩૨}બીમ રહી રણમાંહિ. ૧૯
 પછિ બીમ અગણ્ય તણા બહુ પ્રાહારિ, લમ કર્યા ત્યાંહા રાજકુમાર.
 ૩૩વાતભમ દ્રુમ ચેહવા હોય, તેહવા ત્યાંહાં દોસિ^{૩૪}સોય ૨૦

૧૮. ચોર...લીલા. ૧૯. દુર્યોધન આસીસ જાયરે” તમે.. પરે. ૨૦.

ધર આવેસ. ૨૧. જેમ પનજ દીપક મુખ લક્ષ, ૨૨. રણમા ધરી બહુ
 મામ તે ચાર જનના કહુ સુર નામ. ૨૩. “સુત વાચક દુરધર માબલી
 એ ચાર ભાત રણ ચાલા વલી,” ૨૪. આ લીટી નથી. ૨૫. વીવીબલ
 અગલો. ૨૬. રણમા અ. ૨૭. પાણ્ડવ સેના માહે તે જાએ. ૨૮. “તેણે મદા
 એક હાથે ધરી ચાલો ક્રોધ રૂદેમાહા કરી.” ૨૯. આણો ચારેનો ફાલ
 ૩૦. કવચ રહા છે તાહે. ૩૧. “તેણે જાણો હણો સહી પ્રાત કરો લીમિ
 મહા જાતપાત.” ૩૨. વેધો. ૩૩. જમ. ૩૪. વાજીથી દ્રુમ જમ જાડી જાએ.
 ૩૫. છે કાચ.

ઝગપછિ [વિકટ] નેસમ હિમે કુમાર, તેણે બીમને કીધો પ્રાહાર.
 મારિ બલ્લ રદિમાં બહુ; સેનાપતિ ત્યાંહાં જીવિ^{૩૬}મહુ. ૨૧
 પછિ બીમિ ક્રોધ ધરી મનમાહિ, તદારા સુત સહુ મારયા ત્યાંહિ.
 (ત્યારિ) હાહાકાર હવો તેણે સમિ, રુધિર પીનાનિ ચોખ્ખની ભમિ. ૨૨
 અપર પુત્ર તાહારા ચે વધી, નાહાઠા સહુ તે એકઠા મ્યદી.
 બીમસેનનું દેપો તજ રહ્યા શૂર તેહનાં કમ્પિ મન. ૨૩
 પછિ [ખૂંબ] પાડતા નાહાસિ(મહુ)ગોહ. ત્યારિ કર્ણનિહુયિ^{૩૮}પ્રતિજોધ.
 સાવધાન^{૩૯}પછિ દોઝો જાણી મદ્રાધિપથ^{૪૦} બોલ્યો વાણી: ૨૪
 “અરિ સુત! ^{૪૦}હવિ અધક્ષણમાંહિ રથ આપણો હાકે લાંહિ.
 હણ્યું સૈન્ય દોસિ છિ ધણૂં, રણમાં તાં નવિ જામ ગણૂં. ૨૫
 રક્ષે રાયનિ ચૈ હોઈ ધાત ! કુશલ તણી^{૪૧}કાહો મુઠ્ઠે કો વાત.”
 ત્યારિ ચલ્ય કિહિ: “દુર્યોધન તણા વડતા ભાત પડ્યા અતિધણા. ૨૬
 હજી લગી દુર્યોધનરાય; રણમાં કુશલી છિ તેહની કાય.
 તે મારિ, વૈકર્તન! ^{૪૨}સુણો, થાએ વિશ્વમ્બ આપણે ^{૪૩}ધણો. ૨૭
 જો એ આજ રણ્ય પાણ્યવ મરિ, તો નિએ રાજ્ય^{૪૪}સયોધન કરે.”
 એહવું કહી રથ ખેડ્યો ત્યાંહિ, ^{૪૫}વૈકર્તન આગ્યો રણમાંહિ. ૨૮
 બીમ આવતો દોઠો યમ્મ, સન્મુખ ચૈ રથ લાગ્યો ત્યમ્મ.
 સાહમસાહમા માદારથી મલ્યા, બલે કો નવિ જામ કલ્યા. ૨૯
 માંડ્યુ યુદ્ધ અપરિમિત મહી; મારિ બાણ^{૪૬}પરરપરિ રહી.
 કર્ણે બાણ [મૂક્યું] એક કાલ, ^{૪૭}વિરય બીમ કીધો તનકાલ. ૩૦
 પછિ હશી^{૪૮}વચન મુઠ્ઠ બોલો ત્યાંદિ: “ભલિ કર્ણે ! તું આગ્યો આંહિ”
 એહવું કહી કર ઝાલી ગદા રથ કર્ણનો લાયો તદા. ૩૧

૩૬. પછે વીકળી સમ. ૩૭ જામ અ. ૩૮. હવિ (૧) અ. ૩૯.
 હવો કરણ જણ. ૪૦. સલ. ૪૧. મુજને કેહે વાત. ૪૨. વીકતવન. ૪૩.
 આપણને. ૪૪. દુરજોધન. ૪૫. વીકતવન કપો. ૪૬. અન્યોઅન. ૪૭. વીકાલ.
 ૪૮. લીમ બોલો.

પછિ સૈન્ય^{૪૯}દુષ્ટ્યું તે ધણું, ગણી માન કરું તે તણું:
 સાતસેહિ મોટા માતરું હણી રણમાં પછિ પાડયો બરું ૩૨
 વલી સુખલપુત્ર^{૫૦}નાના પગ્યાસ, તે સદુ પશુ બીમે ક્રીધા નાશ,
 વલી એક શત^{૫૧}રથ અલગા ગણ્યા, ગદાપ્રહારિ બીમે હણ્યા. ૩૩
 ૫૨તેયા દ્વિશુણુ ગણ્યા અસંવાર, પદાતિનો નવિ લાભિ પાર.
 ૫૩ત્યાહાં રથી ૫૩ પાચશે આગ્યા સર્જય,
 લોહમે કવચ ધરયાં ચેહણે અર્જય. ૩૪
 અસંદૃત તેણે મૂકયા બાણુ બીમસેનના હણવા પ્રાણુ,
 ૫૪ તોહે પશુ ૫૪ બીમિ કરયા વિરૂપ,
 ૫૫ ગદાપ્રહાર કેા ૫૬ ન સકે સહી જૂપ. ૩૫
 વલી સુખલપુત્ર મન્ય આણી ગેસ મારયા ચોદ^{૫૭}સહસ્ર એકવીસ,
 ચેહનિ હાથે ગદા તોમર ને પાશ, રથા બીમનિ કરવા નાશ ૩૬
 કેા ગજ રથ હય ઊપરિ ચઢયા; આવી બીમસેનથ બડયા
 ૫૮તોહે પડયા ગદાનિ ધાય રણુમા કેાણે ચોગ્યું નવિ જાય. ૩૭
 ૧૦હવિ કર્ણુ ગયો રથ્ય બિશા ત્યાહિ, રાય મુધિહૃ હુતા યાહિ;
 ૬૧બાણુવૃષ્ટિ ત્યાહા ક્રીધી રહી તે વાર્તા બીમિ રણ્ય લહી ૩૮
 રથ-આરૂઢ યર્ષ અવશમેવ, ધાયો કર્ણુ પ્રતિ^{૧૨}તતપેવ
 "કરે મુદ્ધ મુજ સામેો રહી, રાય કનિ શું આબ્યો^{૬૩}અહીં ?" ૩૯
 એહપૂં કહી^{૬૪}પરરપરિ^{૬૫}સહી મારિ બાણુ અનોઅન્ય રહી
 ૬૬મમ સામર મનગા ધીરય ધરો ગર્જિ^{૬૭}વારિ અમોધિ કરી, ૪૦

૪૯ માર ૫૦ નાજળપાસ ૫૧. ગજરથ ૫૨ તેવે દુગણા અસ્વાર,
 પાલા તણે ૫૩ પછે ૫૪. તેહને. ૫૫ વીર્ય ૫૬ ના પમે લમરમ.
 ૫૭. એકસેને વીસ. ૫૮. જીમને સનતુડ લડા ૫૯ તેહ પશુ ૬૦. આ
 લીટી નથી ૬૧ ફરી વાણી ક્રીધી, ૬૨. બણી ૬૩ વહી. ૬૪ ચેરે ચેરે.
 ૬૫. સહી રહી ૬૬ જમ સામેમાથી ૬૭ ધરી. ૬૭ ચીર અપરમીત કરી.

૬૮૫મ ઉભે નદી મન્ય આણી ગર્વે, જલિ કરી તટ બાપિ સર્વ,
ત્યમ કર્ણ તે બીમ જ ભડે. પાણ્ડવ-કૌરવ-સેના પડે. ૪૧

ત્યારિ દુર્યોધનના યે માહારથી, નામ કહું તેહનાં હું કથી:
સુબક્ષપુત્ર કૃતવર્મા જાણિ અશ્વત્થામા^{૬૮૬}કૃપ પરિમાણ. ૪૨

૭૦એહ પ્રમુખ યેયે બલવન્ત, તે રણમાં આબ્યા ગુણવન્ત.
ત્યારિ પાણ્ડવના યેયે માહારથી, તેહના રથ લાબ્યા સારથિ. ૪૩

એમ પરપરિ માંડ્યો સદ્ગ્રામ, લેતા વીર અનોઅન્ય નામ.
અશ્વે અશ્વ, ગળિ ગળ સોય, રથી માહારથી^{૭૧}ભડતા જોય. ૪૪

બાણવૃષ્ટિ જીભા ત્યાંહાં કગિ:-અતિ સુગતન મનમાં ધરિ,
૭૨પ્રાસ સાંખ્ય^{૭૩}મહર ભીંડીમાલ ત્રાગિ, ભૂમિ પડે મહીપાસ. ૪૫

ગદા^{૭૪}ભક્ષ કરશી તરુઆરિ ભડિ વીર, તેહનો ન લહું પાર.
બાણવૃષ્ટિ જાણો આકાશ, પરે વીર તે પામે નાશ. ૪૬

રુધિર તથી ત્યાંહાં સરિતા વહિ; પડે યોધ યે રણમાં રહિ.
માઝ તણો કર્મ ત્યાંહાં બહુ,^{૭૫}કરતા વીર અનોઅન્ય સહુ. ૪૭

૭૧વાયસ ગૃધવ હક્ષાં અતિધણું કરિ ભક્ષ^{૭૭}આમિપ જ તણું.
૭૮અદ્રષ્ટપૂર્વક એ સદ્ગ્રામ તારકામય યેહનું જિ નામ. ૪૮

એહવિ દિનકર (શિર) આબ્યા અવશ્યમેવ,

ત્યારિ ક્ષણ એક યુદ્ધ તન્યું તતપેવ.

૭૯મન્થ્યાકાલ મધ્યનો લહી તળ્યો મદ્ગ્રામ પરપરિ રહી ૪૯

૬૮. “જમ મેધ વરશે: આણી ગરવ, જમમે પ્રથવી યાએ સરવ:
તે રીતે બીમ ભડે.” ૬૯. કથાચારજ પ્રમાણ. ૭૦. કૌરવનાને વીર બલવન્ત.
૭૧. ભડે સહુ કાળે. ૭૨. ફરસી. ૭૩. મદગલ. ૭૪. “મદામદ આવે
નીરધાર, પડે વીર મન પામીને ત્રાસ” ૭૫. મરતા ૭૬. પડી વાએસ
હરના સહુ ધણ. ૭૭. તે મનુરાજ તણું. ૭૮. “અદ્રષ્ટ કરેણુ હજો, ભારેયમ
નેહનું.” ૭૯. આ લીધી નથી.

ત્યાર પછિ ગણિ શી ગત્ય ધાય, સગ્ગે કિહિ: સાંભલ્ય, રે રાપ !

હવિ કદં મુઘ સંસમક તણૂં અર્જુન સાચિ વદિ યે ધણૂં. ૫૦
૮૫૭

કડવું ૨૪ મું—રાગ કેદાર ગાડી

સગ્ગે કિહિ: સાંભલ્ય, શુભમતિ । વદિ કર્ણ [ત્યાહાં] સેનાપતિ.

સંસમક માથે અર્જુન કરિ મુઠ્ઠ સ્થિર રાપી મન.

૧ ત્યાહા ગાગ્ગવ કેગ નિર્ધોપ મુણી ૨ રણમાં વીર ધરિ ગોક.

૩ ત્યાહા પાર્થે ૨ણ્ય ઊભા રહો સંસમક શેષ કરચા સહો. ૨

એહવે મુશર્મા આવી મલ્યો, એજે મુદ્ધિ નવિ જનએ કલ્યો,

તેણે બાણવૃષ્ટિ કીધી ત્યાહિ, અર્જુનને ઢાંકચો ૫ રણ માંહિ ૩

ત્યારિ પાર્થે હવો બ્યાકુત-કાય; ૬ પુઠે-યા સંસમક ધાય.

ત્યારિ પ્રકટ થયો પારથ ત્યમ, જાણે મેધથી આદિત્ય યમ, ૪

વલી નવિ બાણે ૭ ગયે સહી, માચો અર્જુનને ઊભાં ગહી.

વલી ત્રણ્ય બાણ ૮ માહાકૂર ધરી માર્યા મદુન-દનને મત્ને કરી. ૫

એકલક્ષ મહી હસ્તિ પ્રોઠ હેદી ૯ જાગ કરચો દિગમૂઠ.

ત્યાહા ૧૦ ગયો હગિવર કીધિ ધરી,

ત્યાહાં નાહાઠા થોહ સહુ ૧૧ આકુણી. ૬

ત્યારિ મુશર્મા ૧૨ હાકિ રહ્યો આવી કબ્જ મહિત ૧૩ રથ મલ્યો.

ત્યારિ શંખનાદ કીધો નાથ, સંસમગ્નો નાહાટો ૧૪ સાથ. ૭

સર્પાંચ મૂઢી કીધો શેધ, અર્જુને બાધ્યા ૧૫ સાથા થોધ

યથું મુશર્માનિ રણિ જાણુ: તેણે મૂકયું ગરુડ તણૂં બાણુ, ૮

કડવું ૨૪ મું:—૧. બહુ વાળ ગાગ્ગવના. ૨. વીર પમાટો સોષ.

-૩. "અર્જુન સાહામો ઊભો રહો સસપ્રતપ તાહા આવો સહો." ૪.

-તે તો બધે નવ. ૫. દલ ૬. સસપ્રતપની પુઠે. ૭. બાણ મુક્યા. ૮.

માત ફરી, મારા જોમને કીધે ધરી ૯. રથાન હસ્તી. ૧૦. ગાળે હરીવંસ.

-૧૧. આઠમા ફરી. ૧૨. કંઠે. ૧૩. અર્જુનને. ૧૪. લેહ સાથ. ૧૫. સરવ.

૩૫ ત્યારિ રાય કહિ: “સામ્રત યાહિ. સહુ સોધ મલી સાહમા જાહિ.”
ત્યારિ કતવર્મા નિ કર્ણ વલી^{૩૬} કપ અશ્વત્થામા સર્જિય મલી. ૨૦
વલી હિલુક ને સૌજન્યરાય, શીશ નામી સહુ તમર યાય.
“રથ ગર્જિ^{૩૭} હનવત રણમાંહિ જાણું, હવિ પાર્થ આબ્યો આંહિ” ૨૧
એહવું કહીનિ મૂક્યા બાણ ઘણાં, ત્યારિ નાહાદાં દલ પાણવ તણાં.
વલી યુધ અપરમિત યાય; સન્ને દહી:૩૮ તે સાંભલ્ય, રાય! ૨૨
૮૭૫

કડવું ૨૫ મું—રાગ કલ્યાણ^૧

સન્ને વાણી બોલીઆ; તું સાંભલ્ય રે ધૃતરાષ્ટ્ર મુજણુ !
રાય દુર્યોધન રણ વિધિ આવીને રે એહવી બોલ્યો વાણ્ય: સન્ને. ૧
“ધર્મ રહિ ક્ષત્રિ તણો, એહવું જાણી રે^૨ વદ્યો આંહિ.
નિશ્ચિ જ્ય તહો પામશે; હું જાણું છું રે મનમાંહિ. સન્ને. ૨
પાણવનિ રણ્ય મારશે તહો, કરશે રાજ્ય અવશમેવ.
અથવા રણ્ય પડશે તહો તો સ્વર્ગી રે મારશે તતથેવ. સન્ને. ૩
દેવ તણી દેવાઈના તે આવી રે વરણિ સાર.
પછિ નાનાવિધિ ક્રીડા મહોરે તેયું કરશે રે ત્યાંહાં નિરધાર સન્ને. ૪
એહવા સ્વર્ગ તણા મુખ સાધવા રણિ મારે રે કુન્તામત.
“તમ પૂઠે હું આવીશ સહી;” ધમ કિહિ છિ રે દુર્યોધન વાત. સન્ને. ૫
ત્યારિ કર્ણ^૪ મુખ મે માહારથી, તેણે રણમાં કીધો સર્દાર;
પાડયું દલ પાણવ તણું, તેહનો^૫ જોતા રે નવિ લાભિ વાર. સન્ને. ૬
ત્યારિ ગાજીવધર આબ્યો ધરી, તેણે મૂક્યા રે બાણ અનન્ત.
ઘૌરવની સેના હણી, તેનો નાવિ રે કાંઈ ગણતાં અન્ત સન્ને. ૭

૩૫. દુર્યોધન કહે સહુ સામ્રટ યાશે તમે સરવ મલીને જાણો.”

૩૬. કતવર્મા. ૩૭. સામ્રટ. ૩૮. અસ્વ. ૩૯. સાંભલીએ.

૬૩૫^૧ ૨૫ મું:—૧. વેરાહી. ૨. “વદ્યો” નથી. ૩. તારપુઠે અમે
આવીશું. ૪. દુર્યુધ સાથી, તેણે કીધો રણસંધાર. ૫. નાં નાંણું પાર.

એહવિ ભીમ દ્રિષ્ટે પડ્યો ત્યારિ હરક્ષો રે પારથ વીર;
 “કુશલ વાત સહુની કહો, ^૭માહારા ભાઈ રે જોકાદર વીર ।” સગ્ગે. ૮
 ત્યારિ ભીમ કહે: “કર્ણે રહી માહા કીધો રે રણમાં ઉતપાત;
 રાયવધમાડ્યા મૂર્છા; બહુ સૈનનો રે કીધો ઘાત.” સગ્ગે. ૯
 પછિ પારથ કહે: “દર્શન કરું એક વાર જ રે ધર્મકુમાર
 ત્યારિ પૂઠે રણમાં રહી બહુ સૈનનો રે વાલું સર્જાર.” સગ્ગે. ૧૦
 શિબિર વિષે આવ્યા સહી રથ પેડી દીનદયાલ.
 આલિંગન દીધું સહી આદરથું રે જીડી મહીપાલ. સગ્ગે. ૧૧
 જાણ્યું-કર્ણ હણીને આવીઆ; બહુ દીધું રે માન-સન્માન.
 રુધિરે અર્જુ લેપન હવાં, એહવા દીઠા રે અર્જુન-ભગવાન. સગ્ગે. ૧૨
 “તમ વિન કર્ણ મરે નહીં; માહા મોહું રે કીધું કામ.
 જય હોએ રણે આપણે, હું પામ્યો રે મનમાં અભિરામ. સગ્ગે. ૧૩
 સકલ ^{૧૦}અઅવિદા તણું યે લેહેતો રે જ્ઞાન-વિવેક.
 દુર્યોધનના ^{૧૧}હિત વિષિ મૂલ્ય યાતો રે પોતે એક. સગ્ગે. ૧૪
 ૧૨સર્વ લોક મુરનર વિષિ નહીં એહવો રે કો માહાબલવન્ત,
 ૧૩રામિ કર મરતકય ધરી બહુ કીધો રે માહા ગુણવન્ત. સગ્ગે. ૧૫
 ખાવક શરણે પ્રભવલે ^{૧૪}જતેજસ્વી રે જાણિ અર્ક અપાર.
 વાયુ થકી ગત્ય અતિ ધણી, સુણ્ય પારથ ^{૧૫}રે! સારોદાર. સગ્ગે. ૧૬
 દુર્યોધન શરણે ^{૧૬}સહી નિધિ શરણે રે ગમ્ભીર સુભણ,
 ૧૭વજ્રસાર સરખું નવિ બેઠે રે યેહનિ એકા બાણુ: સગ્ગે. ૧૭

૬. મારા. ૭. માણુ ભડ મોકાદર ધીર. ૮. મુરજા થઈ થઈ, સહુ
 સેના કીધી નીપાત. ૯. “ખાપ માટે પ્રથવી તણુ, ભારથનો જીરે ભાર.”
 ૧૦. કલા વિદા તણું જે જાણે સરવે જ્ઞાન ૧૧. “ન હેત કારણે કરણ ધરતો
 અણીમાન. ૧૨. “વીદા પામો હરીકને: એ બાણો ફરસરાંમની પાસ.” ૧૩.
 “તે માટે બલવંત છે: તમે જાણો રે અવિનાસ.” ૧૪. જાણે જિમા અરક.
 ૧૫. ઇ નીરધાર. ૧૬. કો નહીં રે: કો ગુણ ગંભીર. ૧૭. “તે બલ કરી
 અરજુનજી, કેમ વેધારે બાણુ.”

યોધ સર્વ રણ્ય દેવતા મુજ ઊપગિ રે ધાઓ અવશ્યમેવ
 ધ્વજા જેદી રથ ચૂણ કરચો, ૧૮ માગ્યો માગ્યિ રે વેગે તતપેવ મગ્ગે ૧૮
 શર બેઠા ૧૯ વધુ માફરે કર્યો આગુલ રે વ્યાકુલ દેહ
 કદિય વાયક મૂર્ખાન કહા મહુ ૨૦ સુણતાં રે કહુ તુલે તેહ મગ્ગે ૧૯
 જોમ ન હત તો માફાગી રી યાતી રે ગત્ય ઉદાર ?

૨૧ તે કહો કથમ માગ્યો મહી ગણ્યમધ્યે રે સુતકુમાર ?" સગ્ગે ૨૦
 ૮૬૫

કહ્યુ ૨૬ મૂં-રાગ કેદાગે

સગ્ગિ કિદિ સાંભલ્ય, રાય ? તાલાગ પુનતો મહિમાય
 યમ થાય દારણ્ય યુદ્ધ તે ગણ વિધિ રે
 વલી ધર્મ કહે પારથ ? સુખે, કર્ણ તણો મહિમા ધણો,
 સાલામણો દીસે ગણિ, જાણે કેશગે રે ?

હાલ-કેશરી સરપો મહાસુભટ, સહુ યુદ્ધ તણી ગત્ય જાણિ
 તે આજ કણ્ય સહિત અર્જુન વિન તેહનો અન્ત કાણ્ય આણિ ? ૩
 જીવમ ક્રોણ્ય પદયા એ આદિ તેણે દૂ જીમાન્યા
 પણ મણિ નિશકું ચમનિ, મૂજને ગણમા મારચો ૪
 આતિ બલ સહિત રદિ શગ બેઠા, વ્યથા ધણી મૂલે થાય
 તે પાપી મારચો તિ, અર્જુન ? મૂજ મન્ન હગિય ન માય ૫
 શ્રીભગવન્તની કિપાધી, પારથ ? દૂ જીકચો તતપેવ
 ધણી કિપા કાધી ભગવન્તિ, યશ આપ્યો અવશ્યમેવ ૬
 યૌદ વરસ વનમાહિ વસતા આનન્દિ દિન જાય
 એક દુ ખ મોટું હતું ચે કર્ણ નહો જતાય ૭
 સૂતા બિહા રમણી દિવસે નિત્યકર્મ આચરતા,
 જ્ઞાન દાન દેવાર્ચન કરતાં ધ્યાન હરિનૂ ધરતા ૮

૧૮ રણ માહે તત ૧૯ બહુ માર મારો ૨૦ સુણતા તેહ ૨૧
 જોહવા તમે અર્જુનજી કથમ મારો રે

- ✓ ૧ વલી એ એ કાર્ય કરું હું ત્યારિ ત્યાંહાં દેખું કર્ણુ.
 બલું યમું મીઠજી-પ્રતાપે પાપી પાંખો મરણ. ૯
- ૫૩ અર્જુ દૌરવનું કરતો દ્યોધન-હિતકારો.
 કિહિ, રે અર્જુન ! તેઢ કર્ણુનિ ત્ય કિમ-નાસો મારી ? ૧૦
- સભા મધ્ય આણી પગ્યાલી કેશ મલીનિ યારિ,
 સકલ રાપ સુણતાં તે પાપી એહવું બોલ્યા. ત્યારિ: ૧૧
- ‘ત્યજ, કળ્યા ! કુન્તાના-સુતનિ, એ દુર્બલ યયા દીન.
 આજ રથડી તું નિમે માને: યરા ચારો એદનો હીન.’ ૧૨
- એહવાં વચન સભામાં બોલ્યો; મનમાં નાણી લાજ.
 નિજ પાપી લીધો રણ પડીકિ; સારયાં દવિ [અહા] કાજ. ૧૩
- એ આગ્યો રણમાં યારિ વદવા લેતો તાહારું નામ:
 ‘કા મુજને અર્જુન દેપાડો, આપું તેહેને ગ્રામ;’ ૧૪
- દ્યોધનનિ ગ્રાંણુ થકી એ અધીકા સુત કુમાર,
 એહના બલ માટિ આપણુચ વીર કર્યું નીરધાર, ૧૫
- તે કપમ કર્ણુ પડ્યો રણ મધ્યે અર્જુન તાહારે બાણિ ?
 સાંભલતાં આનન્દ ઉપજે; શન બોલે મૂલ વાણિ ? ” ૧૬
- ત્યારિ પાર્થ કહે: “ સુણ, રાજા ! રણમાંની એ વાત,
 કર્ણુ તજી સંસમક સાથે જઈ વદ્યો અહુ બાત. ૧૭
- સબલ મુઠ્ઠા કર્યું તે સાથે મૂલ કહ્યું નવિ જાપ,
 સદસ લક્ષ અપર્માત દલ મિ રહી મારયું, રાપ ! ૧૮
- ત્યમ સંસમક કરી સેના મિ રહી રણ પાડી;
 ચદ્યો મેમ આકાશ વીવિ યમ નાવિ પવન ઉડાડી. ૧૯
- ત્યાંહાં રથડી તવ દર્શન કરવા હેલાં આગ્યો આજ,
 તે માટિ કાંઈ શીઘ્ર ચઈ વલી આજા હો, માહારાજ ! ” ૨૦

૧ કડવા ૨૬ માથી નકામું લંગાણ થાય તે દૂર કરવા પાકાંતરો જતાં
 કરી સં. ૧૬૯૬ની પ્રામાણિક પ્રતને આધારે આખર સૂધીનું સંપાદન કરવામાં
 સંપાદક

- ત્યારિ રાય મુષિષ્ઠિર ઝેણી પિરિ જોલ્યા મહાક્રોધ મન્ય આણી:
 “ દર્શ આગલિ જય પામી નાહાઠો મનમા નીચિ જાણી, ૨૧
- ઝાદ વરસ યારિ વનમા વસીઆ તહીની આસા તાહારી:
 ‘ એક અર્જુન કૌરવ સખલાનિ હેલા નાપિશિ મારી ’ ૨૨
- યમ ધ્યાન સકલ પ્રત્વીમા વાવી કરિ મેધની આસ,
 વૃષ્ટો સમિ અર્જુન વૂઠા, કપો હવા સહુ નીરાસ, ૨૩
- તે ગત્ય સર્વ થઇ આહા માહારિ; દૈવ કરે તે સાચુ.
 યાહા લગી કર્ણ રહ્યો રણિ જીવે ત્યાંહા લગિ કારણુ કાચુ. ૨૪
- અરે કુષ્ઠ ! તુ જન્મ્યો યારિ વાણી હવી આકાશ:
 ‘ સુર સાથિ સચીપત્ય જીતી પાણ્ડવ કરશિ નાશ. ૨૫
- ખાણાવલી ખીજો એ શરણો નહી કે અવ્યની માહિ. ’
 જન્મસમિ આકાશ રહી સુર એહવૂ જોલ્યા ત્યાંહિ. ૨૬
- ‘ ક્ષમાવન્ત જાણિ પ્રત્વી શરણો, ધૈર્ય વીધિ જાણે મેર,
 ચન્દ્ર સૂર્ય તારામણ્ડલ યે દે પાપલિ ફેર. ૨૭
- કાન્તી અત્રી તણા સુત શરણો, ગત્ય પવનના શરણો,
 સુભટ-હાથથી આમુષ પડશે સ્વરૂપ એહવૂ નીરણો. ૨૮
- તેજે અર્વ સમો, ધનપક્ષે કૂવેર શરણો જાસિ,
 શૌર્યે શક સમો સ્થિર અંશે વિષ્ણુ રહ્યા જાણિ પાસિ. ૨૯
- અહો કુન્તાસુત ! કિહવો તાહારો ખલ અમોષ અપાર !
 જાણિ અદિતિનાં હિદર વીધે રે આઘ વિષ્ણુ-અવતાર ! ૩૦
- સ્વપક્ષનો પ્રતિપાલક યારો રિપુકુલ-પ્રાત-વિનાશી,
 સદા નિરન્તર સત થઇ રથ ગિહિશિ ક્ષીઅવિનાશી. ૩૧
- પાણ્ડુરાયના કુલનો અરુકુર પ્રગટ થઓ એ આજ;
 એહને મૂઢ રાધો નારાયણ સખલાં કરશિ કાજ. ’ ૩૨
- ત્યારિ જયા દેવ સ્વસ્થાનકથ (જોનાં) કહીને એહવી વાત:
 ‘ આજ તે વચન થયાં અવ મિથ્યા શો ધટિ ઉત્પાત ? ’ ૩૩
- એહવાં વાયક સાંભણતાં મુનિજન દર્શા હેડા માંહે;
 કુશુમ પૂષ્પ અસુત લેઈ તાહારી ખૂળ કીધી ત્યાંહિ. ૩૪

ત્વષ્ટા-કત રચન્દન એ તાહારે, ધ્વજ વીધિ હનૂમન્ત.	
અનેક અસ્ત્રના ઓધ પરે પશું રચતો નાવિ અન્ત.	૩૫
અનિ તૂણી દત્ત-વરુણ બિ બાથા પૂરણ-ખાણ,	
અગ્નિદત્ત ગાણડીવ ધનૂષ તે સમ તાલ પ્રમાણ.	૩૬
ધક્કે વિચિત્ર સુરિ અલી આપ્યું હેમરચિત-ભાસિ.	
હસ્ત વીધિ ધરતાં રણ મધિ વિપદ સઘજા નાહાસિ.	૩૭
રથ હાકિ શ્રીયુદ્ધનન્દનજી ત્રિભોવન કેરો રાય,	
તે કાં કર્ણ આગલિથી નાહાઠો વ્યાકુલ ચૈનિ કાય ?	૩૮
જો થોભત તો કબ્જુ હણત એ કર્ણ માહાબલધારી,	
પણ ટામર ઘર્ષ રથ સાથે નાહાઠો પૂછ્યા વીન અવિચારી.	૩૯
ધીક્ર રથ ધીક્ર બલ ધીક્ર યથ તાહારો ધીક્ર કરચ ગ્રાસ્યું આપ,	
યે હણમાત્ર વૈકર્તન આગલિ સક્યો ન રાધો આપ.	૪૦
આપ્ય હવિ, ગાઝજીવ ધનૂષ કેા સુભટ ધરિ યે પાંડવ.	
માહાકોધ ધરી પાર્યશ્વં મહીપત્ય બોલ્યા વાંડવ.	૪૧

છીથલો

મહીપત્ય બોલ્યા વાંડવ રે ત્યારિ અર્જુન દ્વપ મનમાં ધરિ;	
વિષ્ણુહાસ કહિ: તે સાંભલીને વલતો પારથ શં ઉચરિ.	૪૨

- શદિ પડે લીધૂ હાથમા છેલ્લા રાયનૂ શીસ,
ગયો ધાત કરવા યુધિષ્ઠિરને, જાત્યો ધરી જગદીશઃ ૪
- “અરે અર્જુન! દુષ્ટમત્ય કા કરી વીર અર્જુન ?
નિય જાત થેજ તણા અહી કો કરિ આવી પ્રાણ ? ૫
- આજ દરીપકાલ વીધિ સહી કો કરિ એહવૂં કર્મ !
રાય યુધિષ્ઠિરને મારતા નવિ રહિ તાહારો ધર્મ. ૬
- એ સત્યવાદી ધર્મતત્પર જાત નહી કો માંત્ર,
એ-શું દ્રેપ આણે તે પડિ કુમ્ભી વીધે, સુણ્ય, મિત્ર ! ૭
- તો પડેનિ કરમાં મહૂ, મૂઢને કિહિ, પારથ ! વાત,
તૂં અજાણિ એ કાર્યે કરત તો દુષી થાતી તાહારી માત. ” ૮
- અર્જુન તવ જોત્યો રહી મન્ય કોધ આણી કાયઃ
“ સુહિ ઠીણુ વાયક બહુ કહ્યા તમ દેષતા, વદુરાય ! ૯
- કથુઃ ‘ આખ્ય ગાન્ધર્વ અન્મનિ ચે સુલટ બહીઓ હોય.
તૂં શું ધરિ ગહી ગયુ વીધે કર્ણથી જાગો સોય ? ’ ૧૦
- મિ પ્રતિજ્ઞા પૂર્વિ કરી, વદુનાથજી ! અવિધારયઃ
‘ ગાન્ધર્વ માહાર ત્વજીવી તેહને મારવો નીધાર. ’ ૧૧
- એહવૂં સત્ વાયક માહરે મિ સત્ય કરવૂં આજ.
તે માટિ એહને આહા હણી પછિ કરે બીજા કાજ. ૧૨
- એ રાય પાપી અધર્મો કાયર મૂઢ અજાણ્ય,
શું લહે ગત્ય રણ્ય યુદ્ધની ચે વદે એહવી વાણ્ય ? ૧૩
- એહને હણી વજ્ર ચર્ષ પછિ ત્વજુ મનનો શોક.
પછિ પદુ જર્ષ રણ્ય યુદ્ધ વીધિ તો લહું ઉત્તમ લોક. ૧૪
- હવિ તહો ચે કાહો તે કરે હું વચન અર્જુનકાર.
સત્યવચન કે જાત અધિકો વિચારો નીરધાર. ૧૫
- અજાણ્યુ કાર્ષ નથી તમને, પ્રભુ શ્રીમાહારાજ !
મેહવી આચા છો મૂજ પ્રત્યે લેહવી કરે હું આજ. ” ૧૬
- ત્યારિ કહ્યુ કહિ- “ પારથ ! સુણો, હું કહું વાયક સત્ય,
એ સુદમગતિ હિ ધર્મની તે કો ન જાણે ગત્ય ૧૭

- હોંસા સમૂં પાતક નથી, તું જો વિચારી આપ. ૧૮
- ૨૫૫ રચ્યા વીન જો મારીધ તો પ્રાદ્ લાગે પાપ. ૧૯
- બય મકરી રણ્યી પલે વા શસ્ત્રવ્યોહોણો ચોધ,
એહવા રિપુને ચે હણે મન વીધિ આંણી ક્રોધ, ૨૦
- અથવા હોએ વલી યશન કીધું, નારચ કે વલી બાલ,
૨૫ બમ થયો, રણો પાંચ્ય જોડી તેહનો આંણે કાલ, ૨૦
- અથવા મદિ ઉન્મત્ત હવો, અથવા રણો વલી શર્પ, ૨૧
- એહવા રિપુને ક્રોધ આંણિ ચે કો પમાડિ મર્થ્ય,
તે ધોર દારુણ નર્કમાં નીચિ પડે નીર્વાણ્ય. ૨૧
- એહવો ધર્મ રણમાં સુભટનો તું, પાર્ય નીચિ આંણ્ય. ૨૨
- એ ધર્મ રાગ બાત તાહારો, ગુરુ તણો અધિકાર,
કણ્યે હણ્યો રથ રાયનો પછિ કરચો અહભુત માર. ૨૩
- એ શર્પ ઈછિ તાહારે, તુવીના રાષિ કાણ ? ૨૪
- કર્ણનિ પારથ હણે, એહવું કરચું પૂર્વિ પોણ્ય. ૨૪
- એહનિ મારવા તત્પર થયો એ કાણ તાહારો ધર્મ ? ૨૫
- બહુ વીર સુથતાં કરિ નીંદા દેધી તાહારે કર્મ. ૨૫
- સત્ય સમૂં કાંઈ છિ નહી. સહુ સત્યનિ આધાર. ૨૬
- પણ પ્રાણસફુંટ પડિ ચારિ ત્યારિ નહી અધિકાર. ૨૬
- અથવા પડિ સફુંટ બહુ દિજ ધેનુ બાલક નારચ,
અથવા વીહીવા વ્યાપારમાં સત્ય ન બોલાઈ ત્યારચ; ૨૭
- તો તેહનું પાતક નહી, શ્રુતિ શાસ્ત્ર બોલિ વેદ,
તો નીરચક રાગ તણો તું કાં કરિ અહી બેદ ? ૨૮
- તાહારી પ્રતિજ્ઞા જાણિ નહી, ચીત વોધિ આણે જ્ઞાન. ૨૯
- હુ સત્ય ઉપરિ અતીહાસ કરું, ” એમ વદિ શ્રીભગવાંન. ૨૯
- ” મૃગવ્યાધ એક (એક) વનમાં વસે, તેહનું બલાક એહવું નામ. ૩૦
- તે માત તાત ને પુત્ર બાર્યા પોપવા કરિ કાંમ. ૩૦
- ધર્મ પોતા તણો પાલિ સત્યવાદી ત્યાંહાં.
નહી રીસ કો ઉપરિ કદા, આનન્દ ચીત મનમાંહાં.

- એક દિવસ વનમાં નીસરચો મૃગ મારવા અવશ્યમેવઃ
 ' માહાર્ કુટુંબ બ્રહ્મં સર્વં બિશિરશ્ચં છિ તતપેવઃ ૩૨
- એકવ્રુ કહી વનમાં ભમિ જોતો મૃગ તણી કહ્યો બાલ,
 એકવિ અર્ધાં કેા તાપસ ત્યાંહાં દ્રષ્ટિ પડ્યો તતકાલ. ૩૩
- તેહનિ પૂછુંઃ ' આંહાં કેા મૃગ ગયા ? તું કહિ સત્ય પ્રમાણ્ય.
 હું આજ અહી તેહનો વધ કરું મૂકી બહુવીધી બાંણ્ય. ' ૩૪
- તે અસત્ય વાયક ઉચરચોઃ ' ગર્ધ નથી કેા મૃગપાત્ય,
 જા અહી થકો વેગિ કરી. કાંઇ મ પૂછીસ મુજ વાત. ' ૩૫
- ત્યારિ વ્યાધ ત્યાંહાંથી વલ્યો પાછો. ઉગરચા મૃગ-પ્રાંણ્ય.
 વલી વન વીધિ આગ્યો ફરી જોતો હવેા અહી બાંણ્ય. ૩૬
- એક જ્ઞાન ત્યાંહાં સુતો હતો કરી ઉદર ફેરૂં પાંત,
 બાંણ્ય મારચું તેહનિ મનમાં ધરી બહુ યાંત. ૩૭
- તે સત્ય મારી લેઇ ગયો નિજ પિતા કેરે પાસ.
 પાંચમ જોડો રહ્યો ઉભો દેઈ બહુ આશ્વાસ. ૩૮
- ત્યારિ તાત કહિઃ ' રે સત્યવાદી ! સત્ય છાંડ્યુ આજ.
 મૃગ હણ્યા પાષિ નાવતો. આજ નથી તોહારે કાજ. ' ૩૯
- પરિત્યાગ સુતનો કરચો તેણે, પછિ આબ્યાં યાંહાં છિ અન્ધ.
 નિજ તાત નિ પોતા તણો પછિ કલો સત્ય સમન્ધ. ૪૦
- પછિ રૂપી તણા ઉપદેશથી તેણે ત્યાં ચાપ નિ બાંણ્ય.
 બેહુ જશ્ચિ મનમાં વિમાંસી તન્ન્યા તતક્ષણ્ય પ્રાંણ્ય. ૪૧
- વિમાનિ બિશી સુરસદન્ય જાતા હવા તતપેવ.
 અહો સાક્રૂત કલો મહિમા જાંણ્યે અવશ્યમેવ. ૪૨
- સત્ય વચન બેહુ પૂજતે ઉગરચા પ્રાંણ્યો ત્યાંહિ.
 સત્ય ગયાથી હોંસા અધિક તું જાંણ્યે મન માંહિ. ૪૩
- સત્ય રાપતાં વધ યજ્ઞો પ્રાંણ્યો, તે કહું અતીદામ.
 તે સત્યથી અનૃત્ય બાલુ મેણે જીવન પામિ નાશ. ૪૪

છીથલો.

યેણે જીવન પામિ નાસ રે તે ધર્મ નાચરીછ સહી;
શ્રીકૃષ્ણજીય ધર્મપૂર્વક પાર્થનિ વાંછી કહી.

૪૫

૬૮૨

કરુણું ૨૮ મું—રાગ ધન્યારી

- સંજિજ એહવું બોલોયા રેઃ માંભલ્ય, રાય પવિત્ર !
કરુણું તુજનિ કયા રેઃ ધર્મતણી ગત્યવિચિત્ર. ૧
- કૃષ્ણ કહિ પારથ પ્રતિ રે સત્ય રઘાની રે વાતઃ
“ પ્રાણ રહીવા કારણિ રે સત્ય ત્વજવું, રે ખાત ! ” ૨
- હાલ—ખાત અર્જુન ! સાબલોઃ કરુણું તાહાગ હિત કામ,
પૂર્વિ એક સાહાય હતો કૌશિક એહવું નામ. ૩
- માહાતાપશી મંથમ વીધિ વહી નેમ-તત્પર હોય,
મત્યવાદી તે સમો નર નહી બીજો કોય. ૪
- તે નદીતટ આગ્રમ કરી તપ કરી ત્યાંહાં અનુહીન,
એક સત્યમત ત્યાંહાં આચરિ, બીજું ન જાણિ મન્ય. ૫
- જપ તપ સુરાર્યન આચરિ, તેહની કો ન જાણિ ગત્યઃ
‘ તે ધર્મ જાણે તો સદુ જયો પણ રહે જાતુ સત્ય ! ’ ૬
- સ્વપનમાં નબ્બ બોલવું મિ અસત્ય એક લગાર. ’
ત્યારિ સત્યવાદી નામ તેહનું પશુનું તાં નીરધાર. ૭
- એહવું મત્યમત પાલિ સહી તેહની જાણી સદુ કો વાત.
સત્યવાદી નામ તેહનું હવું ત્યાંહાં સાક્ષાત. ૮
- કો પાન્ય નાહાંકા ત્યાંહાં ત્રણ ધરી ચૌરભય મનમાહિ.
જદુ મદ્દ ગુલમ લતામાં નાહાસી ગદા જઈ ત્યાંદિ. ૯
- તે રથાનક ગુમ માહા અગોચર, કો ન જાણિ પિરચ.
તે રથાનકય પાન્ય રઘા સહી, સુવ સમય પાંખા ધિરચ. ૧૦

त्यारि कौरव अहं पूढी यथा पद नीपता नीर्वाण्य,
रथा सत्यवादी तथि आश्रम्य धरी आशुध पापंय. ११

ओर कहि: 'दे माहापुरुष ! कथाहा गया नाहासी लोक ?
देवाउच अभनि शीघ्र यध, पथु रसे ओले डेक ! १२

अहं द्विसना डेउ यथा अहो कही न पांग्या लाग.
त्माहारि स्थानक्य आष्या लही पुन कहि सत्यमत महाभाग ! १३

अहो अहाई कर्म करय, पछि पलय पेव.
ते भाटि क्षन किलि सायू शीघ्र यध अवश्यमेव ? १४

सत्यमत छि ताहारि, तू विचारि मनमाहि.
देवाउच अभने शीघ्र यध, ओहपू इक्षय ओल्या त्यांदि. १५

त्यारि सत्य कौशिक ओलीओ. तेले विचार्यु नही आपः
'रधे पापी हले ओहने ! मूढने लागरी माहापाप. १६

आ वृक्ष ओहोला, कुम मनोहर, गुह्य दीसे याहि,
पान्थ सर्वे रथा नाहासी शीघ्र यधनि त्याहि. १७

ओहपू सत्य वायक साजली पापीष्ट मार्ज पुलाप,
ते अगोचर स्थल वीषि गया, आनन्द अङ्ग न भाय. १८

आशुध वडे ते हण्या सर्वे, कर्म डीधुं दुष्ट
धन सर्वे लेख पाछा वत्या क्षय भाग्या पापीष्ट. १९

धर्म द्या जाडी सत्य रांषी दुष्ट डीधुं कर्म,
तेहना वायक यडी छितपात थयो, त्यागि कथम रखो केहो धर्म ? २०

ते पापयी कौशिक पदयो माहा धोर नई मुकारि,
ते भाटि, पार्थ ! तमने हूँ उहूँ पारोवारय २१.

अतुर ते ये विचारया पीन कय न करे काम.
कदाच न्नि आयरि तो नीपणि सही आम." २२

त्यारि पार्थ किले: "कुरुक्षेत्रे ! [ने] धटि करवूं ठाण,
ते विचारो मूजनि केहो, मि शीघ्र करवू आज. २३

मि आर वण्ड तया प्रभूण ज्ञत्या सकल रागान,
ते रागसोर्ध वीषि रही त्यजता हवा अभिमान. २४

- વલી દહન પાણ્ય કરી ચારિ હરાબો સુર-મન્દ્ર,
દન્દ મુદ્ધ વીધે હરાબ્યા પ્રાક્રમી શિવચન્દ્ર. ૨૫
- વલી સંસમ્મક પ્રાન્ને કરચા રથુમાં રહો બલવન્ત,
ચિરકાલ સુખા વહે તોહે ન આવી અન્ત. ૨૬
- હવિ કર્ણુનિ માર્ સહી કે હું મરું ને આજ.
આજના દિનમાં ન મારું તો હયો દારુણ પાપ. ૨૭
- નીંદા કરો તહો માહારી તે નવિ ધટિ, માહારાજ !
આજ સકલ યોદ્ધા દેવના ગાણડીવ કરિ કલ્પ તાન્ત. ૨૮
- તે માટિ મલ્લે કેપ મનમાં ઉપનો પથ ફેડ,
હું પતિત છું, તું ક્રોધાવારિધિ, રથે ધગતા દોપ !” ૨૯
- એહવૂ [કહી] અણે નમ્યો, આનન્દ અર્જુન ન માય,
નિઃશ્વાસ મૂકી મન પીપિ વલી વાકચ બોલ્યો રાયઃ ૩૦
- “અરે અર્જુન ! કુક્ષાધમ હું કસીવ કાયર પ્રાણ,
પર્જમારિ છેદ મસ્તક ધરી ધનૂષિ બાણ. ૩૧
- હું માદાપાપી આલસ્ય અતિબ્ધસન પામ્યો આપ,
મિ દુષ્ટવાયક કલો તુજને, મૂને હયો દારુણ પાપ. ૩૨
- માહારિ રાન્ત્યનો હવે પપ નથી, બીમને આપૂ રાન્ત્ય,
હું વન વીપિ જઈ ક્ષીઘ્રતા તપ આચરું દવિ આજ. ૩૩
- પણ દુષ્ટ વાયક પાર્થનાં કચમ મહું રહીનિ આદિ ?”
નિજ શિખર મૂકી નીકલા દુષ આણુતા મન માંદિ. ૩૪
- ત્યારિ દાદાકાર થઈ રહ્યો, દલ મકલ પાંચું રાધ
ભગવન્તજ પૂઠિ ધરા રાવને કદિ પ્રતિબોધઃ ૩૫
- “અરે યુધિષ્ઠિર ! તું ધર્મરાજ માદાસુમટ વિશ્વાન,
ઉભા રહો, નવો ધટિત તહને, સુણો મ દારી વાન. ૩૬
- પાર્થને હિ પ્રતિજ્ઞા તે કરી અજ પ્રમંજુઃ
“ગાન્ધીવ તજવિ માદારૂં તેદના દગેશ પ્રંજુ.”
યેષ્ટ ભાત ગુરુ સમો તેદને કગ્ધ અર્જુન
તે હવળા પિ અપીકું થયું. તદો અન્ત્યો, રાન્ત્યન !

- તે માટે લઘુ જ્ઞાત પારથ શરણુ હિમો આજ.
 ચીર હસ્ત મૂકી ક્રોધ છોડી વલો, શ્રી માહારાજ ! ૩૯
- રાધાસુત કર્ણુને એ રુધિર દારુણ હોય,
 તે જૂઝ્યાનિ પામિ સહી આજ પાર્થ રણમાં સોય. ૪૦
- આજ સત્ય વાયક માદારૂં તલો માનયો, મહોપાલ !
 આજ પાર્થ રણમાંદિ રહો કર્ણુનો અણે કાલ. ” ૪૧
- એહવૂ વચન હરિનું સાંભલી પાછા વલ્યા નરધીશ.
 બહુ પાંચુ જોડી સ્તુત્ય કરી મન થકી છાંડી રીસઃ ૪૨
- “ તૂ આદિ અવિગત્ય, પ્રભુજી ! અહો દાસ તાહારા નિત્ય.
 પણ રજોગુણ તાંમસ થકી અહો નવિ લહું તુજ ગત્ય. ૪૩
- અહો વ્યસન-અર્જુનમાં પડ્યા, તુજ વીના તારે કાણુ ?
 તાહારી કીપાથી, માહારા નાયજી ! પૂર્વે કર્યાં બહુ પોણુ. ૪૪
- ‘ પાણ્ડુસુત તે હરિ તણા, ’ ધ્રુમ લહે સહુ કા લોક.
 તે પરાજિ પાંમતાં તારૂં બદ્ધ ચારો ફોક. ” ૪૫
- એહવૂ કહી અણે નમ્યા વેગે મુધિષ્ઠિર રાય.
 નિજ શિબિરમાં આવ્યા પછિ આનન્દ અર્જુન ન માય. ૪૬

ઊથલો.

આનન્દ અર્જુન ન માય રે, ત્યારિ કશ વાંધી મુગ્ધ વદિ,
 વિષ્ણુદાસ કહેઃ તે સાંભલી પારથ યાંન રદિ ધરિ. ૪૭

૧૦૨૯

કહવું રહે મૂં-રાગ આશાવરો

- સન્નિજ એહવૂં જોલોઆઃ સુણય, કૌરવ-કેરા તાત રે !
 વાત રે કહુ વિસ્તારી શી ચર્ચ રે. ૧
- નિજ શિબિર વોધિ આવ્યા રાય, અતિ આનન્દ અર્જુન ન માય.
 ત્યાહારે પાર્થ પ્રતિ પ્રજુ જોલોઆ રે. ૨

હાલ-પ્રાર્થા પ્રતિ પ્રભુ બિલીઆ ત્યાંહાં હરીને તતપેવઃ

“તુંહને કમં એહવૂં નવિ ધટિ, આંહાં રહોનિ અવસ્થાએવ. ૩

ચેષ્ટ બાત પિતા શરણે સત્યવાદી રાય,

તેદના હનનથી માહાધોર દારુણ નર્ક પાંખિ કાય. ૪

હવિ ક્રોધ છોડી રાયને ચર્ણે ધરે નિજ શોસ.

રણ રચી મારે કર્ણને,” એમ કહિ છિ શ્રીજગદીશ. ૫

“આનન્દ રાયને પમાડી આઝા મારો, વીર!

ગાણડીવ લેઈ રથ વીધિ બિશો શોધ ચઈને, ધીર!” ૬

એહવૂં વચન હરિનું માંખવો પડ્યો રાય કેરે ચર્ણ;

“હું માહા પતિત,” એહવૂં કહી લોટવા લાગ્યો ધર્મ. ૭

“અગ્નિ વશથી કલ્પ હોઈ તે ક્ષમા કરયો, નાય!

ક્રોધ છોડી આજ માહારિ શીશ મેહેલો લાય.” ૮

ત્યારિ ધર્મરાજ કિદિ પાર્યનિ કરચ મહી ત્યાંહાં નીરધાર:

“શામાદિ તું કરિ રોદન, બાત સારોધાર!” ૯

ત્યારિ રદિયં આપી યુધિષ્ઠિર કરિ માહારુદન.

ક્રોધ છોડી ગયો ત્યારિ હવું ક્રોધલ મન્ન. ૧૦

પછિ બાત બેહુ કષ્ટે વીસાઈ કરિ માહાવિલાપ.

હરિ રહી વારિ ઉભેનિ, પગ્વશ થયા નિજ આપ. ૧૧

પછિ શુદ્ધ જલ ત્યાંહાં અખ્યાદિ અભીક્ષેક કીધો અર્જુન.

શુભ વસ્ત્ર ભૂષણ અભિનવાં ધરતા હવા હરિ સર્જન. ૧૨

દિવ્ય વદન અર્જુન લેપન કરયાં તેણિ ત્યારિ.

તિલક તુલશી સાચિ મલ્લ હરિચર્ણ કેરૂં વારિ. ૧૩

પ્રદક્ષણા કરી કનનિ બેહુ જણ લાગ્યા ચર્ણ.

ધર્મપુત્રે પાર્યનું મસ્તક કરચ આગ્રજ્ય. ૧૪

ત્યારિ પાર્ય પ્રીત્ય રહે-ધરી રાય વચન બોલ્યા એક:

“આજ કર્ણને મારીશ સહી, તેમા નહી સંદેહ.” ૧૫

ત્યારિ પ્રતિજ્ઞા અર્જુન કરે: ‘તું, રાય! સાંભલ્ય વાત:

આજના દિન મધ્યે મહી કરૂં કર્ણ કેરી ધાત.

- જો ન મારૂં તો મહી વીધિ હું પડું સહો નીર્વાણ્ય;
ગાન્ધીવ સાથે રણવીધિ નવિ ધરૂં હાથે ખાંધુ. ૧૭
- આજના દિનમાં કર્ણનિ જો ન મારૂં, નરધીરા !
અહાપદ્માં યે પાપ હોઇ તે હયો માહારિ શીશ.” ૧૮
- ત્યારિ કમ કહિ: “હો ધર્મનન્દન ! આજા છો આજ:
'ભ કર્ણને, અર્જુન ! મારચ જઈ,' એકવાર કાહો, માહારાજ ! ૧૯
- સંક્રાંતિ અધવચ્ચ મૂંઠતાં તુજ કને આવ્યા રાય;
આજના તાહારી ગલા વિના કચમ પાર્ય રણમાં જાય ! ૨૦
- બહુ ભાવ્યોગિ તહો, મહીપત્ય ! ઉગરચા રણમાંહિ.
પણ કર્ણ આગલિ યુદ્ધ કરતાં ન જીવિ કો આંહિ. ૨૧
- હવિ રાય સાંતના કરો પાર્યની યે લહે જય રણ માંહિ.
આજા દો તમે ઉતાવલા, સીધે ચમને તાંહે.” ૨૨
- ત્યારિ રાય કહે: “રે પ્રાણવલ્લભ પાર્ય માહારા ખાત !
દિ આસીધન મુજને રહો, પછિ કહું સાચી વાત. ૨૩
- મિ વચન દારુણ કલાં હોઈ તે ન ધરવાં મન માંહિ,
રથ વીધિ ખિસો, ખાત માહારા ! કરો યુદ્ધ જઈ ત્યાંહિ. ૨૪
- રાધા તણા સુતને હણી જમ પાંખયે તૂં, વીર !
આજ નહી જૂતલ તુજસમે કો ધનૂર-વિલાધીર.” ૨૫
- ત્યારિ પાર્ય મુનરપિ રાયને ચણે નમ્યો તેણીવાર.
બેહુ પાંખ જોડી રણત્ય કરિ આગલિ રહી નીરધાર: ૨૬
- “હું ગણું છું, માહારાજજી ! તુહને પ્રાહાર કીધા પ્રૌઢ.
મિ લલાં મારચ આવતાં ત્યારિ ચઈ રહો દિગ્મુદ. ૨૭
- આ તીક્ષ્ણ શર માહા અંશુગામી કૂર દારુણ હોય,
તેણે કરી મારૂં કર્ણને, તહો, રાય ! હિલા જોય. ૨૮
- માહાબલે ગર્વાશ્રિત હવો રાધાતણા સુત આજ,
ત્રૈલોક્ય માંહિ એહને મૂજ વીના કો ન મારિ રણમાંજ. ૨૯
- યેણે પ્રૌઢ કાર્મુક ધરી શર તહને હણ્યા, ખાત !
તો કર્ણને રણમાં રહીને આજ કરવી ધાત. ૩૦

મારયા વીના પાછો વલું તો તવ અર્જુ જેરી આણ્ય.

નામ આજ કરું સહી, ગાઝલ ન ધરું પાંણ્ય.

૩૧

છિથલો

ગાઝલ ન ધરું પાંણ્ય રે," એહવી પ્રતિજ્ઞા કરીધી સહી.

વિષ્ણુદાસ કહિ: તે સાંભલી વલી ચ બોલ્યા નૃપ ત્યાંહાં રહી. ૩૨

૧૦૧૧

કડવું ૩૦ મું—રાગ ભૂપાલ

સગ્ગિ બોલ્યા વાંણ્ય: સાંભલ્ય, રાય । વલી.

એહવું સુણતાં બોલ્યા ધર્મ, મનમાં ઉપની રહી.

૧

તવ દીધો આશીર્વાદ, આપ્યો રહ્યા ધરી.

પછિ મરતક મેહેલ્યો પાંણ્ય શીયાધણ કરી:

૨

"તુહને હયો માલાકલ્યાણ રણમાં આજ સહી.

કૃતકાર્ય કરે, માહાગ જ્ઞાત । હરિ સાંતીખ્ય રહી."

૩

ત્યારિ અણ્યે નમી અર્જુન ત્યાંહાંથી શોધ વલ્યો;

રણમાં આલ્યો ધેવ, નિજ સેનાને મલ્યો.

૪

ત્યારિ ક્રમ પ્રતિ કિહિ વાણ્ય: "સાંભી ! સાંભલો સત્ય.

રથ કલપો દિવ્ય અભંગ, ચેહની કો ન લહે ગત્ય.

૫

પવનપિ અધિકો વેગ એહવા પ્રચુલ્યા વાણ,

આયુધ ટાટાકાટી તે ઉપરી સાહાણ.

૬

જે મારું તેહને, આજ તેહમાં સધે નહી."

ક્રમ પ્રત્ય ત્યાંહાં ધેવ એહવી વાણી કહી.

૭.

ત્યારિ કુરુણાનિધિ ગોવ્યન્દ મનમાં હરીપ ધણે,

કરીધી રચની યુક્ત અર્જુન હેત તણે.

જૈમ એહવું નામ પ્રતીજ્ઞ રચનું વલો.

સુર ઇન્દ્રાદિક દેવ જોતાં ન સકે કલી.

વલી અનુ-નાહીસ રથ ચેહ બીજું પ્રતીજ્ઞ નામ.

આરુ થયા પછે દેવ, સીજે સધલાં કામ.

- તે દેખી અર્જુન ત્યાંહા મનમાં હર્ષો ધણું.
આરૂઠ થયો તતથેવ; હિત ગોખ્યન્દ તણું. ૧૧
- જય જય હોઉ શબ્દ; આસી વિગ્ર વદિ.
તવ હાકયો રથ વેગ, આનન્દ ઉપનો રદિ. ૧૨
- દડુંદરવ કર્યો ત્યાહિ ગાઝગ્રવ હાથે ધરી,
બેઠો ધન્ય વિષે હનુંમન્ત રૂપ પ્રગટ કરી. ૧૩
- રથ ચાલ્યો વેગી વાય દેખો યુદ્ધ વદિ.
“આજ માર્યો કર્ણ નિદાન,” નીચે આંજી રહે ૧૪
- ત્યારિ નિર્મલ થયું આકાશ ચેહવાં સન્તનાં મન,
નિર્મલ થઈ દિશ આર, વલી નિર્મલ દીસિ વન, ૧૫
- ચાસ ધણી શતપન કૌઝ્ય નિ સારસ હંગ.
રથ આગલિ આવિ જય બોલિ શુભ શંસ ૧૬
- વલી શૌર્ય શબ્દ વદિ વાણ્ય પ્રેમે પાર્યનિ ત્યાહાં,
“સર્પિ, સર્પિ,” કિહિ ત્યાંહાં ધરિ મોદ મનમાંહાં. ૧૭
- કર્ણ ગૃધ્ર બક જ્વાહ્ન ચાલિ આગલિ સહો:
“આજ પડશે રણમાં કર્ણ પાઈધ આમિષ રહો.” ૧૮
- એહવા શુભસૂચક હોઈ શબ્દ, મુણ્યતો પારથ જય.
આજ થાશિ રિપુનાશ, આનન્દ અઝૂંચ ન માય. ૧૯
- ત્યારિ રણમાં જાતાં થેવ અર્જુન સર્જૂંચ સહો,
પ્રસ્વેદ થયો જાણિ પૂરણ વપુ કમ્પિ રહો. ૨૦
- ત્યારિ અમ્તા પામ્યો એધ, તે કો ન સકે કસી.
ત્યારિ બોલ્યા કમ્મ કીપાલ અર્જુન પ્રતિ વખો: ૨૧
- “એહવી ચિન્તા તુજને આજ રણમાં ન થટિ ધમ,
તું ગાઝગ્રવધર માહાશૂર, કિદિનિ કાપ્યો કેચમ ? ૨૨
- તિ છત્યા ચોદ અનન્ત મેહની સર્જૂં નહી,
તેહનાં તાં પૃથક્ પૃથક્ કર્ણ નાંમ; રણમાં સાંલત્ત સહો: ૨૩

- બીજમ દ્રોણ ભગદત્ત ચેહને ન સંકે કહી,
બીંદ અનૂબીંદ નાંકા રણમાં દલી. ૨૪
- અવન્તીનાય ઠામ્બોજ રાગ સુદક્ષ સહી,
શ્રુતાયુદ્ધ અન્યુતાયુદ્ધ મારચા રણમાં રહી. ૨૫
- પ્રત્યુગ્રમ નિષેમી નિવાતકવચ સહુ,
એ આદિ બલીઆ માત્ર રાગ મારચા બહુ. ૨૬
- ત્યારિ દિવ્ય મનોહર અસ્ત્ર તેહવું લાધવ મત્ય,
વેધપાત ને લક્ષ, તેહવી બાંણની ગત્ય. ૨૭
- મોહ ન પામિ, મન અફિ મળલ જાન,
રણમાં વદતા, વીર ! તુજને આપતા માન. ૨૮
- તિ જીત્યા દાનવ દેવ ગામ્રવ કીનર બહુ;
ત્રેલોહચ વીપિ થોહ તુજથી દારચા સહુ. ૨૯
- આજ ધનૂષ ધરિ ચે કા તુજ સાંઠામે રહી,
એહવા નહી કા ક્ષત્રી શર અબ્યની મધ્યે સહી. ૩૦
- અહાનિર્મિત ગાન્ધર્વ ધરધું પાંચ વીપિ,
તેણે જીત્યા થોહ અસહ્ય વદતાં રણમાં સુષે. ૩૧
- તું શરવો ખીન્ને કાય નહી દોઠો સાંભલો,
ચે રણમાં રહીને આજ વટે અર્જુન મલ્યો. ૩૨

ઊથલો

- અર્જુન મલ્યો વદિ સહી એહવો હવો નિ હથિ નહી,
વિષ્ણુદાસ કિહિ: તૈ શ્રીકૃષ્ણજીએ પાર્ય પ્રતિ વાંણી કહી. ૩૩

૧૦૯૪

કડવું ૩૧ મું—રાગ શામેરી

- સન્નિ કિહિ: તેણે સમિ ધૃતરાષ્ટ્ર ! સાંભલિ વાત ર
શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનનિ કિહિએ શો ધટે હિતપાત ર.

- અસ્ત્રેદ અર્જુને ઉદે પામ્યો, લક્ષ્યું કારણ વેવ રે:
 “ કર્ણની અવગણના કરિ તૂં રણવીધે અવશ્યમેવ રે. ૨
- બલવાન કર્ણ સમો સહી કો નહી અબ્યની માહિ રે,
 તે માટિ એ શું પ્રાણ કરતાં ન ચાલી રણ્ય આંહિ રે. ૩
- માહાદિવ્ય અસ્ત્ર સકલ વીધે કુશલી કૃતી કિહિચાય રે,
 માહારથીમાહિ શિરોમણ્ય; એ સાથે યુદ્ધ કથમ માય રે ! ૪
- ચિત્ર ચોધા કર્ણ કહીએ પર્ષ વૈશ્રવદાસ રે,
 કો ધનુષ ઝાલી નબ્ય રહે એ કર્ણ કેરિ પાસ રે. ૫
- સવાભાર સુવર્ણ નિત્યે કરે દાન અપાર રે,
 જોણે પ્રહાર કીધો આપણો માહાસુબટ જલીજો સાર. ૬
- હવિ ધણાં વાયક તુજ પ્રતે શાં કહુ, પાર્ય સુર્ગ્યુ રે !
 એહવો નથી ચોદુ રણ વીધે થે વમે એહનાં બાંધુ રે. ૭
- મિ મન વીધિ નીશ્ચિ લલ્લે તે કલ્લ વાયક સાર રે,
 તૂં સમો કિ તૂં થકો અધીક બલવન્ત કર્ણ ઉદાર રે. ૮
- તેજસ્વી પાવક સમો, વેગ વામુ શરપો હોય રિ,
 ક્રોધ અન્તઃકના સમો, મૃગરાજ શરપો સોય રે. ૯
- વજ્ર કેરૂં સાર લેખતે ધકુ દૈવે અર્જુ રે,
 આતે અસ્ત્રપ્રહારથી નવિ થાય કહીર્ષ ભર્જ રે. ૧૦
- લોહમિ રહે જાણે ધકુ ચેદના દીર્ઘ બાહુ વિશાલ રે,
 શાલવૃષ સર્માન્ય ઉચો રહો જાણિ કાલ રે. ૧૧
- ગર્વીષ્ટ અભિમાની સહી માહાશ્વર દુરજય હોય રે,
 કો વીરનું ઉપમાન દીગિ નહો એહવો કોર્ષ રે. ૧૨
- સર્વે ગુણ્ય ચોદાતણા એહને વીધિ તૂ જાણુ રે,
 ધનુર્ધારી માહિ શિરોમણ્ય કર્ણનિ પરમાણ્ય રે. ૧૩
- નિરન્તર રહિત લેખવિ કૌરવતણો આધાર રે,
 પાણ્ડવતણો દેષી સદા, ચેદનો કો ન પાંમિ પાર રે. ૧૪
- ચન્દ્ર આદાય દેવ દાનવ મલિ ગુણ્ય-ગાંધર્વ રે,
 પણ કર્ણ આગલિ રણ વીધિ નાહસતા દીસે સર્વ રે. ૧૫

- પણ દુર્યોધનના સર્જથી માહાદુષ્ટ કામૂં મળ રે,
તેણે બયાનક દીસિ સહી માહા અધમ કિર તજ રે. ૧૬
- માહારા બકા પાણ્ય હપરિ ચે દેવ આણિ આજ રે,
તે સુરસદન્ય હું શૂ કરે ? તેહનું નથી માહારિ કાજ રે. ૧૭
- એ કર્ણ માટિ સયોધન તમ સાથે આણિ વિર રે,
એહના બલનિ આશ્રમ આહરી એહવી પિરચ રે. ૧૮
- કવણ કૌરવ બલ રહિત ? શો આશરો ? તૂ ભણ્ય રે,
કર્ણને આશ્રા માટિ ન ચાલિ કાઈ પ્રાણુ રે. ૧૯
- એ મૂલ કૌરવ સર્વનું માહારમૂલ કર્ણ નિદાન રે,
એહનિ હણ્યા પાપે સયોધન નહીં ત્યજે મન્ય અભિમાન રે. ૨૦
- નરરૂપ પણ શાર્દૂલ શરપો પ્રાકમી વિકરાલ રે,
ધનૂષ મુષ નિ અજ નિર્દોષ પર્જ કાઠ વિશાલ રે. ૨૧
- માહાવેગવન્તર દીશીએ રણ્ય વંચિ-હિમો કાલ રે,
યમ દેવતાં તેહને ઘોઢ નાહાસિ અજ શશક સીઆલ રે. ૨૨
- તે માટિ તૂ, પાર્ય મહાબલ ! આંણ્ય એહનો અન્ત રે,
તૂં વિના એ મરંશિ નહિ, સત્ય માંનયે, મુશુવન્ત રે ! ૨૩
- માતર્જી મોટા મદિ ઝરતો દીસતો વિકરાલ રે,
કેશરી પાપિ તેહનો કાણુ આણે કાલ રે ? ૨૪
- વિશ્વાસ મુજને છિ નહી, કર્ણનિ મારીશ કયમ્ય રે ? ૨૫
- મન વીરે ચિન્તા હિપની બગવન્ત બોધ્યા એમ રે,
" આજ દિવસ સતરમો થયો, નવિ કર્ણ પાંચો નાશ રે,
નિજ સૈન્ય સહુકો ક્ષય થયું, હવે જયતણી શો આસ રે ? ૨૬
- કૌરવતણું બલ વર્દ પામું, કર્ણ માટિ આજ રે,
કન્ય મુદ્દ દારુણ મહી ધનૂષ યે યાય સધવાં કાજ રે. ૨૭
- ત્રેલોક્યને વધી જીતવાની સફલ્ય વુજને હોય રે,
તો હવણ કૌરવ રણ વીરે જીતનાં હાગિ કાવ રે ? ૨૮
- બગદત સરપો રણ વીરે વુજ વીના જીતે કાણુ રે ?
આજ કર્ણનિ મારવા અથે કીજઈ કાષ પોણુ રે. ૨૯

- આપણી સેના તિ ઠરી નીલે રહી છિ આંહિ રે,
હવિ કર્ણને મારો સહી ઉતાવલા જઈ ત્યાહિ રે. ૩૦
- દ્રષ્ટદ્યુમ્ન નિ શિષ્યડી એહુ ચોદ માહાજયવન્ત રે,
બીજમ ને ગુરુ દ્રોણ તેણે કરચો રણમાં અન્ત રે. ૩૧
- વલી કીપાચ્યાન્ય કર્ણ નિ સોમદત જૂપ વિચાલ રે,
ભગદત મીધવ મદ્ર રાજ સયોધન માહાકાલ રે. ૩૨
- વલી અનેક દેશતાણા પ્રજા, બલ અપર્મીત તેહનાં હોય રે,
ગુજ વીના રણિ તે નહી મરિ; મનશુ વિચારી જોય રે. ૩૩
- બોજનાંમિ નૃપ મહ્યા બહુ યવનકેરા રાય રે,
અન્ધક દેશ પુલિન્દ નિ કૈરાત ચે કિહિવાય રે. ૩૪
- વલી એછય પર્વતશિપરના, સાગરનિવાસી જૂપ રે,
અર્જ વર્જ કલિર્જના નૃપ દિલ્લ ચેહનાં રૂપ રે. ૩૫
- એ સાદાય રાજ સયોધનના લીઆ તે પર્મ હિદાર રે,
ગુજ વીના એકા નહી મરિ; માનયે સારોદાર રે. ૩૬
- માગધ દેશનો અધિપતિ જયસેન એહવું નાંમ રે,
અભિમન્ય સાથે યુદ્ધ કરતાં ત્યજાવું નિજધાંમ રે. ૩૭
- અયુત ગજમાતર્જ મોટા કરચા લીમિ ભર્જ રે,
તોહો પણ નૃપ પડ્યો રણમાં વિકલ યધને અર્જ રે. ૩૮
- અભિમન્ય બાલક સૈન્ધવિ યારિ હણ્યો રણમાં ફેક રે,
તેહને મારવાનિ કરી વાચા દેવતાં સહુ લોક રે, ૩૯
- ત્યમ કર્ણનિ હણવા અહી કાંઈ યત્ન કરિ, રણધીર !
પૂર્વકત એહના અપકાર કાંઈ સન વિચારિ મન્ય, વીર રે ? ૪૦
- સભામાં દ્રીપદી કેશે ગ્રહી આંણી યારિ રે,
બહુ સુભટ સુણતાં દુષ્ટ વાયક કર્ણ જોલ્યો ત્યારિ રે: ૪૧
- ‘આજ પાણુના સુત નાશ પાંખા, ગયા નર્ક મુઝારિ રે,
હવિ અન્ય પતિને વરચ સહી ઉતાવલી નીરધાર રે. ૪૨
- નહીતરિ કરિ કૈરવતણાં દાસત્વ તું અનુદિન રે,
પાણવતણી આશા તજ દહ કરી રાધે મન રે.’ ૪૩

- તુજ દેવતાં એહવાં કહિણ વાયક તજી એહયો લ્યાજ રે,
 તે ગયાં તુજને વીસરી ? કાં ન સમજારે આજ રે ? ૪૪
- આજ કર્ણ મન્ય અભિમાન આણી : 'મુજ સમો નહી હોય રે,'
 ભાર્ગવતણી વિદ્યામકા મન્ય ગર્વ સજલો હોય રે. ૪૫
- તે કર્ણ પાપી દુષ્ટનિ ગણિ હણી સારોધાર રે,
 પછી સયોધનનિ મન્ય વીષે ચિન્તા પમાડે સાર રે. ૪૬
- હતપક્ષ કૌરવનિ કરી સુષ પમાડે નિજ બન્ધુ રે,
 આજ શોક આલસ તજી ઉદમ કરો, કરુણાસિન્ધુ રે ! ૪૭
- રાય મુષિહિર મન હરીષ પાંમિ હણ્યો દેવો કર્ણ રે. "
 એહવાં વાયક રણ વીષે રહી કિહિ અશર્ણશર્ણ રે. ૪૮

ઉપસો

- કહિ અશર્ણશર્ણ રે, તેહમાં કાંઈ સન્ધે નહી.
 વિષ્ણુદાસ કહે. શ્રીકૃષ્ણ અર્જુન સેનામુખે આવ્યા મહી. ૪૯

૧૧૪૩

કડવું ૩૨ શ્રૂ—રાગ ગોરી

- સન્નિ કિહિ : સાંભલિ રે રાય ! યારિ પાર્ય રણમાં જાય,
 પવનવેગ દોઢા યારિ તૂરી, વઢવા તુજ સુત સેના ફરી. ૧
- સુણી પાર્ય-રથનો નિર્ધોષ રાય દ્યોધન આણે શોક.
 વિવર્ણ વદન થઈ અવશ્યમેવ; તેડયા બ્રાત પછિ તતથેવ. ૨
- "પાછવનિ મારો નિરધાર," એહવૂ આયુમ દોધૂ ત્યાર.
 રાયતણું વાયક શિર ધરી નિજ સેના સદુ ગાંધાર કરો. ૩
- ગજ રથનો નવિ લાભિ પાર, ઉદ્ધવાન વેમર અસવાર.
 મદગરતા મોટા માતઙ્ગ, લોહમિ કવચ પિહિરયા નિજ અર્જુન. ૪
- રણ શો મુષ વાજિ નિર્ધોષ ! શબ્દ થકી બ્યાપ્યું ત્રૈલોક્ય.
 અનેક પિરિનાં અન્ન વિશાલ, ચાલ્યા કરચ ગ્રહી મહીપાલ. ૫
- શૂરપણિ વપુ મુજે કાય, દેવો તવ સુત બોલ્યો રાય:
 "રથે વીર પાછા એસરો, જાઓ, મુદ્ધ રણમાંહિ કરો". ૬

- ત્યારિ શકુનિ પાસિ તેડી ગેવ; દર્યોધન બોલ્યો અવશ્યમેવઃ
 “પાંચે પાણ્ડવમાંહિ જનપથ બીમસેન બલીઓ પરમાણુ. ૧૦
- જો યુદ્ધ કરતાં તે સહી મરિ તો પાણ્ડવ વલતાં શુ કરિ ?
 બીમ વડે ગાજો પાપીષ્ઠ, પછિ વણુમારચા મરે તે દુષ્ટ. ૮
- મારુતાત્મજને મારો આજ તો સીદ્ધ પામિ માહારાં કાજ.”
 ત્યારિ દુઃશામન કિહિ રે, મમ બ્રાત ! શન સાબલો તૂ માહારી વાત ? ૬
- પવનતણા સુતને રણ રહી માંડે રણમાં ઉભો રહી.
 યમ મૃગને મારિ શાર્દૂલ, ત્યમ એહનું આણું નિર્મૂલ. ૧૦
- અતુલ્ય યમ ઉડી જપિ ત્યમ એહને હું માંડે, રાય !
 પવન ઉડાડે ધનનિ યમ હું બીમને માંડે ત્યમ. ૧૧
- યમ અમિ કાષ્ટ સૂઝાં અવશ્યમેવ ઉડાડી નાપિ તતપેવ,
 અર્ક વારિનિ શોષે યમ, રાય બીમને માંડે ત્યમ. ૧૨
- કો ચિન્તા બ્યાપી તુહને કાય, શન આજા આપો મૂને, રાય ?
 જો એહને તત્ત્વ માંડે આજ તો મિ ત્યજવું તાહાંડે રાજ્ય. ૧૩
- મુજ ઉભા ચિન્તા ચો તુને ? આપ્ય આજા, રાયજી ! મૂને.
 ધણું વિદમ્બી કુન્તિજાત, રણમાં એજિ પેમાડ પાત. ૧૪
- પછિ રાય એ પ્રથવી તણું આનન્દ પાંચો કર્યે ધણું.”
 ત્યારિ દુર્યોધન ઉઠી તતપેવ રદિ બ્રાત ચાંપ્યો અવશ્યમેવઃ ૧૫
- “તુજથી કાય સરચ માહાંડે, મુપ જેતાં, અનુજ ! તાહાંડે.
 મદમરતો વારુણ એક બલ્લ દુઃશાસન મિઠો ત્યાંહાં મલ્લ. ૧૬
- પુઠે સૈન્યતણો નહી પાર “કીલ કીલ” શબ્દ હવો નીરધાર.
 “જઓ સૈન્ય લેઇને ત્યાંહિ વૃકોદર ઉભો છે જપાહિ.” ૧૭
- લેઇ આજા રણમાં જાય, પુઠે પાલો ચાલ્યો રાય.
 દર્યોધન આશી ઉચરી, ધણાં ‘યત્ન બ્રાતને કરિઃ ૧૮
- “ફોદશ અવ્યની નિ આકાશ તે તો પુરમો તાહરી આસ.
 અસુર નાગ મહ સાયર સહી તે ગદા કચ્યો તાહારી અહિ.” ૧૯
- શુભ વચન કહી વલીઓ ગય, દુઃશાસન પછિ રણમાં જાય.
 તે વાર્તા બીમિ ત્યાંહાં લહી, દુઃશાસને ચે પાંજી કહી. ૨૦

માહાકોષ અંતરિ પ્રવૃત્ત્યો, દુઃશાસન સાંહામો તવ પત્યો.

જાણે મૃગપતિ કાલ્યો કાલ, મૃગખાલક ઉપરિ તતકાલ, ૨૧

સકલ સૈન્ય હલમેષલ કરી, મારયું દલ માહાકોષ જ ધરી.

માર્યા વારણુ ગિરિ-આકાર, હય તણો નવિ લાલિ પાર. ૨૨

ત્યાંહી દુઃશાસન મન્ય આણી રીસ, ખાંણુ બીમને મારયાં ત્રીસ.

એકે રથ લાંચો ત્યાંહાં સાર, ચ્યારિ અથ હણ્યા નીરધાર. ૨૩

એકે સુત ધ્વજ નિ છત્ર, વિરથ કર્યો બીમને તત્ર.

તવ વૃકોદર કાપ્યો વીર, ગજ એક મત અણાવ્યો ધીર. ૨૪

તે ઉપરિ આરૂઢ જ થયો, દુઃશાસન સમીપે ગયો.

અનોઅન્ય ગજ સન્મુખ થયા, મારિ ખાંણુ પરસ્પરિ રહ્યા. ૨૫

ગદા પ્રાસ તોમર ને ખાંણુ, મારિ વીર કરી બહુ પ્રાંણુ.

અસિ-ખાંણુ બીમિ રણ્ય રહી, મારી, મુક્ત એહવી વાંણી કહી: ૨૬

“મૂળને હણવા આવ્યો, દુષ્ટ! હિમો રણ્ય રહેયે, પાપીષ્ઠ!”

વલી ગદા કુમ્ભસ્થલ માંહિ બીમિ બલુચું મારી ત્યાંહિ. ૨૭

પછિ વલી મવનાજ જ ખાંણુ મૂંઝ્યાં ત્યાંહાં કરી બહુ પ્રાંણુ.

તેણે કરી ગજ રણુમાં ભમિ, રુધિર બહુ મુપમાંથી વમિ. ૨૮

અસિ-ખાંણુથી દાઝિ અડ્ડે, પછિ પડ્યો પાંખીને ભડ્ડે.

ત્યારિ બીમને ગજ આણી અવસ્થાએવ તે ઉપરિ ખિટો તતપેવ. ૨૯

પેચરની પિરિ ગત્ય આચરિ, માહાકોષ પરસ્પરિ કરિ.

ત્યારિ બીમ કહિ: “ગજપાલ સુખાંણુ! સાંભલ્ય માહારૂં વચન પ્રમાણુ: ૩૦

ભલો સાચવે રણુમાં નાગ, શિર ઉપરિ દક્ષણ દિ પાગ.

આજ અધમને મારૂં સહી,” એહવી વાંણી બીમસેને કહી. ૩૧

દુઃશાસન કહે: “રે બીમડા! આજ તને રણુમાં ગડબડા.

આજ પ્રગટ મુઠ્ઠ કરે મૂળ સાથ, હોઈ પ્રાંણુ તો મારિ બાથ. ૩૨

બીજમદેવ મારયા છત્ર કરી, મારયા દ્રોણ અસત્ય આચરી,

વલી અનેક રાજ બીજ બલવન્ત, કપટ કરી તેહનો આણ્યો અન્ત. ૩૩

તેહ પાપથી નહી હિરો; યાંહાં નાહામો ત્યાંહાં મારયા મરો.

જો બલ તૂટ્યા હોય મહો, તો પ્રગટ યુદ્ધ રહ્યું કચ્ચે ગદી ૩૪
 આજ પ્રતિજ્ઞા સાચી કરે કિ બીમનિ મારું મરું '

એહવૂ કહી મરચ લીધી ગદા, મારી બીમનિ ઉરમા તદા ૩૫
 પછિ હણ્યો ગજનો જુગ્મ્વણ, મારી માદાત કરચો શતધણ

ધુનગ્પિ ગદા તણા અતિ માર, ગજ ઉપગિ બહુ કીધા પ્રાદાઃ ૩૬
 ત્યારિ વાગ્યુ પામ્યો નાથ, દુશાસન પછિ આવ્યો પાશ

"અરે બીમડા, યા સાવધાન, આજ હવે મૂંઠાવું માન ૩૭
 રથુલોદગ બહુહારીતણુ કાઈ દેવાચ રહ્યું પ્રાક્રમ ધણુ

શગપાશગ્પી મલી પારિ જોડય ત્યારિ ગદિ નવી મણે કોડ ૩૮
 ધણુ થયુ ધગતો અભિમાન, આજ વઢે રહ્યું આણી યાન "

ત્યારિ બીમસેન રહ્યું નિઠો યાય, અતર કોધ સહો નવિ જાય, ઠહ-
 ધરિ ગદા કરમા અતિ પ્રોહ, મારી દુષ્ટ કચ્ચો દિગ્મૂહ

પછો હણ્યો ગજ તેણી વાર મચ્યો વલી પાણુનો પ્રાદાઃ ૪૦
 પછિ સેન મરૂંદાચ બહુ, સજ્જિ કિહિ નવિ ગણુના લહુ

દુશાસન એહવો જોઈ લાગ, રણમાથી નાહાડો માદાભાગ ૪૧
 ત્યારિ ઉતપત્યો પવનકુમાર, આવ્યો બહુ પિરિ કરતો ગાઃ

હોઠો બીમ પારિ આવતો કમ્પિ ગાય, તવ મૂત નાહાસતો ૪૨
 અક્ષિ સ્વેદ વહિ જતધાઃ તોહે બીમનિ કરિ પ્રાદાઃ

ત્યારિ વૃકોદરિ મન્ય આણી રીસ મલો કણ્ઠે પાડીનિ ચીમ, ૪૩
 તીક્ષ્ણુ ધક્કું કરચ બીમિ ધરી સિરથી કાપા અનગિ કરી

કમ્પિ ધડ અવ્યનીમા બહુ, ઉભો મોધ તે નીગધે સહુ ૪૪
 બીમે ધડ પાડ્યુ અવસ્યમેવ, રદિ ઉપગિ બેઠો તતપેવ

પૂર્વ પ્રતિજ્ઞા પાલી ત્યાહિ શોણિત-પાન કરચુ રણુ માહિ. ૪૫
 ગદિ ઉપગિ બિશી નીરધાર રુધિર-પાન કરચુ બહુવાઃ

યડગતી હર્ષઉ કાઝીઉ, તેદમાથી કાલજૂ કાઢીઉ, ૪૬
 પગ્ગ્ય માસ આમીષના કરી પગ્ગ્ય જય કરચા મુણે ધરી

પછિ રુધિર અઝઝલિ ધરીઉ પાંચ, મહુ સુણતા મુક્ષ બોલ્યોવણ ૪૭

- “भाततलुं डीजे स्तनपांन, ते-ये जे अमृत्य-समांन्य.
अथवा धृत भांड नि पिष्ट, ते-ये जे भूने लागे मिष्ट. ४८
- अथवा आत्र-रमभांदि शर्करा आगलि सहु ते काकरा.
भाधवी पांन मधुर अति होय, ते-ये आ भीहू छे सोय. ४९
- मधुर पांन, भीजं किहिवाय, आ आगलि ते सहु उलपाय.
अथवा स्वर्ग नदीनू तोय, ते-ये मधुर अतीसि होय ५०
- अमृत्यथी रस अधीका भाग, ते भाटि ‘सुर लेये लाग.”
जेम करे पांन नीशकि वली, रदे उपरि भिठो इरी. ५१
- जेहवूँ दारुणु कर्म देभीनि त्याहि नाहासि योध गहिरणु भाहि.
परस्परि जेहवी वदता वात ‘नोदि मनुष्य जे कुन्ता-जत.’ ५२
- भीष्ट अजलि पुरणु करी, दीर्घ स्वरि वांछी उमरी.
सकल वीर सुश्रुता त्याहा रही जेहवी वांछी गादि कही. ५३
- “अधम, दुष्ट माहापापीष्ट रुधिरभास ताहा माहामिष्ट.
आज हु पांन करे छे आही शनभूषि वयन न भोसि रही. ५४
- सांजलि अधम कर्म ताहारै; सुश्रुता वपु कम्पे माहरे.
कालकूटक करावी पांन जलभा नाक्षो आखी मान ५५
- सपे वपु कर्म माहरे, जे सहु अधम कृत ताहरे.
लाक्षाब्राह्म आत्मा तलो दुष्ट, तिम महु कर्म करचा पापीष्ट. ५६
- इत रमाडी लीधूँ रान्य, देशनगर कराव्या त्यान्य
वली दारुणु कर्म करय वारि सही द्रुपदसुतानि डेगे मदी, ५७
- सभा रिपी आखी साधनी, वज्र कादी जलु पिरि पलनी.
ते दुष्म भुजने साले धणु, ते भाटि जेखी पिगि तुहि हणु ५८
- मुद्द-यत मे परकचो आज भोखित-सोम-पांननि आय.,
दुर्धनिन पशु परडी आहि मस्तक होमीरा पावक भादि. ५९
- त्यारपछी सुप पाभीस धणुं, पछि रान्य करीरा पुर तणुं.
हवि शन भोसि, भूद अर्णसु ? कां पाचो रहित यर्धने प्राणु ?” ६०

ઝાલ્યા કર પાપીના બેઠ, વધુથી અલગા દાદ્યા તેઢ.
 પછિ રુધિર-પાન કરે પક્ષ ભરી, તમ થયો એહવું કારય કરી. ૬૧
 પછિ શેષ રુધિર દુશ્યામનતણું બીમે અર્જુ સેધ્ય આપણ.
 એહવો કૃતકાર્ય થયો પાણ્ડવરાય રણમાં નૃત્ય કરતો જાય. ૬૨
 દાકિ રણિ, ગાળિ ગડગાડિ, કૌરવના દલ સાથે ભડે.
 ભીમ તણુ દેવીનિ રૂપ, નાહાહું સૈન્ય અવ મહિ વિરૂપ. ૬૩
 હાહાકાર તવ દલમા થયો, દુર્યોધન વીરિમ પામીયો.
 પાણ્ડવના દલમા આનન્દ, પડ્યો સુણી દુશાસન મન્દ. ૬૪
 ભેરી શંખ તણા હોઈ નાદ, કરતા વીર પરરૂપરિ સાદ.
 ભીમસેનને રણ જિ હોઝો, યુધિષ્ઠિર આનન્દ પામીયો. ૬૫
 કૌરવદલમા હોઝે ઉત્તપાત, સુણી દુઃશાસન પામ્યો પાત.
 મેહની ગમા શ્રીનિબોવન-રાય, તે કયમ રાય પરાજિ થાય ? ૬૬
 કયા કરું દુર્યોધન તણી. પડ્યો ખાત એહવી વાણી સુણી,
 બહુ પિરિ કરતો માહાવિલાપ, અવ્યની સાથી પછાડે આપ ૬૭
૧૨૧૦

કર્ણ ૩૩ મું-રાગ પરજીઓ

મજિજ બોલ્યા રે સાબલિ, રાય સુર્ગણુ રે !
 દુર્યોધનિ તે સાબલ્યુ, ગયા દુઃશાસનના પ્રાણુ રે સજિજ-ધ્રુપદ ૧
 ખાત પડ્યો જીણીને રાજ કરે માહાવિલાપ રે,
 અર્જુ પછાડે અવ્યની સાથિ, પરવસ કીધું આપ. સજિજ ૦ ૨
 "અરે ખાત ! અતુલ પ્રાક્રમી, બધીઆ વીગમ્બ વીર રે !
 ધ્રુજ પાવિ હવે આજ અહી મૂઢે કાણુ દેશે ધીર રે ?" સજિજ ૦ ૩
 એહવૂ કહી રાય રણ આવ્યો મૂઢી મન્ય અભિમાન રિ,
 જૂએ તો રણ મારી બીમિ કર્યુ રુધિર મૂઢ પાન રે સજિજ ૦ ૪
 "અરે ખાત ! કાયર થઇનિ હવિ શું સુતો રણુમાહિ રે ?
 આજ સક્રાંત વિધિ ધ્રુજ પાવિ પાણ્ડવ પ્રભવિ આહિ રે. સજિજ ૦ ૫

અરે બ્રાત ! લાભ્યો પંચાલી સભા વીધે અવશ્યમેવ રે,
 છોઠા, દૈતસરોવર ઝૂંપઝે, પાણ્યવ પ્રગટ્યા પેવ રે. સંગ્રિજ ૬
 છોઠા બ્રાત ! શીષામણુ દેવાઃ નવિ કીન્તે ઝેહવું મન રે.
 રુધિર-પાન કર્યું કે દ્વિષ્ટિ વીધારી તાહારૂં તલ રે." સંગ્રિજ ૭
 ઝેણી પિરિ બહુ વિલાપ કરિ. દુઃખનો નાવિ અન્ત રે.
 ત્યારિ દશ બાન્ધવ આવીનિ બોલ્યાઃ "સાંભલિ, રાય ગુણવન્ત રે ! ૮
 અહો બીમને નીશ્ચિ માઈ. કાં ન દિ અહને આસ રે ?
 કિહિ તો પાણ્યવ ખાંચે ને રણમાં પમાડું નાશ રે." સંગ્રિજ ૯
 ઝેહવું કહી ચાન્તના પમાડી વલ્યો પાછો રાય રે.
 માહાદોષ અન્તરમાં આંણી રણમાં દહોદશ માય રે. સંગ્રિજ ૧૦
 રણમાં વીટચો વૃકોદરને, મનમાં મોટી આસ રે;
 કર્યું યુદ્ધ કેહી પિરિ તેણે, કિહિ સેવક વિષ્ણુદાસ રે. સંગ્રિજ ૧૧

૧૨૨૧

કર્ણ ૩૪ મું-રાગ દાહોરી ગાડી

સંગ્રિજ કહેઃ ધૃતરાષ્ટ્ર ! સાંભલોઃ તવ સુત રણમાં આવ્યા.
 અનેક બાંણે વૃષ્ટિ કરી ત્યારિ બીમતણે મન બાળ્યા. ૧
 ભોહમે કવચ વિરાજિત અર્જુ રથ બિઠા વીગાધ્ય વીર.
 બાલ્યો કુડિ બીમસેન રણિ રાધી નિજ મત્ય ધીર. ૨
 બાંણુ ગદા ફરશી તરૂઆરિ હણે બીમનૂ અર્જુ;
 અનેક યોધ રથા જૂએ પણ નાવિ કે તેહને સર્જાય. ૩
 વાયુતણો સુત માહાપરપ્ત્યો ગદા ગ્રહી નિજ હાથ,
 શિર પાણલ ફેરવી મુંકી મારચો સવલો સાથ. ૪
 પછિ વસી દલ બણી ધરો રણ, હણ્યા શર ચે હોય;
 કર્ણ શલ્ય ત્યાંહાં રથા જૂએ પણ વારિ નહોં તેહને કાય. ૫
 ત્યારિ દશોદશ દલ નાહાસતૂ દેવી કર્ણ કરિ વિચાર;
 રણમાં આવી અનેક અસ્ત્રે બહુવિધિ કીર્ષો માર. ૬

- ત્યારે શત્રુ કહે: હો રાધાસુત ! હવે વારો આવ્યો તાહારો;
આજ નહોં ઉગરિ આ રણમાં; બોલ માંનયે માહારો. ૭-
- જોને, કૌરવ માત્ર હણ્યા; અવિશિષ્ટ રહ્યા જિ ચેહ,
મારયા પૂઠે સહુક્રોહોને પાણ્ડવ હણુશિ તેહ. ૮
- દુઃશાસનનૂં રુધિરપાંન બીમસેનિ રણમાં કીધૂ,
ત્યમ અર્જુન હવિ તુર્જનિ મારી ઓ દીક્ષિ સહુ લીધૂ. ૯
- તુજ મારયા પૂઠે દુર્યોધન સખલ પાંમશે કષ્ટ,
તે સહી દિવસ આજની મધ્યે તાહારૂં યારો રિષ્ટ. ૧૦
- પાણ્ડવ સધલા મંલી એકઠાં રહ્યા હણેવા તુજને.
તાહારો રણમાં વધ યારો, એ મોટું દઃખ છે મુજને. ૧૧
- તે માટે કિહિ તો હવિ અર્જુન સન્મુખ અથ્થ ચલાવૂં,
કિહિ તો બીમ સમીપે, કિહિ તો રાય લણી રથ લાવૂ. ૧૨
- દુર્યોધન રાજએ તુજને બાર સમર્થો સર્વ,
તે માટિ, રાધાસુત ! મનમાં નવિ ધરવો તિ ગર્વ. " ૧૩
- શત્રુતણાં એહવાં વાયક સાંભલીને મનુષ્યભાવ મન્ય આણ્યો;
પાણ્ડવનિ હણુવાનિ કર્યે વૃથ સેન પરમાણ્યો: ૧૪
- જા સુત ! હણ્ય સહુ કુન્તાસુતને કરી પ્રાકમ અપાર,
રાય દુર્યોધન અતિસુખ પાંમિ તે કર્યે નીરધાર. " ૧૫
- ત્યારિ પિતાતણી આઘા લેષ્તને રણ્ય બડે કર્ણનો તન;
દશ દશ બાણ્ય અનેક ઉપર મૂક્યાં દહ કરી મન. ૧૬

- એહવું કહીનિ પાર્ય ઉપરિ સાઠય પાઠવ્યાં જાણુ. .
- એ શ્રીકૃષ્ણ તણે શિર બેઘાં; ગાન્ધેઃ ચતુઃસુજ્જ્વળ. ૨૦
- ત્યારિ કુન્તાસુત માહાક્રોધ ધરીનિ લીધું ચર વિકરાલ.
- કૃષ્ણ [તણી] આજ્ઞા લેધ નિ આંજ્યો તેહનો કાલ. ૨૧
- તે વાત ગઈ કર્ણુ આગલિ તતક્ષણ પાર્યે મારચો તજ.
- ત્રૈલોક્ય વીધિ એ ક્રોધ હતો તે આવી પ્રગટચો મજ. ૨૨
- નેત્ર વીધિ જલધાર વહિ, ગણિ ચર ચર ધ્રુજિ કાચ:
- " અરે શત્રુ ! રથ હાકચ; હવિ મિ ક્રોધ મહો નવિ જાય. ૨૩
- રુધિરવર્ણુ કર્ણુ ત્યાંહાં નેત્ર ચયા, મુક્ષ મુકિ તવ નિઃશ્વાસ:
- "આજ હણું કુન્તાના સુતને, સૈન્ય કરે સવ નાશ " ૨૪
- અર્જુનના ગથ સાહામે નિજ રથ પેડાવ્યો તતકાલ.
- ધણ દુષ શાલે હૈડામા એ રણ્ય મારચો બાલ. ૨૫
- ઉભય સમાન રથન્દન ચેહના, હૃંસવર્ણુ તોષાર,
- ગાન્ધર્વનગરને આકારિ; કા નવિ જાણિ પાર. ૨૬
- પ્રલિકાલના સૂર્ય હોએ ત્યમ બેહુ રથ સોલિ પાસિ
- વીરમે પામ્યા મર્વભૂત દહોદશ જોતાં સહુ નાહાસિ. ૨૭
- જાણે અર્ક્ષ ઇન્દુ આકાશિ પ્રગટ થયા તતકાલ !
- જાણિ ત્રિપુર સમીપિ ધરી ચન્દ્ર ચેણે બાલ ! ૨૮
- જાણિ વાસવ નિ વૈરાગ્યન, રાવણુ ને શ્રી રામ,
- તે હવા વીર રણમધ્યે શોભીષ્ઠ કર્ણુર્જુન એહવો નામ. ૨૯
- વરુણુ કર્ણુ-ધ્વજાષ્ઠ શોભીએ, અર્જુન ને હનુમાન,
- રત્ન-વર્ણુ રથ ઉભે વિગળિત, ચેત અશ્વના વાન. ૩૦
- સિંહનાદ કીધો બહુ બલીએ, કમ્પ્યા સુરનર ધીર.
- તતક્ષણુ સહુ જોવાને આગ્યા પાંહાં વટે બેહુ વીર. ૩૧
- કૌરવ પાણ્ડવનાં દલ સર્વે જોવા આવ્યા ત્યાહિ,
- શંપનાદ કરિ સહુ ઉભા, હરીષ ધણો મનમાહિ. ૩૨

- ત્યારે શક્ય કહે: હો રાધાસુત ! હવે વારો આવ્યો તાહારો;
આજ નહીં ઉગરિ આ રણમાં; બોલ માનયે માહારો. ૭
- જોને, કૌરવ માત્ર હણ્યા; અવિશિષ્ટ રહ્યા છિ ચેહ,
મારયા પૂઠે સહુકોહોને પાણ્ડવ હણુશિ તેહ. ૮
- દુઃશાસનનું રુધિરપાન બીમસેનિ રણમાં કીધું,
ત્યમ અર્જુન હવિ તુર્જનિ મારી ઓ દીસિ સહુ લીધું. ૯
- તુજ મારયા પૂઠે દુર્યોધન સગલ પાંમશે કષ્ટ,
તે સહી દિવસ આજની મધ્યે તાહારું ચારી રિષ્ટ. ૧૦
- પાણ્ડવ સધલા મલી એકઠા રહ્યા હણેવા તુજને.
તાહારો રણમાં વધ ચારો, એ મોટું દાખ છે મુજને. ૧૧
- તે માટે કિહિ તો હવિ અર્જુન સન્મુખ અથ ચલાવું,
કિહિ તો બીમ સમીપે, કિહિ તો રાય બણી રથ લાવું. ૧૨
- દુર્યોધન રાજાએ તુજને ભાર સમર્થો સર્વ,
તે માટે, રાધાસુત ! મનમાં નવિ ધરવો તિ ગર્વ. ” ૧૩
- શક્યતણાં એહવાં વાયક સાંભલીને મનુષ્યભાવ મન્ય આંણ્યો;
પાણ્ડવનિ હણવાનિ કર્ણે વૃષ સેન પરમાણ્યો: ૧૪
- જા સુત ! હણ્ય સહુ કુન્તાસુતને કરી પ્રાક્રમ અપાગ,
રાય દુર્યોધન અતિમુખ પામિ તે કરયે નીરધાર. ” ૧૫
- ત્યારિ પિતાતણી આઘા લેછને રણ્ય બડે કર્ણનો તજ;
દશ દશ બાણુ અનેક ઉપર મૂંકયાં દડ કરી મજ. ૧૬
- ત્યારિ રાય મુધિછિર નિકુલ પાહવ્યો: “જાઓ સર્પો કરો સક્રામ.
રાધાના સુતને મારો તો સરે સર્વનાં કાંમ. ” ૧૭
- ત્યારિ પરરપરિ બેહુ વદવા લાગ્યા; કરિ બાણુનિ વૃષ્ટિ.
ત્યારિ વૃષસેને તે રણમાં ઉબો દીઠો પારથ દષ્ટિ. ૧૮
- રથ પેડ્યો અર્જુન સાંહાંઓ યમ પતકું પાવક જાણી;
“ અરે પાર્થ ! હવિ વટે મુજશું, ” એહવી બોલ્યો મુક્ત વાંધી. ૧૯

- એહધૂં કહીનિ પાર્ય ઉપરિ સાઠય પાઠવ્યાં આંણુ. -
- એ શ્રીકૃષ્ણ તણે શિર ભેલાં; ગાન્યો ચતુરસુર્જણુ. ૨૦
- ત્યારિ કુન્તાસુત માહાક્રોધ ધરીનિ લીધૂં શર વિકરાલ.
- કૃષ્ણ [તણી] આઘા લેઇ નિ આંણ્યો તેહનો કાલ. ૨૧
- તે વાત ગઈ કર્ણુ આગલિ તતક્ષણુ પાર્યે મારચો તત્ર.
- ત્રૈલોક્ય વીધિ ચે ક્રોધ હતો તે આવી પ્રગટચો મત્ર. ૨૨
- નેત્ર વીધિ જલધાર વહિ, ગણિ થર થર ધ્રુજિ કાય:
- “અરે શત્રુ ! રથ હાકય; હવિ મિ ક્રોધ સહો નવિ જાય. ૨૩
- રુધિરવર્ણુ કર્ણુ ત્યાંહાં નેત્ર થયાં, મુક્ત મુકિ તવ નિઃશ્વાસ:
- “આજ હણુ કુન્તાના સુતને, સૈન્ય કરે સ્વ નાશ ” ૨૪
- અર્જુનના રથ સાહામો નિજ રથ ષેડાવ્યો તતક્ષણ.
- ધણુ દુધ શાલે હૈડામાં ચે રણ્ય મારચો ખાત્ર. ૨૫
- ઉભય સમાન સ્પન્દન ચેહના, હૃંસવર્ણુ તોષાર,
- ગાન્ધર્વનગરને આક્રમિ; કો નવિ જાણિ પાર. ૨૬
- પ્રલિકાલના સૂર્ય હોએ ત્યમ બેહુ રથ સોલિ પાસિ.
- વીરમે પામ્યા સર્વજૂત દહોદથ જોતા સહુ નાહાસિ. ૨૭
- જાણે અર્ક્ષ ઇન્દુ આકાશિ પ્રગટ થયા તતક્ષણ !
- જાણિ ત્રિપુર સમીપિ ધરી ચન્દ્ર ચેણે બાલ ! ૨૮
- જાણિ વાસવ નિ વૈરાગ્યન, રાવણુ ને શ્રી રામ,
- તે હવા વીર રણમધ્યે શોભીછ કર્ણુનું એહવો નાંમ. ૨૯
- વરુણુ કર્ણુ-જ્વળમ્મ શોભીએ, અર્જુન ને દનૂમાંન,
- રતન-વર્ણુ રથ ઉમે વિરાજિત, શ્વેત અશ્વના વાંન. ૩૦
- સિંહનાદ કીધો બહુ બલીએ, કમ્પ્યા સુરનર ધીર.
- તતક્ષણુ સહુ જોવાને આઘા યાંહાં વડે બેહુ વીર. ૩૧
- કૌરવ પાણ્ડવનાં દલ સર્વે જોવા આબ્યા ત્યાંહિ,
- શંપનાદ કરિ સહુ ઉભા, હરીષ ધણો મનમાંદિ. ૩૨

- કવચ ભાનુવત અર્જુન જોહને, ધનુષ ધરયાં કરચ પ્રોદ,
ખાંણુતણા પરછન્દ રથકી સુરનર થયા દિગ્મુદ. ૩૩
- માહાશૂર અતિખલ ગિરિ પિરિ સિંહવિરાજિત યમ,
અયવા મદવચ થકી વિરાજિત હરતી છૂટા ત્યમ્મ. ૩૪
- ત્યારિ દેવ દૈત્ય ગુણ ગાન્ધર્વ પિશાચ જહા કિલિવાય,
રાક્ષસને બહુ વનચર કિન્નર કર્ણ સમીપિ જાય. ૩૫
- ધન્દ્રપ્રસુપ યે દેવતણા ગુણ સુતિ માહાંત મન્ય ભાવ્યા,
સાધુ સહુકો જીવન તણા યે પાર્ય તણે શિર આવ્યા. ૩૬
- સૂર્ય કિલિ: 'મમ સુત અહો રણમાં હણિ પાર્યનિ આજ,
તે માટિ સહુ સામ્રાટ થઇનિ કરો કર્ણનું કાળ્ય.' ૩૭
- ત્યારે ધન્દ્ર કહે: 'અર્જુન અહો રણમાં કરિ કર્ણનો નાશ,
તે માટિ સહુ સામ્રાટ થઇનિ જાઓ પાર્યનિ પાસ.' ૩૮
- ધ્રમ પરસ્પરિ આકાશ વીપિ રહી કરવા લાગા સાદ.
તેણે સમિ નિજ સેન મળે સુહાટ કરિ બહુ સાદ. ૩૯
- ત્યારિ હાહાકાર હવો બહાણુડે, ભય પાંચ્યા અવ દેવ,
ત્યારિ રાચીપતિ બહા આગસિ જો બોલ્યા તતથેવ: ૪૦
- " જગત-સૃષ્ટ-કરતા ! તું કહીએ, વચન અહારાં દાપો,
અર્જુન કર્ણ વીધિ જય કાહોને ? મત્ય વચન મૂલ ભાષો. " ૪૧
- ત્યારિ બહા કહે: "આહો રાચીપત્ય ! સાંભલ્ય વચન કહું એક સત્ય.
તે નાશાયણને નમું, ચેહની કો નબ્બ જાણે ગત્ય. ૪૨
- તેણે વાયક કર્ણ પૂરે તે સત્યારથ મણુવું.
'મિ નરનારાયણ રૂપ ધરીનિ કર્ણતણું તન હણુવું.' ૪૩
- તે માટિ જય પાર્ય પામશે તેહમાં નહિ સન્ધેહ.
અર્ક અસ્તાંગત્ય પિહિલો રણમાં પડિ કર્ણનો દેહ.' ૪૪
- એહવું બહાજીનું વાયક સાંભલી હક્ષી ધન્દ્ર મુળેણ:
'આજ હવિ રણમાં મમ સુત કર્ણ તણા લેશે પ્રાણ.' ૪૫

ત્યારિ મધ્યા પરસ્પરિ ઉઘિ માહારથી મેધતણી પિરિ જાનિ.
 ધનુપતણા 'ટ'કારવથી રે પર્વત પ્રાદ જાનિ. ૪૬
 સર્વ સત્વની આગા માગી માંડયો યુદ્ધનો આરમ્ભ.
 ત્યાંહાં નાનાપિરિનાં દાન સમર્પિ પ્રથમ મૂળજા બમ્ભ. ૪૭
 ત્યાંહાં હનુમન્તિ એક કૌતક કીધું; ગાયો મુષ વિદાશી.
 લાડગૂલ પ્રાદ કર્યું અભિ ઉચું ત્યારિ કૌરવસેના ત્રાહશી. ૪૮
 ગયો ઉત્પત્તી કર્ણ જ્વળએ, મારયો સુગ જલ ધાપ.
 સુન્દર કેત પડ્યો અવની-તલિ. અતિ આશ્રજ મન્ય થાય. ૪૯

ઉત્થલો

અતિ આશ્રજ મન્ય થાઈ રે, તેડમાં 'કાંઈ' સન્દેહ નહો.
 વિષ્ણુદાસિ કહે: જે યુધ કરૂં હવે તેહ કયા બોલીસ સહો. ૫૦

૧૨૭૧

કર્ણુ '૩૫ મું' રંગ ધવલધન્યાશી

સેજે 'કેહિ: સાંભલ્ય, રાજા ! મધ્યા પરસ્પરિ વીર' જી.
 ત્યારિ કર્ણુ કિહિ મદ્રાધીપ પ્રતિ રાપી નિજ મત્ય ધીર જી: ૧
 'અરે મિત્ર ! સાંભલ્ય, કહું તુજને માહારા મનની વાત જી.
 આજ કદાચેની રણમાં મુજને અર્જુન કરશે ધાત જી. ૨
 ત્યારપછી તિ અહો થું કરવું તે કિહિ મુજને આજ જી.
 યે હું મન્ય આનન્દ ધરી સુરલોક્ય જાઉં, 'માહારાજ જી !' ૩
 ત્યારિ રાજ્ય કિહિ: "વેકર્તન ! સાંભલ્ય, માહારા બલનું પ્રાણુ' જી.
 અર્ધમિ મારિ તૂડને અર્જુન મેહેલી રણમાં બાણ જી, ૪
 તો મિત્ર કંષ્ય સહીત અર્જુનનિ 'હણુવો રહીનિ આંહિ' જી."
 એહવાં વચન સાચાં માંની આનન્દ ધરે મનમાંહિ જી. ૫
 ત્યારિ હશી કંષ્ય અર્જુનશું બોલ્યા રાજ્યવચન સાંભલતાં જી;
 અર્ધ દ્રીષ્ટે કરી ભગવન્તિ 'વચન' કરા. પછિ ધવલતાં જી: ૬

- “જાણિ અર્ક પડિ છિ ત્રુટિ બોમયકી નીરધાર છ,
અથવા વસુધા હોઈ વિદારણ અનેક પિરિ સેણી વાર છ. ૭
- અગ્નિદેવ તાં શીતત્વ પામ્યા, એ મોટું એધાણુ છ.
તે માટે નિશ્ચલતા થેને, અર્જુન ! મુકિ જાણુ છ.” ૮
- એહવાં કબ્જનાં વાયક સાંભલતાં બોલ્યો પાર્ય જલધારી છ:
“હવડાં દ્રોષ્ટ આગલ મિ દોહું, નાહો કર્ણ મિ મારી છ. ૯
- છત્ર કાર્મુક રથ સાથે અશ્વ સારથિ પડીઓ છ.
શક્તિરહિત ઘર્ષ અસ્ત સૂર્યને ભડી કર્ણ રણે પડીઓ છ. ૧૦
- આજ ધણાં જણાંનિ અનૃણુ હવો હું, તે કહું સારકુંપાણી છ !
ભરી સભામાં કબ્જા પ્રભવી, દુષ્ટ વઘો મુલ વાંણી છ; ૧૧
- તે આજ દ્રુપદસુતા આગલિ જઈ શોક સમાવું તેહનો છ.
અથવા બિહિન્ય તમારી દુક્ષણી: પૂત્ર પડ્યો રણિ તેહનો છ. ૧૨
- અમૃતવૃક્ષક વચને કરી જાણો જો કરે છું ત્યાંહાં વાત છ,
અથવા ધર્મધુરન્ધર રાગ અથવા કુન્તા માત છ, ૧૩
- એહવું દ્રિષ્ટિ પ્રતિ મિ અહો દોહું શુભ સૂચક મહુ બોલે છ.
વાજ્રના નિર્ધોષ ગડગડિ, તેણે ધરાધર ડોલે છ.” ૧૪
- ત્યારિ દુર્યોધન માહારથી પગ્યશ્ચ આબ્યો રણમાં હેલાં છ,
અનેક પિરખની જાણુવૃષ્ટિ તે કરતા તેણી વેલાં છ. ૧૫
- મારિ જાણુ પરરપરિ ઉભા, દયા ધરિ નહી લેરા છ.
ત્યારિ કૌરવની સેનામાં બીમિ શીઘ્ર કરચો પ્રવેશ છ. ૧૬
- ત્યારિ મારગા ધર નરને હસ્તી શીઘ્રકા રથ ને છત્ર છ.
અતિ કંદપાન્ત યવું જાણી આબ્યા દ્રોણુતણા સુત તત્ર છ. ૧૭
- જાલ્યો કર દુર્યોધન કેરો, બોલ્યા એહવી વાંણી છ:
“અસંધ્ય સૈન્ય આવટયું આજ; હવિ દયા મન, આંધવ છ ૧૮
- પ્રસન્ન થા, હવે કરચ મન કોમલ. પાણ્ડવશ્ચ શી રીરા છ !
કોણુ કોણુ થોષ પડ્યા રણા તાહરા, જોનિ, પ્રયવીધીરા છ ! ૧૯

- હણ્યા દ્રોણુ ઘહાને તોલે; પડ્યા બીજમ બલધારી જી;
 પડ્યો વીર દુઃશાસન યગ્ધો-એણી પિરિ સેના મારી જી. ૨૦
 ધીક પડ્યો રાજ્ય વિષે રે સ્વજન સર્વ મરાવી જી.
 રુધિર-લિપ્ત થઇ એ અબ્બની, મુજ મન વાત ન બાવી જી ૨૧
 શકુનિ માથે મલો, રાયજી! પાણ્ડવને સિર નામો જી.
 તે સહ્યાતિ મલો, કરો પ્રીત્ય, યે મનતણું લય વામિ જી. ૨૨
 અર્જુનનિ હુ કઈ નિવારણુ નથી કળ્હનિ કામ જી.
 એ મુધિધિર ધર્મધુરન્ધર નહી લે નૃધનું નામ જી. ૨૩
 બીમસેન તાં ત્રેષ્ટ બાધવની સદા આગા પાલે જી,
 નિકુલ સિદ્ધિદેવ નિ ધપ કરો છે? નાહાંના બાલ જી. ૨૪
 પછિ સકલ દેશના મહીપત્ય છે તે નિજ દ્વર શીઘ્ર સધાવિ જી,
 મુદ્ધરહિત સૌ સૈન્ય થઈ, જો મન્ય એહવૂ આવિ જી. ૨૫
 રાધાના સુતની રણુમાં હું ઉતારું રીસ જી:
 'પાણ્ડવ સાથિ રાજ્ય કરે તુ પ્રથવીનો થઈ ધરિ જી. ૨૬
 પ્રજા સર્વ દિ તુજને આશી, થશિ સહુ વશ તાહારું જી.
 નહીતરિ સર્વ નાશ પામશે, વચન કરીશ નહીં માહરું જી. ૨૭
 જોને, કર્મ કર્યાં શાં પૂર્વે પાર્ય માહાબલધારી જી?
 તે શરણે તા ઇન્દ્ર વરુણુ યમ ધનદ નહીં કે વીર જી. ૨૮
 કુશલ વાત હવાનિ અર્થે મિ કલ્યા પ્રતિબોધ જી.
 તે માટિ મન વિષે, રાયજી! રથે આણુતો ક્રોધ જી." ૨૯
 એહવૂ દ્રોણુપુત્રનૂ વાયક સુણોને મૂક્યો મન્ય નિઃશ્વાસ જી,
 પાપી ક્રોધ કરી મૂઠ્ઠા બોલ્યો; મનમાં જળવી આસ જી. ૩૦
 દુઃશાસન રણ્ય રાલી માર્યો તે મુને સાલે ધાય જી.
 એહવૂ કર્મ કરીનિ બીમડો રણુમાથો કયાહા જાય જી? ૩૧
 આજ કર્ણ હણેવા અર્જુનનિ હું મારું સુત-વાય જી.
 પછિ નિકુલ સિદ્ધિદેવ સહ્યાતિ તહો હણ્યો જો રાય જી. ૩૨
 યાંહાં લગી તનુ પ્રાણુ રહે રે ત્યાંહાં લગી નમ્મૂ ન આપું જી.
 સુતાં બિહાં રણુમાં વહતાં ચમત્યમ એહને કાપું જી. ૩૩

- યે કે મુદ્ધેદમિત્ર હોષ માહારા તેણે એહવું કરવું જીઃ
 આજ ચક્ર વલી અધિક વેર તે કુન્તાસુતચં ધરવું જી. ૩૪
 ચાલો સહુકે મલી ત્યાંહા જૈય રહ્યો કર્ણ બલધારી જી.”
 તતક્ષણ શીઘ્ર હેલામાં આવી વાત કહી વિસ્તારી જીઃ ૩૫
 “તુજવિન કાણુ ભડે જૈ રણમાં, દેવપુત્ર માહારા મિત્ર જી!
 તુજ આટિ અબ્બનીમણ્ડલમાં નથી કે માહરિ શત્ર જી.” ૩૬
 એહવું કહી રણમાંહિ વીકારચો રાધાસુત યે કર્ણ જી,
 ત્યારિ અસહ્ય બાણુ મેહેલીની કર્ણિ ચોધ પમાડ્યા મર્ણુ જી. ૩૭
 ત્યારિ અનોઅન્ય બહુ બાણુ જ મૂકે તે કે ન લહિ ગત્ય જી,
 ત્યારિ રણમાં રહી કર્ણનિ નાય વીપાણિ અત્ય જી. ૩૮
 ત્યારિ પાર્ય કહેઃ “કરુણાનિધિ કેશવ ! રિપુબલ આજ વધારો જી,
 માહારથી બલ એહમાં અધીકુ તહો તે કેહિ પિરિ જાંણો જી ?” ૩૯
 ઉગ્ર બાણુ મેહેલી કુન્તાસુત રથ હિડાવ્યો બ્યોમ જી,
 ત્યાંહા જયકો ભમતો બહુ કષ્ટે પડ્યો તે આવી [ભોમ્ય] જી. ૪૦
 ત્યારિ કર્ણ કિહિઃ “હવે આણિ આણે ન હણું પાણ્ડવ-ધ્રુવ જી,
 તો ભુવન વીપિ યે પાતક હોષ તે પડજો માહારિ શીશજી. ૪૧
 વલી કન્યા કેરૂં ધન ઉપજાવિ, અતિથ્યોનિ નોનિ જાણિ જી,
 માતપિતાની સેવા ન કરિ, બેદબાવ મન્ય આણિ જી, ૪૨
 બ્રાહ્મણુ કુતો' ધર્મ નાચરિ, કેરિ વેદનો ત્યાગ જી,
 દાન દયા વ્રત તપ તીરથ કાંઈ ધરિ ન ધર્મશૂ'રાગ જી, ૪૩
 એથી અધીક મોટરાં પાતક હયો મુહને, માહારાજ જી!
 આણે બાણે અર્જુનનિ હું શીઘ્ર ન મારું આજ જી.” ૪૪
 ત્યારિ શ્રીભગવન્ત કહેઃ “કુન્તાસુત ! સાંભલ્ય માહરી વાત જીઃ
 આ કર્ણ બાણુ મૂકે ત્યારિ હોએ માહાહિતપાત જી.” ૪૫
 ત્યારિ સુરનર સુનિવર જોતાં કર્ણે બાણુ મર્ણુ તતકાલ જી,
 હાહા કરતાં-દ્રષ્ટ્ર જાણે અમિની [માહા]જવાલ જી ! ૪૬

ત્યારિ શ્રી ભગવન્તિ ભાર જ મૂક્યો રથ ઉપરિ તેણી વાર જ,
તેણે કરી રથ વહી ગયો અબ્બનીમાં સારોદ્ધાર જ. ૪૭-

ત્યારિ મુગટ પાર્યનો લેઈ ગયું શર રવિમણ્ડલમાં પેવ જ.
જયજયકાર વરતી રહ્યો; ત્યારિ પુષ્પવૃષ્ટિ કરે દેવ જ. ૪૮

ગ્રંથલેખ

પુષ્પવૃષ્ટિ કરિ દેવ રે, આનન્દ સહુ પાંખાં સહી;
કર્ણ કહે: “તું જો રે અર્જુન! કર્ણ સમે કા બલીઓ નહો” ૪૯

૧૩૨૦

કર્ણ ૩૬ મું-રાગ રામઘી

સજ્જે બોલ્યા: સાંભલ્ય, રાય જ !

રણમાં યુદ્ધ અપર્મિત થાય જ. ૧

તેણે સમે આબ્યો સુર્ગજી જ;

અર્જુન પ્રતિ બોલ્યો વાંચ્ય જ. ૨

હાલ—વાંચ્ય બોલ્યો પાર્યશ્વ: “માહારા બાત ચતુર સુર્ગજી !

કા વિમાસિ રણમાં રહ્યો ? શું નથી તુજમાં પ્રાણ ? ૩-

તાહારા બલતણી ગત્ય નવિ લલિ કા દેવ દાંનવ રાય,

તો હજી લગી શું વિમાસિ ? માહારે રદિ દુઃખ ન માય; ૪-

પાણ્ડવ સમર્થ અમિનિ ત્યારિ જીત્યો મધવા દેવ,

હન્દ-યુદ્ધિ તપ વીરે તે જીત્યા શ્રીમહાદેવ. ૫-

દ્રુપદસુતા યારિ વરિ ત્યારિ કરચો કુરશી-લાત,

એકલે કૌરવ મહાપુરમાં જીત્યા સાક્ષાત. ૬-

સુરલોકમાં જઈ અમુર મારી કરવા નીલે દેવ.

પણ સંસમક સવલા હણ્યા તિ હેલાંમાં તતપેવ. ૭-

યદુ સર્વ જોતાં સુબદ્રાનું કરચું હેલાં હણે,

વધી અનેક સુર પૂર્વિ હણ્યા આંગમી પોતે મર્ણ. ૮

- તે પ્રાણ બલ તાહારે કયાંકાં ગયું નથી પ્રગટ કરતો આજ.
કર્ણ મારયા વિના કાંઈ નથી સરવું કાજ.” ૯
- ભગવન્તજી કિહિ: “ધનન્જય! ભીમનુ વાયક ચેહ,
રણમાં રહોનિ આજ સહો સત્યારથ કરવું તેહ. ૧૦
- રવિ અસ્ત હવડા પામશે, પછિ નહીં ચાલિ પ્રાણ.
તે માટિ ધનુષિ અદાવી શીઘ્ર મૂકો બાણ.” ૧૧
- ભગવન્તનૂં વાયક સુણી બહુ બાણ મૂકયાં ત્યાંહિ,
પરલિ મારી કરિ દલમાં પડિ શર જઈ યાંહિ. ૧૨
- ત્યમ કર્ણ શર બહુ પાઠવે પારથને કરવા નાશ.
ઉભયને બાણે ઠરી પરિપૂર્ણ હવું આકાશ. ૧૩
- ત્યારિ યજ્ઞ-શર પાર્થિ મલૂં રણ મધ્ય ચેણી વાર
રથ ચક્ર કર્ણ તણાં અશાં અબ્યની એ તેણી વાર. ૧૪
- ત્યારિ કર્ણ કહે: “રે. ધનન્જય! એક મહર્ત કરથ વિશ્રાંમ;
રથચક્ર કાઢં ધણીને ત્યાં લગી મ લેઈશ નાંમ. ૧૫
- અધમ હોઈ તે શત્રૂનિ પ્રજિ હણે નીર્વાણ્ય,
સુધર્મો માહા પ્રાક્રમી વાંસિ ન મારિ બાણ. ૧૬
- મોઠલે કશે ખરાડમુખ, વર્ણમાં આહાહણ ચેહ,
પણ પાંચ સમુદ્ર કરી હોલો શર્ય-કાર્મિ તેહ, ૧૭
- પણ શસ્ત્રવર્જિત, કવચ-વર્જિત, વ્યસન પાંમ્યો કાંય,
વક્ત્રી સેવક કુતો ન મારિ, સાંહામો આબ્યો રાય. ૧૮
- માહારથી તૂં શરણો નહોં કે અબ્યની માંહે,
હું આજ દેવે વવશ કીધા; રથે મારિ આંહિ! ૧૯
- હું વિરથ છું, તૂં રથ વીધિ, એમ હોઈ ધર્મવિરોધ.
માહારથી શરપા સમ-અલે તે ધર્મ કહીએ મુદ્ધ. ૨૦
- તૂં ધનુર્ધરમાં મુદ્ધ કહીએ, શાસ્ત્રનો નંણિ ધર્મ,
તો વિચારી તૂં ને રહે, કે કરિ એહવું કર્મ? ૨૧
- તૂં ક્ષત્ર-કુલમાં પ્રગટયો, રથ-દુદ્ધ પાર્થિ અત્ય,
ધનુર્વિદ્યા તાહારીમાં કે ન નંણિ ગત્ય. ૨૨

- હિદરી ગથ અલગો કરે, ધનૂષિ ચઢાવું બાણ,
ત્યાહાલગી અર્જુન રથે તૂ મૂળ સાથ કરચનો પ્રાણુ !” ૨૩
- ભગવન્તજી બાપિ તદાઃ “સુણ્ય કર્ણે । તાહારાં કર્મ,
દુપદી આણી સભામા ત્તાગિ કચાહા ગયો તો ધર્મ ? ૨૪
- વલી ધર્મસુતનિ હગવી તેહનૂ સર્વ કીધૂ હર્ણુ,
વનવાશ કાઢયા દુષ પમાડી તે કર્ત્વ તાહારે, કર્ણુ । ૨૫
- વલી ભીમનિ દેવરાવીકે ચે હલાહલ મહાકૂટ,
વલી સોડચમાહિ સર્પ ધાત્યા, કૃત્ય તાહારે દુષ્ટ ૨૬
- અભિમન્ય બાલક એકલો, તહો ધણા દુષ્ટ અનન્ત,
સધવે મહીને તેહનો રણમાહિ આણ્યો અન્ત ૨૭
- ત્યારિ ધર્મ, કાહો, તે કચાહાં ગયો ? હવડા કિહિહિ ધર્મ ?
એહવા દુષ્ટ સપીનિ મહી ગણ્યમા તે હણીએ ધર્મ ” ૨૮
- એહવૂ હહીને પાચને કાપિ કરચો જામૂદન,
અતિ ભયાનક મુપ દેવતા ત્રેનોકચ નારિ દુષ્ટ ૨૯
- બ્રહ્માસ્ત્ર મેહેધૂ અર્જુનિ હર્ણે સહુ નવિ જાય
તેહનિ હેદવા વલી તે જ શર પોતે મહૂ ચારિ રાય ૩૦
- વૈભોકચ જવાલા અગરી, કાણિ રહ્યુ નવિ જાય
એમ કર્ણ નિ અર્જુનતણુ ત્યાહા મુદ્ધ બહુવિધિ ચાય ૩૧
- તે ઉપરિ અગન્યસ્ત્ર પાર્થિ જરી મૂક્યૂ બાણ
‘ભગવન્તજીની કોપાથી હવિ હરે તાહાગ પ્રાણુ ’ ૩૨
- ત્યાગિ કર્ણુ માહાકોધિ ચઢ્યો, મેવનૂં મૂક્યૂ બાણ
અગ્નિ સધલો સમાવ્યો શરરહિન કીધૂ પ્રાણુ ૩૩
- પછિ અર્જુને મનમા રમરી [મહાદેવનિ] તતમેવ,
એક પ્રવિકાવી બાણને કગમા મહૂ અવશ્યમેવ ૩૪
- સૂર્યકિરણુ સમાન્ય ઝવઝિ અગ્નિનિ આકાગ,
નર નાગ દોનર રક્ષ જક્ષ જોતા ત્રાહાસ પામ્યા સાર ૩૫

- શું હૈં વર્ણવ તેહતણું જો મુશ રસના એક,
સહસ્રરસનાઇ કહું તોહો ન આવે છેક. ૩૬
- જાણિ સહસ્રનેત્રાશનિ સમેા અતિ તેજનો લણકાર,
વાયુ મનથી અંશુગાંભી કેા ન જાણિ પાર. ૩૭
- પ્રલેકાલે ગુદ્રજી કરમાં ધરિ તનપેવ,
પાશુપતાઅ તે શરતાણું રે નાંમ તાં અવશ્યમેવ. ૩૮
- હરિતજે હસ્તિ અકે, સુરપતિતજે અશની યમ્મ,
અન્તકે તજે કરિ ડણ્ડ યમ, પાર્યેનિ કરચ શરચ ત્પમ્મ. ૩૯
- નથી નર જૂતલ વીધે કેા સહિ એકલો બાણુ.
આકાશવાણી સુર વદિ: 'કર્ણના દણુશે પ્રાણુ.' ૪૦
- પૂર્વિ અસુર માહાપ્રાક્રમી તેહના ડુધિરનું પીનાગ,
ધનૂપશું આરોપતાં; ત્યારિ હવો હાહાકાર. ૪૧
- ત્યારિ પાર્યે ગાદે ઉચરચો મહુ યોધ સુણતાં વાંધય:
'કાઇ સુદીત જન્મવીધિ કરચું જો હોઇ નીચિ જાણુ, ૪૨
- જપ ધ્યાન તપ કાંઇ અચર્યાં તીર્થ આવાગાહન,
શુભ દિન વીધે કરી વિપ્રને કાંઈ હોઇ દીધાં દાન, ૪૩
- શુરુ વિપ્ર માત ને જ્ઞાતની આગા સોપી હોય,
તે પૂન્ય માટિ કપ્પજી શર સફલ થાયો સોય." ૪૪
- એહવું કહીને ઘોર શર અર્જુનિ મૂક્યું ત્યાંહિ,
ત્યારિ જૂવનત્રજે પલ્લભ્યાં, સુર કમ્પીઆ મનમાહિ. ૪૫
- ઉચાર કત્યા અર્થવર્ણનો નાશ કરવા દેહ,
તતકાલ મૃત્યાજપ માંડિ, તેમાં નહોં સન્દેહ. ૪૬
- શર મૂંઠતાં અર્જુનતણા આનન્દ મનમાં હોય:
"શ્રીકૃષ્ણજી ! આ બાણ માહારે મફલ થાયો સોય." ૪૭
- શર છટતાં શબ્દ હવો, જાણિ ગડગરો આકાશ !
વાગતાં તતક્ષણ કર્ણનિ તતકાલ કીધો નાશ. ૪૮
- યમ અરતકાલિ ગવિ પડિ નિધિ વીધિ લોહિતવર્ણ,
ત્યમ પાર્યેના શરથી પડ્યો રવિપુત્ર પાંખી મર્જુ. ૪૯

તેજ પ્રગટ્યુ કર્ણના વપુમાહિયી નીહાર,	
બહુ વીર જોતા ગગન્યમા તે ગયું સારોદ્ધાર	૫૦
વપુ પડ સુન્દર વિરાજે અવ્યતી વીણિ ઉઘોત,	
ન્યાણે ગગન્યમાથી ઉતરી છિ વીજ ફરી જ્યોત । ૫૧	૫૧
શિર પડ્યુ અલગૂ શોભીએ જાણિ તેજનો ભડાર ।	
રવિ કર્ણ-વદને જતહલે, જોતાં ન પામિ પાર	૫૨
શુ ઠરે વણુન તેહનુ થે પકુ પ્રથ્વી શીર ?	
અમરગણુ કો પડ્યો તૂટિ શર નિ માહાધીર ।	૫૩

ઉત્થલો

શર ને માહાધીર ગણે અ યનીતનિ શોભિ સહી
વિજયુદ્ધાસ કિહિ પછિ થ યયુ તે કથા હુ જોલીશ રહી ૫૪

૧૩૭૪

કડવૂ ૩૭ મૂ-રાગ ધન્યાશી

સગ્ગે વલતું જોલીઆ રે સાલસ્ય સાચુ રે, રાય ।	
મદ્રાધીપ એહવૂ દેવતા રે ગણથી શીઘ્ર કુલાય	૧
રથ લેઈ પાછો વસ્યો રે યાદા હુતો તવ સુત રાય,	
અશ્રુ નેત્ર વીધે ઝરે રે, દુષિ પૂરીત કાય	૨
ઠાલ-કાય સમલૂ દુષ ધરિ ગાદિ ન કરી દુદન	
તન પુત્ર આતી રહ્યો પાસિ, સમલ કમ્પે તન	૩
‘સુણ, રાય દુર્યોધન । સહી રણમા યયુ કંપાન્ત	
આજ પાકુસુતનો જય હવો, કર્ણનો આણો અન્ત	૪
સૈન્ય લાગુ આપણુ, દહોદશ નાહારૂ જાય,	
‘પાર્યના શર આગલે રણમાહિ નવિ થોલાય”	૫
દુર્યોધન એહવૂં સાલલી આક્રન્દ દરતો ત્યાહિ,	
‘નિજ શ્રાવ સાથે આતીઓ રણે પડ્યો રાધે યાહિ	૬

- “અરે કર્ણુ કર્ણુ” કરી રડિ, દુયનો ન આવે અન્ત,
 “માહારા રિપુનિ રણ નાશ કરવા ઉઠીએ, મુણવન્ત !” ૭
- એહવું કહી શિર રદિ મહી લોટવા લાગો ધણ્ય,
 કણક સુકા રાવના મુણ વચન કહી કહી ‘કર્ણુ’. ૮
- ત્યારિ શલ્ય કહે: રે સયોધન ! મન થકો શોક નીવારય,
 કાલ્યના નિ પ્રહરમાં પાણ્ડવ મનાવું દાસ્ય. ૯
- હુ જીવતાં અન્તા કશી ? તું રાય માહાખલવન્ત.
 કળ્ય સાથે પાણ્ડુસુતનો કાલ આંણું અન્ત.” ૧૦
- એહવી શાન્તના શલ્યે પમાડ્યો, આવ્યો દહ વિશ્વાસ:
 “ગુજ વિના કે પાણ્ડુસુતનિ નવિ કરિ રણ નાશ.” ૧૧
- એહવું કહી પાછો વલ્યો રણિ-જૂઝ્ય જોતો જાય,
 પાણ્ડુદલ દેખી કરીનિ રાય વીરમે યાય. ૧૨
- મિગલ પડયા માતર્જી મોટા ઉટ થર અસવાર,
 શિખિકા રચયું રાજસુત, પાલા તણો નહો પાર. ૧૩
- પાર્યના સરધાતથી રણે અમૂ નાહાડી જાય.
 ગાઝજીવના નિર્ધેષિથી રણવીષિ નવિ થોભાય. ૧૪
- એહવિ સન્ધ્યાકાલ હવો સહી નિજ શિખર આવ્યા સર્વ,
 “કર્ણુ, કર્ણુ” કહી રડિ મન થકી મૂર્છા ગર્વ. ૧૫
- ધૃતરાષ્ટ્ર કહે: રે અહો સગ્ગે ! વાયક મુજ અવિધાસ્ય,
 અનાથ માહારા પુત્રને હવિ કાણુ દે આધારય ? ૧૬
- કદાચત દેવાત-યોગિ શલ્યનિ જય હોય
 તેા રાજ્ય દુર્યોધન કરે, મુતે સમ્ભવે છિ સોય. ૧૭
- ત્યારિ કહિ સગ્ગે: રાયજી ! આશા તમારી પ્રોદ:
 જોને, જીભ દ્રોણુ તે કર્ણુ શરપા પડયા થમ દિગ્મુદ. ૧૮
- તે આગલિ, કાહો, કાણુ મદ્રાધિપ કિહિવાય ?
 તેણે પાણ્ડુસુતદય યાંમમાં કેહી પિરિ જીતાય ? ૧૯

- ચેહની ગમાં શ્રીપરષ્વજી અને પાર્ય માદ્વાળલવન્ત,
તેહની ગમાં જ્ય લક્ષા બહુ; કાલે ન આવિ અન્ત. ૨૦
- આજ દિવસ સત્તર થયા પૂરણ, રહ્યો દિન એક,
કાલ્યના દિનમાં કાલ્યને જ્ય કચમ હશે નીરધાર ? ૨૧
- ગુ જાણીએ શી પિરિ થશે, ભગવન્તની ગતિ ગૂઢ.
જ્ય નેટ પાણ્ડવ પાંમશે તાહારાથે, મતિ-મૂઢ ! ૨૨
- કર્ણ રણમાં પડ્યો જાણી પાણ્ડુના દલમાંહિ
નીસાંણ બહુવિધિ ગડગડિ, 'જ્ય' શબ્દ વર્તિ ત્યાંહિ. ૨૩
- વાજીત્રના નિર્ધોષ રણમાં વાજતા નીર્વાંણ્ય.
સત માગધ બન્દીજન 'જ્ય' શબ્દ બોલે વાંણ્ય. ૨૪
- વાજીત્રની ધૂની વાજતિ નિજ સિખિર પોહોતા રાય,
આશીષ દિ ત્યાંહાં પાર્યેનિ સહુ મલ્યા [રાણા]ગાય. ૨૫
- સુર નામ શુભગાન્ધર્વ કીનર ગયા સહુ નિજ ધામ,
કર્ણ માર્યો જોષ્ટને આનન્દ મન્ય અભિરામ. ૨૬
- સુધિષ્ટિરના દલપતિ ચે રાય બસીઆ હોય,
હનશેય સૈન્યે' પરવરચા, નિજ સિખિર પોહોતા સોય. ૨૭
- રજની વીરે વિશ્રાંત કીધો આશ્રાન્ત થયા તતથેવ.
એહવા કર્ણપર્વતણી કથા પૂરણ હવી અવશ્યમેવ. ૨૮
- એકમનાં ચે સાંભલિ આદર કરીનિ એહ
બલહત્યા આદિ દેધનિ પાપ છૂટે તેહ. ૨૯

ઊથડો

મર્વ પાપ છૂટિ તેહ રે, તેહમાં ઠાંઈ સન્ધે નહો,
વિપ્રસુદાસ કેહે: ચેહની શુભ્યમાને મિ લદિ.

૩૦
૧૪૦૪

કરૂં ૩૮ મું-રાગ એજ

સન્ને બોલ્યા: સાંભલ્ય, રાય ! ત્યાર પછી શો થયો ઉપાય.
રજની મર્ધ, થયું પ્રાણકાલ, નિત્યમ્ કરમું મહીપાલ. ૧

વાજ્રના વાજિ નિર્ધોષ, સૈન્ય સર્વ યથા નિઃશોક.
 આપિ દાંત અચારિત રાય, યે કા યાચક જન કેહિવાય. ૨
 શ્રીહરિકેરે પ્રણુમી ચરણુ, દુષ્ટ સર્વ પમાડ્યા મરણુ.
 “સામ્પ્રત સર્વ કરે બહુ યોધ,” રાયતણે હવે પ્રતિબોધ. ૩
 “દિવસ આજનો કુશલિ જાય તો અગ્નિની નિઃકણ્ટક યાય.
 શત્રુ યુદ્ધ કરશે અતિ ધણું, સામ્પ્રત સૈન્ય કરે આપણું.” ૪
 એહવી યુધિષ્ઠિરની મુણતાં વાંણ્ય યોધ સર્વ આવ્યા નીર્વાણ્ય.
 યશે યુદ્ધ દારુણ્ય અતિ ત્યાહિ, શત્રુ રહી ભકશે રણમાંહિ. ૫
 તે શત્રુપર્વમાં કથા સખન્ધ કવીતા દિહેઃ બાંધીશ પ્રતિબન્ધ.
 સંવત સોલ પંચાવનો સાર યેષ્ટ સુદ ચોથ્ય રાત્રિવાર, ૬
 તે દિન પૂર્ણ યથા એ કથા, બુદ્ધમાને બોલીશ સર્વથા.
 ગાર્હ સાંભલિ તેહને વૈકુણ્ઠવાસ, બે કર બેડી કિહિ વિષ્ણુદાસ. ૭

૧૪૧૧

ઇતિ શ્રીમન્મહાભારતે વિષ્ણુદાસ-વિરચિત કર્ણપર્વ સમ્પૂર્ણ.

ક ની પુષ્પિકા:

ઇતિ શ્રીમહાભારતે કર્ણપર્વની કથા સંપૂર્ણ ૧ સંવત ૧૭૧૩ નવે ચૈત્ર શુદ્ધ દ્વીતીયા વાર શુક્રે લખીત ગોપાલગીર સન્માસી ॥

નોંધ: આ ઉલ્લાહકવાની ૬ ફી કદીના ઉત્તરાર્ધમાં ફા. ગુ. સ. નં. ૬૬-ત ની પ્રત રમ્યા વર્ષ “સંવત સોળ પંચાવન સાર જેઠ સુદી ચોથ રાત્રિવાર” એમ આ પ્રમાણે ૭ વર્ષ-તિથિ-વાર નોંધે છે, જ્યારે ગુ. વ. સો. ની નં. ૨૭૭ ની આ સપાદનમાં ઉપયોગમાં આવેલી પ્રતમાં “સંવત સોળ ચોરાસી સાર જેઠ સુદ ચોથ રાત્રિવાર” નોંધી ૭ મી કદીના પૂર્વાર્ધ પણ “કદવાં અટકાસે કથા કહી શ્યોદે એ હાથ” એ નોંધે છે. ઉપર વિષ્ણુદાસની પદ્ધતિએ ગણતા ૧ થાય છે.